

**NÂFİ ARAB TÂHİR EFENDİ-ZÂDE’NİN HAYATI,
EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVANI
(İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN)**

Halime ÇAVUŞOĞLU

**Doktora Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ
2012
Her Hakkı Saklıdır**

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

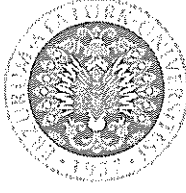
Halime ÇAVUŞOĞLU

NÂFİ ARAB TÂHİR EFENDİ-ZÂDE’NİN HAYATI, EDEBÎ
KİŞİLİĞİ VE DİVANI
(İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

ERZURUM-2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

12/06/2012

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**Nâfi Arab Tahir Efendi-zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

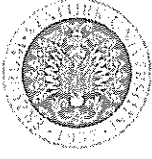
☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/06/2012

Halime ÇAVUŞOĞLU

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ danışmanlığında, Halime ÇAVUŞOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 12/06/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Rıfat KÜTÜK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	XVIII
ABSTRACT	XIX
KISALTMALAR	XX
ÖN SÖZ.....	XXI
GİRİŞ	1
19. YÜZYIL EDEBİYATINA GENEL BAKIŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NÂFİ’NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. HAYATI.....	5
1.1.1. Hayatına ve Şahsiyetine Dair Bilgiler.....	7
1.1.2. Mahlası.....	12
1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	12
1.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri.....	12
1.2.2. Etkilendiği Şairler	14
1.3. ESERLERİ.....	16
1.4. DİL VE ÜSLUP	17
1.4.1. Atasözleri ve Deyimler	17
1.4.1.1. Atasözleri	17
1.4.1.2. Deyimler	18
1.5. SÖZ VARLIĞI	22
1.5.1. Edebî Sanatlar	22
1.5.1.1. Aks	22
1.5.1.2. Cinas	23
1.5.1.3. Hüsnütalil.....	24
1.5.1.4. İktibas.....	25
1.5.1.5. İrsal-i Mesel	27
1.5.1.6. İstiare.....	29
1.5.1.7. İstifham	31
1.5.1.8. İştikak.....	32
1.5.1.9. Kalb	33
1.5.1.10. Leff ü Neşr	34
1.5.1.11. Mecaz-ı Mürsel.....	34
1.5.1.12. Mübalağa	35

1.5.1.13. Nida	37
1.5.1.14. Tariz	39
1.5.1.15. Tecahülüarif	40
1.5.1.16. Tecrit	41
1.5.1.17. Tekrir	41
1.5.1.18. Telmih	43
1.5.1.19. Tenasüp	45
1.5.1.20. Teşbih	46
1.5.1.21. Teşhis ve İntak.....	48
1.5.1.22. Tevriye	50
1.5.1.23. Tezat	53

İKİNCİ BÖLÜM

NÂFİ DİVANININ İNCELENMESİ

2.1. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	56
2.1.1. Nazım Şekilleri ve Türleri	58
2.1.1.1. Kaside	58
2.1.1.2. Tarih	60
2.1.1.3. Terkiibent	67
2.1.1.4. Terciibent	68
2.1.1.5. Tahmis	69
2.1.1.6. Müseddes	70
2.1.1.7. Gazel	71
2.1.1.8. Kıta	71
2.1.1.9. Rubai	72
2.1.1.10. Lugaz	72
2.1.1.11. Manzum Mektup	72
2.1.1.12. Mesnevi	73
2.1.1.13. Müfret	73
2.1.2. Vezin Hususiyetleri	73
2.1.2.1. Vezin Uygulamaları	77
2.1.2.2. İmale	77
2.1.2.3. Zihaf	79
2.1.2.4. Vasl (Ulama)	79
2.1.2.5. Rubai Kalıpları	80

2.1.3. Kafiye ve Redif	81
2.1.4. Ahenk Unsurları.....	95
2.1.4.1. Vezin ve Kafiye.....	95
2.1.4.2. Sözle İlgili Sanatlar	96
2.1.4.2.1. Cinaz	96
2.1.4.2.2. İştikak.....	97
2.1.4.3. Ses Tekrarları.....	97
2.1.4.3.1. Aliterasyon ve Asonans.....	97
2.1.4.3.2. Hece Tekrarları	98
2.1.4.3.3. İkilemeler ve Söz Tekrarları	99
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	101
2.2.1. İnsan	101
2.2.1.1. Sevgili	101
2.2.1.1.1. Sevgilinin Fiziksel Özellikleri.....	104
2.2.1.1.1.1. Ârız-Had-Ruhsâr(Yanak).....	104
2.2.1.1.1.2. Bazu-Sak (Baldır).....	105
2.2.1.1.1.3. Kelef (Benek)	105
2.2.1.1.1.4. Cebîn (Alın).....	105
2.2.1.1.1.5. Çâh-ı Zenahdân (Çene Çukuru).....	106
2.2.1.1.1.6. Çeşm (Göz).....	106
2.2.1.1.1.7. Dehân-Fem (Ağız)	107
2.2.1.1.1.8. Dendân (Diş)	108
2.2.1.1.1.9. Ebruvân-Ebru (Kaş)	108
2.2.1.1.1.10. Endam	110
2.2.1.1.1.11. Gamze.....	110
2.2.1.1.1.12. Gerdan	111
2.2.1.1.1.13. Hâl (Ben).....	111
2.2.1.1.1.14. Hâle.....	112
2.2.1.1.1.15. Hat	112
2.2.1.1.1.16. Kad-Kamet (Boy).....	113
2.2.1.1.1.17. Leb (Dudak).....	114
2.2.1.1.1.18. Mūmiyân (Bel).....	115
2.2.1.1.1.19. Müjgân-Müje (Kırpik)	116

2.2.1.1.1.20. Rûy-Cemal (Yüz)	116
2.2.1.1.1.21. Sîne	117
2.2.1.1.1.22. Tebhâle (Uçuk)	118
2.2.1.1.1.23. Zülf-Kâkûl (Saç).....	118
2.2.1.1.2. Sevgiliye Ait Diğer Hususiyetler	120
2.2.1.1.2.1. Bîvefa (Vefasızlık)	120
2.2.1.1.2.2. Buse.....	121
2.2.1.1.2.3. Bût.....	121
2.2.1.1.2.4. Cevr ü Cefa	121
2.2.1.1.2.5. Fitne	122
2.2.1.1.2.6. Hüsn.....	122
2.2.1.1.2.7. Kibir-Gurur	123
2.2.1.1.2.8. Naz	123
2.2.1.1.2.9. Peri.....	124
2.2.1.1.2.10. Sengîn Dil (Taş Gönül)	124
2.2.1.1.2.11. Sevgilinin Ayağının Toprağı	125
2.2.1.1.2.12. Kuy-ı Yar (Sevgilinin Eşiği)	125
2.2.1.1.2.13. Sitem.....	126
2.2.1.1.2.14. Yüz Vermek.....	127
2.2.1.1.3. Sevgilinin Sözleri	127
2.2.1.2. Âşık.....	128
2.2.1.2.1. Âşığın Bedensel Özellikleri.....	128
2.2.1.2.1.1. Ciğer	129
2.2.1.2.1.2. Dil (Gönül)	130
2.2.1.2.1.3. Eşk (Gözyaşı)	133
2.2.1.2.1.4. Sine.....	136
2.2.1.2.2. Âşığı Üzen Bazı Durumlar.....	137
2.2.1.2.2.1. Gam-Dert-Cefa	137
2.2.1.2.2.2. Gurbet	139
2.2.1.2.2.3. Hasret	140
2.2.1.2.2.4. Kîl u Kâl-Güft ü Gû (Dedikodu).....	142
2.2.1.2.3. Âşığı Mutlu Edecek Durumlar.....	143
2.2.1.2.3.1. Vatan	143

2.2.1.2.3.2. Vuslat.....	144
2.2.1.2.4. Âşığa Ait Maddi ve Manevi Hâllerden Bazıları	145
2.2.1.2.4.1. Ah-Nâle-Feryat-Zâr	145
2.2.1.2.4.2. Arzu- İstek	147
2.2.1.2.4.3. Bende (Kul)	150
2.2.1.2.4.4. Candan Vazgeçme-Can Verme	150
2.2.1.2.4.5. Dağ (Yara).....	152
2.2.1.2.4.6. Garip.....	153
2.2.1.2.4.7. Hasta	154
2.2.1.2.4.8. Heva-Heves	154
2.2.1.2.4.9. Rüsva	155
2.2.1.2.4.10. Sabır	155
2.2.1.2.4.11. Talih-Baht.....	156
2.2.1.2.4.12. Ümit ve Ümitsizlik.....	157
2.2.1.2.5. Aşk-Muhabbet	158
2.2.1.3. Ağyâr- Rakip	160
2.2.2. Din ve Tasavvuf	162
2.2.2.1. Allah	162
2.2.2.2. Melekler	165
2.2.2.2.1. Cebrail.....	165
2.2.2.3. Peygamberler.....	165
2.2.2.3.1. Hz. Âdem.....	165
2.2.2.3.2. Hz. Yakup-Hz.Yusuf.....	165
2.2.2.3.3. Hz.Muhammed	166
2.2.2.3.4. Hz. Hızır	168
2.2.2.3.5. Hz. Süleyman	169
2.2.2.3.6. Hz. Musa	169
2.2.2.3.7. Hz. Nuh.....	170
2.2.2.3.8. Hz. İdris.....	170
2.2.2.3.9. Hz. İbrahim.....	170
2.2.2.3.10. Hz. İsmail	170
2.2.2.3.11. Hz. İsa.....	170
2.2.2.3.12. Hz. Eyüp.....	171
2.2.2.4. Ayet ve Hadisler	171

2.2.2.5. Çâr-Yâr	173
2.2.2.5.1. Hz.Ebubekir.....	173
2.2.2.5.2. Hz. Ömer	173
2.2.2.5.3. Hz. Osman.....	174
2.2.2.5.4. Hz. Ali.....	174
2.2.2.6. Hz. Hasan	174
2.2.2.7. Tarikatler	174
2.2.2.7.1. Mevlevi	174
2.2.2.7.2. Gülşeni.....	175
2.2.2.8. Ahiret ve Ahiret İle İlgili Mefhumlar	175
2.2.2.8.1. Ahiret-Kıyamet-Rûz-ı Haşr.....	175
2.2.2.8.2. Cennet.....	176
2.2.2.8.3. Cehennem.....	176
2.2.2.9. Kutsal Kitaplar	177
2.2.2.9.1. Kur'an	177
2.2.2.10. Kaza ve Kader	177
2.2.2.11. İbadetler	178
2.2.2.11.1. Oruç.....	178
2.2.2.11.2. Hac.....	179
2.2.2.11.3. Ezan-Namaz-İmam	179
2.2.2.12. Din ve Tasavvuf İle İlgili Diğer Unsurlar	179
2.2.2.12.1. Âsitân-Dergâh.....	179
2.2.2.12.2. Allah Aşkı.....	180
2.2.2.12.3. Mürşit-Mürşit-i Kâmil.....	180
2.2.2.12.4. Rint	180
2.2.2.12.5. Zahit	181
2.2.2.12.6. Salik	181
2.2.2.12.7. Sûfî.....	182
2.2.2.12.8. Şeyh.....	182
2.2.2.12.9. Seyit	182
2.2.2.12.10. Evliya-Eren	182
2.2.2.12.11. Hırka.....	182
2.2.2.12.12. Tecelli	183
2.2.2.12.13. Tecrit Ehli	183
2.2.2.12.14. Taalluk Ehli	183
2.2.2.12.15. Takva Ehli.....	184

2.2.2.12.16. Tevazu Ehli	184
2.2.2.12.17. Mâsivâ	184
2.2.2.12.18. Vahdet-i Vücut	184
2.2.2.12.19. İnsan-ı Kâmil	184
2.2.2.12.20. Kesret-Vahdet.....	184
2.2.2.12.21. Nefis	185
2.2.2.12.22. Şeytan	185
2.2.2.12.23. Ezel- Yaratılış-Bezm-i Elest-Bezm-i Bela.....	186
2.2.2.12.24. Ebed.....	187
2.2.2.12.25. Ölüm	187
2.2.2.12.26. Kâbe.....	188
2.2.2.12.27. Sureler-Dualar	188
2.2.2.12.28. Zikir-Evrâd	188
2.2.2.12.29. Şükür	189
2.2.2.12.30. Gaflet	189
2.2.2.12.31. Kanaat	189
2.2.2.12.32. Tevekkül.....	189
2.2.2.12.33. İsyân	189
2.2.2.12.34. Sırat	189
2.2.2.12.35. Mübarek Geceler.....	190
2.2.2.12.36. Gaflet	190
2.2.2.12.37. Heva.....	190
2.2.2.12.38. Şirk	190
2.2.2.12.39. Dinin Esasları	191
2.2.2.12.40. Şehitlik.....	191
2.2.3. Cemiyet.....	191
2.2.3.1. Şahıslar.....	191
2.2.3.1.1. İslâm Büyükleri ve Mutasavvıflar	191
2.2.3.1.1.1. Ashâb-ı Kehf	191
2.2.3.1.1.2. Gülşeni- Rüşeni.....	192
2.2.3.1.1.3. İbn-i Edhem	193
2.2.3.1.1.4. İmam-ı Azam	193
2.2.3.1.1.5. Mansur	193
2.2.3.1.1.6. Mevlâna-Şems.....	194
2.2.3.1.2. Tarihi Şahsiyetler	194

2.2.3.1.2.1. Aristo	194
2.2.3.1.2.2. Baykara	194
2.2.3.1.2.3. Behram	194
2.2.3.1.2.4. Cem	194
2.2.3.1.2.5. Dârâ	195
2.2.3.1.2.6. Eflâtun	195
2.2.3.1.2.7. Hârût	195
2.2.3.1.2.8. Hasan-ı Basrî	195
2.2.3.1.2.9. Hatem	196
2.2.3.1.2.10. Hz.Hamza	196
2.2.3.1.2.11. Hülâgû	196
2.2.3.1.2.12. Hüsrev Perviz	196
2.2.3.1.2.13. İbn-i Mukle	196
2.2.3.1.2.14. İbn-i Sînâ-Fârâbî	196
2.2.3.1.2.15. İskender	197
2.2.3.1.2.16. Kârûn	197
2.2.3.1.2.17. Lokman	197
2.2.3.1.2.18. Rüstem	197
2.2.3.1.2.19. Selman-ı Sâveci	198
2.2.3.1.2.20. Şâzelî	198
2.2.3.1.2.21. Veysel Karani	198
2.2.3.1.2.22. Zâl-Dahhâk-Efridûn-Rüstem	198
2.2.3.1.3. Devlet Adamları	198
2.2.3.1.3.1. Akif Paşa	198
2.2.3.1.3.2. Ali Paşa	199
2.2.3.1.3.3. Battal Bey	199
2.2.3.1.3.4. Bayezit	199
2.2.3.1.3.5. Hurşit Paşa	200
2.2.3.1.3.6. Küçük İbrahim Paşa	200
2.2.3.1.3.7. Köse Mehmet Paşa	200
2.2.3.1.3.8. Miralay Sabit Bey	200
2.2.3.1.3.9. Morah Sami Bey	200

2.2.3.1.3.10. Mehmet Ali Paşa	200
2.2.3.1.3.11. Serasker İbrahim Paşa	201
2.2.3.1.3.12. Sultan II.Mahmut	201
2.2.3.1.3.13. Sultan Abdülmecit	202
2.2.3.1.3.14. Sultan Selim.....	202
2.2.3.1.3.15. Yusuf Kâmil Paşa.....	202
2.2.3.1.4. Divanda İsmi Geçen Şairle Çağdaş Şahsiyetler.....	203
2.2.3.1.4.1. Abdullah Şerîf.....	203
2.2.3.1.4.2. Bağdatlı İbrahim Efendi.....	203
2.2.3.1.4.3. Çegem-zâde Ali Efendi.....	203
2.2.3.1.4.4. Çegem-zâde Hüseyin Efendi.....	203
2.2.3.1.4.5. Erzigâni Hasan Ağa	203
2.2.3.1.4.6. Fatih Efendi	203
2.2.3.1.4.7. Hasırcızâde Hafız Muhammed Ağa.....	203
2.2.3.1.4.8. Hattat Nuri Efendi	203
2.2.3.1.4.9. İbn-i Hattap	204
2.2.3.1.4.10. İsmail Nevzat	204
2.2.3.1.4.11. İstanbullu Mahmut Efendi.....	204
2.2.3.1.4.12. Maraş Ulemasından Mesut Efendi.....	204
2.2.3.1.4.13. Muhammed Kâmil	204
2.2.3.1.4.14. Mustafa Efendi.....	204
2.2.3.1.4.15. Süleyman Ağa.....	204
2.2.3.1.4.16. Şeyh Mahmut Efendi	204
2.2.3.1.4.17. Zülfikar Efendi.....	204
2.2.3.1.4.18. Zühre Hanım	204
2.2.3.1.5. Efsanevi Karakterler- Hikaye Kahramanları	205
2.2.3.1.5.1. Ferhat ile Şirin	205
2.2.3.1.5.2. Gül ile Bülbül.....	205
2.2.3.1.5.3. Leylâ ile Mecnun	206
2.2.3.1.5.4. Şem ü Pervane	206
2.2.3.1.5.5. Vamık ile Azra	207
2.2.3.1.5.6. Yusuf ile Züleyha.....	207

2.2.3.1.6. Bahsi Geçen Şairler.....	207
2.2.3.2. Divanda Bahsi Geçen Eserler.....	208
2.2.3.3. Yer İsimleri.....	208
2.2.3.3.1. Ülke-Şehir İsimleri.....	208
2.2.3.3.1.1. Acem-İran	208
2.2.3.3.1.2. Akka.....	209
2.2.3.3.1.3. Antakya	209
2.2.3.3.1.4. Gaziantep	209
2.2.3.3.1.5. Aydın	210
2.2.3.3.1.6. Babil.....	210
2.2.3.3.1.7. Beylan	210
2.2.3.3.1.8. Çin.....	210
2.2.3.3.1.9. Hata	211
2.2.3.3.1.10. Hotan.....	211
2.2.3.3.1.11. Humus	211
2.2.3.3.1.12. Rum	212
2.2.3.3.1.13. Irak-Bağdat	212
2.2.3.3.1.14. İsfahan.....	212
2.2.3.3.1.15. Kahire.....	212
2.2.3.3.1.16. Kerbela.....	213
2.2.3.3.1.17. Kilis.....	213
2.2.3.3.1.18. Kudüs	213
2.2.3.3.1.19. Maraş	213
2.2.3.3.1.20. Mısır	213
2.2.3.3.1.21. Paris.....	214
2.2.3.3.1.22. Rusya.....	214
2.2.3.3.1.23. Seba	214
2.2.3.3.1.24. Sudan.....	214
2.2.3.3.1.25. Şam	214
2.2.3.3.1.26. Şehba –Halep.....	215
2.2.3.3.1.27. Ümmü Kurâ.....	215
2.2.3.3.1.28. Yemen.....	215

2.2.3.3.2. Kutsal Mekân-Bağ,Bahçe ve Mesire Yeri İsimleri.....	215
2.2.3.3.2.1. Mescid-i Aksa.....	215
2.2.3.3.2.2. Ravza-i Mutahhara	216
2.2.3.3.2.3. Menil Bahçesi.....	216
2.2.3.3.2.4. Sadabat.....	216
2.2.3.3.3. Yer (Dağ, Nehir, Ova, Akarsu) İsimleri.....	216
2.2.3.3.3.1. Akdeniz-Karadeniz	216
2.2.3.3.3.2. Amik Ovası.....	217
2.2.3.3.3.3. Fırat	217
2.2.3.3.3.4. Kızılırmak-Ceyhun Nehri.....	217
2.2.3.3.3.5. Nil.....	217
2.2.3.3.3.6. Tur Dağı	218
2.2.3.4. Tarihi Eser İsimleri.....	218
2.2.3.4.1. Hüseyin Efendi Camii	218
2.2.3.5. Din ve Mezhep İsimleri.....	218
2.2.3.5.1. İslam ve Müslüman	218
2.2.3.5.2. Hristiyan ve Yahudi	218
2.2.3.5.3. Hanefi	219
2.2.3.6. Millet İsimleri	220
2.2.3.6.1. Ermeni-Frenk	220
2.2.3.6.2. Çerkez.....	220
2.2.3.6.3. Hindu.....	220
2.2.3.6.4. Tatar	220
2.2.3.6.5. Türkmen-Kürt.....	220
2.2.3.6.6. Türk-Acem-Rum-Arap.....	221
2.2.3.6.7. Yunan	221
2.2.3.7. Tarihî Olaylar.....	221
2.2.3.7.1. Mısır Sultanı ile Rum Sultanının Sulhu	221
2.2.3.7.2. Mısır'da Meydana Gelen Karışıklıkların Bastırılması.....	221
2.2.3.7.3. Akka'nın Fethi ve Kaybedilmesi.....	222
2.2.3.7.4. Nizip Muharebesi	222
2.2.3.7.5. Mısır ile Osmanlı Hükümeti Arasındaki Sulh.....	223
2.2.3.8. Müzik Aletleri.....	223
2.2.3.8.1. Çenk-Rebab(Kemençe)-Çegâne(Zilli Tef)	223

2.2.3.8.2. Kanun	223
2.2.3.8.3. Ney	223
2.2.3.8.4. Tanbur	224
2.2.3.8.5. Tef	224
2.2.3.8.6. Ut	224
2.2.3.9. Müzik Makamları	225
2.2.3.9.1. Bayati	225
2.2.3.9.2. Buselik-Şehnaz-Çargâh-Saba	225
2.2.3.9.3. Mahur-Hisar	225
2.2.3.9.4. Rast-Neva	225
2.2.3.9.5. Uşşak	226
2.2.3.10. Meslek İsimleri	226
2.2.3.10.1. Tabip	226
2.2.3.10.2. Pehlivan	226
2.2.3.10.3. Nakip	226
2.2.3.10.4. Silahtar	227
2.2.3.10.5. Miralay	227
2.2.3.11. Silahlar	227
2.2.3.11.1. Tîg, Seyf (Kılıç)	227
2.2.3.11.2. Tîr, Hadeng (Ok)-Sinân (Mızrak)	227
2.2.3.11.3. Keman (Yay)	228
2.2.3.11.4. Hançer-Şeşper (Altı Dilimli Topuz)	228
2.2.3.11.5. Tüfek	228
2.2.3.11.6. Fişek	228
2.2.3.11.7. Top	229
2.2.3.11.8. Nîze (Mızrak)	229
2.2.3.11.9. Tîşe (Balta)	229
2.2.3.12. Yiyecek İsimleri	229
2.2.3.12.1. Tüffâh (Elma)	229
2.2.3.12.2. Helva	229
2.2.3.12.3. Baklava	229
2.2.3.12.4. Güllaç-Kaygana	230
2.2.3.12.5. Fındık-Fıstık-Kestane	230
2.2.3.12.6. Kebap	230
2.2.3.13. İçecekler	230
2.2.3.13.1. Su	230

2.2.3.13.2. Kahve.....	231
2.2.3.13.3. Hoşaf.....	231
2.2.3.13.4. Zemzem	231
2.2.3.13.5. Kevser	231
2.2.3.13.6. Dûg (Ayran)-Süt	232
2.2.3.14. İçki ve İçki Meclisi Unsurları.....	232
2.2.3.14.1. Saki	232
2.2.3.14.2. Şarab-Mina-Sahba-Mey-Peymane (Duhter-i Rez-Bint'ülineb).....	232
2.2.3.14.3. Cam-Sagar-Kadeh.....	234
2.2.3.14.4. Bezm	235
2.2.3.14.5. Meyhane-Harabat	235
2.2.3.15. Yazı İle İlgili Hususlar	236
2.2.3.15.1. Hame-Kilk (Kalem).....	236
2.2.3.15.2. Hat ve Hattatlar.....	237
2.2.3.16. Araçlar	237
2.2.3.16.1. Vapur.....	237
2.2.3.16.2. Yelken-Zevrak	238
2.2.3.17. Bayramlar	238
2.2.3.17.1. Kurban Bayramı	238
2.2.3.18. Hastalıklar	238
2.2.3.18.1. Çiçek Hastalığı.....	238
2.2.3.19. Oyunlar	239
2.2.3.19.1. Tavla	239
2.2.3.19.2. Satranç	239
2.2.3.20. Toplumdaki Aksaklıklar-Zamanın Bozukluğu:.....	239
2.2.3.21. Toplumsal Yaşam (Gelenek ve Görenekler).....	240
2.2.3.22. İnsanın Nitelikleri	242
2.2.3.23. Dünya-Dehr-Kâinat-Cihan	244
2.2.3.24. Hayat ve Ömür	247
2.2.3.25. Bilginin Önemi	248
2.2.3.26. Dostluk	249
2.2.3.27. Niyaz Ehli.....	249
2.2.1. Tabiat.....	250
2.2.1.1. Kozmik Âlem	250
2.2.1.1.1. Çarh-Felek-Asuman.....	250

2.2.1.2. Burçlar	252
2.2.1.2.1. Akrep	252
2.2.1.2.2. Sevr-Hamel-Hût	252
2.2.1.2.3. Esed (Aslan)	253
2.2.1.3. Gezegenler	253
2.2.1.3.1. Müşteri-Pervin-Süreyya	253
2.2.1.3.2. Kahkeşan (Samanyolu)	253
2.2.1.3.3. Zühre	254
2.2.1.3.4. Utarit	254
2.2.1.3.5. Meh	254
2.2.1.3.6. Mihr-Şems-Hurşit-Afitap	255
2.2.1.4. Hayvanlar	256
2.2.1.4.1. Kuşlar	256
2.2.1.4.1.1. Bülbül-Andelip-Hezar	256
2.2.1.4.1.2. Kumru	257
2.2.1.4.1.3. Bûm (Baykuş)	258
2.2.1.4.1.4. Huffaş (Yarasa)	258
2.2.1.4.1.5. Şahin-Şahbaz	258
2.2.1.4.1.6. Asafir (Serçe)	259
2.2.1.4.1.7. Hüma	259
2.2.1.4.1.8. Anka	260
2.2.1.4.1.9. Gurâb (Karga)	260
2.2.1.4.1.10. Tavus	261
2.2.1.4.1.11. Tûtî	261
2.2.1.4.1.12. Hüthüt	262
2.2.1.4.1.13. Mürgab (Su Kuşu-Ördek)	262
2.2.1.4.2. Balık, Böcek ve Sürüngeçler	262
2.2.1.4.2.1. Ankebut (Örümcek)	262
2.2.1.4.2.2. Akrep	262
2.2.1.4.2.3. Mâr (Yılan)	262
2.2.1.4.2.4. Cerâd (Çekirge)	263
2.2.1.4.2.5. Mûr (Karıncı)	263
2.2.1.4.2.6. Pervâne	263

2.2.1.4.2.7. Semek-Mâhî (Balık)	264
2.2.1.4.2.8. Meges (Sinek)	264
2.2.1.4.3. Dört Ayaklı Hayvanlar	264
2.2.1.4.3.1. Gazal (Ceylan)	264
2.2.1.4.3.2. Esb-Feres (At)	265
2.2.1.4.3.3. Eşek	266
2.2.1.4.3.4. Köpek- Kelb	267
2.2.1.4.3.5. Semender	267
2.2.1.4.3.6. Şîr (Aslan)	267
2.2.1.4.3.7. Rubah (Tilki)	267
2.2.1.5. Bitkiler	268
2.2.1.5.1. Çiçekler	268
2.2.1.5.1.1. Lale	268
2.2.1.5.1.2. Gül	268
2.2.1.5.1.3. Sümbül	270
2.2.1.5.1.4. Nergis	270
2.2.1.5.1.5. Erguvan	271
2.2.1.5.1.6. Menekşe	271
2.2.1.5.1.7. Şeb-Bûy (Şebboy)	271
2.2.1.5.2. Diğer Bitkiler	271
2.2.1.5.2.1. Sipend (Üzerlik)	271
2.2.1.5.2.2. Sûsen (Susam)	272
2.2.1.5.3. Ağaçlar	272
2.2.1.5.3.1. Nahl (Hurma)	272
2.2.1.5.3.2. Serv (Servi)	272
2.2.1.5.3.3. Şimşâd (Şimşir Ağacı)	273
2.2.1.5.3.4. Çınar	273
2.2.1.5.3.5. Bîd (Söğüt)	273
2.2.1.6. Zamanla İlgili Unsurlar	274
2.2.1.6.1. Mevsimler	274
2.2.1.6.1.1. Nev-Bahar (İlkbahar)	274
2.2.1.6.1.2. Şitâ (Kış)	275
2.2.1.6.1.3. Yaz	275

2.2.1.6.1.4. Hazan (Sonbahar)	276
2.2.1.7. Yeryüzü Şekilleri.....	276
2.2.1.7.1. Kûhsâr (Dağ Tepesi)-Dağ.....	276
2.2.1.7.2. Umman	276
2.2.1.7.3. Cû (Akarsu)	276
2.2.1.7.4. Derya	277
2.2.1.8. Yağış Türleri ve Doğal Olaylar.....	277
2.2.1.8.1. Jâle, Şebnem (Çiğ, Kırağı).....	277
2.2.1.8.2. Ebr-Ebr-i Nisan (Nisan Yağmuru)	277
2.2.1.8.3. Rûzgâr	278
2.2.1.8.4. Berk –Yıldırım.....	279
2.2.1.9. Değerli Taşlar ve Madenler.....	279
2.2.1.9.1. Lal.....	279
2.2.1.9.2. Dürr-Leal-Lülü (İnci)	280
2.2.1.9.3. Zer (Altın)	281
2.2.1.9.4. Sîm (Gümüş).....	281
2.2.1.9.5. Yakut	282
2.2.1.9.6. Billur.....	282
2.2.1.9.7. Mercan	282
2.2.1.9.8. Zümrüt	282
2.2.1.9.9. Zebercet.....	283
2.2.1.10. Zamana Ait Unsurlar	283
2.2.1.10.1. Şeb (Gece)	283
2.2.1.10.2. Subh (Sabah).....	283
2.2.1.10.3. Şâm (Akşam).....	284
2.2.1.10.4. Seher	284
2.2.1.10.5. Asr (İkindi)	284
2.2.1.10.6. Ahir Zaman.....	284
2.2.1.10.7. Günler-Aylar	285
2.2.1.10.7.1. Şenbe (Cumartesi).....	285
2.2.1.10.7.2. Şaban.....	285
2.2.1.11. Tabiatla İlgili Diğer Unsurlar	285
2.2.1.11.1. Anasır-ı Erbaa	285
2.2.1.11.2. Âb-ı Hayât (Hayat Veren Su).....	286
2.2.1.11.3. Doğal Afetler	286

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. NÜSHA TAVSİFİ.....	287
3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	289
3.3. DİVANIN METNİ.....	290
3.3.1. Kasideler	291
3.3.2. Tarihler	355
3.3.3. Musammatlar	435
3.3.4. Terkîb-i Bend.....	435
3.3.5. Tercî'-i Bendler	440
3.3.6. Tahmisler	446
3.3.7. Müseddesler	473
3.3.8. Müstezâd	495
3.3.9. Ğazeliyyât.....	496
3.3.10. Kıtalar	677
3.3.11. Rubâiyyât.....	687
3.3.12. Luğaz-ı Sâ'at.....	695
3.3.13. Manzum Mektuplar.....	698
3.3.14. Mesnevi	712
3.3.15. Müfredler.....	720
SONUÇ.....	722
KAYNAKÇA	725
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ	728
METİN ÖRNEKLERİ.....	733
ÖZGEÇMİŞ.....	735

ÖZET

DOKTORA TEZİ

NÂFİ ARAB TÂHİR EFENDİ-ZÂDE’NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE

DİVANİ

(İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN)

Halime ÇAVUŞOĞLU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ

2012, 735 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ (Danışman)

Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Yrd. Doç. Dr. Rıfat KÜTÜK

Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

Bu çalışma, 19. yüzyıl şairi olan Nâfi Arab Tahir Efendizâde ve onun divanı üzerinedir. *Nâfi Arab Tahir Efendi-zâde’nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)* adlı doktora tezinde şair Nâfi ile ilgili tespitler yapılmış, şairin sanat anlayışı değerlendirilmiş ve divanı incelenerek, divanın transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. Tez üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde şairin hayatı, divanından ve kendisinden bahseden eserlerden hareketle irdelenmiş, eserinden yola çıkarak şairin edebî şahsiyeti ve dil özellikleri incelenmiştir. İkinci bölüm iki başlıkta değerlendirilmiştir. Divanın şekil ve muhteva özellikleri. Divanın şekil özellikleri başlığında nazım şekilleri ve ahenk unsurları incelenirken; muhteva özellikleri başlığında da dört ana başlık (insan - din ve tasavvuf – cemiyet – tabiat) dikkate alınmıştır. Üçüncü bölüm ise divanın transkripsiyonlu metninin ve özel isimler dizininin yer aldığı bölümdür. Yaptığımız çalışmalardan hareketle divanın tek nüshası tespit edilebilmiştir. Bu tezle Gaziantep’li divan şairi Nâfi Efendi’nin hakkında bulunan kısıtlı kaynaklardan hareketle 19. yüzyıldaki sosyal, siyasî ve edebî hareketler içerisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nâfi Arab Tâhir Efendi-Zâde, 19. Yüzyıl, Divan, İnceleme, Transkripsiyonlu Metin

ABSTRACT

Ph.D. DISSERTATION

**NÂFI ARAB TAHİR EFENDİZÂDE’S LIFE, ART VIEW AND DIVAN,
(ANALYSIS-TRANSCRIBED TEXT)**

Halime ÇAVUŞOĞLU

Advisor: Assoc. Prof. Serhan Alkan İSPİRLİ

2012, 735 Pages

Jury: Assoc. Prof. Serhan Alkan İSPİRLİ (Advisor)

Prof. Ahmet KIRKKILIÇ

Prof. Ahmet DOĞAN

Assist. Prof. Rıfat KÜTÜK

Assist. Prof. Sevda ÖNAL

This thesis is about Nâfi Arab Tahir Efendizâde, who is a 19th century poet, and his Divan. Art view of the poet is evaluated, his Divan is analyzed and transcribed text of the Divan is provided in the Ph.D. thesis titled “*Nâfi Arab Tahir Efendizâde’s Life, Art View and Divan, (Analysis-Transcribed Text)*”. The thesis has three sections.

In the first section of our study, poet’s life is investigated using his Divan and other available liteatures about him. Also, the poetic personality and language features of the poet is evaluated based on his Divan. Second section is divided into two sub-sections; style and content characteristics of the Divan. While poetic forms and harmonic elements of the Divan is analysed in style characteristics section, four main topics (human, religion and mysticism, community, nature) are taken into account as content charecteristics in the latter sub-section. Third section includes the transcribed text of the Divan and index of proper names. We have determined that there exists only one copy of the Divan as a result of our investigation. In this thesis, the importance and place of Divan poet Nâfi Efendi, in social, political and literary movements of 19th century is tried to be determined by analyzing his Divan and using the very-limited resources about him.

Key Words: : Nâfi Arab Tâhir Efendi-Zâde, 19th Century, Divan, Analysis, Transcribed Text

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
G.	: Gazel
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
K.	: Kaside
KIT.	: Kıta
L.	: Lügaz
M.	: Mesnevi
MAN. MEK.	: Manzum Mektup
MÜF.	: Müfret
MÜS.	: Müstezat
MÜSED.	: Müseddes
Ord.	: Ordinaryüs
Prof.	: Profesör
R.	: Rubai
s.	: Sayfa
T.	: Tarih
TAH.	: Tahmis
TERC.	: Terci-i Bent
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları/Yayıncılık

ÖN SÖZ

Yüzlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Türk edebiyatının önemli bir bölümünü kapsayan divan edebiyatı yüzyıllar boyunca büyük şahsiyetler yetiştirmiş; bu zaman sürecinde değerli eserler verilmiştir. Dönemler içerisinde kimi şairler şairlikleriyle büyük ün yaparken kimileri de tanınmamış ikinci derecede şairler olarak kalmışlardır. Çalışmamızda Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal, siyasi ve edebî açıdan köklü değişimlerinin olduğu 19. yüzyılda yaşamış ve ismi o dönemde tanınmış şairler arasında zikredilmeyen Gaziantepli şair ve âlim Nâfi Efendi ve divanı tanıtılmış; divanı üzerinde incelemelerde bulunulmuştur.

Yaptığımız araştırmalarda divanın tek nüshası tespit edilmiştir. Bu nüsha, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan 06 Mil Yz FB 305 nolu nüshadır. Elimizde bulunan tek nüsha üzerinde transkripsiyonlu metin oluşturma ve inceleme çalışması yapılmıştır. İnceleme bölümünde beyitlerden örnekler verilirken nazım şeklinin kısaltılmış adı, sıra numarası ve beyit sıra numarası verilerek metne göndermelerde bulunulmuştur. (G.192/6, T.11/1, K.7/5 vb.)

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde şairin hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan şairimiz edindiğimiz bilgilere göre 19. yüzyılda yaşamış âlim, şair, hafız, Arapça ve Farsça'ya hakim bir şahsiyettir. Tezkirelerde yer almayan ama yerel kaynaklarda yaptığımız araştırmalardan edindiğimiz bilgiye göre de şair Nâfi, Tanzimat dönemi yenilikçi devlet adamı, şair ve âlim şahsiyeti Münif Paşa'nın babasıdır. Şairin edebî şahsiyeti hakkında bilgi şiirlerinden hareketle edinilmiştir. "Söz Varlığı" bölümünde ise divanda yer alan edebî sanatlar alfabetik sıraya göre verilmiştir.

İkinci bölümde Nâfi Divanı'nın şekil ve muhteva yönünden incelemesi yapılmıştır. Divanda, 23 kaside; 70 tarih; 1 terakibibent; 5 tercii bent; 21 tahmis; 16 müseddes; 224 gazel; 6 kıta; 29 rubai; 2 lugaz; 2 manzum mektup; 1 mesnevi ve 3 müfret olmak üzere 403 manzume bulunmaktadır. Bu nazım şekilleri çalışmada tek tek incelenmiş olup ilgili tablolarla da gerekli çıkarımlar yapılmıştır. Ahenk unsurları bölümünde vezin ve kafiye hususiyetleri, ayrıntıları ile ilgili tablolara da dikkat çekilerek verilmeye çalışılmış ve değişik kullanımlara dipnotlarda açıklık getirilmiştir. Kafiye konusunda, orijinal metinde yer alan iç kafiyelerin virgülle ayrılması hususuna çeviri metninde, aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, bağlı kalınmıştır.

Geldi yine şemm-i nesīm, oldu hevālar cān-fezā
Oldı çemen ‘anber şemīm, zevk ehli buldı çok şafā

K.3/1

İtdi çiçekler hep hücūm, bāg içre mānend-i nücūm
Berd-i şeyātini rücūm, şān itdiler ehl-i semā

K.3/7

İkinci bölümün Muhteva Özellikleri başlığı altında dört ana maddeye göre bir inceleme yapılmıştır. Bu maddeler;

- 1- İnsan
- 2- Din ve Tasavvuf
- 3- Cemiyet
- 4- Tabiat’tır.

Şairin şiirlerinde din ve tasavvuf ağır basmakta, dinî-tasavvufî terimler çoğunlukla dikkat çekmektedir. Yine şairimiz 70 adet tarih manzumesi yazarak bizi dönemin sosyal ve siyasi olaylarına götürmüş, özellikle II. Mahmut ve Abdülmecit dönemlerinde yaşanan Mısır sorunu şairin gözüyle ilgili tarihlerde aktarılmıştır. Şair Nâfi Efendi’nin divanında oldukça fazla sayıda tarihî şahsiyetin ismi geçmektedir. Bunda şairin Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın oğlu İbrahim Paşa’nın çocuklarına uzun yıllar boyunca öğretmenlik yapması da yatmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise divanın transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Metnin bugünkü harflere aktarılmasında transkripsiyon alfabesine uyulmuş, metnin oluşturulmasında mümkün olduğu kadar 19. yüzyılın dil ve imla özellikleri esas alınmıştır. Orijinal metinde yer alan birleşik kelimelerin bugünkü alfabeye aktarılmasında Ferit Develioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat’ine bağlı kalınmış, çalışmanın inceleme bölümünde ise kelimelerin yazılışında Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu dikkate alınmıştır. Vezne uydurmak için bazı beyitlerde kimi kelimelerde tamirler yapılmış, bunlar da parantez () içerisinde gösterilmiştir. Ayrıca çeviri metninde divanda kelimenin hangi şekilde geçtiği ve bizim nasıl okuduğumuz dipnotlarla verilmiştir.

Zahm-ı hūn-ı tîğ-ı gamzeñden amān ister gönül
Ƙorkar(ım) gitdikce bu Ƙan eylemek Ƙanūn olur

G.68/2

Cefā-yı çerh-i devvāre nigīn-āsā geren **gö(g)sin**

Niçün bu şafha-i ‘ âlemde kesb-i nîk-nâm itmez

G.95/6

Bu sūr-ı pūr-(bere)kāt oldı şehr-i şa‘ bānda

Anıñ’çün oldı gedā bāyile kamu şeb‘ ān

K.10/14

Divan metni oluştururken her nazım şekline ayrı bir numara verilmiş, nazım şekillerinin her beyti de ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Divanın orijinal metni mürettep değildir. Çalışmamızda divan metni mürettep yapılmıştır. Metin mürettep yapılırken kasideler orijinal metinde yer alan sırasıyla verilmiş ayrı bir düzeltmeye gidilmemiştir. Divanda 1 tarih metni, 5 gazel metni Farsça olduğundan transkripsiyon alfabesine dökülmemiş, aynen yazılmıştır.

Çalışmamızın tamamlanması esnasında bizimle eşzamanlı olarak aynı konunun yüksek lisans tezi olarak yapılmakta olduğu tespit edilmiş; yalnız tezimizde çok yol kat etmiş olmamız nedeniyle çalışmaya ara vermeden devam edilmiştir. Çalışmamızda bulunabilecek olan eksikliklerin kaygısı ile bunların giderilmesinde bize yardım edecek olanlara şimdiden minnet ve şükran borçlu olduğumuzu belirtirken, çalışmalarımız esnasında benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen özellikle eşim ve çalışmam esnasında dünyaya gelen oğlum ve kızıma, doktora derslerim boyunca beni yetiştiren ismini sayamadığım değerli hocalarıma ve çalışmamın tamamlanmasında her türlü bilgi, yardım ve kıymetli vakitlerini esirgemeyen Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden Saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Serhan ALKAN İSPİRLİ’ye teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum-2012

Halime ÇAVUŞOĞLU

GİRİŞ

19. YÜZYIL EDEBİYATINA GENEL BAKIŞ

Bir devrin edebiyatı o devrin tarihinden ayrı düşünülemez. Tarihî olayların, toplum hayatının, düşünce sisteminin ve değer yargılarının edebiyatı etkilediği inkâr edilemez. 19. yy edebiyatı da o dönemdeki siyâsî, sosyal ve tarihî olaylardan etkilenmiş bu doğrultuda edebiyatta büyük değişiklikler meydana gelmiştir.

19. yy bütün dünyadaki Türkler için sıkıntılı bir çağdır. Asya Türkleri, Kırım Türkleri, Azerbaycan Türkleri ve Rumeli Türkleri Osmanlı'nın içinde bulunduğu buhranlı dönemden ilk başta etkilenecek dış güçlerin kontrolüne girmiştir. İmparatorluk başta Rusya olmak üzere Batılı devletlerin tehdidi altındadır. 18. yy'de başlayan gerileme dönemi büyük bir hızla devam etmiş ve gerilemenin durdurulabilmesi için askerî alanda, sosyal alanda, kültür alanında ve eğitim alanında yeniliklerin yapılması gerekliliği kendini göstermiştir.

Fransız İhtilâli'yle başlayan milliyetçilik akımının etkisini artırması, imparatorluk sınırları içerisindeki farklı toplulukların imparatorluktan kopması, Mısır'da olduğu gibi devletin valisinin ayaklanarak Osmanlı'ya kafa tutacak duruma gelmesi ve bunları engellemek için dış güçlerden alınan yardımlara karşılık verilen tavizler imparatorluğu büyük bir buhrana sokuyordu. Yukarıda bahsettiğimiz yenilik hareketlerinin gerekliliği önünde iki büyük engel bulunmaktaydı. Yeniçeriler ve medreseler.¹ 19. yy başında III.Selim ve sonunda ise II.Abdülhamid padişahdır. III. Selim, askerî ve idarî alanda pek çok yeniliğin temelini atarken oğlu II. Mahmut döneminde ilk önce yeniliklerin karşısında yer alan yeniçeri ocağı kaldırılmış ve yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adıyla yeni ordu teşkilatı kurulmuştur. Eğitim alanında da önemli adımlar atılmıştır. Harbiye mektepleri, tıbbiye mektepleri bu dönemde kurulmuştur. İlk öğrenim tahsili de bu dönemde zorunlu hâle getirilmiş, ilk resmi gazete olan Takvim-i Vekâyi bu dönemde çıkarılmaya başlanmıştır.

Sultan Abdülmecit döneminde Avrupa medeniyetinin kabul edilmesi yolunda atılan en önemli adım olan Tanzimat İnkılabı bir devlet hamlesi olarak kendini göstermiştir. (1839) Tanzimat İnkılabı siyasî, adlî, ictimâî ve medenî anlamda yapılmış

¹ *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken- Söğüt Yay., İstanbul 1988, VIII, 99.

bir atılımdır. 1851 yılında ise Dârulfünûn'da okutulacak ders kitaplarını hazırlamak amacıyla Encümen-i Dâniş kurulmuştur.

Yukarıda zikredilen yenileşme hareketleriyle beraber, eski de etkisini hâlâ yitirmemiştir. Tanpınar, eski konusundaki yorumunu şöyle yapmaktadır: “Eski, yürüyen hayat karşısında son sözünü söylemesine rağmen cemiyetin içinde, ruhlarda bütün unsurlarıyla çok derin surette hakimdi. Bütün hayat onunla dolu idi.²” Edebiyat da bütünüyle eskiden kopmuş değildi. Bununla birlikte, devlet idaresinden toplum hayatına kadar her alanda görülen eski-yeni ikiliği edebiyatta da ortaya çıkmıştı. Ancak edebiyat alanındaki değişiklikler, siyasî ve idarî değişiklikler kadar hızlı değildi.³

19. yy'de yeni edebiyat karşısında gücünü iyice kaybeden divan edebiyatı, yüzyıl boyunca yeni şairler yetiştirmesine rağmen onun hakimiyeti asrın ilk yarısındadır. Ancak divan edebiyatı henüz ciddi bir rakip karşısında değilken bile bu devirde herhangi bir ileri hamle gösterememiştir. Bu asırda İran tesirinden ziyadesiyle kurtulmuş olması ve daha çok kendi klasiklerinin hayranı bulunması divan şiirinin lehinde bir imkandır. Bu asırda yine eski sözler tekrarlanmış, arada bir parlayışlar, hatta orijinal ışıldayışlar olmakla beraber bunlar asrın divan edebiyatında hakiki bir aydınlık derecesi alamamıştır.⁴

18. yy'de Nedim'de olgunluğa ulaşan Mahallîleşme hareketi etkisini bu yüzyılda da sürdürse de halk soyleyişlerini şiire sokmada aşırıya kaçan ölçüsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun olması, dolayısıyla şiirlerin kelimelerin yanyana dizilmesi ile oluşan ahenk bozukluklarıyla oluşturulması, İstanbul Türkçesi'nin yerini kaba tabirlerin alması bu hareketin etkisiyle oluşturulan metinlerde kendini göstermektedir.

Bu dönem edebiyatında dinî ve tasavvufî şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Özellikle çeşitli tarikatlere mensup şairlerin fazlalığı oranına paralel olarak dinî-tasavvufî şiirlerin sayısında da artma olmuştur. Herhangi bir tarikate mensup olmayan şairler ise tasavvufî terminolojiden istifade etmişlerdir. Ancak geçen asırlarda yetişen şairler seviyesine ulaşan şair bu dönemde çıkmamıştır.⁵

² Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1997, s.38.

³ *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken- Söğüt Yay., İstanbul 1988, VIII, 100.

⁴ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2001 , II, 829.

⁵ Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay, İstanbul 2004, s.353.

Şiirde eskiye dönüş, özellikle 17. yy'nin büyük şairlerini örnek alarak şiire yeniden can verme çabaları, bu yüzyılın eski şiir alanındaki en başarılı hareketidir. 19. yy'nin ikinci yarısında kendisini gösteren bu hareket Leskofçalı Galip ile ifadesini bulur. Leskofçalı Galip Bey ile eski şiir garip bir şekilde, kendisini yaşanan hayattan gelen her şeye kapar ve Neşâti, Nailî, Fehim gibi 17.yy şairlerinin diline ve mutlak şekilde tasavvufî bir şiir anlayışına döner. Böylece uzun zaman için devam edecek olan hayat karşısında sadece istiğna veya ikrar olan bir tavırla çok seçkin bir dil ve söyleyiş zevkine yol açılır.⁶ Leskofçalı'nın yıldızı etrafında kurulan Encümen-i Şuara Hersekli Arif Hikmet Bey'in evinde bir yıl boyunca toplanarak şiirler üzerine tartışmalar açılır, eleştiriler yapılır. Topluluktaki şairlerin çoğu eski kültürü ve edebî zevki iyi bilen, nazım tekniği yönünden güçlü şairlerdir. Bu şairlerin şiirlerinde 17. yy şairlerinin yolunu izledikleri görülmektedir. Encümenin daha sonra yenileşme dönemi edebiyatının öncüleri arasında yer alacak neslin edebî görüşlerini belli ölçüde etkilediği söylenebilir.

Leskofçalı Galip Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey, Osman Şems Efendi, Lebib Efendi, Manastırlı Hoca Naili Efendi, Halet Bey Encümen şairleri arasında sayılabilir. Yine toplantılara katılanlar arasında yeni edebiyatın kurucularından olan Namık Kemal ve Ziya Paşa da yer almaktadır.

Bu dönemde geçmiş dönemlerde kullanılan nazım şekillerinin kullanımına devam edilmiştir. En az kullanılan nazım şekli mesnevi olmakla beraber bentlerle kurulan nazım şekillerine rağbet artmıştır. Şarkı türünün en fazla örneğini Enderunlu Vasıf verirken Surûrî ve Refî-i Kalâyî ise tarihleriyle tanınmıştır.

Bu asırda geçen asırların aksine divanlarda yer alan gazel sayılarında azalma kaside sayısında ise bir artış görülmektedir. Bu asırda kasideler tür açısından çeşitlilik gösterdiği gibi içerik açısından da bütünlük göstermektedir. Hürriyet Kasidesi'nde olduğu gibi içerik açısından da bir kavramın yüceltilerek memduh yapıldığı veya siyasî amaçların işlendiği kasideler de vardır.⁷

19. yy'de divan şairlerinin sayısı oldukça kabarıktır. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu'nda, kitaplıklarda divanlarının yazma nüshaları bulunan 114 şairin adı bulunmaktadır.⁸ Asrın ilk yarısında yetişen Enderunlu Vasıf,

⁶Tanpınar, s.254.

⁷Şentürk, Kartal, s.355.

⁸ *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken- Söğüt Yay., İstanbul 1988, VIII, 101.

Keçecizâde İzzet Molla, Şeyhülslâm Ârif Hikmet Bey, Şeref Hanım, Leyla Hanım; ikinci yarısında yetişen Leskofçalı Gâlib, Yenişehirli Avnî, Hersekli Ârif Hikmet Bey önde gelen şairler arasında sayılmaktadır.

Bu yüzyılda şiirin yanında nesir alanında önemli bilimsel değeri de olan çalışmalar yapılmıştır. Batılı Türkologlar Türk kültürüne ve medeniyetine ait birçok konu üzerine araştırma ve inceleme yaparak yayımlamışlardır. Redhouse otuz iki sene uğraşarak, önemini hâlâ koruyan Türkçe-İngilizce Sözlük'ünü yazmıştır. Hammer'in Osman Gazi'den 1774'e kadar olan dönemi ihtiva eden 17 ciltlik Türk Tarihi ve 2200 Türk şairini tanıttığı Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi adlı tezkiresi vardır. E. J. W. Gibb Türk edebiyat tarihinin dönemlerinin bir panoramasını veren 6 ciltlik Osmanlı Şiiri Tarihi adlı eserini kaleme almıştır. Radloff'un yanı sıra Conolly, Soddart, Vambéry Türk kültürünün temellerini aramak için Orta Asya'ya gitmişlerdir.⁹

⁹ Menderes Coşkun, "Geç Dönem Nesir", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Ankara 2004, VI, 354-359.

BİRİNCİ BÖLÜM

NÂFİ’NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

Şair Nâfi hakkında bilgi veren kaynaklar hayli sınırlıdır.¹⁰ Kaynaklarda kimi zaman Nâfi kimi zaman da Abdünnâfi ismiyle zikredilmektedir.

*Nâzım-ı mûmâ-ileyh Nâfi Efendi Ayıntab ulemâsından Arap Tâhir Efendi nâm zâtın mahdûmudur.*¹¹ İbnülemin Mahmut Kemal Bey de Son Asır Türk Şairleri isimli eserinde şair için Tahir oğlu Abdünnâfi şeklinde tanıtım yapar.¹² Doğum tarihine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Şair ulemadan olup “sinni mertebe-i temyîz-i sevâd u beyâza vâsıl oldukda nazm-ı celîli kıraat-ı seb’a üzre hıfz ile ulûm-ı Arabiye ve lugat-ı Fârisiye’yi tahsîl ve kavâid-i şî’r u inşâyı tekmîl olup eyleyerek¹³” ifadesiyle hafız, Arapça ve Farsça’ya hakim olduğu şiir ve inşâ konusunda kemale erdiği anlaşılmaktadır.

Şair Gazianteplidir ve ilmini Gaziantep’te tamamladıktan sonra kimi kaynaklara göre 14 kimi kayanaklara göre de 15 sene Mısır’da ikamet eylemiştir. Mısır’a gitme nedeni ise kaynaklara göre şöyle açıklanmaktadır. “Birçok müddet medîne-i Ayıntab’da neşr-i ulûm-ı âliye eyledikten sonra ki bin iki yüz elli târîhinde cânib-i Mısır’a azîmet ve müteveffâ İbrâhim Pâşâ’nın mahdûmlarına fûnûn-ı Fârisiye’yi ta’lîme himmetle on beş sene müddet Kâhire-i mezbûrede ikâmet eylemiştir.¹⁴” Açıklamadan da anlaşılabacağı üzere şair divanında en çok adı geçen devlet adamı olan İbrahim Paşa’nın evlatlarını yetiştirmek amacıyla Mısır’a gitmiştir ve mesleği de muallimlikdir.

¹⁰ Fatin Efendi, *Hatimet’ül Eş’âr*, İstanbul 1271, s.392-393.

Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, İstanbul 1311, IV, 1220.

İsmail Pasa el-Bagdadî, *Hediyyetü’l-arifin Esmâ’ü’l-müellifin min Kesfû’z-Zünun*, Darul’l-Fikr, Beyrut 1982, I, 632.

Cemil Cahit Güzelbey, “Münif Paşa’nın Babası Abdünnâfi Efendi”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, Temmuz, 1962, V (55), 158-159-160.

Cemil Cahit Güzelbey, “Abdünnâfi Efendi ile İlgili Bir Tarih”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, Haziran, 1965, VIII (90), 140.

Cemil Cahit Güzelbey, “Abdünnâfi Efendi’nin Küçük Hafız’ın Ölümüne Yazdığı Tarih”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, Haziran, 1967, X(114), 125-126.

¹¹ Fatin Efendi, s.392-393.

¹² İbnülemin Mahmut Kemal Bey, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1930, VI, 996.

¹³ Fatin Efendi, s.392-393.

¹⁴ Fatin Efendi, s.392-393.

Şair için kaynaklarda verilen en önemli bilgi de Türk kültür tarihinde önemli yeri olan şair, âlim ve devlet adamı olan Münif Paşa¹⁵'nin babası olmasıdır. Münif Paşa ile ilgili kaynaklarda “*Mehmed Tâhir Münîf Efendi ati't-terceme Nâfi Efendi'nin sulbünden medîne-i Ayıntab'da bin iki yüz kırk dört sâlinde kadem-nihâde-i sâha-i vücûd olup hengâm-ı tûfûliyet ve unfuvân-i şebâbiyetinde familyasıyla beraber Mısır-ı Kâhire cânibine râhile-bend-i hicret ve müddet-i medîde âğuş-ı ümm-i dünyâda şîrhâr-ı hüsn-ı terbiyet olarak menâsıb-ı mevkiye hasebiyle ulûm-ı Arabiye'den hisse-yâb ve bâ-husûs füsehâ-yı İraniye'den olup o esnâda Kâhire-i mezbûrede bulunan Mirza Senglah nâm zâtıdan dahi şîve-i zebân-ı Fârisî istikmâl ile vâsıl-ı derece-i nisâb olur.*¹⁶”, “*Asıl adı Mehmet Tahir Münif olan Münif Paşa, Antep'te doğmuştur ve babası Antepli alim ve şairlerden Abdünnâfi Efendi'dir.*¹⁷” görüldüğü gibi Münif Paşa'nın babası şair ve alim olan Nâfi Efendi'dir. Münif Paşa'nın eğitiminden bahsedilirken şair Nâfi'nin Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa tarafından Suriye istila olduğu esnada oğullarına Farisçe öğretmek amacıyla Mısır'a götürüldüğü Münif Paşa'nın da eğitiminin önemli bir bölümünü burada ailesiyle yaşarken aldığı ifade edilmektedir. Şairin Münif Paşa'nın dışında 7. kasidede ifade edildiği üzere Mehmet Şerif isimli bir oğlunun olduğu, 47. tarih manzumesinde de iki çocuğunun vefat etmiş olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Yine Münif Paşa bahsinde ve şairin şiirlerinde şairin Mısır'dan sonra bir müddet Şam'da kaldığı anlaşılmaktadır. Şairin hayatında derin izler bırakan Mısır ve Şam manzumelerde şöyle anılır:

Mısır şair için sıkıntıların kaynağı olur:

Mısrıdan hayli şıkkıldı dil-i hûn-âşâmım

¹⁵ (1828-1910) Asrının kültür ve devlet adamlarındandır. Antep'te ve Mısır'da elde ettiği şark dillerinden ve şark kültüründen başka İstanbul'da Fransızca öğrenen, elçilik kâtibi olarak bulunduğu Berlin'de Almanca öğrenerek üç sene müddetle üniversite tahsili gören ayrıca İngilizce'yi de öğrenmeye çalışan Münif Paşa bu türlü gayretleriyle Tanzimat'ın dikkate değer bir simasıdır. Ciddî bir ilim anlayışına sahip olan Münif Paşa İstanbul'da Cemiyet-i İlmiye-i Osmâniyye adlı ilim cemiyetini kurmuş ve Mecmua-i Fünûn isimli Avrupâî ilim ve fen dergisini neşrederek Türkiye'de yeni bir ilim anlayışının gelişmesine hizmette bulunmuştur. Bir memleketin ancak maarif vasıtasıyla kalkınacağına inanan ve bu fikrini 2. Abdulhamid'e de duyuran İmparatorluk Devrinin maarif nazırıdır. İlk ticaret nazırlığı da kendisine aittir. 1861 yılında devrin gazetelerinden Ceride-i Havâdis başmuharriri olarak görev yapar. Gazetecilik ve devlet adamlığından başka hukuk, felsefe, edebiyat, iktisat onun ilgisini çeken alanlar olmuştur. Şairliği dikkat çekici olmamakla beraber Osmanlı Devleti'nin 600. kuruluş yıldönümü için âşık tarzıyla yazdığı Dâsitân-ı Âl-i Osman adlı eseri onu dönemin mahallileşme cereyanının önemli simalarından biri yapar. Muhâverâtı Hikemiye adlı eseri de o zamana kadar karşılaşılmamış farklı görüşlere yer verir. Bu sayılanların dışında ilim ve hukuk alanında çok sayıda eseri vardır. Banarlı, II, 956-957; Tanpınar, s.179-180.

¹⁶ Fatin Efendi, s.384.

¹⁷ BOA, Sicil-i Ahval Defteri, No: 3, s. 246.

Bakmasam Şâm'a gidüb ben n'ola şubh u şâma G.172/2
 Şam ise şairin güzelliğiyle hatırladığı bir yerdir:
 Nâfi'â oldığıyçün anda kirâmı nâsiñ
 Kim o cāy içre varır vâşıl olur ikrāma G.172/9

Şair Nâfi âlim sıfatının yanı sıra Gaziantep'te yaptırılan Nakşibendi tekyesi için mütevellî tayin edilmiş ve yirmi yedi sene sonra da görevinden ve memleketinden ayrılmıştır.

Şairin Mısır'dan dönüşünün akabinde 1266 tarihinde öldüğü ifade edilmektedir. Yerel kaynaklara göre şairin ölüm tarihi 1262 olarak ifade edilse de dönemin ünlü şahsiyetlerinden olan Küçük Hafız'a yazmış olduğu tarihin (bu tarih elimizdeki divanda bulunmamaktadır) belirtilen tarihten sonraya denk gelmesi bu görüşü çürütmektedir.

Şair hakkında yerel kültür ve sanat dergisinde Gaziantep'in ünlü halk kültürü araştırmacısı Avukat Cemil Cahit Güzelbey tarafından kaleme alınmış makaleler yer almaktadır. Bu bilgilere göre Gaziantep'in tarihî camilerinden Ali Nacar Camisi'nin kapısı ve mihrabı üzerindeki tarih beyitlerinin şair Nâfi'ye ait olduğu rivayet edilmektedir.¹⁸ İncelediğimiz divanda yer almayan ama tarih düşürme konusunda oldukça mahir olan Nâfi'ye ait olduğu düşünülen iki beyit şöyledir:

Abdest al Nâfia bu camie tarih oku
 Eyleren bâb-ı Mevlâ'ya duhul essela 1231

Dü destin ref' ile tarih oku Nâfia ol âmâde
 Hulus ile niyâz eyle bu mihrâb-ı mücellâda 1233

1.1.1. Hayatına ve Şahsiyetine Dair Bilgiler

Elde ettiğimiz kaynakların haricinde şairin divanında da yaşamına ilişkin ipuçları vardır ve bu bilgiler ilk ağızdan olduğu için önemlidir. Nâfi'nin şiirlerinden hareketle şairin sıkıntılı bir hayat geçirdiği anlaşılmaktadır.¹⁹

Bu dünya pazarını şair, sersem ve kazançsız geçirmiştir:

Bu bâzâr içre aldık virdik bir selâm ancak

¹⁸ Güzelbey, Sayı: 55, V, 160.

¹⁹ G.137/4, G.137/5, G.137/6, G.137/7, G.153/4, G.153/5, G.153/6, G.153/7, MÜSED.13/1, MÜSED.13/2, MÜSED.13/3, TERC.3/2, TERC.3/3, TERC.3/4, TERC.3/5.

- Anı da Nāfi‘ ı bī-sūd olub ser-sām alub virdik G.130/7
- Toğuşundan bellü dirler qutlu gün meşhūr kim
 Toğdığımın bellü bir gün qalbi hurrem bulmadım G.153/2
 Hüzün ve elemelerin sultanıdır şair:
 N’ola olsam kişver-i hūzn ü elem sultānı ben
 Leşker-i ceyş-i elem hayl ü sipāhımdır benim G.137/3
 Şair kendini gizli bir hazine dünyayı da bir harâbe olarak gösterir:
 Bu harâb-âbâdda bir *kenz-i maḥfîy*im ki ben
 Zerdî-yi rûyum zerimdir eşk-i çeşmim gevherim G.149/3
 Şairin iki cihan içinde ümidi Hüdâ’nın af ve rahmetidir:
 Ümidgâhımız dü cihân içre Nāfi‘ â
 ‘ Afv-ı Hudâ vü rahmet-i Rahmānadır gönül G.139/7
 Dünyada şairi anlayacak bir dost yoktur:
 ‘ Âlem içre bir ṭabī‘ at üzre hem-dem bulmadım
 Rahm ider hâl-i dil-i pür-zâra mahrem bulmadım G.153/1
 Cüst ü cū itdim ṭabībān-ı zamān bāzārını
 Bu dil-i mecrūḥa tā kim bir yarar em bulmadım G.153/3
 Şairin dünya içerisinde maddi bir varlığı yoktur :
 Şıfr-ı yedden özge meşhūdum degildir Nāfi‘ â
 Eyledim çok defter-i evrāk-ı eyyāma nigāh G.174/5
 Gözümden ḥ̣‘āb-ı rāḥat gıtdi bī-dār olduğım kaldı
 Yıkıldı ḥāne-i ḥāṭır da bī-dār olduğım kaldı G.190/1,2,3,4,5,6,7
 Şair umutlarının gerçekleşmediğini, dünyada kırılmış ve incinmiş olduğunu ifade eder:
 Gül-i ümmīde nā’il olmadım bir faşda hergiz
 Bu bāg içre hemān āzürde-i ḥār olduğım kaldı G.190/2
 Şair ömrünün her döneminde çaresiz kalmıştır:
 Dūçār oldu dilim her devrde bir derde kim āḥır
 Baña bu kıṭ‘ a-i ümmīd ile nā-çār olduğım kaldı G.190/5

Felek taşlar yağdırmıştır Nâfi'nin başına:

Ne taşlar yağdı başına felekden Nâfi' -i zârîñ
Anıñ'çün kırdı zincîr-i cünün çerha şütüm itdi G.211/9

Mısır'a gitme nedeni isteğini elde etmektir:

Efendim Mışra Nâfi' iktisâb-ı kām içün geldi
Dil-i miḥnet-güzāra bir nefes ārām içün geldi K.6/1

Diğer nedenlerini de şöyle ifade eder:

Çeküb ālām-ı şavm-ı hicri rāh-ı pür-meşakḳatde
Vişāl-i bezm-i yārān ile hoş bayrām içün geldi K.6/2

Ne deñlü kec-nümādan ise çeşm-i rāstān içre
Nigîn-i cebhe-i āmāle naḳş-ı nām içün geldi K.6/3

Ġubār-ı miḥnet-i eyyām çökmüş idi ḥātırda
Hemān bir vechile ref' -i ğam u ālām içün geldi K.6/4

Verā-yı perde-i ye's içre kalmış niçe demlerdir
Yazılmış ṭālî' -i ma' kūsını i' lām içün geldi K.6/5

Gaziantep'li olduğunu ve Mısır'a devlet eşiğini öpmek için gittiğini ifade eder:

Beldemiz ' Ayntābdan gelmişdim istirḥām içün
Āsitān-ı devlet-i şevket-me'āba yüz sürer K.15/47

13.müseddes ve 1.müsemmen şairin okulunda yaşadığı karantinayı ve rahatsızlığı anlatır. Karantinadayken kaldığı yeri soğuk, karanlık zindan olarak tasvir eder ve bir gece o yerde yatanın canını bile verebileceğini ifade eder:

Mekān taḥşîş kılmışlar bize bir tîre zindānı
Şovukdan görse nār içre kaçır heb zemherîr ānı
Yatan bir gicecik ol tîre cāy içre virir cānı
Bize lâzım du' ā itmek okuyub lafz-ı Qur'ānı
İlāhî düşdi dil kayda ḥalāş eyle bizi yā Rab
Şanasın duzaḥ olmuşdur bu günlerde bize mekteb MÜSED.13/4

Göñül itmiş iken her demde tenhālîk ile ülfet

Huzūr eyler iken künc-i ferāgat içre bir müddet
 Mişāl-i hargele bir cāya düşdün şimdi bā-miḥnet
 İderseñ Nāfi‘ā şabrı bulursuñ soñra sen ‘ izzet
 İlāhī düşdi dil kayda ḥalāş eyle bizi yā Rab
 Şanasın duzaḥ olmuşdur bu günlerde bize mekteb

MÜSED.13/5

Çün be-taḳdīr-i Hudā-yı Ḥazret-i Ḥayy-ı Ḳadīr
 Akdemâ olmuş iken ben kayd-ı mektebde esīr
 Kārımız çekmek iken her demde endūh-ı vefīr
 Söylesem derdimi ta‘ dād idemem yüz biñde bir
 Haste-ḥāne içre şimdi ḥālimiz oldu ‘ asīr
 Şimdi bu cāy olmuş ise bize tā bi’ise’l-maşīr
 İsterim ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ ola bize naşīr
 Tā ki bu derd-i dil-i zārım ola şīḥḥat-peżīr

TERC.3/1

Şairin şiirlerinde gurbet teması çok fazla işlenmiştir ve buradan da anlaşılmaktadır ki gurbet şairin yaşamında çok önemli bir yer tutar. Onun sıkıntı ve elemelerinin asıl kaynağı gurbette bulunmasıdır. Gurbetle beraber Mısır da şiirlerinde en çok ismi geçen ülkedir. Çünkü gurbeti Mısır’da muallimlik yaparken çeker.²⁰

Gurbet diyarında o kadar sıkıntı çeker ki bu sıkıntılar şiiri bile şaire unutturur:

Bize cevri-i felek kim Nāfi‘ā gurbet diyarında
 Kılub dil-beste tā kim nazm u eş‘ārı unutturdu

G.205/7

1.müseddes şârin gurbet duygusunu ifade eder. Vatanını seven hiç kimse kendi rızasıyla gurbet ele gitmez:

Cihānda merd olan sırr-ı derūnun aşīkār itmez
 Zübābı ṭab‘-ı anḳā-meşrebin olan şīkār itmez
 Vaṭanda rāḥat iden dār-ı gurbetde ḳarār itmez
 Turur kâşānesinde berr ü yabāna firār itmez
 Kişi kendü rızāsıyla çıkub terk ü diyār itmez
 Sebebsiz gurbetiñ ḳahrın özine ihtiyār itmez

MÜSED.1/1

Gurbet ateşi inleyen gönlü gamlandırır:

²⁰ MÜSED.1/2, MÜSED.1/3, MÜSED.1/4, MÜSED.1/6, MÜSED.3/2, MÜSED.3/4, MÜSED.3/5, K.11/2, K.11/4, K.11/5, K.16/9, MÜSED.10/4, MÜSED.10/6, MÜSED.11/1, MÜSED.11/2, MÜSED.11/4, MÜSED.11/5, MÜSED.11/6, MÜSED.11/7.

Ġarībān olmada her dem şafā vü zevkden mahrūm
 Dil-i pūr-zārı olmuş āteş-i ğurbet ile maġmūm
 Hezārān derd ü ğamlar hātır-ı Nāfi‘ dedir mektūm
 Ne deñlü söylesem derd-i dilim olmaz saña mefhūm
 Kişi kendü rızāsıyla çıkub terk-i diyār itmez
 Sebebsiz ğurbetiñ ħahrın özine ihtiyār itmez

MÜSED.1/7

Dirīgā hayf kim sūy-ı vaṭandan olmuşum ben dūr
 Niçe derd ü belā-yı miḥnetile olmuşum mehcūr
 Ser ü pāyım cefā taşıyla oldu derdle meksūr
 Benim bugün perīşān hālile bir baḥtı bed-ma‘ zūr
 Niçe oldum ise sūy-ı vatandan ğurbete mecbūr
 Hudādan isterim bir gün olam hākile mesrūr

MÜSED.3/1

Şair, başsız ayaksız ğurbet köşesinin esiri olmuştur:

Ķalmışım hāk-i mezellet içre ‘āciz nā-tüvān
 Güşe-i ğurbet esiri olmuşum bī-pā vü ser

K.15/46

10. müseddes şair Kahire’de ğurbetteyken yazılmıştır. Şair ğurbete çocukken gitmiştir:

Ṭıflken şaldıñ bizi ğurbetlere zār u zebūn
 Hāş oldu deşt-i hayretde baña mülk-i cünun
 Tır-i ğamla eylediñ ol deñlü kim baġrımı hūn
 Hātırımda ħalmadı bir zerrece şabr u sūkūn

MÜSED.10/2

Göz açub ğurbetde gördük kendümüz tenhā ğarīb
 Hūn-ı ğam zehr-i sitem heb bize olmuşdur naşīb
 Oġurum naşrun mina’llāhi dirdim fetḥun ħarīb
 Söylesem derd-i dilim olsaydı baña bir ḥabīb

MÜSED.10/5

14 sene anne ve babasından ayrı kalmıştır:

Çünkü olmuşdum cihān içre be-taḫdīr-i Hudā
 Çār-deh sālinde oldum ümmile ebden cüdā
 Niçe demler eyledim seyr ü seferle her yaña
 Derd ü ğamla künc-i mekteb şimdi cāy oldu baña

MÜSED.10/3

Vatan sevdası şairi hasta etmiştir:

Vaṭan sevdāsı itmiştir bizi bî-mār u ser-gerdān

İşim vādî-i miḥnet içre hemān pūyān

Ciger sūzān göz giryān murğ-ı ḥāṭırım nālān

Degil düşmen eḥibbālar da andan daḥi rū-gerdān

MÜSED.11/3

1.1.2. Mahlası

Nâfi şiirlerinde kendi adını mahlası olarak kullanmış hatta ismiyle tevriye sanatı yapmıştır. Nâfi Kur'an'da geçen Allah'ın doksan dokuz isminden biridir. Nâfi, menfaatli, faydalı, kârlı²¹ anlamlarına gelir.

Yād-ı lebiñle ḳanḳı devā nūş eylesem

Nâfi' gelür o ḥüb devādan şifā baña

G.1/7

1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Kaynaklarda daha çok ulemâdan olması ve muallimliği ile anılan Nâfi'nin edebî şahsiyeti hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Fatin Tezkiresi'nde "*sinni mertebe-i temyîz-i sevâd u beyâza vâsıl oldukda nazm-ı celîli kıraat-ı seb'a üzre hıfz ile ulûm-ı Arabiye ve lugat-ı Fârisiye'yi tahsîl ve kavâid-i şî'r u inşâyı tekmi'l olup eyleyerek*²²" ifadelerinden anlaşılabilir gibi şairin Arapça ve Farsça'ya vâkıf şiir ve insanın kurallarında kendini geliştirdiği anlaşılmaktadır. Şair divanından edindiğimiz bilgiye göre gazel ve en önemlisi döneminin önemli kişi ve olaylarına ışık tutması açısından yazdığı 70 tarih manzumesiyle bir tarih üstadıdır. Şair şiirlerinde şiir ve şairlik hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.

1.2.1. Şiir ve Şair Hakkındaki Görüşleri

Nâfi, şiirinin nasıl olması gerektiğini, kendi şiirinin özelliklerini gazellerininmakta beyitlerinde kendini tecrid ederek dile getirirken edebî şahsiyeti hakkında da bize ipuçları verir. Nâfi'nin şiir ve şairlik hakkında görüşleri şöyledir:

Şair, kimsenin şiirlerine kötü gözle bakmaz:

Ġayrıñ ebyâtına Nâfi' itme hergiz kec-nigāh

Cāyı vakf olur ise çāpūk ḥarāb olur büyü

G.19/5

²¹ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (15. Baskı), Ankara 1998, s. 796.

²² Fatin Efendi, s.392-393.

Mimarların evler yapması gibi Nâfi de şiirden evler yapar yani şiirlerini evlere benzetir:

Beytler yapmağdadur mi‘ mārlar emsārda
Nâfi‘ â şâyân sañā eş‘ ārdan yapmağ büyüť G.21/5

Nâfi, mücevhere benzeyen sözlerini nazım ipliğine dizer ve şiirlerini de ahabları için yazar:

Nâfi‘ â bu gevher-i elfāzı silk-i nazm ile
Zı̄b-i ‘ ıkd-i sem‘ -i aḥbābān için itdim dūrūc G.26/5

Şiiri cevher gibidir:

Dil-i maḥbūl-i ‘ âlem olsa Nâfi‘ gevher-i nazmıñ
Ḥayāl-i dürr-i dendān ile gevher-bārdır çeşmiñ G.128/11

Şiirleri kusal bir feyzden gelen ilhamla yazılmıştır:

Nâfi‘ â böyle ma‘ ānī-i bedī‘ -āşārlar
Ḳalbe itmiş ḡālibā bir feyz-i aḳdesden sūnūḥ G.27/5

Feyz-i Ḥaḳla bu ḡazel Nâfi‘ -i işkeste diliñ
Ḥāmesinden cereyān eyledi mülhemcesine G.162/10

Şairlik vadisinde ḡazel düzenlemek zordur; ama şair bunu ilham ile gerçekleştirir:

Bu vā(d)ide ne mümkün Nâfi‘ -i zāra ḡazel ṭarḥı
‘ İnān-ı esb-i ṭab‘ ını hemān ilhāma uydurmuş G.109/9

Şiir ve inşādan kasıt heba edilmiş güfteli sözler söylemek değildir:

İctinā-yı mīve-i dildir bu bāḡ-ı dehrde
Şanma kim şuḡl-i hebādır şi‘ r ü inşādan murād G.30/8

Şiirinin tazeliğini koruması için onun anlaşılabileceği zemin lazımdır:

Ṭarāvet-yāb olur mı her zamānda Nâfi‘ â nazmıñ
Nihāl-i şi‘ ri ṭarḥa böyle bir tāze zemīn ister G.38/7

Nâfi bir çeşme; şiiri de o çeşmeden akan gönül çekici maceralardır:

Riyāz-ı şi‘ ri Nâfi‘ eylediñ sīr-āb kilkiñle
Ki her bir çeşmeden bir böyle dil-cū mācerā gelmez G.89/9

Şairin her daim yeni, işlenmemiş fikirleri vardır:

Kātib-i inşā ḳalem-zenlikle olursa faḥūr
Şā‘ iriñ merdāne fkr-i bkr-i nev-mevzūnı var G..41/7

Söylenen şiirler taze meyve gibidir:

Diliñde söyledigiñ şi' r-i hûb u hoş inşâ

Mişâl mîve-i ter ser-seped değil de nedir

G.51/2

Şiirin lezzetini cahiller değil anlayışlılar bilir:

Ne bilsün lezzet-i eş'âr-ı pāk nazmı her nā-dān

Anı fehmi itmege 'ālemde bir ṭab' -ı selīm ister

G.57/7

Nâfi, şiirini dünyaya gelmemiş bir inciye benzetir:

Der-kenār olmuş bu 'ummān-ı ṭabi' atden yine

Nazm-ı şi' riñ gibi Nâfi' dehre lü'lü' gelmemiş

G.111/5

Şair kendini başarılı bir nüktedân olarak gösterir:

Bu şi' r-i dil-güşâsını tanzîre Fâtih'iñ

Nâfi' gibi bu dehrde bir nüktedân gerek

G.127/6

Nâfi'nin şiirlerinin değeri ulaştığı olgunluktadır:

Kimse bakmazdı kelām-ı Nâfi' -i dil-zāra hiç

Nazm u eş'ârında cüz'ice kemāli olmasa

G.163/15

Mısır'a Nâfi gibi bir söz ustası gelmemiştir:

Gelüb gitmiş bu deñlü Ümm-i Dünyā'nın sühandānı

' Aceb gelmiş midir Nâfi' gibi merd-i sühan-sāzı

G.184/11

Onun şiirlerini söylemek her insanın kârı değildir:

Nâfi' ā her ādemiñ kârı değil

Söylemek böyle bu nazm-ı dil-keşi

G.210/7

Kalemi mucizeler söyler ve şair, şiir meydanının yiğidi olarak gösterir kendisini:

Hāme-i mu' ciz-beyānımdan 'ayāndır **Nâfi' ā**

Oldığım meydān-ı nazmıñ merd ü hûb u eşbehi

G.212/7

Şair, divanını ise Acem mülkünün kalesi olarak gösterir:

Olmamışdır bâfte bu kār-gāh-ı Rūmda

Kāle-i mülk-i 'Acemdir bu kitāb-ı müsteṭāb

KIT.6/18

1.2.2. Etkilendiği Şairler

Nâfi, divanında özellikle tahmislerini ünlü şairlerin şiirlerine yapmıştır. Bu da şairin, edebî şahsiyetini belirlemede önemli önemli rol oynamaktadır.

Şair, üstâdının Nef'î olduğunu ifade eder:

Nâfi' olunca Nef'î-i üstâd pey-revi

Sihri düketdi şi‘rde i‘cāza başladı

G.195/7

127. ve 191. gazeller dönemin şairlerinden Fatih ve Nihad’ın gazellerine naziredir ve bu iki gazelin son beyitlerinde iki şair yüceltilmiştir:

Bu şi‘r-i dil-güşāsını tanzîre Fâtih’iñ

Nâfi‘ gibi bu dehrde bir nüktedân gerek

G.127/6

Cenâb-ı Nâfi‘i tanzîre yok kudret Nihādımda

Faķaķ endîşe vü efkâra dū-ķâr oldıgım ķaldı

G.191/9

Şair, en çok tahmisi 5 gazel ve 1 na’tıyla Nâbî’nin şiirlerine yapmıştır.

Şem‘-veş cānān bezminde seri itmek fedā

‘Āşık-ı şādıkların kārıdır ancaķ Nâfi‘ ā

Künc-i ğamda ben de şamtı ihtiyār itsem n’ola

Bende yok kudret edāya şarf-ı şevķi Nābiyā

Hame-i nigīn şarīr-i bī-ķarārım söylesün

TAH.8/5

Güşāde-rüy ehl-i cürme bir bābü’r-recādır bu

‘Uşāt-ı ehl-i İslām içre cāy-ı mültecādır bu

Hāķāyık-ķāne-i ķalvet-serāy-ı aşfiyādır bu

Şaķın terk-i edebden kūy-ı Maķbūb-ı Hūdādır bu

Nazar-ķāh-ı İlāhīdir maķām-ı Muştafādır bu

TAH.10/1

3.tahmis Fuzûlî’nin gazelinedir:

Vefā ümmīdini bu bī-vefā dünyādan az eyle

Gice tā şubķ olunca şem‘ veş sūz u güdāz eyle

Yapış zeyl-i recāya Nâfi‘ ā ibrāz-ı rāz eyle

Fuzûlī nāzeninler görseñ izhār-ı niyāz eyle

Terahķhum umsa ‘ayb olmaz gedālar pādişāhlardan

TAH.3/7

İlhāmî mahlasıyla şiirlerini yazan III. Selim’in gazeline de tahmis yazılmıştır:

Han-ı Selīm gibi olan pādişeh-i İslāmı

İtdiler ķatline bir niķe ‘adū iķdāmı

Nâfi‘ ā görene dir ol şeh idüb istirķāmı

Derdile rüyına baķdıķca dil-i İlhāmī

Gerķi ķandān olur ammā cigeri ķan aķlar

TAH.19/7

Şair, üstâdı olarak gösterdiği Nef'î'nin gazeline de bir tahmis yapmıştır:

Ne deñlü olsa cārī dīde-i ğam-dīdemiñ def' i
 Ne mümkündür dil-i pür-sūzişimden naşş-ı ğam ref' i
 Hülāşa Nāfi' ā meh-rū durur 'ālemde ğam def' i
Muḥaşşal böyle bir gün görmeden ölürsem ey Nef' ī
Felek ben ölmeden ḥākile yeksān oldığın görsem

TAH.21/6

Bunun dışında şair, Leyla Hanım'ın, Sümbülzâde Vehbi'nin, Erzurumlu Sadık'ın, Ulvî'nin, Şemsi Sivâsî'nin, Fedâyî'nin, Şemsî'nin, Fıtnat'ın gazellerine de tahmisler yazmıştır.

Ayrıca Fuzulî'nin “şeb-i yeldâ” olarak tanınan gazeli de şair tarafından tazmin edilmiştir:

...

Bu fenā dārda ger biñ yıl iḳāmet itseñ
 Yine bir gün idecek kār seniñ rıḥletdir

G.221/19

Söylemişdir saña bu beyti bir üstād-ı sūḥan
 Nāfi' ā ḥālī bu beytile anıñ müşbetdir

G.221/20

Şeb-i yeldāyı müneccimle muvaḳḳit ne bilür
Mübtelā-yı ğama şor kim gice(ler) kaç şā' at

G.221/21

Divanda, şairle çağdaş olan Hevâî'ye ait 3 gazel yer almaktadır.

Bu bilgilerden hareketle şairin kendinden önceki ve kendisiyle çağdaş olan şairlere kayıtsız kalmadığı ve divan şiiri geleneğini sürdürdüğü görülür.

1.3. ESERLERİ

Şairin elimizde bulunan tek eseri incelemesini yapmış olduğumuz divanıdır. “*Mûmâ-ileyhin gazeliyyât-ı nefise ve kasâyyid-i seliseden mürekkebe ve müretteb bir kıt'a Divanı vardır.*”²³ Yine yerel kaynaklarda Türkçe tek nüshadan oluşan bir divanının olduğu ve o dönemde eski Ziraat Bankası müdürlerinden Fahri Bilge'nin mirasçıları elinde olduğundan bahsedilmektedir. Mahallî Kaynakların Değerlendirilmesi ve

²³ Fatin Efendi, s.392-393.

Gaziantepli Divan Şairleri Örneği²⁴ adlı makalede 19.yy Gaziantep divan şairleri arasında gösterilen Nâfi'nin muallim ve divan sahibi bir şair olduğuna dikkat çekilmektedir.

1.4. DİL VE ÜSLUP

Dil ve üslubun en önemli belirleyicilerinden olan sözle ilgili sanatlar (cinas ve iştikak); ses tekrarları (asonans-aliterasyon); hece tekrarları, ses ve kelime tekrarları ahenk unsurları başlığında ayrıntılarıyla ele alınmıştır.bkz. s.96-102

1.4.1. Atasözleri ve Deyimler

1.4.1.1. Atasözleri

Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz darb-ı mesel.²⁵ Atasözleri anonimdirler ve kalıplaşmış söz özelliği gösterirler. Divanda atasözü ve atasözü niteliğinde kalıplaşmış sözler “dirler, dinilir, dinilmiş, meşhurdur kim, meseldir..”gibi ifadelerle desteklenerek beyitlere alınmıştır.

Nâfi‘ā hoşca dimiş bu sözi bir ehl-i sūḥan

Güli ta‘ rife ne ḥācet ne çiçekdir bilüriz

G.90/10

Ṭoḡuşundan bellü dirler ḳutlu gün meşhūr kim

Ṭoḡdıḡımdan bellü bir gün ḳalbi ḥurrem bulmadım

G.153/2

Türkçe dışında Farsça özdeyişlere de şiirde yer verilmiştir:

Ḳıl u ḳāl-i zülfdn şormam ḥadīs-i la‘ lîni

Çün dinilmiş el-kesel aḥlā el-zemān ‘asel

G.142/4

Çalışmamızda atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler kullanıldığı yerlerle beraber irsali mesel başlığı altında sıralanmıştır. bkz.s.27-28

²⁴ Halil İbrahim Yakar, “Mahallî Kaynakların Değerlendirilmesi ve Antepli Divan Şairleri Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, s.1-13.

²⁵ Atasözleri ve Deyimler, 12.12.2011, <http://tdkterim.gov.tr/bts>.

1.4.1.2. Deyimler

Deyimler, atasözleri gibi ustaca düzenlenmiş, dilin çeşitli imkânlarından, anlam sanatlarından yararlanılarak ortaya konulmuş kalıplaşmış sözlerdir. En ince hayalleri mecazları az sözle ifade etmeye yararlar, bu yönleriyle de anlatımı güzelleştirirler.²⁶

Nâfi divanında çok fazla deyime başvurulmuştur. Deyimler kimi zaman bugünkü kullanımıyla kimi zaman da ahenge ve vezne uydurulmak maksadıyla farklı kullanımlarıyla dikkat çekmektedir:

Nutku tutulmak:

Şiddet-i firķat zebān-ı **nutķım itmiş lāl** kim

Ṭūṭī-i gūyā idim güftārdan oldum cüdā

G.5/5

Meftun olmak:

Var mı bir göz kim seniñ hüsniñe **meftūn olmaya**

Dergehiñ erbāb-ı ‘aşķa mültecādır dil-berā

G.8/4

Tabir etmek:

Girince hāle-i āgūş-ı Ya‘ķūb içre Yūsuf-veş

Muķaddem gördiği rü’yāların **ta‘bīr ider** meh-tāb

G.12/2

Gönül yakmak:

‘Āşıkıñ **göñlin yakar** her dem şadā-yı ‘andelīb

Öyle bir dil-sūz pūr-āteşdir edā-yı ‘andelīb

G.14/1

İzzetine nail olmak:

Çün Süleymān **nā’il-i ‘izzet mi** olurdı o kim

İtmese dil hānesin miñnetle berbād-ı ġarīb

G.16/6

Can vermek:

Naķd-i cānı virmeyince çārsū-yı dehrde

Mülk-i ‘aşkıñ bulamaz mülkiyeti hergiz şübūt

G.19/4

Canla başla raġbet etmek:

Ṭabur-ı melāḥatde olinca o ser-efrāz

Gāyet ile mümtāz

Çok sağ u sol emrine iṭā‘ at

Baş cānla raġbet

MÜS.1/4

Ayaġa düşmek:

²⁶ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılāp Yay., İstanbul 1990, I-II, 47

İren kadr-i ‘alāya yine heb ehl-i tevāzu‘ dur

Ayağa düşmedendir bāde-i gül-reng bu pāye

G.181/ 8

Pupa yelken yürümek:

Nāḥudā şurṭa-i eyyāmla açsun yelken

Leb-i cūda idelim seyr-i temāşā-yı çemen

Nāz ile tutsun o sīmīn ten dil-dār dümen

Pupa yelken yürisün zevrāk-i şahbā-yı sūḥan

Yem-güzārān-ı şafā mevsimidir yan gelsün

TAH.5/2

Divanda kullanılan deyimler alfabetik sıraya göre şöyledir:

Âh-ı mazlûm al-: G.176/1

Akı karadan seç-: G.82/3

Aklını al-: G.24/4, G.59/2

Ayāğın kes-: TAH.3/2

Ayağı tozuna sür-: KIT.3/22

Ayak bas-: G.22/3

Bâş u cân ile âmâde: G.146/2

Baş üzre tut-: G.163/7

Başı üzerinde yeri ol-: KIT.4/3

Başa çık-: G.126/2

Başa düş-: G.164/3

Başı dön-: G.200/1

Başına ne kabaklar çatla-: TAH.5/4

Başını döndür-: MES.1/44

Baştan geç-: G.18/1

Belâya düş-: G.56/3

Beter ol-: G.37/3

Cân at-: K.14/3

Câna gel-: TAH.5/1

Cân vir-: G.103/7, G.167/3, G.202/7

Câna yet-: TAH.3/5

Cefâ çek-: G.56/3

Cehenneme düş-: G.122/35
Cigeri kan ağla-: TAH.19/7
Deli divane ol-: G.187/1
Derde düş- : TAH.12/5
Destden deste gez-: G.161/1
Destten deste güzâr eyle-: G.93/3
Dil vir-: G.5/2, G.37/1
Güşîñi tut-: KIT.4/21
Elden etegin buraķ-: MÜSED.12/3
Etdigini bul-: TAH.17/2
Feryâd u efgân et-: G.54/8
Firar eyle-: G.51/3
Gönlü düş-: G.106/5, MÜSED.19/1
Göz dik-: G.129/2
Göz yum-:T.70/16 , G.47/2
Gözden kanlı yaş tök-: T.6/2
Gözden kesil-: G.140/8
Gözyaşı dök-: G.124/7
Gurbete düş-: G.147/6, MAN.NEK.2/53
Gurbete sal-: G.104/9
Hâke yüz sür-: G.99/3
Hâk-i pâya yüz sür-: G.152/7
Hâkile yeksân it-: T.70/6
Harâb ol-: G.120/5
Hâsıl ol-: G.18/8
Hatırına düş-: T.15/23
Her gördüğüne atla-: G.127/2
Hiddeti kesil-: G.196/5
Hoş gel-: G.25/5
Îmâna gel-: G.165/8
Îrşâd eyle-:G.35/7
İzzetine layık ol-: G.18/5

Kadir kıymet bil-: G.167/4
Kahr çek-: TERC.1/4
Kâm al- : T.30/1
Kan et-: G.125/1
Kan yut- : G.192/6
Kanlı yaş akıt- : G.107/3
Kara kan ağla- : G.72/1
Kara sevdaya düş- : G.165/4
Kulak as-: MAN. MEK.2/57, MÜSED.14/3
Ėulağına gir-: TERC.3/2
Meftûn ol-: G.68/3
Müşâr-ı bi-l-benân: K.10/49
Müyesser ol-: G.27/2
Nûş eyle-: G.107/3
Ragbet vir-: G.147/6
Rüsva et-: G.22/2
Selam alıp vir-: G.130/7
Ser-i ağıyâra ne kabağklar çatla-: TAH.5/4
Ser verip sır verme-: G.107/2
Seyr eyle-: G.55/2
Şık boğaz it-: T.60/4
Su gibi ezberle-: G.160/8, T.9/7
Şâd ol-: G.34/1
Tabir et-: G.39/11
Tahsil et-: G.30/4
Takrir et-: G.12/10
Tamir et-: G.12/8
Tasvir et-: G.12/9
Taş üstüne taş kalma-: G.120/5
Tefsir et-: G.12/5
Tekir et-: G.12/6
Terk eyle-: G.21/3

Tezkir et-: G.12/7

Ümit et-: G.23/5

Yâd illere düş-: MÜSED.11/7

Yâd kıl-: G.30/9

Yanıp yakıl-: G.211/4

Yerini bul-: G.188/9, MAN.MEK.1/44

Yoluna hâk ol-: G.8/5

Yüz döndür-: K.22/5

Yüz göster- : G.143/8

Yüz göz aç-: G.134/3, G.160/3, TAH.7/3

Yüz karalığı: G.82/3

Yüz sür-: G.7/6, G.130/5, G.174/4, G.181/9, K.11/19, K.15/47, K.18/1, K.6/8, MAN.MEK.2/22

Yüz tut-: G.154/6

Yüz vir-: G.45/6, G.126/8, G.170/1

1.5. SÖZ VARLIĞI

1.5.1. Edebî Sanatlar

1.5.1.1. Aks

44. gazelin her beytinin son mısrasında aks-i nâkıs görülür:

Yine sevdi gönül bir kâmet-i mevzûn nev-dil-ber

Çi dil-ber dil-ber-i ra' nâ çi ra' nâ hûb-ı sîmîn-ber G.44/1

Țolaşdı murğ-ı hâtır dâm-ı mûy-ı zülf-i cānāna

Çi zülf zülf-i zencîr çi zencîr cünûn-güster G.44/2

Güzâr itmişdir ol serv-i revānım bâğ-ı nâz içre

Çi serv serv-i bālâ-ğad çi qadd qadd-i gerdûn-ser G.44/3

Ne hoşdur al ruhsâr üzre hâl-i ' anber-efşânı

Çi hâl dāne-i fûlful çi fûlful dārū-yı hoş-ter G.44/4

Dil-i Nāfi‘ esīr oldu yine bir çeşm-i cādūya

Çi cādū cādū-yı fitne çi fitne fitne-i eşar

G.44/5

Birinci mısra ile ikinci mısra aks-i nâkıs oluşturacak şekilde kullanımıştır:

‘ Aşk olan dilde nār böyle gerek

Öyle nāra şerār böyle gerek

G.129/1

2. tahmisin 6. bendinde de sanata uygun bir kullanım vardır:

Nāfi‘ -i bī-mār kapuñda seniñ bendeñ hemān

Emriñe münkād olmak üzre rüzān u şebān

Dād eliñden el-amān ey dād eliñden el-amān

Zulmi çok itdiñ bu gün Leylāya ey şāh-ı cihān

Rüz-ı maşşerde seniñle eylesün baḡş-i ‘ aẓīm

TAH.2/6

1.5.1.2. Cinas²⁷

Ne dem kim ḡalka-i rindānda **peymāne dā’irdir**

O bezm-i dil-güşāda ‘ ahdle **peymāna dā’irdir**

G.52/1

Ḥayāl-i ‘ arızıñla dīdeden her **şeb nem eksilmez**

Bahar eyyāmıdır nergisler içre **şeb-nem eksilmez**

G.96/1

Âşikâr ve şikâr cinas-ı nakıs örneğidir:

Âşikâr olmuşdı deste gerçi çok bāz-ı zafer

Līk ber-vefķ-ı murād üzre **şikârı** görmedik

G.132/3

O deñlü **nāle** itdim derd-i hier-i yārdan bu şeb

Vücūd-ı nā-tüvānım döndi **nāle** inceden ince

G.164/2

Yanarsam şem‘ -i ḡüsne şevķle manend-i **pervāne**

Reh-i cānānede bir cān fedādan baña **pervā ne**

G.183/2

Varub şāhinveş İbrāhim Paşā kondı **Beylān’a**

Ḥüseyn Paşā kaçub hem çün ‘ aşāfır oldu **bī-lāne**

T.14/3

²⁷ G.57/1, G.72/4, G.144/4, G.150/1, G.164/1, G.169/6, G.174/1, G.196/1, KIT.3/26.

1.5.1.3. Hüsnütalil²⁸

Ayın güneş etrafında dönmesi güzel bir nedene bağlanır:

Dem-â-dem itdiğiçün kesb-i feyz-i şemsden nûrın

Bu devrânda rûsûm-ı Mevlevî taşvîr ider meh-tâb G.12/9

Geceleyin dökülen gözyaşları güzel bir nedene bağlanır:

Niçe yüz biñ kimseden def‘ -i ‘ aţâş itmekdedir

Nîm-şeblerde o çeşmiñ yaşın icrâdan murâd G.30/6

Bülbülün dünya gül bahçesindeki feryat ve figanı gülün seyri içindir:

Bir gülüñ seyri içündür gülsitân-ı dehrde

Yoksa bî-hûde degil feryâd u efğân-ı hezâr G.54/3

Âşığın canını sevgili yolunda telef etmesinin nedeni sevgilinin o yoldan gelip geçeceği ümididir:

Cân nağdın eyledim reh-i cânâneye telef

Şâyed o râhdan diyü cânân gelür geçer G.73/3

Kahvenin elden ele gezme nedeni ilim meclisinde övülmektir:

Hemîşe meclis-i ‘ irfân içinde müftehar kahve

Anıñ‘çün ‘ izzet ile destden deste gezer kahve G.161/1

Gökyüzünün siyahlığı âşığın göklere yükselen âhının dumanıdır:

Çıkmasaydı çarha sûz-ı sîneden bu dūd-ı âh

Çetr-i jengâr-ı felek böyle olur mıydı siyâh G.174/1

Hüsn-i talil’in olduğu diğer beyitler:

Ġālibā bir âfetiñ ben gibi ser-gerdānıdır

Bir nefes kılmaz anıñ‘çün rāhat u ārām şu G.160/2

Ki ya‘ni Hāzret-i Fahr-ı Risālet Aḥmed-i Muḥtār

Anıñ nūrından ibdā‘ eylemişdir Hāḫ bu ekvānı K.7/25

Hemān ol Hāzretiñ yüzi şuyını görmek istermiş

Meger Hızır’ıñ murādı nūşdan bu āb-ı ḫayvānı K.7/36

Vücūd-ı pāki sāye şalmadığı bu zemīn üzre

²⁸ G.7/4, G.16/4, G.30/5, G.40/7, G.41/3, G.61/6, G.63/3, G.65/2, G.161/5, G.181/6.

Hudā hıfz itmek imiş hār u haslardan meger anı K.7/40

Seniñ yüz şuyunuñ hürmetine Hāzret-i Nūh'uñ
Başından red kıldı Hāḡ belā-yı derd-i tūfānı K.7/60

Seniñ cedd-i kerīmiñ oldığıyçün tā ki İbrāhīm
Selām-ı berdile virdi aña Mevlā gül-istānı K.7/61

Seniñ ümmetleriñe 'İd olmaḡmıḡ meger ḡikmet
Cenāb-ı Hāḡḡıñ İsmā' ile ihdāsıyla ḡurbānı K.7/62

1.5.1.4. İktibas

Beyitlerde geçen ayet ve hadislerin mealleri ayet ve hadisler konu başlığı altında verilmiştir. bkz.s.171-173

Zulmile heb oldı bu ma' müre-i ' ālem ḡarāb
N'ola ḡālimler dise *Ve's-semā-zātü'l-burūc* G.11/1²⁹

Esfel-i süflīde vāḡi' dār-ı erbāb-ı ḡurūr
Olsa cāyī ' izzet ile *Ve's-semā-zātü'l-burūc* G.26/2³⁰

Ruḡuñ üzre cebīniñ nükte-i *nūrun'ālā nūr*
Gören ' aşıklara bu şevḡ bir özge temāşadır G.40/6³¹

Ki niçün mürde-dil ḡalmaḡdasın ey mürde-dil ḡāfil
Zemīne *keyfe yuḡyil-arzi ba'de mevtiḡā* yazmıḡ G.110/5³²

İtmesün sırr-ı derūnuñ tā ki dü lebden ḡuhūr
Çün dimişler *küllī sırrın cāveze'l-işneyni şā'* G.116/4

Mekr-i erbāb-ı nifāḡa *Nāfi' ā* ta' vīzdir

²⁹ Kur'an-ı Kerim, 78-40.

³⁰ Kur'an-ı Kerim, 85-1.

³¹ Kur'an-ı Kerim, 24-35, İmam-ı Gazali, *İhya-u Ulūmid'd-Din*, İstanbul 2010, I, 365.

³² Kur'an-ı Kerim, 30-50.

Ḥasbünallāhü te‘ālā vaḥdehu ni‘mel-vekīl

G.140/9³³

Bu eşer maḳbūl-i Rabb olsun du‘āsı rûz u şeb

Ḥasbünallāhü te‘ālā vaḥdehu ni‘mel-vekīl

T.9/8

Muvaffaḳ eylesün Mevlā anı her bir umûrında

Aña kilik-i ḳāder taḥrîr ide *naşrun min Allāh*

T.23/13³⁴

Mā’-i cārî oldı zāhir Mışrda her güşeden

Şânına dinse sezā ‘aynen tüsem mā selsebīl

T.26/3³⁵

Şîvesi *cennāti tecrī taḥtiḥal-enhār* iken

Ehl-i Mışra nār olub şimdi bu mā’-i bî-‘adīl

T.26/8³⁶

Nüş idenler hem girenler diseler n’ola aña

Ḥasbünallāhu te‘ālā vaḥdehü ni‘mel-vekīl

T.26/12

Naşrun min-allāh âyeti, olmuşdur anıñ rayeti

Gitse nere gör ḥikmeti, olmaḳda manşûrul-livā

K.3/44

O bir tıfl-i mükerrem kim yazılmış vech-i pâkinde

Tesürrü’n-nāzirîn âyâtı âşâr-ı belîğâne

T.46/7³⁷

Vech-i pâkinde mücellâdır *tesurru’n-nāzirîn*

Pençe-hā-yı tâb-nâkinden olinca zer-feşân

T.52/29

Ḥülâşa var bir ‘uşrıñ verāsında iki yüsr

Elem neşrah leke bu sırrı eyler çün saña îrād

K.12/14³⁸

³³ Kur’an-ı Kerim, 3-173.

³⁴ Kur’an-ı Kerim, 61-13.

³⁵ Kur’an-ı Kerim, 76-18.

³⁶ Kur’an-ı Kerim, 2- 25, 266; 3-15, 136, 195, 198; 4-13, 57, 122; 5-12, 85, 119; 9-72, 89, 100; 13-35.

³⁷ Kur’an-ı Kerim, 2-69.

³⁸ Kur’an-ı Kerim, 94-1.

İlāhī sūre-i Kehf içre seb' u şāminiñ haqqı
Be- haqqı sūre-i Tāha ve *sübḥānellezī esrā* K.18/8

Bağlamışdır seni *lā yūs'el 'ammā yef'al*
Kimseniñ ḥaddi degildir ki vire aña cevāb T.54/6³⁹

Sālik-i şāh-reh-i Haq olalım bi'l-cümle
Gafarallah limen tāb minezzenbū tāb T.54/36⁴⁰

O bir ferzend-i şāfi-meşreb pākize-ṭal' at kim
Cebīninde *tesurru'n-nāzırīn* olmuş anıñ imlā T.57/10

Göz açub gurbetde gördük kendümüz tenhā ğarīb
Ḥūn-ı ğam zehr-i sitem heb bize olmuşdur naşīb
Okurum *naşrun mina'llāhi dirdim fethun qarīb*
Söylesem derd-i dilim olsaydı baña bir ḥabīb MÜSED.11/5

Dü lebiñden zāhir olan ḥükmüñ icrā oldı heb
Kim dimişler *küllī sırrın cāveze'l-işneyi şā'* K.21/6

Şeb-i yeldāyı müneccimle muvaqqit ne bilür
Mübtelā-yı ğama şor kim gice(ler) kaç şā' at G.221/21

Her işiñde bulasın 'izz ü 'alā
Ḥasbūna'llāhu te'alā ve kefā M.1/86⁴¹

1.5.1.5. İrsal-i Mesel

Bāki kalan bu kubbade bir nīk nāmdır
Bed-kārlıkla yoksa bu devrān gelür geçer G.73/9

³⁹ Kur'an-ı Kerim, 21-23.

⁴⁰ Kur'an-ı Kerim, 20- 82.

⁴¹ Kur'an-ı Kerim, 8-62; 4-81; 3-173; 39-38.

- Dāmen-i ‘iffeti yokdur bu zen-i dünyānıñ
Eskiden tā biz anı **eksik etekdir** biliriz G.90/9
- Rūz u şeb ol çeşm-i fettāna nazar diksem n’ola
Nāfi‘ ā meşhūrdur kim **göze olmazmış yasāğ** G.117/7
- Şabr iden nār-ı celāl üzre bulur nūr-ı cemāl**
Anıñ’çün oldı zikrim rūz u şeb şabr-ı cemāl G.140/5
- Biri ağlamayınca biri gülmez ‘ādet-i cārī**
Zemīnıñ rüy-ı gülmez ebr-i nīsān olmaya giryān G.156/3
- Hayāl-i turreşi hālī degildir künc-i hātırdan
Meşeldir sevdiğim **bī-mār olur mı hiç vīrāne** G.183/7
- Dest-ber-bālā idüb** farı-ı feraħdan şevkle
Çeng ü ‘ūdile nevāya başladı bāzī-gerān T.52/8
- Şāhid-i şehd-i hayālīñle yine mesrūrum
Çün ırak olmaz imiş ‘āşıkā dirler Bağdād K.16/47
- Hoşca şarf itmiş bu emşālī bir üstād-ı sūħan
Ḳadr-i zer-i zerger şināsed Ḳadr-i gevher-i gevherī K.17/25
- Rāh-ı ‘aşk içre şu kim çekmiş niçe biñ germ ü serd
Hāl ü zārın söyler anıñ lāğar-ı ten rüy-ı zerd
Her ne deñlü **Nāfi‘ ā** ketm itse derd-i ‘aşkı merd
Söyler elbet hālīni Fiṭnat meşeldir ehl-i derd
‘Aşk ola bir sīnede eş‘ār kendin gösterir TAH.18/5

1.5.1.6. İstiare⁴²

Divanda açık istiareler çoğunluktadır:

Bir bülbülüm ki nâle-i pür-âteşin ile Hengām-ı şubḥda şağīrim şafā baña	G.1/4
Olur mı hīç bezm-i vaşl-ı yār ağıyārdan ḥālī Çeken āgūşa tenhā māhı ancak hāledir cānā	G.4/6
Baḥr-i ḡamda niçe demler mihrini ketm itdigim Dürc-i dilde bir dürr-i şehvārdan oldum cüdā	G.5/7
Niçe biñ ‘uşşākı eyler pāymāl esb-i nāz Şubḥ-dem seyrāna çıkdıkda hemān ol āfitāb	G.13/4
Ġamzede tiriñ temennāsi içün her cāyda Şaf-be-şaf ‘āşıklarıñ eyler nidā-yı yā naşīb	G.15/2
Cemāl-i nūrını ol meh niçün bizden nihān iyer Bu şüretle hemān nokşānlığın ḥalka beyān eyler	G.46/1
Bir nigeḥde biñ dili şayd eyleyüb nā-būd olur Şāh-bāz-ı evc-i istiḡnā mekānın kim bilür	G.49/2
Āsitānına kimiñ düşse fūrūḡı ol mehiñ Çarḥdan bālā olur ḡadri anıñ rif’ atlenür	G.63/6
La‘ l-i nigār ḥāṭıra her an gelür geçer Elbette ḥasta ḡalbine dermān gelür geçer	G.73/1

⁴² G.5/1, G.5/4, G.5/6, G.5/8, G.6/4, G.12/2, G.12/9, G.14/3, G.15/5, G.24/5, G.24/6, G.43/1, G.47/3, G.49/3, G.56/1, G.61/5, G.63/1, G.73/9, G.77/5, G.78/8, G.89/9, G.91/1, G.97/4, G.108/7, G.134/3, G.145/4, K.3/49, T.46/5, K.7/2, K.7/27, K.17/1, K.17/2, TAH.3/6, TAH.4/1, TAH.4/3, TAH.15/1, TAH.16/2, G.221/2.

- Lûtfı(nı) ol tıfl-i nâzik âşikâr olsun da gör
Pençe-i şâhîne murğ-ı cân şikâr olsun da gör G.78/1
- Bu fânî bezmde elden hezârân cām alub virdik
Mezâk-ı arzûya şanma kim bir kām alub virdik G.130/1
- Varub yemm-i siyeh baħr-i Sefîde mültaķı oldu
Cihāna geldi ol cem‘ iyetile bir dürr-i beyzā T.27/10
- Bu Bekir-‘ iffet ‘ Ömer- heybetle ‘ Oşmān-mekremet
Sensin ol Kerrār-ı Ālî-menķibet ey şîr-i ner K.15/40
- Merħabā ey şehvār-ı dürr-i dürc-i ma‘ delet
Şehr-i bend-i ‘ âlem-i kevnüñ ‘ adālet-güsteri K.17/3
- Perîşānî-i hātırla çekenler kürbet-i ğurbet
Aña şabr u taħammül eylemek lâzımdurur elbet
Ne ğam bizden çevirse şimdi rûy-ı ālin ol āfet
Bulur elbette bir gün rişte-i zülfüñle cem‘ iyyet
Göñül bir nüşha-i kemyābdır şîrāzesiz qalmaz TAH.6/2
- Kapalı istiare :
- Bu bî-vefā cihāndan ummaķ vefā ‘ abeş
Mātem-serādan istemek ey dil şafā ‘ abeş G.23/1
- Böyle cārîdir gider her demde kār-ı rûzgār
K’ olmamış ‘ âlemde var mı dil-fîgār-ı rûzgār G.45/1
- ‘ Aksine devr eyler ise cām-ı mînā-yı felek
Bir gün elbette deger dest-i kazādan aña t̃aş G.106/3

1.5.1.7. İstifham⁴³

Yine rûy-ı abîbim görmege oldur sebeb ancak ‘ Aceb var mı baña bir yüz viren ‘ âlemde ‘âb-âsâ	G.3/4
Var mı bir göz kim seniñ üsniñe meftûn olmaya Dergehiñ erbâb-ı ‘ aşka mültecâdır dil-berâ	G.8/4
Güm-sürâğ olmuş bakılsa cümle ehli ‘ âlemiñ Var mıdır bir şâh-râh üzre giden bir şeyh ü şâb	G.11/2
Güm-sürâğ olmuş bakılsa cümle ehl-i ‘ âlemiñ Var mıdır bir şâh-râh üzre giden bir şeyh ü şâb	G.11/2
Her rûz çıkub emr-i hükümet idüb icrâ ‘ Uşşâka ser-â-pâ Nâfi‘ niçün itmez o şeh-i üsne itâ‘ at Heb ehl-i velâyet	MÜS.1/5
Ol büt-i la‘ l-i lebiñ sırr-ı dehânın kim bilür Zülf-i sihr-âmîziniñ râz-ı nihânın kim bilür	G.49/1
Yem-i fenâda heves cezr ü med degil de nedir Hübûb-ı rîh-i şabâ lâyu‘ ad degil de nedir	G.51/1
Dilim şad-çâk oldu tîğ-i ser-tîz-i cevriñden Ferâgat yok mıdır bu zulmden kesdiñ emânım gel	G.141/3
Kim bakardı rûy-ı âteş-nâke âli olmasa Kalb-i ‘ âşık sûziş-i asretle mâli olmasa	G.163/1
Eyâ Fahr-ı dü-‘ âlem Aşfiyâ-i ilkat-i Âdem	

⁴³ G.7/4, G.7/7, G.19/3, G.25/1, G.27/1, G.35/1, G.50/5, G.51/2, G.74/1, G.145/2, G.201/1.

‘ Aceb senden mükerrerem var mı bir kes ey Kerem kânı K.7/54

1.5.1.8. İştikak⁴⁴

Zulmile heb oldu bu ma‘ müre-i ‘ âlem harâb
N’ola **zâlim**ler dise *Yâ leytenî küntü türâb* G.11/1

Tûtî-i güyâ da olsa yok **garîbe** i‘ tibâr
Görseler anı **garâbet** bunda şanurlar ğurâb G.11/3

Kulub-ı hâne-i şeb-zinde(yi) **tenvîr** ider meh-tâb
Bu şöhet ile **nûr**-ı zâtını teşhîr ider meh-tâb G.12/1

Rağbeti olmazdı şarf-ı **gurbete** bir kimseniñ
Olmasaydı vādî-i miñnetde mu‘ tād-ı **garîb** G.16/4

Beytler yapmağdadur mi‘ mārlar emsârda
Nâfi‘ â şâyân sañâ eş‘ ârdan yapmağ **büyût** G.21/5

Yâd kıl **ismin** ferâmûş itme Nâfi‘ şahibin
Çün **müsemmâ**dır bu ‘ âlem içre **esmâ**dan murâd G.30/9

Oğudum Nâfi‘ **muvaķıf** olmadım **vâķıf** aña
Ma‘ nâ-i bî-gâne-i müy-miyânın kim bilür G.49/6

Cân nağdin eyledim reh-i **cânâne**ye telef
Şâyed o rāhdan diyü **cānān** gelür geçer G.73/3

‘ **Ârif**-i derd-i derûn-ı zu‘ afâ ol her dem
Nâfi‘ â tâ olasın sen de cihānda **ma‘rûf** G.118/5

Nâz ile perverde olmuş sen ki bir **maħbûb**ısın

⁴⁴ G.11/4, G.23/6, G.35/4, G.41/9, G.50/4, G.62/4, G.85/2, G.88/7, G.122/21, G.131/5, G.154/7, K.3/44, K.7/27, K.8/31.

Zümre-i ‘uṣṣāk nezdinde ziyāde **hūbs**ın
 Ehl-i raġbetler yanında dil-ber-i merġūbsın
 Cām-ı billūr içre şan kāse-i meşrūbsın
 Bu cemāl-i hūbile bir şūh-ı şehir-aşūbsın
 İster virsün necātım baña Allāh-ı Qadīr

MÜSED.19/3

1.5.1.9. Kalb

Divanda kalb sanatının çeşitlerinden olan kalb-i ba’z yani bir kelimenin harflerinin yerini değiştirerek anlamlı kelime oluşturma sanatı daha çok kullanılmıştır:

Qarīb olub **raķībe** hūblar heb

Uzaqdan ‘āşıkı dil-gīr iderler

G.39/6

Feres bu rāh-ı emelde **sefer** bozundısıdır

Kerem didikleri ancak **kemer** bozundısıdır

G.71/1

Füzūn olursa da ‘ömrüñ fenādır encāmı

Hemīşe döndiği **dehriñ heder** bozundısıdır

G.71/2

Sırr-ı ‘aşkıñ **nutķa** gelmez **noķta**-i ser-bestesi

Çünkü ekşer ‘ārifān nāme yazarlar bī-nuķať

G.114/2

Çok kimseyi geçürmede öte yaķasına

Yokdur bu baħr-ı çarħda **fūlk-i felek** gibi

G.186/9

Çok **vilāyetde velāyetden** olur maħrūm o kim

Bir velīniñ emrine dimez icābetle beli

G.189/4

1.5.1.10. Leff ü Neşr⁴⁵

Bed menişle nîk-i hûnuñ ülfeti emr-i muhâl Âb u âteşle ne mümkündür ki eyler imtizâc	G.25/2
Perîşân-ı hâtır-ı ‘uşşâk cem‘iyyet kabûl itmez Kulüb-i ehl-i vahdet nitekim keşret kabûl itmez	G.79/1
Döner bu âsiyâb-ı çerh-i gerdün dânesiz kalmaz Yanar her kande kim bir şem‘-vâr pervânesiz kalmaz	G.100/1
Bu iki gözden çıkan yaşıdır cihânın ziyneti Âb-ı rûy olmuş ise Mısr u ‘İrağa Nîl ü Şağ	G.114/4
Ne deñlü eşk-i hasret dîdeden olmuş ise rîzân O deñlü âteş-süz-ı derûnum olmada tuğyân	G.156/1
‘Âşıkânın kârı künc-i miñnet içre zârda Bülbülün her dem işi feryâd ise gül-zârda	G.179/1

1.5.1.11. Mecaz-ı Mürsel⁴⁶

Ser-fürû etmek (baş eğmek) mecazlı kullanılırken, bâb-ı Hakk ifadesiyle de mecaz-ı mürsel yapılır:

Ser-fürû itmez şehân-ı ‘âleme tâ rûz-ı haşr Nâf‘â her kim ki eyler bâb-ı Hakkâ intisâb	G.11/6

Câm-ı şarâb iç-dış ilişkisi ile mecazlı kullanılır:

Sâķī-i dehrin elinden nûş idüb câm-ı şarâb Olmuşum meyḥâne-i dehr içre bir mest-i ḥarâb	G.13/1

Bezm-i ‘âlem câm-ı şādī ile olsa pür-şafâ Kim bu mâtemgâhda mümkün mi dil-şād-ı ğarīb	G.16/3

⁴⁵ G.13/3, G.21/3, G.30/1, G.36/3, G.36/5, G.36/7, G.40/2, G.41/7, G.97/5, G.100/, G.110/6, G.126/4, G.129/4, G.136/3, G.143/1, G.168/2, G.169/5, G.205/1, K.7/29, K.15/33.

⁴⁶ G.2/3, G.10/4, G.12/5, G.34/2, G.35/1, G.60/7, G.61/6, G.67/6, G.87/7, G.95/2, G.100/5, G.214/1, TAH.5/4, MÜSED.6/1.

Vadi-i gam ile dünya kastedilir:

Niyâz ehli olursa ‘aceb mi kim pâ-mâl

Derim bu vādî-i ğamda meder bozundısıdır

G.71/5

Ümmü dünya ile Mısır ;Ümmü kura ile Mekke kastedilir:

Ümmü dünyâ yüzine zeyn viren Şibrâdır

Nitekim Ümmü Kurâ hâl-i ruḥ-ı dünyâdır

K.1/1

Yüz karalığı ve akı karadan seçmek mecazlı kullanılır:

Bu yüz karalığıyla talmışım bir baḥr-i ‘iṣyâna

Bunı gel şorma benden ağı karadan seçenden sor

G.82/3

Dâr-ı bî-bekâ ile dünya kastedilir:

Bu dâr-ı bî-beḳâdan zevk alır mı hiç ehl-i dil

K’ola bir hâne ki mâtem-serâ andan şafâ gelmez

G.89/4

Kudret-hane dünyadır:

Bu kudret-hânedede her şey’e bir mühlet olub taḥşîş

Gelince vaḳt-i icrâsı olunmaz yek-nefes ihmâl

G.143/6

Elmas pâresi, yüz karası mecazlı ifadelerdir:

Tîr-i gerdûnuñ açıldı yine dilde yâresi

Oldı göñlüm deşt-i ḥasretiñ âvâresi

Bîve-i gerdûn-ı dūnuñ bir zen-i mekkâresi

Baḥa bir kâr itdi kim yokdur anıñ hiç çâresi

Zîr-i ḥâke gitdi ḥayfâ kim bir elmas pâresi

Ḥaşre dek saḥa yeter ey çarḥ bu yüz kârası

T.34/1

1.5.1.12. Mübalağa⁴⁷

Bağrın kebab gibi yanması, ciğerden gönül kanının coşup akması gulûv şeklinde mübalağalardır ve şair genelde bu tür mübalağaları kullanmıştır:

Yanubdur âteş-i ğurbet ile bağrım kebâb-âsâ

Ciğerden ḥūn-ı dil pür cūşdur her dem şarâb-âsâ

G.3/1

Şît-i ḥüsnüñ çarḥa da çıkmışsa da ey şâh-ı ḥüsn

Yoluña ḥâk olsa da Nâfî‘ sezâdır dil-berâ

G.8/5

⁴⁷ G.3/5, G.4/3, G.8/4, G.30/6, G.9/1, G.13/4, G.15/4, G.16/5, G.16/8, G.16/9, G.18/1, MÜS.1/5, G.40/1, G.49/2, G.52/5, G.61/2, G.68/1, G.75/2, G.88/5, G.126/2, TAH.2/7, K.9/2.

Gözümde asret-i la‘l-i lebiñle  b olur peyd 
O  b-ı b -ker ndan lücce-i gird- b olur peyd  G.10/1

Yazsalar metn-i der num üzre Şerh-i h limi
H Ő l olur her h r fından an  yüz biñ kit b G.18/8

Ru uñ n rı n’ola t tsa cih n 
T tulsa m h halk tekb r iderler G.39/3

Felegiñ her ne kadar Ő bit   seyy resi var
Ol kadar s nede hicr n ok n  yaresi var G.42/1

Şavulmaz kul başından bu fel ket t  dem-i ma Őer
Şikest-i f lk-i h t r c ŐiŐ-i dery -yı g md r G.53/4

Z r-i p yında niçe ‘uŐŐ klar b -c n olur
Ol Şeh-i h sn m olunca esb-i n z üzre s var G.59/6

Kanda bir h rŐ d-veş görseydi çeşm-i ‘ Ői   n
Zerre-veş c n ne yolunda niŐ r-  c n ider G.61/6

Şeh-s v r m niçe biñ ‘uŐŐ   eylersin hel k
Esb-i n z na eger bir kerre d m n n virür G.64/4

Heft yem-i  b  dökülse a a p k olmak mu  l
H b ile b t nlar  meml  olan n -p kler G.77/3

 h-   teŐ-b r mla yakdığım bu ‘ lemi
Seyl-i t f n-  sirişkim  b-y r olsun da g r G.78/7

Yandırub  teŐlere perv ne cismin h k idüb

Cān virüb ma‘ şūka andan çıkmadı bir daḥi ses G.103/7

Ser-ā-ser oldı ‘ ālem āteş ü kevn ü mekân āteş
Gül āteş bülbül āteş ḥār āteş gül-sitân āteş G.105/1

Şad hezārān sāl-i seyyāl olsa tā bu āb-ı Nīl
Cūş-i eşk-i çeşmime nisbet o bir şey’-i ḳalīl G.140/1

Eger görseydi ḥūrān-ı cinān ol duḡter-i pāki
İderler idi cümle reşkle şad ḳāki-i zehre T.28/3

Ġaribiñ yandırır sūz-ı firākı cümle āfākı
‘ Alevġir olmada her rūz u şebde ḳalb-i müştākı
Aña câm-ı ferahlar sunsa da subh u mesâ sâkî
Şarab-ı gâm yine ke’s-i dilinde olmada bâk
Kişi kendü rızāsıyla çıkub terk-i diyâr itmez
Sebebsiz ġurbetiñ ḳahrın özine ihtiyâr itmez MÜSED.1/4

1.5.1.13. Nida⁴⁸

Yā Rab kemāl-i lûṭfuñı ḳıl āşinā baña
Çeşm-i ümīdim ile her ān rüşenā baña G.1/1

Dilimde ‘ aks-i ḥālīñ dāg-ber-dil lāledür cānā
Gözüm yaşı o lāle içre düşmüş jāledür cānā G.4/1

Nāfi‘ ā ol şūḡdan dūr olması evlā imiş
Ḥāşılı ḡalḳ üstine bir bār imişsin dil-berā G.6/5

Kūdūrāt-ı felekden ḳoymaz ol āyīne-i dilde
Şabāḡ’ül ḡayr resmin Nāfi‘ ā tebşir ider meh-tāb G.12/11

⁴⁸ G.4/2,3,4,5,6,7,8,9, G.6/1, G.8/1,2,3,4,5, G.13/5, G.17/1,2,3,4,5,6,7, G.21/5, G.26/5, G.61/7, G.122/44, G.141/7, G.145/11, K.3/49, MÜSED.3/2, TAH.2/1, K.7/63, K.7/72, K.16/39, K.17/2, K.17/3, TAH.4/3, TAH.16/2, TAH.16/4.

Dāmānımı ālūde-i hūn eyleme yā Rab Ruḥsārımı hem-reng-i cünūn eyleme yā Rab	G.17/1
Bu bī-vefā cihāndan ummaḵ vefā ‘abeş Mātem-serādan istemek ey dil şafā ‘abeş	G.23/1
Nāfi‘ā böyle ma‘ānī-i bedī‘-āşārlar Ḳalbe itmiş ḡālibā bir feyz-i aḳdesden sünūḥ	G.27/5
Pīç-i zülfe yüz virüb başdan çıkardıñ dil-berā Şanma kim olmaz o bir gün tārūmār-ı rūzgār	G.45/6
Bu mihnetgāh da bende sūkūt itsem n’ola cānā Bu bāḡıñ gülleriniñ bülbüli de zārdan ḳalmış	G.108/8
Ki niçün mürde-dil ḳalmaḳdasın ey mürde-dil ḡāfil Zemīne <i>keyfe yuḥyil-arzi ba‘de mevtiḥā</i> yazmış	G.110/5
İlāhī bābıña gelmişse de ḳuluñ Nāfi‘ Niyāz-ı ‘afvı beyāna ne iḳtidār olacaḳ	G.122/5
Raḳīb-i bed-liḳālardan amān bir kerre dādım al Fedādır rūḥla cānım saña ey dil-sitānım gel	G.141/6
Ey gül-i nevreste-i bāḡ-ı cemāl Gül-sitān-ı ‘ālem içre nev-nihāl	G.145/1
Düşince kāküliñ sevdāsı başa ey şeh-i hūbān Müşādif oldu dil ferḥunde-fāle inceden ince	G.164/3
Ey felek niçün bize bu kec nigāh Ṭoḡrı söyle var mıdır bizde günāh	T.47/1

Eyā Fahr-ı dü-‘ âlem Aşfiyâ-i hılķat-i Ādem
‘ Aceb senden mükerrerem var mı bir kes ey Kerem kânı K.7/54

Bir zerre çār-yāriñ vaşf-ı pākin yazsañ ey hāme
Dem-ā-dem eyleseñ icrā-yı gözüñden yaşıle xanı K.7/65

Bu Bekir-‘ iffet ‘ Ömer- heybetle ‘ Oşmān-mekremet
Sensin ol Kerrār-ı Ālī-menķıbet ey şır-i ner K.15/40

Merhabā ey pādişāhiñ āşaf-ı ser-defteri
Āsumān-ı devletiñ hırşīd-i raşşān-aķteri K.17/1

Kām-kārā kām-baḥşā āşafā rüşen-dilā
Ey bütün hıfz eyleyen ‘ adlile cümle kişveri K.17/22

‘ Arş-ı a‘ lāda sürüş-ı ķudsiyān tırduķca tır
Görmeyem noķşāni-i zātıñ her ān tırduķca tır
Çerḫ üzre şābit ü seyyāregān tırduķca tır
Ey ķamer-ṭal‘ at serā-yı āsmān tırduķca tır
Şu‘ le-baḥş ol ‘ āleme şems-i cihān tırduķca tır TAH.4/1

Yok mıdır ey çarḫ-ı gerdün sende hiç nāmūs u neng
İtdigiñ bī-dādı itmez ehl-i İslām’a Fireng
Başım üzre n’ola bārān yerine yağsa seng
Ehl-i dille dā’imā itmekdesin pür-ḫāş u ceng
Dād eliñden ey felek feryād eliñden ey felek
Eylediñ ber-bād cism ü cān daḫi n’itsen gerek MÜSED.11/1

1.5.1.14. Tariz

Divanda rakip eleştirilerek onun özellikleriyle dalga geçilir:

Raķīb-i bed-liķā her dem gezer bu dāğ-ı ḫasretle
Yazık yā Rab anı bir pāye-i ‘ izzetle dāllandır G.66/4

Çok kâtır cilvesi meydanda çıkarmışdır rakīb
Biz anı eski yolunda ne eşekdir bilüriz G.90/2

Hāsidiñ hırş u tama‘ dan kapanur mı deheni
Gördigin dişler o bed-ḥū ne köpekdir bilüriz G.90/3

1.5.1.15. Tecahülüarif⁴⁹

Sevgilinin güzelliğinin herkesi meftun edeceğini âşık bilir; ama bilmezden gelir:

Var mı bir göz kim seniñ ḥüsniñe meftūn olmaya
Dergehiñ erbāb-ı ‘aşka mültecādır dil-berā G.8/4

Kötü huyun ilaç ile yok olmayacağı bilinir; ama şair bilmezden gelir:

Ṭıynetinde her kimiñ merkūzdur sū-i mizāc
Def‘i mümkün mi eṭıbbā-yı zamān itse ‘ilāc G.25/1

Sevgili zulmünden hiçbir zaman vaz geçmez âşık bunu çok iyi bilir:

Dilim şad-çāk oldu tīg-i ser-tīz-i cevriñden
Ferāgat yok mıdır bu zulmden kesdiñ emānım gel G.141/3

Niçün ol seng-dil yārim şikest eyler dil-i zārım
Vücūdumda kıomaz varım bu yağmadan uşanmaz mı G.201/2

Her ne vaşf itsem sezā ol dil-ber-i memdūḥuma
Cismime teşbīh eylesem mi yaḥud anı rūḥuma
N’ola teşrīf eyleyüb bir kez der-i meftūḥuma
Nāvek-i müjgānı gönder sīne-i mecrūḥuma
Gūşe-i ğamda dil-i maḥzūnuma olsun nedīm TAH.2/2

Olursan dem-be-dem ağıyār ile her bezmde hem-dem
İder ḥāṭır-ı ‘uşşākıñı zülfüñ gibi der-hem
Dil-i pür-zāra dest-i lūtfuñ urmaz ya niçün merhem
Dönüb hiç yüzime bakmaz geçersin nāz ile her-dem

⁴⁹ G.3/4, G.7/4, G.16/3, G.16/8, G.27/1, G.51/2, G.74/1, G.89/2, G.115/5, G.201/1, G.201/3, G.201/4, G.201/5, G.201/6, G.214/2, G.214/6, K.7/54, TAH.9/1.

Ḳuluña zerrece ‘avn u ‘ināyet yok mı sultānım

TAH.14/2

1.5.1.16. Tecrit⁵⁰

Divanda gazellerin makta beyitlerinde şair kendi ismiyle ya da gönlü vasıtasıyla tecrit yapılır:

N’ola teşhīr-i me‘ ānī mülkin itsem **Nāfi‘ ā**

Eşheb-i çāpūk -‘ inān-ı hāme düldüldür baña

G.2/5

Girüb āteşlere tā geçmeyince kendi kısrından

Cihānda **Nāfi‘ ā** bir kimse yüz bulmaz kilāb-āsā

G.3/5

Dil küdürāt-ı cihāndan nice muğber olmasun

Ḳalmamış āyīne-i devrānda reng-i şafā

G.9/2

Żāyi‘ oldı naḳd-i vaḳtim geçdi eyyām-ı şebāb

Hāzır ol vaḳtiñe Nāfi‘ geldi çün eyyām-ı şīb

G.15/7

Beytler yapmaḳdadur mi‘ mārılar emsārda

Nāfi‘ ā şāyān sañā eş‘ ārdan yapmaḳ büyüť

G.21/5

Göñül künc-i ferāgatda ne zer ister ne sīm ister

Hemān bir ḳaç aḫıbbālar ile şemm-i nesīm ister

G.57/1

1.5.1.17. Tekrir⁵¹

Sīne-i şāfiñ egerçi pūr-şafādır dil-berā

Līk ḳalb-i ‘ aşıḳa kārīñ cefādır dil-berā

G.8/1

Gözümde ḥasret-i la‘ l-i lebiñle āb olur peydā

O āb-ı bī-kerāndan lücce-i gird-āb olur peydā

G.10/1

Cevr-i yār ṯa‘ na-i aḡyār ḡadr-i rüzḡār

⁵⁰ G.4/8, G.5/8, G.6/5, G.7/7, G.13/5, G.16/9, G.22/5, G.26/5, G.27/5, G.41/13, G.61/7...

⁵¹ G.12/1, G.14/1, G.14/3, G.18/2, G.22/1, G.28/4, G.29/4, G.38/3, G.42/2, G.45/1, G.63/3, G.75/3, G.80/1, G.87/1, G.91/3, G.154/5, G.155/3, KIT.5/11, KIT.5/13, MÜSED.6/1...

andadır dilde taamm�l andadır abr u ek�b Geri ar� üzre ıkar her gice fery�d-ı ar�b Bu ar�b idir ki gelmez kimseye y�d-ı ar�b	G.15/5
D�m�nımı �l�de-i ��n eyleme y� Rab Ru�s�rımı hem-reng-i c�n�n eyleme y� Rab	G.16/1
D�m�nımı �l�de-i ��n eyleme y� Rab Ru�s�rımı hem-reng-i c�n�n eyleme y� Rab	G.17/1
Bu b�-vef� cih�ndan umma vef� � abe M�tem-ser�dan istemek ey dil af� � abe	G.23/1
Dil-ber ki olur cev� � cef�dan mütelezziz � U�klar ol de�l� rec�dan mütelezziz	G.36/1
Ol leb-i �ri� ne de�l� �r-i ���r ise yine �rdir dil-d�rlıda zev� alur uvvetlen�r	G.63/2
A�ub gün y�zi�ni her gün bu gülüm ara an ağlar Yaz ayı günlerinde an ızıl Irmağdır a�lar	G.72/1
Geh b�de gibi s��ar-ı min�da nih�nız Geh ne'e gibi c�-i ahb�da nih�nız	G.88/1
Ser-�-ser oldu � �lem �te � kevn � mek�n �te G�l �te bülbül �te ��r �te g�l-sit�n �te	G.105/1
Marafın ir�dına her kimse buldurmu uyın Na�l-i �m�dim uvarır lik bir � gelmemi	G.111/4
P�klerdir yine n�-p�kleri p� ılan �b p� olmasa alurdı bu � �lem n�-p�k	G.136/3

Düşüb dil ma' nī-i nāzik-ḥayāle inceden ince
Giriftār oldı niçe kıl u qāle inceden ince G.164/1

Kimse dermān istemezdi dehrde derd olmasa
Derdden bī-tāb olurdu merd-i hem-derd olmasa G.177/1

Bu 'ālem başka 'ālem oldı bu bir başka 'ālemdir
Hele ben bildüğüm şıgmaz bu 'aql u fehm ü iz' āna T.14/1

Gül-sitān içre baña murğ-ı hoş-elḥān ağlar
Āsumān üzre melek ḥākde insān ağlar
Kāfir ağlar baña bil-cümle Müselmān ağlar
Rüz u şeb derdiñle dīdelerim kan ağlar
Vākıf olan benim esrārıma her an ağlar TAH.19/1

1.5.1.18. Telmih⁵²

Yusuf ve Yakup peygamberler beraber anılır:

Girince hāle-i āğüş-ı Ya' kūb içre Yūsuf-veş
Muḥaddem gördiği rü'yaların ta' bīr ider meh-tāb G.12/2

Çok cefālar cekmeden çāh-ı belāya düşmeden
Kim dimiş Yūsuf gibi bir kimse şāhib-cāh olur G.56/3

Hz.Muhammed (S.A.V) mucizeleri, peygamberliği, ahlākı gibi özellikleriyle
hatırlatır:

Zalām-ı hemm-i deycūrı idüb āfākdan mehcūr
Cihān ehline nūr-ı Aḥmedi tezkīr ider meh-tāb G12/7

Dem-i şakku'l-ķamerde mu' cizāt-ı Faḥr-ı Kevneyni

⁵² G.2/5, G.5/1, G.12/9, G.19/3, G.27/2, G.34/5, G.35/3, G.38/6, G.41/1, G.41/8, G.45/10, G.50/4, G.53/1, G.54/3, G.64/3, G.74/3, G.77/5, G.79/5, G.85/1, G.88/3, G.89/5, G.90/7, G.97/6, G.99/4, G.99/7, G.101/1, G.106/6, G.107/2, G.110/1, G.128/2, G.136/2, G.147/3, G.154/2, G.154/7, G.155/2, G.157/3, G.162/7, G.169/4, G.176/3, G.183/8, G.197/1, K.2/2, G.215/3, G.215/5, T.10/6, T.24/1, T.24/2, KIT.3/10, MÜSED.2/5, MÜSED.3/2, K.7/13, K.7/21, K.7/23, K.7/25, K.7/26, K.7/27, K.7/39, K.7/42, K.7/43, K.7/60, K.7/61, K.7/70, K.8/8, K.8/9, K.10/35, K.11/10, K.15/33, K.15/45, K.18/1, K.18/2, K.18/4, K.18/5, K.18/6, K.18/7, TAH.4/6, TAH.12/4, TAH.13/1, TAH.15/4, TAH.19/7.

- Bütün dehre lisân-ı hâlîle taqrîr ider meh-tâb G.12/10
 Hz. Süleyman da divanda çokça hatırlatılan peygamberlerdendir:
 Çün Süleymân nâ'il-i ' izzet mi olurdu o kim
 İtmese dil hânesin miñnetle berbâd-ı ğarîb G.16/6
- Gelince hüdhüd-i bād-ı şabâ semt-i Sebâdan heb
 Müşennef itdi şan Belkıs ile sem' -i Süleymânı K.7/9
 Leyla ile Mecnun da aşklarının büyüklüğüyle anılır:
 Baña tevcîh olmuş idi kişver-i dil-cüy-ı ' aşk
 Yok iken Kays üstine mülk-i melâmetden şübüt G.21/2
- Mecnûn-ı melâmet-zede mihri gibi cânâ
 Biz güşe-ber-i hâtır-ı Leylâda nihânız G.88/2
 Hz. Musa da mucizeleriyle hatırlatılır:
 Olur encâmında bir Mûsî ' aşasıyla kadîd
 Kim ki kârı nañvet-i ' işyandır manend-ı ' üc G.26/3
- Cemâliñ âsmân-ı hüsne bir mihr-i mücellâdır
 Ruñuñdan iktibâs-ı nûr iden Tûr-ı tecellâdır G.40/1
 Cem, Zal, Rüstem, İskender sıkça hatırlatılan hükümdarlardır:
 Zâl-ı çarhıñ pençesinden zâr olursun ' âķibet
 Zûr ile olsañ eger İsfendiyâr-ı rûzgâr G.45/5
- Niçe biñ Dahhâk u Efrîdûn u Rüstem Cem gibi
 Zâl-ı gerdûn eylemiş anları ğamla zâr u zâr G.48/3
- O dil kim şâfdır ğamdan kıomaz mînâ-yı cām elden
 Sikender'dir ider âyine-i ' âlem-nümâdan hâz G.115/3
- N'eylesün rûyıñ gören âyîne-i İskenderi
 Bûs iden la' liñ bakar mı neş'e-i cām-ı Ceme G.178/3
 Eflatun ve Aristo ilimleriyle anılır:

- Çeken cām-ı şabūhı şubh olan şām içre dürd-āşām
O bir rind-i Felātundur ki fark-ı şubh u şām itmez G.95/4
Sultan Murat, Sultan Mahmut ismi geçen Türk hükümdarlardır:
Mülk-i Bağdāda virüb zelzele bīm-i kahrı
Alıcak zor ile mānende-i Sultān Murād K.16/18
Hz. İsa da hatırlatılan peygamberlerdendir:
Leb-i mu‘ ciz-nişānından haberdār olıcak ‘İsā
O dem cism-i semāda rūh-āsā kıldı pinhānı K.7/37
Dört halife de ahlakıyla anılır:
Birisi anlarıñ ol yār-ı ğār Hāzret-i Şiddik
Fedā itdi saña rāh-ı Hudāda başla cānı K.7/66
Biri de Hāzret-i ‘Osmāndır kim cem‘ kılmışdır
Mübārek dest-i isti‘ dādile āyāt-ı Qur’ānı K.7/68
Çehārım çār-yār Hāzret-i Kerrār ‘Alīdir kim
Ser-i a‘ dāyı kaṭ‘ itmekdi kārı tığ-ı bürrānı K.7/69
Bu Bekir-‘ iffet ‘Ömer- heybetle ‘Osmān-mekremet
Sensin ol Kerrār-ı Ālī-menkıbet ey şīr-i ner K.15/40
- 1.5.1.19. Tenasüp⁵³**
Şiddet-i firkat **zebān-ı nuṭkım** itmiş **lāl** kim
Tūṭı-i gūyā idim **güftār**dan oldum cüdā G.5/5
Neng ü ār ile vücūdın zeyn iden ehl-i hıred
Eylemişdir perde-i **nāmūs** içre **iḥtifa** G.9/4
Sākı-i dehrin elinden **nūş idüb cām-ı şarāb**
Olmuşum **meyhāne**-i dehr içre bir **mest-i harāb** G.13/1

⁵³ G1/3, G.2/1, G.2/2, G.4/1, G.4/3, G.7/3, G.7/4, G.12/2, G.14/1, G.16/2, G.22/1, G.23/7, G.24/6, G.25/5, G.27/2, G.27/3, G.27/4, G.28/3, G.36/5, G.45/10, G.46/2, G.52/4, G.56/3, G.62/6, G.65/1, G.67/7, G.73/5, G.74/3, G.75/1, G.99/1, G.105/1, G.168/1, KIT.3/11, T.52/9, K.7/23, K.7/62, TAH.21/1...

Sūziş-i rāz-ı dil-i zārın beyāndır heb **güle**
Gül-sitān içre degil bîhūde **āh-ı ‘andelīb** G.15/5

Tekye-i ‘aşk içre olmağdır **mürīd-i şeyh-i cām**
Rind-i mey-h’ārāna nūş-ı cām-ı şahbādan murād G.30/3

Olmadı bu hātır-ı **nā-şād**ımız bir kerre şād
Derd ü gām fikr ü elem gün günden olmağda ziyād G.34/1

Kātib-i inşā qalem-zenlikle olursa faḥūr
Şā‘iriñ merdāne fikr-i bokr-i nev-mevzūnı var G.41/7

Yerlere batmış menāl ü mālile çıkmaz sesi
Her ḳurūnuñ söylenür dillerde bir **Ḳārūn**’ı var G.41/10

Çārgāha beste-i kākūl şabādan meyl idüb
Büselikden çağırub **şehnāzda** eyler ḳarār G.54/5

Biri de **Ḥazret-i Fārūḳ-ı a‘zam**dır ki itmişdir
Ser-i şemşir-i ser-tiz ile fark **ḥak u buṭlānı** K.7/67

1.5.1.20. Teşbih⁵⁴

Divanda en fazla kullanılan sanatlardan biri teşbihtir. Ciğer yarası şekli ve rengi itibariyle laleye benzetilir:

Dāğ-ı cigerle lāle gibi kūhsārda
Ṭurmak ayağ üzere gelür dil-güşā baña G.1/6

Saki güle benzetilirken; gül yüzlü sakinin çehresi ilkbahar, bülbülün feryadı da şarap kadehinin çıkardığı ses gibidir:

⁵⁴ G.2/1, G.2/5, G.3/1, G.3/2, G.3/5, G.4/1, G.4/2, G.4/5, G.5/3, G.5/4, G.5/5, G.5/6, G.6/1, G.7/3, G.9/2, G.10/1, G.11/2, G.12/2, G.12/4, G.12/11, G.13/1, G.14/4, G.14/5, G.14/6, G.15/1, G.16/3, G.18/6, G.18/1, G.18/7, G.19/2, MÜS.1/2, G.21/2, G.22/3, G.23/2, G.24/3, G.27/2, G.28/3, G.29/2, G.29/3, G.37/4, G.40/2, G.41/2, G.41/11, G.44/4, G.58/1, G.61/1, G.67/2, G.67/3, G.67/6, G.71/6, G.74/3, K.1/5, G.79/2, G.109/5, G.117/2, G.126/9, G.144/3, K.3/11, G.183/5, G.183/8, T.7/2, T.14/3, T.24/1, K.3/16, MÜSED.2/5, T.42/1, MÜSED.3/2, MÜSED.5/1, K.7/13, K.7/26, K.7/76, K.16/11, T.57/7, TAH.6/2, TAH.7/2.

- Çehre-i sâķī-i gül-rūyān olubdur nev-bahār
 Kulkul-i mīnā-yı mey feryād-ı bülbüldür baña G.2/2
- Çarhın dönüşü, bir değirmene benzetilir:
 Bu ser-gerdānī-i ḥasret baña kendümden olmuşdur
 Uyub dolab-ı çarḥ üzre döner dil āsiyāb-āsā G.3/3
- La’l renkli şarap bir ateş seli gibidir:
 O deñlü eylemiş dil-teşne-gān-ı firḳate te’sir
 Şarāb-ı la’l-i fāmuñ āteş-i seyyāledir cānā G.4/3
- Yüz, gül; saç, sünbüldür:
 Bülbul-āsā bir gül-i bī-ḥārdan oldum cüdā
 Bir yüzi gül saçı sünbül yārdan oldum cüdā G.5/1
- Gam,bir deniz; gönül ise bir kutudur:
 Baḥr-i ḡamda niçe demler mihrini ketm itdiğim
 Dürc-i dilde bir dürr-i şehvārdan oldum cüdā G.5/7
- Sevgilinin ağzı hem bir gonca hem de yakut renkli bir hokka iken; sinesi de âlemleri gösteren bir aynadır:
 Ḡonçe-i la’l-i dehānıñ ḥoḳḳa-i yāḳūtdır
 Sīneñüz āyīne-i ‘ālem-nümādır dil-berā G.8/2
- Boy eliftir:
 Manend-i elif ḳāmetimi rāst-nümā ḳıl
 Pīşān-ı edānīde çü nūn eyleme yā Rab G.18/2
- Dünya bir çarşıdır:
 Naḳd-i cānı vormeyince çārsū-yı dehrde
 Mülk-i ‘aşḳıñ bulamaz mülkiyeti hergiz şübüt G.19/4
- Kâinat bir kitaba benzetilir:
 İrtifā‘ naşbiyle hem iktisāb-ı cezmdür
 Bu kitāb-ı kā’ināta resm-i heycādan murād G.30/2
- Gönül ile şarap kadehi arasında benzetişim kurulur:
 Göñül kim kesr ola bir kerre olmaz ḳābil-i ta’ mīr
 O cāy-ı bī-şebātıñ çün esāsı cām-ı mīnādır G.40/5
- Yanak, güneş; yüz, aydır:
 Ol güneş ruḥsārıñ almış māh-rūlar çevresin

- Cümlesi andan gelüb taḥṣīl-i ‘ izz ü ṣān ider G.61/6
 Âlem bir satraṇḫaneye benzetilir.
 Şeh-i ‘ âlem olursañ da seni bir gün iderler mât
 Bu şaṭranc-ḫāne-i ‘ âlemde hiç ferzānesiz ḳalmaz G.100/6
 Vücut bir gemidir:
 Hezār emvācdan sāḫil-res-i iḳbāle nāildir
 O kim fülk-i vücūdın şurṭa-i eyyāma uydurmuş G.109/8
 Sevgilinin yüzü Kābe’ye bezetilir:
 Seniñ vech-i cemīliñ görmek ister Ka‘ be-veş herkes
 Cemāliñi gören müştāḳ cānā görmeyen müştāḳ G.119/2
 Perçem, pehlivandır:
 Her ser-i mūyına biñ ‘ uşşāḳı dil-bend eyleyüb
 Başa çıḳmış zor ile bir pehlivāndır perçemiñ G.126/2
 Saça takılı gönül bir taraḡa benzetilir:
 Nükte-i sırr-ı ser-i zülfine oldum rehyāb
 Ol zamān şāne gibi göñlümi şad-çāk itdim G.148/2
 Yeryüzü, seccadeye benzer:
 Benefşe baş ḳoyub seccāde-i sebz-i zemīn üzre
 Tefekkür itmede āṣār-ı lûṭf-ı sırr-ı Sübhānı K.7/14
 Âşık bir divane, dürdane, pervanedir:
 Men ki dīvāne degil de ya neyin
 Nüh şadefde şanki bir dūr-dāneyin
 Bī-ser ü sāmān bir dīvāneyin
 Cām-ı ‘ aşḳile ezel mestāneyin
 Şem‘ -i ḫūsne şevḳle pervāneyin
 Yanayın ey şem‘ -i rūşen yanayın MÜSED.16/1

1.5.1.21. Teşhis ve İntak⁵⁵

Çarḫ, felek kişileştirilerek vefāsız olarak gösterilir:

Görmedim bu çarḫ-ı bed-girdārdan zerre vefā

⁵⁵ G.7/4, G.9/3, G.12/1, G.12/6, G.12/8, G.12/10, G.12/11, G.22/3, G.23/1, G.45/1, G.46/4, G.67/5, G.68/2, G.100/4, G.160/8, G.161/2, G.161/5, G.161/9, G.161/10, MÜSED.2/6, K.7/7, K.7/11, K.7/12, K.7/14, MÜSED.20/5...

Günde yüz biñ başıma atmağdadır seng-i cefā G.9/1

Felek bir rütbe-i ‘ izzet virince merd-i (d)ānāya
O deñlü dāmenin dest-i sitemle çāk çāk eyler G.58/2

Ey felek niçün bize bu kec nigāh
Toğrı söyle var mıdır bizde günāh T.47/1

İtdigñ bī-dādı itmez ehl-i İslām’a Fireng
Başım üzre n’ola bārān yerine yağsa seng
Ehl-i dille dā’imā itmekdesin pür-ḥāş u ceng
Dād eliñden ey felek feryād eliñden ey felek
Eylediñ ber-bād cism ü cān daḡı n’itsen gerek MÜSED.11/1

Mehtap nur âyetini tefsir eder:

Alub destine zerrīn ḡāmesini şevḡ-i ḡāṭırla
Kitāb-ı çarḡda nūr âyetin tefsir ider meh-tāb G.12/5

Bülbüle insana ait özellikler verilir:

Bu rāzı añlamışken gül-sitānıñ ben hezārından
Dilimden dūr olmaz yine āh u zārı aḡbābıñ G.135/5

Kahve, bir içecek olarak değıl; insana ait özellikler atfedilerek kullanılır:

Yüzi esmerce bir nāzik-mizāc şūḡ meşrebirdir
Kimi görürse anıñ ile germ ülfet ider ḡahve G.161/2

Çınar ile şeyh arasında ilişki kurulur:

Destine almışdır çenār, tesbīḡini leyl ü nehār
Gül-şende bir şeyḡ-i kibār, şankim okur vird-i du‘ ā K.3/11

Söğüt ağaçları, peygamberimizin önünde saf bağlar ve onun güzelliğine hayran olur:

Kenār-ı cūda mecnūn bīdler şaf bağlayub yer yer
Niçe mecnūn-veşiñ olmağdadır ḡüsnine ḡayrānı K.7/19

Burçlar, konuşturularak hem teşhis hem de intak yapılır:

Burūc-ı sevr ü ḡamel ḡūt gökde dirler imiş
N’ola bu sūra da bizler olaydık ḡurbān K.10/10

At, konuşturularak hem teşhis hem de intak yapılır:

Bu siyāk üzre vaşiyet eylemiş kim anlara
Şıdk-ı da‘ vāya ola tā bu kelāmı beyyināt K.19/14

Ben ki bu şahn-ı cihānda çāpük u çalāk iken
Her taraf cevelān idüb sür‘ atle olmuşken berāt K.19/15

Niçe şehirler ile ferzāne idüb cenk ü cidāl
Şadmesinden filimiñ bulmaz iken kimse necāt K.19/16

‘ Ākıbet devrān baña ruḥ gösterüb açmazdan
Bir piyādeyle baña gīş itdiği dem kıldı māt K.19/17

Kimse iqbāl ü ḥayāta dehre maḡrūr olmasun
Böyle cārīdir ezel aḥvāl-i sırr-ı kâināt K.19/18

1.5.1.22. Tevriye⁵⁶

Divanda şair, kendi ismini tevriyeli kullanır:

Yād-ı lebiñle ḳanḳı devā nūş eylesem
Nāfi‘ gelür o ḥüb devādan şifā baña G.1/7

Nāfi‘ olmaz ne ḳadar gūşış idersen bisyār
Kār-ı nā-sāz ile bir kesde ki bed ola nihād G.35/9

Hata kelimesi hem hata hem de miskin bulunduğu yer olan Hıta anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır:

Ḥaṭādır müşge teşbīhi o çīn-i zūlf-i ḥoş-būyı
Revā mı servile hem-pâlık itmek ol ḳad-i bālā G.7/5

Rüzgâr hem zaman hem de doğa olayı anlamına gelecek şekilde tevriyeli kullanılır:

Rūzgārıñ ehl-i derde virdigi heb nīşdir
Ḥoḳḳasında kimse görmüş mi ‘ aceb şurb-ı şifā G.9/3

⁵⁶ G.73/2, G.87/6, G.88/3, G.100/2, G.101/3, G.155/2, G.155/4, G.168/4, T.28/5, K.15/45.

- Cevr-i yār ta‘ na-i aġyār ġadr-i rūzgār
 andadır dilde taammül andadır abr u ekīb G.15/5
- Böyle cārīdir gider her demde kār-ı rūzgār
 K’olmamış ‘ālemde var mı dil-fiġār-ı rūzgār G.45/1
- Leyli, hem gece anlamında hemde Leyla anlamına gelecek şekildedir:
 Ol ġazāl-ı em-i fettānīñ nie meftūnı var
 Leylī-i zūlfine bend olmuş nie Mecnūn’ı var G.41/1
- Ayak, hem kadeh hem de bir uzuv anlamındadır:
 Düşüben pāy-ı ġun-ı meyde ayakdan ayaġa
 Yetişür sāġar-ı mestāne arāb olduğımız G.87/5
- Sāķī ayaġından ola mı cām-ı afa-nū
 Anīñ ile tā se- be-ser u dest-be-destüz G.99/6
- İren adr-i ‘alāya yine heb ehl-i tevāzu‘ dur
 Ayaġa düşmedendir bāde-i gül-reng e bu pāye G.181/8
- Ser-i kūyuñdan özge dilberā dārū-ifāmız yok
 Cihānda gözyāından ġayrı aar bāhirāmız yok
 Temāā kıлмаġa āfāa em-i rūenāmız yok
 Esīr-i ġurbetüz bir nesneden özge āināmız yok
 Ayāġıñ kesme bāıñ’çün bezm-i minet-serālardan TAH.3/2
- Bela kelimesi ile tevriye yapılır:
 Olanlar rāı-i ālū belānīñ ser-nüvitine
 Vücūdı mülkünüñ bünyādına derd ü belā gelmez G.89/7
- Çün āmetimüz oldu dü-tā bār-i belādan
 Farazā diyelim dehre biz āib-i atuz G.99/5
- Heme kil-k-i tadīr ile ressām-ı ader ġüyā
 Nigīn-i cebhe-i āmālime derd ü belā yazmış G.110/3

Esîr olmuş niçe dem baħr-ı fırkatde dil ü cānım
 Çıkar seb‘ -i ṭabāk üzre nevā-yı āh u efgānım
 Beni kırtar elim al düşmüşüm ey māh-ı tābānım
 Belā baħrine ğarķ oldum meded ey şāh-ı hūbānım
 Gözüm yaşını sil itme demidir dil-rübālıklar

TAH.16/2

İhtiyar kelimesi de tevriyelidir:

Zamān-ı nev-cüvānīde degildir zevķi dil-dārīñ
 Bu emriñ ihtiyārında bilürsiñ ihtiyār olmaz

G.91/3

Tek kelimesi hem bir hem de gibi anlamındadır:

Gül-şen-i ‘ālemde çokdur gerçi kim serv-i sehī
 Kāmetiñ tek sevdiğim bir kadd-i dil-cū gelmemiş

G.111/2

Çin kelimesi de tevriyeli kullanılır:

Çinden çıkmış diyār-ı fesde tutmuşdur qarār
 Şāmda aḥşamlamış ğurbet-i nişāndır perçemiñ

G.126/5

Zeval kelimesi güneşin batmaya dönmesi ve sona ermek anlamındadır:

Pertev-i hūsnūñ eyā hūrī likā
 Bir güneşdir kim aña yoķdur zevāl

G.145/13

Yüz karalığı tevriyelidir:

Dalālet çāyına ısrār ile düşdiklerindendir
 O yüz karalığıyla nūş kılmaz ser-ḥuser kähve

G.161/4

Nem kelimesi de tevriyeli kullanılan kelimelerdendir:

Harīdār-ı metā‘ -ı vaşl-ı yār olmak neme cānā
 Dükendi naķd-i eşkim dīdeden alsam ‘aceb nemle

G.169/6

Hurşid hem güneş hem de Hurşit Paşa anlamındadır:

Merḥabā ey pādişāhīñ āşaf-ı ser-defteri
 Āsumān-ı devletiñ ḥurşīd-i raḥşān-aḥteri

K.17/1

Şems hem güneş hem de Mevlāna’nın hayatında önemli yeri olan alim şahsiyet anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır:

Seyr ü etvārına her kim anlarıñ eyler sülūk
 Ser-fürū eyler eñ ednāsına şāhān-ı mülūk
 Anlarıñ yanında heb yeksāndır sūrile sūk

Şemsdendir ğālibā anlara bu seyr ü sülūk

Dīde-i ‘uşşāka kuḥl-ı rūşenādır Rūşenī

Bülbül-i bāğ-ı cināna āşinādır Gülşenī

MÜSED.5/4

1.5.1.23. Tezat⁵⁷

Ḳadrim egerçi kāsīt ise bir berk-i kāhdan

Pes-pāyelikledir heme ‘izz ü ‘alā baña

G.1/5

Şeb-i hicrān-ı yāre **rūz-ı** vaşl olmaḳda nā-peydā

‘ Aceb şebdir ki yok anda ümīd-i şūret-i ferdā

G.7/1

Ġam-ı **düşmen** beterdir ‘ālem içre baña her ğamdan

Ġam-ı hicr-i **ehibbālar** degildir baña çün tenhā

G.7/2

Ḥaddden efzūn arzū-yı gülde çekmişdir cefā

Līk olmuş bu **cefā** ‘ayn-ı **şafā**-yı ‘andelīb

G.14/3

Ḳalām-ı hemm-i **deycūrı** idüb āfāḳdan mehcūr

Cihān ehline **nūr-ı** Aḥmedi tezkīr ider meh-tāb

G12/7

Žāyi‘ oldı naḳd-i vaḳtim geçdi eyyām-ı **şebāb**

Ḥāzır ol vaḳtiñe Nāfi‘ geldi çün eyyām-ı **şīb**

G.15/7

Bir kerre düşmesün o ki deryā-yı **fırḳate**

Urmaḳ kenāra **vuşlat** içün dest ü pā ‘abeş

G.23/2

Pürdür ḥikemle **nīk** ü **bed** cümle kā’ināt

Ḥalḳ itmemiş cihānda bir şey Ḥudā ‘abeş

G.23/4

⁵⁷ G.5/5, G.13/2, G.7/3, G.9/3, G.16/2, G.16/3, G.18/4, MÜS.1/2, G.23/1, G.23/3, G.24/2, G.25/2, G.26/1, G.28/2, G.34/1, G.34/3, G.38/2, G.41/8, G.41/9, G.49/3, G.49/4, G.52/4, G.56/5, G.60/1, G.60/4, G.60/4, G.60/5, G.61/1, G.61/3, G.61/4, G.71/3, G.73/4, G.74/5, G.77/3, G.79/3, G.81/4, G.89/1, G.89/3, G.91/3, G.97/5, G.105/8, G.106/1, G.114/8, G.115/6, G.117/7, G.128/3, G.128/9, G.133/1, G.142/5, G.147/1, G.148/4, G.152/4, G.160/3, G.167/5, G.168/4, G.177/1, G.214/3, T.27/12, KIT.5/11, T.52/10, K.10/2, TAH.3/7.

Mürde olmak **merde** āsāndır bu lu‘ bet-gāhda
İtmeden ‘ālemde bir **nā-merde** ‘arz-ı ihtiyāc G.25/3

Şağlar ne kadar şifādan ider i‘ rāz
Bī-mārlar ol deñlü şifādan mütelezziẓ G.36/3

Gāh **cenk** gāh **şulh** ile ider vaḳti güzer
Böyledir aḥvāl-i sırr-ı kārzār-ı rūzgār G.45/4

‘İzzet ü iḳbāl degmez zillet ü idbārna
Çün degildir **mātem ü sūrī** cihānıñ ber-ḳarār G.48/2

Sūra ḥurremlık idüb ḥüsrāna **mātem** eylemez
‘Āḳıl olan merd-i mümtāza budur her demde kār G.60/3

Derdini viren Ḥudā bir gün de **dermān**ın virür
Virmeyince cānını şanma ki cānānın virür G.64/1

Zīr-i lebinde ḥaṭṭı egerçi **nihān**dır
Ammā zuhūr-ı fitne verāda ‘**ayān**dır G.67/1

Açılub gülleri hem mīvesi āmādeligi
Vaḳt-i **şayfile** **şitā**sında cinān-āsādır K.1/6

Bu yüz ḳaralığıyla ṭalmışım bir baḥr-i ‘işyāna
Bunı gel şorma benden **ağı** **ḳaradan** seçenden şor G.82/3

Ancaḳ oluruz mihr-i ruḥ-i yār ile **zāhir**
Biz zerre gibi genc-i ḥafāyāda **nihān**ız G.88/6

Çeken cām-ı şabūḥı şubḥ olan şām içre dürd-āşām
O bir rind-i Felātundur ki fark-ı **şubḥ** u **şām** itmez G.95/4

Ne şûret bağlamış ruhsârı üzre hâl-i müşgini
Beyâz-ı şubhını ol meh **sevâd-ı şâma** uydurmuş G.109/2

Biri **ağlamayınca** biri **gölmez** ‘âdet-i cārī
 Zemīniñ rüy-ı gülmez ebr-i nīsān olmaya giryān G.156/3

Sākī nolur itseñ iltifâtı
 Virseñ dil-i **mürdeye** **hayâtı** K.4/4

Gül-sitān içre baña murg-ı hoş-elhān ağlar
Āsumān üzre melek hākde **insān** ağlar
Kāfir ağlar baña bil-cümle **Müselmān** ağlar
Rūz u **şeb** derdiñle dīdelerim kıan ağlar
 Vākıf olan benim esrārıma her an ağlar TAH.19/1

İKİNCİ BÖLÜM

NÂFİ DİVANININ İNCELENMESİ

2.1. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Nâfi Divanı mürettep bir divan olmayıp çalışmamızda mürettep hâle getirilmiştir. Orjinal metin iki kıta ile başlar ve daha sonra gazeliyyat bölümü ile devam eder. Gazeliyyât bölümü bütün halinde bulunmayıp arada müstezat, kaside, tarih ve musammatlarla bölünmüştür. Divanda, 23 kaside; 70 tarih; 1 terakibibent; 5 tercii bent; 21 tahmis; 16 müseddes; 224 gazel; 6 kıta; 29 rubai; 2 lugaz; 2 manzum mektup; 1 mesnevi ve 3 müfret olmak üzere 403 manzume vardır.

Aşağıdaki tabloda nazım şekillerine göre kullanılan beyit ve bent sayılarının dağılımı verilmiştir:

Beyit Sayısı	Kaside	Tarih	Gazel	Kıta	Lugaz	Man. Mek.	Mesnevi	Müfret
1		1						3
2			1					
3		7	1					
4		1						
5		15	65					
6	1	2	12					
7	2	6	70					
8	1	2	12					
9	1	11	32					
10		3	11					
11	1		5					
12	1		3					
13	1	3	4		2			
14		3	1					
15	1	4	3					
16			1					
17		1						
18	2	1		1				
20		1						
21	1	2	1					

22				1				
24	1	1		1				
25		1						
26	1			1				
27		1						
29	1							
34	1	1						
37		1						
40	1							
41	1							
42		1						
45	1		1					
51	1							
53	1							
54	1							
59	1							
66						1		
77	1							
86						1	1	

Bent Sayısı	Müstezat	Tarih	Terkibi Bent	Tercii Bent	Kıta	Tahmis	Müseddes
1					2		
2							1
5	1			4		12	6
6						3	1
7				1		4	7
8		1				1	
9							1
10						1	
15			1				

2.1.1. Nazım Şekilleri ve Türleri

2.1.1.1. Kaside

Kaside sözcüğünün anlamı “kastetmek, yönelmek” olan Arapça “kasada” sözcüğüyle ilgilidir ve “belli bir amaçla yazılmış manzume” demektir. Türk edebiyatında din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla belirli kurallar içinde yazılan uzun şiirlere denir.⁵⁸ Divanda kasideler bir bütün hâlinde bulunmamaktadır. Çalışmamızda bütün nazım şekilleri gibi kasideler de gruplandırılmıştır. Nâfi Divanı’nda 23 kaside bulunmaktadır ve bu kasidelerin başlıkları şöyledir:

- Bağçe-i Merķūmuñ Medħinde Nazīre Olarak Tahřir olunmuřdur.
- Ākif Pařa’nın Hacdan Dönerken Mısır’a Uğradığı Zaman Yazılan Kudūmiyye
- Ser-’asker Pařā Ābād Eylediğı Menīl Bağçesiniñ Medħ u Sitāyiřinde Yazılan Kaşide-i Zībā
- Hasırcı-zāde Ĥāfız Meħmed Ağa İçün Medħiyye
- Ser-’asker İbrāhīm Paşa Bizi Anākya’dan Mışra Götürdüklerinde Sāmī Bākī Begler ile Görüşüldükde Anlar İçün Yazılmışdır.
- Cenāb-ı Peyğamberī Ĥāzretleriniñ Na’t-ı Şerīfleri
- ’İlm-i Ĥatdan Maħdūmumuz Meħmed Şerīf Ketebe Aldıkda Silsile-i Ĥaťtāťin Eřāmī-i Şerīfleri İçün Yazılmışdır.
- Adanevī ’Ali Nūri Efendi’niñ Ĥaťtını Taħsīn Maķāmında Yazılan Çend Ebyātdır
- Mışr Vālisi Meħmed ’Ali Pařa ve Ser-’asker İbrāhīm Pařa Efendimiz Meħādim-i Kirāmlarınıñ Sūr-ı Ĥitānlarına Yazılan Çend Ebyāt Kařide-i Ġarrā Tahřir ü Taķdīm-i Dil-pezīr Olunmuřdur.
- Anākıyyede Ser-’asker Pařa Efendimiz Yanına Vürūdumuzda İşbu Kařide-i Ġarrā Tahřir Olunmuřdur.
- Reşīd Nām Köle Ağasından Āzād Olmasını Ricā Eyledikde Reşīdiñ Lisānından Bu Çend Ebyāt Yazılmışdır.
- Kilis Müftisi Muħammed Necīb Efendi ’Akkaya Nefy Olunub Gitdiklerinde Tesellī İçün Bu Birkaç Ebyāt İrsāl Olunmuşdur.

⁵⁸ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, (9. Basım), Türk Dili Kurumu Yay., Ankara 2009, s.122.

- 'Abbās Paşa Efendimiziñ Hümāyūn-nāme Nüşhasına Nazar Olunduğda Taḥsīn İçün Bu Ebyātlar Yazılmışdır.
- Sene 244 Tārīhinde Biñ Nefer Süvārī İsti'fāsı İçün Āsitāne'ye Varıldıkda 'Afv Olmasına Teşekküren Yazılan Kaşīde-i Ğarrādır.
- Sābıkan Bağdād Vālisi Ḥālen Şām Vālisi 'Alī Paşa Ḥalebü's-şehbādan Varub Bağdāddan Dāver Paşa'yı Merfū' ve Yerine Kendüsi Manşüb Olduğda Kendüye İrsāl Olunan Kaşīde-i Ğarrādır.
- Sābıkan Şadra'zam Ḥurşīd Paşā Ḥalebü's-şehbā Vālisi İken 'Ayıntabdan Ḥalebiñ Şuyunı Müzdād İçün 'AyıntabaTeşrīflerinde Bi'l-cümle Vücūh-ı Belde ve A'yān ile Ḥīn-i İstiḳbālimizde Bu Kaşīde-i Ğarrā Yazılmışdır.
- Elbistan Ḳurbunda Yārpūz Nām Kaşaya Yarım Sa'at Mesāfedede Kā'in Aşḫāb-ı Kehf Ḥazretleriniñ Ğār-ı Şeriflerine Yazılmışdır.
- Ba'zı Evḳatlerde Süvār Olmak İçün Ḥānemizde Besledigimiz Esbiñ Fevtine Buḳaç Beyt Yazılmışdır.
- Ser-'asker İbrāhim Paşa Efendimiziñ Maḥdūmları Aḫmed Beg Frengistāna Me'mūr Olduğlarında Tesliyet-nāme Yazılmışdır.
- Na't-ı Şerīf-i Resūl-i Ekrem Şalla'llāhu 'Aleyhi Vesellem
- Köse Mehmed Paşa Mar'aş Vālisi Olduğlarında Mısrđan Tehniye-nāme Olarak Yazılan Kaşīdedir.
- Bağdādī İbrāhīm Efendiniñ Ta'līk-i Ḥüsn-i Ḥāttını Meşhūd Eyledigimizde Taḥsīn Olan Manzūmedir.

Divanda birinci kaside Nihād Bey'in Mısır'daki Şibra Bahçe'sine söylediği medhiyyenin naziresidir. Medhiyyenin ilk iki beyti de Nâfi'ye ait kasidenin öncesinde yer almaktadır:

Nihād Beg Ḥazretleriniñ Mısrda Şibrā Bağçesine Söylediği Medḥiyyesidir

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün
Bağçe-i mu' teber-i bāğ-ı cihān Şibrā'dır
Ekşerī gülleriniñ kendi gibi zībādır

Sū-be-sū mīve ü üşküfesi ra' nādır heb
Seyr idersen kânī rüy-ı sepīd-i dünyādır

Divanda en uzun kaside öncelikle yaz mevsiminin övüldüğü arkasından da peygamberimizin na't-ı şeriflerinin bulunduğu 77 beyitten oluşan altıncı kasidedir. Peygamberimize yazılmış bir başka na't da 7 beyitten oluşan yirminci kasidedir. Divanda yer alan kasideler dönemin tarihi şahsiyetleriyle ilgili de bilgi verdiği için ayrı bir önem taşır.

2.1.1.2. Tarih

Ebcet alfabesindeki her harfin bir sayıya karşılık olması özelliğinden istifade edilerek herhangi bir hadiseye, hesaplandığında o hadisenin meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle, bir mısra veya bir beyit söylemeye “tarih düşürme” denir. Ebcet hesabının en fazla kullanıldığı yer tarih düşürmede olmuştur.⁵⁹

Nâfi Divanı'nda 70 adet “tarih” bulunmaktadır. Şair, tarih düşürmede oldukça ustadır ve döneminin tarihî, sosyal ve siyâsî olaylarına tarih manzumeleriyle ışık tutmuştur. Divanda bazı tarih manzumelerinin yanında hangi tarihe tekâbül ettikleri ifade edilirken çoğunluğunda tarih belirtilmemiştir. Tarih manzumeleri hangi olaya düşüldükleri (olaylar başlıklarıyla ifade edilmiştir), hangi tarih çeşidine girdikleri ve tarihleriyle birlikte sırasıyla aşağıda verimiştir:

Tārīḥ-i Cāmī' -i Hüseyn Efendi, **Tamiyeli Tarih**, sene 1259, T.1.

Tārīḥ-i Zühre Hanım Vefâtı, **Tamiyeli Tarih**, sene 1255, T.2.

Tārīḥ-i Şulḥ Ez-berāy-ı Sulṭān-ı Mısr Bā-sulṭān-ı Rūm, **Kelime Hâlinde Tamiyeli Tarih**, sene 1256, T.3.

Tārīḥ-i Fâtih Efendi-i Şīrvānī Mısrda Muḥammed 'Ali Paşa Efendimize Kitāb-ı Taşnīf İdüb Vakt-i Taqdīmlerinde Yapılmışdır,

Ser-'asker İbrāhim Paşā 'Amīk Ovasını Zira'at İdüb Ma'mūr u Ābād Eylediklerinde Söylenen Tārīḥdir, **Tam Tarih**, sene 1253, T.5.

'Ayıntab Hānedānından Çegem-zāde 'Ali Efendi Bağdad Fâtihî 'Ali Paşā Kâtibi iken Bir Bed-baht Anı Şehīd Eylediginiñ Tārīḥidir, **Noktalı Tarih**, sene 1254, T.6.

Anṭakya Nakṭibi Muşṭafa Efendi Fevt Oldukda Söylenen Tārīḥdir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1246, T.7.

Bir Şahsın Ölümüne Tarih, **Tam Tarih**, sene 1262, T.8.

⁵⁹ Prof. Dr. İsmail Yakıt, *Türk-İslâm Kültüründe Ebcet Hesabı ve Tarih Düşürme*, (3. Basım), Ötüken Yay., İstanbul 2010, s.66.

Mehmed 'Ali Paşā Efendimiziñ Silahdārı Süleymān Ağā'nıñ Mısrda Yaptırdığı Sebiliñ Tāriḥ-i Dil-güşāsıdır, **Tamiyeli Tarih**, sene 1253, T.9.

Ḳuṭbul- 'ārifin Ğavṣul-vāşılın Mür' aşış-şeyḥul-hāc Maḥmūd Efendi Ḥazretleriniñ Vefatı Tāriḥidir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1255, T.10.

Tāriḥ-i vefāt, **Tamiyeli Tarih**, sene 1246, T.11.

Tāriḥ-i vefāt, **Tamiyeli Tarih**, sene 1264, T.12.

Tāriḥ-i Vefāt-ı Maḥmūd Efendi-i İstanbuli Der-ḥalebüş-şehbā, **Tamiyeli Tarih**, sene 1251, T.13.

Ser- 'asker İbrāhim Paşā Beylān'a Vardıḳda Ḥüseyin Paşā Andan Firār Eylediginiñ Tāriḥidir, **Tam Tarih**, sene 1248, T.14.

Şīrvānī Fātiḥ Efendi Mısrda Ḥacc-ı Şerīfe Gidüb Ba 'del-edā Yenbu'a Teşriflerinde Vefātları Tāriḥidir, **Tam Tarih**, sene 1256, T.15.

Küfür ve Şirkin Son Bulması Tarihi, **Tam Tarih**, sene 1253, T.16.

Adana'da Ḳademzāde 'Ömer Efendiniñ Yegeni 'Oşman'ın Velādeti Tāriḥidir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1238, T.17.

Mehmed 'Ali Paşāzāde Sa 'id Paşānıñ Keştişi İçün Söylenmiştir, tarih metni eksiktir, T.18

Doğum Tarihi, **Noktalı Tarih**, 1245, T.19.

Doğum Tarihi, **Noktalı Tarih**, 1245, T.20.

Moralı Sāmi Begiñ Nişān-ı İftiḥarları Destinden İntizā' ve Yine Gerden-i Devletlerine İdā' Olundığınıñ Tāriḥidir⁶⁰, **Tamiyeli Tarih**, sene 1255, T.21.

Mevāşī Nāzırı Ḥarputlı Rāḡıb Efendi Üç Māh Mahbus Olduḳlarında Tāriḥdir, **Noktalı Tarih**, sene 1261, T.22.

Ser- 'asker İbrāhim Paşā Nizib Muḥārebesi'nde Ḥāfız Paşā'yı Bozub Kaçırıldığı Tāriḥdir, **Noktalı Tarih**, sene 1255, T.23.

Tāriḥ-i vefāt, **Noktalı Tarih**, sene 1261, T.24.

Ser- 'asker İbrāhim Paşā İnşā Eyledigi Āteş Vapurınıñ Tāriḥ-i Ābdārıdır, **Tam Tarih**, sene 1260, T.25.

Tāriḥ-i Mezḳuruñ Sāl-i Mezḳūrda Nıl Cūş u Ḥurūş Eyledigi Tāriḥdir, **Noktalı Tarih**, sene 1256, T.26.

⁶⁰ Divānda bu tarih metninin yanında hesaplamalar yapılarak tarih belirtilmiştir.

Adanavî Hattât 'Alî Nûri Efendiniñ Medhinde Yazılmışdır, **Noktalı Tarih**, sene 1255, T.27.

Erbâb-ı Devletden Biriniñ Zühre Nâm Duhteriniñ Tarihidir.

Ehl-i Ma'arifden Biriniñ Duhteriniñ Tarihidir, **Noktalı Tarih**, sene 1256, T.29.

Erbâb-ı Ma'arifden Biriniñ Tezevvüc Tarihidir, **Noktalı Tarih**, sene 1249, T.30.

Cenâb-ı Ser-'askerî İbrâhim Paşâ'nıñ Küçük Mağdümü Mîr Muştafâ'nıñ 'İlm-i Hâdan Ketebe Tarihidir, **Noktalı Tarih**, sene 1257, T.31.

Nazlı Hanım Efendi'niñ Binâ İtdigi Hâneniñ Tarihidir, **Noktalı Tarih**, sene 1259, T.32.

An'âkiyye Müftisiniñ Bağçe Konağına Tarihdir, **Noktalı Tarih**, sene 1252, T.33.

Erbâb-ı Ma'arifden Elmas Nâm 'Abdiñ Fevtine Tarihdir.

Akka'nın kaybedilmesi, **Tam Tarih**, sene 1261, T.35.

Yûsuf Kâmil Paşa'nıñ Te'ehhülüne Tarih, **Tam Tarih**, sene 1261, T.36.

Yûsuf Kâmil Paşa'nıñ Meḥmed 'Alî Paşa'ya Dâmâd Olması Tarihî, **Tam Tarih**, sene 1261, T.37.

Mekteb Tarihî, **Noktalı Tarih**, sene 1251, T.38.

Mısr ile Hükümet-i 'Osmâniyye Arasında 'Aqd Olunan Şulhuñ Tarihî, **Tam Tarih**, sene 1256, T.39.

Tevellüd Tarihî, **Tam Tarih**, sene 1261, T.40.

Şahibü'l-Hayrât Ve'l-ḥasenât-ı Melekiyyü's-şifât Erzigânî Ḥasan Ağa'nıñ Fevti Tarihidir, **Noktalı Tarih**, sene 1250, T.41.

Mekke-i Mükerreme Şerîfi Şerîf 'Abdu'llâh'ın Pederiyle Mısr-ı Kâhire'den Mekke'ye Teşrifleriniñ Tarihidir, **Noktalı Tarih**, sene 1258, T.42.

Mûmaileyh Ḥazretleri Mekke-i Mükerremeden Hacc-ı Ekber Oldığı Sene İstanbul'a Gidüb Sulṭân Mecîd'den Mücevher Nişân Aldığı Tarihdir, **Noktalı Tarih**, sene 1258, T.43.

Müşârunileyh 'Abdu'llâh Şerif Ḥazretleri Bir Şeş-ḥane Tüfenk Almış Oldığından Bu Bendelerinden Bir Tarih İstedikte Yazılmışdır, **Kelime Hâlinde Tarih**, sene 1256, T.44.

İstanbul Ahâlîlerinden Şâ'ir Mâhir Nihâd Beg Ḥazretleriniñ Duhter-i Pâkize-eşerlerine Tarih Yazılmışdır, **Tam Tarih**, sene 1258, T.45.

İsmâ'îl Nevzâd İçün Tarih Yazılmışdır, **Noktalı Tarih**, sene 1257, T.46.

Mısrda Mîr-alay-ı Kirâmdan İstanbulî 'Ârif Begiñ Mağdümü Aḥmed Begiñ Fevtine Tarihdir Kayd Olmuştur, **Tam Tarih**, sene 1258, T.47.

İrān Zemīn Şu'arā-yı A'zāmi ve Haṭṭāt Sihr-āferīn Kirāmından Senglāh-ı Devrānīñ Medh-i Haṭṭında Yazılmışdır, **Noktalı Tamiyeli Tarih**, sene 1260, T.48.

Hıdīv-i Mısr Mehmed 'Alī Paşa Efendimiziñ Bir Gice İçinde Mīr-alaylıkla Çerāğ İtdigi Sābit Beg'e Yazılan Tārīḥdir, **Noktalı Tarih**, sene 1261, T.49.

Yine Mūsārunileyh Hażretleri Kāmil Paşa Hażretlerini Dāmād İdüb Çerāğ Buyurdıklarının Sūr-ı Pūr-sürūr Tārīḥidir⁶¹, **Tamiyeli Tarih**, sene 1261, T.50.

Altmış İki Tārīḥinde Mısrda Beher Sene 'Ādet Üzre Cereyān iden Nīl-i Mübārek Cüş Eylediklerinde Yazılan Tārīḥdir, **Lafzen ve Ma'nen Cevherī Tarih**, sene 1262, T.51.

'Ayn-tāb Hāne-dān-ı Kirāmı Devletlü Baṭṭāl Beg Hażretlerine Devlet Tarafından Nişān-ı İftihār Geldikde Yazılan Tārīḥdir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1261, T.52.

Trabzon 'Ulemā-yı Feḥḥāmından Müderrisīn-i Kirāmdan İbrāhīm Efendi'niñ Veledine Yazılan Tārīḥdir, **Tam Tarih**, sene 1263, T.53.

Otuz Yeddi Tārīḥinde Haleb Eṭrāfında Vāḳi' Olan Zelzele-i 'Azīme 'Ayıntab'da Daḡi Vāḳi' Olmağın Anıñ Tārīḥidir, **Tam Tarih**, sene 1237, T.54.

Bağdād Vālisi Dāvud Paşā Ref' Olub Maḡāmına 'Ali Paşā Naşb Olundukda Mu'ammā Güne Taḡrīr Olunan Tārīḥdir, **Tam Tarih**, sene 1246, T.55.

Ḳayseriyye Müftisi-zāde Sālim Efendi Hażretleri Tezevvüc Eylediklerinde 'Ayıntab'dan Yazılıb İrsāl Olunan Tārīḥdir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1238, T.56.

Mar'aş 'ulemāsından El-Hāc Mes'ūd Efendi Hażretleriniñ Maḡdumları Maḡmūd'uñ Velādetine Tārīḥ-i Ra'nādır, **Noktalı Tarih**, sene 1239, T.57.

Biñ İki Yüz Altmış Tārīḥinde İki Kere Māh-ı Münīr Husūfa Girdikde İşbu Tārīḥ Lafzen ve Ma'nen Yazılmışdır, **Lafzen ve Ma'nen Cevherī Tarih**, sene 1260, T.58.

Reşid Muşṭafa Efendi Niyābetle 'Ayıntab'a Teşrīflerinde 'Ayıntab Maḡkemesine Yaptığı Kāşāneniñ Tārīḥidir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1240, T.59.

'Ayıntābiyyü'l-Aşl Bozoḡlı-Zāde Dimekle Ma'rūf u Meşhūr Olān 'Ākif Paşā Mısrda Gelüb Ba'de Edā'ül-Hacc İskenderiye'de Vefātı Tārīḥidir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1260, T.60.

Arnavud Mīr Ḥasan'ın Hemşiresi Fevt Oldukda Seng-i Mezārına Taḡrīr Olunan Tārīḥdir, **Tamiyeli Tarih**, sene 1261, T.61.

Ser-asker İbrāhīm Paşā Üç Biñ Kise (Kūsūr) Aḡce Ḥarc İdüb Bir Āteş Vapuru Yaptırdı ve Anıñla Eṭrāf-ı Mısrı İḡyā İtdigine Tārīḥdir, **Tam Tarih**, sene 1260, T.62.

⁶¹ 36. ve 37. tarihler de Yusuf Kāmil Paşa'nın evliḡine düşürülmüştür.

63.tarih 24.tarihin aynısıdır.

Ser-’asker İbrāhim Paşā Efendimiziñ Maḥdūm-ı Mükerrerleri Mîr Muştafâ Hâveriñ Eş’âr Söylediginiñ Tārîhidir, **Noktalı Tarih**, sene 1260, T.64.

Tarih-i Vefât, **Noktalı Tarih**, sene 1252, T.65.

Kilisde Merḥūm Kara Ṭabīb Rîḥ-i Şaferde Vefâtı Tārîhidir.

Tarih-i Vefât, **Tam Tarih**, sene 1259, T.67.

Şairin Arkadaşından Ayrılık Üzerine Düşürdüğü Tarih, **Tamiyeli Tarih**, sene 1252, T.68.

Düğün Tarihi, **Noktalı Tarih**, sene 1262, T.69.

Tarih-i Vefât, **Tamiyeli Tarih**, sene 1262, T.70.

Divanda 56. tarihin hizasında der-kenar olarak Nâfi’ye ait olduğu sanılan bir beyitten oluşan bir doğum tarihi cevherî tarih olarak verilmiştir. Tarih 1264’e işaret etmektedir.

Divanda bulunan tarihlerden çözüm örnekleri aşağıda verilmiştir:

صلوت خمس اهلى كلى نافع سويلدى تاريخ

بوبيت حق زهى بنياد اولوندى حسب الله

Yukarıdaki beyit 1.tarih manzumesinden alınmıştır. Beyit tamiyeli tarih örneğidir. Beyitteki 2.mısra sayı değeri olarak “1254” sayısına denk gelmektedir. خمس kelimesi 5 sayısını karşılar ve $1254+5=1259$ tarihine denk gelmektedir.

Zebân-ı Fârisîden çıkdı bir târîḥ-i ra‘ nâ kim

عميق ازمين ابراهيم پاشا شده اباد

Yukarıdaki beyit 5.tarih manzumesinden alınmıştır ve tam tarihe bir örnektir. 2.mısranın harf değeri 1253’e denk gelmektedir.

Gözümden kaçre-i eşkim döküb Nâfi‘ didim târîḥ

شهيد اولدى عليمز وای ضرب بن ملجمدن

Beyit 6.tarihe aittir ve noktalı(cevherî) tarihe örnektir. 2. mısradaki noktalı harflerin toplam değeri 1254’e denk gelmektedir.

Didiler işneyn gelüb târîḥin

ابن حطب تربسى پر نور اوله

Beyit 12. tarihe aittir ve tamiyeli tarihe örnektir. 2. mısra 1244 tarihini verir; 1.mısradaki “işneyn” kelimesi 20 sayısına denk gelir ve $1244+20=1264$ toplamını verir.

Nokṭadan aḥbâblar yazdı anıñ târîḥi

جله نگده چله سين راغب افندى چكدى ها

22.tarihe ait olan bu tarih noktalı tarihe örnektir ve noktalı harflerin toplamı 1261 tarihini vermektedir.

Oldı cārī ḥāmeden Nāfi‘ bu nev tārīḥ-i tām

انتشین واپور ایله اقدی زهی بواب نیل

Yukarıdaki beyit 25. tarihe aittir ve tam tarihe örnektir. 2. mısra ebced hesabıyla 1260 tarihini vermektedir.

Bu tūfengiñ şāḥibi olduḡda ‘Abdu’llāh Şerīf

لفظ ششخانه اکا تاریخ دوشدی پک لطیف

Beyit 44.tarihe aittir ve ششخانه kelimesiyle kelime hâlinde tarih yapılmıştır. ششخانه kelmesinin ebced hesabıyla karşılığı 1256 tarihine tekabül etmektedir.

Kevākibden şümār oldı bu tārīḥ

Sene sittînde oldı ḥusūfeyn

58. tarihe ait olan yukarıdaki beyit lafzen ve ma’nen ve cevherî tarihe bir örnektir. Beyitte hem “sene sittînde” ifadesiyle lafzen hem de noktalı harflerin toplamıyla da ma’nen tarih yapılmıştır.

Döküldi iki gözden gözyaşım Nāfi‘ didim tārīḥ

دیار پارسه کیتدی محمد کاملم حیف اه

Yukarıdaki beyit ise tamiyeli tarihe örnektir. Mısranın harflerinin genel toplamı 1254 rakamını verirken 1.mısradaki iki kelimesi döküldü ifadesiyle birlikte kullanıldığı için $1254-2=1252$ tarihini vermektedir.

TARİH ÇEŞİTLERİ	VEZİN	BEYİT SAYISI	TARİH SIRASI
Tam Tarih	Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün	20	5
	Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün	5	8
	Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün	3	14
	Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün	27	15
	Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün	25	16
	Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün	8	25
	Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün	5	35
	Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün	3	36
	Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün	15	37
	Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün	9	39

Tam Tarih	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	10	40
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	9	47
	Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	9	53
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	37	54
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	15	55
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	8	62
	Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün	4	67
Tamiyeli Tarih	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	5	1
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	5	2
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	7	3
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	5	7
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	9	9
	Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün	42	10
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	5	11
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	3	12
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	3	13
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	5	17
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	9	21
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	5	45
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	13	50
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	34	52
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	3	56
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	7	59
	Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	13	60
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	5	61
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	7	68
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	21	70
Noktalı Tarih	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	24	6
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	6	19
	Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	9	20
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	15	22

Noktalı Tarih	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	17	23
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	8	24
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	15	26
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	13	27
	Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün	7	29
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	10	30
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	10	31
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	5	32
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	14	33
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	5	38
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	5	41
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	14	42
	Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	5	43
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	9	46
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	9	48
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	7	49
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	14	57
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	18	64
	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	6	65
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	5	69
Kelime Hâlinde Tarih	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	3	44
Lafzen ve Manen Tarih	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	9	51
	Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün	1	58

2.1.1.3. Terkibibent

Aynı vezinde 8-20 mısralık bentlerin birleştirilmesiyle yapılan nazım şeklidir. Divanda 15 bentten oluşan bir saki-name bulunmaktadır ve kafiyeleşimi itibariyle terkibi bende benzemektedir.

“Ser-’asker Mîr-zâde Muştafâ Hâver Beg Hazretlerinin İltimaslarıyla Çend Ebyât Sâkî-nâme” başlıklı tek terkebîbentte bentler velehu ibaresiyle ayrılmıştır. Her bent “sâkî” kelimesiyle başlamakta ve nida sanatıyla bir seslenme yapılmaktadır. Manzumede sakiden isteklerde bulunulmuş; içkiden, içki meclisi unsurlarından, sürahidenden, meyden bahsedilmiştir.

- 1 Sâkî tût eliñde cām gezdır
Bezm ehline şûn müdām gezdır
Çıkdı bâşım üzre neş’e-i mey
Kıl ‘âşıkâ ihtirām gezdır
Boş cāmıla hâtırım degil hoş
Toldur gözi şubh u şām gezdır
Velehū
- 2 Sâkî nolur itseñ iltifâtı
Virseñ dil-i mürdeye hayâtı
Bir neş’e baña idince işrâb
Yâd itmez idim dem-i memâtı
Meclisde okusa idi muṭrib
Geh bûselik vü gehî bayâtı

“Mef’ülü Mefâ’ilün Fe’ülün” vezniyle yazılan sakiname altışar mısralık bentlerden oluşmuştur ve kafiye şeması şu şekildedir:

aa xa xa bb xb xb cc xc xc....

Sakinamede vasıta beyti⁶² bulunmamaktadır. Yalnız 1., 2., 3. ve 4. bentler 9., 10., 11. ve 12. bentlerden sonra aynen tekrar edilmiştir.

2.1.1.4. Terciibent

8-20 mısralık bentlerin birleştirilmesiyle yapılan terciibentler 5-7 bent arasında bir uzunluğa sahiptir. Terciibentlerin sonunda aynen tekrarlanan beyitlere de vasıta beyti denir. Nâfi Divanı’nda 5 tercii bent bulunmaktadır. Terciibentlerin bentlerine tercî’hâne denir. Divandaki 5 terciibentten dördünün tercî’hâneleri 6 mısradan biri 8 mısradan oluşmaktadır. Bentlerin kafiye şemaları şöyledir: 3. ve 5. terciibentlerin dışında diğerlerinde vasıta beyitleri sadece ilk ve son bentlerde tekrarlanmış 3. ve 5. tercî-i

⁶² Vasıta beyti, terkebîbentlerde bendleri birleştiren beyitlere denir.

bentlerde ise vasıta beyitleri her bendin sonunda tekrar edilmiştir. Tercii bentlerin kafiye şeması şöyledir:

1.,2. ve 4. :

aa aa vv bb bb vv cc cc vv dd dd vv ee ee vv...

3.:

aa aa aa vv bb bb bb vv cc cc cc vv dd dd dd vv ee ee ee vv

5.:

aa aa av bb bb bv cc cc cv dd dd dv ee ee ev

5. terciibent in vasıta beyti beyit hâlinde değil mısra hâlinindedir. Konu olarak da dinî-tasavvufî ve ahlaki taraf ağır basmaktadır.

2.1.1.5. Tahmis

“Beşleme” anlamında olan tahmis aslında bir muhammestir. Bir gazelin ya da kasidenin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiye üç mısra’ eklenerek muhammes hâline getirmeye “tahmis etme” ve ortaya çıkan muhammese de tahmis denir. Şairler devlet büyüklerinin ya da beğendikleri şairlerin gazellerine, bazen de kendi gazellerine pek çok tahmis söylemişlerdir.⁶³ Divanda 21 tahmis bulunmaktadır. Tahmislerin kimlerin gazellerine yapıldıkları başlıklarıyla şöyledir:

Ġazel-i Ahder Taḥmīs-i Li-nāmıķıḥi

Ġazel-i Emlaḥu’ş-şu’arā Leylā Ḥanım Taḥmīs-i Li-muḥarririhi

Ġazel-i Fuzūli-i Merḥūm Taḥmīs-i Nāfi’-i Mekrūb u Maḡmūm

Ġazel-i Şādıķ Erzurūmī Taḥmīs-i Nāfi’-i ’Ayıntābī

Ġazel-i Vehbī-i Sūnbūlzāde Taḥmīs-i Nāfi’ Tāḥir-zāde-i Āzāde

Ġazel-i Nābī-i Merḥūm Taḥmīs-i Nāfi’-i Maḡmūm

Ġazel-i Nābī-i Merḥūm-ı Siḥr-āşār Taḥmīs-i Nāfi’-i Bī-mār u Ġam-kūsār

Ġazel-i Emlaḥu’ş-şu’arā Nābī-i Merḥūm Taḥmīs-i Nāfi’-i Ġurbet-keş ü Maḡmūm

Ġazel-i ’Ulvī-i Merḥūm Taḥmīs-i Nāfi’-i Maḡmūm

Na’t-ı Şerīf Nābī-i Efşāḥu’ş-şu’arā Taḥmīs-i Nāfi’-i Mücrim ü Günāḥ-kār Bī-nevā

Ġazel-i Merḥūm Vehbī-i Sūnbūl-zāde Taḥmīs-i Nāfi’-i Gam-ı Dünyādan Āzāde

⁶³ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, (2. Baskı), Dergâh Yay., İstanbul 1997, s.100.

Ġazel-i Kıtbu'l- 'Ārifin Ġavşü'l-vāşılın Merhūm Şemsi-i Sivāsī Taḥmīs-i Nāfi 'i
'Ayntābī-i Maġmūm

Ġazel-i Nābī-i Maġfūr u Merhūm Taḥmīs-i Nāfi 'i Ġurbet-keş ü Maġmūm

Ġazel-i Fedāyī-i Merhūm Taḥmīs-i Li-nāmıkıh'l Faķır

Na't-ı Şerīf-i Şemsi Taḥmīs-i Li-nāmıkıhi

Ġazel-i Emrī-i Merhūm Taḥmīs-i Nāfi 'i Maġmūm

Ġazel-i Nābī-i Merhūm u Maġfūr Taḥmīs-i Nāfi 'i Mehcūr

Ġazel-i Fiṭnat-ı Mu'ciz-edā Taḥmīs-i Nāfi 'i Nā-şād u Gedā

Ġazel-i Riķkat-engīz-i Merhūm Sultān Selīm Taḥmīs-i Nāfi 'i Ġurbet-güzīn-i Bī-
mār u Saķīm

Ġazel-i Reşīd 'Āli Beg Merhūm u Maġfūr-ı Şehīd Taḥmīs-i Nāfi 'i Haste-i Ġarīb
ü Nā-ümīd

Divanda gazellerin dışında Nâbî ve Şemsî Şerîf'in na'larına tahmis yapılmıştır. Ayrıca 21. tahmis başlıksızdır ve makta beytinden bu tahmisin Nef'î'ye ait olduğu belirlenmiştir. En çok tahmis 5 şiirle Nâbî'nin eserlerine yapılmıştır.

Tahmislerin kafiye şeması şöyledir:

aaaa(aa) bbbb(ba) cccc(ca) dddd(da) eeee(ea)...

2.1.1.6. Müseddes

Aynı vezinde altı mısralık bentlerin birleşmesiyle meydana gelen musammatlara müseddes denir. Nâfi Divanı'nda 16 adet müseddes vardır. Divanda 1., 2.,3.,4.,8.,9.,10.,11.,13.,14. ve 16. müseddesler mütekerrir müseddes olduğu için son iki mısralar sadece birinci ve sonuncu bentlerde tekrar edilmiş ara bentlerde sadece ilk dört mısra kullanılmıştır. Kafiye şemaları ise şöyledir:

aaaaAA bbbbAA ccccAA ddddAA eeeeAA...

5.,6. ve 7. müseddeslerde bentlerin son iki mısrası yazılmıştır ve bu bentlerin kafiye şeması yukarıdakiler gibi olup mütekerrir müseddestir.

12. müseddes beş mısradan oluşmasına rağmen orjinal metinde müseddes başlığı altında yer aldığı için çalışmamızda da müseddesler başlığı altında bulunmaktadır.

15. müseddeste ise sadece son mısralar tekrar edilmiştir. Kafiye şeması ise şu şekildedir:

aaaaaA bbbbaA ccccaA ddddA eeeeeA...

2.1.1.7. Gazel

Gazel kelimesi Arapça'da “kadınlarla sevgi üzerine konuşmak,söyleşmek” demektir. Nazım terimi olarak gazel,kafiye örgüsü “aa ba ca da” olan nazım şeklinin adıdır.⁶⁴ Divanda 221 adet şaire ait; 3 adet de dönemin şairi Hevâî'ye ait gazel vardır. En fazla (70 adet) 7 beyitli, (65 adet) 5 beyitli; en az da 2 (1⁶⁵ adet)ve 3 (1⁶⁶ adet) beyitli gazeller divanda yer almaktadır.

Gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir:, 1:10, ب:8, ت:4, ث:2, ج:2, ح:2, خ:1, د:6, ذ:1, ر:50, ز: 19, س:2, ش:8, ص:1, ض:1, ط:1, ظ:1, ع:1, غ:1, ف:1, ق:5, ك:13, ل:7, م:11, ن:6, و:1, ه:22, ي:34

Görüldüğü üzere en fazla ر harfiyle gazel yazılmıştır. 122. gazel 45 beyit olduğundan gazel-i mutavvel özelliği göstermektedir. 83.gazel nâ-tamâm gazel özeline sahiptir. Beş gazel Farsça'dır ve o manzumeler çeviri metninde aynen alınmıştır.⁶⁷

2.1.1.8. Kıtâ

Nâfi Divanı'nda altı adet kıta bulunmaktadır. Sözlük anlamıyla “parça” demek olan kıta, nazım terimi olarak iki ya da daha çok 9-10 beyte kadar olan, matla ve mahlas beyitleri bulunmayan, gazelde olduğu gibi, yani xa xa xa kafiyeleli nazım şeklinin adıdır.⁶⁸ Nâfi Divanı dörder mısralık iki kıta ile başlamaktadır ve bu kıtalarda şairin divanı yazma nedeni ifade edilmiştir:

İsm-i pâk-i Hâk-la ben dīvânı itdim ibtidâ
Eyledim nazm-âverânın işrine tâ iktidâ
Nüşâ-i ‘âlemde zıkr-i hayr ile yâd olmadır
Bunca eş‘ârı yazub dīvâna virmek intihâ

Bu ilk iki kıta “aaxa” şeklinde kafiyelelenmiştir.

Divanda var olan diğer dört kıta manzum sözlük niteliğindedir. 3. kıtada dinî-tasavvufî terimlerin, 4.,5. ve 6. kıtalarda genel kelimelerin Farsça karşılıkları manzum şekilde verilmiştir. Manzumeler manzum sözlük olmaları itibariyle Sünbül-zâde

⁶⁴ İpekten, s.17.

⁶⁵ G.83.

⁶⁶ G.179 gazel eksiktir ve sayfada yazılmamış beyitler için boşluk bırakılmıştır.

⁶⁷ G.20, G.31, G.32, G.33, G.159.

⁶⁸ İpekten, s.52.

Vehbî'nin Tuhfe⁶⁹'sine çok benzemektedir. Hatta 5. kıtanın 21.beytinde Vehbi ismi geçerken 6.kıtanın başlığıysa şöyledir:

Vehbî Efendi Merhumuñ Tuhfesiniñ bir Kıt'asına İşbu Telmî'-i Laţîf Yazılmışdır.

Āsmān gökdür güneş hürşîd mihr ü âfitāb

Rūy-ı arz üzre gelübdür heb bulardan āb u tāb

KIT.6/1

Āsmān üzre gice zīnet virenler hem budur

Yıldız ahter māh ay aydınlığıdır māh-tāb

KIT.6/2

Kıtaların son beyiteri ise didaktik özellik göstermektedir:

Görme yüzün cāhil olan kimseniñ

Ehl-i ma'ārifle görüş dāimā

KIT.4/24

2.1.1.9. Rubai

İran edebiyatından edebiyatımıza geçmiş rubai nazım şekli her mısrasının ayrı bir aruz kalıbıyla yazılabilmesi, kendine has kalıplarının bulunması ve önemli bir fikri kısa ve özlü olarak ifade etmesi açısından diğer nazım şekillerinden ayrılan bir nazım türüdür. Nâfi Divanı'nda 29 rubai vardır. Rubailerde dinî-tasavvufî ve hikemî konular işlenmiş ; “aaxa” şeklinde de kafiyeleşmiştir. Vezinleri ise bazı durumlarda rubai kalıplarından farklılık göstermektedir.

2.1.1.10. Lugaz

Lugaz herhangi bir nesnenin ya da varlığın özellikleri anlatılarak yazılan bilmecedir.⁷⁰ Divanda birbirinin aynısı olan 2 lugaz bulunmaktadır. İsmi üzerinde olduğu gibi saati anlatan bir bilmecedir.

2.1.1.11. Manzum Mektup

Divanda 2 manzum mektup yer almaktadır. Birincisi 66 beyit; ikincisi 86 beyittir. İki manzum mektup da “aa bb cc dd ee...” şeklinde kafiyeleşmiştir. Başlıkları şöyledir:

⁶⁹ Farsça öğrenmek isteyenlere Farsça öğreten, değişik vezinlerde, kıta halinde tertip edilmiş Farsça-Türkçe manzum lûgat özelliği gösteren bir eserdir. Eser 1782 tarihinde Sünbül-zâde Vehbi tarafından kaleme alınmış ve devrinde de bayağı rağbet görmüştür.

⁷⁰ Dilçin, s.489.

Mar'âş 'ulemâ-i Kirâmından Mes'ûd Efendi Hazretlerinin Şavbına Yazılan Mektûb-ı Manzûmedir.

Çegem-zâde Hüseyin Efendi Kudûs-i Şerîf'e Mütessellim Olduklarında Mısr'dan Kendüye Tahrîr Olunan Manzûme Mektûbdur.

2.1.1.12. Mesnevi

Divanda 86 beyitten oluşan dinî-tasavvufî ve öğüt verici bir mesnevi bulunmaktadır.

2.1.1.13. Müfret

Nâfi Divanı'nda 3 adet müfret beyit bulunmaktadır. Orjinal metinde karışık hâlde bulunan bu beyitler çalışmamızda divanın sonuna eklenmiştir.

2.1.2. Vezin Hususiyetleri

Nâfi Divanı'nda rubai kalıpları dışında 16 farklı kalıp kullanılmış olup bu kalıplar da 8 farklı bahirde yer almaktadır. Divanda kullanılmış olan n'ola, kesk'ide, senin'çün, k'olur, m'olam, n'eyleyim gibi eksiltili kullanımlar kelimeleri vezinlere uydurmak içindir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Zebân-ı ta' n-ı a' dâdan dil-i ' âşık **k'olur** mecrûh
Şifâsı mümkün olmaz sürseler ' özl ile merhemler

G.74/4

Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fa'ûlûn

Yaksa **n'ola** bu nâlelerim bâğ-ı cihânı
Çün şevk-i dil-i bülbül-i şeydâda nihânız

G.88/5

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Miyân-ı bezmde zerrîn-i kadehle ben **m'olam** sâķī
Tururken sendeki billûr bâzû bunca sîmîn sâķ

G.119/3

Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlâtün

O mülk-i ten **k'ola** bir gün harâbezâr olacak
O beyt-i muzlim ü vahşetgeh aña dâr olacak

G.122/1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Çīn-i zülfinden haṭā idi baña olmak cüdā

Ol sevādın n'eyleyim çok kıl u kālī olmasa G.163/8

Divanda söylenmemiş ya da belirtilmemiş ekler () içerisinde gösterilerek vezin aksaklıkları giderilmiştir:

Ḳulub-ı hāne-i şeb-zinde(yi) tenvīr ider meh-tāb

Bu şöhrat ile nūr-ı zātın teşhīr ider meh-tāb G.12/1

Ya niçü(n) yek kaṭre seyl-i eşkle olmaz harāb

Vaz' olunmuş tā ezel āb üzre bünyād-ı garīb G.16/7

Zahm-ı hūn-ı tīg-ı gamzeñden amān ister gönül

Ḳorḳar(ım) gitdikce bu ḳan eylemek ḳanūn olur G.68/2

Cefā-yı çerḥ-i devvāre nigīn-āsā geren gö(g)sin

Niçün bu şafḥa-i 'ālemde kesb-i nīk-nām itmez G.95/6

Bu sūr-ı pūr-(bere)kāt oldu şehir-i şa' bānda

Anıñ'çün oldu gedā bāyile ḳamu şeb' ān K.10/14

Bazı mısralar ise vezinlere uyumsuzluk göstermektedir:

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Reh-i 'aşkıñda bir ser-gerdanlığından gayrı kārī

N'ola bir kerre itseñ ḥāl-i zār-ı' aşıḳa işfāk G.119/4

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

Sīne oḳlarıñ gözin seyr it

Ḳaşr-ı dil-i tābdār böyle gerek G.129/5

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Bu bāzār içre aldık virdik bir selām ancak

Anı da Nāfī' ā bī-sūd olub ser-sām alub virdik G.130/7

Divanda rubai dışında kullanılan aruz kalıpları en çok kullanılanlardan en az kullanılanlara doğru, şunlardır:

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	133 kez ⁷¹
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	129 kez ⁷²
Fe' ilātün Fe' iletün Fe' iletün Fe' ilün	24 kez ⁷³
Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün	18 kez ⁷⁴
Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülü	18 kez ⁷⁵
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	12 kez ⁷⁶
Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülü	8 kez ⁷⁷
Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün	8 kez ⁷⁸
Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	4 kez ⁷⁹
Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	3 kez ⁸⁰
Mef' ülü Fā' ilātün Mef' ülü Fā' ilātün	4 kez ⁸¹
Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün	3 kez ⁸²

⁷¹ K.5, K.9, K.13, K.14, K.15, K.17, K.19, K.21, K.22, T.3, T.7, T.8, T.9, T.11, T.13, T.15, T.17, T.22, T.24, T.25, T.26, T.31, T.34, T.35, T.44, T.51, T.52, T.54, T.62, T.63, T.69, T.70, TERC.1, TERC.3, TERC.5, TAH.2, TAH.4, TAH.8, TAH.12, TAH.18, MÜSED.2, MÜSED.5, MÜSED.6, MÜSED.8, MÜSED.10, G.2, G.5, G.6, G.8, G.9, G.11, G.13, G.14, G.15, G.16, G.18, G.19, G.21, G.25, G.26, G.27, G.28, G.30, G.34, G.41, G.45, G.47, G.48, G.49, G.54, G.56, G.59, G.60, G.61, G.62, G.63, G.64, G.65, G.68, G.77, G.78, G.80, G.83, G.84, G.92, G.93, G.97, G.102, G.103, G.106, G.111, G.113, G.114, G.116, G.117, G.123, G.125, G.126, G.132, G.133, G.134, G.137, G.138, G.140, G.142, G.144, G.146, G.147, G.149, G.153, G.154, G.159, G.160, G.163, G.167, G.170, G.175, G.176, G.177, G.178, G.179, G.197, G.208, G.209, G.212, G.214, G.216, G.219, KIT.1, KIT.3, KIT.5, KIT.6, L.1.

⁷² K.2, K.6, K.7, K.8, K.11, K.12, K.18, T.1, T.5, T.6, T.14, T.18, T.21, T.23, T.27, T.28, T.30, T.32, T.36, T.37, T.38, T.40, T.41, T.42, T.45, T.46, T.48, T.49, T.50, T.55, T.56, T.57, T.59, T.65, T.68, TERC.2, TERC.4, TAH.3, TAH.6, TAH.7, TAH.9, TAH.10, TAH.13, TAH.14, TAH.16, TAH.20, TAH.21, MÜSED.1, MÜSED.3, MÜSED.4, MÜSED.9, MÜSED.11, MÜSED.13, G.3, G.4, G.10, G.12, G.24, G.31, G.32, G.33, G.38, G.40, G.43, G.44, G.46, G.52, G.53, G.57, G.58, G.66, G.72, G.74, G.75, G.76, G.79, G.82, G.85, G.86, G.89, G.91, G.94, G.95, G.96, G.98, G.100, G.105, G.108, G.109, G.110, G.115, G.119, G.120, G.124, G.128, G.130, G.135, G.141, G.143, G.155, G.156, G.157, G.161, G.164, G.165, G.166, G.168, G.169, G.174, G.181, G.183, G.184, G.185, G.190, G.191, G.192, G.193, G.194, G.196, G.201, G.202, G.203, G.205, G.207, G.211, G.213, G.215, G.217, G.218.

⁷³ K.1, K.16, T.4, T.53, T.60, TAH.5, TAH.17, TAH.19, MÜSED.7, G.35, G.42, G.87, G.90, G.118, G.121, G.136, G.148, G.150, G.162, G.172, G.173, G.204, G.206, G.221.

⁷⁴ TAH.1, G.1, G.23, G.55, G.67, G.69, G.73, G.127, G.130, G.139, G.151, G.171, G.186, G.187, G.188, G.189, G.195, G.199.

⁷⁵ TAH.11, TAH.15, MÜSED.12, MÜSED.14, G.17, G.22, G.29, G.36, G.37, G.81, G.88, G.99, G.104, G.182, G.198, G.200, MÜF.1, MÜF.2.

⁷⁶ T.2, T.12, T.16, T.19, T.33, T.47, T.61, T.64, MÜSED.15, MÜSED.16, G.145, G.210.

⁷⁷ T.29, T.58, T.67, G.20, G.39, G.70, G.180, MAN.MEK.2.

⁷⁸ K.10, K.23, T.66, G.51, G.71, G.122, G.124, G.152.

⁷⁹ K.24, T.20, MAN.MEK.1, MES.1.

⁸⁰ K.3, K.20, T.43.

⁸¹ G.50, G.101, G.112, G.158.

⁸² T.10, G.129, G.220.

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

Mef' ülü Fe' ülün

1 kez⁸³

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilün Fā

1 kez⁸⁴

Müfte' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

1 kez⁸⁵

Mef' ülü Mefā' ilün Fe' ülün

1 kez⁸⁶

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yukarıdaki üç vezin divanda yer alan Hevâî'ye ait üç gazelin veznidir.

BAHİR	VEZİN	K	T	TER.	TERC.	TAH.	MÜSED.	G	KIT.	L	MAN.MEK.	MES.	MÜF.	MÜS.	TOP.
REMEL	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	9	23		3	5	5	83	4	1					133
	Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	2	3			3	1	15							24
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	8					2	2							12
	Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	1	1								1	1			4
HEZEC	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	7	28		2	10	6	76							129
	Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün					2	2	12					2		18
	Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün		3		4						1				8
	Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün													1	1
	Mef' ülü Fe' ülün														
	Mef' ülü Mefā' ilün Fe' ülün			1											1
MUZÂRÎ	Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün					1		17							18
	Mef' ülü Fā' ilātün Mef' ülü Fā' ilātün							4							4
MÜCTES	Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün	2	1					5							8
RECEZ	Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	2	1												3
	Müstef' ilün														
HAFİF	Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün		1					2							3
AHREB	Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilün Fā								1						1
SERÎ'	Müfte' ilün Müfte' ilün Fā' ilün								1						1

⁸³ MÜS.1.

⁸⁴ KIT.2.

⁸⁵ KIT.4.

⁸⁶ TER.1

2.1.2.1. Vezin Uygulamaları

Aruz ölçüsünün şiirde uygulanmasında kelimeler belirli kalıplara her zaman uymaz. Özellikle uzun sesli bulunmayan Türkçe’de kelimeleri aruz kalıplarına yerleştirme oldukça güçtür. Bunun için şairler bu ölçüyü kullanabilmek ya da beytin ahengini artırmak için bazı yollara başvurmuşlardır. Bunlar aruz uygulaması içinde çok kullanılan Vasl, İmale ve Zihaf’tır⁸⁷.

Bazı durumlarda bir beyitte birden fazla aruz uygulamasının olduğu görülmektedir. Örneğin, aşağıdaki beyitte kelimeleri vezne uydurmak için **hâl** kelimesi ve **-kîn** hecesi ile hem imale-i memdude, yine ikinci mısrada belirtilen hecelerde imale-i maksur yapılarak vezne uygunluk sağlanmıştır.

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün

Perîşân **hâl** olmuş ‘âşık-ı miskîn hicriñle

Kerem kıl va‘de-i vaşlîñla bir dem anı hâllandır

G.66/5

2.1.2.2. İmale

Arapça’da imale “çekme,uzatma,bir tarafa eğme” demektir. Aruz terimi olarak hecenin aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına da imale adı verilir⁸⁸. Divanda hem “imale-i maksur (kısa uzatma)” hem de “ imale-i memdude (çok uzatma)” çokça yapılmıştır.

Mef’ûlû Fâ’îlâtü Mefâ’îlû Fâ’îlün

Redd eyle anı dest-i kader birle lûtf idüb

Mübrem olub ne dem ki gelürse kazâ baña

G.1/2

Dād u vefâ şüretini görmesün gözi

Her kim iderse zulmle cevri ü cefâ baña

G.1/3

Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlâtün Fâ’îlün

Nağş-ı dâğ-ı şu‘le-i pür şüz-ı dil güldür baña

Dūd-ı âh-ı hasretim bir deste sünbüldür baña

G.2/1

⁸⁷ İpekten, s.140.

⁸⁸ İpekten, s.143.

Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

Bir bülbülüm ki nāle-i pür-āteşin ile

Hengām-ı **şubḥda** şağırım şafā baña

G.1/4

Yād-ı lebiñle kankı devā **nūş** eylesem

Nāfi' gelür o ḥüb devādan şifā baña

G.1/6

Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün

Mūmiyānıñ vaşfi her dem ḥātır-ı mehcūrda

Fikr-i bārik üzre bir cāy-ı taḥayyüldür baña

G.2/4

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Yanubdur āteş-i ğurbet ile bağrım kebāb-āsā

Cigerden ḥün-ı dil pür **cūş**dur her dem şarāb-āsā

G.3/1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Dilimde ' aks-i ḥālīñ **dāğ**-ber-dil lāledür cānā

Gözüm **yaşı** o lāle içre düşmüş jāledür cānā

G.4/1

Olur **mı** **hiç** bezm-i vaşl-ı yār ağyārdan ḥālī

Çeken āğūşa tenhā māhı ancak hāledir cānā

G.4/6

Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün

Dil virüb olmuş idim būs-ı lebinden **kāmyāb**

Bir leb-i şīrīn-dehen dil-**dārdan** oldum cüdā

G.5/2

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Dem-ā-dem itdigiçün kesb-i feyz-i **şemsden** nūrın

Bu devrānda rūsüm-ı Mevlevī taşvīr ider meh-tāb

G.12/9

Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

Bu bī-vefā cihāndan ummak vefā ' abeş

Mātem-serādan istemek ey dil şafā ‘ abeş

G.23/2

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Gāh cenk gāh şulh ile ider vaḳti güzer

Böyledir aḥvāl-i sırr-ı kārzār-ı rüzgār

G.45/4

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ne ḳadar itdiñ ise vuşlat-ı yāre tedḳīḳ

Ḥayf kim olmadı bu şeb bize tevḳīḳ refīḳ

G..121/1

2.1.2.3. Zihaf

Aruz terimi olarak zihaf uzun okunması gereken hecelerin kısa okunmasına denir. Uzun sesli heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uydurabilmek için yapılan hatadır. Zihaf imalenin tersidir ve yalnız yabancı kelimelerde yapılır.⁸⁹ Zihaf divanda sıkça kullanılmış bir aruz hatasıdır.

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ṭūṭī-i gūyā da olsa yoḳ ḡarībe i‘ tibār

Görseler anı ḡarābet bunda şanurlar ḡurāb

G.11/3

Sākī-i devrāndan cām-ı şarāb itseñ ümīd

Saña eşrāb itdigi şahrā-yı ḡayretde serāb

G.11/4

Bir şabīḥü’l-vech sākīniñ yedinden şubḥ-dem

Şevḳle nūş itse eğer bir ‘ āşīḳ cām-ı şabūḥ

G.27/3

2.1.2.4. Vasl (Ulama)

Aruz terimi olarak vasl (=ulama) iki kelimenin birleştirilmesine, birlikte okunmasına denir.⁹⁰ Divanda kapalı heceleri açıp kalıba uydurmak için sıkça yapılmış bir aruz hatasıdır.

Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

⁸⁹ İpekten, s.153.

⁹⁰ İpekten, s.140.

Yā Rab kemāl-i lûṭfuñı kıl āşinā baña
Çeşm-i ümīdim ile her ān rūşenā baña G.1/1

Ḳadrim egerçi kāsīt ise bir berk-i kāhdan
Pes-pāyeliktedir heme ‘izz ü ‘alā baña G.1/5

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün
Bu ser-gerdānī-i ḥasret baña kendümden olmuşdur
Uyub dolab-ı çarḡ üzre döner dil āsiyāb-āsā G.3/3

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
Bülbül-āsā bir gül-i bī-ḥārdan oldum cüdā
Bir yüzi gül saçı sünbül yārdan oldum cüdā G.5/1

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün
Yandı küll oldı āteş-i ‘aşka vücudumuz
Bir şem‘ ḥüsn-i şevḳine pervānedir gönül G.139/5

2.1.2.5. Rubai Kalıpları

Rubailerde vezin aksaklıkları ve uyumsuzlukları çok fazladır. Mısralarda birden fazla aruz kalıbı bulunurken kimi rubâ’ilerde ahreb ve ahrem kalıplarının dışında farklı kalıplara da uygunluk tespit edilmiştir:

- Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün :R.1, R.2, R.5, R.6, R.9, R.12, R.13, R.16, R.22, R.23, R.25
- Mef‘ülü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fa‘ül :R.3, R.4, R.7, R.10, R.11, R.26, R.27, R.28
- Mef‘ülü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fa‘ülün :R.8, R.18, R.21, R.24
- Mef‘ülü Mefā‘īlü Mefā‘īlün Fā‘ :R.14, R.17
- Mef‘ülü Mefā‘ilün Mefā‘īlü Fa‘ül :R.15
- Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün :R.19
- Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün :R.20
- Mef‘ülü Mefā‘ilün Mefā‘īlün Fā‘ :R.29

2.1.3. Kafiye ve Redif

Nâfi Divanı'nda bulunan bütün şiirler kafiye ve redif durumlarına göre değerlendirilmiş ve şiirlerde ek hâlinde, kelime hâlinde, kelime grubu hâlinde ve ek+ kelime grubu hâlinde olmak üzere dört redif şeklinin kullanıldığı tespit edilirken redifsiz olan şiirlerin 156 şiirle çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Aşağıda verilen tabloda bütün şiirlerin kafiye ve redif durumları incelenmiş hepsinde tam ve çoğunlukla zengin kafiye kullanıldığı ifade edilirken sayfa sonlarında verilen dipnotlarla da kafiye redif farklılıklarına dikkat çekilmiştir.

Divanda “Revi” harfi dikkate alınarak yapılmış bir kafiyeleşme söz konusudur. Şiirlerin büyük bir bölümünde redif kullanılmadığı için “Vasl, revîden sonra gelen harf ; Hurûc, vasldan sonra gelen harf; Mezîd, hurûcdan sonra gelen harf; Nâire,mezîdden sonra gelen harf ⁹¹”dikkate alınmamış bunun dışındaki şiirlerde değişik rediflerle ve bu zikrettiğimiz harflerle şiirlere ayrı bir ahenk ve güzellik verilmiştir. Çünkü redifler divan şiirinde revî harfinden sonra gelen bu dört harfe göre düzenlenmiştir. Örneğin; G.5, G.49 ve G.164’te ek+kelime grubu şeklinde redif yapılarak ek ve kelimelerin tekrarıyla ayrı bir ahenk sağlanmıştır.

	REDİF	KAFİYE	KAFİYE ÇEŞİDİ	NAZİM ŞEKLİ VE SIRASI	BEYİT- BENT
KELİME HÂLİNDE REDİF	geldi	-â	Tam Kafiye	K.2	15
	ider	-âd	Zengin Kafiye	K.14 ⁹²	12
	eyledi	-ân	Zengin Kafiye	K.20	18
	oldı	-îm	Zengin Kafiye	T.3	7
	ola	-ûr	Zengin Kafiye	T.12	3
	oldı	-ân	Zengin Kafiye	T.36	3
	oldı	-âm	Zengin Kafiye	T.49	7
	aldı	-evk	Zengin Kafiye	T.56	3
	oldı	-â	Tam Kafiye	T.59	7
	gelsün	-ân	Zengin Kafiye	TAH.5	5
	senden	-â	Tam Kafiye	TAH.9	5

⁹¹ Dilçin, s.63.

⁹² 1.beyitte –dâd ile zengin kafiye yapılmıştır.

KELİME HÂLİNDE REDİF	olmadan	-ûr	Zengin Kafiye	TAH.12	5
	söyler	-an/-en	Tam Kafiye	TAH.13	5
	olasın	-âd	Zengin Kafiye	TAH.17	5
	ağlar	-ân	Zengin Kafiye	TAH.19	7
	atdı	-âr	Zengin Kafiye	TAH.20	5
	itmez	-âr	Zengin Kafiye	MÜSED.1	7
	itdi	-ûn	Zengin Kafiye	MÜSED.4	5
	olmaz	-er	Tam Kafiye	MÜSED.12	5
	bana	-nâ	Zengin Kafiye	G.1 ⁹³	7
	âsâ	-âb	Zengin Kafiye	G.2	5
	abes	-â	Tam Kafiye	G.23 ⁹⁴	7
	ister	-în	Zengin Kafiye	G.38	7
	iderler	-îr	Zengin Kafiye	G.39	11
	ister	-âb	Zengin Kafiye	G.43	7
	eyler	-ân	Zengin Kafiye	G.46	5
	çeker	-er	Zengin Kafiye	G.55	6
	olur	-âh	Zengin Kafiye	G.56	5
	ister	-îm	Zengin Kafiye	G.57	9
	eyler	-âk	Zengin Kafiye	G.58	5
	ider	-ân	Zengin Kafiye	G.61	7
	olur	-ûm	Zengin Kafiye	G.62	7
	olur	-ûn	Zengin Kafiye	G.68 ⁹⁵	6
	gönüldür	-ân	Zengin Kafiye	G.70	7
	bozundusudur	-er	Tam kafiye	G.71	7
	gitmez	-â	Tam kafiye	G.85	6
	itmez	-est	Zengin Kafiye	G.86	7
	oldığımız	-âb	Zengin Kafiye	G.87	7

⁹³ 1. beyitte -nâ ile zengin kafiye yapılırken diğer beyitlerde -â ile tam kafiye yapılmıştır.

⁹⁴ 1.beyitte -afâ ile zengin kafiye yapılmıştır.

⁹⁵ 1.beyitte -hûn ile kafiye yapılmıştır.

KELİME HÂLİNDE REDİF	gelmez	-â	Tam kafiye	G.89 ⁹⁶	9
	olmaz	-âr	Zengin Kafiye	G.91	5
	itmez	-âl	Zengin Kafiye	G.94 ⁹⁷	7
	itmez	-âm	Zengin Kafiye	G.95	9
	eksilmez	-em	Tam kafiye	G.96 ⁹⁸	5
	âteş	-ân	Zengin Kafiye	G.105	10
	yazmış	-â	Tam kafiye	G.110	7
	gelmemiş	-û	Tam kafiye	G.111	5
	mağşûş	-âra	Zengin Kafiye	G.112	5
	yok	-et	Tam Kafiye	G.120	7
	olacak	-âr	Zengin Kafiye	G.122	45
	gerek	-âne	Zengin Kafiye	G.124 ⁹⁹	11
	itdigin	-ân	Zengin Kafiye	G.125	16
	gerek	-ân	Zengin Kafiye	G.127	6
	gerek	-ef	Tam Kafiye	G.131 ¹⁰⁰	7
	oldığım	-ân	Zengin Kafiye	G.147	6
	itdim	-âk	Zengin Kafiye	G.148	7
	kalem	-em	Tam Kafiye	G.151	5
	bulmadım	-em	Tam Kafiye	G.153	7
	olmağdan	-em	Tam Kafiye	G.157	5
	şu	-âm	Zengin Kafiye	G.160	9
	kahve	-er	Tam Kafiye	G.161	11
	üzre	- ağ	Zengin Kafiye	G.168	5
	olmasa	-er	Tam Kafiye	G.171	5
	âyinede	-âr	Zengin Kafiye	G.173	10
	olmasa	-erd	Zengin Kafiye	G.177	5

⁹⁶ 1. ve 4. beyitlerde –fâ ile zengin kafiye yapılmıştır.

⁹⁷ 1.beyitte –mâl ile kafiye yapılmıştır.

⁹⁸ 1.beyitte “şeb nem ve şebnem” kelimeleri kullanılarak cinaslı kafiye yapılmıştır. 3. beyit gazelle aynı vezinde olmasına rağmen gitmez rediflidir ve gazelden ayrıdır.

⁹⁹ 1. beyit “bahâ ne ve bahâne” kelimeleriyle cinaslı kafiye yapılmıştır

¹⁰⁰ 1. ve 2. beyitlerde –lef ile zengin kafiye yapılmıştır.

KELİME HÂLİNDE REDİF	arasında	- ân	Zengin Kafiye	G.182	7
	gibi	-ek	Tam Kafiye	G.186 ¹⁰¹	10
	kaldı	-em	Tam Kafiye	G.196 ¹⁰²	6
	bulundu	-âde	Zengin Kafiye	G.198	7
	kalmadı	-âre	Zengin Kafiye	G.199	6
	gitti	-ân	Zengin Kafiye	G.202 ¹⁰³	7
	oldı	-âm	Zengin Kafiye	G.204 ¹⁰⁴	5
	oldı	-â'il	Zengin Kafiye	G.206	5
	gibi	-en	Tam Kafiye	G.208 ¹⁰⁵	7
	itdi	-ûm	Zengin Kafiye	G.211	9
	idi	-ûd	Zengin Kafiye	G.216	7
	it	-sân	Zengin Kafiye	R.3	1
	lezîz	-efâ/-afâ	Zengin Kafiye	R.9	1
	itmedeyüz	-âb	Zengin Kafiye	R.11	1
EK HÂLİNDE REDİF	-dır	-â	Tam kafiye	K.1	7
	-dır	-âlı/âlî	Zengin Kafiye	K.5	8
	-î	-ân	Zengin Kafiye	K.7	77
	-dir	-et	Tam kafiye	K.11	24
	-i	-er	Tam kafiye	K.17 ¹⁰⁶	26
	-den	-em	Tam kafiye	T.6	24
	-în	-er	Tam kafiye	T.8	5
	-a	-ân	Zengin kafiye	T.14 ¹⁰⁷	3
	-iñ	-et	Tam kafiye	T.15	27
	-e	-em	Tam kafiye	T.17	5
	-sı	-â	Tam kafiye	T.18	3
	-ı	-âh	Zengin kafiye	T.23	17

¹⁰¹ 1. beyitte –elek ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹⁰² 1. beyitte “nem” kelimesi tekrar edilerek zengin kafiye yapılmıştır.

¹⁰³ 1. beyitte “-vân” ile kafiye yapılmıştır.

¹⁰⁴ 1. beyitte “şâm” le zengin kafiye yapılmıştır.

¹⁰⁵ 1. beyitte “-zen” ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹⁰⁶ 1. beyitte -ter ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹⁰⁷ 1. beyitte iki mısra birbiriyle kafiyeli değildir.

EK HÂL İNDE REDİF	-i	-âz	Zengin kafiye	T.29	7
	-yı	-â	Tam kafiye	T.32	5
	-si	-âre	Zengin kafiye	T.34	8
	-a	-ân	Zengin kafiye	T.40	10
	-i	-ân	Zengin kafiye	T.41	5
	-da/-de	-â	Tam kafiye	T.45	5
	-a	-ân	Zengin kafiye	T.46	9
	-dır	-â	Tam kafiye	TERC.2	7
	-sın	-ân	Zengin kafiye	TERC.4	5
	-lardan	-â	Tam kafiye	TAH.3	7
	-lıklar	-â	Tam kafiye	TAH.16	5
	-e	-il	Tam kafiye	MÜSED.6	5
	-yin	-âne	Zengin kafiye	MÜSED.15	7
	-dir	-li	Tam kafiye	G.37	5
	-dır	-â	Tam kafiye	G.40 ¹⁰⁸	7
	-dır	-âr	Zengin Kafiye	G.47 ¹⁰⁹	5
	-dır	-â	Tam kafiye	G.50	7
	-dendir	-em/-am	Tam Kafiye	G.53	5
	-lenür	-et	Tam Kafiye	G.63	10
	-landır	-al	Tam Kafiye	G.66	7
	-dır	-ân	Zengin Kafiye	G.67	7
	-dir	-li	Tam kafiye	G.37	5
	-lar	-ağ	Tam kafiye	G.72 ¹¹⁰	5
	-lar/ler	-em/am	Tam kafiye	G.74	5
	-dir	-er	Tam kafiye	G.75	5
	-dendir	-er	Tam kafiye	G.76	5

¹⁰⁸ 1.beyitte –lâ ile zengin kafiyeli kullanım söz konusudur.

¹⁰⁹ 1.beyitte -zâr ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹¹⁰ 72. gazelde sesteş kelimelerle de ayrı bir ahenk sağlanmıştır. “Çağla- ve çağ” ile “sağla- ve sağ” sesteş kelimeleri farklı beyitlerde kullanılırken kafiye farklılaşmaktadır. kara kan ağlar

.....Kızıl Irmağıdır çağlar -r: Redif

-agla: Zengin kafiye yapılmıştır.

EK HÂLİNDE REDİF	-ler	-âk	Zengin Kafiye	G.77	7
	-imdedir	-âk	Zengin Kafiye	G.80	5
	-imiz	-în	Zengin Kafiye	G.84 ¹¹¹	7
	-yiz	-âde	Zengin Kafiye	G.92	12
	-ımız	-âh	Zengin Kafiye	G.97 ¹¹²	6
	-üz	-est	Zengin Kafiye	G.99	9
	-ız	-âm	Zengin Kafiye	G.101	5
	-im	-âde	Zengin Kafiye	G.146	5
	-im	-er	Tam Kafiye	G.149	8
	-im	-el	Tam Kafiye	G.150 ¹¹³	5
	-den	-em	Tam Kafiye	G.155	5
	-cesine	-em	Tam Kafiye	G.162	10
	-e	-ân	Zengin Kafiye	G.165	10
	-de	-îne	Zengin Kafiye	G.167	7
	-le	-nem	Zengin Kafiye	G.169	8
	-a	-âm	Zengin Kafiye	G.172 ¹¹⁴	9
	-e	-em	Tam kafiye	G.178	9
	-da	-zâr	Zengin Kafiye	G.179	3
	-ya	-â	Tam kafiye	G.181	10
	-ı	- âz	Zengin Kafiye	G.184	13
	-ı	- âr	Zengin Kafiye	G.185	7
	-si	-âne	Zengin Kafiye	G.187	7
	-i	-et/-at	Tam kafiye	G.188	9
	-ı	-ûr	Zengin Kafiye	G.194	7
	-i	-â'il	Zengin Kafiye	G.197	5
	-maz mı	-an	Tam kafiye	G.201 ¹¹⁵	6
	-i	-âl	Zengin Kafiye	G.207	7

¹¹¹ 1.beyitte -kîn ile kafiye yapılmıştır.

¹¹² 1. ve 3. beyitlerde aynı kelime “râhımız” ile kafiye yapılmıştır.

¹¹³ 1.beyitte “keselim ve kes elim” kelimeleri ile cinash kafiye yapılmıştır.

¹¹⁴ İlk üç beyitte “şâm” kelimesiyle kafiye yapılmıştır.

¹¹⁵ 1.beyitte “-yan ”ile zengin kafiye yapılmıştır.

	-i	-iş/-eş	Tam kafiye	G.210	7
	-i	-eh	Tam kafiye	G.212	7
	-i	-em	Tam kafiye	G.214 ¹¹⁶	8
	-ı	-ûr	Zengin Kafiye	G.215	8
	-ı	-ân	Zengin Kafiye	G.217	13
	-dır	-at/-et	Tam kafiye	G.221	21
EK VE KELİME HÂLİNDE REDİF	-yı Zülfikâr	-â	Tam kafiye	K.22	13
	-siz kalmaz	-âze	Zengin Kafiye	TAH.6	6
	-dan kalmaz	-âb	Zengin Kafiye	TAH.7	10
	-ım söylesün	-âr	Zengin Kafiye	TAH.8	5
	-dır bu	-â	Tam kafiye	TAH.10	5
	-ı görüldi	-ag	Tam kafiye	TAH.15	5
	-dır Rûşenî	-â	Tam kafiye	MÜSED.5 ¹¹⁷	7
	-dedir şimdi	-et	Tam Kafiye	MÜSED.9 ¹¹⁸	2
	-dür bana	-ül	Tam kafiye	G.2	5
	-dür cânâ	-âle	Zengin Kafiye	G.4	9
	imişsin dil-berâ	-âr	Zengin Kafiye	G.6	5
	-dır dil-berâ	-â	Tam kafiye	G.8 ¹¹⁹	5
	-yı andelib	-â	Tam Kafiye	G.14	7
	-ı ğarîb	-âd	Zengin Kafiye	G.16 ¹²⁰	9
	-yı muhabbet	-â	Tam kafiye	G.22	5
	-dur bâ' iş	-âr	Zengin Kafiye	G.24	7
	-dan murâd	-â	Tam Kafiye	G.30	9
	-dan mütelezziz	-â	Tam Kafiye	G.36	8
	-ı var	-ûn	Zengin Kafiye	G.41	13
	-si var	-âre	Zengin Kafiye	G.42	7

¹¹⁶ 1.beyitte “-rem” ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹¹⁷ Mısralar çapraz şekilde kafiyelendiği için -dır Rûşenî ve -dır Gülşeni ifadeleriyle redif yapılmıştır.

¹¹⁸ 9. müseddes ile 11.müseddes aynıdır.

¹¹⁹ 1. beyitte –fâ ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹²⁰ 1.beyitte kafiye –yâd şeklindedir.

EK VE KELİME HÂLİNDE REDİF	-ı rüzgâr	-âr	Zengin Kafiye	G.45	13
	-e dâirdir	-ân	Zengin Kafiye	G.52	5
	-ın virür	- ân	Zengin Kafiye	G.64	5
	-enden sor	-iç/-eç	Tam Kafiye	G.82	5
	-i idrâkimdedir	-âk	Zengin Kafiye	G.83	2
	-da nihânız	-â	Tam Kafiye	G.88	7
	-dir bilüriz	-ek	Tam Kafiye	G.90	10
	-dır sensiz	-âr	Zengin Kafiye	G.98	5
	-siz kalmaz	-âne	Zengin Kafiye	G.100	8
	-dan kalmış	-âr	Zengin Kafiye	G.108	9
	-a uydurmuş	-âm	Zengin Kafiye	G.109	9
	-den ğaraż	-em	Tam Kafiye	G.113	4
	-dan hâz	-â	Tam Kafiye	G.115 ¹²¹	7
	-dır perçemin	-ân	Zengin Kafiye	G.126	9
	-dır çeşmin	-âr	Zengin Kafiye	G.129 ¹²²	9
	-ı görmedik	--âr	Zengin Kafiye	G.132	15
	-ı bilmedik	-âr	Zengin Kafiye	G.133 ¹²³	7
	-ı aḥbâbıñ	-âr	Zengin Kafiye	G.135	7
	-ımdır benim	-âh	Zengin Kafiye	G.137	7
	-ımdır benim	-âh	Zengin Kafiye	G.138 ¹²⁴	7
	-dir gönül	-âne	Zengin Kafiye	G.139	7
	-ım gel	-ân	Zengin Kafiye	G.141	7
	-i olmasa	-âl	Zengin Kafiye	G.163	15
	-a başladı	-âz	Zengin Kafiye	G.195	7
	-ye döndi	-âne	Zengin Kafiye	G.200	7
	-den gayrı	-âle	Zengin Kafiye	G.203	7
	-ı unutturdu	-âr	Zengin Kafiye	G.205	7

¹²¹ 1.beyitte –fâ ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹²² 1.beyitte -dâr ile kafiye yapılmıştır.

¹²³ 1.beyitte –hâr ile kafiye yapılmıştır.

¹²⁴ 138.gazel 137'nin aynısıdır.

	-dan ğayrı	-â	Tam Kafiye	G.209 ¹²⁵	6
	-miz yegdir	âne	Zengin Kafiye	G.218	8
	-ı haṭ	Ûy	Zengin Kafiye	R.16	1
EK VE KELİME GRUBU HÂLİNDE REDİF	-dan oldum cüdâ	-âr	Zengin Kafiye	G.5	8
	-ın kim bilür	-ân	Zengin Kafiye	G.49	6
	-e inceden ince	-âl	Zengin Kafiye	G.164	9
REDİFSİZ	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	K.3 ¹²⁶	59
	Redif yoktur.	-ânî	Zengin Kafiye	K.7	77
	Redif yoktur.	-et	Tam Kafiye	K.8 ¹²⁷	34
	Redif yoktur.	-âh	Zengin Kafiye	K.9	6
	Redif yoktur.	-ân	Zengin Kafiye	K.10	54
	Redif yoktur.	-âd	Zengin Kafiye	K.12	21
	Redif yoktur.	-âl	Zengin Kafiye	K.14 ¹²⁸	12
	Redif yoktur.	-er	Tam Kafiye	K.15	53
	Redif yoktur.	-âd	Zengin Kafiye	K.16	51
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	K.18	9
	Redif yoktur.	-ât	Zengin Kafiye	K.19	18
	Redif yoktur.	-â'	Zengin Kafiye	K.21	7
	Redif yoktur.	-âr	Zengin Kafiye	K.23	41
	-	-	-	K.24 ¹²⁹	40
	Redif yoktur.	- âh	Zengin Kafiye	T.1 ¹³⁰	5
	Redif yoktur.	- în	Zengin Kafiye	T.2	5
	Redif yoktur.	- âr	Zengin Kafiye	T.4	21

¹²⁵ 1.beyitte “-fâ” ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹²⁶ Beyitlerde iç kafiye yapılmıştır.

¹²⁷ 1.beyitte –ret ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹²⁸ 4.beyitte kafiye uyumsuzluk vardır. “-âl” değil “-âm” kullanılmıştır.

¹²⁹ Mısralar ikişerli kafiyeleşmiştir, tam ve zengin kafiye yapılırken kimi beyitlerde redif kullanılmış kimilerinde de kullanılmamıştır.

¹³⁰ 1.beyitin ilk mısrasında “hulk” kelimesi kullanılarak kafiye düzeni bozulmuştur.

REDİFSİZ	Redif yoktur.	- âd	Zengin Kafiye	T.5	20
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	T.7	5
	Redif yoktur.	- îl	Zengin Kafiye	T.9	9
	Redif yoktur.	-em	Tam Kafiye	T.10	42
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	T.11	5
	Redif yoktur.	- îd	Zengin Kafiye	T.13	3
	Redif yoktur.	- în	Zengin Kafiye	T.16 ¹³¹	25
	Redif yoktur.	- âh	Zengin Kafiye	T.19	6
	Redif yoktur.	-iğ	Tam Kafiye	T.20	9
	Redif yoktur.	-ek	Tam Kafiye	T.21	9
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	T.22	15
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	T.24	9
	Redif yoktur.	- îl	Zengin Kafiye	T.25	8
	Redif yoktur.	- îl	Zengin Kafiye	T.26	15
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	T.27	13
	Redif yoktur.	- ehre	Zengin Kafiye	T.28	5
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	T.30	10
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	T.31 ¹³²	10
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	T.33	14
	Redif yoktur.	- âh	Zengin Kafiye	T.35	5
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	T.37	15
	Redif yoktur.	- îd	Zengin Kafiye	T.38	5
	Redif yoktur.	- îf	Zengin Kafiye	T.42 ¹³³	14
	Redif yoktur.	- îf	Zengin Kafiye	T.43	5
	Redif yoktur.	- îf	Zengin Kafiye	T.44	3
	Redif yoktur.	- âh	Zengin Kafiye	T.47	9
	Redif yoktur.	- â	Tam Kafiye	T.48	9
	Redif yoktur.	- âd	Zengin Kafiye	T.50	13

¹³¹ 1. beyitte mısralar kendi arasında kafiyeli değildir.

¹³² 1. beyitte mısralar kendi arasında kafiyeli değildir.

¹³³ 1. beyitte mısralar kendi arasında kafiyeli değildir.

REDİFSİZ	Redif yoktur.	- îl	Zengin Kafiye	T.51	9
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	T.52	34
	Redif yoktur.	- iķ	Zengin Kafiye	T.53	9
	Redif yoktur.	- âb	Zengin Kafiye	T.54	37
	Redif yoktur.	- ûd	Zengin Kafiye	T.55	15
	Redif yoktur.	- â	Tam Kafiye	T.57	14
	-	-	Kafiye yoktur.	T.58	1
	Redif yoktur.	- â	Tam Kafiye	T.60 ¹³⁴	13
	Redif yoktur.	- evt	Zengin Kafiye	T.61 ¹³⁵	5
	Redif yoktur.	- îl	Zengin Kafiye	T.62	8
	Redif yoktur.	- â	Tam Kafiye	T.63	9
	Redif yoktur.	- â	Tam Kafiye	T.65	6
	Redif yoktur.	- îb	Zengin Kafiye	T.66	7
	Redif yoktur.	- iķ	Tam Kafiye	T.67 ¹³⁶	4
	Redif yoktur.	- âh	Zengin Kafiye	T.68	7
	Redif yoktur.	- āğ	Zengin Kafiye	T.69	5
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	T.70	21
	Redif yoktur.	- en	Tam Kafiye	TERC.1	5
	Redif yoktur.	- îr	Zengin Kafiye	TERC.3	5
	Redif yoktur.	- îr	Zengin Kafiye	TERC.5	5
	Redif yoktur.	- âl	Zengin Kafiye	TAH.1	8
	Redif yoktur.	- îm	Zengin Kafiye	TAH.2	7
	Redif yoktur.	- âr	Zengin Kafiye	MÜSED.2	7
	Redif yoktur.	- ûr	Zengin Kafiye	MÜSED.3	5
	Redif yoktur.	-er	Tam Kafiye	MÜSED.7	7
	Redif yoktur.	- eng	Zengin Kafiye	MÜSED.10 ¹³⁷	6
	Redif yoktur.	-eb	Tam Kafiye	MÜSED.13	5

¹³⁴ 1.beyitte mısralar kendi arasında kafiyeli değildir.

¹³⁵ 1.beyitte mısralar kendi arasında kafiyeli değildir.

¹³⁶ 1.beyitte mısralar kendi arasında kafiyeli değildir.

¹³⁷ Bentlerin son iki mısraları da kendi arasında kafiyelidir.

REDİFSİZ	Redif yoktur.	- îde	Zengin Kafiye	MÜSED.14	9
	Redif yoktur.	- ûr	Zengin Kafiye	MÜSED.16	5
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	G.7 ¹³⁸	7
	Redif yoktur.	-fâ	Zengin Kafiye	G.9	5
	Redif yoktur.	-râb	Zengin Kafiye	G.11 ¹³⁹	6
	Redif yoktur.	-âb	Zengin Kafiye	G.13	5
	Redif yoktur.	-îb	Zengin Kafiye	G.15	7
	Redif yoktur.	-âb	Zengin Kafiye	G.18	9
	Redif yoktur.	-ût	Zengin Kafiye	G.19	5
	Redif yoktur.	-ât	Zengin Kafiye	MÜS.1	5
	Redif yoktur.	-ût	Zengin Kafiye	G.21	5
	Redif yoktur.	-âc	Zengin Kafiye	G.25	5
	Redif yoktur.	-ûc	Zengin Kafiye	G.26	5
	Redif yoktur.	-ûh	Zengin Kafiye	G.27	5
	Redif yoktur.	-âh	Zengin Kafiye	G.28	5
	Redif yoktur.	-ûh	Zengin Kafiye	G.29	5
	Redif yoktur.	-âd	Zengin Kafiye	G.34	5
	Redif yoktur.	-âd	Zengin Kafiye	G.35	9
	Redif yoktur.	-er	Tam Kafiye	G.44	5
	Redif yoktur.	-âr	Zengin Kafiye	G.48	5
	Redif yoktur.	-âr	Zengin Kafiye	G.54	8
	Redif yoktur.	-âr	Zengin Kafiye	G.59	7
	Redif yoktur.	-âr	Zengin Kafiye	G.60	7
	Redif yoktur.	-âr	Zengin Kafiye	G.65 ¹⁴⁰	5
	Redif yoktur.	-îr	Zengin Kafiye	G.81	10
	Redif yoktur.	-âz	Zengin Kafiye	G.93	9
	Redif yoktur.	-es	Tam Kafiye	G.102	7
	Redif yoktur.	-âş	Zengin Kafiye	G.106	7

¹³⁸ 1.beyitte –dâ ile zengin kafiye yapılmıştır.

¹³⁹ 2.,5. ve 6. beyitlerde –âb ile kafiye yapılmıştır.

¹⁴⁰ 1.beyitte -zâr ile kafiye yapılmıştır.

REDİFSİZ	Redif yoktur.	-âş	Zengin Kafiye	G.107	5
	Redif yoktur.	-at	Tam Kafiye	G.114	9
	Redif yoktur.	-â'	Zengin Kafiye	G.116	8
	Redif yoktur.	-âg	Zengin Kafiye	G.117	7
	Redif yoktur.	-ûf	Zengin Kafiye	G.118 ¹⁴¹	5
	Redif yoktur.	-âk	Zengin Kafiye	G.119	5
	Redif yoktur.	-îk	Zengin Kafiye	G.121	5
	Redif yoktur.	-âk	Zengin Kafiye	G.123	5
	Redif yoktur.	-eng	Zengin Kafiye	G.134	5
	Redif yoktur.	-âk	Zengin Kafiye	G.136 ¹⁴²	7
	Redif yoktur.	-îl	Zengin Kafiye	G.140	9
	Redif yoktur.	-el	Tam Kafiye	G.142	5
	Redif yoktur.	-âl	Zengin Kafiye	G.143	10
	Redif yoktur.	-âl	Zengin Kafiye	G.144	12
	Redif yoktur.	-âl	Zengin Kafiye	G.145	15
	Redif yoktur.	-ûn	Zengin Kafiye	G.154	9
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	G.156	5
	Redif yoktur.	- ân	Zengin Kafiye	G.158	5
	Redif yoktur.	- erde	Zengin Kafiye	G.166	7
	Redif yoktur.	- âle	Zengin Kafiye	G.174 ¹⁴³	7
	Redif yoktur.	-âh	Zengin Kafiye	G.175	5
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	G.176	5
	Redif yoktur.	-âne	Zengin Kafiye	G.184 ¹⁴⁴	13
	Redif yoktur.	-eli	Zengin Kafiye	G.189	9
	Redif yoktur.	-ârı	Zengin Kafiye	G.193	9
	Redif yoktur.	-âki	Zengin Kafiye	G.213	9
	Redif yoktur.	-îr	Zengin Kafiye	G.219	9

¹⁴¹ 1. beyitte –sûf ile kaf iye yapılmıştır.

¹⁴² 1.beyitte –râk ile kafiye yapılmıştır.

¹⁴³ 1.beyitte “nâle” kelimesinin cinaslı kullanımı söz konusudur.

¹⁴⁴ 1.beyitte “pervâne-pervâ ne” sözcükleri cinaslıdır.

REDİFSİZ	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	KIT.1	1
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	KIT.2	1
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	KIT.3	26
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	KIT.4	24
	Redif yoktur.	-â	Tam Kafiye	KIT.5	22
	Redif yoktur.	-âb	Zengin Kafiye	KIT.6 ¹⁴⁵	18
	Redif yoktur.	-dâ	Zengin Kafiye	R.1	1
	Redif yoktur.	-îb	Zengin Kafiye	R.2	1
	Redif yoktur.	-iş	Tam Kafiye	R.4	1
	Redif yoktur.	-âc	Zengin Kafiye	R.5	1
	Redif yoktur.	-âh	Zengin Kafiye	R.6	1
	Redif yoktur.	-âh	Zengin Kafiye	R.7	1
	Redif yoktur.	-ûd	Zengin Kafiye	R.8	1
	Redif yoktur.	-er	Tam Kafiye	R.10	1
	Redif yoktur.	-es	Tam Kafiye	R.12	1
	Redif yoktur.	-ûş	Zengin Kafiye	R.13	1
	Redif yoktur.	- âş	Zengin Kafiye	R.14	1
	Redif yoktur.	- rāž	Zengin Kafiye	R.15	1
	Redif yoktur.	- ūz	Zengin Kafiye	R.17	1
	Redif yoktur.	-î	Tam Kafiye	R.18	1
	Redif yoktur.	- ūğ	Zengin Kafiye	R.19	1
	Redif yoktur.	- âf	Zengin Kafiye	R.20	1
	Redif yoktur.	- āķ	Zengin Kafiye	R.21	1
	Redif yoktur.	- ek	Tam Kafiye	R.22	1
	Redif yoktur.	- zel	Zengin Kafiye	R.23	1
	Redif yoktur.	- em/am	Tam Kafiye	R.24	1
	Redif yoktur.	- ûn	Zengin Kafiye	R.25	1
	Redif yoktur.	- û	Tam Kafiye	R.26	1
	Redif yoktur.	- âh	Zengin Kafiye	R.27	1

¹⁴⁵ 1. ve 2. beyitte “tâb” ile kafiye yapılmıştır.

	Redif yoktur.	- lâ	Zengin Kafiye	R.28	1
	Redif yoktur.	- ârî	Zengin Kafiye	R.29	1

2.1.4. Ahenk Unsurları

Şiir, dilin en üst seviyede kullanıldığı bir ifade biçimidir. Malzemesi dil olan şiir, muhayyilesinin süzgecinden geçirdiği duygu ve düşüncelerini en güzel bir biçimde ifade edebilmek için dilin imkanlarını sonuna kadar yoklamak zorundadır. Divan şiirinde dilin kullanımını büyük ölçüde kafiye, redif ve vezin gibi ritmik akışkanlığı sağlayan biçimsel unsurlarla, söz sanatları ve mazmunlar belirlemektedir.¹⁴⁶

Şiirde vezin ve kafiye'nin yanında cinas, istikak gibi sözle ilgili sanatlar; birimlerdeki ses, hece ve kelime tekrarları ahenk için oluşturulmuş unsurlardır.

Bu başlık altında vezin; kafiye ve redif; ahenkle ilgili sanatlar; ses, hece ve kelime tekrarları ayrı ayrı ele alınmıştır.

2.1.4.1. Vezin ve Kafiye

Vezin ve kafiye hususiyetleri nazım tekniği bölümünde ele alınmıştır. Nazım şekillerine göre kullanılan vezinler ve sayıları; kullanılan kafiyeler ve çeşitleri tablolar hâlinde gösterilmiştir. Zikredilen bölümde oluşturulan kafiye özelliklerinin dışında iç kafiye de şiirde bir ahenk unsuru olarak kullanılmış hatta orjinal metinde iç kafiyeler virgül ile ayrılmıştır. Çalışmamızda da bu hususta orjinal metne bağlı kalınmıştır.

3.kaside iç kafiye ile kafiyeleşmiş ve kasidenin tümünde bununla bir ahenk ve mısralar arası bir paralellik oluşturulmuştur:

Geldi yine şemm-i nesīm, oldı hevālar cān-fezā
Oldı çemen ‘ anber şemīm, zevk ehli buldı çok şafā K.3/1

İtdi çiçekler hep hücūm, bāg içre mānend-i nücūm
Berd-i şeyāfīni rücūm, şān itdiler ehl-i semā K.3/7

Şimdiki bir bāg-ı laṭīf, ez-cümle mevzūn-i zārīf
Naḫş-ı cihān aña redīf, olsun disen lāyık aña K.3/14

¹⁴⁶ Muhsin Macit, *Divân Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara 1996, s.9.

Halk olalı kevn u mekân, devr ideli nüh âsumân
Var mı ‘aceb bu ki nişân, bir ravza-i ‘âlembahâ K.3/26

Ṭurduḡca tā bu nüh-ribât, bulsun niçe zevḡ-i inbisât
Her faşıl da ‘îş ü neşât, maḡkûm ola bî-intihâ K.3/59

20. kasidede de bir iç kafiyeleşiş söz konusudur:

Bu demde bî-dād-ı felek, çeşmimi giryân eyledi
Bu kârda ins ü melek, feryād u efgân eyledi K.20/1

Bunca küdürât-ı cihân, alşın su’âl itsek hemân,
Cevrin bu çarḡ-ı bî-emân, bî-ḡadd ü pâyân eyledi K.20/8

Dîrîne Nâfi‘ bendesi, iḡsânınıñ şermendesî,
Elṡâfınıñ efgendesî, bu resme püyân eyledi K.20/18

İç kafiye farklı beyitlerde de dikkatimizi çekmektedir:

Bir gün olmaz ki ide şād dil-i nâ-şādım
Bir dem olmaz ki beni olmaya mesrûr-ı fu’ād K.16/6

Ne cānı var k’ide Ḥâtem yanında cûd u sehâ
Ne zorı var k’ide Rüstem şecâ‘ atin izḡâr K.23/28

2.1.4.2. Sözle İlgili Sanatlar

2.1.4.2.1. Cinaz

Şekil ve telaffuz (söyleniş) bakımından aynı veya birbirine çok yakın, fakat manaları farklı iki kelimeyi şiirde bir araya getirmek veya kafiye olarak kullanmaktır. Başarılı kullanıldığı takdirde hoş bir fikir oyunudur. Nükte ve zarafete yarar.¹⁴⁷

Bu sanat kullanılarak divandaki şiirlere ahenk katılmıştır. Bu sanat ve sanata ilişkin örnekler edebî sanatlar başlığı altında irdelenmiştir. bkz.s.23

¹⁴⁷ İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, (6.Basım), Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2008, s.24-25.

2.1.4.2.2. İştikak

Aynı kökten türemiş kelimeleri bir arada kullanmaktır. Bu da cinas gibi bir ses ve söz oyunudur. Aynı kökten türeyen kelimelerde bulunan benzer sesler söze ahenk verir.¹⁴⁸

Bu sanatla ilgili örnekler ve incelemeler edebî sanatlar başlığı altında yer almaktadır. bkz.s.27-28

2.1.4.3. Ses Tekrarları

2.1.4.3.1. Aliterasyon ve Asonans

Bir mısra içinde veya devam eden mısralar arsında aynı ünsüzlerin tekrarına aliterasyon denir.¹⁴⁹ Şiirde teşekkül bakımından benzeşen ünlülerin bir mısradaki kelimelerin bünyesinde veya önceki yahut sonraki mısraların hecelerinde ahenk oluşturacak şekilde arka arkaya tekrarlanmasına asonans denir.¹⁵⁰ Bu iki sanatı tıpkı teşhis ve intak gibi birbirinden ayırmak pek mümkün değildir. Zira çoğu zaman hecelerde ünlü ve ünsüz sesler bir arada bulunurlar.¹⁵¹ Divanda ses tekrarı yoluyla sağlanan ahenge sıkça başvurulmuştur:¹⁵²

Aşağıdaki beyitte “â” sesiyle asonans; “r” sesinin tekrarıyla da aliterasyon yapılmıştır:

Dil-i pür-süzıma ol şu‘le-i ruḥsārdur bā‘ış
Diyār u dārdan dūr olmağa ol yārdur bā‘ış G.24/1

Esās-ı muḥkem-i dīn üzre i‘timād kılan
Ṭavā’if-i ümeme mu‘temed degil de nedir G.51/6

Ne mümkündür toyurmak bu bütün-ı pür-ḥarīşānı
Bu deñlü derd-i ser serverlere derd-i şikemdendir G.53/3

Derd-i dil-dārım gönülde dā’imā mersūm olur

¹⁴⁸ Kocakaplan, s.86.

¹⁴⁹ Macit, s.71.

¹⁵⁰ Macit, s.71.

¹⁵¹ Kocakaplan, s.22.

¹⁵² G.53/1, G.62/5, G.62/6, G.73/1, G.75/2, G.99/6, G.132/5, G.135/1, G.143/7, T.26/6, R.24, KIT.3/1, K.7/35, K.7/63.

Ger kelāmım dürrāsā sem‘ iñe mevsūm olur	G.62/1
Ehl-i derd-āsā dem-ā-dem gel gönül olma melūl Dem olur ki şavulur derd-i diliñ maḥsūm olur	G.62/3
Bu gül-zārıñ güli yanında şanma hiç ḥār olmaz Hezārını anıñ zann eyleme bir laḥza zār olmaz	G.91/1
Ne deñlü düşdüñ ise dehr-i pür-idbārıñ ardınca Bize göstermedi bir rüy-ı şādī itmedi iḳbāl	G.143/4
Sāḳiyā şunsañ n’olur bu teşneye bir cām şu Dest-i lûṭfuñdan içerler bunca ḥāşş u ‘ām şu	G.160/1
Düşüb dil ma‘ nī-i nāzik-ḥayāle inceden ince Giriftār oldu niçe ḳīl u ḳāle inceden ince	G.164/1
Dil-i derd-āşināmız uğramışdı gerçi çok derde Niçe bāzīçeler gördük açıldı dīdeden perde	G.166/1
Kimse dermān istemezdi dehrde derd olmasa Derdden bī-tāb olurdu merd-i hem-derd olmasa	G.177/1
Dil-i sūzānımı pervāneden şor şem‘ den şorma Bilür ḥāl ehliniñ aḥvālını elbette hem-ḥālī	G.207/5

2.1.4.3.2. Hece Tekrarları

Divanda mısralarda ve beyitlerde bazı hecelerin tekrarıyla ahenge katkı sağlanmıştır. ¹⁵³ Tekrarlar çoğu zaman tek heceli anlamlı kelimelerin kelime içinde kullanılmasıyla yapılmıştır.

Dil-i pür-sūzıma ol şu‘ le-i ruḥsārdur bā‘ iş

¹⁵³ G.19/1, G.63/1, G.122/25.

Diyār u dārdan dūr olmağa ol yārdur bā' iş	G.24/1
‘Aşk vādīsinde göstərsün muḥabbetden şebāt Yār içün ağyār ile ḳanūn itmez ḳan ider	G.61/5
Dilimde pāre pāre yāre ler kim yārdan ḳalmış Nemek-pāş olması ol zaḥma hep ağyārdan ḳalmış	G.108/1
Neşve-baḥş-ı nağme-i dil-cūlar aldılar dilim Nāfi‘ ā bil-ittifāḳ işfāk idüb berbaṭla baṭ	G.114/9
Pāk lerdir yine nā- pāk leri pāk ḳılan Āb pāk olmasa ḳalurdı bu ‘ālem nā- pāk	G.136/3
N’ola olmuş ise ḥālī ḥal den ruḥsār-ı yār Gelmez imiş sādelikden ḳadr-i dībāya ḥalel	G.142/2

2.1.4.3.3. İkilemeler ve Söz Tekrarları

Divanda ikili kelime tekrarlarının yanı sıra bağlaçlarla ve benzer kelimelerin birlikte kullanılması ile bir ahenk oluşturulur.¹⁵⁴ İkili söz tekrarlarının dışındaki kelime tekrarlarına edebî sanatlar başlığı altında tekrar sanatı içerisinde değinilmiştir. bkz.37-38

Çıḳub encüm sipāh-ı ḥaşmetiyle sūy-ı ḥāverden Sevād-ı mülk-i şāmı sū-be-sū teşḫīr ider meh-tāb	G.12/4
Ġamzede tiriñ temennāsı içün her cāyda Şaf-be-şaf ‘āşıḳlarıñ eyler nidā-yı yā naşīb	G.15/2
Cevr-i yār ṭa‘na-i ağyār ḡadr-i rüzḡār Ḳandadır dilde taḥammül ḳandadır şabr u şekīb	G.15/5

¹⁵⁴ G.28/4, G.92/9, G.124/9, G.146/1, G.149/5, G.151/5, G.154/3, G.161/3, G.161/4, G.185/4, MAN.MEK.2/4, K3/3, K.3/16, T.15/4, T.15/9, TAH.8/2, TAH.9/3, G.45/5, G.49/4, G.5771, G.93/3, G.104/8, G.105/9.

- İder ol şāh-bāzım evc-i istignāda çok pervāz
Anıñ ednā şikārı **ya** hümā **ya** murğ-ı ‘ anķādır G.40/4
- Müşterī bu ‘ ıkd-i Pervīn-i nazmı almazsa eger
Dürr-i nazmıñ bende şimdi böyle **gün-ā-gün** var G.41/12
- Dilimde **pāre pāre** yāreler kim yārdan kalmış
Nemek-pāř olması ol zaħma hep aġyārdan kalmış G.108/1
- O murğ-i cānı ki ten lānesinde řaķlar iken
O cāydan çıkub encāmı **zār u zār** olacak G.122/4
- Bugün ki ĥāk olursun göñül ne ġam yārın
Tabaķ tabaķ reh-i ümmīde dürr niřār olacak G.122/12
- Esrār-ı kā’ināta bulub **mū-be-mū** vuķūf
Eyler beyāz řaķa-i dehre raķam şalem G.151/3
- Ĥūba ĥūbī bede bed**likle mūcāzāt eyler
Görmemiş zerre şadar kimse řasār āyinede G.173/7
- Çāk çāk** sīne řerĥ itmişdi aĥvāl-i dili
Kalmadı dillerde şimdi söylenür efsānesi G.187/4
- Göñül āyīnesi işkestedir seng-i cefāsından
Ne ben kaldı **ne** dil kaldı **ne** ġam-ĥār oldıġım kaldı G.191/6
- Ne řanlar yutdum ol la‘l ārzūsıyla niçe demler
İl emdi **ķana ķana** ĥayf-ı ĥūn-ĥār oldıġım kaldı G.192/6
- Aķıldı **renk renk** ezhārlar hep řāĥsār üzre

Şanasın gūşe-i huld itdi Hāk taraf-ı gül-istānı	K.7/5
Şehr-i Anṭākiyyede bir şāhib-i devlet-nişān Olmuş idi hem naḳīb hem güzīn-i ḥānedān	T.11/1
Gāh cenk gāh şulḥ ile ider vaḳti güzēr Böyledir aḥvāl-i sırr-ı kārzār-ı rūzgār	G.45/4
Niçe biñ Ḍaḥḥāk u Efrīdūn u Rüstem Cem gibi Zāl-ı gerdūn eylemiştir anları ḡamla zār u zār	G.48/3
Sāḳī ayağından ola mı cām-ı şafa-nūş Anıñ ile tā se- be-ser u dest-be-destüz	G.99/6

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. İnsan

2.2.1.1. Sevgili

Dil-ruba yani gönül alandır sevgili:¹⁵⁵

Dil-rübālar zümresinde ser-fīrāz olsañ n'ola
Ḳāmet-i zībā ile ḳaddiñ 'alādır dil-berā

G.8/3

Şahtır¹⁵⁶:

Resmdir çünkim olurlar şāhlar bende-nuvāz
Ben de eylersem n'ola fermāñ-ı şāha imtişāl

G.144/4

Güzelliğin şahıdır:

Şīt-i ḥüsnüñ çarḡa da çıkmışsa da ey şāh-ı ḥüsn
Yoluña ḡāk olsa da Nāfi' sezādır dil-berā

G.8/5

Her rüz çıkub emr-i ḥükümet idüb icrā
'Uşşāḳa ser-ā-pā
Nāfi' niçün itmez o şeh-i ḥüsne iṭā' at

¹⁵⁵ G.92/3.

¹⁵⁶ MÜSED.2/2.

- Hep ehl-i velāyet MÜS.1/5
- Dünyanın da şahıdır:
- O şāh-ı ḥüsn pesendīdedir her eṭvārı
- Şeh-i cihān olanıñ ṭavırda şehāne gerek G.124/2
- Güzellerin şahıdır:
- Düşince kākūliñ sevdāsı başa ey şeh-i ḥübān
- Müşādif oldu dil ferḥunde-fāle inceden ince G.164/3
- Sevgili şuh olarak da isimlendirilir¹⁵⁷:
- Gelseydi bize mākdem-i meymūnla ol şūḥ
- Olurdu raḳībāniñ o dem yüzleri memsūḥ G.29/1
- Dilberdir¹⁵⁸:
- Dil-ber ki olur cevır ü cefādan mütelezziz
- ‘Uşşāklar ol deñlü recādan mütelezziz G.36/1
- Âfettir¹⁵⁹:
- Benden beter olmuş yine bir âfete meftūn
- Cekdicegi elbette cezā-yı ‘amelidir G.37/3
- Afitāb yani güneştir:
- Niçe biñ ‘uşşākı eyler pāymāl esb-i nāz
- Şubḥ-dem seyrāna çıkdıkda hemān ol âfitāb G.13/4
- Âfitāb-ı dehrsin nūruñla rūşen kıl dili
- Daḡı zıll-i raḥmın ol başım üzre sāye-dār G.54/7
- Göz nurudur¹⁶⁰:
- Gözüm nūrı ḥayāl-i ḥāṭır it bir kez o ḥülyāyı
- Saña ol pīç ü tāb-ı dehrden ol zülf-i ḥamdandır G.53/2
- Peridir-peri yüzlüdür:
- Tār-ı zülfin mār-veş ol şāh idince âşikār
- Aldı ‘aqlım ol perī-rū ḥuşum itdi tārūmār G.59/2
- Nazik çocuktur:

¹⁵⁷ G.37/2, G.59/5, G.78/3, G.162/3.

¹⁵⁸ G.44/1, G.129/7, G.65/2.

¹⁵⁹ G.44/2, G.143/2.

¹⁶⁰ G.144/8, G.189/5, TERC.4/1.

- Lûtfı(nı) ol tıfl-i nâzik âşikâr olsun da gör
 Pençe-i şâhîne murğ-ı cân şikâr olsun da gör G.78/1
- Şahin pençedir:
 O şâhîn pençeye murğ-i dil-i zârım kapılmışdı
 O demdendir ki dest-âmûz olur bir yaña gitmez G.85/5
- Güldür:
 Bu gül-zârîñ güli yanında şanma hiç hâr olmaz
 Hezârını anîñ zann eyleme bir lahza zâr olmaz G.91/1
- Gül-i nevreste yani taze güldür:
 Ey gül-i nevreste-i bâg-ı cemâl
 Gülsitân-ı ‘ âlem içre nev-nihâl G.145/1
- Dildardır:
 Ne mümkündür cefâ resmi ki merfû‘ ola ‘ âlemden
 O bir âyîn-i gam-dîrîndir dil-dârdan qalmış G.108/3
- Gizli hazinedir:
 Raşad-bîn olmuş idim niçe demler künc-i vaşlıña
 Bize açılmadan bir kerre ey genc-i nihânım gel G.141/4
- Dilsitan, gönül alandır:
 Raķīb-i bed-liķālardan amân bir kerre dādım al
 Fedâdır rûhla cānım saña ey dil-sitānım gel G.141/6
- Huridir:
 Pertev-i hüsnuñ eyā hūrī liķā
 Bir güneşdir kim aña yoķdur zevāl G.145/13
- Şehsüvardır:
 Görüb ol şeh-süvārîñ naķş-ı semm-i esbini yerde
 Olubdur āsumānda dāğ-ber-dil māh-ı tābāna G.183/4
- Sultandır:
 ‘ Aceb raķm ehli var mı dehrde ey bī-vefā senden
 Gedā-yı kūyuñ olmuş cem‘ iderler ilticā senden
 Kaçardım bīm-i gamzeñ ile cānā cā-be-cā senden
 Günāhım bildim eylersem n’ola şefķat recā senden
 Benim devletlü sulţānım haķā benden ‘ aķā senden TAH.9/1

Efendidir:

Serîr-i kâmrânî içre sen bul zevk-i bî-pâyân
 Hemîşe vuşlatîñ bezmine ‘ aşîklar ola şâyân
 Vişâliñ meyvesinden kalmasun Nâfi‘ dañi hîrmân
 Şafâlarla serîr-i şîhhat üzre sende ol şādân
 Efendim cism-i ‘ uşşâka degil cân belki cānānsın
 Neden bu hüsn-i dil-süzile tâ bizden gürizānsın

TERC.4/5

Seng-dil yani taş gönüldür:

Niçün ol seng-dil yârim şikest eyler dil-i zârım
 Vücûdumda kıomaz varım bu yağmadan uşanmaz mı

G.201/2

Aslandır:

Ol leb-i şîriñ ne deñlü şîr-i h‘âr ise yine
 Şîrdır dil-dârlıkda zevk alır kuvvetlenür

G.63/2

2.2.1.1.1. Sevgilinin Fiziksel Özellikleri

2.2.1.1.1.1. Ârız-Had-Ruhsâr(Yanak)

Yanak güldür, cennettir, güneştir, aydır...¹⁶¹ Âşığın gönlünü ateş ile dolduran sevgilinin yanağının alevidir:

Dil-i pür-süzıma ol şu‘ le-i ruhsârdur bâ‘ iş
 Diyâr u dârdan dûr olmağa ol yârdur bâ‘ iş

G.24/1

Hevâ-yı âteş-ruhsâr-ı yâr ile revâdır kim
 Şabâh-ı haşre dek şem‘ -i derûnum olsa da sūzân

G.156/2

Yanak, rengi hasebiyle güle teşbih edilir:

Gül-i ruhsârlardan çekdiğim cevri ü cefâya hep
 Gice tâ şubh olunca dîde-i bî-dârdur bâ‘ iş

G.24/2

Ol gül-ruhsârımıñ bir ben degil üftâdesi
 Şebnem-âsâ yüz göz açmışdır aña Nâfi‘ hezâr

G.59/7

Yanak cennettir:

Dâne-i hâlin görince cennet-i ruhsârda

¹⁶¹ G.13/3, G.15/3, G.28/2, G.40/2, G.40/6, G.44/4, G.66/1, G.67/4, G.92/6, G.96/1, G.109/2, G.131/4, G.140/4, G.152/8, G.169/3, G.205/2.

İhtiyārım gitdi elden kendim itdim bî-ķarār

G.59/3

Sevgilin yanağı güneştir ve bütün ay yüzlüler ondan onun izzet ve şanının tahsilini ederler:

Ol güneş ruḥsārıñ almış māh-rûlar çevresin

Cümlesi andan gelüb taḥşîl-i ‘ izz ü şân ider

G.61/6

Ancaķ oluruz mihr-i ruḥ-i yār ile zāhir

Biz zerre gibi genc-i ḥafāyāda nihānız

G.88/6

Sevgilinin yanağının nuru güneşten bile çoktur:

Ruḥ-ı dil-dārdan bir iktibās-ı nūr iden ‘ ārif

Baķar mı bu cihānda āfitāb-ı çarḥ-ı peymāya

G.181/4

Yanak âlemleri gösteren aynaya benzeyişiyle âşığın gözünden gitmez:

Dilimden naķş-ı çîn kākül-i ‘ âlem-bahā gitmez

Gözümnden ol ruḥ-ı āyine-i gītî-nümā gitmez

G.85/1

2.2.1.1.1.2. Bazu-Sak (Baldır)

Sevgili bütün güzellikleriyle bezmde saki olmaya layıktır:

Miyān-ı bezmde zerrîn-i ḳadehle ben m’olam sākî

Ṭururken sendeki billūr bāzū bunca sîmîn sāk

G.119/3

Sevgilinin baldırındaki halhal felek kubbesindeki hāleyi bile kırar:

Şikest eylerdi ḳadr-i hāleyi bām-ı felek üzre

Ṭaķındıkça o sîmîn sākine zerrîn ḥalḥāl

G.207/2

2.2.1.1.1.3. Kelef (Benek)

Benek bir güzellik unsurudur:

Ruḥsār-ı yār-i ḥaṭṭiledir rûşenālığı

Māhıñ yüzünde bedr olunca kelef gerek

G.131/4

2.2.1.1.1.4. Cebîn (Alın)

Yanak üzerinde alın nur üstüne nurdur:

Ruḥuñ üzre cebîniñ nükte-i *nūrun‘alā nūr*

Gören ‘ aşıklara bu şevḳ bir özge temāşadır

G.40/6

Âşık, sevgilinin alnını açıp ona ferahlık vermesini ister:

O çār-ebru idermiş ser-fürū aġyāre yüz yerde

Bize çīn-i cebīn açmaz niçün ol dil-güşā gelmez	G.89/8
Alın alemleri süsleyen güneştir:	
Cebīniñ evc-i hūsne āfitāb-ı ‘ālem-ārādır	
Temāşā itmek içün rūyīña ‘ālem müheyyādır	
Dü çeşmiñ üstine kaşıñ kurulmuş çünki bir yādır	
Tururlar her yaña ‘āşıklarıñ emsāli ber-pādır	
Şeref burcında toğmış ruhlarıñ bir māh-ı garrādır	
Cebīniñde fūrūğ-endāz olan nūr-ı tecellādır	TERC.2/1

2.2.1.1.1.5. Çāh-ı Zenahdān (Çene Çukuru)

Çene çukuru âşığı ayrılığa düşürmüştür:	
Düşüb çāh-ı zenehdān içre tāb-ı hiecre düşdükse	
Bu bāğ içinde hayfā sīb-i vaşlı hām alub virdik	G.130/2
Âşık sevgilinin çene çukuruna dost olmayı arzular:	
Bu tegāfüller ki var çok ‘āşık eylersin helāk	
Görmedim üftāde-i çāh-ı zenehdān olduğım	G.147/4
Oldı bu tıfl-i dilim üftāde-i çāh-ı zeķan	
Bülbül-i dil ‘āşıkıñdır saña ey gül-pīrehen	
Reşk iderler bāğda reftārıña serv-i semen	
Ķāmet-i dil-cūña bak bir kerre kıl seyr-i çemen	
Var mıdır bir saña beñzer hūb ey vech-i ḥasen	
Ķanda ‘azm eyler iseñ sen olasın şağ u esen	TERC.1/1

2.2.1.1.1.6. Çeşm (Göz)

Âşık, sevgilinin humar gözüyle mesttir:	
Humār-ı çeşm-i mestinden o deñlü olmuşum medhūş	
Gözümde Nāfi‘ā maḥşer de olsa ḥāb olur peydā	G.10/7
Segilinin fitne kaynağıdır ve fitnesiyle cadıya da benzetilir:	
Ol gāzāl-ı çeşm-i fettāniñ niçe meftūnı var	
Leylī-i zülfine bend olmuş niçe Mecnūn’ı var	G.41/1
Çeşm-i fettān ile dehri fitne-aşūb eyleyüb	

‘ Āķibet benden beter bir āfete meftūn olur G.68/3

Dil-i Nāfi‘ esīr oldu yine bir çeşm-i cādūya
Çi cādū cādū-yı fitne çi fitne fitne-i eşhar G.44/5

Dehre çeşmiñ gibi bir seḥḥār cādū gelmemiş
Bāğa zülfüñ gibi bir hoş-reng şeb-būy gelmemiş G.110/1
Şekli itibariyle bademdir:

Ġubār-ı nāle-i ‘ uşşāķı bu şeb sürme-reng itmiş
Getürmiş ol perī-veş dīde-i bādāma uydurmuş G.109/4

O kadar sihirlidir ki Hārūt’a dahi sihri talim eder:

Çeh-i Bābilde fenn-i siḥri Hārūta ider ta‘ līm
Mahāret kesb iden fenninde bir seḥḥārdır çeşmiñ G.128/2

Hilekârdır:

Dil-i derd-āşināyı tīr-i müjgāndan geçürmek’ çün
Ḥayāl eyler Dem-ā-dem öyle bir mekkârdır çeşmiñ G.128/4

Sevād-ı zeyl-i leylī aḥz idüb rengin ider nihān
O deñlü düzd-kārīlıkde bir ‘ ayyārdır çeşmiñ G.128/5

Nazıyla âşıkların gönlünü harap eder:¹⁶²

Ḥarāb eyler dil-i ‘ uşşāķı yek demde ider ābād
‘ Aceb resm-i esās-ı nāzda mi‘ mārdir çeşmiñ G.128/6

Nigāh-ı ḥışmile eyler dil-i aḥbābı hep bī-tāb
Leṭāfet-baḥşı-i dil-sāzī-i aḡyārdır çeşmiñ G.128/10

2.2.1.1.1.7. Dehân-Fem (Ağız)

Sevgilinin ağızı mücevher dolu bir küçük kutudur:

Cāna kuvvet olmuşsa da la‘ l-i leb-i yāķūt-ı yār
Daḡi bir dürc-i dehān dirler gevher-i meşḥūni var G.41/2

Sırlarla doludur:

Ol büt-i la‘ l-i lebiñ sırr-ı dehānın kim bilür

¹⁶² G.143/1, G.182/5, TAH.9/2, G.43/1, G.109/1, G.117/7, G.128/1, G.128/3, G.128/9.

Zülf-i sihr-âmîziniñ râz-ı nihânın kim bilür G.49/1

Almadım sırr-ı dehân-ı yârdan hergiz haber
Kâinâtıñ gerçi sırrı fehm ü idrâkimdedir G.80/2

Nokta kadardır:

Dehân-ı nokta-i mevhûmesin müy-miyânın hep
Niçün vardır diyenler nükte-i fikr-i muhâl itmez G.94/4

Goncaya benzer:¹⁶³

Melâhat gül-şeni içre şalın serv-i revânım gel
Leţâfet gül-sitânında açıl gönçe dehânım gel G.141/1

2.2.1.1.1.8. Dendân (Diş)

Sevgilinin dişleri incidir ve âşığın gözyaşları bu inci tanelerinin yolunda umman olur:

Arzû-yı dürr-i dendâniyla bu ğavvâş-ı dil
Dîdeden her dem ağan gözyaşını ‘ummân ider G.61/2

Sevgilinin inci dişleri emsalsizdir ve ona paha biçilemez¹⁶⁴:

Yazılmış şafha-i sînemde vaşf-ı dürr-i dendâniñ
O bir dürr-i ‘adîmü’l-mişl kim kıymet kabûl itmez G.79/2

Dürr dişniñ vaşfını yazan yazmış
Gevher-i şehvâr böyle gerek G.129/8

İnci dişler mercan hokka arasında yer alır:

Dîdemde hayâl-i dür-i dendânını dirler
Dür dânesidir hoşka-i mercân arasında G.182/4

2.2.1.1.1.9. Ebruvân-Ebru (Kaş)

Mihraptır:

Hayâl-i ebruvânı ile her şeb h’âba varsam da
Ser-â-pâ câmi‘-i hâtırdâ şad mihrâb olur peydâ G.10/2

Kaşlarıñ mihrâbına kim tutsa yüz

¹⁶³ G.8/2, G.19/2, G.46/4, G.79/6, G.178/4, G.182/4, TAH.7/1.

¹⁶⁴ G.128/11, G.145/7.

- Andan ayrılmaz hezārān mäh u sāl G.145/9
- Kılıçtır, hançerdir:
- Haṭṭı ki zuhūr eyleyicek şafha-i rūya
Ebrūları seyfiniñ olub āyet-i mensūḥ G.29/2
- Ebruvān-ı hançeriñ yādıyla çeşm-i pür-nemim
Şan kemerlerden revāñdır iki bil āb-ı zülāl G.144/3
- Çatub ebrūların bir hançer-i sīne-güzār atdı
Şanasın kim Nigāh-ı hışmile bir Zülfikār atdı
Niķāb-ı çehresin gül-geştde ol gül-‘izār atdı
‘İzārından kemend-i tırrsin gül-şende yār atdı
Kopardı sünbüli reşkile hep bād-ı bahār atdı TAH.20/1
- Hilaldir:
- Şevkle gitdikce ol ebrū-hilālīm mäh olur
Mülket-i hüsn içr(e) ol serv-i bülendim şāh olur G.56/1
- İki bedr iken dü-rüyıñ ey şeh-i mülk-i cemāl
Vechi var mıdır ki hükm ide aña iki hilāl G.144/1
- Şekli itibariyle kemandır, yaydır:
- Niçe gözler açıldı sīneden seyr ü temāşāya
Dirîğ itme müjeñ oğların ey kaşı kemānım gel G.141/5
- Kıldı ḥamīde ḳaddim deldi ten-i za‘īfım
Ḳavs-i ḳazā-yı ebrū tır-i belā-yı müjgān G.158/3
- Sevgili kaşının şekli itibariyle dört kaş olarak isimlendirilir:
- Eṭrāf-ı hüsn-i yāri alub zır-i hükmine
Çār-ebruvānı merdüm-i şaḥib-ḳırandır G.67/5
- Haṭṭ-ı sebz-i çār-ı ebrūya n’ola aḳmıssa dil
Hübdur faşl-ı bahār olduḳca seyr-i çār-bāğ G.117/5

2.2.1.1.1.10. Endam

Sevgilin endamını yazmaya âşığın mürekkebi yetmez:

Cihānda ser-güzeştim Nāfi‘ā tezkīre kaçd itsem

Cemāl-i şem‘ini dil-dārımın tenvīre kaçd itsem

Şeb-i hicrāndaki sūzişleri takrīre kaçd itsem

O şūhuñ lerziş-i endāmını taḥrīre kaçd itsem

Devātımda mürekkeb Nābiyā sīm-ābdan qalmaz

TAH.7/1

2.2.1.1.1.11. Gamze

Gamze yani sevgilinin yan bakışı, oktur¹⁶⁵ ve âşıklar onun için ya nasip nidaları atarlar:

Ġamzede tīriñ temennāsı içün her cāyda

Şaf-be-şaf ‘âşıkların eyler nidā-yı yā naşīb

G.15/2

Seng-i dil olduğca tīg-i ğamzesi ser-tīz olur

Senge çalsañ tīgı elbet tīz olur ḥiddetlenür

G.63/3

Âşık gamze okunun şehidi olmayı ister:

Şehīd-i tīg-ı ğamzeñ olmağı ister (dil-i) mecrūḥ

Dem-i vuşlatda ‘âşıklar iderler cānını qurbān

G.156/5

Âşığın korkusu sevgilinin gamze okuyla oluşan kanın kanun şeklinde devam etmesidir:

Zahm-ı ḥūn-ı tīg-ı ğamzeñden amān ister gönül

Ġorqar(ım) gitdikce bu qan eylemek qanūn olur

G.68/2

Gamze fitnecidir:

Ġamz-ı ‘aynıñ remz ider fettānlığıñ

Ġaddiñ olmuş i‘tidāl-i ḥüsne dāl

G.145/3

Sevgili gamzesine yüz bin âşığı kurban etmek ister ve âşık da bu kararı hayırlı bulur:

Ġamzeme yüz ‘âşığı qurbān idem dirmiş o yār

Eylemişdir var ise tebdīl ḥayra niyeti

G.188/2

¹⁶⁵ G.93/6, G.116/3, G.118/4, G.143/1, G.158/2, G.169/7, G.182/5, TAH.9/1.

2.2.1.1.1.12. Gerdan

O gümüş gerdan sevgilinin talep yeridir:

Bağar mı sînesi sūzān olan sîmîn gerdāna

Bu maṭleb-gāhda dil-puḥtelər ḥülyā-yı ḥām itmez G.95/3

Sevgilinin gümüş gerdanı sürekli âşığın hayallerindedir:

Gerden-i sîmînin ol şūḥuñ müdām

Ḳıluram endîşe-i ḥülyā-yı ḥām

Boynuma zülf-i girih-gîrini dām

Eyleyüb Nāfi‘ bu dil murğını rām

Âteş-i ‘aşķile tā rūz-ı kıyām

Yanayın ey şem‘ -i rūşen yanayın MÜSED.15/7

2.2.1.1.1.13. Hâl (Ben)

Sevgilinin beni âşığın gönlüne aksetmiş lâle içindeki yaradır:¹⁶⁶

Dilimde ‘aks-i ḥālîñ dāg-ber-dil lâledür cānā

Gözüm yaşı o lâle içre düşmüş jāledür cānā G.4/1

Sevgilinin yanağındaki misk kokulu beni gören Allah’ın kudretiyle ne garip bir yaratılıştır der:

‘Ārız-ı dil-dār üzre ḥāl-i müşğînin gören

Dir ki naķş olmuş yed-i ḳudretle bir şun‘ -ı ğarîb G.15/3

Kırmızı yanak üzre misk saçan ben karabibere benzer:

Ne hoşdur al ruḥsār üzre ḥāl-i ‘anber-efşānı

Çi ḥāl dāne-i fülful çi fülful dārū-yı hoş-ter G.44/4

Sevgilinin yanağındaki ben âşığın iradesini elinden alır:

Dāne-i ḥālîñ görince cennet-i ruḥsārda

İhtiyārım gitdi elden kendim itdim bî-ķarār G.59/3

Sevgilinin ay yüzü üzerindeki beni sabah beyazlığı üzerindeki siyah bir akşama benzer:

Ne şüret bağlamış ruḥsārı üzre ḥāl-i müşğîni

Beyāz-ı şubḥını ol meh sevād-ı şāma uydurmuş G.109/2

Yanak üzerindeki anber saçan beni görenler onu ateş içine düşen Halil’e benzetirler:

¹⁶⁶ G.4/5, G.19/2, G.46/3, G.66/3, G.109/3, G.110/6, G.143/1, G.144/7, G.163/1, G.166/3, G.207/1.

Āteş-i ruhsâr üzre hâl-i ‘anber-bârını	
Dir görenler hayfakim nâr içre düşmüşdür Hâlîl	G.140/4
Saç içerisinde ben yılan içinde yatan hintliye benzetilir:	
O zîr-i târ-ı zülfi içre hâlî	
Yatur şan peççe-hindû mâr içinde	G.180/2
O şūhuñ mişl-i rıdvânında huld-berîninde	
Niçe diller esîr-i bendi olmuş zülfi çîninde	
Hemîşe kâkûl-i hoş-bûsını ol meh cebîninde	
Görenler hâl-i hindû ‘izâr-ı âteşinde	
Sipend-âsâ vücûdın nâra hep bî-ihtiyâr atdı	TAH.20/3

2.2.1.1.1.14. Hâle

Hâle ay yüzlü güzele ulaşmayı engelleyen,sevgilinin güzelliğini gölgeleyen bir unsur sevgilinin çevresindeki ağyardır:

Olur mı hîç bezm-i vaşl-ı yâr ağyardan hâlî	
Çeken âğûşa tenhâ mâhı ancağ hâledir cânâ	G.4/6
‘ Aceb ki şerm kılmaz mâhı çekmiş hâle âğûşa	
Ser-â-ser aña nâzırken nücûm-ı kûbbe-i mînâ	G.7/4
Hâle sevgilinin belini saran bir altın kemerdir:	
Kenâr iden miyân-ı yâri bir zerrîn kemer yoksa	
Çeker âğûşa meh-tâbı olur mı hâleden gayrı	G.203/3

2.2.1.1.1.15. Hat

Gönül çeken hatlar sevgilini gül yanağı üzerindedir ¹⁶⁷ :	
Çekilmiştir o gül ruhsâr üzre hat-ı dil-cûlar	
O menşûr ‘adâlet içre şan tuğra-yı garrâdır	G.40/2
Hat, âşığın sevgilinin cemalini izlemesine bir engeldir:	
Hatt-ı yâr oldığıyçün mâni‘ -i dil-seyr-i cemâl	
Mağv iderler anı çok anda o yüz karesi var	G.42/5
Hat, ahir zaman fitnesidir:	

¹⁶⁷ G.29/2, G.37/4, G.66/3, G.143/1, G.166/3, G.206/2, TAH.18/3.

Devr-i ruḥında bulmuş idi gerçi dil huzūr
Ammā ki ḥaṭṭı fitne-i āḥir zamāndır G.67/4

Gördüm serinde zāhir olur müşg-büy-ı ḥaṭ
Fitne çıkub çoğaldı o dem güft ü-güy-ı ḥaṭ
Şan burc-i ‘akreb ile kırān itdi āfitāb
Yüz gösterince dīde-i ‘uşşāka rūy-ı ḥaṭ R.16
Sevgilinin yeşil hattı âşıklara ruh bahşeder:
‘Uşşāka rūḥ-baḥşādır cūş-ı sebz-i ḥaṭṭı
Mürde-i zemīn ḥayātı vaḳt-i bahāra maḥşūş G.112/2
Sevgilinin hattı beyaz gönül levhasındaki siyah yazılara benzer:
Ḥaṭıñ sevdāsı levḥ-i dilde maḥfūz idi ol dem kim
Henüz resm olmamışdı kara yazı yazma aḡ üzre G.168/4

2.2.1.1.1.16. Kad-Kamet (Boy)

Sevgilinin boyu servi gibidir:

O şūḥ-ı serv-i nāzım ṭurmaḡa zīr-i ḥicāb ister
Dü çeşmi üzre çün şāhīn bir zerrīn niḡāb ister G.43/1

Güzār itmişdir ol serv-i revānım bāḡ-ı nāz içre
Çi serv serv-i bālā-ḡad çi ḡadd ḡadd-i gerdün-ser G.44/3

Herkesiñ bir dil-rubā-yı ser-keşi var ise biz
Sāye-veş bir serv-i ḡaddiñ pāyına üftādeyiz G.92/5

Melāḡat gül-şeni içre şalın serv-i revānım gel
Leṭāfet gül-sitānında açıl gönçe dehānım gel G.141/1

Dünyada sevgilinin boyu gibi bir gönül çeken hurma ağacı görülmemiştir:

Ḳāmet-i yārim gibi bir naḡl-i dil-cū görmedim
Gerçi çok görmüş idim ‘ālemde serv-i ser-firāz G.93/4

Gül-şen-i ‘ālemde çokdur gerçi kim serv-i sehī
Ḳāmetiñ tek sevdiğim bir ḡadd-i dil-cū gelmemiş G.111/2

Serviye (sevgilinin boyuna) su veren âşığın ahıdır:

Berķ-i āhım ū virür her laħza ol serv-ķade

Huřk olur görmezse elbet dīde-i bādām ū

G.160/4

Âşığın kalbine cila veren sevgilinin boyudur ve sevgilinin boyu taze düzgün
fidana benzer¹⁶⁸:

Yād-ı ķadd-i dil-rübālardır viren ķalbe cilā

İ‘ tibārı var mı bir bāğın nihāli olmasa

G.163/10

Cihān içre nihāl-i nevres-i bāğ-ı melāħatsın

Henüz açılmamış bir ğonca-i řāħ-ı sa‘ ādetsin

Giyüb gül-gün libāsı gün gibi gül-şende rāħatsın

Hırāmān ķaddile gūyā kıyāmetden ‘ alāmetsin

TERC.2/6

Sevgilinin nazik salınışı serviye salınmayı unutturur:

Ķad-i nāzik hırāmın serve reftārı unutturdı

řeker-rīz-i lebiñ tūṭıye güftārı unutturdı

G.205/1

Oldı bu tıfl-i dilim üftāde-i ķāh-ı zeķan

Bülbül-i dil ‘ āşıķıñdır saña ey gül-pīrehen

Reşk iderler bāğda reftārıña serv-i semen

Ķāmet-i dil-cūña baķ bir kerre ķıl seyr-i çemen

Var mıdır bir saña beñzer hūb ey vech-i řasen

Ķanda ‘ azm eyler iseñ sen olasın şağ u esen

TERC.1/1

2.2.1.1.17. Leb (Dudak)

Sevgilinin o la’l renkli dudağının hasreti âşığın gözyaşının yegâne nedenidir:¹⁶⁹

Gözümde şasret-i la‘ l-i lebiñle āb olur peydā

O āb-ı bī-kerāndan lücce-i gird-āb olur peydā

G.10/1

Sevgilinin o yakut dudağın âşığa ölümsüzlük verir:

Olmasun mı ol bütin la‘ l-i lebi yāķūta ķūt

Nūř iden bir ķaṭre-i nāçizin anıñ lā-yemūt

G.19/1

¹⁶⁸ G.7/5, G.8/3, G.44/1, G.51/5, G.56/1, G.104/3, G.145/3, G.168/5, G.183/6, G.206/1, TERC.2/4.

¹⁶⁹ G.1/7, G.4/5, G.5/2, G.5/8, G.43/2, G.67/1, G.145/4, G.145/5, G.181/6, G.203/4, G.154/7.

- Cāna kuvvet olmuşsa da la‘l-i leb-i yāķūt-ı yār
Dağı bir dürc-i dehān dirler gevher-i meşhūni var G.41/2
Sevgilinin dudağı şeker saçıcıdır ve sözleri ona tat verir:
Ruķ-ı pūr-tābıñı mey-i nābile allandır
Leb-i şeker feşānıñ feyż-i güftāruñla ballandır G.66/1
- Hasret-i la‘l ü lebiñle ħūn-ı dil nūş eyleyüb
Eşk-i çeşmim yerine gözden akar kanile yaş G.107/3
Sevgilinin dudağı gül renkli şaraba benzer:
Leb-i la‘lini ol şūhum mey-i gül-fāma uydurmuş
Medār-ı gerdiş-i çeşmin ne zībā cāme uydurmuş G.109/1
- İktisāb itmiş meger ol zevķi hep
La‘l-i nābuñdan eyā şīrīn-maķāl G.145/11
Sevgilinin şeker dudağı dil ebesi papağana sözü unutturur:
Kad-i nāzik ħırāmıñ serve reftārı unutturdı
Şeker-rīz-i lebiñ tūṭıye güftārı unutturdı G.205/1
- Lal renkli dudak şarap gibi sarhoş edicidir:
Mezāyā-yı leb-i la‘liñ şarāb-ı nābdan kalmaz
Dehānıñ arzūsı ‘āşıkā şehd-ābdan kalmaz
Cemāliñ bāğına rūyuñ gül-i şād-ābdan kalmaz
Temāşā-yı cemāliñ mihr-i ‘ālem-tābdan kalmaz
Şeb-i hicrānda fikr-i ṭal‘atıñ meh-tābdan kalmaz TAH.7/1

2.2.1.1.1.18. Mūmiyān (Bel)

- Sevgilinin o kıl beli āşığın hayallerini süsler:¹⁷⁰
Mūmiyānıñ vaşfı her dem ħāṭır-ı mehcūrda
Fikr-i bārik üzre bir cāy-ı taḥayyüldür baña G.2/4
Sevgilinin kemer içindeki ince beli hāle içerisindeki aya benzer:
Kenār iden miyān-ı yāri bir zerrīn kemer yoksa
Çeker āğūşa meh-tābı olur mı ḥāleden gayrı G.203/3

¹⁷⁰ G.19/2, G.94/4, G.206/3.

2.2.1.1.1.19. Müjgân-Müje (Kırpık)

Kırpık oktur ve âşık sinesini seve seve kırpık oklarına gerer:¹⁷¹

Niçe gözler açıldı sîneden seyr ü temâşâyâ

Dirîğ itme müjeñ okların ey kaşı kemânım gel

G.141/5

Kırpık oku yaralı sineye merhemdir:

Tîr-i müjgânı o şūhuñ ki girerse deste

Şaralım sîne-i pür-yâreye merhemcesine

G.162/3

2.2.1.1.1.20. Rûy-Cemal (Yüz)

Yüz, eşsiz benzersizdir, vahdettir, aydır, güneştir, Kâbe'dir...¹⁷²Sevgili ay yüzlüdür ve âşık ona hasrettir:

Dü çeşm-i hasretim bir meh-liķānuñ qalımıñ ardınca

Döner sür'atle şan bir şu'le-i cevvalidir cānā

G.4/2

Sevgilinin yüzü güldür:

Bülbül-āsā bir gül-i bî-hārdan oldum cüdā

Bir yüzi gül saçı sünbül yārdan oldum cüdā

G.5/1

Çekmemişken hātırım hār-ı ğam hicrānını

Gül temennā eyledim gül-zārdan oldum cüdā

G.5/6

Şaçub bûy-ı güli gül yüzlerine

Dimāğ-ı 'ālemi ta'îr iderler

G.39/9

Âşık sevgilinin gül yüzünün arzusuyla sınırsız eziyetler çekmiştir:

Hadden efzûn arzû-yı gülde çekmiştir cefā

Lîk olmuş bu cefā 'ayn-ı şafā-yı 'andelîb

G.14/3

Sevgilinin yüzü dünyayı aydınlatan parlak bir güneştir:

Ŧoğarsa maṭla'ından dehre ol hūrşîd-i raḥşānım

Fürûğ-ı hüsnini gün gibi āfāka 'ayān eyler

G.46/2

Qanda bir hūrşîd-veş görseydi çeşm-i 'âşıkān

Zerre-veş cānāne yolunda nişār-ı cān ider

G.61/6

¹⁷¹ G.128/4, G.158/3, G.178/5, TAH.2/2, TAH.7/3.

¹⁷² G.3/4, G.4/5, G.5/7, G.10/3, G.40/1, G.28/3, G.72/1, G.97/4, G.110/1, G.197/1, R.6, T.7/10.

Sevgilinin pak yüzü güzelliğin anlamını anlatan özlü bir kitaptır:

Bir muhtaşar kitâbdır ol vech-i pâki kim

Andan bedî' -i hüsn-i me' ânî beyândır

G.67/2

Yüz emsalsiz bir cevherdir:

Hûn-ı eşkimdir viren yâkût u la' le zîb ü fer

Hâkiz ammâ biz ki rûy-ı gevher-i yektâdayız

G.92/8

Herkes sevgilinin yüzünü Kâbe gibi görmek ister:

Seniñ vech-i cemîliñ görmek ister Ka' be-veş herkes

Cemâliñi gören müştâk cânâ görmeyen müştâk

G.119/2

Sevgilinin yüzünü görme devletine nâil olan kişi âlemde mala mülke ihtiyaç duymaz:

Devlet-i seyr-i cemâliñ nâ'ili

N'eylesün ' âlemde ol māl ü menāl

G.145/6

Sevgilinin yüzünün bir benzeri yoktur:

Gerçi çok meşhûd-ı çeşm olmuşdı hûbân-ı cihân

Görmedim vechiñ gibi hüsn-i likâ-yı ecmeli

G.189/3

Mihr-i rûyuñ-veş felek görmiş midir bir devrde

Çok zamândır devr ider düşında mâhiñ meş' ali

G.189/6

Âşık sevgilinin cemalini seyretmekte nasipsizdir:

Olalı seyr-i cemâliñden dü çeşmim bî-naş'ib

Nûr-ı ' aynım seyr kıl vār mı vücūdumda mecāl

G.144/8

2.2.1.1.1.21. Sîne

Sevgilinin saf ve temiz sinesi safa doludur:

Sîne-i şâfiñ egerçi pür-şafâdır dil-berā

Lîk kalb-i ' âşıka kârîñ cefâdır dil-berā

G.8/1

Sîne âlemleri gösteren İskender'in Âyine-i Âlem-nümâ'sıdır:

Gönçe-i la' l-i dehāniñ hoşka-i yâkûtdır

Sîneñüz âyîne-i ' âlem-nümâdır dil-berā

G.8/2

Sevgilinin sinesi gül serpen, inci cevher saçan, güzellik, hoşluk dağıtan bir deryadır:

Leţâfet gül-sitānı içre bir gül-bîzdir sîneñ

Bilürin gerden-i pür-tāba şevk-āmīzdir sīneñ
 Şafā-yı dürr ü gevher-pāşile lebrīzdir sīneñ
 O deryā-yı leṭāfet-ḥīz mevc-engīzdir sīneñ
 Ki anda gerdiş-i pistānlarıñ gird-ābdan ḳalmaz TAĦ.7/2

2.2.1.1.1.22. Tebhāle (Uçuk)

Sevgilinin o lal dudaklarına güç veren onun dudağının kenarındaki uçuktur:

N'ola ol sāde rūyuñ rūyı ola ḥālden ḥāli
 Leb-i la' line şimden fer viren tebhāledir cānā G.4./5

Ḥayāl-i la' l-i dil-dārile her şeb ḥāba varsam da
 Naştb olmaz dudağa cūşiş-i tebhāleden ğayrı G.203/4

2.2.1.1.1.23. Zülf-Kâkül (Saç)

Saç, divanda en çok bahsi geçen güzellik unsurudur.¹⁷³ Sevgilinin saçı sümbüldür:

Bülbül-āsā bir gül-i bī-ḥārdan oldum cūdā
 Bir yüzi gül saçı sünbül yārdan oldum cūdā G.5/1

Naḥl-i ṭübā-yı cinān ḥayrān nihāl-i ṭab' ıma
 Sünbül-i gīsūyı ḥavrá ḥāk-i idrākimdedir G.83/2

Sevgilinin saçının kokusu miskten bile daha güzel kokar:

Ḥaṭādır müşge teşbīhi o çīn-i zülf-i ḥoş-būyı
 Revā mı servile hem-pālık itmek ol ḳad-i bālā G.7/5

Görenler çīn-i zülf-i yāri Nāfi'
 Ḥaṭ-ı müşgīn ile ta' bīr iderler G.39/10

Saç, sevgilinin yanağını güneşi gölgeleyen bulut gibi gölgeler:

' Ārız-ı dil-dārımı zülf-i siyāh içre gören
 Ḳablamışdır zann ider ḥürşīd-i raḥşānı seḥāb G.13/3

Āşığın kalbini inciten sevgilinin yılan gibi saçının alındaki kâkülüdür:

Bu deñlü pīç ü tāb u dil-şikenlik ḳalb-i mechūra

¹⁷³ G.4/7, G.4/8, G.28/2, G.52/3, G.53/2, G.85/1, G.93/6, G.100/3, G.110/1, G.118/4, G.126/1, G.126/2, G.126/3, G.126/4, G.126/5, G.126/6, G.140/3, G.140/8, G.142/3, G.142/4, G.148/2, G.152/1, G.154/2, G.163/8, G.164/3, G.166/7, G.180/2, G.183/7, G.187/5, G.201/3, G.203/6, R.6, TAĦ.2/3, MÜSED.6/5, TAĦ.16/3, TAĦ.18/3, TAĦ.20/1, TAĦ.20/2, TAĦ.20/3, MÜSED.15/7, TERC.5/1.

- Şikenc-i turre-i tarrāz-ı zülf-i mārduḥ bā' is G.24/3
- Tār-ı zülfin mār-veş ol şāh idince āşikār
Aldı 'aqlım ol perī-rū hūşum itdi tārūmār G.59/2
- Sevgilinin o siyah saçlarının birçok Mecnûn'u vardır:
Ol ğazāl-ı çeşm-i fettāniñ niçe meftūnı var
Leylī-i zülfine bend olmuş niçe Mecnûn'ı var G.41/1
- Sevgilinin saçları âşığın gönül kuşuna bir tuzaktır:
Tolaşdı murğ-ı hātır dām-ı mūy-ı zülf-i cānāna
Çi zülf zülf-i zencīr çi zencīr cünün-güster G.44/2
- Hevā-yı haṭṭ u hālīñle düşübdür murğ-ı dil kayda
Kemend-i zülf-i hoş-būyuñla bir dem anı şallandır G.66/3
- Görenler çīn-i zülfi üzre dirler hāl-i ruḥsārın
Füsūnıyla ol āfet dānesini dāma uydurmuş G.109/3
- Âşığın bu tuzağa dolanma nedeni sevgilinin yanağıdır:
Murğ-ı dil hālī şanub 'arız-ı yāre düşicek
Her ḥam-ı zülfi anıñ pāyına bir dām oldı G.204/2
- Âşık, sevgilinin siyah saçlarının arasındaki bir taraktır:
Sevād-ı ḥüsnünüñ âşüftesidir çeşm ü müjgānım
Belī her kande bir zülf- i siyeh var şānesiz kalmaz G.100/2
- Tağıtdı zülf-i perīşānı ḥayl-i 'uşşākı
Bu cem' a vāsıṭaya bir güzelce şāne gerek G.124/5
- Şāne-veş şad çāk olub dil bağlayan 'aşıklara
Yüz virir şefkatle tā bir mihribāndır perçemiñ G.126/8
- Perçem, güzellik padişahının şahıdır:
Hāl ü haṭ çeşm-i ebrū cümle revnaḳ-baḥşdır
Pādişāh-ı ḥüsne ammā özge şāndır perçemiñ G.126/7

- Hāme-i mūy-ı bedī‘ āsār-ı Nāfi‘ le hemān
 Şafha-i dehr içre cānā tev’emāndır perçemeniñ G.126/9
- Saç, dedikodu kaynağıdır:
 Şūr şaldı kākülün sevdāsı künc-i hātırā
 Mār ola bir hānede andan gider mi kıl ü kāl G.144/11
- Saç kesrettir ve âşığı esir eder. Bundan tek kurtarıcı da Allah’tır:
 Zülfi zinciriñe oldum niçe demdir ki esir
 Kākülün sevdāsı taqdı boynıma bend-i keşir
 Bizi bu kayd u belādan kırtara Hayy-i Qadīr
 Düşmesün ben gibi bir kimse şağır ile kebīr TERC.1/3

2.2.1.1.2. Sevgiliye Ait Diğer Hususiyetler

2.2.1.1.2.1. Bîvefa (Vefasızlık)

Sevgili vefasızlar padişahıdır:¹⁷⁴

- Bî-vefālar pādīşāhı yār imişsin dil-berā
 Mā’il-i ağıyār-ı bed-girdār imişsin dil-berā G.6/1
- Vefādan almadık yek zerre būyı bir gül-i terden
 Bu bāg-ı dehrde anı da bir eyyām alub virdik G.130/6
- Ferāgat eyledik çok şükr kim ol bî-vefā yāri
 Bize çekdirmiş idi niçe demler āhile zārı G.185/1
- Sevgili vefadan başka her şeye amadedir:
 Naqd-i cān yoluna bezl itdigimiz cānānda
 Her ne ister isek āmāde vefādan gayrı G.209/2
- Âşık vefasızlıklardan perişan olmuştur:
 Hudā haqqı terahhüm eyle bir kez bu dil-i şāfa
 Şemīm-i zülf-i hoş-būyuñ olunca neşr etrāfa
 Dil-i pür-hūn-ı ‘ âşık gelmez oldu hadd ü evşāfa
 Baña yār olmadıñ gitdiñ niçün gelmezsiñ inşāfa
 Ben öldüm a benim ‘ ömrüm nedir bu bî-vefālıklar TAH.16/3

¹⁷⁴ G.110/2, G.115/1, G.154/3, G.166/5, TAH.9/1.

2.2.1.1.2.2. Buse

Âşığın canını vermesinin bedeli bir buseciktir:

Bir busecik ihsân deminde didi ol şüh
Cân naqdini îşâr ideniñ bu bedelidir G.37/2

Lebinden itmiş idi **Nâfi‘ â** yek buse ihsanı
Hele bir naqd-i cân vār idi virdik itdik istiḥlāl G.143/10

Sevgilinin dudağından bir busecik alan Cem’in kadehinin neşesine bakmaz:

N’eylesün rûyîñ gören âyîne-i İskenderi
Būs iden la‘ liñ baqar mı neş’e-i cām-ı Ceme G.178/3

Būs-ı dehân ‘ âleme şâyestedir o kim
Ḥâke sürer yüzini dem-â-dem etek gibi G.186/7

2.2.1.1.2.3. Büt

Sevgili güzelliği nedeniyle puta benzetilir:

Olmasun mı ol bütiñ la‘ l-i lebi yâķûta ķūt
Nūş iden bir ķatre-i nâçizin anıñ lâ-yemūt G.19/1

Ol büt-i la‘ l-i lebiñ sırr-ı dehânın kim bilür
Zülf-i siḥr-âmîziniñ râz-ı nihânın kim bilür G.49/1

2.2.1.1.2.4. Cevr ü Cefa

Divan edebiyatında sevgilinin en belirgin özelliği cevri ve cefasıdır.Âşığın kârı ise sevgilinin cefasıdır:

Sîne-i şâfiñ egerçi pür-şafâdır dil-berâ
Lîk ķalb-i ‘ âşıķa kârıñ cefâdır dil-berâ G.8/1

Bulunur ḥâne-i ḥâṭırda şafâdan ğayrı
Kârı yok yârimiziñ cevri ü cefâdan ğayrı G.209/1

Sevgilinin cevri,cefası âşıķta sabır ve tahammül bırakmamıştır:

Cevri-i yâr ta‘ na-i aġyâr ğadr-i rûzgâr
Ķandadır dilde taḥammül ķandadır şabr u şekîb G.15/5

Sevgilinin verdiği sıkıntının en güzel göstergesi gece sabaha kadar uykusuz kalan gözleridir:

Gül-i ruhsârlardan çekdiğim cevri ü cefâyâ hep

Gice tâ şubh olunca dîde-i bî-dârdur bâ' is

G.24/2

Sevgiliye lezzet veren şey âşığa ettiği zulümdür:

Dil-ber ki olur cevri ü cefâdan mütelezziz

‘Uşşâklar ol deñlü recâdan mütelezziz

G.36/1

Âşığın gönlü sevgilinin zulmünden paramparça olmuştur ve zulümden kurtuluş yoktur:¹⁷⁵

Dilim şad-çâk oldu tîğ-i ser-tîz-i cevriñden

Ferâgat yok mıdır bu zulmden kesdiñ emânım gel

G.141/3

2.2.1.1.2.5. Fitne

Sevgilinin gözü, gamzesi fitne kaynağıdır:

Dil-i Nâfi' esîr oldu yine bir çeşm-i cādūya

Çi cādū cādū-yı fitne çi fitne fitne-i eşhar

G.44/5

2.2.1.1.2.6. Hüsn

Güzelliğin kemale ulaştığı nokta âlemleri aydınlatan sevgilidir:

Sen ki noşşân bulmayan bir mäh-ı ' âlem-tâbsın

Sende hatm olmuş fûrûğ-ı hüsn ü ân bulmuş kemâl

G.144/2

Sevgilinin güzelliğinin misli, bedeli yoktur:¹⁷⁶

Dest-i kudret kim ' aceb mişliñ seniñ

Levh-i kudret üzre itmiş mi mişâl

G.145/2

Seyr idüb âyinede hüsn-i cemâlin o perî

Didi nüh tākda var mı ' acabâ bir bedelim

G.150/3

Sevgilinin güzelliği karanlık geceyi aydınlatan ayın on dördü gibidir:

Şanasın bedrdir ol mäh-ı hüsnüm

Toğubdur leyl-i pür-envâr içinde

G.180/4

Güzellik mülkünün şahı o servi boylu sevgilidir:

¹⁷⁵ G.1/3, G.9/1, G.39/2, G.89/1, G.108/3, G.152/1, G.154/8, G.199/1.

¹⁷⁶ G.143/3, G.143/1, G.145/13, G.154/3, G.163/5, G.163/13, G.164/9, G.166/3, G.167/2, G.169/5, G.173/2, G.193/8, G.194/4, G.201/5, G.205/5, KIT.5/6, KIT.6/7, TAH.9/2.

Pertev-efşân olalı ‘ âlemde ol serv-i sehî

Mülket-i hüsni ü bahânıñ oldur ol şâhenşehi

G.212/1

Âşık divane, âlemde tek bir inci, ezelden mestane, sevgilinin güzelliği yolunda da bir pervanedir:

Men ki dīvāne degil de ya neyin

Nüh şadefde şanki bir dūr-dāneyin

Bī-ser ü sāmān bir dīvāneyin

Cām-ı ‘ aşkile ezel mestāneyin

Şem‘ -i hüsne şevkle pervāneyin

Yanayın ey şem‘ -i rüşen yanayın

MÜSED.15/1

2.2.1.1.2.7. Kibir-Gurur

Sevgilinin güzellikleriyle gururlanmaması gerekir; çünkü her güzelliğin bir sonu vardır:

Gül reng ü büyüne daği mağrūr olmasun

Bir gün olur ki vaqt-i gül-istān gelür geçer

G.73/2

Fürûğ-ı hüsne garrālanma māh-ı nev olursañ da

Felek meyḥānesinde görmişiz çok mest-i mağrūrı

G.194/5

2.2.1.1.2.8. Naz

Şuh ve işveli sevgili naz ile gezindikçe dünyayı karıştırır, kıyamet alametleri çıkarır:

Dehri pūr-āşüb idüb eyler kıyāmetden nişān

Nāz ile reftāra geldikde o şūḥ-ı şīve-kār

G.59/5

Nazlı sevgili o nazik çocuk âşıkların gönül yakıcı ateşine dayanamaz:

Ṭayanmazsa ‘ aceb mi âteş-i dil-süz-ı ‘ uşşāka

O ṭıfl-i nāzenīnim ḥayli nāzik nāz-perverdir

G.75/3

Âşığın kârı sevgilinin nazıdır:

Nāzdır ma‘ şūḥ kārı resm-i ‘ âşıqdır niyāz

Ḥāl-i ‘ âlem böyle cārīdir gider ṭul u dırāz

G.93/1

Gam derdi âşıklara; naz ile işve o işveli sevgiliye mahsustur:¹⁷⁷

Derd-i gam-ı nihānī ‘uşşāk-ı zāra maḥşūş

Nāz ile ‘işve-sāzī ol şivekāra maḥşūş G.112/1

Sevgili bir kez naz ile gezinse binlerce âşığın ayaklar altında çiğnenmiş yapar:

Süvār olduḡda bir kez eşheb-i nāz üzre ol āfet

Hezārān ‘âşık-ı üftādegānı eylemiş pāmāl G.143/2

Âşık sevgilinin naz ile işvesinden biraz feragat etmesini ister:

Bu āh u zār-ı ‘uşşāka dirāyet yok mı sulṭānım

Bu bī-dād-ı zulm-i ḥalkā ḡāyet yok mı sulṭānım

Der-i iḥsānīña geldim ri‘āyet yok mı sulṭānım

Bu nāz u şiveden hergiz ferāḡat yok mı sulṭānım

Cefā vü cevriñe yoksa nihāyet yok mı sulṭānım TAH.14/1

2.2.1.1.2.9. Peri

Sevgili peri yüzlüdür ve âşığın aklını başından alır:

Tār-ı zülfin mār-veş ol şāh idince âşikār

Aldı ‘aqlım ol perī-rū hūşum itdi tārūmār G.59/2

Ol perī-rū ‘âşıka her dem özin pinhān ider

Şan riyāzet gösterüb derd-i dile dermān ider G.61/1

O, peri gibi güzeldir ve kendi güzelliğini aynada görünce felekte bedelsiz olduğunu düşünür:

Seyr idüb āyinede ḥüsn-i cemālin o perī

Didi nüh ṭākda var mı ‘acabā bir bedelim G.150/3

Peri gibi güzel sevgili, kendi suretini aynada görse kendisine âşığın hayranlığından daha hayran olur:

Ol perī benden beter olurdu ḥayrān ḥüsnine

Görse ‘aks-i sûretin ger ḥāne-i āyinede G.167/2

2.2.1.1.2.10. Sengîn Dil (Taş Gönül)

Sevgili taş gönüllüdür ve âşığın derdini, hâlini, yalvarış yakarışını hiç anlamaz:

Tîr-i āhım geçmez oldu Nāfī‘ ol sengîn dile

¹⁷⁷ G.6/3, G.13/4, G.64/4, G.93/2, G.125/3, G.128/6, G.184/1, G.195/2, KIT.5/4, KIT.5/5, TAH.14/2, TERC.2/4, TERC.5/3.

Ṭaşa te'şîr eyler iken zıkr ü evrād-ı ġarîb

G.16/9

Tîr-i âhım geçmez oldu âh ol sengîn dile

Bir yanarım yok ki dest-i lûṭfile yaşıım sile

Var mı bir nabz-âşinâ derd-i dil-i zârım bile

‘ Âlem içre gelmesün bu derd merd-i muḡbile

Âh kim derd-i derûnum kışşası gelmez dile

Uğradım fâriğ gezerken bir devâsız müşkile

MÜSED.6/1

2.2.1.1.2.11. Sevgilinin Ayağının Toprağı

Âşık sevgilinin ayağının tozundan zerre bulsa uğruna can verir:¹⁷⁸

Zerre bulsam ḡāk-i pâyından virürdüm cân aña

Çün dirîğ itmez imiş bir şey ḡabîbinden ḡabîb

G.15/4

Sevgilinin ayağının toprağı âşığın gözüne sürmedir:

Ḥāk-i pâyın sürme itsün çeşmine ol dil-berîñ

Reh-güzâr-ı ‘ âlem içre her kim olursa düçâr

G.65/2

Sevgilinin ayağı yoluna inci saçılır:

Ḥāk-i pâyına o şūḡuñ dūr-nişâr olduklarım

Pây-mâl-ı esb-i nâzile ġubâr olduklarım

Dîdemiz bir râhile pür intizâr olduklarım

Arzû-yı vaşlile şeb-i zinde-dâr olduklarım

Girye-i ḡasretle çeşm-i intizârım söylesün

TAH.8/4

2.2.1.1.2.12. Kuy-ı Yar (Sevgilinin Eşiğı)

Deli gönül sevgilinin eşiğine yüz sürmek, onu öpmek ister:¹⁷⁹

Felek devr eylemişdir âsitân-ı yârdan rûyım

‘ Aceb ol âsitâna yüz sürer mi bu dil-i şeydâ

G.7/6

İşigi taşın ne deñlü öpmege oldum ḡarîb

Ḳoymadı bir gün beni ol devleti bulam raḡîb

G.15/1

Sevgilinin mahallesinin bir tek âşık değıl binlerce âvâresi vardır:

¹⁷⁸ G.64/2, G.125/3, MÜSED.2/2, TAH.1/2.

¹⁷⁹ G.97/1, G.112/5, G.139/3, G.162/4, G.181/9, G.182/2, G.189/5, G.195/2, G.197/5, G.201/6, TAH.1/5, TAH.2/6, TAH.3/3, TAH.8/2.

- Yalınız ben degilim ‘ aşık u sergerdānı
Kūy-ı yarın niçe biñ ben gibi āvāresi var G.42/3
Sevgilinin semti rakipten ayrı olamaz:
Kūy-ı yār olur mı hiç ağıyārdan bir dem ḥalās
Kim görür bu ‘ ālem içre bir güli bī-ḥārdır G.47/3
Sevgilinin semtinin tozu âşığın gözüne sıhhat verir ve gönlünü parlatır:
Ġubār-ı kūy-ı yāri sürmesem şıḥḥat-pezīr olmaz
Mücellādır o çeşm elbetde andan tūtiyā gitmez G.85/3
- Ser-i kūyuñdan özge dil-berā dārüş-şifāmız yok
Cihānda gözyāşından ġayrı aḡar bāhirāmız yok
Temāsā kılmağā āfāḡa çeşm-i rūşenāmız yok
Esīr-i ġurbetüz bir nesneden özge āşināmız yok
Ayāğın kesme bāşın’ çün bezm-i miḥnet-serālardan TAH.3/2
- Ġubār-ı ḡāk-i kūyuñdan olur dil ḡānesi rūşen
Belī çeşmim za‘ īf eyler dem-ā-dem tūtiyādan ḡaz G.115/2
Sevgilinin semti Kābe’dir ve âşık segilini köyünü tavaf eder:
Ka‘ be-veş oldumsa ṭā’ īf gerd-i merdān kūyını
Yüzlerinde bir şafā ağızında zemzem bulmadım G.153/5
- Ārzū-yı Ka‘ be-i kūyın kılan ‘ âşıklara
Keh-keşān olmuş meger şām u seḡer bir şāh-rāh G.174/2
- Bāb-ı lūṭfuñdan umar iḡsān ‘ abd-i müstedīm
Ḥāş u ‘ āma cūduñuz olmaḡdadır zīrā ‘ amīm
Ey cemāliñ şu‘ lesi şevḡ-i melāḡatle vesīm
Her seḡerde ka‘ be-i kūyuñda esdikce nesīm
‘ Āşıḡa zūlf-i siyāhiñdan gelür ‘ anber-i şemīm TAH.2/1

2.2.1.1.2.13. Sitem

Âşığın sinesi sevgilinin sitem oklarıyla sağlamaşır:
Olmamış idi māh-ı nev āfāḡda peydā

Tîğ-i sitemi olmuş iken sînede mersûh

G.29/3

2.2.1.1.2.14. Yüz Vermek

Güzeller yollarında toprak olunsa da yüz vermezler; çünkü hastanın hâlini sağlar anlamaz:

Güzeller hiç bakmazlar yolında toprağ olsañ da

Ne bilsün şayrunıñ çekdigin ayağda gezen şağlar

G.72/2

Âşık sevgili yüz çevirse de ondan yüz bulacağı ümidini kaybetmez:

Perîşânî-i hâtırla çekenler kürbet-i gurbet

Aña şabr u taḥammül eylemek lâzımdurur elbet

Ne ğam bizden çevirse şimdi rûy-ı âlin ol âfet

Bulur elbette bir gün rişte-i zülfüñle cem' iyyet

Göñül bir nüsha-i kemyâbdır şîrâzesiz kalmaz

TAH.6/2

Âşık sevgiliyi çok beklemiştir; ama ondan bir merhaba bile gelmemiştir:

Niçe evkâtlar geçdi niçe hengâmlar geldi

Niçe dil-sûzlar geçdi niçe ârâmlar geldi

Niçe biñ rûzlar geçdi niçe aḥşâmlar geldi

Niçe nev-rûzlar geçdi niçe bayrâmlar geldi

Müyesser olmadı kaldı baña merḥabâ senden

TAH.9/3

2.2.1.1.3. Sevgilinin Sözleri

Sevgilinin sözlerinin gizemi anlaşılır; ancak onun nokta ağzından bir haber almak imkansızdır:

Sırr-ı nuṭkuñ fehmi mümkündür egerçi olmasa

Nokta-i mevhümeden almağ ḥaber emr-i muḥâl

G.144/6

Şorsalar şad-sâl la' liñden seniñ

Çıkmağ andan bir ḥaber emr-i muḥâl

G.145/4

Sevgilinin sözleri hayat bahş edicidir:

Sözleriñ cân-baḥşe-i mâ'i'l-ḥayât

Can-fezâlıkda lebiñ âb-ı zülâl

G.145/5

Gerçi söz yok lûtf u iḥsânına o şâhiñ velî

Çāšnī-i lezzet-i cān-baḥş var āzārda	G.179/2
Sözleri sihirlidir:	
Ehl-i ḥikmet didiler güftārīña	
Siḥrdir ammā velī siḥr-i ḥelāl	G.145/10
Sevgilinin tatlı sözleri âşığa hoş gelir:	
Dil-i ‘uṣṣāka hoşdur Nāfi‘ ā güftār-ı şīrīn yār	
Muḳarrerdır şifā-yāb olması mecrūḥ-ı merhemden	G.155/5

2.2.1.2. Âşık

2.2.1.2.1. Âşığın Bedensel Özellikleri

Âşık, aşk derdiyle sararıp solmuş, iki büklüm olmuştur.¹⁸⁰ Âşık aşkından dolayı soğuk günde bağın dalı budağı gibi düzensiz bir şekilde yapraksız meyvesiz kalmıştır:

Serdī-i eyyāmda şān şāḥsār-ı bāğ-veş	
Bī-ser ü pālīkla berg ü bārdan oldum cūdā	G.5/4
Âşığın ince, zayıf bedeni cılız bir hayvan gibidir:	
Dem-ā-dem devr elinden çekdiğim ḥūnīn sāğardır	
Bu bezm içre anıñ’çün cism-i zārım böyle lāğardır	G.75/1
Âşığın bedeni beladan iki kat olmuştur:	
Çün kāmetimüz oldı dü-tā bār-i belādan	
Farażā diyelim dehre biz şāḥib-i şaştuz	G.99/5
Âşığın vücudu aşkın ateşiyle yanıp kül olmuştur:	
Yandı kül oldı āteş-i ‘aşka vücudumuz	
Bir şem‘ ḥūsn-i şevḳine pervānedir gönül	G.139/5
Âşığın sararmış yüzü altını, gözyaşı da cevheridir:	
Bu ḥarāb-ābādda bir <i>kenz-i maḥfīy</i> im ki ben	
Zerdī-yi rüyum zerimdir eşk-i çeşmim gevherim	G.149/3
Âşığın vücudu zayıf, sırtı ise kamburdur:	
Ḳıldı ḥamīde ḳaddim deldi ten-i za‘īfīm	
Ḳavs-i ḳazā-yı ebrū tīr-i belā-yı müjgān	G.158/3
Vücudu kāmışa benzer:	

¹⁸⁰ G.98/2, G.141/2, G.174/1, TAH.18/5, G.4/4.

- O deñlü nâle itdim derd-i hicr-i yârdan bu şeb
 Vücūd-ı nâ-tüvânım döndi nâle inceden ince G.164/2
- Âşığın gözü yaşlı, gönlü gamlı ve yüzü sarıdır:
 Kim bilürdi ‘âşıkıñ derd-i dil-i pür-zârını
 Çeşmi nem-nâk dili ğam-nâk rû zerd olmasa G.177/2
- Âşık duruşu itibarıyla da nala benzer:
 Devrân virdi başımıza derd-i lâyu‘ ad
 Şahrâ-yı hayret içre burağdı bu cānı ferd
 Nāl eyledi vücūdumı ruhsārım itdi zerd
 Eyyām-ı hicr hem-çü zülālīm za‘îf gerd
 Ercü’l-vişāl minke eyā şāhibü’l-cemāl TAH.1/6

2.2.1.2.1.1. Ciğer

- Âşığın içtiği gönül kanı; nasibi ise hasret ateşiyle yanan ciğerin kebabıdır:
 Hûn-ı dil nûş eyleyüb şām u seherde derd ile
 Ateş-i hasret ile sūz-ı cigerdendir kebāb G.13/2
- Ciğer parçası âşığın sabah vakitleri toplantı kebabıdır:
 Şubh-dem anıñ kebāb-ı bezmidir laht-ı ciger
 Hûn-ı ğamdır her gice nûş itdiği zād-ı ğarīb G.16/2
- Bülbülün gıdası yanmış ciğer parçasıdır:
 Eşk-i çeşmi şebnemdir aña nûş-ı şarāb
 Sūziş-i laht-ı cigerdendir ğidā-yı ‘andelīb G.14/5
- Ciğer parçası muhabbet kanununda pişirilmiştir:
 Laht-ı cigeriñ Nāfi‘ olur mıydı naşībiñ
 Kānūn-ı muhabbetde eger olmasa maṭbūḥ G.29/5
- Ciğer yarasından başka âşığın hâline acıyan kimse yoktur:
 Bir ācır yokdur bize dāğ-ı cigerden ğayrı hiç
 Sūz-ı dilden özge hayfā bir yanārı görmedik G.132/1

2.2.1.2.1.2. Dil (Gönül)

Nâfî, divanında gönül(dil) mefhumunu sıkça tekrar etmiş aşkın gönül yakıcılığı üzerinde durulmuştur.¹⁸¹

Naķş-ı dāğ-ı ūu' le-i pür ūz-ı dil güldür baña

Dūd-ı āh-ı ḥasretim bir deste sünböldür baña G.2/1

Âşığın gönlünü yakan bülbülün sedasıdır:

‘ Âşıkıñ göñlin yaķar her dem şadā-yı ‘ andelīb

Öyle bir dil-süz pür-āteşdir edā-yı ‘ andelīb G.14/1

Gönül kanlıdır ve bu nedenle de şaraba benzetilmiştir:

Yanubdur āteş-i ğurbet ile bağrım kebāb-āsā

Cigerden ḥün-ı dil pür-cüşdur her dem şarāb-āsā G.3/1

Ḥün-ı dil nūş eyleyüb şām u seḥerde derd ile

Āteş-i ḥasret ile sūz-ı cigerdendir kebāb G.13/2

Gönül feleğin etkisiyle değirmen gibi döner:

Bu ser-gerdānī-i ḥasret baña kendümden olmuşdur

Uyub dolab-ı çarḥ üzre döner dil āsiyāb-āsā G.3/3

Âşık sevgilin busesine gönül vermiştir:

Dil virüb olmuş idim būs-ı lebinden kāmyāb

Bir leb-i şīrīn-dehen dil-dārdan oldum cūdā G.5/2

Gönül bir kutudur ve sevgili ise içindeki şahlara layık bir incidir:

Baḥr-i ğamda niçe demler mihrini ketm itdiğim

Dürc-i dilde bir dürr-i şehvārdan oldum cūdā G.5/7

Gönül delidir:

Felek devr eylemişdir āsitān-ı yārdan rüyım

‘ Aceb ol āsitāna yüz sürer mi bu dil-i şeydā G.7/6

Dil-i dīvāneye sevdā-yı zülf-i yārdan şordum

Didi kayd itme bu zincīr-i ğam dīvāne dā’irdir G.52/3

¹⁸¹ TAH.8/3, MÜSED.15/4, G.177/2, G.185/3, G.200/4, G.203/2, G.206/2, G.207/5, G.166/1, G.152/1, G.155/1, G.156/5, G.158/4, G.139/4, G.139/5, G.139/6, G.139/7, G.148/1, G.128/4, G.132/14, G.139/1, G.93/5, G.98/1, G.61/1, G.62/1, G.70/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, G.43/4, G.24/1, G.24/3, G.28/3, G.15/5, G.12/11, G.4/1, G.4/3.

Gönül sıkıntı ve kederle doludur:

Dil küdürât-ı cihândan nice muğber olmasun
 Kalmamış âyîne-i devrânda reng-i şafâ G.9/2

Sâkin ol genc-i tevekkülde idüb ârâm-ı dil
 Nâfi‘ â virme dil-i pür-zâra hergiz ıztırâb G.13/5

Ehl-i derd-âsâ dem-â-dem gel gönül olma melûl
 Dem olur ki şavulur derd-i diliñ maḥsûm olur G.62/3

Âşık, gönül derdini anlayacak birini bulamamaktan da yakınmıştır:

‘ Âlem içre bir ṭabî‘ at üzre hem-dem bulmadım
 Raḥm ider ḥâl-i dil-i pür-zâra maḥrem bulmadım G.153/1

Âşığın gönlü hem yaralı hem de paramparçadır:

Her ne kim seng-i cefâ kim atılır eflâkden
 Görseñ anıñ naḫşını bu ḳalb-i şad-çâkimdedir G.80/3

Dilimde pâre pâre yâreler kim yârdan ḳalmış
 Nemek-pâş olması ol zaḥma hep âgyârdan ḳalmış G.108/1

Gönülde sevgilinin eziyet ve sıkıntısına tahammül kalmamıştır:

Cevr-i yâr ṭa‘na-i âgyâr ḡadr-i rûzgâr
 Ḳandadır dilde taḥammül ḳandadır şabr u şekṭb G.15/5

Gönül bir ülkedir ve sevgilinin saçına asker olmuştur:

Ol kâkül-i pür-çîn çıkıcaḳ zîr-i fesinden
 Hep pîş ü pesinden
 Dil mülketini ‘ asker-i çîn eyledi ḡâret
 Çok itdi ḥasâret M.1/2

Gönül kırılırsa tamiri güçtür; çünkü aslı şarap kadehidir:

Gönül kim kesr ola bir kerre olmaz ḳâbil-i ta‘mîr
 O cây-ı bî-şebâtiñ çün esâsı cām-ı mînâdır G.40/5

Gönül camdandır ve etrafta kırıcı taşlar çoktur:

Ṭaşra çıkdık pür-zîyâ olsun zücâc-ı dil deyu
 Ṭoḳunan her yaña seng-i inkisârı bilmedik G.133/5

Gönül, dermanı olmayan bir hastadır:

Çāresin bulmayan ancağ dil-i bī-tābımdır

Her kesiñ derd-i dil-zārına bir çāresi var

G.42/2

Bir aynadır:

Göñül āyīnesin jeng-i sivādan kim ki pāk eyler

Derūnın maşrıq-ı hūrşīd-āsā tāb-nāk eyler

G.58/1

Şikest oldı göñül āyīnesi seng-i havādişden

Bu tīre-bahtdan maḥrūm-ı dīdār olduğım qaldı

G.190/3

Gönül, ayrılıktan coşup Kızılırmak gibi çağlar:

Añub gün yüziñi her gün bu göñlüm kara kan ağlar

Yaz ayı günlerinde şan Kızıl Irmağdır çağlar

G.72/1

Âşığın gönlü hem yaralı hem de paramparçadır:

Her ne kim seng-i cefā kim atılır eflākden

Görseñ anıñ naqşını bu qalb-i şad-çākimdedir

G.80/3

Âşığın gönlü sevgili için bir mihek taşıdır:

Leb-i la‘lini o yāriñ ne dimekdir bilüriz

Dilimiz ol zer-i maḥbūba mihekdir bilüriz

G.90/1

Gönül sevgilinin saçına aslıdır ve gönül bir kuştur yuvası ise sevgilinin saçıdır:

Göñül yer itmiş ise n’ola zīr-i zūlfünde

O murğ-i bī-per ü bāl üzre āşiyāne gerek

G.124/3

Ol seng-dil çıkınca ne dem cāy-gāhdan

Murğān-ı qalb-i ‘āşıkı pervāza başladı

G.195/4

Murğ-i dil ārām ider bir āşiyāndır perçemiñ

Zīr-i fesde tolu bir sırr-ı nihāndır perçemiñ

G.126/1

Gönül bir kuştur ulaşmak istediği yer ise sevgilinin yanağıdır; ama saç ona engel olur:

Murğ-ı dil ḥālī şanub ‘ārız-ı yāre düşicek

Her ḥam-ı zūlfı anıñ pāyına bir dām oldı

G.204/2

Gönül cefa taşlarıyla bir viranedir bazen de bir gamhanedir:

Seng-i belā-yı kâhire-i pür-cefâ ile
Ma' mûre-i cihānda vîrānedir gönül G.139/2

Ceyş-i sürûr gelmemiş etrâf-ı kûyına
Bir tûrfe cāy-gāhda ğam-ĥānedir gönül G.139/3

Gönül sevgilinin saçına takılıdır ve onun sırrını anlamak için parça parça olup bir tarağa dönmüştür:

Nükte-i sırr-ı ser-i zülfine oldum rehyāb
Ol zamān şāne gibi gönlümi şad-çāk itdim G.148/2

Ser-rişte-i zülfin görüb aġyārın elinde
Şad-çāk olub reşkile dil şāneye döndi G.200/3

Âşık gönlünü bu kadar sıkıntı ve eziyeti çektiği için lakayt ve laubali göstermiştir:

Kim çekerci bu ħahr-ı ġurbet-i pür-kûrbeti
Gönlümüz lâ-ħayd hem bir lâubālî olmasa G.163/3

Gönül bir levhadır ve sevdanın koruyucusudur:

Ĥatın sevdāsı levĥ-i dilde maĥfûz idi ol dem kim
Henüz resm olmamışdı ħara yazı yazma aġ üzre G.168/4

Gönül az bulunan nadir bir nüsha gibidir ve onun şirazesı saçtır:

Perişānī-i ĥatırla çekenler kûrbet-i ġurbet
Aña şabr u taĥammül eylemek lâzımdurur elbet
Ne ğam bizden çevirse şimdi rûy-ı ālin ol āfet
Bulur elbette bir gün rişte-i zülfünle cem' iyyet
Gönlül bir nüsha-i kemyābdır şirāzesiz ħalmaz TAH.6/2

2.2.1.2.1.3. Eşk (Gözyaşı)

Âşıġın sevgilisi uğrunda döktüğü gözyaşı kimi zaman kanlı kimi zaman inci saçıcıdır ve bir akarsu gibi coşar.¹⁸² Gözyaşı lale içindeki jaledir:

Dilimde ' aks-i ĥālīn dāġ-ber-dil lāledür cānā
Gözüm yaşı o lāle içre düşmüş jaledür cānā G.4/1

¹⁸² G.16/8, G.23/6, G.68/1, G.74/2, G.75/4, G.78/7, G.78/8, G.87/1, G.92/7, G.106/1, G.106/2, G.114/5, G.129/4, G.140/1, G.140/2, G.149/3, G.152/5, G.155/1, G.160/3, G.166/7, G.181/1, G.183/5, G.196/1, G.201/4, G.213/9, TAH.1/3, K.11/2, TAH.3/2, TAH.3/3.

Gözyaşı sevgilinin lal renkli dudağının hasretinden oluşmuştur ve bu sonsuz sudan büyük bir girdap meydana gelmiştir:

Gözümde hasret-i la‘l-i lebiñle āb olur peydā

O āb-ı bī-kerāndan lücce-i gird-āb olur peydā G.10/1

Âşığın gözyaşı o kadar çoktur ki bir umman gibidir:

‘ Aceb bir gün kenāre-gīr olur mı merdüm-i çeşmim

Bu gird-āb-ı felāket Nāfi‘ā ummāna dā’irdir G.52/5

Arzū-yı dürr-i dendānıyla bu ğavvāş-ı dil

Dīdeden her dem ağan gözyaşını ‘ummān ider G.60/2

Gözüm yaşı olur cūlarla her gün hem-reh ü hem-pā

Çerāğ-ı dūd-ı āhım her gice çarḫile hem-serdir G.75/2

Âşığın gözyaşı âlemi harab edecek derecededir; çünkü onun gözyaşı gibi bir su dünyaya gelmemiştir:

Korḫarım böyle giderse ‘ālemi eyler ḫarāb

Çeşme-i çeşmim gibi bir aqıcı cū gelmemiş G.111/3

Âşık gece yarılarında yaş döker ve bundan muradı da aşk ateşini def etmektir:

Niçe yüz biñ kimseden def‘-i ‘aṭāş itmekdedir

Nīm-şeblerde o çeşmiñ yaşın icrādan murād G.30/6

Âşık kanlı gözyaşları döker ve yakuta, lale rengini veren de odur:

Ḥūn-ı eşkimdir viren yāḫūt u la‘le zīb ü fer

Ḥākiz ammā biz ki rüy-ı gevher-i yektādayız G.92/8

Leb-i gül-gūnıñ yādıyla bu bezm-i belā içre

Gözümle kanlu yaşı mācerası bir dem eksilmez G.96/2

Ḥasret-i la‘l ü lebiñle ḥūn-ı dil nūş eyleyüb

Eşk-i çeşmim yerine gözden akar kanile yaş G.107/3

Gözyaşı rengi nedeniyle şaraba benzetilmiştir:

Şarābım gözyaşıdır sūz-ı dil olmuşdurur ḫutum

Bu bezm-i dil-keş-i rinde şarāb ister kebāb ister G.43/3

Nasıl ki bahar günlerindeki yağmur bulutla olursa gözyaşı da âşığın gönlündeki yangınla olur:

Dil-i ‘âşıkda sūziş olmadıkça girye-nāk olmaz

Bahār eyyāmla neşr-i bārāna şehāb ister G.43/4

Vuslat günü dökülen gözyaşı mutluluk gözyaşıdır ve bunlar sevgilinin ayağının toprağına saçılan inci taneleridir:

Rūz-ı vuşlat girye-i şādile eşk-efşān olub

Hāk-i pāyına o şāhuñ dūr-nişār olsun da gör G.78/3

Aşkın ateşiyle dökülen gözyaşına,inlemeye ve yanıp yakılmaya artık tahammül yoktur:

Āteş-i ‘aşka düşüb girye vü zār itmekden

Yetişür sūz u güdāz ile kebāb olduğımız G.87/2

Sevgilinin kaşının yadıyla akan gözyaşı sanki kemerlerden akan âb-ı zülâldir:

Ebruvān-ı hançeriñ yādıyla çeşm-i pūr-nemim

Şan kemerlerden revāñdır iki bil âb-ı zülāl G.144/3

Hasretle akan gözyaşı ne kadar artarsa âşığın içinin yakıcı ateşi de o ölçüde artar:

Ne deñlü eşk-i hasret dīdeden olmuş ise rīzān

O deñlü âteş-sūz-ı derūnum olmada tuğyān G.156/1

Yukarıdaki paralellik bu seferde ah ile kurulmuştur:

Egerçi yakmasaydım dehri āh-ı ‘âşıkānemle

İderdim garğa-i tūfān zemīni dīde-i nemle G.169/1

Âşığın kanlı gözyaşı artık tükenmiştir:

Harīdār-ı metā‘ -ı vaşl-ı yār olmak neme cānā

Dükendi naqd-i eşkim dīdeden alsam ‘aceb nemle G.169/6

Âşık gözünden inci taneleri saçsa da sevgili âşığa bir kez bile yüz vermemiştir:

Şehāb-āsā serim üstinde bir gün şalmadı sāye

Yolında hem-çü bārān-ı dürr-i eşki itdim īşārı G.185/6

Gözyaşının suladığı gönül bağının neşeden, sevinçten başka çok hasılatı vardır:

Cūy-ı eşkim ile sır-āb olunan bāğ-ı diliñ

Hāşılâtı çok olur neşv ü nemādan gayrı G.209/4

Sadık âşığın derdini en iyi anlatan unsur iki gözünden akan gözyaşı selidir:

Bu bezm-i dil-güşāda kim olursa ‘âşık u şādık

Olur elbette aķrānı içinde cümleye fāyık
 Dü çeşminden aķan seyli olubdur hālını nātık
 Gelür bir sīnesinde dāğ u şerha gösterür ‘ aşık
 Bu bāzār-ı cünün peymānesiz endāzesiz kalmaz TAĞ.6/3

2.2.1.2.1.4. Sine

Âşığın sinesi yaralıdır, paramparça olmuştur.¹⁸³ Sevgilinin okları sineye gelir geçer:

Yāriñ kalur hemīşe gönüllerde yarası
 Ammā ki sīnem üstine peykān gelür geçer G.73/6

Âşığın ahının dumanı sinesinin yakıcılığından kaynaklanmaktadır:

Dūd-ı āhım sūz-ı sīnemden olubdur ser-nümā
 Korkarım hāke berāber ola bu eflākler G.77/4

Aşk çölüne Kays gibi bir mübtela gelmez diyenler âşığın parçalanmış sinesini görünce bu boş sözlerden dönerler:

Görünce sīne-çākim döndiler bī-hūde sözlerden
 Diyenler deşt-i ‘ aşka Kays-veş bir mübtelā gelmez G.89/5

Çāk çāk sīne şerh itmişdi ahvāl-i dili
 Kalmadı dillerde şimdi söylenür efsānesi G.187/4

Gözyaşı ile yanan sine birleşince kuru yaş ortaya çıkmıştır:

Āb-ı çeşmim sūz-ı sīnem bir olub bir cāyda
 Oldılar ref‘ -i dil-i pür-zāra her bir kırı yaş G.106/2

Sine yaralıdır ve hatta sinede yaradan yer kalmamıştır:

Dilde ġam-ı nihānıñ sīnemde dāğ-ı hālīñ
 Āhir fitīl-i cānım kıldı olar fūrüzān G.158/4

Ṭolaldan ġuşe-i çeşm-i hayāle dāne-i hālī
 Sevād-ı sīnem içre dāğdan yer kalmadı hālī G.207/1

Bu bezm-i dil-ġuşāda kim olursa ‘ aşık u şādık
 Olur elbette aķrānı içinde cümleye fāyık

¹⁸³ G.65/4, G.95/3, G.167/1, G.169/7, TAĞ.2/2, TAĞ.8/2.

Dü çeşminden akan seyli olubdur hâlini nâṭıḳ

Gelür bir sînesinde dâğ u şerḥa gösterür ‘ âşık

Bu bâzâr-ı cünûn peymânesiz endâzesiz ḳalmaz

TAH.6/3

Kirpik oku yaralı sineye merhem gibi gelir:

Tîr-i müjgânı o şūḥuñ ki girerse deste

Şaralım sîne-i pür-yâreye merhemcesine

G.162/3

Sevgili, âşığın ateşli gönlüne asla su serpmez ve yer yer sinesini yakmaya devam eder:

Dil-i pür-âteşînim üzre bir şu sepmedi hergiz

Kütükler çatdı sînem içre yaḳdı cā-be-cā nârı

G.185/3

2.2.1.2.2. Âşığı Üzen Bazı Durumlar

2.2.1.2.2.1. Gam-Dert-Cefa

Gam, âşıkla bütünleşmiş bir durumdur ve âşığın âşıklığa başlayışıyla gamın gönülde yer edişi eş zamanlıdır; gam, sevgilinin saçı ile de ilişkilendirilir.¹⁸⁴ Gam, içinde âşığın bulunduğu bir denizdir:

Baḥr-i ğamda niçe demler mihrini ketm itdiğim

Dürc-i dilde bir dürr-i şehvârdan oldum cüdâ

G.5/7

Âşık gamlı, kederlidir ve bunun nedeni de sevgiliden ayrı olmaktır:

Telḥ- kām oldum dehānı açmasam Nāfi‘ n’ola

Bir süḥan-ver la‘l-i şeker-bârdan oldum cüdâ

G.5/8

Düşmanın gamı her gamdan daha beterdir; ama dosttan ayrılığın gamı da hiç boş değildir:

Ġam-ı düşmen beterdir ‘ âlem içre baña her ğamdan

Ġam-ı hicr-i eḥibbâlar degildir baña çün tenhâ

G.7/2

Cefa, gam, sevgilinin arzusuyla çok çekilmiştir; ama bu gam âşığa bir safa kayanağıdır:

Ḥaddden efzûn arzû-yı gülde çekmiştir cefâ

Lîk olmuş bu cefâ ‘ ayn-ı şafâ-yı ‘ andelîb

G.14/3

Bir kişi gönlünü gam ile berbat etmese Hz.Süleyman’ın izzetine de nail olamaz:

¹⁸⁴ G.5/6, G.13/2 , G.14/7, G.43/5, G.52/3, G.74/1, G.84/3, G.84/4, G.112/1, G.160/3, G.168/1, TAH.2/3 , TAH.18/2, MÜSED.15/4.

Çün Süleymān nā'il-i 'izzet mi olurdu o kim

İtmese dil hānesin miḥnetle berbād-ı ġarīb G.16/6

Âşık hiç mutlu olmamıştır ve sıkıntısı da günden güne artmaktadır:

Olmadı bu hātır-ı nā-şādımız bir kerre şād

Derd ü gām fikr ü elem gün günden olmakda ziyād G.34/1

Ayrılığın korkusunu çekip mutlu olmaktansa gama düşüp mutluluğa intizar çekmek yeğdir:

Zevk ü şādīye irüb hicrān havfin çekmeden

Baňa yeg gama düşüb çekmek sürūra intizār G.60/4

Gam selinde harap olmak âşığın sabrını tüketmiştir:

Yetişir ebr gibi dīde-i pür-āb olduğımız

Yetişir seyl-i 'gama hāne-ḡarāb olduğımız G.87/1

Bu ḡarāb-ābād-ı ġamda var ise bir dāverīñ

Cūy-ı lûtfından bulur ancak dil-i kām şu G.160/6

Gam âşığın karşısına sürekli çıkar; aynı oranda ferah ve mutluluk da ondan sürekli uzaktır:

Ḳande vardık ise olduk merd-i ġamla āşinā

Zerrevesh şāh-ı feraḡdan i' tibārı görmedik G.132/7

Şifā cāmını bir gün şunmadı dil-ḡaste-i hicre

Yatırdı pister-i ġamda niçe dem cān-ı bī-mārı G.185/5

Dile herbir taraftan ceyş-i ġam geldi hücūm itdi

Feraḡ leşkerlerin sürdi bizi ehl-i hümūm itdi G.211/1

Gam oku âşık tarafından istenen bir şeydir:

Vaşf idemez bu miḥneti bir şā'ir-i belīg

Ḥasret yaşını dökmededir gözlerim çü mīg

Tīg-ı cefāñı itme dil-i zārdan dirīg

Ey yār ger helāk küni mer-i merā bitīg

Lā iştekī ve ḡakkıke demi lekūm ḡelāl TAH.1/3

Gam, bela gününden beri kişiye verilmiş bir özelliiktir:

Tā ezelden bu vücūdı baḥş idüb Bārī Hudā
 İtmemiş ‘aşkıñ ğamından bir nefes anı cüdā
 Eylediñ ol hizmeti biz dār-ı dünyāda edā
 Şiddet-i duzaḥla kōrkutma beni gel zāhidā
 ‘Aşkıma nisbet benim bu şey midir nār-ı caḥīm

TAH.2/4

2.2.1.2.2.2. Gurbet

Gurbet, âşığı üzen, ona sıkıntı veren durumlardandır.¹⁸⁵ Gurbet, âşığın bağırmı kebab gibi yakan bir ateştir:

Yanubdur âteş-i ğurbet ile bağırm kebāb-āsā

Cigerden hūn-ı dil pūr-cüşdur her dem şarāb-āsā

G.3/1

Gurbet vadisinde gönül ayrılık ateşiyle yanar:

Vādī-i ğurbetde nār-ı fırkate yanmış gönül

Gice gündüz arzū-yı vuşlat-ı cānān ider

G.61/3

Gönül vatan terkiyle kanatsız, yuvasız bir kuş gibi gurbete düşmüştür:

Terk-i vaṭanla düşdi gönül dār-ı ğurbete

Şan murğdır ki bī-per ü bī-āşiyāndır

G.67/6

Gurbetin ayak bağı şaraba esir etmiştir:

‘Ālem içre gerçi kim bir merdüm-i āzādeyiz

Līk pāy-bend-i ğurbetle esīr-i bādeyiz

G.92/1

Âşık, gönlünün gurbet toprağıyla tozlanmasından vatan toprağına hasret kalmaktan yakınır:

Deşt-i ğurbetde ğubār-ālūd olub mir’at-ı dil

Çeşmime sūy-ı vaṭandan bir ğubārı görmedik

G.132/9

Gurbet bir denizdir ve âşığı gubete düşüren kara sevdadır:

Sūd-ı sevdāsıyla düşdük şimdi baḥr-i ğurbete

Biz sebük-serān iken qadr-i kenārı bilmedik

G.133/3

Âşığa vatan sevdasını unutturan şey sevgilinin mekânıdır:

Kūnc-i ğurbetde unutmuşdum vaṭan sevdāsını

Şimdicek ol cāy-ı şevk-āşār geldi hātırā

G.170/2

Âşık sadece bedenlen gurbettedir:

¹⁸⁵ G.16/4, G.16/5, G.16/7, G.23/6, G.74/5, G.99/4, G.152/3, G.154/1, G.154/8, G.163/3, G.183/3, K.11/5.

Vücūdum kaldı ğurbetde gönül hāk-i mezelletde

Şavuşdı dūd-ı āhım şimdicek nüh-ṭāḳ-ı eflāki

G.213/4

Vatan sevgilinin köyüdür ve âşık gurbetin esiridir:

Ser-i kūyuñdan özge dil-berā dārüş-şifāmız yok

Cihānda gözyāşından ğayrı aḳar bāhirāmız yok

Temāşā kılmağa āfāḳa çeşm-i rūşenāmız yok

Esīr-i ğurbetüz bir nesneden özge āşināmız yok

Ayāğın kesme bāşın'çün bezm-i miḥnet-serālardan

TAH.3/2

Gurbetin sıkıntı ve eziyetini çekenler elbette sonunu iyi düşünerek sabır ve tahammül göstermelidir:

Perīşānī-i ḥāṭırla çekenler kürbet-i ğurbet

Aña şabr u taḥammül eylemek lâzımdurur elbet

Ne ğam bizden çevirse şimdi rüy-ı ālin ol āfet

Bulur elbette bir gün rişte-i zülfüñle cem' iyyet

Gönül bir nüşḥa-i kemyābdır şirāzesiz kalmaz

TAH.6/2

2.2.1.2.2.3. Hasret

Hasret, ayrılık acısı ve özlemdir.Âşık, sevgilinin bütün cevri çekmeye razıdır tek korkusu ayrılıktır.¹⁸⁶ Âşık, hasretin sorumlusu olarak kendini göstermiştir:

Bu ser-gerdānī-i ḥasret baña kendümden olmuşdur

Uyub dolab-ı çarḥ üzre döner dil āsiyāb-āsā

G.3/3

Hasret, güzel yüzlü sevgiliye duyulur ve sanki alev gibi sürekli âşığı yakar:

Dü çeşm-i ḥasretim bir meh-liḳānuñ ḳalmış ardınca

Döner sür' atle şan bir şu' le-i cevvēledir cānā

G.4/2

Ḥūn-ı dil nüş eyleyüb şām u seḫerde derd ile

Āteş-i ḥasret ile sūz-ı cigerdendir kebāb

G.13/2

Vādī-i ğurbetde nār-ı firḳate yanmış gönül

Gice gündüz arzū-yı vuşlat-ı cānān ider

G.61/3

¹⁸⁶ G.2/1 , G.4/3 , G.5/6 , G.7/1 , G.163/1 , G.167/1 , G.47/1 , G.77/7 , G.123/1 , G.211/4 , TAH.14/4 , MÜSED.2/1, MÜSED.2/2 , MÜSED.2/3 , MÜSED.2/4 , MÜSED.2/5 , MÜSED.2/6 , MÜSED.2/7.

Yakub yandırdı aḥbābıñ firāķı ķalb-i müştākı
Bu ḥasret ķala bākı ķorķarım tā rūz-ı ferdāya

G.181/2

Hasretin sorumlusu felektir:

Felek destimdeki cām-ı ümīdim ser-nigūn itdi
Dil-i ğurbet-güzīnim ḥayf bī-ṣabr u sūkūn itdi
Dil-i dīvānemiñ cāyını vādī-i cūnūn itdi
Ciger dāğındaki ḥasret odını lāle-gūn itdi
Ḥavādiṣ oķları yer yer gelüb bağrımı ḥūn itdi
Bi-ḥamdil'lāh bu kürbetler bizi ehl-i derūn itdi

MÜSED.4/1

Felegiñ her ne ķadar ṣābit ü seyyāresi var

Ol ķadar sīnede hicrān oķınıñ yaresi var

G.42/1

Âşığın hasreti beyitteki gibi sadece sevgiliye değıl eve ve memleketedir:

Göñlümüzden bir nefesde olmayan hergiz cüdā

Niçe demdir kim biz ol dār u diyārı görmedik

G.132/8

Hasret coşmuş akan bir akarsudur ve bu akarsunun kaynağı da âşığın gözyaşlarıdır:

Aķan seyl-i sirişkim dem-be-dem bu dīde-i terden

Bu bāğ-ı ‘ālem iķre cūş ider bir cūy-ı ḥasretidir

K.11/2

Âşığın duyduğı hasret fırkat, hicran gibi eş anlamlılarıyla da ifade edilir. Ayrılık acısı âşığın takatini keser, konuşan dillerini lal eder:

Firāķuñ şiddeti tāb u tüvānı gider cānımdan

Çıķan cism-i nizārımdan hemān bir nāledir cānā

G.4/4

Şiddet-i fırķat zebān-ı nuṭķım itmiş lāl kim

Ṭūṭī-i gūyā idim güftārdan oldum cüdā

G.5/5

Âşık ayrılık acısıyla perişandır bu perişanlığı giderecek tek şey de vuslattır:

Perīşān ḥāl olmuş ‘āşık-ı miskīn hicriñle

Kerem ķıl va‘de-i vaşlıñla bir dem anı ḥāllandır

G.66/5

Bu cism-i nā-tüvānım arzū-yı vaşlile her dem

Ṭabībim bis(t)er-i hicrānda bī-mārdır sensiz

G.98/2

Ayrılık bir oka benzetilir ve âşığı yaralar:

Hicrân tîri virdi bize haylice melâl
 Görünmez oldu dîdemize hey'et-i vişâl
 Virsün saña da ahsen-i hal Hayy-ı Lâ-yezâl
 Ey kâşd-ı habîb benû hâl ân-gazâl
 Hel vaşla qarîb ümmü'l-emnü'l-muḥâl

TAH.1/1

Hasret, bir derya bir denizdir :

Bir kerre düşmesün o ki deryâ-yı firḳate
 Urmaḳ kenâra vuşlat içün dest ü pâ 'abeş

G.23/2

Esîr olmuş niçe dem baḥr-ı firḳatde dil ü cānım
 Çıkar seb' -i ṭabāk üzre nevâ-yı âh u efgānım
 Beni kırtar elim al düşmüşüm ey mâh-ı tâbānım
 Belâ baḥrine garḳ oldum meded ey şâh-ı ḥübānım
 Gözüm yaşını sil itme demidir dil-rübâlıkḳlar

TAH.16/2

2.2.1.2.2.4. Kîl u Kâl-Güft ü Gû (Dedikodu)

Dedikodu ve ayıplamalar âşığı yaralar, baḡrını kanatır:¹⁸⁷

Zebân-ı ta' n-ı a' dâdan dil-i ' âşıkı k' olur mecrûḥ
 Şifâsı mümkün olmaz sürseler ' öḡr ile merhem

G.74/4

Şikest oldu göñül âyînesi seng-i havâdişden
 Bu tîre-baḡtdan maḥrûm-ı dîdâr olduğım ḳaldı

G.190/3

Felek destimdeki cām-ı ümîdim ser-nigün itdi
 Dil-i ġurbet-güzînim hayf bî-şabr u sükûn itdi
 Dil-i dîvânemiñ cāyını vādî-i cünûn itdi
 Ciger dāḡındaki ḥasret odını lâle-gün itdi
 Havâdiş oḳları yer yer gelüb baḡrımı ḥûn itdi
 Bi-ḥamdil'lâh bu kürbetler bizi ehl-i derûn itdi

MÜSED.4/1

Sevgiliye yaklaşanlar canını bu yolda verir ve hiç dedikodu da etmez:

Ṭutanlar zülf-i pür-pîç-i bedî' âşarın ol şūḥuñ

¹⁸⁷ G.4/7, G.140/8, G.142/4, G.145/12, G.164/1, MÜSED.4/3, MÜSED.4/4.

- Virir nakd-i dil ü cān rāygān hiç kı̄l u kı̄āl itmez G.94/6
 Zülfün olduğu yerde dedikodu eksik olmaz:
 Şūr şaldı kākülün sevdāsı künc-i hātıra
 Mār ola bir hānede andan gider mi kı̄l ü kı̄āl G.144/11
- Çīn-i zülfinden hātā idi baña olmak cüdā
 Ol sevādın n'eyleyim çok kı̄l u kı̄ālī olmasa G.163/8
- Çoparmış çīn-i zülfinden meger bād-ı şabā yek dü
 Anın'çün bā' iş olmuşdur cihān bu kı̄l ile kı̄ālē G.174/6
 Hattın dedikodusu fitneyi çoğaltır:
 Gördüm serinde zāhir olur müşg-büy-ı hāt
 Fitne çıkub çoğaldı o dem güft ü-güy-ı hāt
 Şan burc-i 'aķreb ile kı̄rān itdi āfitāb
 Yüz gösterince dīde-i 'uşşāķa rüy-ı hāt R.16

2.2.1.2.3. Âşığın Mutlu Edecek Durumlar

2.2.1.2.3.1. Vatan

Şair genellikle bütün şiirlerinde vatan özleminden bahsetmiştir. Âşık sürekli gurbettedir ve onun için vatan, sevgilisinin bulunduğu yerdir. Âşık için sevgi ülkesi vatan tutmak için en uygun yerdir:

- Muhabbet mülketinde kim dimiş yok cāy-ı āsāyış
 Vaṭan ṭutmağa mürde böyle bir dār u diyār olmaz G.91/2
- Künc-i ğurbetde unutmuşdum vaṭan sevdāsını
 Şimdicek ol cāy-ı şevķ-āşār geldi hātıra G.170/2
- Âşık için vatan sevgilinin yanındır ve dikenini batsa da değerini kaybetmez:
 'Adū-yı bed-likādan gördigim ğurbetdeki teşnī'
 Vaṭanda iltifāt-ı yār-ı ğam-h'ārı unutturdı G.205/6

2.2.1.2.3.2. Vuslat

Vuslat, âşığın sevgiliye kavuşmasıdır. Âşığın tek beklentisi vuslattır ve sevgiliye kavuşma toplantısı da rakipten ayrı olmaz:¹⁸⁸

Olur mı hîç bezm-i vaşl-ı yâr ağyardan hâlî

Çeken âgûşa tenhâ mâhı ancak hâledir cânâ

G.4/6

Sevgilinin ayrılığının gecesinde vuslat günü belirsizdir:

Şeb-i hicrân-ı yâre rûz-ı vaşl olmağda nâ-peydâ

‘ Aceb şebdir ki yok anda ümîd-i şüret-i ferdâ

G.7/1

Sevgiliye kavuşma tılsımlı bir hazinedir:

Ol muştalsam genc-i vaşl-ı yâri itsem iftitâh

Dest-i şādîde bulurdı şadr-ı maşşad inşirâh

G.28/1

Ayrılık ateşiyle yanan gönül gece gündüz sevgiliye kavuşma arzusundadır:

Vādî-i gurbetde nâr-ı firâte yanmış gönül

Gice gündüz arzū-yı vuşlat-ı cānān ider

G.61/3

Vuslat erşilmek istenen bir meyvedir ve onu olgunlaşmamış olanlar bilemez:

Mîve-i vaşlın ne bilsün ol nihālîñ hāmlar

Germî-i ‘ aşk-ı hevāda ābdār olsun da gör

G.78/2

Âşık, çok zamandır vuslatı gözlemektedir:

Raşad-bîn olmuş idim niçe demler künc-i vaşlîña

Bize açılmadan bir kerre ey genc-i nihānım gel

G.141/4

Âşık, Hz.İsmail gibi vuslat bayramına kurban olur, bu da onun için bir şereftir:

Bir Halîl’iñ yolına şıdkile İsmā‘îl-veş

Bu şeref yetmez mi ‘îd-i vaşla kurbān oldığım

G.147/3

Şehîd-i tîğ-ı ğamzeñ olmağı ister (dil-i) mecrûh

Dem-i vuşlatda ‘ âşıklar iderler cānını kurbān

G.156/5

Sevgiliye kavuşmak bir bayramdır:

Şavm-ı hicriñ şöñidir ‘îd-i vişāl-i cānān

Diyerek boğazımı boş yire imsāk itdim

G.148/6

Âşık için sevgiliye kavuşmak beklenmedik bir şeydir:

Harîdār-ı metā‘ -ı vaşl-ı yâr olmağ neme cānâ

¹⁸⁸ G.98/5, G.23/2, G.47/5, G.66/5, G.117/4, G.121/1, G.124/1, G.130/2, TAH.17/5.

Dükendi naqd-i eşkim dîdeden alsam ‘aceb nemle G.169/6
 Âşık, gurbet diyarına da vuslat ümidiyle çıkmıştır:

Çıkub dâr u diyâr-ı yârdan mehcûr olmağdan
 Ğaraž dâ'im hayâl-i hâtıra ümmîd-i vuşlatdır K.11/3

Gece uykusuzluklarının nedeni de vuslat arzusudur:

Hâk-i pâyına o şūhuñ dūr-nişâr olduklarım
 Pây-mâl-ı esb-i nâzile ğubâr olduklarım
 Dîdemiz bir rāhile pūr intizār olduklarım
 Arzū-yı vaşlile şeb-i zinde-dâr olduklarım
 Girye-i hasretle çeşm-i intizārım söylesün TAH.8/4

Şair, vuslat meyvesinden mahrum kalmak istememektedir:

Serîr-i kāmranî içre sen bul zevk-i bî-pâyân
 Hemîşe vuşlatıñ bezmine ‘âşıklar ola şâyân
 Vişâliñ mîvesinden kalmasun Nâfi‘ dañi ħirmân
 Şafâlarla serîr-i şihhat üzre sende ol şādân
 Efendim cism-i ‘uşşāka degil cān belki cānānsın
 Neden bu ħüsn-i dil-süzile tā bizden gürizānsın TERC.4/5

2.2.1.2.4. Âşığa Ait Maddi ve Manevi Hâllerden Bazıları

2.2.1.2.4.1. Ah-Nâle-Feryat-Zâr

Ah âşığın iç sıkıntısını ifade eden bir ünlemdir. Ama şiirlerde bir ünlem olmaktan çok bir ateş, göklere ulaşan orayı tutuşturan, hatta gökyüzündeki cisimlere parlaklık veren bir unsurdur.¹⁸⁹

Hasret ahının dumanı bir deste sümbüldür:

Nağş-ı dāğ-ı şu‘le-i pūr şüz-ı dil güldür baña
 Dūd-ı āh-ı hasretim bir deste sünbüldür baña G.2/1

Âşığın feryadı çarh üzerine çıkmakta ama bu yâd kimseye ulaşmamaktadır. Âşık da bundan yakınır:

Gerçi çarh üzre çıkar her gice feryād-ı ğarîb
 Bu ğarîb işdir ki gelmez kimseye yâd-ı ğarîb G.16/1

Ah bir oktur, âşığın zikri taşta tesir ederken sevgilinin taş gönlüne ahı tesir etmez:

¹⁸⁹ G.4/4, G.23/3, G.24/6, G.68/4, G.97/1, G.103/3, G.132/4, G.137/1, G.160/4, G.164/2, G.169/1, G.174/1, G.181/1, G.191/1, G.199/5, G.213/4, MÜSED.3/4, TAH.14/1, MÜSED.15/6 .

Tîr-i âhım geçmez oldu Nâfi‘ ol sengîn dile
Taşa te’sîr eyler iken zîkr ü evrâd-ı ğarîb

G.16/9

Tîr-i âhım geçmez oldu âh ol sengîn dile
Bir yanarım yok ki dest-i lûtfile yaşıım sile
Var mı bir nabz-âşinâ derd-i dil-i zârım bile
‘Âlem içre gelmesün bu derd merd-i muğbile
Âh kim derd-i derûnum kışşası gelmez dile

Ugradım fâriğ gezerken bir devâsız müşkile

MÜSED.6/1

Ah, feleğe yerleşmiştir ve dert ehline bir ı ışık kaynağıdır:

Şu‘ le-i âhum n’ola olsa felekde cāy-gîr
Hoş gelürmüş Nâfi‘ â derd ehline yakmak sirâc

G.25/5

Gözüm yaşı olur cûlarla her gün hem-reh ü hem-pâ
Çerâğ-ı dūd-ı âhım her gice çarçile hem-serdir

G.75/2

Gözüm yaşı ki her gün cüst ü cû itmekde cûlarla
Sütün-ı dūd-ı âhım kûbbe-i çarğa berâberdir

G.75/4

Nâfi‘ â evc-i ‘alâ üzre maķam itmek içün
Âhımı pîş-rev-i cânib-i eflāk itdim

G.148/7

Seherde çekilen ah bir fenerdir:

Her kim ki rāh-ı ‘aşķda āh-ı seher çeker
Şu‘ le fūrüz-ı dār-ı beķāya fener çeker

G.55/1

Âşığın ahının ateşinden yankılanan dağlar yanar:

Ṭutuşduk sevgi odına o deñlü Nâfi‘ â biz kim
Çıkar âhım odından göklere yanķı yanan tağlar

G.72/5

Ahın dumanı âşığın sinesinin yakıcılığından kaynağını alır:

Dūd-ı âhım sūz-ı sînemden olubdur ser-nümâ
Korķarım hāke berâber ola bu eflākler

G.77/4

Ahın ateşi âlemi yakar:

Âh-ı âteş-bārımla yakdığım bu ‘âlemi

Seyl-i tūfān-ı sirişkim āb-yār olsun da gör G.78/7

Yağsa n'ola bu nālelerim bāğ-ı cihānı
Çün şevk-i dil-i bülbul-i şeydāda nihānız G.88/5

Ah, sevgilinin gözüne bir sürmedir:

Ğubār-ı nāle-i ' uşşākı bu şeb sürme-reng itmiş
Getürmüş ol perī-veş dīde-i bādāma uydurmuş G.109/4

Dokuz kat gök yüzü ahın dumanının diktiği sütun sayesinde yerinde durmaktadır:

Nüh kıbāb çarhlar çokdan olurdu tārūmār
Dikmeseydi dūd-ı āh-ı hasretim aña sütūn G.154/4

Ahın rüzgarı da tersine dönen çarhı döndürür:

Bād-ı āhım döndirir dolab-ı çarh-ı kec-revi
Āsiyāb-ı gerdişe niçe ider ikdām şu G.160/5

Feleğe siyahlığını veren de âşığın ahının dumanıdır:

Çıkmasaydı çarha sūz-ı sīneden bu dūd-ı āh
Çetr-i jengār-ı felek böyle olur mıydı siyāh G.174/1

2.2.1.2.4.2. Arzu- İstek

Āşık, sevgiliyi ister ve onsuz bir dünyayı düşünemez.¹⁹⁰ Gönül ne altın ne de gümüş ister; gönül birkaç dost ile ferahlatıcı hafif bir rüzgâr ister:

Göñül künc-i ferāğatda ne zer ister ne sīm ister
Hemān bir kaç ahibbālar ile şemm-i nesīm ister G.57/1

Gönül yeni nesillerden şikayetçidir. Asıl istediği güzel konuşan eski bir sevgilidir:

Göñül bī-zār olmuş nev-resān-ı ' āşrdan şimdi
Ma' ārif- āşinā bir nükte-dān yār-ı kādīm ister G.57/2

Gönül māsivādan ümidini kesmiştir sadece Allah'ı ister:

Sivādan kaç' kılmışdur hemān ümīdini ancak
Göñül lūtf-ı Hudā-yı Hāzret-i Hayy-i ' Alīm ister G.57/5

İnsan olmakta amaç sevgilinin cemalini seyredabilmektir; gönül mutluluğundan amaç da vuslattır:

Ğaraż seyr-i cemāl-i dil-rübādır ādem olmağdan

¹⁹⁰ G.57/3, G.57/4, G.80/4, G.91/4, G.157/2, TAH.4/3, TAH.4/6, G.157/3, G.157/4, G.178/5, G.200/6, TAH.17/1, TAH.17/3, TAH.17/5.

Murādı ‘āşıkıñ bir vaşdır dil hurrem olmağdan G.157/1
 Âşık, sevgilinin dünya durdukça evren var oldukça yaşamasını ister:

‘Arş-ı a‘ lāda sürüş-ı qudsiyān turdukça tur
 Görmeyem noqşāni-i zātıñ her ān turdukça tur
 Çerh üzre şābit ü seyyāregān turdukça tur
 Ey kamer-‘tal‘ at serā-yı āsmān turdukça tur
 Şu‘ le-bağş ol ‘āleme şems-i cihān turdukça tur TAH.4/1

Devlet-i hüsn içre kām al ‘izzet ü iclālile
 Eyle tā hükümñ revān ‘āşıqlara iqbālile
 Gezsün üftāde ser-i rehde perişān hālile
 Ey perī-peyker siyeh-püş ol bu zülf-i hālile
 Ka‘be-i ‘ulyā gibi kevn ü mekān turdukça tur TAH.4/4

Bezm-i ‘ālemde olanlar nāil-i kām-ı lebiñ
 Nüş iderler dāimā şahbā-yı gül-fām-ı lebiñ
 Hāş u ‘āma şart vākıf olmuş in‘ām-ı lebiñ
 Mürde-i dil ‘uşşāka bağş-ı cān ider cām-ı lebiñ
 Hızr-veş āb-ı hayāt-ı cāvidān turdukça tur TAH.4/5

Vahdet-i vücudu bilenlerin toplantısına kötülük isteyenler girmesin; vuslatın bağından düşmanlar isteğini alamasın; Allah güneş gibi yüzüne solgunluk vermesin, der âşık:

Bezm-i hāşş-ül-hāşşıña bed- hā`hān aşlā girmesün
 Bağ-ı vaşlıñdan ‘adūlar tā ki güller dirmesün
 Āfitāb-ı rüyıña Mevlā kesāfet virmesün
 Şemse beñzetmem seni ‘ömrüñ zevāle ırmesün
 Encüm-i nüh-ķubbe-i kudret-nişān turdukça tur TAH.4/2

Âşığa sevgilinin oluşturduğu yara ile ölmek kötü yüzlü düşmandan merhem aramaktan daha hoştur:

Hele āsāndır Nāfi‘ bu zağm-ı yār ile ölmek
 ‘Adū-yı bed-liķādan çāre-cū-yı merhem olamağdan G.157/5

Âşık, gül ister diken bulur; sevgiliden lûtf ister azar gelir:

Hār buldum gül temennā eyledimse ol kadar

İstedimse lûtfını āzār geldi hâtıra

G.170/6

Âşık, isteğinin mumunun yanıp yanmayacağını sorar:

‘ Aceb bu baht-ı ẖāb-ālūdemiz bir gün uyanmaz mı

Çerāg-ı maḫşadım bu hāne-i hātırda yanmaz mı

G.201/1

Âşık, her şeyin yârinden gelmesini ister:

Yār gelsün gül-şen içre hātırı şād eylesün

Dām-ı ğamdan bu göñül murğını āzād eylesün

Bu revişle bu cihān bağında bir ād eylesün

Ġonçe gülsün gül açıldın cūy feryād eylesün

Sen tır ey bülbul biraz gül-şende yārim söylesün

TAH.8/3

Allah’tan sevgilisinden bir gün bile ayrı olmamayı ister:

Egerçi şeh-süvārān içre yektā tünd tīz misin

Hülāşa ceş-i ğamdan gāhice cāy-giriz misin

Leb-i la‘liñle ẖān-ı vuşlat üzre şehd-rīz misin

Hayāt-ı cāvidānım şıḫhatim ‘ömrüm ‘azīz misin

Hudādan isterim kim olmayam bir gün cüdā senden

TAH.9/4

Âşık isteklerini sıralamadan önce sevgilinin vuslatına erdirmediğini söyleyerek dert yanar ve ey cesur yürekli umarım ettiğini bulasın, sen de benim gibi ayrılık köşesinde esir olup gece gündüz feryat edesin, der:

İtmediñ devlet-i vaşlıñ ile bu çeşmi qarır

Hāne-i hātırımı şem‘-i ruḫuñla tenvīr

Umarım itdiği(ñi) bulasın ey merd-i dilīr

Künc-i hicrānda olub sen de benim gibi esīr

Rūz u şeb dest-zen-i dāmen-i feryād olasın

TAH.17/2

Âşık, çok gözyaşı dökmüştür; fakat gönlü bir lütuf bulamamıştır. Bunun üzerine sevgiliye şöyle der: İsteklerin hep eksik kalsın, emelinin meyvesi hep gözyaşı olsun, sitemli bir yâra yalvarıp yakarasın:

Ol kadar eşk-i terim dīdeden itdim rīzān

Olmadı hiç dilim nā’il-i feyz ü iḫsān

Mācerā-yı talebiñ dem-be-dem olsun nokşān

Vire naḫl-i emeliñ mīve-i eşk-i hırmān

Bir sitem-kāra niyāz itmege mu‘ tād olasın

TAH.17/4

2.2.1.2.4.3. Bende (Kul)

Âşık sevgilinin kulu kölesidir, sevgili ne dilerse âşık onu yapmaya hazırdır canını bile vermeye:¹⁹¹

Rāh-ı cānān içre cān virmek bize ‘ aceb olmaz

Bende-i fermān-beriz her ne dilerse şāhımız

G.97/2

Yār emrine rızā emr-i muḳarrerdir baña

Ben anıñ bir bendesiyim ol da şāhımdır benim

G.137/4

Âşık, sevgiliye köle olur; çünkü şahların kullarını taltif etmesi gerektir:

Resmdir çünkim olurlar şāhlar bende-nuvāz

Ben de eylersem n’ola fermāñ-ı şāha imtişāl

G.144/4

Rızık veren Allah kulundan onu esirgemez:

Rızķ rüzı anı irişdirici rüzī-resān

Bendegānından dirīĝ itmez anı şubḥ u mesā

K.3/7

Kul sevgilinin memleketine ulaşmak istemektedir:

Her ḳanda kim iderse raḳībān mel‘ anet

Senden olur mı bu dil-i bī-māra merḥamet

Kūy-ı ḥabībe bende-i pūr-zārı da ilet

Ber ḥīz zevd zevd biyā tābegū-yet

Ehlā bezi’s-seḥāve ve’l-ilm ve’l-kemāl

TAH.1/5

Sevgilinin güzelliklerine rağmen niçin âlemin önde gidenleri ona kul olmaz diye şaşkınlığını dile getirir âşık:

Bu ḳadd-i dil-güşā vü ḳāmet-i dil-cū ki var sen de

Cihāñ ser-firāzāñı niçün olmaz saña bende

Kimi pāmāl-i esb-i nāzik olmuş kimi efgende

‘ Aceb bir sen gibi gelmiş midir dünyāya nāzende

TERC.2/4

2.2.1.2.4.4. Candan Vazgeçme-Can Verme

Can, âşığın tek varlığıdır ve âşık sevgiliden yüz bulmak için canını feda etmeye razıdır:¹⁹²

¹⁹¹ G.167/3, G.194/7, T.34/4, T.40/2, K.13/20, K.20/1.

Girüb âteşlere tâ geçmeyince kendi kısrından

Cihānda Nāfi‘ ā bir kimse yüz bulmaz kilāb-āsā G.3/5

Âşık, sadece sevgili yoluna değil onun gibi görünen her güneş yüzlü yoluna zerre gibi canını saçar:

Ẹanda bir hūrşīd-veş görseydi çeşm-i ‘ âşıkān

Zerre-veş cānāne yolunda nişār-ı cān ider G.61/6

Canana ulaşmanın tek yolu onun yolunda canını vermektir:

Derdini viren Hudā bir gün de dermānın virür

Virmeyince cānını şanma ki cānānın virür G.64/1

Neyl-i vaşl-ı devlet-i cānandan şordum didi

Nağd-i cān īşārdan ğayrı aña yokdur mesāğ G.117/4

Sevgili ise yolunda toprak olsun da âşığa yüz vermez, âşık sadece onun bakacağını ümit eder:

Güzeller hiç bakmazlar yolında toprağ olsañ da

Ne bilsün şayrunıñ çekdiğin ayağda gezen sağlar G.72/2

Cān nağdin eyledim reh-i cānāneye telef

Şāyed o rāhdan diyü cānān gelür geçer G.73/3

Âşık, pervanedir sevgili yolunda yanar kül olur; ama sevgili, buna ses bile çıkarmaz:

Yandırub âteşlere pervāne cismin hāk idüb

Cān virüb ma‘ sūka andan çıkmadı bir daħi ses G.103/7

Âşık pervane gibi güzelliğinin mumu karşısında yanarsa bunda bir korku yoktur der:

Yanarsam şem‘ -i hūsne şevkle manend-i pervāne

Reh-i cānānede bir cān fedādan baña pervā ne G.183/2

Âşık can vermayi âşıklığın şartı olarak görür:

‘ Âşık odur ki şaklamaya cānı yārdan

Teklīf ile tekellūf aña ber-ṭarāf gerek G.131/3

Can, bir ipliktir ve aşk mumunun fitilliğini yapar:

¹⁹² MÜSED.15/3, G.52/2, G.94/6, G.97/2, G.106/4, G.123/2, G.129/3, G.141/6, G.143/10, G.158/4, G.167/3, G.169/4, G.201/5, G.202/7, G.209/2, TAH.14/5.

- Toldı envār-ı feraḥla ḥāne-i ḥāṭır hele
 Rişte-i cānım çerāğ-ı ‘aşka itdimse fitil G.140/7
 Yaralı gönül sevgili yolunda canını vererek şehit olmayı ister:
 Şehīd-i tīg-ı ğamzeñ olmağı ister (dil-i) mecrūḥ
 Dem-i vuşlatda ‘āşıklar iderler cānını kurbān G.156/5
 Can vermek, sadık âşıkların işidir:
 Şem‘ -veş cānān bezminde seri itmek fedā
 ‘Āşık-ı şādıkların kārıdır ancak Nāfi‘ā
 Künc-i ğamda ben de şamtı ihtiyār itsem n’ola
 Bende yok kudret edāya şarf-ı şevkī Nābiyā
 Hame-i nigīn şarīr-i bī-ķarārım söylesün TAH.8/5

2.2.1.2.4.5. Dağ (Yara)

Divan şiirinde âşık sürekli yaralıdır. Ciğer, kalp, sine yaralıdır; ama âşığa bu yaralar gönül ferahlatıcı gelir.

- Dāğ-ı cigerle lāle gibi kūhsārda
 Turmak ayağ üzere gelür dil-güşā baña G.1/6
 Yara şekli itibariyle de laleye, güle benzetilir.
 Nakş-ı dāğ-ı şu‘ le-i pür-şüz-ı dil güldür baña
 Dūd-ı āh-ı ḥasretim bir deste sūnbüldür baña G.2/1
 Dilimde ‘aks-i ḥālīñ dāğ-ber-dil lāledür cānā
 Gözüm yaşı o lāle içre düşmüş jāledür cānā G.4/1
 Dāğlar üzre bitüb āsūde-dil şandım anı
 Lāleniñ de ben gibi bir dāğ-ı dil pür-ḥūnı var G.41/11
 Mercī‘ -i dāğ oldu ser-tā-pā derūnum lāle-veş
 Nokta-i ḥālīn zāmīrim içre idelden ḥayāl G.144/7
 Şimdi biten bu dāğ-ı derūn içre lāledir
 Rāz-ı derūn-ı ‘āşıkı ibrāza başladı G.195/6
 Âşığın her tarafı yaralıdır ve tek sağ yeri canıdır:

- Dilde ğam-ı nihānıñ sīnemde dāğ-ı hālīñ
 Āhır fitīl-i cānım kıldı olar fūrūzān G.158/4
- Âşığın sinesinde yaradan yer kalmamıştır:
 Tōlaldan gūşe-i çeşm-i hayāle dāne-i hālī
 Sevād-ı sīnem içre dāğdan yer kılmadı hālī G.207/1
- Bülbül, figānıyla âşığın yarası üzerine yeni yaralar açar.
 Figān etmekdesin bülbül şehir-geh gül budāğ üzre
 Urursın dāğ-ı tāze sūziş-i ğamla bu dāğ üzre G.168/1
- Niçe derd ehliniñ dāğ-ı derūnıñ tāzelendirdi
 Bu dāğile çıkınca dāmen-i kühsārdan lāle G.174/3

2.2.1.2.4.6. Garip

- Garibin feryadı çarh üstüne çıksa da kimse garibi hatırlamaz:
 Gerçi çarh üzre çıkar her gice feryād-ı ğarīb
 Bu ğarīb işdir ki gelmez kimseye yād-ı ğarīb G.16/1
- Garibin azığı her gece içtiği gam kanıdır:
 Şubh-dem anıñ kebāb-ı bezmidir laht-ı ciger
 Hūn-ı ğamdır her gice nūş itdiği zād-ı ğarīb G.16/2
- Garibin mutluluğu mümkün değildir:
 Bezm-i ‘ālem cām-ı şādī ile olsa pür şafā
 Kim bu mātemgāhda mümkün mi dil-şād-ı ğarīb G.16/3
- Garibe imdat Allah’ın lūtfuyla olur:
 Kim bakar cins-i beşerden rüy-ı ğurbet-dīdeye
 Ancağ elṭāf-ı Hudādan olur imdād-ı ğarīb G.16/7
- Garibin yangınına gönül o kadar alışmıştır ki yedi derya söndürmeye gelse âşık
 buna memnun olmaz:
 O deñlü sūz-ı ğarīb eylemiş te’şīr kim dilde
 Sevinmez Nāfi‘ā ger heft deryā gelse itfāye G.181/10

2.2.1.2.4.7. Hasta

Âşık, aşk hastasıdır ve hastalığın nedeni âşıktır.¹⁹³ Sevgilinin yolunda canını saçıan hasta âşığın canının olup olmadığını kimse bilmez:

Rāh-ı cānāna ider ıṣār gāh eyler nihān

Var mı yok mı ‘âşık-ı bī-mār cānın kim bilür

G.49/4

Âşığı hasta eden aşk şarabıdır:

Bir iki kerre ülfet eylemişdim duḥter-i rezle

Ḥumārından uşandım līk bī-mār olduğım ḳaldı

G.191/5

Âşığı aşk hastalığına salan sevgilinin merhametsizliğidir ve âşığın bu hâline ancak dostları ağlar:

Tīğ-ı bī-dādı çeküb düşmen-i cān bed-peymān

Ḳaşd-ı cān itmek için geldi o bed-kiş yaman

Yalvarub didim ise her ne ḳadar aña amān

Yine raḥm eylemez aṣlā baña ol āfet-i cān

Böyle bī-mār görüb ḥālīme yārān ağlar

TAH.19/5

2.2.1.2.4.8. Heva-Heves

Âşığın isteği, hevesi sevgiliye yöneliktir.¹⁹⁴

Ey hoş günler ki gül-rûlar hevāsıyla bu dil

Bülbül-āsā gül-şen-i ‘ālemde eylerdi şıyāḥ

G.28/3

Hevā-yı ḥatt u ḥālīñle düşübdür murğ-ı dil ḳayda

Kemend-i zülf-i hoş-büyuñla bir dem anı şallandır

G.66/3

Bir mihr-i ruḥuñ tāb-ı hevāsıyla dem-ā-dem

Sāye gibi ḥāke yüzümüz sürmede pestüz

G.99/3

Beyinsiz kafalarda heves rüzgârları estikçe heva dalgaları üzerindeki hava kabarcığı olunur:

Ser-i bī-mağzda olduğca vezān bād-ı heves

Yetişür mevc-i hevā üzre ḥabāb olduğımız

G.87/4

Heva ile heves âşığı şaşkına çevirmiştir:

¹⁹³ TAH.2/6, TAH.14/5 , TAH.18/1, G.183/7, G.190/4, MÜSED.11/3 , MÜSED.15/4.

¹⁹⁴ G.150/4, G.156/2, K.10/15 ...

- Yoğ imiş ārām-ı dil bu çerh içinde yek nefes
İtdi ser-gerdān bizi el-ḥaḡ hevā ile heves G.103/1
- Âşık her şeyini heva rüzgârına sarf etmiştir:
Nişār itdim yoluñda naḡd-i eşk-i çeşm nem ḡaldı
Hemān bād-ı hevāya şarf olındı cümle nem ḡaldı G.196/1
- Naḡd-i cān virdigimiz ḡaldı hemān kîsemize
Esmedi başımıza bād-ı hevādan ġāyır G.209/6

2.2.1.2.4.9. Rüsva

- Âşığı rüsva eden aşkıdır:
Rāz-ı dilimi itmiş idim gerçi ki pinhān
Ammā yine itdi beni rüsvā-yı muḡabbet G.22/2
- Bülbül, sevgilinin sırlarına vakıf deġilken boş yere o ötüşüyle kendini dünyaya rüsva eder:
Degilken vāḡıf-ı sırr-ı dehān-ı yārdan bülbül
Bu bāġ içre özin bî-hüde rüsvā-yı cihān eyler G.46/4
- Âşığın rüsvalığı gün gibi ortadadır:
Gün gibi rüsvālîk olmuşsa da zāhir bize
Mihr-i ruḡsārında yāriñ zerreveş iḡfādayız G.92/6
- Âşık, kendine öğüt verir ve ay gibi her tarafta görünüp, kendini rüsva etme der:
Şehrden şehre gezüb māh-veş olma rüsvā
Şöhret-i ḡalḡ bilürsin ki begim āfetdir G.221/14

2.2.1.2.4.10. Sabır

- Âşığın âşıklıkta sabrı kalmamıştır bu yolda selamete erişmek sabır ile olacaktır.¹⁹⁵
Âşık sabrı inleyen gönlüne panzehir etmiştir:
Zāhidiñ ṡa‘ nā-i zehr-ābesini nüş iderek
Dārū-yı şabrı dil-i zārıma tiryāk itdim G.148/4
- Âşık, gurbette sabırsızdır:
Yār bî-raḡm felek nā-mihribān baḡtım zebūn
Düşmüşüm vādī-i ġurbet içre bî-şabr u sükūn G.154/1

¹⁹⁵ G.167/5, G.199/4, KIT.5/14, MÜSED.15/6, TERC.5/4, TERC.5/5

Felek destimdeki cām-ı ümīdim ser-nigūn itdi
 Dil-i ğurbet-güzīnim hayf bī-şabr u sükūn itdi
 Dil-i dīvānemiñ cāyını vādī-i cūnūn itdi
 Ciger dāğındaki ḥasret odını lāle-gūn itdi
 Havādiş oqları yer yer gelüb bağrımı ḥūn itdi
 Bi-ḥamdil'lāh bu kürbetler bizi ehl-i derūn itdi

MÜSED.4/1

Perīşānī-i ḥāṭırla çekenler kürbet-i ğurbet
 Aña şabr u taḥammül eylemek lāzımdurur elbet
 Ne ğam bizden çevirse şimdi rüy-ı ālin ol āfet
 Bulur elbette bir gün rişte-i zülfüñle cem' iyyet
 Göñül bir nüṣṣa-i kemyābdır şīrāzesiz kalmaz

TAH.6/2

Kim ki sevgilinin cefasına sabr ederse bir gün elbette hasta gönlü deva bulacaktır:

Kim bu gül-zārda şabr ide cefā-yı ḥāra
 Bir gün elbette devā bula dil-i bī-māra
 Vuşlata sen de raḳībā arar iseñ çāre
 Biz de bir ğonçe ile açıluruz gül-zāra
 Şabr it ey bülbül-i dil vaḳt-i gül-istān gelsün

TAH.5/3

Ser-nüviştım böyle yazmışdır hemān kil-k-i ḳazā
 Bu ḳazānıñ çāresidir sevdigim şabr u rızā
 'Aks-i necm ü ṭālī' -i bed böyle itmiş iḳtizā
 Şimdi ḥoşdur baḥtla itmek meżā vü mā-meżā
 Çarḥla itsem n'ola şimdi meżā vü mā-meżā
 Āh kim derd-i derūnum ḳışşası gelmez dile
 Uğradım fāriğ gezerken bir devāsız müşkile

MÜSED.6/2

2.2.1.2.4.11. Talih-Baht

Âşık bahtının zayıflığından dert yanar:¹⁹⁶

Yār bī-raḥm felek nā-mihribān baḥtım zebūn

¹⁹⁶ G.154/6 G.155/2, G.160/9, G.165/3, G.171/2, G.174/7, G.199/6, G.201/1, G.209/5, G.214/7, MÜSED.1/3, MÜSED.1/4, MÜSED.2/3, TAH.8/1, MÜSED.6/2, TAH.19/2, MÜSED.15/4, TAH.21/1.

Düşmüşüm vādī-i gurbet içre bî-şabr u sükûn G.154/1

Âşığın talihini aksine çeviren sevgilinin cefası; bahtını zayıfalatan da gurbetin sıkıntısıdır:

Ṭālī' im ' aksine dönmekde cefā-yı yār ile
Gurbetiñ cevır ü ezāsı kılmada bahtım zebûn G.154/8

Âşığın bahtını tarumar eden başka bir şey de havadis taşlarıdır:

Kaşr-ı iqbāl olsa da eflākile hem-ser yine
Bir gün ol seng-i havādişden olurmuş tārūmār G.176/4

Âşık bahtının bir gün bile ona itaat etmemesinden şikâyet eder:

Dem-be-dem tevsen-i iqbāl idüb ser-keşlik
Görmedim ben anı bir gün ki baña rām oldu G.204/4

Hudā göstermesün ṭālī' teveccüh itse idbāra
Hezār efsūnla bend eyleseñ rām olmaz iqbālī G.207/3

Bir kimsenin bahtının yıldızı elverişsiz olsa da ümit edilir ki bir gün Allah onu mutlu eder:

Necm-i bahtı nā-mūsā' id olsa ger bir kimseniñ
Sa' da taḥvīl ile bir gün Ḥaḫ anı es' ād ider K.13/4

2.2.1.2.4.12. Ümit ve Ümitsizlik

Âşık, her zaman ümitsizdir ve tek ümidi vuslata yöneliktir.¹⁹⁷ Âşık, mum gibi geceleyin yanıp yakılrsa da âşığın ümidinin sabahı bir türlü doğmaz:

Ṭulū' itmez baña sūy-ı ufukdan şubḥ-ı ümīdim
Gice sūz u güdāz ile eger yansam da mum-āsā G.7/3

Âşığın ümidi sevgilinin saçı ve yanağına kavuşmaktır:

Arzūmuz ' arız-ı dīl-dār u zūlf-i yārdur
Bu ümīd ile güzār eyler bize şām u şabāḥ G.28/2

Âşığa lezzet veren şey, ümittir:

Dil-ber ki olur cevır ü cefādan mütelezziz
' Uşşāklar ol deñlü recādan mütelezziz G.36/1

Ümit, bir gemidir ve âşığın bu yolda ölçüsü kalmamıştır:

Kalmamışdır keştī-i ümmīdde temkīnimiz

¹⁹⁷ G.7/1, G.81/4, G.111/4, G.139/6, G.144/5, TERC.5/4.

Biz ki bir deryā-diliz bu çerha yokdur kīnimiz G.84/1
 Ümide kavuşmada tek yardımcı Allah'tır:

Bulursa rehā keştī-i ümīdimiz ancak
 Bir bād-ı 'ināyātı Haqq'ın gelmesi muṭlaḳ MÜF.2/1

Ümidgāhımız dü cihān içre Nāfi'ā
 'Afv-ı Hudā vü rahmet-i Rahmānadır gönül G.139/7
 Fani dünyada âşığın isteğine ulaşma konusunda ümidi kalmamıştır:

Bu şahrā-yı fenāda mezra' -ı ümmīd bī-hāşıl
 Ne mümkün bu revişle ola dil maḳşūdına vāşıl
 İdüb ben gibi bahtından şikāyet didi bir kāmīl
 Felekdir mihr zā' il yār gāfil 'ömr müsta' cil
 Nedir tedbīr bilmen cāna yetdim bī-vefālardan TAH.3/5

Ağlayan, inleyen âşığın kurtuluş ümidi yoktur ve ona bu kurtuluşu verecek olan da onun hâlini tek bilen ve anlayan Allah'tır:

Düşdi gönülüm bir saçı leylāya oldu çün esīr
 Haḳdan özge hāl-i zārımdan degil kimse ḥabīr
 'Aşḳ odı yaḳdı dil-i pūr-zārı manend-i sa'īr
 Kimden ümmīd-i necāt itdiyse bu 'abd-i faḳīr
 Māh-ı maḳşūdum dilimde olmadı hiç müstenīr
 İsterim virsün necātım baña Allāh-ı Ḳadīr TERC.5/1

2.2.1.2.5. Aşk-Muhabbet

Aşk, bir ateştir; âşık, bu ateşte yanmaya razıdır ve o çektiği eziyetten memnundur.¹⁹⁸ Aşk mülkünün temeli dünyada can nakdini vermeye bağlıdır:

Naḳd-i cānı virmeyince çārsū-yı dehrde
 Mülk-i 'aşkıñ bulamaz mülkiyeti hergiz şübūt G.19/4

Baña tevcīh olmuş idi kişver-i dil-cūy-ı 'aşḳ
 Yok iken Ḳays üstine mülk-i melāmetden şübūt G.21/2

Muhabbet şarabı hem âşığa neşe vermiş hem de gönle yara vurmuştur:

¹⁹⁸ G.29/5, G.52/4, G.72/5, G.82/2, G.87/2, G.89/5, G.131/7, G.148/1, G.165/5, G.165/7, G.165/8, G.165/9, G.195/3, TAH.11/4.

- Mest itdi beni neşve-i şahbā-yı muḥabbet
Dāğ urdı dile sāğar-ı mīnā-yı muḥabbet G.22/1
Âşığı halk içinde rüsva eden de muhabbettir:
Rāz-ı dilimi itmiş idim gerçi ki pinhān
Ammā yine itdi beni rüsvā-yı muḥabbet G.22/2
Muhabbet aynı zamanda gittiği noktayı mamur eder:
Ma‘ mūr ider iqlīm-i vücūduñı ser-ā-pā
Her kanda kadem başsa eger pāy-ı muḥabbet G.22/3
Âşıkların muhabbet davasının sonu yoktur:
Faşl olmaz imiş rüz-ı cezāya daḥi varsa
‘Uşşāqlarıñ itdigi da‘ vā-yı muḥabbet G.22/4
Muhabbet halka açıklanırsa âşıkların defterinin başında âşık, ismini asla bulamaz:
Ser -defter-i ‘uşşāḳda nāmıñ bulamazsıñ
Nāfi‘ eger eyler iseñ ifşā-yı muḥabbet G.22/5
Âşık; aşk vadisinde kararlı olmalı, aşkı için mücadele etmelidir:
‘Aşḳ vādīsinde göstereñ muḥabbetden şebāt
Yār içün aḡyār ile ḳanūn itmez ḳan ider G.61/4
Aşk ateşten bir gömlektir ve onu çeken sadece onu bilir:
Libās-ı ‘aşḳı sen cāna alub ölçüb biçmeden şor
O bir od pīrehendir anı başından geçenden şor G.82/1

Fehm ider ancaḳ muḥabbet lezzetin erbāb-ı ‘aşḳ
Ḳanda fehm itsün anıñ zevḳın ḥakīm-i zū-fünūn G.154/5
Aşkın ateşi o kadar etkilidir ki âşıklara ateşin şiddetinin korkusunu unutturmuştur:
O denlū âteş-i ‘aşḳıñ ki var te’sīri dillerde
Dil-i ‘uşşāḳa ḥavf-ı şiddet-i nārı unutturdu G.205/4

Yanan her dem gönülde âteş-i şevḳ-i muḥabbetdir
O şevḳ ile yine dil ḥānesi pūr-zīb ü zīnetdir K.11/1
Aşkın sırrını ancak o sırlı hazineyi açan bilir:
Künūz-ı ma‘ nā-i ‘aşḳıñ ne bilsün herkes esrārın
Gelmeye ma‘ rifetle Nāfi‘ā anı açandan şor G.82/5

Aşkın ateşi sevgilinin güzellikte tekliğini en güzel açıklar:

Nār-ı ‘aşk nūr-ı hüsnuñ birliğin izhār ider

Bir perī oldığın haḳīḳat şehr bendine mecāz

G.93/8

Aşk bir mumdur ve âşığın canı da onun fitilidir:

Ṭoldı envār-ı feraḥla ḥāne-i ḥāṭır hele

Rişte-i cānım çerāğ-ı ‘aşka itdimse fitil

G.140/7

Kaza ile sevdaya düşen gam, dert ve yakıcı bir ateşe düşer:

Ḳazā-rā kim düşerse ‘ālem içre mülk-i sevdāna

Düşer elbette derd ü miḥnet ile nār-ı sūzāna

G.165/1

Sevda içine düşenler kara sevdaya düşerler ki bu da insana delilik iklimine düşmek gibi gelir:

Düşenler ol sevād içre düşerler kara sevdaya

Cünūn iḳlīmine düşmek gibidir ṭab‘-ı insāna

G.165/4

O vādīye düşen bī-çāre-gānıñ ‘aḳl u idrāki

Gider anı yazarlar defter-i ‘ālemde dīvāna

G.165/6

Şair, sevdaya düşenlere selam etmektedir:

Ḥudā göstermesün Nāfi‘ o cāyı ehl-i İslāma

Selām olsun o cāy içre düşen bi’l-cümle ihvāna

G.165/10

Aşk, âşıkların alnına kader kalemiyle yazılmıştır:

Sevād-ı ‘aşkı yazmış başımıza ḥāme-i taḳdīr

O şevḳ u zevḳile dil-ḥānesini eylemiş tenvīr

Zebān-ı kilik-i Nāfi‘ de ider bu da‘vā-i taḳrīr

İder eş‘ār-ı Nābī eşk-i ḥūn-ālūdile taḥrīr

Cemāl-i nev-arūsān-ı muḥabbet gāzesiz ḳalmaz

TAH.6/5

2.2.1.3. Ağyâr- Rakip

Âşık için rakip zalim, kötü, çirkin olan sevgilinin aklını çelendir. Sevgili, işi kötü rakibe meyillidir:

Bī-vefālār pādişāhı yār imişsin dil-berā

Mā’il-i ağyār-ı bed-girdār imişsin dil-berā

G.6/1

Ḳarīb olub raḳībe ḥūblar hep

- Uzakdan ‘ aşıkı dil-gır iderler G.39/6
- O çār-ebru idermiş ser-fürū ağıyāre yüz yerde
Bize çīn-i cebīn açmaz niçün ol dil-güşā gelmez G.89/8
- Fiğānım yāre te’şīr itmedi zār oldığım kaldı
Görüşdi ğayrīlerle ben giriftār oldığım kaldı G.191/1
- Dil-i nā-şādīñı hiç itmediñ lûtfuñla bir gün şād
Ġarīb-i nā-tüvānı kılmadıñ ihsānıñile yād
Raķībīñ hātırını hoş idüb kıldıñ aña imdād
Dil-i ‘ uşşāķı kıldıñ dā’imā derd ü ğama mu‘ tād TERC.4/2
- Rakip, gölge gibi sevgiliyi takip eder ve âşık sürekli onlardan ayrı durur:
Sāye-veş bir gün cüdā olduklarını görmedim
Eyledim çok cānib-i ağıyārlardan ictināb G.11/5
- Rakip, gülün dikenini gibi sevgilinin köyünden bir dem ayrı durmaz:
Kūy-ı yār olur mı hiç ağıyārdan bir dem hālāş
Kim görür bu ‘ ālem içre bir güli bī-hārdır G.47/3
- Görince yārimi ağıyār içinde
Anı şandım ki güldür hār içinde G.180/1
- Rakip, sevgilinin eşiğini öpmeye sürekli bir engeldir:
İşigi taşın ne deñlü öpmeye oldum ķarīb
Koymadı bir gün beni ol devleti bulam raķīb G.15/1
- Rakibin kötölemelerine gönülde tahammül kalmamıştır:
Cevr-i yār ta‘ na-i ağıyār ğadr-i rüzġār
Ķandadır dilde taħammül ķandadır şabr u şekīb G.15/5
- Rakibin gölgesi bile âşığı kiskandırmaya yeter:
Sāye-i ağıyārı görsün āsitān-ı ğayride
Reşkle elbet olur şad-çāk dil ğayretlenür G.63/5
- Âşık yeri gelince rakiple dalga da geçer:
Raķīb-i bed-liķā her dem gezer bu dāġ-ı ħasretle

Yazık yā Rab anı bir pāye-i ‘ izzetle dallandır	G.66/4
Rakibin bağı taşandır :	
Meger ağıār-ı bed-girdārımın bağı hācerdendir	
Aña tūr-i niyāzı ‘ aşıkānıñ bī-eşerdendir	G.76/1
Rakip eşektir:	
Çok kâtır cilvesi meydanda çıkarmışdır rakīb	
Biz anı eski yolunda ne eşekdir bilüriz	G.90/2
Rakip köpektir:	
Hāsidiñ hırş u tama‘ dan kapanur mı deheni	
Gördigin dişler o bed-ḥū ne köpektir bilüriz	G.90/3
Beñzemek mānden ve hem öyle dimekdir kalmağ	
Menzil-i yārda bu kelb rakībıñ ne revā	KIT.5/9
Rakip kâfirdir:	
O kâfir-kiş elinden yārimi aldım hele cānā	
Guzāt-ı müslimīniñ ḥālī hoşdur māl-i muğnemle	G.169/2
Rakibin varlığı sevgilinin değerini artırır:	
Eger ağıārlar Nāfi‘ saña olmasalar māni‘	
Olur mıydı saña merğūb yāriñ ḥüsn-i eṭvārı	G.193/9
Sevgiliden sadece âşıklar değil, rakipler de çeker:	
Bezm-i rindāna o āfet ki ayāğın atlar	
Reşkden dīde-i ḥassād tulum-veş çatlar	
Bir iken derd-i dil-i pūr-ğamı iki katlar	
Ser-i ağıāra da ey dil ne kabağlar çatlar	
Hele tūr elde girü meclise cānān gelsün	TAH.5/4

2.2.2. Din ve Tasavvuf

2.2.2.1. Allah

Divanın ilk gazelinin ilk beyti Allah’a dua ve yalvarışla başlar yine divanın birçok yerinde gazel, kaside, rubai ve tarihlerde Allah’a dua söz konusudur:¹⁹⁹

¹⁹⁹ G.10/3, G.11/6, G.15/3, G.23/5, G.38/1, G.41/5, G.45/13, G.47/5, G.50/3, G.64/1, G.64/2, G.64/5, G.77/6, G.79/9, G.105/9, G.110/4, G.113/1, G.116/8, G.122/18, G.122/40, G.122/41, G.127/5, G.133/2, G.136/1, G.160/7, G.162/10, G.163/6, G.177/5, G.178/5, G.181/5, G.188/9, G.189/2, G.193/1, G.215/4,

Yâ Rab kemâl-i lûṭfuñı kıl âşinâ baña
Çeşm-i ümîdim ile her ân rûşenâ baña G.1/1

Ey kâinât naķışların vār iden Ḥudâ
Mir'at-ı dilden itme şafâ rengini cüdâ
Tevḥîd ü fikriñ ola derûnumda cây-gîr
Her bir işimde zıkrin idem tâ ki ibtidâ R.1

17. gazel münacat niteliğindedir²⁰⁰:

Dâmânımı âlûde-i ḥûn eyleme yâ Rab
Ruḥsârımı hem-reng-i cünûn eyleme yâ Rab G.17/1

Hazret-i Hak bir emrini yerine getirmek istese onun meydana gelmesi için binlerce sebep meydana gelir:

Ḥuşûlin Ḥazret-i Ḥaķ itse bir emriñ murâd el-ḥaķ
Aña şehrah-ı gaybından hezâr esbâb olur peydâ G.10/4

Allah; Rab, Huda, Hak, Mevla, Gufran, Kadir, Yezdan, Bârî, Alim, Girdgar, Kibriya, Kayyum, Perverdigar, Mennan isimleriyle zikredilir:

Gül gibi güşâd eyle murâdım gülini hep
Lâle gibi pür dâğ-ı derûn eyleme yâ Rab G.17/6

Bir ‘ibâdet itmedim kim lâyıķ-ı ‘izzet olub
Bârgâh-ı nezd-i Ğufrânîde ola müstecâb G.18/5

İktirân-ı naḥsile olmaz naḥûset müstemir
Sa‘ da maķrûn idici bir Kâdir-i bî-çûnı var G.41/9

Ahlâ iken şekerden şükr-i Ḥüdâ-yı Yezdân
Niçün lisânıñ âḥîr sözlerle âşinâdır G.50/5

Firâr eyleyen emr-i rızâ-yı Bârîden
Aña iķâmet-i duzaḥ ebed degil de nedir G.51/3

T.7/3, R.21,R.27,R.29,KIT.3/1, KIT.3/2, KIT.3/3, KIT.3/4, KIT.3/5, KIT.3/7, T.51/1, T.51/5,T.52/1, TAH.1/1, K.13/1,K.13/3, K.13/10.

²⁰⁰ G.17/2, G.17/3, G.17/4, G.17/5, G.17/7.

- Bahār oldukca şahñ-ı bağa çık seyr eyle ‘ibretle
Be-her evrakda âşâr-ı şun‘ -ı Kibriyâ yazmış G.110/4
- Cûy-ı ikbâlin firāvân eylesün Mevlâ müdām
Oldığıyçün bağ-ı dehre nitekim in‘âm şu G.160/9
- ‘İbād üzre yine elţâf-ı Kayyûm-ı Kadîm oldu
Zuhûr-ı feyz-nâk-ı Hâzret-i Hayy-i Hakîm oldu T.3/1
- Devletin müzdâd ‘ömrin eylesün efzûn anıñ
Ol Cenâb-ı Hâzret-i Perverdigâr-ı Müste‘ân T.52/32
- Bu demde feyz-i ferâh-bağş-ı Hâzret-i Mennân
Cihânı eyledi hep reşk-sâz-ı bağ-ı cinân K.10/1
- Sahibimiz olan Allah sürekli anılmalı, zikredilmelidir:
Yâd kı l ismin ferâmûş itme Nâfi‘ şahibin
Çün müsemmâdır bu ‘âlem içre esmâdan murâd G.30/9
- Gönül gayrileri değil Allah’ı ister:
Sivâdan kaç‘ kılmışdur hemân ümîdini ancağ
Gönül lûtf-ı Hudâ-yı Hâzret-i Hayy-i ‘Alîm ister G.57/5
- Evrende tek bir karar üzre duran Allah’tır:
Geh keder gâhi sürûr ile gider bu rûzgâr
Bir qarâr üzre turan ancağ Hudâ-yı Girdgâr G.60/1
- Allah, bütün kâinatı hikmetlerle doldurmuştur:
Pürdür hikemle nîk ü bed cümle kâ’inât
Halk itmemiş cihânda bir şey Hudâ ‘abeş G.23/4
- Kâinatta Allah’ın birliğinin ispatı binlerce nişan, iz, belirti vardır:
Virmiş iken kâ’inâta biñ nişân her zerresi
Vaḥdet-i zâtıñ yine nâm u nişânın kim bilür G.49/5
- Allah’tan gelen her şeye can ve başla amade olunur:
Şavb-ı taḫdîr-i Hudâdan her ne kim seng-i kazâ

Atılursa bāş u cān ile aña āmādeyim G.146/2
 Kulun isyanı dağlar kadar olsa da Allah'ın bağışlama deryası sonsuzdur:
 Kūhsār-veş olsa da 'isyānı 'abdiñ ğam degil
 Çünkü bī-pāyāndır deryā-yı ihsān-ı İlāh G.174/4

2.2.2.2. Melekler

Meleklerin işi daima zikir ile tespihtir:
 Uçucu perrende olmuşdur melek adı sürüş
 Zikr ile tesbīhdir kārı olarıñ dāimā KIT.3/15
 Miraç'ta peygamberimiz cemāliyle bütün meleklerle ferahlık vermiştir:
 O demde raḥş-ı iclālin sürüb seb' -i ṭabāḳ üzre
 Cemāliyle feraḥ-nāk itdi ser-cümle sürüşānı K.7/42

2.2.2.2.1. Cebrail

Cebrail peygamberimize Kur'ân'ı indirmesiyle anılır:²⁰¹
 Gelüb peyk-i Celīl ol Ḥazrete her dem idüb tebcīl
 Ḥuzūr-ı pākine 'izzetle tenzīl itdi Qur'ānı K.7/28
 Peygamberimiz Miraç'ta Cebrail ile seyahat eder:
 Tesābuḳ eyleyüb peyk-i Celīli Cebrā'īl ile
 Reh-i nā-reftegānda kıldılar merdāne cevlanı K.7/43

2.2.2.3. Peygamberler

2.2.2.3.1. Hz. Âdem

Hz.Âdem cennetten kovulmasıyla anılır:²⁰²
 Olmaz idik bu kadar ğayrı diyār içre zelīl
 Dārımız içre otursaḳ idi Âdemcesine G.162/7
 Âdem –Havva birlikte kullanılır:
 Ümīdi olmasaydı Âdem ü Ḥavvā vücūduñdan
 Olara müstecābü'd-da' veniñ yok idi imkānı K.7/59

2.2.2.3.2. Hz. Yakup-Hz.Yusuf

Yakup, Yusuf, Kenan, kulbe-i hazan birlikte kullanılır:²⁰³

²⁰¹ K.8/5.

²⁰² G.155/4, MAN.MEK.2/79.

Vişāl-i Yūsufını bulmak için pīr-i Ken‘ ān-veş
Oturmuş Beytū’l-aḥzān içre bir ḳalbi ḥazīn ister G.38/6

Bir Yūsuf-ı gülçehre firāḳıyla hemīşe
Ya‘ ḳūb gibi beyt-i ḥazan içre nişestüz G.99/7
Züleyha’nın Yusuf’un gömleğini yırtmasına göndermede bulunulur:
Olmasaydı dil-i şad-çāk Züleyḥā’da eger
Yūsuf’uñ dāmenin itmezdi oda derdile çāk G.136/2

Çıkınca bāb-ı ḥalvet-ḥāne-i bāğ-ı Züleyḥādan
Hemān Yūsuf gibi gösterdi gül tā çāk-i dāmānı K.7/13
Yusuf, zindana atılmasıyla da anılır:
Yūsuf-āsā ḳayd-ı zindānile olur ber-ḳarār
Şol kişi kim bu zen-i dünyāya dāmānın virür G.64/3

2.2.2.3.3. Hz.Muhammed

Divanda Hz.Muhammet (S.A.V) mucizeleri, şefaatine mazhar olma isteği ve âlemlerin yaratılma nedeni olması ile anılır.²⁰⁴

Şakku’l kamer ayın ikiye bölünmesi hadisesi âlemlerin övüncü olan peygamberimizin mucizesidir:

Dem-i şakḳu’l-ḳamerde mu‘ cizāt-ı Faḥr-ı Kevneyni
Bütün dehre lisān-ı ḥālle taḳrīr ider meh-tāb G.12/10

Māh-ı felek-i evc-i risālet ki zamānı
Geldikde feraḥla pūr idüb kevn ü mekānı
İzhār idüb ümmetlere esrār-ı nihānı
Envār-ı Muḥammed toğuban tıtdı cihānı
Şakḳu’l-ḳameriñ mu‘ ciz-i barmağī göründi TAH.15/4

²⁰³ G.12/2, G.56/3, G.77/5, G.97/6, G.181/2, G.211/2, K.2/2, T.24/1, T.24/2, TAH.13/1, TAH.15/3.

²⁰⁴ G.12/7 G.24/5, G.26/4, G.28/1, G.122/4, KIT.3/9, KIT.3/10, K.7/26, K.7/28, K.7/31, K.7/36, K.7/42, K.7/43, K.7/44, K.7/45, K.7/46, K.7/52, K.7/57, K.7/58, K.7/60, K.7/63, K.7/73, K.7/77, K.8/7, K.15/20, K.21/1, K.21/2, K.21/3, K.21/6.

Peygamberimiz, Sevr Mağarası'ndaki mağaranın ağzını kapatan örümcek ile anılır:

Kārgāh-ı kudret ile bāb-ı ğāra nesc olan
Sen 'abeş mi zann eylersin o evtār-ı 'ankebūt G.19/3

Hız. Muhammed yetim ve eşsiz, emsalsiz olan bir incidir :

Bulsağ n'ola pāmalligile rütbe-i 'ālī
Çün gerd-i yetim-i dürr-i yektāda nihānız G.88/3

Peygamberimizin nübüvvet mührü onun peygamber olduğunun işaretidir:

Ser-nüvişti gevher-i pākleriñ çerħ içre
Nağş-ı hātem gibi ma' kūsuna haktır bilüriz G.90/7

Peygamberimizin ravzasının tozu âşığının gözüne nur gelir:

Ğubār-ı ravza-i pāk-i Resül-i fahr-ı kevneyniñ
'Alīl-i çeşm-i müştākına nūr-ı tütüyā geldi K.2/12

Hız. Muhammed ümmeti mahşer günü onun şefaatinden nasiplenmeyi umar:

Bāğ-ı fenāda gerçi ki zevk u şafā lezīz
Şıdķ ehli yardan daħi mihr-i vefā lezīz
Mevlā müyesser eyler ise rüz-ı haşrde
Cürm ehline şefā' at ide Muştafā lezīz R.9

Ki sensin yine rüz-ı haşrde feryād-res yoksa
'Uşāt-ı ümmetiñ müşkül idi hāl-i perīşanı K.7/55

Egerçi ümmetiñ cürm ü günāhı çok durur ammā
Şefā' at baħrisin sen yokdur anıñ hadd ü pāyānı K.7/56

Yā Resūla'llāh şefā' at kânısın redd eyleme
Senden eyler Nāfi' -i bī-mār ancak intifā' K.21/7

“Levlāke levlāk lemma halaktül eflāk” hadisine gönderme yapılır:

Ki ya' ni Hāzret-i Faħr-ı Risālet Aħmed-i Muhtār
Anıñ nūrından ibdā' eylemişdir Hāķ bu ekvānı K.7/25

Onun cemalinin nuru küfür ve şirkin karanlığını aydınlatmıştır:

Cihān olmuş iken deycür-ı şirk ü küfrile memlū

Münevver eyledi nūr-ı cemālî ıaır-ı ĩmānı K.7/27
 Peygamberimizin doğum mucizeleri:

Bu ĥāk üzre şeref-baĥřā-yı iclāl olduğı şebde
 Yıkıldı ıaır-ı ıayşer kesr olub kistrānıñ eyvānı K.7/35
 Onun pak vücudunun gölgesi yere düşmez:

Vücūd-ı pāki sāye řalmadıęı bu zemīn üzre
 Ĥudā ĥıfř itmek imiş ĥār u ĥaslardan meger anı K.7/40
 Pegamberimizin miraç mucizelerine de çokça değinilir:

şeb-i Mi‘ rācda sümm-i semendiñ yādigārıdır
 Žiyā-pāř itdiren āfāķa rüy-ı māh-ı tābānı K.7/39

Zemīni şoldırub řīt-ı bülend-i mu‘ cizātıyla
 ‘Urūc-ı āsumāna eyledi Ĥaķ anı erzānı K.7/41

İki âlemin de övüncü olan Hz.Peygamberden daha iyi daha doğru kimse yoktur:

Eyā Faĥr-ı dü-‘ âlem Ařfiyā-i ĥılķat-i Ādem
 ‘Aceb senden mükerrrem var mı bir kes ey Kerem kānı K.7/54

Hz.Peygamberin ravzasına da ona duyulan aynı sevgi ve özlem duyulur:

řāh-ı resülün mülket-i şoprağı göründi
 Dil teşnelere ravzānıñ ırmağı göründi
 Murğān-ı behiřtīleriñ uçmağı göründi
 Cānān iliniñ gülleriniñ bāęı göründi
 Dost iķlīminiñ lālesiniñ řāęı göründi TAH.15/1

Ravza-i pāke okurlar zā’ir-i ervāĥ-ı ķuds
 Bu durur eřref-i meķān Bu durur ĥayrū’l-buķā‘ K.21/4

2.2.2.3.4. Hz. Hızır

Hızır Aleyhisselâmın âb-ı hayâtı içmesi peygamberimizi görmek istemesine bağlanmıştır:

Hemān ol Ĥazretiñ yüzi şuyını görmek istermiş
 Meger Ĥızır’ıñ murādı nūřdan bu âb-ı ĥayvānı K.7/36

Hızır A.S. âb-ı hayât ile birlikte anılır:²⁰⁵

Bezm-i ‘ âlemde olanlar nâil-i kām-ı lebiñ
Nüş iderler dâimā şahbā-yı gül-fām-ı lebiñ
Hâş u ‘ âma şart vâkıf olmuş in‘ am-ı lebiñ
Mürde-i dil ‘ uşşāka bahş-ı cān ider cām-ı lebiñ
Hızır-veş âb-ı hayât-ı cāvidān tırduķca tır

TAH.4/5

2.2.2.3.5. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman saltanatı, yüzüğü ve mucizeleri ile anılır:²⁰⁶

Dünya üzerinde hiçbir makam, mevki baki değildir Süleyman A.S.’nin tahtı bile:

Yalınız taht-ı Süleymān mı giden yād üzre
Kanda bir taht ki var olsa gerekdür ber-bād

G.35/3

Süleyman Hatem isimli yüzüğüyle anılır:

Tā ki olsañ cihān-ı Süleymānı
İns ü cin hükmine tırub hātem

T.10/6

Süleyman, hüthüt, Belkıs, Seba birlikte kullanılır:

Gelince hüdhüd-i bād-ı şabā semt-i Sebādan hep
Müşennef itdi şan Belkıs ile sem‘ -i Süleymānı

K.7/9

2.2.2.3.6. Hz. Musa

Hz. Musa asasıyla birlikte kullanılır:

Olur encāmında bir Mūsî ‘ aşasıyla kadīd
Kim ki kārı naḥvet-i ‘ işyāndır manend-i ‘ üc

G.26/3

Tûr-ı Tecellâ bize Hz.Musa’yı hatırlatır:

Cemālīñ āsmān-ı hüsne bir mihr-i mücellādır
Ruḥuñdan iktibās-ı nûr iden Tûr-ı tecellādır

G.40/1

Güşād olsa cemāl-i perde-i dīdār-ı Sübhānī
Niçe tākāt getürsin Tûr-ı dil nûr-ı tecellāya

G.181/5

Yed-i beyzâ Hz. Musa’nın mucizesidir:

Kef-i beyzâ-yı Mūsā’dan ‘ aşā keff-i yed eylerdi
Eger görseydi destinden çıkan eltāf u ihsānı

K.7/38

²⁰⁵ G.85/1.

²⁰⁶ G.41/4, G.169/4, K.15/45, G.16/6, K.7/23.

2.2.2.3.7. Hz. Nuh

Hz. Nuh tufan ile anılır²⁰⁷ ve Nuh tufanının son bulması Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine bağlanır:

Seniñ yüz şuyunuñ hürmetine Hâzret-i Nūh'ıñ
Başından red kıldı Hâk belâ-yı derd-i tūfânı K.7/60

2.2.2.3.8. Hz. İdris

İdris peygamber, ilmiyle anılır:

Daği İdrīs tedrīsī hâkқыçün
Binâ-yı şer'î te'sīsī hâkқыçün MAN.MEK.80

2.2.2.3.9. Hz. İbrahim

İbrahim, İsmail ve kurban ifadeleri birlikte kullanılır:

Bir Hâlîl'in yolına şıdķile İsmâ'îl-veş
Bu şeref yetmez mi 'îd-i vaşla ķurbân oldığım G.147/3

Hz. İbrahim'in ateşe atıldığında ateşin gül bahçesine dönüşmesine göndermede bulunulur:²⁰⁸

Buldı revnaķ deşt ü şahrâ âb u tâb-ı Nîlden
Tâ ki hâk-i huşkzârın kıldı gül-zâr-ı Hâlîl T.26/7

Hz. İbrahim, Hz. Muhammed'in şerefli ceddindendir:

Seniñ cedd-i kerîmiñ oldıgıyçün tâ ki İbrâhîm
Selâm-ı berdile virdi aña Mevlâ gül-istânı K.7/61

2.2.2.3.10. Hz. İsmail

Hz. İsmail, babası Hz. İbrahim uğruna kurban olur:

Bir Hâlîl'in yolına şıdķile İsmâ'îl-veş
Bu şeref yetmez mi 'îd-i vaşla ķurbân oldığım G.147/3

Hz. İsmail ile kurban ifadeleri birlikte kullanılır:

Seniñ ümmetleriñe 'îd olmaķmış meger hikmet
Cenâb-ı Hâkķıñ İsmâ'île ihdâsıyla ķurbânı K.7/62

2.2.2.3.11. Hz. İsa

İsa'nın semaya yükselişine göndermede bulunulur:²⁰⁹

²⁰⁷ G.27/2, MAN.MEK.2/81.

²⁰⁸ G.140/4, K.3/17, MAN.MEK.2/82.

Leb-i mu‘ ciz-nişânından haberdâr olıcağ ‘İsâ

O dem cism-i semâda rûh-âsâ kıldı pinhânı

K.7/37

Hz. İsa, Meryem’in oğludur:

Be-ḥaḳḳ-ı Ḥażret-i ‘İsâ bin Meryem

Be-sırr-ı sūre-i âyât-ı muḥkem

MAN.MEK.2/83

2.2.2.3.12. Hz. Eyüp

Hz. Eyyûb sağlığıyla anılır:

Yūsuf ki beşâretle beşîri ebe şaldı

Ol pîr bu pirâheniñ şemmesin aldı

Göñli gözi açıldı şafâ baḥrine ṭaldı

Ya‘ kûba bugün Yūsufinuñ ḳoḳısı geldi

Eyyûba daḥi şıḥḥatiniñ şâğı göründi

TAH.15/3

2.2.2.4. Ayet ve Hadisler

Nebe Suresi 40.âyeti olan “Yâ leytenî küntü türâb” (Keşke toprak olaydım!)²¹⁰ şu şekilde kullanılmıştır:

Zulmle hep oldu bu ma‘ mûre-i ‘ âlem ḥarâb

N’ola zâlimler dise *Yâ leytenî küntü türâb*

G.11/1

Bürûc Sûresi 1.âyeti (Burçlarla dolu göğe and olsun):²¹¹

Esfel-i süflîde vâḳi‘ dâr-ı erbâb-ı ğurûr

Olsa câyî ‘ izzet ile *Ve’s-semâ-zâtü’l-burûc*

G.26/2

Sevgilinin yanağı üzerine alını “Nur üstü nurdur.”:

Ruḥuñ üzre cebîniñ nûkte-i *nûrun‘alâ nûr*

Gören ‘ aşıklara bu şevḳ bir özge temâşâdır

G.40/6

Rûm Suresi 50.ayet “Keyfe yuḥyil-arḻa ba‘ de mevtiḥâ”(Allah’ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor.²¹²) insanların tabiatla olanlara gafil kalmaması gerektiği şu şekilde ifade edilir:

Ki niçün mürde-dil ḳalmaḳdasın ey mürde-dil ğâfil

Zemîne *keyfe yuḥyil-arḻi ba‘ de mevtiḥâ* yazmış

G.110/5

Ali imran 173.ayet : “Allah bize yeter o ne güzel vekildir.”²¹³”

²⁰⁹ G.181/7, T.27/13, R.5.

²¹⁰ Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹¹ Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹² Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

Mekr-i erbāb-ı nifāka **Nāfi‘ ā** ta‘ vīzdir

Ḥasbūnallāhū Te‘ālā vaḥdehu ni‘mel-vekīl

G.140/9

“Naşrun min Allāh” (Allah’tan yardım²¹⁴) Saff Suresi 13. ayet:

Muvaffaḳ eylesün Mevlā anı her bir umūrında

Aña kilik-i ḳader taḥrīr ide *naşrun min Allāh*

T.23/13

İnsan suresi 18.ayet: “ ‘Aynen tüsem mā selsebīl”(Orada bir pınar ki “Selsebil” adı verilir.²¹⁵) ayeti şu şekilde anılır:

Mā’-i cārī oldı zāhir Mışrda her gūşeden

Şānına dinse sezā ‘aynen tüsem mā selsebīl

T.26/3

Bakara 25.ayetin bir bölümü alınmıştır: (İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele.²¹⁶)

Şīvesi *cennāti tecrī taḥtiḥal-enhār* iken

Ehl-i Mışra nār olub şimdi bu mā’-i bī-‘adīl

T.26/8

(Her türlü) kuvvet ve kudret ancak Allah’tadır. Melâike-i sāffūn teşbihinin bir bölümü olan bu söz, bir sıkıntı, bela ve tehlike ile karşılaşma durumunda sabrın tükendiğini göstermek için söylenir:²¹⁷

Rāh-ı hüdāya ‘azmden olmam güm-rāh

Tevfīḳ-i Ḥudā bize olursa hem-rāh

Tefvīz-i umūr eylemişem Ḥaḳḳ’a müdām

Lā ḥavle velā ḳuvvete illā billāh

R.27

“Tesürrü’n-nāzirīn”(Bakanların içini açan) ayeti Bakara 69:²¹⁸

O bir tıfl-ı mükerrem kim yazılmış vech-i pākinde

Tesürrü’n-nāzirīn āyâtı āşār-ı belīgāne

T.46/7

“Kenz-i mahfī”(Gizli hazine) hadisi daha çok mutasavvıfların dilinde yaygındır. Onlar buna inanır ve esaslarını bunun üzerine kurarlar:²¹⁹

Zuhūr itdikde eşcār u nebātīñ ‘uḳdesi yer yer

Kilid-i *kenz-i mahfī*ñ gūşāde oldı dendānı

K.7/4

²¹³ T.9/8, T.26/12, M.1/86, Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹⁴ K.3/44, MÜSED.10/5; Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹⁵ Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹⁶ Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹⁷ Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s.101/ Aclûnî, *Keşfü’l Hafa*, Beyrut 1309, II, 133/ Aliyyü’l Kârî, *El-Esrar’ül Merfua*, s.273.

²¹⁸ T.52/29, T.57/10; Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²¹⁹ Yılmaz, s.91.

İnşirah suresi 1.ayet: (Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?²²⁰

Ḥülāşa var bir ‘uşrıñ verāsında iki yüsr

Elem neşrah leke bu sırrı eyler çün saña irād

K.12/14

Beyitte sure isimleri geçmektedir. Kehf Suresi içinde geçen 7 yüce kişi yani Ashâb-ı Kehf hakkı için, Taha Suresi ve ilk ayetinden dolayı Subhanellezi esra olarak tanınan İsra Suresi hakkı için dilekte bulunmaktadır:

İlāhî sūre-i Kehf içre seb‘ u sāmīnīñ ḥaḳḳı

Be-ḥaḳḳı sūre-i Ṭāha ve *sübḥānellezī esrā*

K.18/8

Enbiyâ Suresi 23.ayet (O, yaptığından dolayı sorgulanamaz fakat onlar sorgulanırlar.²²¹):

Bağlamışdır seni *lā yūs’el ‘ammā yef’al*

Kimseniñ ḥaddi degildir ki vire aña cevāb

T.54/6

Tövbe edeni çok bağışlayan(Allah); Tâ-hâ :82:

Sâlik-i şāh-reh-i Ḥaḳ olalım bi’l-cümle

Ġafarallah limen tāb minezzenbü tāb

T.54/36

2.2.2.5. Çâr-Yâr

Çâr-yâr’i anlatan kalem sürekli yaş döker:

Bir zerre çâr-yârīñ vaşf-ı pākin yazsañ ey ḥāme

Dem-ā-dem eyleseñ icrā-yı gözünñden yaşile kanı

K.7/65

Çâr-yâr’dan Ebubekir, iffetiyle; Ömer, heybetiyle; Osman, cömertliğiyle; Ali, cesaretiyle anılır:

Bu Bekir-‘ iffet ‘ Ömer- heybetle ‘ Oşmān-mekremet

Sensin ol Kerrār-ı Ālī-menḳıbet ey şır-i ner

K.15/40

2.2.2.5.1. Hz.Ebubekir

Mağara dostu ve Sıddık ismiyle anılır:

Birisi anlarıñ ol yâr-ı ġār-i Ḥazret-i Şıddıḳ

Fedā itdi saña rāh-ı Ḥudāda başla cānı

K.7/66

2.2.2.5.2. Hz. Ömer

Hz.Ömer, hak ile batılı ayırandır:

²²⁰ Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

²²¹ Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.

Biri de Һazret-i Fārūķ-ı a‘ Һamdır ki itmişdir
Ser-i şemşir-i ser-tîz ile fark Һak u buġlânı

K.7/67

2.2.2.5.3. Hz. Osman

Hz.Osman, Kur’an ayetlerini toplar:

Biri de Һazret-i ‘Osmāndır kim cem‘ kılmışdır
Mübārek dest-i isti‘ dādile āyāt-ı Ƙur’ānı

K.7/68

2.2.2.5.4. Hz. Ali

Hz.Ali, atı Düldül ile anılır:

N’ola teşhîr-i me‘ ānî mülkin itsem Nāfi‘ ā
Eşheb-i çāpük -‘ inān-ı ħāme düldüldür baña

G.2/5

Hz.Ali’nin alnında Allah’ın sırları âşikârdır:

Bir dil-bere dil virdim anıñ adı ‘ Alîdir
Esrār-ı Һudā çîn-i cebîninde celîdir

G.37/1

Hz.Ali, kılıcı Zülfikâr ile anılır:

Ya‘ ni kim şîr-i Һudā hem-nām-ı pāşā-yı dilîr
Tîġ-i bürrānı anıñ şan Zü’l-fikâr-ı rûzgār

G.45/10

Hz.Ali, Kerbelâ ile birlikte kullanılır:

Varub rûĥ-ı revānı Kerbelâ ħākin tutub mesken
‘ Alîniñ sırr-ı pāk meşhedine oldı maĥremden

T.6/19

2.2.2.6. Hz. Hasan

Hz.Peygamber ile onun övüncü olarak kullanılır:

Seni Һaĥ aĥsen-i taĥvîme mazĥar itdigi el-ĥaĥ
Seni medĥ itmek içün ĥalk kılmış nuĥ-ı Һassānı

K.7/70

2.2.2.7. Tarikatler

2.2.2.7.1. Mevlevi

Mevlevilerin seması ile ayın güneş etrafında dönüşü arasında bir benzerlik kurulur:²²²

Dem-ā-dem itdigiçün kesb-i feyż-i şemsden nûrın
Bu devrānda rûsûm-ı Mevlevî taşvîr ider meh-tāb

G.12/9

²²² G.116/1.

Mevlevilerin dönüşü boşuna değildir:

O şūh-ı Mevlevī'niñ döndüğün bī-hūde zann itme
Meger ol gerdişin gerdün-ı bī-ārāma uydurmuş G.109/5

2.2.2.7.2. Gülşeni

Tarîk-i Gülşeni'ye bülbül kalp temizliğiyle bağlanır:

Şıdqla itmiş tarîk-i Gülşeniye intisāb
‘ Āleme te’sîr kılmışdır nidā-yı ‘ andelîb G.14/2

Gülşeniler zikirleri ile tabiattaki varlıkların sesleri arasında ilgi kurulur:

Berg-i dirāhtānı nağam, itse hevā ile ne ğam
Zıkrin okur her şubh-dem, şān Gülşenîler dāimā K.3/24

2.2.2.8. Ahiret ve Ahiret İle İlgili Mefhumlar

2.2.2.8.1. Ahiret-Kıyamet-Rûz-ı Haşr

Kıyamet hakkın yerini bulduğu ve geri dönüşün olmadığı bir yerdir.²²³ Kıyamet ceza günü olarak da isimlendirilir:

Faşl olmaz imiş rûz-ı cezāya daği varsa
‘ Uşşâklarıñ itdiği da‘ vā-yı muḥabbet G.22/4

Ahiretten murat hakkın yerini bulmasıdır:

Zād-ı uḥra cem‘ kılmakḍur bu dünyādan murād
Her şeyiñ ıḥkākıdır ḥaqqını ‘ Uḳbādan murād G.30/1

Ahirete yolculuk her daim devam etmektedir ve gidenlerden de bir seda gelmemektedir:

Ḳaṭār-ı menzîl-ı uḥra çekilüb gitmede dāim
‘ Acebdir kim verāsından biriniñ bir şadā gelmez G.89/2

Kıyamet günü Allah’ın divanında iyilerin, akıl sahiplerinin, uluların kârı ortaya çıkacaktır:

Ḥaqq’ıñ ḳurulsa gerekdir bir ulu dīvānı
Büzürg ü ḥiredleriñ kârı aşikār olacak G.122/25

Soyla sople övünenler o kıyamet günü ayaklar altına alınacaktır:

Ḥaseb neseble tefāḥir iden niçe kesler

²²³ G.11/6, G.35/7, G.122/23, G.122/26, G.122/30, G.122/31, G.122/38, G.122/39, G.122/42, G.156/2, G.181/2, G.183/5, K.7/55, TAH.7/3, MÜSED.15/5, MÜSED.15/7, G.221/7.

Ayaklar altına düşüb haķır ü zār olacak	G.122/29
Kıyamet günü kiminin yüzü tozlu kiminin ay gibi parlak olacaktır:	
Yüzi kiminiñ ola sū'-i ĥalle muğber	
Kimisiniñ daķi meh gibi tābdār olacak	G.122/37
Ahirete gitmek ne olursa kim olursa zorunludur:	
Çāre yokdur bu dār-ı fāniden	
Rāh-ı 'uķbāya gitmek emr-i ehem	T.10/18

2.2.2.8.2. Cennet

Cennet her kulun ulaşmak istediğı bir noktadır.²²⁴ Cennet ile şereflenenler safa ve zevke kavuşacaktır:

Behişt birle müşerref olan ĥulūş ehli	
Şafā vü zevķ u ser-ver ile ber qarār olacak	G.122/36
Haķ Te'ālā rūhını ĥūrilere itsün qarīn	
Dāimā itsün anı eşref mekān içre mekīn	
İrmedi maķşūdına çünkim bu dünyāda hemīn	
Cennet-i firdevsde olsun şerefle ĥoş-nişīn	T.34/7
Cennet, huri ve rıdvān ile anılır:	
Ĥūr u rıdvāna mülākāt eyleyüb	
Dār-ı cennet içre bulsun dest-gāh	T.27/6

2.2.2.8.3. Cehennem

Cehenneme düşen belki de devamlı olarak o yerde kalacaktır:

Düşen cehenneme yansa gerek ma'āzallāh	
Muħalled ile o cāy içre zār u zār olacak	G.122/35
Cehenneme gitmemek için Allah'a dualar edilir:	
Bu ĥākdāne şaldı bizi çün Bārīb	
İtdi naşīb cism-i nizāre zārī	
Görmüş degil isek de hemān bir rāħat	
Göstermeye Mevlā bize nārı bārī	R.29
Cehennem zebānî ve gazāb ile birlikte kullanılır:	

²²⁴ G.106/4, G.122/34, T.7/5, T.15/27, T.33/2, K.3/17, KIT.3/23, TAH.2/5, TAH.4/3.

Gelüb yanıña zebān bilmeyen zebāniler
 Saña ğazāb-ı ‘ aķābāt-ı bī-ħesāb olacaķ G.122/24
 Âşık, zâhiden kendisini şiddet-i duzahla korkutmamasını ister.²²⁵

2.2.2.9. Kutsal Kitaplar

2.2.2.9.1. Kur'an

Kur'an, Hz. Peygambere Cebrail aracılığıyla gelmiştir:
 Gelüb peyk-i Celil ol Ĥazrete her dem idüb tebcil
 Ĥuzūr-ı pākine ‘ izzetle tenzıl itdi Ĥur’ānı K.7/28

Kur'an, katı delilleriyle keskin bir kılıç gibi şirk ve azgınlığı kesmiştir:
 O Ĥur’ān-ı ‘ Aẓīmü’ş-Şān oldu ķātı‘ bürhan
 Mişāl-i tīĝ-ı bürrān kesdi bīķ-i şirk ü tuĝyānı K.7/29

Kur'an, Hz. Osman tarafından toplanmıştır:
 Biri de Ĥazret-i ‘ Osmāndır kim cem‘ ķılmışdır
 Mübārek dest-i isti‘ dādile āyāt-ı Ĥur’ānı K.7/68

Şeytan, Kur'an'ın hikmetini bilmez:
 ‘ Aşķ ehline telsīm ideĝör kendüñi tırma
 Seng-i sitemi kimseleriñ başına urma
 ‘ Aşķ zevķini ‘ aşķ ehline sor zāhide şorma
 Bu rāh-ı ĥātar-nāķde var esbiñi yorma
 İblis-i la‘ ĩn ma‘ nā-i Ĥur’ānı ne bilsün TAH.11/4

Kur'an'ın gönderilmesiyle Zebur, Tevrat ve İncil'in hükmü kalkmıştır:
 Zebūr İncil ü Tevrāt-ı şerīfiñ nesh olub ĥükmi
 Hediye olıcaķ ol dem aña āyāt-ı Furķānı K.7/30

2.2.2.10. Kaza ve Kader

Kaza ve kader alın yazısı olarak da isimlendirilir; ok, kılıç gibi silahlarla beraber kullanılır; çünkü geri çevrilemez ve takdir-i İlâhi'den kaçış yoktur.²²⁶ Alın yazısına razı olanlara dert ve bela gelmez:

Olanlar rāzı-i ķālū belānıñ ser-nüviştine

²²⁵ TAH.2/4.

²²⁶ G.1/2, G.81/1, G.90/7, G.106/3, G.121/3, G.134/3, G.146/2, G.154/9, G.184/7, G.214/4, G.214/6, T.23/13, K.13/3, K.15/27, MAN.MEK.1/45, TAH.6/5, TAH.12/3, MÜSED.6/2, MÜSED.6/5, MÜSED.7/1, MÜSED.13/3, MAN.MEK.2/72.

- Vücūdı mülkünün bünyādına derd ü belā gelmez G.89/7
 Kibir ile baş gösterenleri kazanın ucu sivri oku keser:
 Nāfi‘ā kat‘ eyler elbet anı ser-tîz-i kaçā
 Ol ki hiddetinden ziyāde gösterir naḥvetle baş G.106/7
 Kaderin kalemi âşığın alnına dert ve bela yazmıştır:
 Hemîşe kilik-i taḳdîr ile ressām-ı kader gūyā
 Nigîn-i cebhe-i âmālîme derd ü belā yazmış G.110/3
 Sevgilinin kirpiğinin okuna hedef olmak âşığın kaderidir ve ondan kaçılmaz:
 Tîr-i müjgânından ol şūhuñ ne mümkündür ḥalāş
 Kimseler düş olmasun yā Rab kaçā-yı mübreme G.178/5
 Alınyazısı bozulmaz bir yazıdır:
 Ezelden ser-nüvişti bu imiş ol zāt-ı zî-şānıñ
 Bozulmaz bir yazū kim ola dest-i emr-i muḥkemden T.6/20
 Bütün hayır ve şerler kaderin ipliğine bağlıdır:
 Rişte-i taḳdîre bağlı gerçi cümle ḥayr u şer
 Yine ḥalk ol kayddan çıkmāğa istimdād ider K.13/23
 Kadere ne kadar tedbir alırsan al karşı durulmaz:
 Yirini bulsa gerekdir taḳdîr
 Eyleseñ her ne kadar sen tedbîr MAN.MEK.1/44
 Reddi nā-mümkün olur gelse eger tîr-i kaçā
 Anı zîrā ki atan saña yed-i ḳudretidir G.221/18

2.2.2.11. İbadetler

2.2.2.11.1. Oruç

Oruç tutana imsâk yersiz değildir.²²⁷

- Mağfîret îşārın ummaḳmış meger Allāh’dan
 Rûze-dārāna degildir nā-be-cā imsâkler G.77/6
 İftarın lezzetindense isteklere ulaşmak yeğdir:
 Lezzet-i iftārdansa neyl-i maṭlab herkese
 Zevḳ-yāb olmaḳ baña hengām-ı imsâkimdedir G.80/4

²²⁷ G.136/5, G.204/5, G.213/6.

Ramazan’da aç duranların sonu bayramdır; ama âşık ayrılığın sonunda vuslata erişemez:

Şavm-ı hicriñ şöñidir ‘îd-i vişâl-i cânân
Diyerek boğazımı boş yire imsâk itdim G.148/6

Din şeriatında oruç tutmak farzdır:

Kîş milletdür şeri‘ at rāh-ı dîn rûze oruc
Farzdır tut sen anı vaqtinde bî-reyb ü riyâ KIT.3/17

2.2.2.11.2. Hac

Âkif Paşa’nın hacdan dönüşüne yazılan kasidede bahsi geçer:

Edâ-yı haccını itmâm içün ihlâş-ı kalbile
Bi-ḥaḳḳı Merve sa‘y itmek aña zevḳ u şafâ geldi K.2/11

Safa, Merve ve sa‘y birlikte kullılır:

Şafâ-yı ḥâtır ile ‘âzim-i niyet Hudâ oldu
Be-ḥaḳḳ-ı Merve sa‘y u maṭlabına itmedi tevḳîf T.42/9

Hacda tavaf anında söylenen “Lebbeyk²²⁸” ifadesi kulaklara küpe olmalıdır:

Hudâyâ eyle ol zât-ı ‘ulivv-i şanı her demde
Şadâ-yı na‘me-i *Lebbeyk* ile kıl güşını teşnîf T.42/10

2.2.2.11.3. Ezan-Namaz-İmam

Beş vakit namaz Allah’ın lûtfuyla Mirac’dan sonra ümmete tebliğ edilir.²²⁹

Şalât-ı penc-gâhı daḥi niçe tuḥfe-i bâlâ
Kemâhî ümmete tebliğ idüb bâ-lûtf-ı Yezdânı K.7/53

2.2.2.12. Din ve Tasavvuf İle İlgili Diğer Unsurlar

2.2.2.12.1. Âsitân-Dergâh

Âsitân, sevgilinin eşiği ve dergâh yüz sürülecek yerdir.²³⁰

Felek devr eylemişdir âsitân-ı yârdan rüyım
‘ Aceb ol âsitâna yüz sürer mi bu dil-i şeydâ G.7/6

Aşk, müridi olunmak istenen bir tekkedir:

Tekye-i ‘aşḳ içre olmaḳdır mürîd-i şeyḥ-i cām

²²⁸ “Alah’ım emret, emrine hazırım.” (Buhârî, Hac, 13) Bu söze telbiye denir ve haccın sıhhatinin şartlarındandır. Yılmaz, s.109.

²²⁹ KIT.3/19, KIT.3/20, KIT.6/4.

²³⁰ G.8/4, G.63/5, G.63/6, G.63/5, G.63/6, G.197/5.

Rind-i mey-ḥ̣ārāna nūṣ-ı cām-ı şahbādan murād G.30/3
 Doğru olanların âsitânı âşığın yerleşme yeridir:
 Âsitân-ı rāstāndan men‘ iden kimdir bizi
 Ol mekân-ı dil-güşā kim cāy-gāhımdır benim G.137/6

2.2.2.12.2. Allah Aşkı

Allah aşkı, üzüm suyu(şarap) içilmeden aşk şarabıyla ezelden mest eder²³¹
 Kimseler kâdir değil ide kâzâ-yı Hakkı red
 Olmasa Hakkdan aña feyz ü fütûh ile meded
 Cür‘ a-i cām-ı muḥabbet nūṣ kıldım lâ-yu‘ ad
 Mest olub mestâne geldim tâ ezelden tâ ebed
 İçmişim ‘aşkıñ şarābın āb-ı engür olmadan TAH.12/3

2.2.2.12.3. Mürşit-Mürşit-i Kâmil

Mürşit-i kâmil olan insanlığı doğru yola eriştirir ve kendi de sonsuzluk alemini
 yani ahireti sürekli gözetir:

Kanı bir mürşid-i kâmil gözede semt-i beḳā
 Âdemi eyleye bir nīm nıgehle irşād G.35/6
 Mürşit, aşk yolunda ciğer kanı yutmayı irşād eder:
 Niçe ḥūn-ı ciğer yutmağ gerek bu rāh-ı ‘aşk içre
 Ki bir sâlik-i pür-hūş mürşidden ola irşād K.12/12

2.2.2.12.4. Rint

Meyhane ehlinin kuvveti yakut renkli şaraptır:
 Rind-i erbāb-ı ḥarābāta dem-ā-dem kuvvetdir
 Cām-ı minā-yı cihān içre mi yāḳūt-reng G.134/4
 Şarap ile rint beraber kullanılır²³²:
 Bu kadar olmaz idi ḥürmeti bintü’l-‘inebiñ
 Bezm-i rindāna eger girse maḥremcesine G.162/8
 Rintler bezmin misafirleridir:
 Aç serāy-ı dil-i pür-zārıñ mihmān gelsün
 Tekye-i pîr-i ḥarābāta da mihmān gelsün

²³¹ TAH.12/5.

²³² G.39/7, G.43/3, G.54/3, G.95/4, G.99/1, G.149/1, TAH.2/5, TAH.7/7.

Bezme da‘vetler idiñ zümre-i rindân gelsün
 Sâkıyâ sâgarı şun beñzimize kıan gelsün
 Ten-i dil-mürdemize mey içelim cân gelsün

TAH.5/1

2.2.2.12.5. Zahit

Zahidin maksadı cennettir:

Yek-nesak üzre degil maṭlûbı cümle ‘âlemiñ
 Zâhidiñ maṭşûdı cennet ‘âşkıñ dîdârdır

G.47/4

Zahit, akrep gibi vakti gelince sokar:

Zâhid-i ‘akreb-nijâdıñ olma mekrinden emîn
 Hiç taḥallûf eylemez şoḡar gelince sâ‘ati

G.188/3

Zahit, cehennem ateşiyle korkutur; ama cehennem ateşi aşkın ateşiyle kıyaslanamaz:

Tâ ezelden bu vücûdı bahş idüb Bârî Hudâ
 İtmemiş ‘aşkıñ ğamından bir nefes anı cüdâ
 Eylediñ ol hizmeti biz dâr-ı dünyâda edâ
 Şiddet-i duzaḥla ḡorḡutma beni gel zâhidâ
 ‘Aşkıma nisbet benim bir şey midir nâr-ı caḥîm

TAH.2/4

Aşkı zahit değıl aşk ehli anlar.²³³

‘Aşḡ ehline telsîm ideğör kendüñi ṭurma
 Seng-i sitemi kimseleriñ başına urma
 ‘Aşḡ zevḡını ‘aşḡ ehline sor zâhide şorma
 Bu râh-ı ḡâṭar-nâḡde var esbiñi yorma
 İblis-i la‘îñ ma‘nâ-i Ḳur‘ânı ne bilsün

TAH.11/4

2.2.2.12.6. Salik

Bir oyun yeri olan çarhta saliklerin içinde kerâmet yoktur:

Bu lu‘betgâh-ı çerḡ içre dönen sâliklerin ekşer
 Derûnı içre Nâfi‘ zerre deñlü bir kerâmet yok

G.120/6

Salikler izzet ve şerefi kanaatte bulur:

‘Ömr kim ḡayli girân-mâyedir ey ḡayr-ı ḡalef
 İtme bî-hûde anı ḡâk-i mezelletde telef

²³³ G.108/6, G.148/4, G.197/3, G.213/3.

Sālikān künc-i ḵanā‘ atde bulur ‘ izz ü şeref
İttifāḵ üzre dimişler bu sözi cümle selef
Nîk ü bed bulsa gerekdir yirin aḥkām-ı ḵader
Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider

MÜSED.7/5

2.2.2.12.7. Sûfî

Sofu tespihçi olarak nitelendirilir:

Esrārın keşf eyleme ābā daḥi olsa
Ednālara meyl eyleme a‘ lā daḥi olsa
Şeyṭān evine girme ki me’vā daḥi olsa
Nā-dān sözini diñleme dānā daḥi olsa
Tesbīḥci şūfî la‘ l-i bedaḥşānı ne bilsün

TAH.11/2

Basit aşağı yaratılışlı sofı hayvan yerine konur:

Şūfî-i ḥar-nihād göge ḵaldırsa başını
Gāhıce aña kāḥkeşāndan ‘alef gerek

G.131/6

2.2.2.12.8. Şeyh

Dün kendüsin yitürmiş iken yolda şeyḥ-i şehir
Gör kim bugün mükāşefe-i rāza başladı

G.195/5

2.2.2.12.9. Seyit

Seyitlik ait olanın layık olduğu bir şeydir:

Murğ-āb-ı sebz şatsa siyādet ne i‘ tibār
Sādāt-ı pāk-i şākin-i beytü’ş-şeref gerek

G.131/5

2.2.2.12.10. Evliya-Eren

Eren ve evliyâların yardımından ümit kesilmez:

Çün dimişlerdir erenlerden ümīdiñ kesme kim
Evliyānıñ ādeme imdād idermiş himmeti

G.188/8

2.2.2.12.11. Hırka

Sûfilik hırkasını omzuna alanlar, evliyaların temizliğine ulaşır:

Kim ki ber-düş ider ḥırḵa-i peşmīne-i şūf
Evliyâlar şafveti ile olur ol mevşūf

G.118/1

O yün hırkayı giyen ancak onun kadrini kıymetini bilir:

Kıymet ü kadrin bilür ancak anı berdüş iden
 Gör ne hürmet var imiş ol hırka-i peşmînde

G.167/4

2.2.2.12.12. Tecelli

Tecelli Hakk'ın yeryüzündeki yansıması olarak kullanılır.²³⁴ Bahar mevsiminde yeşeren her yaprağa Allah'ın yaratma sıfatı tecelli etmiştir:

Bahār oldukça şahın-ı bağa çık seyr eyle 'ibretle

Be-her evrakda âşār-ı şun' -ı Kibriyā yazmış

G 110/4

Tecelli, Tûr Dağı'yla birlikte kullanılır:

Güşād olsa cemāl-i perde-i dīdār-ı Sübhānī

Niçe tākāt getürsin Tûr-ı dil nûr-ı tecellāya

G.181/5

Hakk'ın nuru o ay yüzlü sevgilinin alınına yansımıştır:

Nûr-ı Hāk ol meh cebîn üzre olunca münceî

Aña tevcîh oldu mülk-i hüsn bâ-ḥatt-ı celî

G.189/1

Gönül, Allah'ın tecelligâhıdır:

Oğuduñsa mekteb-i sırr-ı ma'ârifde sebak

Deste aldıñsa kitâb-ı kâ'inâtdan bir varak

Şu gibi şâfi dil ol her hāk-i pāye turma aq

Sür çıkar gayrı gönülden tā tecelli ide Hāk

Pādişeh konmaz sarāya ḥane ma' mûr olmadan

TAH.12/2

2.2.2.12.13. Tecrit Ehli

Tecrit ehline cennet ipeklerindense toprak daha iyi gelir:

Sündüs-i kaşr-ı cināndan yeg gelür hāk-i basîṭ

Ehl-i tecdîd ü ferāğ ehline lâzım mı firâş

G.106/4

2.2.2.12.14. Taalluk Ehli

Dünya nimetlerine çok bağlı olanlar eğer bu ilgiyi kesmezlerse menzilleri cehennemdir:

Taalluq ehlinin çün menzîlidir esfel-i süfli

Tecerrüdle ne deñlü olsa da 'İsā'ya hem-sāye

G.181/7

²³⁴ G.189/2, TERC.2/1, TERC.2/3, G.221/17.

2.2.2.12.15. Takva Ehli

Takva ehlinin ayağının tozuna yüz sürmek uygundur:

Ayağı tozu revâdır gelse sürsek çeşmiñe

‘İffet ehli pāk-i dāmen ehl-i taqvā pārsā

KIT.3/22

2.2.2.12.16. Tevazu Ehli

Allah’a yani o yüce makama erenler alçak gönüllülerdir:

İren kıadr-i ‘alāya yine hep ehl-i tevāzu‘ dur

Ayağa düşmedendir bāde-i gül-rengi bu pāye

G.181/8

2.2.2.12.17. Mâsivâ

Gönül, Allah dışındaki şeylerden ümidini kesip Allah’a yönelmiştir.²³⁵

Sivādan kaç‘ kılmışdur hemān ümīdini ancak

Gönül lûtf-ı Hüdā-yı Hâzret-i Hayy-i ‘Alīm ister

G.57/5

2.2.2.12.18. Vahdet-i Vücut

Allah her zaman birliğini kudretiyle ortaya çıkarır:

Her zamān bir kıudret izhār eyler Allāh Celīl

Ya‘ ni vaḥdāniyyete ol kıudreti eyler delīl

T.51/1

2.2.2.12.19. İnsan-ı Kâmil

İnsan-ı kâmil olanın şanınin yüceliği yoksulluktur:

‘Uluvv-i şān merd-i kâmilāne meskenetdendir

Ziyā-yı mihr ḥāke düşsede kıadrini pest itmez

G.86/3

Kemāl ehli dar görüşlülüğü kabullenmez:

Kemāl ehli olur mı çeşm-i kûteh-bîn-i maḳbûli

İder mi dīde-i ḥuffāş mihr-i rûşenādan ḥaz

G.115/5

2.2.2.12.20. Kesret-Vahdet

Kesret-vahdet isimleriyle ifade edildiği gibi sevgilinin yüzü, yan bakışı, saçı, hattı vb. özellikleriyle sembolize edilir.²³⁶

Saç, kesret; yüz, vahdettir:

‘Ārız-ı dil-dārımı zülf-i siyāh içre gören

²³⁵ G.103/6.

²³⁶ G.4/7, G.49/1, G.63/9, G.70/7, TAH.12/1, G.221/17.

Ğablamışdır ẓann ider ħūrşīd-i raĥşānı seĥāb G.13/3

Zūlfi zincīriñe oldum niçe demdir ki esīr
Kākūlūñ sevdāsı ғақdı boynıma bend-i keşīr
Bizi bu ғayd u belādan ғurtara Ĥayy-i Ǵadīr
Düşmesün ben gibi bir kimse şağīr ile kebīr TERC.1/3

Hatt, kesret; yanak, vadettir:

Devr-i ruĥında bulmuş idi gerçi dil ĥuzūr
Ammā ki ĥattı fitne-i āĥir zamāndır G.67/4

Asıl insan kesret içindeyken vahdeti bulabilendir:

Az u çoğı ‘ārife yeksāndır bu ‘ālemiñ
Merd odur kim keşret içre oturur vaĥdetlenür G.63/8

Birlik ehlinin kalpleri kesret kabul etmez:

Perīşān-ı ĥātır-ı ‘uşşāk cem‘ iyyet ғabūl itmez
Ǵulūb-i ehl-i vaĥdet nitekim keşret ғabūl itmez G.79/1

Gönüldeki vahdet lezzetini bozan kesrettir:

O dil kim bulmaya bātında sırr-ı lezzet-i vaĥdet
Anı pāmāl-i işğāl eyler elbet tevsen-i keşret
Mecālisde şatub şan‘ atla ĥalka şīve-i şöhret
Şühūd-ı nüşā-i şun‘ a nev-ā-nev bulmayan ғudret
İdüb tazyi‘ -i evĥātın ĥikāyet-i kühen söyler TAH.13/2

2.2.2.12.21. Nefis

Nefis şeytanı da beraberinde getirir ve ona kapılanın ondan çıkması çok zordur:²³⁷

Giriftār olmuşum ol deñlü ғayd-ı nefse kim yā Rab
Ne mümkündür ki redd etmek bu yoldan nefis ü şeytānı K.7/72

İnsanların kalbini nefis, şeytan ve vesvese kaplamıştır:

Ğaplamış cümle ғulūb-ı nāsı
Nefs ü şeytān-ı la‘īn ü vesvāsı MAN.MEK.1/52

2.2.2.12.22. Şeytan

Şeytan ne olursa olsun uzak durulması gereken bir varlıktır:

²³⁷ KIT.3/26, G.221/11, MES.1/77.

Esrrârîni keşf eyleme âbâ daḥi olsa
 Ednâlara meyl eyleme a‘ lâ daḥi olsa
 Şeyṭân evine girme ki me’vâ daḥi olsa
 Nâ-dân sözini diñleme dâñâ daḥi olsa
 Tesbîḥci şûfî la‘ l-i bedaḥşânı ne bilsün

TAH.11/2

Şeytan lanetlenmiş olarak tanıtılır:

‘ Aşk ehline telsîm idegör kendüñi tırma
 Seng-i sitemi kimseleriñ başına urma
 ‘ Aşk zevkîni ‘ aşk ehline sor zâhide şorma
 Bu râh-ı ḥâṭar-nâḳde var esbiñi yorma
 İblis-i la‘ ın ma‘ nâ-i Ḳur’ânı ne bilsün

TAH.11/4

2.2.2.12.23. Ezel- Yaratılış-Bezm-i Elest-Bezm-i Bela

Âşığın aşkı, dünyada yaşanan her şey elest meclisinde takdir edilmiştir²³⁸. Garibin gözünün yaşlı olması ezelden taktir edilmiştir:

Ya niçü(n) yek ḳatre seyl-i eşkle olmaz ḥarâb
 Vaz‘ olunmuş tâ ezel âb üzre bünyâd-ı ğarîb

G.16/8

Tâ ezelden bu dile nâ-şâdlık oldu naşîb
 Ḳalmışım ḥâk-i mezellet içre ben tenhâ ğarîb
 Ḥâlim istifsâr ider yokdur cihânda bir ḥabîb
 Böyle giderse eger bu ğam helâkimdir ḳarîb
 Âh kim derd-i derûnum ḳışşası gelmez dile
 Ugradım fâriğ gezerken bir devâsız müşkile

MÜSED.6/3

Kâlû belâ²³⁹’dan gelen alinyazısına boyun eğenlere dert bela gelmez:

Olanlar râzî-i ḳâlû belânîñ ser-nüviştine
 Vücûdı mülkünüñ bünyâdına derd ü belâ gelmez

G.89/7

Yerini bulsa gerekdir ḥükm-i taḳdîr-i ezel

²³⁸ G.80/1, G.85/1, G.87/6, G.96/2, G.99/5, G.128/8, G.178/8, TAH.2/4, TAH.12/3, TAH.16/2, MÜSED.15/1.

²³⁹ Kur’an-ı Kerim, 7,172. Hani Rabbin (ezelde) Ademoğullarının sulplerinden zürriyyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik” dememeniz içindir. Meal, 10.10.2011, <http://www.diyaret.gov.tr>.

Sen gerek şabr eyle teslīm ol gerek eyle şavāş G.107/4
Kişi meyhanede şarabın değil, elest meclisinin sarhoşudur:

Erbāb-ı harābāt bilür hālimiz ancak
Bile kim bu harābatda biz mest-i elestüz G.99/2
Ezelden aşkın sıkıntısı âşığa verilmiştir:

Tā ezelden bār-ı ‘ aşkı çekmedir kārım benim
Çekmege yoksa zemīn ü āsumānıñ tākati G.188/4

Efendim hūsnūne maḥşūşdur bu rūşenālıklar
Seniñ şāyāndır şānıña bu rengīn edālıklar
Yazılmış tā ezelden bize de bu mübtelālıklar
Helāk oldum nedir cānā bu firḫatler cūdālıklar
N’olaydı olmayaydı tā ezelden āşinālıklar TAH.16/1

2.2.2.12.24. Ebed

Allah’ın rızasından ayrılanların sonu cehennemdir:
Firār eyleyen emr-i rızā-yı Bārīden
Aña iḳāmet-i duzaḥ ebed değil de nedir G.51/3

2.2.2.12.25. Ölüm

Ölüm her insanın ne olusa olsun bir gün karşılaşıcağı İlâhî bir durumdur.²⁴⁰
Gökyüzünün altına sığmayan yani kibirli başlar muhakkak bir gün ölümü tadar:

Bu saḫf-ı āsumān zīrine Nāfi‘ sığmayan serler
Olur bir gün zarūrī cāyın ol zīr-i fu‘ āk eyler G.58/5

Dünya üzerinde ne kadar malı mülkü olsa ne kadar gücü olsa insana ölüm kaçınılmazdır:

Yapsañ bu cihān içre niçe ḫaşr ile kāḥ
Dikseñ bu bāğ-ı ‘ āleme şad hezārān şāḥ
Tevsī‘ -i dāire ne ḫadar olsa ‘ āḫıbet
Mār ile mūr mişālī yeriñdir yine sūrāḥ R.7

Ecel geldiğinde tek faydalı şey güzel ameldir:
Ne zamān kim boğaziñ şıḫsa ecel

²⁴⁰ G.58/4, R.11, T.47/9, G.221/19, T.70/4, T.70/5.

Fā'ide saña viren hüsn-i 'amel

M.1/80

2.2.2.12.26. Kâbe

Sevgilinin yüzü, semti, âşığın gönlü kutsallığı ve yüceliği nedeniyle Kâbe'ye benzetilir.²⁴¹ Sevgilinin yüzünü görmek Kâbe'yi görmek gibidir:

Seniñ vech-i cemîliñ görmek ister Ka'be-veş herkes

Cemâliñi gören müştâk cānā görmeyen müştâk G.119/2

Zülfe dil bağlandı kaldı hâlden hālî degil

Ka'be-i maşşûda bir kes vāramazmış bî-delîl G.140/3

Sevgilinin köyü de âşık tarafından Kâbe gibi tavaf edilir:

Ka'be-veş oldumsa tâ'if gerd-i merdān kūyını

Yüzlerinde bir şafā ağzında zemzem bulmadım G.153/5

Kırık kalpleri onaranlar Kâbe'yi yapmış gibi olurlar:

Yapar her kim ki dest-i lûtfîle bir kalb-i meksûrî

Şanasın kim 'imâret eylemişdir Beyt-i Ma' mûr G.194/1

2.2.2.12.27. Sureler-Dualar

Kunut dualarının namazda terki sehiv secdesi gerektirir:

Sehv iden halkıñ du'âsın tîz olur pāmāl-i hāk

Secde lâzımdır aña her kim ki terk eyler kunût G.21/3

Kehf Suresi ve Tâha Suresi:

İlâhî sûre-i Kehf içre seb' u şâminiñ hâkkı

Be-hâkkı sûre-i Tâha ve *sübḥānellezî esrā* K.18/8

2.2.2.12.28. Zikir-Evrâd

Âşığın sabah akşam zikri sabr-ı cemîldir:

Şabr iden nâr-ı celâl üzre bulur nûr-ı cemâl

Anıñ'çün oldu zikrim rûz u şeb şabr-ı cemâl G.140/5

Allah'ın zikrini dilinden noksan etmeyen müminlerin arasında tek sayılır:²⁴²

İtmeyen noḡşân dilinden zikr-i Hâk dindi aña

Hem yegâne kūy-ı mü'mindir dūrūdoldı du'â KIT.3/18

²⁴¹ G.131/5, G.142/1, G.162/4, G.174/2, T.15/22.

²⁴² G.16/9, G.205/5, K.3/11, R.1.

2.2.2.12.29. Şükür

Kişinin edeceği en güzel söz şükürdür²⁴³:

Ahlā iken şekerden şükr-i Hüdā-yı Yezdān

Niçün lisānıñ āhir sözlerle āşinādır G.50/5

2.2.2.12.30. Gaflet

Gaflet perdesi kulun Allah'ı bulmasını engelleyendir:²⁴⁴

Perde-i ğafletde oldı rāh-ı Hāḡ bizden nihān

Dīdemizde gün gibibir āşikārı bilmedik G.133/2

2.2.2.12.31. Kanaat

Âlemde tek güzel olan şey kanaattir:²⁴⁵

Pest ü bülend-i 'ālemi gezdim yek-ser

Ancaḡ baña geldi ḡana' at hoşter

Hırş ehliniñ olmaz idi dīdesi sīr

Bir vādii ḡılsañ aña sīm bir vādi-i zer R.10

2.2.2.12.32. Tevekkül

Tevekkül hazinesiyle gönül süslenmelidir:

Sākin ol künc-i tevekkülde idüb ārām-ı dil

Nāfi'ā virme dil-i pür-zāra hergiz ıztırāb G.13/5

Âlemde tevekkül gibi hoş bir yer yoktur:

Zīr ü bālāsın temāşā eyledim bu 'ālemiñ

Görmedim Nāfi' tevekkül gibi bir rengīn ḡışār G.48/5

2.2.2.12.33. İsyān

İsyān, içine dalınan bir denizdir:

Bu yüz ḡaralığıyla ḡalmışım bir baḡr-i 'iṣyāna

Bunı gel ṣorma benden aḡı ḡaradan seçenden ṣor G.82/3

2.2.2.12.34. Sırat

Kıyamet günü cehennem üzerinde kurulan Sırat Köprüsü korku vericidir:

²⁴³ KIT.3/8, T.46/1.

²⁴⁴ G.221/13.

²⁴⁵ G.63/10, G.86/6, G.102/1, MÜSED.7/5.

- Pül-i şîrât kûrûlsa gerek caḥîm üzre
 O hevî-nâk maḥalden hemân güzâr olacaḡ G.122/32
- Sîrat'ı yıldırım gibi geḡen onu asıl bilendir:
 Şîrât-ı müstaḡîm üzre dimişler ḡorḡuluk yoḡdur
 Bu söz gerḡekdir ammâ berḡ-veş andan geḡenden şor G.82/4

2.2.2.12.35. Mübarek Geceler

- Kadir, Berât, Mirâc geceleri birlikte anılır:
 Be-ḡaḡḡ-ı leyle-i Ḳadr ü Berât hem şeb-i Mi' râc
 İde her rûzını hem rûtbe-i ezîne vü a' yâd K.12/21

2.2.2.12.36. Gaflet

- Gafletin karanlıḡıyla ibret gözü perdelenir:
 Perdelendi zûlmet-i ḡafletle ḡeşm-i ' ibretim
 Olmadı bu dîde-i ḡam-dîdeden ref' -i niḡâb G.18/6
- Gaflet perdesi canı yalan tuzaḡına düşürmüştür:
 Giriftâr eylemişdir murḡ-ı cānı dām-ı tezvîre
 Bürimiş perde-i ḡaflet o deñlü dîde-i cānı K.7/76

2.2.2.12.37. Heva

- Heva ile heves kişiyi şaşkına çevirir:
 Yoḡ imiş ârām-ı dil bu ḡerḡ içinde yek nefes
 İtdi ser-gerdân bizi el-ḡaḡ hevâ ile heves G.103/1
- Âşıḡın hevası sevgilinin ateş renkli yanaklarıdır:
 Hevâ-yı âteş-ruḡsâr-ı yâr ile revâdır kim
 Şabâh-ı ḡaşre dek şem' -i derûnum olsa da sūzân G.156/2
- Kişinin her şeyini alıp götüren heva ve heves rüzgârıdır:²⁴⁶
 Nişâr itdim yoluñda naḡd-i eşk-i ḡeşm nem ḡaldı
 Hemân bād-ı hevâya şarf olındı cümle nem ḡaldı G.196/1

2.2.2.12.38. Şirk

- Zamanı şirkten temizleyen Hz. Muhammed'dir:²⁴⁷
 Alınca destine şemşîr-i pāk-i şer' in ol server

²⁴⁶ G.92/9, G.209/6.

²⁴⁷ K.7/27, K.7/29.

Hemān pāk itdi çarhıñ şirkden dāmān-ı ezmānı

K.7/31

2.2.2.12.39. Dinin Esasları

Dinin esasları üzere devam edenler, halk içerisinde kendisine itimad edilenler olurlar:

Esās-ı muhkem-i dīn üzere i‘timād kılan

Ṭavā’if-i ümeme mu‘temed degil de nedir

G.51/6

Dinin esasları içerisinde nifak kabul etmeyecek kadar sağlamdır:

O deñlü muhkem olmuşdur esās-ı tākı ihlāşıñ

Aña tūb-ı nifākı ursalar ‘illet kabūl itmez

G.79/8

2.2.2.12.40. Şehitlik

6. tarih Ali Efendi’nin şehit edilmesine düşürülmüştür. Şehit olmak şehâdet şerbeti içmenin nasib olması olarak nitelendirilir:

Muķārın olmamışdır bahtı lâkin necm-i mes‘ûda

Naşīb imiş şehâdet şerbeti ol zāta aķdemden

T.6/18

2.2.3. Cemiyet

2.2.3.1. Şahıslar

2.2.3.1.1. İslam Büyükleri ve Mutasavvıflar

2.2.3.1.1.1. Ashâb-ı Kehf

Mağara arkadaşları. “Yedi uyuyanlar veya Yedi Âlimler” diye de bilinirler. Kur’ân-ı Kerim’in “Kehf (Sure no 17)” suresinde Ashâb-ı Kehf’in başından geçenler tafsilatıyla anlatılmaktadır.²⁴⁸ Şair 18. kasidede Yarpuz adlı kasabada Ashâb-ı Kehf’in mağaralarını ziyaretini anlatmıştır. Her beyitte Ashâb-ı Kehf’in isimleri zikredilmiştir. Bunlar Yemlihâ, Mislinâ, Mekselinâ, Mernuş, Kefeştetayyuş, Sâzenûş ve köpekleri Kıtmir’dir:

Bi-ħamdil’lah naşīb oldu ziyâretgâh-ı Yemliħā

Süregeldim yüzimi dergeh-i vālāya Mişlinā

K.18/1

Dil ü cān Mekşelinā merķadine ħayli demlerdir

Müşerref olmağı bir kez iderdi arzū ammā

K.18/2

²⁴⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., İstanbul 1995, s.49

İçerken hicr-i Mer-nüş ile dâim cām-ı nîş-âlūd
Debernüşuñ vişâli âbı kıldı bu dili irvā K.18/4

Egerçi çok zamān şevkinde dil Kefeşetayyuşuñ
Olurdu murğ-i dil cism-i nizār içre ıtarab-efzā K.18/5

Vişāl-i Şāzenüş ile dil-i nā-şād şād oldu
Ġam u ālām-ı dünyā hātırından oldu nā-peydā K.18/6

İçüb āb-ı Fırāt-ı hoşguvā(r) Kıtmîr yalağından
Hayāt-ı tāze buldı teşne dil çün mähî deryā K.18/7

İlāhî sūre-i Kehf içre seb‘ u şāminiñ hākkı
Be-hākkı sūre-i Tāha ve *sübḥānellezī esrā* K.18/8

2.2.3.1.1.2. Gülşeni- Rüşeni

Gülşeni tarikatının kurucusu olan İbrahim Gülşeni (ö.1534) Halvetî şeyhi Dede Ömer Rüşenî (ö.1487)’nin yanında yetişip onun önde gelen halifelerinden biri olmuş, uzun yaşamı boyunca Akkoyunlu, Memluklu ve Osmanlı yönetimleri altındaki bölgelerde görüşlerini yayma fırsatı bulmuş ve görüşlerine değer verilen bir şeyh olmuştur.²⁴⁹ Gülşeni tarikatından bahsedilir:

Şıdkla itmiş tarîk-i Gülşeniye intisāb
‘Āleme te’sîr kılmışdır nidā-yı ‘andelîb G.14/2

Gülşeni ile Rüşenî’nin faziletleri anlatılır:²⁵⁰

Dehre bir āyîne-i ‘ālem-nümādır Rüşenî
Naḥl-bend-i ravza-i ‘izz ü ‘alādır Gülşenî
Şāh-rāh-ı devlete nūr-ı hüdādır Rüşenî
Kasr-ı cennet içre serv-i ser-nümādır Gülşenî
Dīde-i ‘uşşāka kuḥl-ı rüşenādır Rüşenî
Bülbül-i bāğ-ı cināna āşinādır Gülşenî MÜSED.5/1

²⁴⁹ Rüya Kılıç, “Osmanlı Devleti’nde Gülşeni Tarikatı (Genel Bir Yaklaşım Denemesi)”, OTAM, 2004, s.211-212.

²⁵⁰ MÜSED.5/2, MÜSED.5/3, MÜSED.5/4, MÜSED.5/6, K.7/17.

Onların ayağının toprağına intisâb edenler, bilginin nuru ile zevklenirler:

Ḥāk-i pāyına olarıñ kim iderse intisâb
 Kîmyâdır anlarıñ destine aldığı türâb
 Berķ urub evc-i kerâmât üzre mânend-i şihâb
 Nûr-ı ‘irfândan iderler ehl-i şevķi zevķ-yâb
 Dîde-i ‘uşşâķa kuḥl-ı rûşenâdır Rûşenî
 Bûlbûl-i bâğ-ı cinâna âşinâdır Gülşenî

MÜSED.5/5

Şairin maksadı o büyük şahsiyetlerin şefaatleridir:

Rûşenî kabri degilse **Nâfi‘â** meşhûdumuz
 Gülşenî kabrin naşîb itmiş bize ma‘bûdumuz
 Şükr kim vardır o cāy-ı dil-güşâdan sûrumuz
 Dü cihân içre şefâ‘âtdir hemân maķşûdumuz
 Dîde-i ‘uşşâķa kuḥl-ı rûşenâdır Rûşenî
 Bûlbûl-i bâğ-ı cinâna âşinâdır Gülşenî

MÜSED.5/7

2.2.3.1.1.3. İbn-i Edhem

İbrahim Edhem adıyla şöhet bulmuştur. Babası Belh sultanlarındandır. Gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa zamanda sultanlık yolunu terk etmiştir. Divanda da tacı tahtı bırakmasına göndermede bulunulmuştur:

İbn-i Edhem mişâli kılsañ da
 Terk-i tâcele ḥâtırıñ dirhem

T.10/15

2.2.3.1.1.4. İmam-ı Azam

İmâm-ı Azam’ın fetvaları ile hareket edilir:

Alıcak destine fetevâ-yı İmâm-ı A‘zamdan
 İtdi da‘vâ-yı velâyetde şebâtın îrâd

K.16/21

2.2.3.1.1.5. Mansur

Mansur’un ene’l-Hak sözü kendinden değil Allah’tandır:

Nûr-ı Ḥāk gün gibi olmuştur cihânda mûncelî
 Niçe tafşîl eyleyem saña bu lafz-ı mücmeli
 Şerḥ-i ḥâl itmiş niçe gör kim velîler kümmeli
 Mest olanlarıñ kelâmı kendüden gelmez velî
 Pes ene’l-Ḥāk niçe disün kişi Mañşûr olmadan

TAH.12/4

2.2.3.1.1.6. Mevlâna-Şems

Ayın güneşin etrafında dönmesi Mevlevî ayini ile ilişkilendirilir ve Mevlâna Şems ile birlikte anılır:

Dem-â-dem itdigiyçün kesb-i feyz-i şemsden nûrın
 Bu devrânda rûsûm-ı Mevlevî taşvîr ider meh-tâb G.12/9
 Âlemde Şems ile Mevlâna gibi faydalı yoktur²⁵¹:
 Yüzlerim bir kerre sürsem hâk-i pâ-yı râhına
 Çarhıñ itmezdim naẓar bir daḥi mihr ü mâhına
 Cân u dilden bende olsam ol erenler şâhına
 İktisâb-ı feyz içün varsam n'ola dergâhına
 Şems ü Mevlânâ gibi yok her dü ' âlemde kerîm TAH.2/7

2.2.3.1.2. Tarihi Şahsiyetler

2.2.3.1.2.1. Aristo

Aristo hikmet ve ilimle birlikte anılır:²⁵²
 Göreydi bunca tedâbîr-i ḥikmet-âmîzin
 Ḥacâletile Aristo olur idi pinhân K.10/35

2.2.3.1.2.2. Baykara

Ali Şîr Nevâî dönemi hükümdarıdır. Adaleti, şiir ve şaire önem vermesi, kültürü koruması gibi yönleriyle anılır.

Baykara gelse idi meclisine
 Dehşetinden olur idi ebkem T.10/30

2.2.3.1.2.3. Behram

Behrâm, gûr (yaban eşiği) avlamaya merakından dolayı bu kelimeyle birlikte kullanılır:

' Âķibet bir Gûra ķor gerek ecel bir anı
 Rûstem ü Behrâm-veş olsa da dehre dâstân T.70/5

2.2.3.1.2.4. Cem

Şiirlerde en çok anılan tarihî ve efsanevi şahsiyettir ve genellikle cam, bezm, şarapla birlikte kullanılır²⁵³:

²⁵¹ TAH.6/4.

²⁵² K.16/24.

Dile bu feyz-i şahbā tā zamān-ı cām-ı Cemdendir
Dönüb bunca ne demler bezm-i rindane o demdendir G.53/1

N'eylesün rüyîñ gören āyîne-i İskenderi
Būs iden la' liñ bakar mı neş'e-i cām-ı Ceme G.178/3

2.2.3.1.2.5. Dârâ

Pers İmparatorluğu'nun son hükümdarı olarak tanınır ve Şehnâme'nin de baş kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkar. Dârâ, İskeder ile savaştığı için onunla birlikte anılır²⁵⁴:

Bu deñlü devlet ü dārâtile geçdi yere Dārâ
‘ Aceb āyîne-i İskenderiñ qalmış mıdır nūrı G.215/5

Dâver-i Dârâ ifadesiyle Serasker İbrahim Paşa övülür ve aynı zamanda dara kelimesi hükümdar anlamına da geldiği için tevriyeli bir kullanım söz konusudur:

Ol dâver-i Dārâ cenâb, tedbîr ü re'yi müsteṭâb
Her kavlini faşlü'l ḥiṭâb, itmiş Hudâ celle 'alâ K.3/35

2.2.3.1.2.6. Eflâtun

Eflâtun bilgeliğiyle anılır:²⁵⁵

Sebak-ḥ'ân-ı Felâṭun oldığıyçün 'ilm-i ḥikmetde
Olubdur dâfi' -i ḥ'âb-ı girân u derd-i ser ḳahve G.161/7

2.2.3.1.2.7. Hârût

Hârût; kuyu, sihir ve Bâbil'le anılır:

Çeh-i Bâbilde fenn-i siḥri Hârûta ider ta' lîm
Mahâret kesb iden fenninde bir seḥhârdır çeşmiñ G.128/2

2.2.3.1.2.8. Hasan-ı Basrî

Hasan-ı Basrî kalem sahiplerinin en üstünü ilim ehlinin en çok bilenidir:

' Aliyy-i şāḥib-i seyf ü ḳalem ehl-i kerem a' lem
Ḥasan-ı Başrîye ḳıldı 'ilm-i ḥaṭ ta' lîmine himmet K.8/10

²⁵³ G.101/1, G.155/2, G.157/3, T.10/9, K.11/8.

²⁵⁴ K.11/10, K.15/33, T.10/7.

²⁵⁵ G.95/4, T.10/11, T.66/2.

2.2.3.1.2.9. Hatem

Peygamberimiz zamanında yaşamış , çok zengin bir şahsiyettir. Meşhur oluşu darbı mesel hâline dönüşmüş cömertliğiyle olmuştur.²⁵⁶

Hâtem cömertlik ve el açıklığıyla birlikte kullanılır.²⁵⁷

Ne cānı var k'ide Hâtem yanında cūd u sehā

Ne zorı var k'ide Rüstem şecā' atin izhār

K.23/28

2.2.3.1.2.10. Hz.Hamza

Hız.Hamza, Allah'ın aslanı ismiyle ünlenmiştir:

Ki ya' ni mefhar-i hem-nām-ı şîr-i Hâzret-i Hâk kim

Zamânında olub âb üstüne şâhib-kırân âteş

G.105/8

2.2.3.1.2.11. Hülâgû

Hülâgû divan şiirinde yağma, çapul ve kötü niyetli padişah kişiliğiyle anılır.²⁵⁸

Burada sevgilinin adaletsizliğiyle birlikte kullanılır:

Hülâgûle müsāvāta o şāhım olmayub rāzı

Baňa hâş itdi evvel şöŋra bî-dādın 'umūm itdi

G.211/3

2.2.3.1.2.12. Hüsrev Perviz

Genc-i Şâygâ olarak anılan Hüsrev Perviz'dir:

Oldıgınca dîdemiz bir meh-likānıñ mā'ili

Oldı gönlüm şanki genc-i şâygānıñ nā'ili

G.197/1

2.2.3.1.2.13. İbn-i Mukle

8.kaside hat ilminin tarihçesine yöneliktir. İbn-i Mukle güzel hattın cemali perdesini halka açandır:

Hasan hüsn-i hattıñ açub cemāli perdesin halka

Anıñla İbn-i Mukle 'aynına virmiş zihî şūret

K.8/11

2.2.3.1.2.14. İbn-i Sînâ-Fârâbî

İlim ve hikmetle anılırlar:

Hakîkat ehliniñ sırrını bilmez hikmet erbābı

Aña vâkıf olur mı İbn-i Sînâ ile Fârābî

²⁵⁶ Pala, s.241.

²⁵⁷ T.10/10.

²⁵⁸ İskender Pala,s. 262.

Açılmış Nāfi‘ā her kimseniñ rüyne bir bâbı
 O şūh âyīnede ‘aksiyle eyler güft ü gū Nābī
 Bilen söyler nikāt-ı rāz-ı hüsni bilmeyen söyler TAH.13/5

2.2.3.1.2.15. İskender

İskender zikredilen beyitlerde aynasıyla beraber, âyine-i İskender, âyine-i âlem-nümâ olarak da anılır. Sevgilinin sinesi âyine-i âlem-nümâ’dır.²⁵⁹

Ğonçe-i la‘l-i dehānıñ hoşka-i yāķūtdır
 Sīneñüz âyīne-i ‘âlem-nümâdır dil-berā G.8/2

Sultan Mahmut İskender olarak isimlendirilir:

Ey şehensāh-ı mu‘azzam şehryār-ı baħr u ber
 V’ey Sikender Cem-ħaşem fermān-revā-yı ħuşk u ter K.15/31

2.2.3.1.2.16. Kârûn

Kârûn malı mülküyle ve yere batışıyla anılır:

Yerlere batmış menāl ü mālile çıkmaz sesi
 Her ħurūnuñ söylenür dillerde bir Ķārûn’ı var G.41/10

Olsañ ħarīn-i Ķārûn cem‘-i menāl birile
 Ķahr-ı Ĥudāya maķrûn olunca hep hebādır G.50/4

2.2.3.1.2.17. Lokman

Lokmân hekimliğiyle anılır:

Ķuvā-i nā-tüvān-ı cism-i bī-tābī-i pīrānıñ
 Devā-sāz olsa da Loķmān aña şıĥħat ħabul itmez G.79/5

2.2.3.1.2.18. Rüstem

Kahramanlık, cesaret ve kuvvet ile birlikte anılmıştır.²⁶⁰

Ķahr-ı a‘dāya ħahramānlık idüb
 Virnese tāb zūrīña Rüstem T.10/8

Ne cānı var k’ide Ĥātem yanında cūd u sehā
 Ne zorı var k’ide Rüstem şecā‘ atin izhār K.23/3

²⁵⁹ G.99/4, G.110/1, G.115/3, K.7/21, G.178/3, G.215/5, T.10/7

²⁶⁰ G.178/9, G.215/3, K.3/43.

2.2.3.1.2.19. Selman-ı Sâveci

Ashâbdan olan Selmân-ı Sâveci pâk mizâcıyla anılır:

Şübhesiz Selmân-i pâkden bend ider kuşağını

Kim ki çarhıñ mûy-ı dünyâdan ider başın tırâş

G.106/6

2.2.3.1.2.20. Şâzelî

Kahvecilerin piri olarak zikredilir:

İrâdet aldıgıyçün pîr-i şeyh-i Şâzelî'den o

Hurûş-ı cûşile her demde kendinden gider kahve

G.161/10

2.2.3.1.2.21. Veysel Karani

Veysel Karani, peygamberimiz döneminde yaşamış onu görmeden müslüman olmuştur. Peygamberimizin hırka-i saadetleri Hz.Ömer tarafından ona verilmiştir. Hz. Veysel Karani, Hz.Muhammed'in sırdaşıdır:²⁶¹

Muhammed sırrın ancak Hâzret-i Veys'el Kâren söyler

Ğarâm-ı pîr-i Ken'ânı dağî Beytü'l-hâzen söyler

Bu hikmet-ğâneye derd-i derûnın her gelen söyler

Sevâd-ı kâ'inât esrâr-ı şun'ı bî-sûğan söyler

Kitâb-ı mümekkinât âşâr-ı Hâkkı bî-dehen söyler

TAH.13/1

2.2.3.1.2.22. Zâl-Dahhâk-Efridûn-Rüstem

Zâl, Rüstem'in babasıdır.²⁶² Rüstem İran'ın ünlü kahramanı, Dahhâk ve Efridûn ise peşpeşe gelen İran hükümdarlarıdır.

Niçe biñ Dahhâk u Efrîdûn u Rüstem Cem gibi

Zâl-ı gerdûn eylemiş anları gamla zâr u zâr

G.49/3

Muqarrerdir zevâliñ âfitâb olsañda bir günde

İderler câyıñı zîr-i zemîn olsañ da ibn-i Zâl

G.143/7

2.2.3.1.3. Devlet Adamları

2.2.3.1.3.1. Akif Paşa

Akif Paşa, Yozgatlı'dır. Bozokluzâde olarak bilinir. Devrin tanınmış devlet adamlarından olup, hac dönüşünde vefat etmiştir. Âlim, şair, bilgili, vakarlı ve

²⁶¹ MÜSED.14/3.

²⁶² G.45/5.

hiddetliydi. Münşeât'ı ve Tabsıra'sı meşhurdur.²⁶³ Devrin paşalarından Akif Paşa'nın ününden bahsedilir:

Ki ya' ni hâzret-i paşa-yı zî-şân 'Ākif-i devrân
 Nizām-ı nazmına nazm-ı şüreyyā bî-bahā geldi K.2/9
 60.tarih Akif Paşa'nın ölümüne düşürülmüştür²⁶⁴:
 Boğazı geçmeden evvel orada peyk-i ecel
 Anı bir şık boğaz itdi ki gelüb yanına tā T.60/4

2.2.3.1.3.2. Ali Paşa

II. Mahmud döneminde Bağdat valisi olarak görevlendirilmiş daha sonra da Halep valiliği yapmış devrin ünlü devlet adamıdır. 16.kaside adına yazılmıştır. Yine 55.tarih Davut Paşa'nın terfisi ve yerine Ali Paşa'nın geçişine düşürülmüştür.²⁶⁵ Bağdat valisi oluşu mutlu bir müjde olarak gösterilir:

Didi bu müjde-i ferhunde 'Alî Paşa ki
 Rûy-ı ikbâline bu demde açılmış Bağdād K.16/13
 Ali Paşa, benzerine âlemde rastlanmamış bir devlet adamıdır.²⁶⁶
 'Ali Paşâ-yı düstür-ı mu'azzam şîr-i şavlet kim
 Nazîri 'ayn-ı 'âlem içre hergiz olmamış meşhûd T.55/5

2.2.3.1.3.3. Battal Bey

Gaziantep'te Osmanlı idaresi tekrar kurulduktan sonra atanan ilk Gaziantep mütesellimi Battal Bey'dir. 52.tarih devletten aldığı nişana düşürülmüştür.²⁶⁷

Ya' ni kim ol 'Ayn-tâbîñ hānedān-ı eşrefi
 Mîr-i Battāl ile nāmı dehre olmuş dāstān T.52/13

2.2.3.1.3.4. Bayezit

Sultan II.Bayezit'in ilâhî âlemin sırlarına vakıf olması ile ilişki kurulur:

Sırr-ı lāhūta Bāyezîd gibi
 Cānib-i Hâk'dan olsa da mülhem T.10/17

²⁶³ Süreyya, I, 227-228.

²⁶⁴ T.60/1, T.60/2, T.60/3.

²⁶⁵ K.16/18, K.16/19, K.16/23, K.16/25, K.16/27, K.16/28, K.16/36, K.16/38, K.16/39, K.16/40.

²⁶⁶ T.55/6, T.55/7, T.55/8, T.55/9, T.55/10, T.55/15.

²⁶⁷ Prof. Dr. Hale Şıvgın, "19. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab", OTAM, Ankara 2000, s.546.

2.2.3.1.3.5. Hurşit Paşa

Divan'da adı geçen Hurşit Paşa Hurşit Ahmed Paşa olup, II. Mahmut döneminde sadrazamlık yapmıştır. Halep valiliğinde bulunmuş daha sonra Mısır'da çıkan karışıklıklar zamanında Mısır valiliği yapmıştır. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanı sonucu valiliği elinden alınmıştır.²⁶⁸ 17. kaside onun Gaziantep'e gelişine yazılmıştır ve kaside onun övgüsündedir:²⁶⁹

Merhabā ey pādīshāhīñ āşaf-ı ser-defteri

Āsumān-ı devletiñ hırşīd-i rahşān-aḥteri

K.17/1

2.2.3.1.3.6. Küçük İbrahim Paşa

70. tarih onun ölümüne düşürülmüştür.

2.2.3.1.3.7. Köse Mehmet Paşa

23. kaside onun Maraş valisi oluşunun tebrikinde yazılmıştır.

2.2.3.1.3.8. Miralay Sabit Bey

49. tarih onun miralay oluşuna düşürülmüştür.

2.2.3.1.3.9. Moralı Sami Bey

Divanda 21. tarihte aldığı nişana tarih düşürülmüştür.

2.2.3.1.3.10. Mehmet Ali Paşa

Divanda adı geçen Mehmet Ali Paşa, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dır. Mehmet Ali Paşa, okur-yazar olmamakla beraber, çalışkan, cesur, muvazeneli ve becerikli olduğu için Kahire'de az zaman da kendini göstermiş ve serçeşmelik ünvanıyla Kahire'deki başıbozuk erlerin başına geçmiştir.²⁷⁰

Mısır valisi olmuş, döneminde Osmanlı Devleti'ne karşı Mısır'da karışıklıklar çıkmasına neden olmuştur. Daha sonra İstanbul'a gelerek padişahın ayağına yüz sürmüştür.²⁷¹

Divanda 4. ve 9. tarihlerde adı geçmektedir. 10. kaside İbrahim Paşa ile onun oğlunun sünnet düğünlerine yazılmıştır.

²⁶⁸ Şıvgın, s.527-528.

²⁶⁹ K.17/2, K.17/3, K.17/4, K.17/5, K.17/6, K.17/16, K.17/22.

²⁷⁰ Ord. Prof. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu*, Ankara 1999, V, 125.

²⁷¹ Süreyya, III, 955.

2.2.3.1.3.11. Serasker İbrahim Paşa

Divanda en çok ismi geçen devlet adamıdır. Serasker İbrahim Paşa Mehmet Ali Paşa'nın oğlu olup şair Nâfi'nin hayatında da önemli yer etmiştir. Nâfi İbrahim Paşa'nın oğullarına öğretmenlik yapmak amacıyla Mısır'a gitmiş ve bu dönemde Mısır'da meydana gelen tarihî olaylara da şahitlik etmiş ve bunlar üzerine tarihler düşürmüştür. Cidde, Adana valisi olup babasının ardından Mısır valisi olarak atanmış devrin önemli devlet adamlarındandır.

Divanda 5. tarihte adı geçer:

Ki ya'ni şîr-i rûşen-rây-ı İbrâhim Paşa kim
Vezîrân-ı cihân içre bugün yokdur aña endâd T.5/10

Beylan'ı almasına da tarih düşülmüştür:

Varub şâhinveş İbrâhim Paşâ kondı Beylân'a
Hüseyn Paşâ kaçub hem çün 'aşâfir oldu bî-lâne T.14/3

25. tarihte yaptırdığı vapurdan bahsedilir:

Ya'ni kim Ser-asker İbrâhim Paşâ-yı dilîr
Meşreb-i pâkidir icrâ eylemek mâ'-i sebîl T.25/2

31. Tarih İbrahim Paşa'nın küçük oğlunun yazı yazmasına düşürülmüştür.

3.Kasidede de ona övgüler bulunmaktadır:

Dünyanın gözü, her zaman üstünlük kazanan hükümdar, zamanın mehdisi gibi övgülerle anılır:

Ey merdüm-i çeşm-i cihân, vey pür-dil-i şâhib-ı kırân
Tâ devr-i mehdî-i zamân hükümûn ola şüret-nümâ K.3/49

O, insafî bir vezir, gönüllerin hünerli sahibidir ve devrinde gürültü, kavga, şer yoktur:²⁷²

Sen bir vezîr-i dâdger, rûşendil-i şâhib-i hüner
Nâ-bûd olubdur şûr u şer, devriñde ey kişver-i güşâ K.3/50

2.2.3.1.3.12. Sultan II.Mahmut

Sultan Mahmut melek hasletlidir ve Allah'ın gölgesi olarak dünyada anılır:

Ya'ni kim Sulţân Maĥmûd-ı melek ĥaşlet o kim
Zıll-i ma' bûd ile olmuşdur cihânda müşteher K.15/10

Din ve devlet gölgesinde koruma altındadır ve memleket adaletiyle süslenmiştir:

²⁷² K.3/51, K.3/52, K.3/53, K.3/54, K.11/8, K.11/11, K.11/12, K.11/16, K.11/17, K.11/18, K.11/19.

Dîn ü devlet sāye-i mülkinde pür-emn ü emān

Mülk ü millet devr-i ‘adlinde müzeyyen müftehar K.15/12

Peygamberimizin nuru onun pāk alnında parlar:

Nūr-ı Aḥmed cebhe-i pākinde lāmi‘ müstenīr

Münderic zāt-ı hümayūnında āyāt-ı zafer K.15/13

Eski zamanlarda çok sultanlar gelmiştir; ama onun gibi bir peygamber övüncü şah dünyaya gelmemiştir:

Gerçi çok gelmiş selāṭīn-i ‘izām eslāfda

Gelmemiş bir böyle şahenşāh-ı memdūḥü’s-siyer K.15/16

Onun işi Ahmed-i Muhtār’a hizmet etmektir:

Fī Sebīli’llāh tertīb-i cihād itmek işi

Dîn-i pāk-i Aḥmed-i Muhtāra ḥizmet bu yeter K.15/17

Sultan Mahmut’un icraatları da övülür.²⁷³

2.2.3.1.3.13. Sultan Abdülmecit

39. tarihte ismi geçmektedir. Sultan Abdülmecit, II.Mahmut’un oğludur. O, babasının ölümünden sonra tahta geçtiğinde karşı karşıya kaldığı Mısır meselesiyle anılır.

2.2.3.1.3.14. Sultan Selim

19.tahmis merhum İlhâmî mahlaslı Sultan III.Selim’in gazeline yazılmıştır:

Ḥan-ı Selīm gibi olan pādişeh-i İslāmı

İtdiler katline bir niçe ‘adū iḳdāmı

Nāfi‘ā görene dir ol şeh idüb istirhāmı

Derdile rüyña baḳdıḳca dil-i İlhāmı

Gerçi ḥandān olur ammā cigeri ḳan aḡlar TAH.19/7

2.2.3.1.3.15. Yusuf Kâmil Paşa

Yusuf Kâmil Paşa, Osmanlı devlet adamlarından olup Mehmet Ali Paşa’nın kızı Zeynep Hanım’la evlenerek onun damadı olmuştur. Abdulaziz döneminde sadrazamlık yapmış, devletin çeşitli kurumlarında üst düzey görevlerde blunmuştur. İlk çeviri eseri olan Telemak’ı da o, dilimize çevirmiştir.

²⁷³ T.35/4, K.15/11, K.15/14, K.15/15, K.15/19, K.15/20, K.15/23, K.15/28, K.15/29, K.15/30, K.15/31K.15/32, K.15/33, K.15/34, K.15/35, K.15/36, K.15/39, K.15/40, K.15/41, K.15/42, K.15/43, K.15/44, K.15/45, TAH.19/2.

36., 37. ve 50. tarih paşanın Mehmet Ali Paşa'nın kızı ile evliliğine düşürülmüştür. 38.tarih paşanın yaptırdığı mektebe düşürülmüştür.

2.2.3.1.4. Divanda İsmi Geçen Şairle Çağdaş Şahsiyetler

2.2.3.1.4.1. Abdullah Şerîf

Dönemin Mekke şerifidir. Babasıyla Mısır'a gelişine ve Sultan Abdülmecit'ten İstanbul'da nişan alışına 42.ve 43. tarihler düşürülmüştür. 44.tarih aldığı tüfeğin tarihidir.

2.2.3.1.4.2. Bağdath İbrahim Efendi

Devrin hattatlarındandır. Nâfi onun hattının güzelliğini 24. kasidede övmüştür.

2.2.3.1.4.3. Çegem-zâde Ali Efendi

Gaziantep hanedanındandır. Bağdat fatihi olarak adlandırılmış olan Ali Paşa'nın kâtibiyken şehit edilmiştir. 6. tarih de bu olaya düşürülmüştür.

2.2.3.1.4.4. Çegem-zâde Hüseyin Efendi

Kudüs'e mütesellim olarak görevlendirilmiştir ve 2. manzum mektup da onun memuriyetine yazılmıştır.

2.2.3.1.4.5. Erzigâni Hasan Ağa

Mısır'da hayır-hasenât sahibi bir şahsiyettir ve 41.tarih onun ölümüne düşülmüştür.

2.2.3.1.4.6. Fatih Efendi

Mısırlı ilim-irfan sahibi, şairlik yönü de olan bir şahsiyettir. 15.tarih onun hac yolunda vefatına yazılmıştır.

2.2.3.1.4.7. Hasırcızâde Hafız Muhammed Ağa

Gaziantep'te iz bırakan şahsiyetler arasında sayılır. İlim-irfan sahibi olup, 19. yy'de divan sahibi şairler arasında sayılmaktadır. 5.kaside övgüsünde yazılmıştır.

2.2.3.1.4.8. Hattat Nuri Efendi

19.yy'nin ünlü hattatlarından olup İbrahim Paşa'nın isteği üzerine Mısır'a giderek burada mesleğine devam etmiştir. 27.tarih onun medhinde yazılmıştır.

2.2.3.1.4.9. İbn-i Hattap

12. tarih vefatına yazılmıştır.

2.2.3.1.4.10. İsmail Nevzat

O dönemde doğan bir çocuktur ve 46.tarih doğumuna yazılmıştır.

2.2.3.1.4.11. İstanbullu Mahmut Efendi

13. tarih onun Halep’te vefatına yazılmıştır.

2.2.3.1.4.12. Maraş Ulemasından Mesut Efendi

Mehmet Ali Paşa döneminde Maraşlı ulemadan olup, Mehmet Ali Paşa’nın Osmanlı devletine karşı isyanındaki haksızlığı savunmuştur.²⁷⁴ Manzum mektup ona yazılmış onun yüksek şahsiyetinden ve felek insan ilişkisinden bahsedilmiştir. 57.tarih onun oğlu Mahmud’un doğumuna düşürülmüştür.

Mücevher-i harfden Nāfi‘ düşüb mevlûdüne târih

Zihî bu dehre teşrîf itdi Maḥmud-ı melek sîmâ

T.57/14

2.2.3.1.4.13. Muhammed Kâmil

Şairin okul arkadaşısıdır.68.tarih onun mektepten ayrılışına düşülmüştür.

2.2.3.1.4.14. Mustafa Efendi

69. tarih evliliğine düşülmüştür:

2.2.3.1.4.15. Süleyman Ağa

Divanda 9. tarihte adı geçmektedir.

2.2.3.1.4.16. Şeyh Mahmut Efendi

Maraş ulemasındandır ve 10. tarih onun vefatına yazılmıştır.

2.2.3.1.4.17. Zülfikar Efendi

22.kaside onun medhinde yazılmıştır.

2.2.3.1.4.18. Zühre Hanım

2.tarih Zühre Hanım’ın vefatına düşürülmüştür. 28. tarih onun kızının doğumuna düşürülmüştür.

²⁷⁴ Mevhibe Savaş, Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın İsyanı ve Neticeleri Hazırlayan Unsurlar, *Aksu Gazetesi*, 1996, s.407-430.

2.2.3.1.5. Efsanevi Karakterler- Hikaye Kahramanları

2.2.3.1.5.1. Ferhat ile Şirin

Ferhat, Bî-sütûn dağlarıyla hatırlatılır:

Dilde nağş-ı bir leb-i şîrîn itmişdi zühûr
Zâhir olmuşdı degil ‘ âlemde nağş-ı Bî-sütûn G.154/7

Zihî Mîr Sa‘îd’iñ ‘ Akke nāmı fülk-i zîbāsı
Sezâdır aña kûh-ı Bî-sütûnuñ dinse hem-tāsı T.18/1

Şirin hem Ferhat’ın sevgilisi hem de tatlı anlamında tevriyeli kullanılmıştır:

Murg-ı gönüm kayd u bend-i ‘ aşqdan âzâd idi
Hâtırım hurrem şafâ vü zevke çün mu‘ tād idi
Bir lebi şîrîn ‘ aşkından gönül Ferhâd idi
Kaşr-ı iqbâlim felek-veş muhkem ü âbâd idi MÜSED.2/5

Âşık tatlı dudaklı sevgili yolunda Ferhat olup yanmayı ister:

Bir leb-i şîrîn için Ferhâd olub
Kûhkenlikde ‘ aceb üstâd olub
Tîşe-i gam üzre mu‘ tād olub
Maḥv idüb bu cismimi berbâd olub
Haşre dek dilde bu resme yâd olub
Yanayın ey şem‘ -i rûşen yanayın MÜSED.15/5

2.2.3.1.5.2. Gül ile Bülbül

Divanda bülbül ile âşık ; gül ile sevgili kastedilerek gül ile bülbül hikâyesine göndermelerde bulunulmuştur:²⁷⁵

Bülbül-âsâ bir gül-i bî-ḥârdan oldum cüdâ
Bir yüzi gül saçı sünbül yârdan oldum cüdâ G.5/1

Güller çeker nedâmet-i bisyâr ḥârdan
Bülbül de bâğ-ı dehrde nālân gelür geçer G.73/5

Yâr gelsün gül-şen içre ḥâtır şâd eylesün

²⁷⁵ G.15/5, G.54/3, G.108/8, G.168/1.

Dām-ı ğamdan bu gönül murğını āzād eylesün
 Bu revişle bu cihān baġında bir ād eylesün
 Ğonçe ğülsün gül açıldın cūy feryād eylesün
 Sen tūr ey bülbul biraz gül-şende yārim söylesün

TAH.8/3

2.2.3.1.5.3. Leylâ ile Mecnun

Âşık, Kays'tan önce âşıklığın kendisine verildiğini söyler:

Baňa tevcīh olmuş idi kişver-i dil-cūy-ı 'aşk
 Yok iken Kays üstine mülk-i melāmetden şübüt

G.21/2

Âşıġa aşāġısı yukarısı birdir; Ferhat'ın daġı Kays'ın çölü olduġu gibi:

Şadr-ı 'aşkıñ zīr ü bālāsı ber-ā-ber 'āşıka
 Dime kim Ferhād u Kays'ın kühı var hāmūnı var

G.41/8

Aşk çölüne Kays gibi bir mübtelâ gelmez diyenler âşıġın parçalanmış sinisini görünce bu boş sözden dönerler:

Görünce sīne-çākim döndiler bī-hūde sözlerden
 Diyenler deşt-i 'aşka Kays-veş bir mübtelâ gelmez

G.89/5

Aşk yolunda Ferhatlar, Mecnunlar aşkın sırrını asla açıklamazlar:

Rāh-ı 'aşk içre niçe Ferhād u Mecnūn vār idi
 Ser virirler idi sırr-ı 'aşkı itmezlerdi fāş

G.107/2

Âşık, Kays'ın Leylâ'ya âşık olmadan delilik mülküne sahip olduğunu söyler:

Olmamışken Kays Leylā bend-i zülfine esīr
 Şart-ı vākıfla virilmişdi baňa mülk-i cūnuñ

G.154/2

Âşıġın aşk hikâyesi Şirin ile Leylâ'ninkinden daha üstündür:

Hikāyāt-ı 'acīb-i kışsa-i Şīrīn ü Leylādan
 Gice ğam-hānemizde bir qurı efsānemiz yegdir

G.218/6

2.2.3.1.5.4. Şem ü Pervane

Divanda şem ü pervâne en çok bahsi geçen aşk kahramanıdır. Şem, sevgili ; pervane, âşıktır ve pervane vuslat peşindedir²⁷⁶:

Rāh-ı 'aşk içre gezen pervāneden alsun haber
 Yağdı cānın şem'-i bezm-ārā için çıkmadı ses

G.102/6

²⁷⁶ G.103/7, G.183/2, G.207/5.

Pervâne, şem'in etrafında vuslat için döner durur ; onun vuslatı ateşe kavuşup onda yanmasıdır:

Pervâne devr iderken eṭrāf-ı kūy-ı yāri
Lāyık gören anı Nāfi' vaşl-ı nāra maḥşûş G.112/5

Ummasa şevkle pervâne ḥayāt-ı cāvid
Nāfi' ā şem'e varub cānını itmezdi helāk G.136/7

Döner bu āsiyāb-ı çerḥ-i gerdūn dānesiz ḳalmaz
Yanar her ḳande kim bir şem'-vār pervānesiz ḳalmaz G.100/1

Men ki dīvāne degil de ya neyin
Nüh şadefde şanki bir dūr-dāneyin
Bī-ser ü sāmān bir dīvāneyin
Cām-ı ' aşķile ezel mestāneyin
Şem'-i ḥüsne şevkle pervāneyin
Yanayın ey şem'-i rüşen yanayın MÜSED.15/1

2.2.3.1.5.5. Vamık ile Azra

Âşık sevgilisi yoluna bin Vamık'ı lāyık görür:

Yoluña ' Azrā-şıfat biñ Vāmıḳ olsun sevdigim
Nāfi'-i bī-mār-veş biñ şādıḳ olsun sevdigim
Bār-ı ' aşķıñ çekmege biñ lāyık olsun sevdigim
Yoluña Şıdķı gibi biñ ' aşķ olsun sevdigim
Sen hemān ey ḡamzesi cellād-ı cān ṭurduḳca ṭur TAH.4/6

2.2.3.1.5.6. Yusuf ile Züleyha

Züleyhâ'nın gönlü aşktan paramparça olduğu için Züleyha Yusuf'un gömleğini derd ile parçalamıştır:

Olmasaydı dil-i şad-çāk Züleyhâ'da eger
Yūsuf'uñ dāmenin itmezdi oda derdile çāk G.136/2

2.2.3.1.6. Bahsi Geçen Şairler

127. gazel şair Fatih'in gazeline naziredir:

- Bu şi‘ r-i dil-güşāsını tanzîre Fâtih’iñ
Nâfi‘ gibi bu dehrde bir nûktedân gerek G.127/6
191. gazel şair Nihat’ın gazeline naziredir:
Cenâb-ı Nâfi‘ i tanzîre yok kudret Nihâdımda
Faḫaṭ endîşe vü efkâra dû-ḫâr oldıgım ḳaldı G.191/9
- 45.tarih şairin kızına düşülmüştür.
Nâfiüstâdının Nef’î olduğunu söyler:
Nâfi‘ olunca Nef’î-i üstâd pey-revi
Siḫri düketdi şi‘ rde i‘ cāza başladı G.195/7
- Şair, yazdığı şiirin Vehbi’ninki gibi olduğunu söyler:
Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün
Böyle herkes bulamaz Vehbîye pâkize-edâ KIT.5/21
- Leyla Hanım: 2.tahmis onun gazeline,
Sümbülzâde Vehbi: 6.kıta onun tuhfesine ve 5.tahmis onun gazeline,
Fuzûlî: 3.tahmis onun gazeline,
Erzurumlu Sadık: 4.tahmis onun gazeline,
Nâbî:6,7,8,13,17.tahmis onun gazellerine ve 10.tahmis onun na’tına,
Ulvî:9.tahmis onun gazelinesidir,
Şemsi Sivasî:12.tahmis onun gazeline,
Fedâyî:14.tahmis onun gazeline,
Şemsî:15.tahmis onun na’tına,
Fıtnat:18.tahmis onun gazeline,
Sultan Selim:19.tahmis onun gazeline,
Nef’î:21.tahmis onun gazelinesidir.

2.2.3.2. Divanda Bahsi Geçen Eserler

Divanda 4. tarihte Fatih Efendi’nin Mehmet Ali Paşa’ya takdim ettiği eserden övgü ile bahsedilerek bu takdime tarih düşürülmüştür.

2.2.3.3. Yer İsimleri

2.2.3.3.1. Ülke-Şehir İsimleri

2.2.3.3.1.1. Acem-İran

Olmamışdır bâfte bu kâr-gâh-ı Rûmda

Kāle-i mülk-i ‘Acemdir bu kitāb-ı müsteṭāb

KIT.6/18

2.2.3.3.1.2. Akka

Bir İsrail şehridir.18.Tarih Akka’nın fethine işaret eder:²⁷⁷

Zihī Mīr Sa‘īd’iñ ‘Akke nāmı fülk-i zībāsı

Sezādır aña kūh-ı bī-sütünüñ dinse hem-tāsı

T.18/1

Nice feth olmuş ise ‘Akke şehri tūb-ı kahrile

Bu keşti rüyına feth ola dāim bundan a‘lāsı

T.18/3

2.2.3.3.1.3. Antakya

Şehr-i Anṭakiyyede bir şāhib-i devlet-nişān

Olmuş idi hem naḳīb hem güzīn-i ḥānedān

T.7/1

Yalıñız belde-i ‘Ayntāba degildir bu keder

Şehr-i Anṭakya Killiz Haleb oldur yebāb

T.54/23

2.2.3.3.1.4. Gaziantep

Nāfi Gaziantep’li olduğu için birçok beyitte bu ilin ismini zikretmiştir:

Kesüb tāb u tevānı ‘Ayn-tāb’iñ tāb-ı temmūzı

Hemān aḥkerlerin şimden gerü kılsun nihān āteş

G.105/5

‘Ayntābıñ kim Ḥaşırcı-zāde ‘ālū’l-‘ālidir

Olmasa ol şehir içinde şanki beyt-i ḥālidir

K.5/1

15. Kasidede şair Gaziantep’in memleketi olduğunu söyler:

Beldemiz ‘Ayntābdan gelmişdim istirḥām için

Āsitān-ı devlet-i şevket-me’āba yüz sürer

K.15/47

52.Tarihte Battal Bey isimli zatın Gaziantep’in şerefli bir hanedānı olduğu belirtilir:

Ya‘ni kim ol ‘Ayn-tābıñ ḥānedān-ı eşrefi

Mīr-i Baṭṭāl ile nāmı dehre olmuş dāstān

T.52/13

Dīde-i a‘yān-ı ‘ayn-ı ‘Ayntāb’a niçe dem

²⁷⁷ T.18/2.

- Sürme-i müştāk ider hep hāk-ipāy-i enveri K.17/6
- 54.Tarih Gaziantep'te olan depreme binaen yazılmıştır²⁷⁸:
 Ya' ni ez-cümle bu nev-sāl-i pür endūh içre
 N'oldı ızın-i hākla diñle bu şehir-i ' Ayıntāb T.54/9
- Hedim olub bir niçe ma' müreleri ' Ayıntabın
 Niçe biñ hāneleri oldı bir endāz-ı hārāb T.54/13

2.2.3.3.1.5. Aydın

- Mutasavvıf Ruşeni'nin ordan çıktığına işaret edilir:
 Rūşenī itmişdir Aydın'dan o dem kim iltimā'
 Gül-şen-i vahdet-serāyı eylemişdir ittisā'
 Şanki bir yerde iki baħr itmişdi ictimā'
 Çok kerāmāt-ı' acīb itmişdi anlar ihtirā'
 Dīde-i ' uşşāka kuhl-ı rūşenādır Rūşenī
 Bülbül-i bāğ-ı cināna āşinādır Gülşenī MÜSED.5/6

2.2.3.3.1.6. Babil

- Babil Harut ile birlikte anılır:
 Çeh-i Bābilde fenn-i siħri Hārūta ider ta' līm
 Mahāret kesb iden fenninde bir sehhārdır çeşmiñ G.128/2

2.2.3.3.1.7. Beylan

- Beylan, Hatay'da bir ilçe olan Belen'dir.
 Varub şahinveş İbrāhim Paşā kondı Beylān'a
 Hüseyin Paşā kaçub hem çün ' aşāfır oldı bī-lāne T.14/3

2.2.3.3.1.8. Çin

- Hem bir ülke ismi hem de saçtaki kıvrım olarak kullanılmıştır:²⁷⁹
 Çinden çıkmış diyār-ı fesde tutmuşdur qarār
 Şāmda aḥşamlamış ğurbet-i nişāndır perçemiñ G.126/5
- Çin, Hıtā ülkesiyle birlikte de anılır:
 Mülket-i Çin ü Hıtā hākānısın disem ḥatā

²⁷⁸ T.54/23, T.54/37

²⁷⁹ K.10/37, K.13/3, K.15/2.

Ṭāķıñı kisrāya teşbīh eylesem ḥākim be-ser

K.15/34

2.2.3.3.1.9. Hata

Çin'in kuzeyi ve Türkistan topraklarına verilen addır. Misk ceylanlarının burada bulunması nedeniyle misk ile birlikte kullanılır:²⁸⁰

Ḥaṭādır müşge teşbīhi o çīn-i zūlf-i ḥoş-būyı

Revā mı servile hem-pâlık itmek ol ḳad-i bālā

G.7/5

2.2.3.3.1.10. Hotan

Türkistan'da bir bölgedir ve miskiyle anılır:

Oldı bu demlerde çemen müstağraḳ dürr-i 'aden

Her gūşede müşk-i Ḥotan, gösterdi bir būy-ı vefā

K.3/8

Rūḥ-ı yāḳūta olurdu ḳuvvet evşāf-ı Ḥotan

Yazsa elvāḥ-ı ḳazā üstine küttāb-ı ḳader

K.15/27

Hotan sevilinin misk kokulu saçıyla anılmıştır:

Zūlf-i müşkīniñ ruḥuñ üzre gören

Nāfe-rīz olmuş dir āḥū-yı Ḥoten

Reşk-i rindānıñla hep dürr-i 'Aden

Dil-i şikest olmakla ey gönçe -dehen

Sen gül açıl gül gibi gül-şende ben

Yanayın ey şem' -i rūşen yanayın

MÜSED.15/2

Gözinde müşg-i Ḥoten gibidir sevād-ı vaṭan

Çeker gözine geçerse eline zerre gubār

K.23/35

2.2.3.3.1.11. Humus

Suriye'de yer alan bir şehirdir ve 66.tarihte ismi zikredilir:

Bozulduğında Ḥumuşda 'asākir-i sulṭān

Gelüb oturdu Kilis içre bir edīb-i ṭabīb

T.66/1

²⁸⁰ K.10/39.

2.2.3.3.1.12. Rum

Eskiden Anadolu'ya Rum denilmiş,divanda da mülk-i Rum, iklim-i Rum olarak anılmış, başka ülke ve şehir isimleriyle birlikte kullanılmıştır:²⁸¹

Bütün Anaṭolu içinde olan begile paşadan
Bizim Rum illerinde çalgıcı çengānemiz yegdir G.218/3

2.2.3.3.1.13. Irak-Bağdat

6.tarihte Ali Paşa'nın orayı şereflelendirmesinden bahsedilmiştir:

Kitāb-ı ḥidmetile vāli-i zī-şān-ı Bağdāda
Niçe ' izzü şeref bulmuşdı ol düstūr-ı a' zamdan T.6/16

Gül-gün-ı cāma binüb yürütseñ
Alsañ ele Şām ile ' Irāk'ı K.4/8

Sultan Murat'ın Bağdat'ı seferine göndermede bulunulmuştur:²⁸²

Mülk-i Bağdāda virüb zelzele bīm-i ḳahrı
Alıcaḳ zor ile mānende-i Sulṭān Murād K.16/18

2.2.3.3.1.14. İsfahan

İran'da yer alan bir şehirdir.

İşfahān şehrine zīnet-dih olan naḳş-ı cihān
Buña nisbet ile bir köhne binā me'vādır K.1/2

13.tarih İstanbullu Mahmut Efendi'ye düşülmüştür ve şehrin bahsi burada geçer:²⁸³

Şehr-i İstanbul'dan bir şāhibül-' aḳl-ı velīd
Olmuş idi rüşdle fenn-i kitābda ferīd T.13/1

65.tarihte İstanbul beyfendisi olan bir gençten bahsedilir:²⁸⁴

Sitanbul ḳaşmirānından bu dem gelmişdi Mıṣra tā
İḳāmet eylemişdi ḳaşrda bir merdüm-i dānā T.65/1

2.2.3.3.1.15. Kahire

Kahire verdiği keder ile anılmıştır:

²⁸¹ G.62/2, G.101/3, G.161/9, G.126/4, T.35/1.

²⁸² K.16/27, K.16/28.

²⁸³ T.15/16, T.15/19.

²⁸⁴ T.65/2.

Ḳāhire ḳahrı ile oldu dil-i zār u nizār
Keder-i dehr ile dūş oldu gönül ālāma

G.172/5

2.2.3.3.1.16. Kerbela

Kerbela Hz.Ali ile birlikte anılmıştır:

Varub rūḥ-ı revānı Kerbelā ḥākin tūtub mesken
‘Alīniñ sırr-ı pāk meşhedine oldu maḥremden

T.6/19

2.2.3.3.1.17. Kilis

54.Tarihte Kilis’in de Gaziantep’te olan depremde etkilendiği söylenir:

Yalınız belde-i ‘Ayıntāba degildir bu keder
Şehr-i Anṭakya Killiz Haleb oldur yebāb

T.54/23

66.tarihte de ismi geçer:²⁸⁵

2.2.3.3.1.18. Kudüs

2. manzum mektup Hüseyin Efendinin Kudüs’teki memuriyetine yazılmıştır:

İdüb Ḳudş-i Şerīf mülkine teşrīf
Müsellimlikle olmuş sizde talṭīf

MAN.MEK.2/19

2.2.3.3.1.19. Maraş

23. kaside Köse Mehmet Paşa’nın Maraş valiliğine tebrik için yazılmıştır:

Didi bu müjde-i paşa-yı merd-i şāḥib-şān
Diyār-ı Mar‘ aşā olmuş o sāye-baḥş-ı vaḳār

K.23/16

2.2.3.3.1.20. Mısır

Mısır şairin on beş sene gurbette kaldığı yerdir; bu sebeple de sıkça bu memleketin ismini zikreder:

Bu iki gözden çıkan yaşıdır cihānıñ ziyneti
Āb-ı rūy olmuş ise Mışr u ‘İraḳa Nīl ü Şaṭ

G.114/5

Ümm-i dünyâ, Mısır’dır ve Mısır yerine kullanılmıştır:²⁸⁶

Ümm-i Dünyâda bugün gūşe-güzinān-ı ğama
Nāfi‘ ā candan e‘ azdır hele bir yār-i şefīḳ

G.121/5

²⁸⁵ T.66/1.

²⁸⁶ G.123/5, G.172/8, G.191/7, K.2/13.

- Gelüb gitmiş bu deñlü Ümm-i Dünyā'nın sühandānı
 ' Aceb gelmiş midir Nāfi' gibi merd-i sühan-sāzı G.184/11
 Mısır, şairin çektiği gurbetten dolayı şikâyetle bulunduğ da bir yerdir:²⁸⁷
 Çok görürsün Mışra sulṭānlığım ey kūtāh-bīn
 Görmediñ mi bu kadar der-bend-i zindān olduğım G.147/5
- Egerçi Mısr-ı duzağ olmuş ise dār-ı dünyāya
 Bu da teşbīh olunsa kim degildir ' ayn-ı nīrāna G.165/2

2.2.3.3.1.21. Paris

68.tarih Nāfi'nin arkadaşı Muhammed Kāmil'in Paris'e gitmesine yazılmıştır:

- Döküldi iki gözden gözyaşım Nāfi' didim tārīḥ
 Diyār-ı Parise gitdi Muḥammed Kāmilim ḥayf āh T.68/7

2.2.3.3.1.22. Rusya

15.tarihte ismi geçer:

- Devlet-i Rūsiyyeniñ şulḥına da me'mūr olub
 Bulmuş idi nef' ini bisyār ḥayr-ı niyyetiñ T.15/18

2.2.3.3.1.23. Seba

Seba memleketi Süleyman ve Belkıs ile birlikte anılır:

- Gelince hüdhüd-i bād-ı şabā semt-i Sebādan hep
 Müşennef itdi şan Belkıs ile sem' -i Süleymānı K.7/9

2.2.3.3.1.24. Sudan

26.Tarihte Nil Nehri'nin taşması olayında zikredilmiştir:

- Ḳana girmiş kıbkızıl kaçub gelür Sūdān'dan
 Ḳanlu-veş görse kimi olur ocağına raḥīl T.26/6

2.2.3.3.1.25. Şam

Şairin övgüyle bahsettiği bir memlekettir:²⁸⁸

- Ḥālī ziynet-dih ise nite ki rüy-ı yāre
 Şāmdır rüy-ı zemīn üstine zībā Şam'a G.172/3

²⁸⁷ G.172/6, K.2/7, T.3/6, T.16/1, T.26/15, K.6/1.

²⁸⁸ G.172/1, G.172/2.

Dehrde ister iseñ olmağı hoş-dil hurrem
 Şām'a var kim düşesin rāḥat ile ārāma G.172/4
 Mısır'da oturup başkan olmaktan Şam'da ayağa düşmek iyidir:²⁸⁹
 Sākin-i Mıṣr olub olmadan anda ser-ver
 Düşmesi ḥūbdurur Şāma varub aqdāma G.172/7

2.2.3.3.1.26. Şehba –Halep

17.Kasidede Hurşit Paşa'nın Halep'in suyunu artırmak için yaptıkları anlatılır:²⁹⁰
 Teşnegān-ı şehir-i Şehbā'ye şu virmek kaşdına
 Rence-dār itdiñ tevāzu' la o dem pāy-ı seri K.17/5

2.2.3.3.1.27. Ümmü Kurâ

Ümmü kurâ Kâbe'dir ve dünyanın ruhunu yansıttığı söylenir:
 Ümmü dünyā yüzine zeyn viren Şibrâdır
 Nitekim Ümmü Kurâ ḥāl-i ruh-ı dünyâdır K.1/1

2.2.3.3.1.28. Yemen

Kahvenin çıktığı yer olarak zikredimiştir:
 Çıkub mülk-i Yemenden ḡalibā başında sevdā var
 Benim tek şehrdan (şehre) düşübdür der-be-der kahve G.161/3

2.2.3.3.2. Kutsal Mekân-Bağ,Bahçe ve Mesire Yeri İsimleri

2.2.3.3.2.1. Mescid-i Aksa

Mescid-i Aksa'ya hizmet bir devlet olarak gösterilmiştir:
 Her insāna naşīb olmaz bu devlet
 Ki ide bu Mescid-i Akşāya ḥidmet MAN.MEK.2/21
 İşitdim bize itmişsin du'āyı
 Ḥuzūr-ı Şaḥretu-l'lāh'da şenāyı MAN.MEK.2/24

²⁸⁹ G.211/5, T.35/1.

²⁹⁰ K.17/8, T.54/23.

2.2.3.3.2.2. Ravza-i Mutahhara

Ravza bir kurtuluş kapısı, Allah'ın sevgilisinin köyüdür:

Güşāde-rūy ehl-i cürme bir bābü'r-recādır bu
 'Uşāt-ı ehl-i İslām içre cāy-ı mültecādır bu
 Hākāyık-hāne-i ḥalvet-serāy-ı aşfıyādır bu
 Şaķın terk-i edebden kūy-ı Maḥbūb-ı Ḥudādır bu
 Nazar-gāh-ı İlāhīdir maķām-ı Muştafādır bu

TAH.10/1

Hız.Muhammed'in uyku yeri yani kabridir ve Adn cenneti süs ve güzellikte onunla benzerdir:²⁹¹

Ne mümkün 'Adn ola bunun 'adīli zīb ü zīnetde
 Şerefle müntehāsı ola mı Sidre meziyyetde
 Zemīn ü āsumānda eşref-cādır ḥaķīķatde
 Resūl-i Kibriyānıñ ḥ'āb-gāhıdır fażīletde
 Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı Cenāb-ı Kibriyādır bu

TAH.10/2

2.2.3.3.2.3. Menil Bahçesi

3.kaside Menil Bahçesi'nin övgüsüdür. Bahçe Mısır'da bulunan bir bahçe olarak zikredilir:

Ya' ni ki Menīl Bāğı o, bāğ-ı cināndan kıt'a bu
 Şankim zemīni sū-be-sū, olmuş feraḥla dil-güşā

K.3/16

33. tarih Antakya müftüsünün konağından bahsetmektedir.

2.2.3.3.2.4. Sadabat

Sadabat,cennet bahçelerine benzetilir:

Ḥoşā bu vādi-i füşḥat-serāy-ı hem-çü Sa' d-ābād
 Ba'īd olmazdı bāğ-ı 'adnden olsa eger ta' dād

T.5/1

2.2.3.3.3. Yer (Dağ, Nehir, Ova, Akarsu) İsimleri

2.2.3.3.3.1. Akdeniz-Karadeniz

14. müseddeste Mısır'a giderken Akdeniz'deki eziyet ve sıkıntısını anlatılmıştır

El-minnete lillāh açıldı dil ü dīde
 Ḥaṭṭ-ı emelim levḥ-i dile oldu keşīde
 Keşṭī-i vücūdı sürerek rāh-ı sedīde

²⁹¹ TAH.10/3, TAH.10/4, TAH.10/5.

Yelken kürek ile atılub bün-ı ba‘ide
 Şaldım bu göñül zevrâkıını baħr-i Sefide
 Oldum teveccüh-i ĩarf-i rāh-ı ümide MÜSED.14/1,2,3,4,5,6,7,8,9
 Akdeniz, ĩairin seychatlerinden dolayı önem taşır.²⁹²

2.2.3.3.3.2. Amik Ovası

Divanda 5. tarihte Amik Ovası’ndan bahsedilmektedir.

2.2.3.3.3.3. Fırat

Fırat’ın suyunu içerek taze taze bir hayat bulunur:²⁹³

İcüb āb-ı Fırāt-ı ĩořguvā(r) Kıtmır yalağından
 Hayāt-ı taze buldı teşne dil çün māhī deryā K.18/7

2.2.3.3.3.4. Kızılırmak-Ceyhun Nehri

Gözyaşı ile Kızılırmak ve Ceyhun arasında ilgi kurulur:

Hasret-i rūyuñla her dem gözler pür-ĥūn olur
 Bir Kızıl ırmağıken ol ‘ākibet Ceyhūn olur G.68/1

Añub gün yüziñi her gün bu göñlüm kara ĩan ağılar
 Yaz ayı günlerinde şan Kızıl Irmağıdır çağlar G.72/1

2.2.3.3.3.5. Nil

Mısır ile Irak göz (asıl kaynak) Nil ile şat bu iki gözden çıkan gözyaşıdır:

Bu iki gözden çıkan yaşdır cihānıñ ziyneti
 Āb-ı rūy olmuş ise Mıřr u ‘İraķa Nīl ü řat G.114/5

şad hezārān sāl-i seyyāl olsa tā bu āb-ı Nīl
 Cūř-i eşk-i çeřmime nisbet o bir řey’-i ĩalīl G.140/1

Mısır’ı suya kavuşturur:

Cūř idüb deryā-yı iĥsānı bu dem ol gevheriñ
 Eyledi dil-teřnegān-ı Mışra hep icrā-yı Nīl T.9/2

Āb-ı Nīli Mışr’ıñ iĥyāsına bā‘ iş eyleyüb

²⁹² T.27/10.

²⁹³ T.9/6.

İtmede icrā anı gāh keşir ü geh kalil T.51/2

25.tarih Nil'in coşması tarihidir:

Bağış idüb deryā-yı ihsânın 'ağāş-ı 'āleme
Nilden zür ile vāfir aldı āb-ı selsebīl T.25/3

2.2.3.3.6. Tur Dağı

Tur Dağı tecelli ile birlikte kullanılır:

Cemāliñ āsmān-ı hüsne bir mihr-i mücellâdır
Ruḥuñdan iktibās-ı nūr iden Tūr-ı tecellâdır G.40/1

2.2.3.4. Tarihi Eser İsimleri

2.2.3.4.1. Hüseyin Efendi Camii

1.tarih camiin yapımının başlangıcına düşürülmüştür.

2.2.3.5. Din ve Mezhep İsimleri

2.2.3.5.1. İslam ve Müslüman

Bütün müslümanlar kardeştir ve şair kardeşinin aşk ateşine düşerek eziyet çekmesini istemez:

Ḥudā göstermesün Nāfi' o cāyı ehl-i İslāma
Selām olsun o cāy içre düşen bi'l-cümle ihvāna G.165/10

İslam'ın esasları Peygamberimiz tarafından anlatılarak sağlamlaştırılmıştır:

O deñlü yaptı kim muḥkem esās-ı tāk-ı İslām'ı
Yıkılmaz ḥaṣre dek bākī тұrur merşüş bünyānı K.7/32

Divanda İslam ve müslüman, kâfir ile birlikte kullanılır:²⁹⁴

O kâfir-kiş elinden yārimi aldım hele cānā
Ġuzāt-ı müslimīniñ ḥālī hoşdur māl-i muğnemle G.169/2

2.2.3.5.2. Hristiyan ve Yahudi

16.tarihte Mısır'da yaşadıkları ve Müslümanlara karşı oldukları,müslümanlara karşı isyanlar çıkardıkları konusunda bilgiler bulunmaktadır.

Mısr'da Miskiyye'de niçe zamān
Çok nişin olmuşdı ḫavm-i müşrikīn T.16/1

²⁹⁴ TAH.19/1, TAH.19/7, MÜSED.10/1, T.16/9.

Ermenī efrenc ü tersā vü yehūd
Ol mekânı eylemişlerdi mekîn T.16/2

Küfr ü şirk ü fışkla ʿ işyānların
Artırub anda olurlardı nişîn T.16/3

Şuğl idi anlara hep küfr ü dālāl
Yoğidi anlarda aşlā kayd-ı dīn T.16/6

Şürb-i hamr hem livāṭile zinā
Ehli olmuş idi anlara muʿīn T.16/8

Dāimā bī-pāk ü bī-pervā olub
Ehl-i İslāma tutarlar idi kīn T.16/9

Bir yangın sonucu biriktirmiş oldukları bütün mal ve mülklerinin yok olduğunun ve bu isyan ortamının da dağıldığının tarihi düşürülmüştür:

Nāgehān nār-ı gāzab peydā olub
İştīʿāl itdi tenevvür-i āteşin T.16/14

Ṭutuşub yandıkda beş gün beş gice
Āteşistān oldu hep rūy-ı zemīn T.16/16

Żāyiʿ olmuşdı niçe māl ü menāl
Niçe eşyā fākde qaldı defīn T.16/21

İki müslim geldi didi tāriḥīn
Nār ile ḥarq oldu dārü'l-kāfirīn T.16/25

2.2.3.5.3. Hanefi

Nâfi, Hanefi mezhebinden olduğunu ifade eder:

Şol zāt ki mazhar ola bir qalb-i şafiyye
Keşf ola aña niçe kerāmet-i vefiyye
Nâfiʿ saña bes mezheb-i pāk-i Hanefiyye

‘ Alemdeki Vehbî gibi ma‘ nâ-yı hafîyye
Yol bulmayan esrâr-ı İlâhîni ne bilsün

TAH.11/7

2.2.3.6. Millet İsimleri

2.2.3.6.1. Ermeni-Frenk

16. tarihte Mısır’da Yahudi ve Hristiyanların küfür ve isyan ortamında Ermeni ve Frenklerin de olduğu ifade edilir:

Ermenî efrenc ü tersâ vü yehūd
Ol mekânı eylemişlerdi mekîn

T.16/2

2.2.3.6.2. Çerkez

24.tarihte ismi geçmektedir:

Ehl-i Çerkesden iken bir hûb-rû Yûsuf-liķā
Mışrdan dest-i kaçā virmişdi rızķını añā

T.24/1

2.2.3.6.3. Hindu

Kahve rengi nedeniyle Hintli’ye benzetilir:

Yanubdur ġālibā ‘ aşķ âteşinden merd-i Hindû-veş
Seyāhatle ider iķlîm-i Rûm içre güzêr қahve

G.161/9

Sevgilinin beni ile de Hintli arasında ilişki kurulur:

O şūhūñ mişl-i rıdvānînda huld-berîninde
Niçe diller esîr-i bendi olmuş zülfi çîninde
Hemîşe kākûl-i hoş-bûsını ol meh cebîninde
Görenler hāl-i hindû ‘ izâr-ı âteşinde
Sipend-āsā vücūdın nâra hep bî-iķtiyâr atdı

TAH.20/3

2.2.3.6.4. Tatar

Gamze ile Tatar arasında ilgi kurulur:

Yağmalamışdı şabr u қarārım metā‘ ını
Şimdi hele o ġamze-i tātāra қalmadı

G.199/4

2.2.3.6.5. Türkmen-Kürt

5.tarihte İbrahim Paşa’nın Amik ovası’nı bayındır hâle getirdiğine tarih düşürülürken Türkmen ve Kürt aşiretlerinin orada müreffeh bir şekilde yaşadıkları ifade edilir:

Temekkün eyleyüb saḥnda anıñ niçe merdümle
 ‘Aşâyirden refāhiyyet ile çok Türkmān Ekrād

T.5/3

2.2.3.6.6. Türk-Acem-Rum-Arap

3.kasidede bu milletlerin birlikteliklerinden bahsedilir:

Türk ü ‘ Arab Rūm u ‘ Acem, anda olurlar muḡtenim
 Seyr itmek içün hep ümem, olmuş aña dāde-güşā

K.3/23

2.2.3.6.7. Yunan

Yunanlıların ilminden bahsedilir:

Ḥar-tab‘ olan ḥikmet-i Yunanı ne bilsün
 Nā-dān olan sırr-ı ḥakīmānı ne bilsün
 Her mülḥid-i bed-mezḥeb imānı ne bilsün
 Şüretde olan sīret-i insānı ne bilsün
 Zülmetde kalan şu‘ le-i nūrānı ne bilsün

TAH.11/1

2.2.3.7. Tarihî Olaylar

2.2.3.7.1. Mısır Sultanı ile Rum Sultanının Sulhu

3.Tarih bu sulhtan bahseder.bkz.s.216

Bi-‘avn-ı mu‘ṭī-i ma‘ni‘ zıyā-yı şulḥ olub lāmi‘
 Didi tārīḡini Nāfi‘ bu yıl şulḥ-ı ‘aẓīm oldı

T.3/7

2.2.3.7.2. Mısır’da Meydana Gelen Karışıklıkların Bastırılması

16.tarih Mısır’da müşrik kavimlerin müslümanlara karşı zulümleri ve çıkardıkları
 karışıklıkların bastırılmasına düşürülmüştür:

Küfr ü şirk ü fışkla ‘ işyānların
 Artırub anda olurlardı nişīn

T.16/3

Dāimā bī-pāk ü bī-pervā olub
 Ehl-i İslāma tutarlar idi kīn

T.16/9

Belde-i Mışra düşüb ḡavf u hirās
 Qalmadı bir kimse nefinden emīn

T.16/19

Vaqt-i tekmîlinde Hakkâ şükr kim
Oldı bu nâr-ı cehennem hâmidîn

T.16/23

İki Müslim geldi didi târihîn
Nâr ile harğ oldu dârü'l-kâfirîn

T.16/25

2.2.3.7.3. Akka'nın Fethi ve Kaybedilmesi

Mehmet Ali Paşa, Süleyman Paşa ile oğlu İbrahim Paşa'yı 24000 kişilik bir kuvvetle Akka valisi Abdullah Paşa'nın üzerine gönderdi (Aralık 1831). Yafa, Gazze ve Hayfa hızla Mısırlıların eline geçti, Akka kuşatıldı. Altı ay kuşatmadan sonra Akka ele geçirildi.²⁹⁵

18.tarih Akka'nın fethinden bahseder:

Nice fetğ olmuş ise ' Akke şehri tûb-ı kahrile
Bu keşti rûyına fetğ ola dâim bundan a' lāsı

T.18/3

Şâm u Ruma cünd-i Mısrîler teğallüb eyleyüb
Sevğ itmişlerdi ol şavba niçe hayl ü sipâh

T.35/1

35.tarihte de Akka'nın yedi yılın sonunda Akka'nı kaybedilmesi anlatılır:

Geldi birr'üş-Şâmdan biriniñ târihîn didi
Aldılar üç sa' at içre ' Akkayı hayfâ vü âh

T.35/5

2.2.3.7.4. Nizip Muharebesi

Osmanlı Devleti ile Mısır arasındaki anlaşmazlıkların büyümesi neticesinde 21 Nisan 1839 tarihinde II. Mahmut döneminde Mısır kuvvetleri ile savaşa karar verilmiştir. Osmanlı ordusunun başında Hafız Ahmet Paşa, Mısır ordusunun başında da İbrahim Paşa bulunmaktadır. 24 Haziran'da başlayan savaş İbrahim Paşa'nın zaferiyle son bulur. Yenilgi haberinden birkaç gün önce 2. Mahmut vefat etmiş yerine de 16 yaşındaki oğlu Abdülmecit geçmiştir ve Abdülmecit gönderdiği fermanla 2. Mahmut döneminden beri süregelen ihtilafın sona erdiğini bildirmişse de olaylar Avrupa Devletleri işe karışmadan bitmemiştir.²⁹⁶

23.tarih Serasker İbrahim Paşa'nın Nizip Muharebesine düşürülmüştür:

Zebân-ı tîğ-i cevherdârı Nâfi' söyledi târih

²⁹⁵ Karal, s.129.

²⁹⁶ Şıvgın, s.540-543.

Bozubdur şimdi İbrāhim Paşā leşker-i şāhı

T.23/17

2.2.3.7.5. Mısır ile Osmanlı Hükümeti Arasındaki Sulh

Nizip yenilgisinin ardından Abdülmecit döneminde Avrupalı dört devlet (Avusturya, Prusya, Rusya, Fransa) telaşlanarak Osmanlı'ya bir nota vermişler ve ikili anlaşmanın yapılmamasını istemişlerdir. Böylece Mısır sorunu bir Avrupa sorunu hâline gelmiştir. Padişah, Mehmet Ali'ye gönderdiği ferman ile Mısır'ın babadan oğula geçmek üzere kendisine bırakıldığını bildirerek 10 yıldır süren Mısır sorununu sona erdirmiştir.²⁹⁷

39.tarih Sultan Abdülmecid ve Mısır arasındaki sulha düşürülmüştür:

Nāfi' ā bir müjde-ber didi anıñ tārīhini

Mısr ile Sulṭāñ Mecīd itdi eşşah şulḥ-ı cedīd

T.39/9

2.2.3.8. Müzik Aletleri

2.2.3.8.1. Çenk-Rebab(Kemençe)-Çegâne(Zilli Tef)

Âşığın boyu çenk gibi bükülmüştür ve âşık belâ meclisinde kemençe olmaktan da sıkılmıştır:

Ḥam idüb çeng-şifat kâmetimiz dest-i felek

Yetişir bezm-i belâ içre rebāb olduğımız

G.87/6

Çenk ve çegâne içki meclisinin çalgısıdır:

Bu bezm-i ḥaşda çeng ü çegāneden başka

Uşul-i muṭribe uymuş güzel terāne gerek

G.124/8

2.2.3.8.2. Kanun

Kanun meyhâne bezminin gönül çeken bir aletidir:

Dā'iremden çıkmasun kimse diyü dil-sāz olur

Muṭrib-i bezm-i ḥarābātñ güzel ḫanūnı var

G.41/3

2.2.3.8.3. Ney

Âşığın gönlü inleyişiyle neye benzetilir:

Ne deñlü sūz-ı dilden itdim ise ney gibi nāle

Ḳalemden çıkmadan ḳaldı vücūdum döndi şan nāle

G.174/1

²⁹⁷ Şıvgın, s.543.

Ney inleyişiyle birlikte ele alınır:²⁹⁸

Girince gūşe-i gūş içre nağme-i kanūn
Sürūda başlayub itdikce nāylar efgān K.10/5

Nāyın giricek gūşumuza şīt ü şadāsı
Şan nefha-i şadr oldı o dem gūşuma meftūh G.29/4

Ney gibi feryād u efgān itdigimdendir benim
Bu vücūdum olması Nāfi‘ bu devr içre nizār G.54/8

2.2.3.8.4. Tanbur

Sāzende tanburuyla bezm ehline safa verir:

Dindi sāzende rāmişger tanbūra se-tā
Mey ü maḥbūbla bezm ehline virdikde şafā KIT.5/7

2.2.3.8.5. Tef

Sine, pençe vurulan bir tefe benzetilir:

Uruldı sīne-i def içre pençe-i sīmīn
Nişār eyledi ‘uşşāk pençe-i naḳra-i cān K.10/7

Zühre alsa destine çengile ‘ūd
İtse bu sūr içre lāyıkdır sūrūd
Sāl-i sāğarda bu sır buldı şühūd
Mest-i şevḳ olsa n’ola ehl-i şühūd
Oldı bu sūr-ı mübārek bī-ḳuşūr
Eylesün ḥalk-ı cihān anda ḥuzūr MÜSED.16/5

2.2.3.8.6. Ut

Rakkas, çenk ve ut ile nağmelenmeye başlar:

Dest-ber-bālā idüb farṭ-ı feraḥdan şevḳle
Çeng ü ‘ūdile nevāya başladı bāzī-gerān T.52/8

²⁹⁸ G.110/2, G.116/1, K.10/5, TAH.6/4.

2.2.3.9. Müzik Makamları

Divanda müzik makamlarının beyitlerde kullanılış şekli manzumelere ayrı bir ahenk ve anlam zenginliği katmıştır. İncelememizde müzik makamlarının maddelere ayrılmasında makamların beyitler içerisindeki birlikte kullanılışları dikkate alınmıştır.

2.2.3.9.1. Bayati

Türk müziğinin en eski makamlarından olup çok kullanılmış hâlâ da kullanılmakta olan bir makamdır. Ruha huzur vermekten çok hüznâ kaçan bir yanı vardır.²⁹⁹

Meclisde okusa idi muṭrib

Geh bûselik vü gehî bayâtî

K.4/6

2.2.3.9.2. Buselik-Şehnâz-Çargâh-Saba³⁰⁰

Çargâh, dört taraf ve Türk müziğinin ilk makamı; Saba, rûzgâr ve Türk müziğinin en çok kullanılan makamlarından biri; Buselik, öpücük ve en eski basit makamlardan biri; Şehnâz, naz ve Türk müziği makamlarından biri anlamlarına gelecek şekilde kullanılmış hem makamlar birlikte kullanıldığı için tenasüp hem de kelimeler her iki anlama gelecek şekilde kullanıldığı için iham sanatı yapılmıştır:

Çargâha beste-i kâkül şabâdan meyl idüb

Bûselikden çağırub şehnâzda eyler qarâr

G.54/5

Şabâdan oldılar ‘Uşşâk hep dil-beste-i zülfi

Maḳâm-ı Bûselik gördükce gösterdi o Şehnâzı

G.184/4

2.2.3.9.3. Mahur-Hisar

Mahur ve Hisar Türk müziğinin en eski makamlarındandır:

Mâh-rûlar nâme-i mâhûr ile evce çıkub

Eyledikçe tâ ki terfî‘-i maḳâmâtın hîşâr

G.54/4

2.2.3.9.4. Rast-Neva

Rast, doğru ve Türk müziği makamı; Neva, ses-seda-name ve Türk müziği makamlarından biri anlamına gelecek şekilde kullanılıp kelimelerin her iki anlamı beyte uyduğu için iham sanatı yapılmıştır:

²⁹⁹ Ferit Develioğlu, s.94

³⁰⁰ G.195/1, K.3/12, TAH.6/4.

Muṭrib olunca nağmesāz, itdi uşūlün şāh-nāz
Biz būselik itdik niyāz, ol rāstdan çaldı nevā K.3/12

O kim ehl-i muḥabbet yek-nesaḳda bāṭın u zāhir
Olurlar bir ḳadem üstine Mevlānā gibi dā'ir
Maḳām-ı rāstdan şeh-nāza eyler nağmesin sā'ir
Olan manend-i ney sūrāḥ sūrāḥ hevā āḥir
Der-i dāru's-semā' -ı çarḥda āgāzesiz ḳalmaz TAH.6/4

2.2.3.9.5. Uşşak

Uşşak kelimesi de âşıklar ve Türk müziği makamlarından biri anlamına gelecek şekilde kullanıldığı için diğer makam başlıklarında olduğu gibi iham sanatıyla anlam güzelleştirilmiştir:

Nevā-yı nāyile pürdür maḳām-ı-ı kūy-ı 'uşşāḳān
Debīr-i şun' -ı ḳudret anı gerçi bī-ve(f)ā yazmış G.110/2

2.2.3.10. Meslek İsimleri

2.2.3.10.1. Tabip

Tabip, âşığın aşk derdine derman arar:³⁰¹

Ṭabībān-ı zamāndan her ne deñlü çāre-cū olsa
Marīz-i derd-i 'aşḳıñ şoḥbeti dermāna dā'irdir G.52/4

66.tarih Kara Tabip'in ölümüne düşülmüştür:³⁰²

Semāda söylediler Nāfi'ā aña tārīḥ
'İlāc-ı derdini bulmadı gitdi Ḳara Ṭabīb T.66/7

2.2.3.10.2. Pehlivan

Sevgilinin perçemi pehlivāna benzetilir:

Her ser-i müyına biñ 'uşşāḳı dil-bend eyleyüb
Başa çıkmış zor ile bir pehlivāndır perçemiñ G.126/2

2.2.3.10.3. Nakip

7.tarih Antakya nakibi'nin ölümüne düşürülmüştür:

Şehr-i Anṭākiyyede bir şāḥib-i devlet-nişān

³⁰¹ G.98/2, G.110/6, G.199/5, TAH.14/4, TAH.19/4.

³⁰² T.66/1, T.66/2, T.66/3.

Olmuş idi hem naķīb hem güzīn-i ħānedān

T.7/1

2.2.3.10.4. Silahtar

Divanda Mehmet Ali Paşa'nın silahtarı Süleyman Ağa'dan bahsedilirken zikredilmektedir:

Şāhibü'l- ħayr Süleymān Ağa kim merd-i aşıl
Vāli-i Mısrıñ silaħdārıdır ol şānı celīl

T.9/1

2.2.3.10.5. Miralay

47.tarih Miralay Ahmed Bey'in ölümüne düşürülmüştür:

Mīr-alay içre bir 'ārif iken
Kılca gelmez dīdeme ħayl ü sipāh

T.47/4

2.2.3.11. Silahlar

2.2.3.11.1. Tīg, Seyf (Kılıç)

Sevgilinin yan bakışı, kirpiği, eziyet ve sıkıntısı âşığı yaralar ve âşık ile sevgili arasında bağ da kurar.³⁰³

Sevgilinin eziyet kılıçları gönlü parçalar:

Dilim şad-çāk oldı tīg-i ser-tīz-i cevriñden
Ferāgat yok mıdır bu zulmden kesdiñ emānım gel

G.141/3

Âşık sevgilinin yan bakışının kılıcının şehidi olmak ister:

Şehīd-i tīg-ı ħamzeñ olmağı ister (dil-i) mecrūh
Dem-i vuşlatda 'āşıklar iderler cānını ħurbān

G.156/5

Kılıcı kabzaya koymak için kılıç duası okunur:

Ķabzama almağ için seyf du'āsın oқыub
Ķollarım bend-i miyānına ħamā'il oldı

G.206/3

2.2.3.11.2. Tīr, Hadeng (Ok)-Sinân (Mızrak)

Tīr ve sinân birer saldırı silahı olarak kullanılır:³⁰⁴

Pīş-i 'adūda tırmağa tīg-i tıbān gerek
Düşmen gözine çağmağa tīr ü sinān gerek

G.127/1

Ok atılmasıyla ilgi kurularak kullanılır:

³⁰³ G.127/1, G.132/10, G.154/9, G.158/2, G.169/7, K.3/43, K.7/67, K.15/43, TAH.19/5.

³⁰⁴ G.134/3, G.141/5, G.158/3, G.160/3, G.162/3, G.176/1, G.178/5, G.199/5, G.200/5, TAH.1/1, K.7/69, K.15/28, K.15/29, TAH.7/3, MÜSED.6/1, MÜSED.10/2, MAN.MEK.2/72.

- Her gördiğini sevāda atlama mişāl-i tîr
 Nîl-i murād-ı vuşlata bir hoş nişān gerek G.127/2
- Tîr, kirpik ile birlikte kullanılır:
 Dil-i derd-āşināyî tîr-i müjgāndan geçürmek'çün
 Hayāl eyler dem-ā-dem öyle bir mekkārdır çeşmiñ G.128/4
- Hasret, bir oktur :
 Tîr-i hasret yüz göz açdıķca sarāy-ı sînede
 Kalmadı bir 'uķde-i müşkül dil-i bî-kînede G.167/1

2.2.3.11.3. Keman (Yay)

- Yay çekmek için güç kuvvet gerektirir:
 Lāyık olur mı vaşl-ı cüvānane pîrler
 Sıhhat-i kemān çekmege tāb u tüvān gerek G.127/4

2.2.3.11.4. Hançer-Şeşper (Altı Dilimli Topuz)

- Ceyş-i ğamdan ilticāya gül-sitān-ı dehrde
 Hançerim sūsen seper gül sünbülidir şeşperim G.149/7
- Gamze ve göz iki keskin hançerdir:³⁰⁵
 Mümkün mi rehā gamze vü çeşmiñ siteminden
 Kaldım bu iki hançer-i bürrān arasında G.182/5

2.2.3.11.5. Tüfek

- Ateşlenüb derūn-ı dili itme pür-ġazab
 Elden atlama boş yere tölmuş tüfeng gibi G.186/2
- 44.tarih Abdullah Şerif'in altı yivi bulunan tüfek almasına düşürülmüştür:³⁰⁶
 Bir tüfek şeş-hāne almış idi ol merd-i zarîf
 İstemişdi tā ki bizden aña tārîh-i münîf T.44/1

2.2.3.11.6. Fişek

- İtseñ ne deñlü cev-v-i semā üzre i' tilā
 Yek dem hübūtuñ oldu muķarrer fişek gibi G.186/3

³⁰⁵ K.17/12.

³⁰⁶ T.44/3.

2.2.3.11.7. Top

Sadece savaşlarda değil mutlu günlerde de toplar ateşlenir:

Dehân-ı topdan âteş saçıldı âfâka

Ğasağdan itdi şafağ şanki şevkle lem'ân

K.10/18

Sultan Mahmut'un askerleri top ve tüfek ile cihânı titretirler:

Eyleyüb tob u tufengile cihânı lerze-nāk

Hırmen-i a' dāya ra' d u berķ-veş âteş şalar

K.15/38

2.2.3.11.8. Nîze (Mızrak)

Sultan Mahmut'un askerleri omuzlarında mızrakları Çin sınırlarını feth ederler:

Hâveristândan çıkub şad heybet ü iclâlile

Nîzesin ber düş idüb ser-ḥadd-i Çîni feth ider

K.15/2

2.2.3.11.9. Tîşe (Balta)

Gam bir baltadır:

Bir leb-i şîrîn içün Ferhād olub

Kühkenlikde 'aceb üstād olub

Tîşe-i ğam üzre mu' tād olub

Maḥv idüb bu cismimi berbād olub

Ḥaşre dek dilde bu resme yād olub

Yanayın ey şem' -i rüşen yanayın

MÜSED.15/5

2.2.3.12. Yiyecek İsimleri

2.2.3.12.1. Tüffâh (Elma)

Baht bir elmaya benzetilir:

Her kes kapınca tuḥfe-i tüffâḥ-ı bahtını

Şağlar didi ki Nāfi' -i bî-māra kalmadı

G.199/6

2.2.3.12.2. Helva

Un helvası tat ehline şifadır:

Pek eyü ḥelvā imiş efrüşe hem

Ehl-i mezāḳa anıñ ekli şifā

KIT.4/18

2.2.3.12.3. Baklava

Cömertlik sofrasının süsü baklavadır:

Ehl-i seḥā süfresiniñ zīneti
Şelle lapā tefşüredir baḳlavā

KIT.4/19

2.2.3.12.4. Güllaç-Kaygana

Kibārīñ maṭbahında ṭabaḥ olan güc ile güllācdan
Bizim ocaḳda bişen ḳayḡısız ḳayḡanamız yegdir

G.218/2

2.2.3.12.5. Fındık-Fıstık-Kestane

Gice şoḥbetlerinde fındıḳ u fıstıḳ bulunmazsa
Pişüb âteş içinde çatlamış kestānemiz yegdir

G.218/4

2.2.3.12.6. Kebap

Âşıḡın baḡrı, ciḡeri kebab gibi ateş ile pişmiştir:³⁰⁷

Yanubdur âteş-i ḡurbet ile baḡrım kebāb-āsā
Cigerden ḡün-ı dil pür-cüşdur her dem şarāb-āsā

G.3/1

Şubḫ-dem anıñ kebāb-ı bezmidir laḫt-ı ciger
Ḥün-ı ḡamdır her gice nüş itdigi zād-ı ḡarīb

G.16/2

Âşık, aşk yolunda yanıp yakılıp kebāb olur:

Âteş-i ‘aşḳa düşüb girye vü zār itmekden
Yetişür sūz u güdāz ile kebāb olduḡımız

G.87/2

2.2.3.13. İçecekler

2.2.3.13.1. Su

160.gazel su rediflidir. Su, susamış gönüllerin ferahlatıcısı:

Sāḳiyā şunsañ n’olur bu teşneye bir cām şu
Dest-i lûṭfuñdan iḳerler bunca ḡāşş u ‘ām şu

G.160/1

Gözyaşı:

Yüz göz açmış dāmen-i kuhsār-ı dilde tır-i ḡam
Gözlerimden cüş iderse n’ola şubḫ u şām şu

G.160/3

Deḡirmenin çalışmasına neden olan:

Bād-ı āhım döndirir dolab-ı çarḡ-ı kec-revi
Āsiyāb-ı gerdişe niçe ider iḳdām şu

G.160/5

³⁰⁷ G.13/2, G.43/3, T.54/16.

En önemlisi dünya bağına bir nimettir:³⁰⁸

Cüy-ı iqbālın firāvān eylesün Mevlā müdām

Oldığıyçün bağ-ı dehre nitekim in‘ām şu

G.160/9

2.2.3.13.2. Kahve

Kahve, irfan meclisinin övüncüdür:

Hemīşe meclis-i ‘irfān içinde müftehar kahve

Anıñ‘çün ‘izzet ile destden deste gezer kahve

G.161/1

Fağfur fincan içerisinde sevgilinin dudağından öpendir:

Leb-i dil-dāra kılmış vāsıta fağfur fīncānı

Bu taqrībile dil-dārıñ dudağından öper kahve

G.161/5

161.gazel kahve övgüsündedir:³⁰⁹

2.2.3.13.3. Hoşaf

Pekmez şerbetinden hoşaf içmek kötü söz ile şarap içmekten daha iyidir:

Tururken şerbet-i düşābdan hoş-āb itmek nūş

Nedir telhī-i murdār ile içmek āb-ı engūrı

G.215/6

2.2.3.13.4. Zemzem

Zemzem, Kâbe ve Merve ile birlikte kullanılır:³¹⁰

Varmağ ümmīdi ile Ka‘be-i kūy-ı yāre

Merve haqqı içelim şuları Zemzemcesine

G.162/4

2.2.3.13.5. Kevser

Âşığın susuzluğunu Kevser bile gideremez:

Meclis-i rindānlardan biz ki nā-yāb olmayız

Kūh u deşt içre gezüb anlarla bī-āb olmayız

Havz-ı Kevşer virseler andan da sīr-āb olmayız

Gūşe-i cennet daği olsa şafā-yāb olmayız

‘Aşkla olduğ hele külhan bucağında muķīm

TAH.2/5

Kevser, kutsallığıyla anılan bir sudur:³¹¹

³⁰⁸ G.160/2, G.160/4, G.160/6, G.160/7, G.160/8, G.185/3, G.203/6, K.3/17.

³⁰⁹ G.161/2, G.161/4, G.161/7.

³¹⁰ G.153/5, TAH.7/7.

2.2.3.13.6. Dûg (Ayran)-Süt

Ayran, sütün yağından olur:

Her kimiñ kim sözi memzûc ola bâ-kizb ü dürûğ

‘ Aceb olmaz sözünñ olmasa rûyında furûğ

Merdüm-i teşne-lebân şîrden olur şîrîn-kâm

Şîr dühnündenolur ise cüdâ olur dûğ

R.19

2.2.3.14. İçki ve İçki Meclisi Unsurları

2.2.3.14.1. Saki

Saki, sevgiliye aşk şarabını sunan güzeldir.³¹² Saki gül yüzlüdür, güzel yüzlüdür; şarap kadehindeki şarabın hareketi de bülbülün feryâdıdır:

Çehre-i sâķî-i gül-rüyân olubdur nev-bahâr

ĖulĖul-i mînâ-yı mey feryâd-ı bülbüldür baña

G.2/2

Bir şabîhü’l-vech sâķîniñ yedinden şubĖ-dem

ŞevĖle nûş itse eğer bir ‘ aşîğ cām-ı şabûğ

G.27/3

Sakinin sunduğu şey ümid edilen şey değil,sahrâdaki seraptır:

Sâķî-i devrândan cām-ı şarâb itseñ ümîd

Saña eşrâb itdigi şahrâ-yı Ėayretde serâb

G.11/4

Bezmin ortasında kadeh sunmaya layık olan güzelliklerle donatılmış olan sakidir:

Miyân-ı bezmde zerrîn-i Ėadehle ben m’olam sâķî

Ėururken sendeki billûr bâzû bunca sîmîn sâķ

G.119/3

Sakinin âşîğı görmezden gelmesine âşîğ isyan eder:

Sâķî bize bu nedir teğâfûl

Görmezlik ile idûb tecâhûl

TERK.1/10

AĞyâra virûb şarâb-ı gül-gûn

Bizden ne bu Ėat‘ eylemek mûl

TERK.1/11

2.2.3.14.2. Şarab-Mina-Sahba-Mey-Peymane (Duhter-i Rez-Bint’ülineb)

Lal renkli şarap, bir ateş seli gibidir:

O deñlü eylemiş dil-teşne-gân-ı firĖate te’sir

³¹¹ G.160/7, K.17/8.

³¹² G.99/6 , G.160/1, K.4/4, K.4/7

Şarāb-ı la‘l-i fāmuñ āteş-i seyyāledir cānā G.4/3

Garibin azığı her gece içtiği gam kanıdır:

Şubḥ-dem anıñ kebāb-ı bezmidir laḥt-ı ciger

Hūn-ı ğamdır her gice nūş itdiği zād-ı ğarīb G.16/2

Âşık, rintler gibi şarap düşkününü değil şarap kadehinin bir damlasının iç yüzü ile mesttir:

Şanmañ bizi rindān gibi bāde-perestüz

Biz cür‘a-i cām-ı meyi taḥḳīķile mestüz G.99/1

Nasıl ki esrarkeşler afyon ile mutlu olurlarsa; şaraptan mest olanlar da gönül çeken sevgiliden mutlu olurlar:

Afyon ile bengīler olur ise şafā-yāb

Mestāne-i mey hūş rübādan mütelezziz G.36/6

Âşık gâh şarap kadehinde gâh şarabın dalgalanmasında gizlidir:

Geh bāde gibi sāġar-ı mināda nihānız

Geh neş’e gibi cūş-ı şahbāda nihānız G.88/1

Üzüm bağdan şarap duhter-i rez de dünyadan ayrı düşünülemez:

Kesilmez duḥter-i rez pāy-ı aşlā bāġ-ı ‘ālemden

Ḥarābāt ehliniñ aşlā yeri meyḥānesiz kıalmaz G.100/7

Sarhoşun sabah mahmurluğunun açılması için gece içilen şaraba ihtiyaç vardır:

Güşāde olmak için şubḥ-ı demde ḥātırda

Ḥumār-ı mest-i ḥarāba mey-i şebāne gerek G.124/6

Şarabın bir yudumu ölümü de akıllardan siler:

Bir neş’e baña idince işrāb

Yād itmez idim dem-i memātı TERK.1/5

Dünyanın gamını unutturacak şey şaraptır:

Sākī baña bāde vir idem nūş

Dehriñ gamını kılam ferāmūş TERK.1/19

Şarap, gül renklidir:

Aġyāra virüb şarāb-ı gül-gūn

Bizden ne bu kaç‘eylemek mül TERK.1/11

Sākī baña vir şarāb-ı gül-reng

İtdi beni bu ħumār-ı dil-teng	TERK.1/13
Sākī baña vir şarāb-ı gül-fām Yoğdur derd-i dehre encām	TERK.1/22
Şarap, ruha gıda cisme de mutluluktur: Sākī bize vir şarāb-ı yāğut Ol rūḥa ġidā vü cismedir kūt	TERK.1/40
İnkār olunur mı hiç şafāsı Kim naşşıledir şifāsı meşbūt	TERK.1/41
Fehm itse idi şafāsın anıñ Meftūnı olurdı cümle nāsūt	TERK.1/42
Şarap, ölmüş olan gönüle can verir: Aç serāy-ı dil-i pür-zārıñı mihmān gelsün Tekye-i pīr-i ħarābāta da mihmān gelsün Bezme da‘ vetler idiñ zümre-i rindān gelsün Sākiyā sāğarı şun beñzimize ħan gelsün Ten-i dil-mürdemize mey içelim cān gelsün	TAH.5/1

2.2.3.14.3. Cam-Sagar-Kadeh

Âşık, safayı ve zevki kadehte bulur.³¹³ İçki toplantısında kadehin verdiği mutlulukla safalanan garibin bu matemgahta mutlu olması mümkün değildir:

Bezm-i ‘ālem cām-ı şādī ile olsa pür şafā Kim bu mātemgāhda mümkün mi dil-şād-ı ġarīb	G.16/3
Muhabbet şarabının kadehi gönle yaralar vurur: Mest itdi beni neşve-i şahbā-yı muhabbet Dāğ urdı dile sāğar-ı mīnā-yı muhabbet	G.22/1
Her zaman içilen baş döndürücü kadeh akı hayâli baştan alır : Alub ‘aql u ħayālim bizi itmek bunca ser-gerdān Dem-ā-dem içdiğim ol sāğar-ı ser-şārdur bā‘ iş	G.24/4
Üzüm kabuğundan ayrılarak baş döndüren kadehin içini doldurmuştur:	

³¹³ G.13/1, G.27/3, G.30/3, G.99/6, G.157/3, G.171/1, G.181/8, G.215/1, K.4/1.

- ‘İneb kısrından ayru düşmeseydi bezl idüb varın
 ‘Aceb kıanda çekerdik zevkile bu cām-ı ser-şarı G.193/5
 Gönle ferahlık veren şarap Cem’in zamanındaki kadehtendir:
 Dile bu feyz-i şahbā tā zamān-ı cām-ı Cemdendir
 Dönüb bunca ne demler bezm-i rindane o demdendir G.53/1
 Aşk sarhoşu ayaktan ayağa kadehten kadehe dolaşmaktadır:
 Düşüben pāy-ı hum-ı meyde ayakdan ayağa
 Yetişür sāgar-ı mestāne şarāb olduğımız G.87/5
 Âşık, billur kadehten ayrılmak istemez:
 Zülāl-i la‘ liñe dil-teşnelikden haste hāl oldum
 Kerem kıl sâkiya devr itme bizden cām-ı billûrı G.194/3
 Kadeh, şifa vericidir :
 Şifā cāmını bir gün şunmadı dil-haste-i hicre
 Yaturdı pister-i gâmda niçe dem cān-ı bî-mârı G.185/5
 Boş kadeh, mutluluk verici değildir:
 Boş cāmıla hâtırım degil hoş
 Toldur gözi şubḥ u şām gezdir TERK.1/3

2.2.3.14.4. Bezm

Bezm bir eğlence ve şenlik toplantısıdır ve insan orada mesrur olur.³¹⁴ Rindlerin bezmi Cem’in zamanından kalmadır:

- Dile bu feyz-i şahbā tā zamān-ı cām-ı Cemdendir
 Dönüb bunca ne demler bezm-i rindane o demdendir G.53/1
 Bezmde gönlü şād eden dilberdir:
 Dil şād olur mı bezmde bir dil-ber olmasa
 Zevk u neşâti kıanda bulur sāgar olmasa G.171/1

2.2.3.14.5. Meyhane-Harabat

Felek meyhanesinde hiç kimse neşeli değildir; kadehler, Cemler hep tarumar olmuştur:

- Felek meyḥānesinde neş’e-yāb olmuş degil kimse
 Şikest olmuş yatur ḥāk içre cām ile Cemler G.74/3

³¹⁴ G.16/3, G.41/3, G.101/1, G.183/8, G.214/3.

Âşığın bezm-i elestin mesti olduğunu bir tek harabat ehli bilir :

Erbāb-ı harābāt bilür hālimiz ancağ
Bile kim bu harābatda biz mest-i elestüz G.99/2

Kesilmez duhter-i rez pāyı ašlā bāğ-ı ‘ālemden
Harābāt ehliniñ ašlā yeri meyhānesiz kalmaz G.100/7

Rind-i erbāb-ı harābāta dem-ā-dem kuvvetdir
Cām-ı minā-yı cihān içre mi yāķūt-reng G.134/4

2.2.3.15. Yazı İle İlgili Hususlar

2.2.3.15.1. Hame-Kilk (Kalem)

Gazel Allah’ın feyziyle şairin kaleminden ilhamla yazılır:

Feyz-i Hağla bu gazel Nāfi‘ -i işkeste diliñ
Hāmesinden cereyān eyledi mülhemcesine G.162/10

Kalemden Çār-Yār’in pāk vasfını yazması istenir:

Bir zerre çār-yāriñ vaşf-ı pākin yazsañ ey hāme
Dem-ā-dem eyleseñ icrā-yı gözüñden yaşıle xanı K.7/65

Kudret Kalemi binlerce hoş suret yazmıştır(Allah’ın yaratma kudretinden bahsedilmektedir) :

O dem kim levh-i maḥfūz üzre xonmuş hāme-i kudret
Yazılmış niçe biñ anda bedī‘ -i āşār-ı hoş-şüret K.8/1

Kalem sayesinde âlemdeki nice hikmetler ortaya çıkar:

Ḳalemden oldu cārī mācerā-yı Hażret-i Bārī
Çün oldu enfüs ü āfāka sārī bir niçe biñ ḥikmet K.8/3

Hat ise âleme hikmetleri açıklamak için bir süs olarak verilir:

O ḥikmetlerle izḥār itmek için ‘ālem-i kevne
Hemān dem ḥüsn-i ḥaṭṭı kıldı rüy-ı ‘āleme zīnet K.8/4

Ümmi olan resul kalemle dostluk eder:

Resül-i ümmī vü a‘lem-i nebiyy eşref ü ekrem
Ḳalemle dest-i pāki itmiş idi gerçi ünsiyet K.8/7

Aşk kader kalemiyle yazılır alınlara:

Sevād-ı ‘aşkı yazmış başımıza hāme-i taķdīr

O şevk u zevkile dil-hānesini eylemiş tenvīr
 Zebān-ı kilik-i Nāfi‘ de ider bu da‘ vā-i takrīr
 İder eş‘ār-ı Nābī eşk-i hūn-ālūdile tahrīr
 Cemāl-i nev-arūsān-ı muḥabbet gāzesiz kıalmaz

TAH.6/5

2.2.3.15.2. Hat ve Hattatlar

Hat ilmi ilimlerin en şereflişidir:

Ma‘rifetler eşrefiyken bā-ḥuşūşā ‘ilm-i ḥaṭ
 Aña bu siññ-i şağīri içre olmuşdı ‘aṭā

T.31/4

Nesih, sülüs,celi hat çeşitleridir:

Bārekal’lāh zihni veḳaddına hem üstādına
 Nesh ü sülüş eyledi taḥşīl ber-vefk-i ‘alā

T.31/5

Nūr-ı Ḥaḳ ol meh cebīn üzre olınca müncelī
 Aña tevcīh oldı mülk-i ḥüsn bā-ḥaṭṭ-ı celī

G.189/1

Talik ve rika hat çeşitleridir:

Hāfiz ‘Osmān ḥaṭṭını nesh eylemiş ḥaṭṭı bugün
 Levḥe ta‘līḳ olsa lāyīḳ rik‘ası bī-iştibāh

K.9/5

8.kaside ve 9.kasidede hat ilmi ve hattatlığın geçmişi ilk İbn-i Mukle’den hattat Ali Nuri Efendi’ye silsile hâlinde hattatların ismi zikredilir:³¹⁵

‘Aliyy-i şāḥib-i seyf ü ḳalem ehl-i kerem a‘lem
 Ḥasan-ı Başrīye kıldı ‘ilm-i ḥaṭ ta‘līmüne himmet

K.8/9

Ḥasan ḥüsn-i ḥaṭṭıñ açub cemāli perdesin ḥaḳḳa
 Anıñla İbn-i Mukle ‘aynına virmiş zihī şüret

K.8/11

2.2.3.16. Araçlar

2.2.3.16.1. Vapur

25. ve 62. tarih birbirinin aynıdır ve Serasker İbrahim Paşa’nın üç bin kese akçe harcayarak ateş vapuru yaptırmasına düşülmüştür. Yapımı dört yılda tamamlanmıştır ve tarih vapurun tamamlanmasınadır:

³¹⁵ K.8/5, K.8/12, K.8/13 , K.8/14, K.8/15, K.8/16, K.8/17, K.8/18, K.8/19, K.8/20, K.8/21, K.8/22, K.8/23 , K.8/24, K.8/25, K.8/26, K.8/28, K.8/29, K.8/30, K.8/31, K.8/32, K.8/33, K.9/2, K.9/3, K.9/4.

Niçe biñ naqd-i ‘azîzin şarf idüb bu rāhda
Yapdı ‘ālem içre bir vapor-ı ‘ālā-yı bî-‘atıl T.25/6

Oldı cārī hāmeden Nāfi‘ bu nev tāriḥ-i tām
Āteşin vāpur ile aqdı zihī bu āb-ı Nīl T.25/8

2.2.3.16.2. Yelken-Zevrak

Âşık, gemi kaptanının rüzgârla yelken açışıyla sevgilinin dudağında onun hattını seyretmek ister:

Nāḥudā şurṭa-i eyyāmla açsun yelken
Leb-i cūda idelim seyr-i temāşā-yı çemen
Nāz ile tutsun o sīmīn ten dil-dār dümen
Pupa yelken yürisün zevraḫ-ı şahbā-yı süḥan
Yem-güzārān-ı şafā mevsimidir yan gelsün TAH.5/2

Gönül bir kayıktır:

El-minnete lillāh açıldı dil ü dīde
Ḥaṭṭ-ı emelim levḥ-i dile oldı keşīde
Keşti-i vücūdı sürerek rāh-ı sedīde
Yelken kürek ile atılub bün-ı ba‘īde
Şaldım bu gönül zevrāḫını baḥr-i Sefīde
Oldum teveccüh-i ṭarf-i rāh-ı ümīde MÜSED.14/1

2.2.3.17. Bayramlar

2.2.3.17.1. Kurban Bayramı

Hız.İsmail ile Kurban Bayramı birlikte kullanılır:

Seniñ ümmetleriñe ‘īd olmaḫmıṣ meger ḥikmet
Cenāb-ı Ḥaḫḫıñ İsmā‘ ile ihdāsıyla ḫurbānı K.7/62

2.2.3.18. Hastalıklar

2.2.3.18.1. Çiçek Hastalığı

63. ve 24.tarih Ahmet isimli bir gencin çiçek hastalığından ölümüne düşülmüştür.

Fāriḡ āzāde gezerken gül-şen-i ‘ālemde ol
Bir çiçek açdı nihāl-i ḫaddine şun‘-ı Ḥudā T.24-63/5

Kaṭre-i ekşimle yazdım **Nāfi‘ ā** tārīhini
Aḥmediñ buldı çiçekden bâğ-ı ḥüsnide fenā

T.24-63/9

2.2.3.19. Oyunlar

2.2.3.19.1. Tavla

Nerrād(güzel tavla oynayan),yek-bâr,dü-bâr tavla terimleri:

Nerrād-ı kazānıñ bize bāzīçeleri hep

Yek-bâr degil belki dü-bâr itmek içünmüş

G.106/5

2.2.3.19.2. Satranç

Dünya bir satrançhane, ölüm de mat olmaktır:³¹⁶

Şeh-i ‘ âlem olursañ da seni bir gün iderler māt

Bu şatranc-ḥāne-i ‘ âlemde hiç ferzānesiz qalmaz

G.100/6

2.2.3.20. Toplumdaki Aksaklıklar-Zamanın Bozukluğu:

Toplumda ilim ve olgunluğa önem verilmemektedir ve halkın meyli hep maddiyatadır:

Kemāl ü ma‘ rifet erbābına yok kıl kadar rağbet

Anıñ’çün **Nāfi‘ ā** hep meyli ḥalkıñ māledir cānā

G.4/8

Ġālibā hep böyle kāsiddir metā‘ -ı ma‘ rifet

Bu metā‘ a görmedim bu devirde hergiz revāc

G.25/4

Dükendi gitdi erbāb-ı ma‘ ārif bezm-i ‘ âlemde

Ne ‘ irfān ehline rağbet ne şāḥib-i kerem qaldı

G.196/2

Âlemi harap eden zulümdür:

Zulmle hep oldı bu ma‘ müre-i ‘ âlem ḥarāb

N’ola zālimler dise *Yā leytenī küntü türāb*

G.11/1

Garip, değerli özelliklerle donanmış olsa da itibar görmez:

Ṭūṭı-i gūyā da olsa yok ġarībe i‘ tibār

Görseler anı ġarābet bunda şanurlar ġurāb

G.11/3

Dünyada doğruluk ve iyilik kalmamıştır:

‘ Âlem-i kevn ü fesādı mesken itmiş çün vücūd

³¹⁶ G.184/7, T.23/11.

- andadır rü   ü sed  d andadır zühd      al  h G.28/4
   lemdeki kuru kavganın nedeni belli değildir:
   alib   birbirini   kesmek imiş hep başını
 Bilmedim      lemde neymiş urı ęavęadan mur  d G.30/7
 Devrin gerektirdiği şey vefasızlıktır:
 Devr-i zam  n   ey dil enc  mı b  -vef  dır
 F  n   cih  n   el  a   i  b  li l  -be    dır G.50/1
 Fakirlerin değeri yoktur:
 Ne de  l     o   gelürse ehl-i fakra     ib-i emv  l
   n   erb  b   itmezler fak  r-i b  -nev  dan   az G.115/6
 Zamanın devlet adamlarında zerre kadar yardım severlik yoktur:
 Zam  ne devlet-i erb  bında yek zerre    in  yet yok
   af  dan dem uran     l  ri albinde şafvet yok G.120/1
   slam beldelerinde düzen ve güvenlik kalmamıştır:
   ar  b olmuş yıkılmış almamı        üstine     
       r-ı belde-i   sl  mda hıfz u h  r  set yok G.120/5
 Bu dönemde yaşayan salıkların bile içinde keramet kalmamıştır:
 Bu lu   betg  h-ı   er   içre dönen s  liklerin ekşer
 Der  n   içre N  fi   zerre de  l   bir ker  met yok G.120/6
 Memleketi abat eden adaletli insaflı bir hükümdar da yoktur:
 Ser-be-ser   b  d iden   ehr    diy  r   dehrde
 Bir    ad  let-k  r mun  f   ehriy  r   görmedik G.132/13

2.2.3.21. Toplumsal Yaşam (Gelenek ve Görenekler)

Ay tutulmasında dua etme:

- Ru  u   n  r   n'ola   t  sa cih  n  
   t  lsa m  h   alk tekb  r iderler G.39/3

G  y u   evg  n(geleneksel top ve sopa ile oynanan bir oyun) oyununa sevgilinin saçı   evg  n ve       n ba  ı g  y yapılarak göndermede bulunulmuştur:

- Olmu  sum bir zülf-i   evg  n  n es  ri kim henüz
 De  tden deşte g  z  r itmekdedir g  y-ı serim G.149/4

Bir evl  d  n olması Mevla'nın yardımına bağlanır:

- Cih  nda her kime tev  f  k-i Mevl  dan ola behre

Naşīb olur aña her demde bir evlād-ı gül-çehre T.28/1

Hamamda ahbap ile yaz-kış yıkanmanın zevki bir başkadır onun şifa verici özelliği vardır:

Şüste yaykanmışsa hāmmāme dinür germ-ābe
Zevki gitmez anıñ aḥbābile hiç şayf u şitā KIT.5/15

Bā-ḥuşuş ābı anıñ ‘ayn-ı şifadır bedene
Derlemiştir daḥi ḥūykerde vü eyrāzīrā KIT.5/16

Misafirin büyük bir önemi vardır:

Oldı āyinede gelici vü revende gidici
Ḥānemiz içre misāfir ne güzeldir cānā KIT.5/19

10. Kasidede İbrahim Paşa’nın oğlunun sünnet düğününe yazılmıştır ve bir düğün portresi çizilmiştir.³¹⁷

Çadırlar kurulur:

Ḥıyām-ı şāh-ı meserret kuruldı āfāka
Çekildi leşker-i ğam şād oldı ehl-i cihān K.10/2

Herkes misafir edilir:

Müretteb oldı feraḥ birle bir serāy-ı sürūr
O sūra bāy u gedā cümle oldılar mihmān K.10/3

Neyler ve kanunlar çalınmaya başlanır:

Girince gūşe-i gūş içre nağme-i ḳanūn
Sürūda başlayub itdikce nāylar efgān K.10/5

Sofralar kurulur:

Şarāb-ı şevḳ olub zevḳ birle nūş-ā-nūş
Döşendi süfre-i ḥāk üzre ni‘met-i elvān K.10/12

Rakkaslar dans eder:

Ḥasedden eyledi tā çāk-i zehresin Zühre
Bu şīveler ile raḳşa gelince raḳḳāşān K.10/17

Top ateşleriyle ufuklar ateşlenir:

Dehān-ı topdan āteş saçıldı āfāka
Ġasaḳdan itdi şafaḳ şanki şevḳle lem‘ān K.10/18

³¹⁷ K.10/4, K.10/9, K.10/14, K.10/15, K.10/16, K.10/20, K.10/22, K.10/24.

Fakirlere yoksullara yiyecekler dağıtılır:

Ƙalurdı naǵsile her dem bu ħ~ān-ı yaǵmadan
Egerçi ƙurş-ı ƙamer ƙapmasaydı pāre-i nān K.10/23

Ĥıdīv-i Cem-‘ azamet dāver-i felek-mesned
Bu demde eyledi bir sūr-sünneti etyān K.10/44

Kadın eksik etektir:

Dāmen-i ‘ iffeti yoǵdur bu zen-i dūnyānıñ
Eskiden tā biz anı eksik etekdir biliriz G.90/9

2.2.3.22. İnsanın Nitelikleri

Divanda insanın mizacı, ahlâkı, bahtı, akıl ve aklın önemi vb. niteliklerine dikkat çekilir³¹⁸.

Akıl ehli utanma ve haya ile süslenir:

Neng ü ār ile vücūdın zeyn iden ehl-i ħıred
Eylemişdir perde-i nāmūs içre ihtifā G.9/4

Kötü mizaçlı kişiye ilaç etki etmez:

Ṭıynetinde her kimiñ merkūzdur sū-i mizāc
Def‘ i mümkün mi eṭıbbā-yı zamān itse ‘ ilāc G.25/1

Gurur erbabının evi esfel-i süflidir:

Esfel-i süflīde vāḳı‘ dār-ı erbāb-ı ğurūr
Olsa cāyī ‘ izzet ile *Ve’s-semā-zātü’l-burūc* G.26/2

Kimin bahtının gemisi ters dönmüşse o kişi Nuh’un gemicisi de olsa kurtuluşu yoktur:

Keṣṭi-i iḳbāli kim bir kimseniñ bergeṣtedir
Bir necāt olmaz müyesser olsa da mellāḫı Nūḫ G.27/2

Mert olanın dünyadan muradı yoktur:

Pāk-bāzān-ı cīfe-i dūnyānıñ olmaz ṭālibi
Merd olan bu ‘ ālem içre istemez hergiz murād G.34/2

İnsanın yaratılışı gam ile temellenmiştir:

³¹⁸ G.25/2, G.25/3, G.26/1, G.26/3, G.27/1, G.30/4, G.30/1, G.30/5, G.35/1, G.38/3, G.41/13, G.49/2, G.51/6, G.60/3, G.60/5, G.60/6, G.60/7, G.62/4, G.62/5, G.77/2, G.77/3, G.95/8, G.136/1, G.136/3, G.155/3, G.186/8, G.210/2, G.210/3, G.213/7, KIT.3/13, K.12/4, K.13/6, K.13/7, K.13/19, MAN.MEK.1/55, MÜSED.12/1, MÜSED.12/2, MÜSED.12/4, MÜSED.12/5.

- Tā ki bu günbedine nûh-ṭāḳ-ı felek zîrinde
Ademiñ ṭîyneti hemm ile olunmuş bünyād G.35/2
- Kim ki âlemde sağlam temelli bir bina isterse tembellikten uzak durmalıdır:
Reḥāvetden emîn itsün bu demde himmeti bâbın
Binā-yı arzūsın kim ki ‘ âlemde metîn ister G.38/2
- Mazlumun ahını alanlar feleğin oklarına hedef olurlar:
Âh-ı mazlûm almağa her dem idenler ictisâr
Olur elbette sihām-ı çarḥ-ı gerdûna dūçâr G.48/1
- İnsan zamanın şahı olsa sonu hep yokluktur:
Olsañ da şāh-ı devrân şād olsa dil firāvān
Hengāmı bulsa pāyān bil-cümle hep hebādır G.50/6
- Dar ellilik yani cimrilik doğru değildir:
Teng-destîden ḥalāş olmaz bu füşhat-gāhda
Nāfi‘ ā her kim ṭarīkinden çıkar güm-rāh olur G.56/5
- Mert kendini kötü işlerden alı koyandır:
Merd odur bed-kārlıktan eyleye zātın cüdā
Nîk-nāmîlikle ola dehrde şöhret-şi‘ ār G.60/4
- İnsanın hayatında iyi ve kötü hâlin kararı yoktur:
Ṭutmaz karar-ı nîk ü bed aḥvālî âdemiñ
Gāhîce girye-nāk gehi ḥandān gelür geçer G.73/4
- Akıllı olan fani dünyadan feragat eder:
‘ Āḳile lâzım durur bu dehr-i fānîden ferāğ
İtme bî-mağz üstühāna boş yere şarf-ı dimāğ G.117/1
- Aç gözlü insanın gözü doymaz:
Olmaz ḥarîş-i gürisne-çeşmān ṭab‘ ı sîr
Ġarḳ olsa baḥr-i māl-ı fenāya semek gibi G.186/6
- İnsanlık altınla değil hoş yaratılış ile olur:
Zerle olmaz âdemiyyet ḥulḳ-i hoş lâzım añā
Ḳanda kim ḥüsn-i liḳā var neylesün ol zîneti G.188/7
- Kim ki kırılmış bir kalbi yaparsa sanki Beyt-i Mamur’u yapar:
Yapar her kim ki dest-i lûṭfile bir ḳalb-i meksûrî
Şanasın kim ‘ imāret eylemişdir Beyt-i Ma‘ mûrî G.194/1

Kimin tabiatında kötü huyu var ise yedi denizle de yıkansa temizlenmez:

Her kimiñ tab‘ında bir bed-ḥū ki var mümkün degil

Heft yem ābını dökseñ olmaz anıñ zā‘ili G.197/4

Hayırlı bir eser yapmayan bu fani dünyada nişansız ölür gider:

Muvaffaḥ olmayan bir ḥayr-āṣāra bu fānīde

Hemān seng-i mezār-āsā cihāndan bī-niṣān gitdi G.202/4

Düşman sahibi gözünü sürekli açık tutmalıdır:

Şāḥib-i düşmen gözin açmak gerek

İhtiyāṭ üzre hemān şubḥ u ‘aṣī G.210/4

Sabrın yolunu tutan safayı bulur:

Menzil-i şabrı tutan bulur şafā-yı ḥāṭırı

Kim bu miḥnet-gāhda derd-i dili mu‘tād ider K.13/8

Vefa insanı mutluluḡa ulaştırır:

Ekṣer nāsda yoḡ bŷy-ı vefā

Ḳande var kim görünür nŷr-ı şafā MAN.MEK.1/54

Her yöne su gibi akmak, bir kişiye hakaret edip başına kakmak doğru değildir:

Her vādīye pŷyān olarak şu gibi aḡma

Bir mürşidiñ elden etegin tā ki buraḡma

Bir bī-kesi taḡḡīr idüb başına ḡaḡma

Taḡḡīḡle sen sīrete baḡ şūrete baḡma

Mir‘āt-ı dil-i şāfda jeng ü keder olmaz MÜSED.12/3

2.2.3.23. Dünya-Dehr-Kâinat-Cihan

Dünya fānidir, geçicidir, aldatıcıdır ve Allah tarafından yaratılmış her şeydir:³¹⁹

İkāmet mŷmteni‘ dir Nāfi‘ ā bu cāy-ı fānīde

Kimi gördüñ bu ferş-i ‘āriyetde ola pā-ber-cā G.7/7

Devr-i zamāniñ ey dil encāmı bī-vefādır

³¹⁹ G.23/1, G.23/4, G.28/4, G.30/1, G.34/3, G.35/1, G.48/5, G.50/2, G.50/7, G.53/2, G.59/5, G.71/3, G.81/10, G.87/7, G.103/9, G.117/1, G.130/1, G.130/6, G.131/1, G.132/1, G.132/2, G.132/10, G.143/4, G.146/1, G.148/5, G.149/3, G.176/2, G.184/7, G.196/5, G.202/6, G.208/1, T.10/1, T.10/2, T.10/3, T.10/4, K.4/24, R.24, KIT.3/26, T.42/3, MÜSED.4/4, TAH.1/8, K.12/3, MÜSED.7/1, MÜSED.7/2, MÜSED.7/3, MÜSED.7/5, G.221/1.

Fānī cihānıñ elhaq iqbālī lā-bekādır G.50/1

Gördiğın ‘ālemi fānīde niçe hoş-ğāl
 Şanma kim sīne-i şandukı kederden ħālī
 Kimi ednā-yı merātib kimi olmuş ‘ālī
Nāfi‘ ā ħükm-i Ĥaqa eyleme kıl u kālī
 Nīk ü bed bulsa gerekdir yerim aĥkām-ı kader
 Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider MÜSED.7/7

Dünya, kederlerle doludur:

Dil küdürāt-ı cihāndan nice muğber olmasun
 Qalmamış āyīne-i devrānda reng-i şafā G.9/2

Ādem olan çeker mi ġam-ı dehr-i şikletin
 Ancağ bu bār-ı miĥnet-i dünyāyı ĥar çeker G.55/5

Kâinat sırlarla dolu bir kitaptır:

Kitāb-ı kâ’inātın nükte-i sırrın beyān itsem
 Anın her nev‘ ü faşlından niçe biñ bāb olur peydā G.10/5

İrtifā‘ naşbiyle hem iktisāb-ı cezmdür
 Bu kitāb-ı kâ’ināta resm-i heycādan murād G.30/2

Dünya, bir matemgahtır:

Bezm-i ‘ālem cām-ı şādī ile olsa pür şafā
 Kim bu mātemgāhda mümkün mi dil-şād-ı ġarīb G.16/3

Dünya, can nakdinin alındığı bir çarşıdır:

Nağd-i cānı virmeyince çārsū-yı dehrde
 Mülk-i ‘aşkıñ bulamaz mülkiyeti hergiz şübüt G.19/4

Çekmeden bāzār-ı dehr içinde bār-ı ‘ār u neng
 Başımız üstine kīk dünyā olubdur tār u tenk G.134/1

Dünya, bütün şahların mat olduğu bir satrançhanedir:

Şeh-i ‘ālem olursañ da seni bir gün iderler māt
 Bu şatranc-ğāne-i ‘ālemde hiç ferzānesiz qalmaz G.100/6

Dünya, bir oyun yeridir:

Mürde olmak merde āsāndır bu lu‘ bet-gāhda
İtmeden ‘ālemde bir nā-merde ‘arz-ı ihtiyāc G.25/3

Dünya, gönül bağının meyvelerinin toplandığı bir yerdir:

İctinā-yı mīve-i dildir bu bāğ-ı dehrde
Şanma kim şuğl-i hebādır şi‘ r ü inşādan murād G.30/8

Dünyanın dönüşü boşunadır; çünkü ömür sonunda bitecektir:

Füzūn olursa da ‘ömrüñ fenādır encāmı
Hemīşe döndiği dehrīñ heder bozundısıdır G.71/2

Bu dünyada sonsuz olan şey iyi bir namdır:

Bāki kalan bu kıbbede bir nīk nāmdır
Bed-kārlıkla yoksa bu devrān gelür geçer G.73/9

Gam ile dolu dünyayı çekmeye kuvvetli bir can ve beden gereklidir:

Bu bār-ı miḥnet-i ğam-ı dünyāyı çekmege
Taş u demirle şeddelenür cism ü cān gerek G.127/3

Dünya bir gam sarayıdır:

Görmedim bu ğam sarāyı içre bir dil-ḥurremi
Bulmadım esrārım ifşā idecek bir maḥremi G.214/1

Dünya, mühleti belli olan bir kudrethānedir:

Bu kıdret-ḥānede her şey’e bir mühlet olub taḥşīş
Gelince vakt-i icrāsı olunmaz yek-nefes ihmāl G.143/5

Ālemde rahat yüzü yoktur:

‘Aceb kimdir ki rūy-ı rāḥatı görmüş şu ‘ālemde
Gelince bu deme mir’āt-ı dehre devr-i Ādemden G.155/4

Dünya, döneke ve alçaktır:

Tīr-i gerdūnuñ açıldı yine dilde yāresi
Oldı göñlüm deşt-i ḥasretiñ āvāresi
Bīve-i gerdūn-ı dūnuñ bir zen-i mekkāresi
Baña bir kār itdi kim yokdur anıñ hiç çāresi
Zīr-i ḥāke gitdi ḥayfā kim bir elmas pāresi
Ḥaşre dek saña yeter ey çarḫ bu yüz kārısı T.34/1

Dünyada yaratılan her şey zıddı ile yaratılmıştır:

Hemîşe ‘âdet-i şun‘-ı Hudâ kim böyle cārîdir

Beher eşyâyı kılmış bu cihānda zıddile icād

K.12/13

Cihan bir bela darıdır:

Kim ki bāsmış bu belā dārına bir kerre kıdem

Bil ki başına gelen derd ü ğam u kıasvetdir

G.221/2

2.2.3.24. Hayat ve Ömür

Ömür geçicidir ve geçmişe geleceğe bakmak yerine anı değerlendirmek, diğer taraftan da âhirete de çalışmak gerektiği ifade edilir.³²⁰

Gençlik günleri göz kamaştıran bir şimşek gibi hızlı geçmiştir:

Ol kıadar pā-der-rikāb-ı şevķile itdi şitāb

Berķ-ı hātıf gibi başdan geçdi eyyām-ı şebāb

G.18/1

Ömür hanesi harab olmuştur:

‘Ömr-i āhır oldı gitdi geldi eyyām-ı meşīb

Dest-i bī-dādımla itdim hāne-i ‘ömri hārāb

G.18/2

Gençlik vaktinde yapılanlar yaşlılıkta serāp gibi gelir:

Niçe dem nūş itdigim dehrīñ şarāb-ı zevķi hep

Pīrlık vaktinde oldı dīdeme ‘ayn-ı serāb

G.18/3

Ömür harmanını ecel rüzgārı savurmuştur ve vücut sonunda toprak olacaktır:

Hırmen-i ‘ömri şavurdu Nāfi‘ā bād-ı ecel

Bu vücūdum ‘ākībet olsa gerek zīr-i türāb

G.18/9

Sen beķā vü cem‘ ine itseñ ne deñlü ihtimām

Bir gün ider hırmen-i ‘ömri fenā bād-ı heves

G.102/5

Mal ve evlādın ölüm geldiğinde bir faydası yoktur:

Mālile evlādlarile ‘ömr sürseñ māh u sāl

Mürdelik demde ser-ā-ser gör ki ol ma‘düm olur

G.62/5

Ömür uzun da olsa sonu yokluktur:

Füzün olursa da ‘ömrüñ fenādır encāmı

Hemîşe döndiği dehrīñ heder bozundısıdır

G.71/2

Can beden yuvasında saklanan bir kuştur:

³²⁰ G.18/4, G.18/5, G.18/7, G.18/8, G.34/4, G.105/4, G.122/1, G.112/2, G.122/3, G.122/7, G.122/11, G.122/12, G.122/13, G.122/14, G.122/18, G.122/19, G.122/21, G.131/2, G.133/7, G.143/6, G.143/7, G.178/7, G.214/2, K.13/5, MÜSED.7/5, G.221/6, M.1/79

- O murğ-i cānı ki ten lānesinde şaklar iken
O cāydan çıkub encāmı zār u zār olacak G.122/4
Cihan içerisinde gururla dolaşanların sonu tabut olacaktır:
Ğurūr ile bu cihān içre şıgmayan serler
Bu kīk saray ola bir gün başına tar olacak G.122/5
Biten ömür başalmış olan bir kesedir:
Fenāya şarf kıldı nağd-i ‘ ömr-i nāzenīnim hep
Boşaldı kīse-i vaқtim ne dīnār u direm kaldı G.196/3
Kimse ömründe maksadına erişemez, dünya denilen bu tehlikeli yoldan çok yolcu geçmiştir:
Degildir vāşıl olmuş menzil-i maқşūda bir kimse
Bu rāh-ı pūr-ḥaṭarda gerçi kim çok reh-revān gitdi G.202/5
Ömrün sonu akşama benzetilir:
Niçe biñ rūzlarım geçdi yine şām oldı
İrmedim menzil-i maқşūdıma aḥşām oldı G.204/1
Sudaki hava kabarcığı gibi hayat ve sıhhat geçicidir:
Her ne deñlü ābda varsa ḥabāb için beḳā
Ol kadar var müddeti saña ḥayāt u şıḥḥātiñ T.15/2
- 2.2.3.25. Bilginin Önemi**
- Bilgi bir cevherdir:
Gevher-i ‘ irfān gerek kim Nāfi‘ ā dilde hemān
Yoksa çok zerler olur vīrānede gencīnede G.167/7
Gönülde yer eden bilgi ehlidir; bezmlerin en güzelinde cahilliğe yer yoktur:
Derūn-ı ehl-i dilde yer iden ehl-i ma‘ ārifdir
Ḥarīm-i bezm-i ḥāşşü’l-ḥāşda yok cāy nā-dāne G.183/2
Devirde bilgi ehline rağbet eden yoktur:
Dükendi gitdi erbāb-ı ma‘ ārif bezm-i ‘ ālemde
Ne ‘ irfān ehline rağbet ne şāḥib-i kerem kaldı G.196/2
Cahille değil bilgi ehliyle görüş, insana verilen en değerli öğüttür :
Saña babañ bile bu pendı dimez
Ger şenevī pend künem men terā KIT.4/22

Görme yüzün cāhil olan kimseniñ
Ehl-i ma'ārifle görüş dāimā

KIT.4/24

2.2.3.26. Dostluk

135.gazel aḥbâb rediflidir.³²¹ Ahbap, ateşiyle toprak edendir:

Düşünce ḥāṭır-ı mehcūr-ı zāra dārı aḥbābıñ
Baḳub şehir-i vücūdum ḥāk itdi nārı aḥbābıñ

G.135/1

Aḥbabın en hastası bile gurbetteyken âşıkların kalbine sıhhat verir:

Olur şıḥḥat-res-i ehl-i firāk-ı ḳalb-i müştāḳa
Görünse vādī-i ğurbetde eñ bī-mārı aḥbābıñ

G.135/3

Aḥbabın yolunda can saçılır:

İderdim naḳd-i cānım anlarıñ cānına hep īṣār
Vaṭanda baña meşhūd olsa ger dīdārı aḥbābıñ

G.135/4

Dost, hemdert olandır:

Kimse dermān istemezdi dehrde derd olmasa
Derdden bī-tāb olurdu merd-i hem-derd olmasa

G.177/1

Âşığın hasta hâline ancak dost olan ağlar:

Tiğ-ı bī-dādı çeküb düşmen-i cān bed-peymān
Ḳaşd-ı cān itmek için geldi o bed-kiş yaman
Yalvarub didim ise her ne ḳadar aña amān
Yine raḥm eylemez aṣlā baña ol āfet-i cān
Böyle bī-mār görüb ḥālime yārān ağlar

TAH.19/5

Dost, yaraların sarılmasına yardımcıdır³²².

2.2.3.27. Niyaz Ehli

Niyaz ehli, duası sevgili olan âşıklardır:³²³

Dua ehlinin dilediği şey bahtı açıklıktır:

Niçe demdir ki gitmez kākülün sevdāsı başımdan
Niyāz ehliniñ ekşer ḳaşdı ferruḥ-fāledir cānā

G.4/7

Sevgili niyaz ehline hep nâz eder:

Göñül sevdi yine bir dil-ber-i maḥbūb u mümtāzı

³²¹ G.135/2, G.135/5, G.135/6, G.135/7.

³²² R.21, R.26.

³²³ G.71/5, G.9.3/1, G.93/2, TERC.2/7.

Niyāz erbābına her demde eyler şīve-i nāzı G.184/1

Ehl-i niyāz cem' olıcağ kūy-ı yārde
Ol şūh-ı şīve-kār daḥi nāza başladı G.195/2

2.2.1. Tabiat

2.2.1.1. Kozmik Âlem

2.2.1.1.1. Çarh-Felek-Asuman

Felek insanın başına gelenlerin müsebbibi, sürekli tersine dönen ve âşığın ahının ulaştığı noktadır.³²⁴ Çarh olarak da isimlendirilir. Nüh-tâk dokuz kat felek ibaresiyle de çok kullanılır.

Âşığın başını döndüren hasretin nedeni bir değirmen gibi dönen çarhtır:

Bu ser-gerdānī-i ḥasret baña kendümden olmuşdur
Uyub dolab-ı çarḥ üzre döner dil āsiyāb-āsā G.3/3

Sevgilinin güzelliğinin ünü çarha çıkar:

Şīt-i ḥüsnuñ çarḥa da çıkmışsa da ey şāh-ı ḥüsñ
Yoluña ḥāk olsa da Nāfi' sezādır dil-berā G.8/5

Çarh vefasız ve kötü gidişlidir:

Görmedim bu çarḥ-ı bed-girdārdan zerre vefā
Günde yüz biñ başıma atmağdadır seng-i cefā G.9/1

Âşığın feryadı her gece çarha çıkar:

Gerçi çarḥ üzre çıkar her gice feryād-ı ġarīb
Bu ġarīb işdir ki gelmez kimseye yād-ı ġarīb G.16/1

Felekte yer alan bütün yıldız ve gezegen kadar âşığın sinesinde ok yarası vardır:

Felegiñ her ne kadar şābit ü seyyāresi var
Ol kadar sīnede hicrān okınıñ yaresi var G.42/1

Sevgilinin cemali asumana parlaklık veren bir güneştir:

Cemāliñ āsmān-ı ḥüsne bir mihr-i mücellādır
Ruḥuñdan iktibās-ı nūr iden Tūr-ı tecellādır G.40/1

³²⁴ G.7/6, G.12/6, G.12/8, G.12/11, G.25/5, G.35/2, G.54/2, G.58/2, G.75/4, G.81/7, G.87/6, G.89/3, G.90/5, G.95/6, G.100/1, G.104/1, G.106/3, G.122/16, G.132/4, G.134/5, G.137/1, G.144/5, G.150/3, G.153/7, G.160/5, G.161/8, G.174/1, G.199/2, G.209/3, G.211/4, G.213/4, R.24, R.25, MÜSED.2/6, MÜSED.2/7, MÜSED.3/3, MÜSED.3/4, MÜSED.4/1, T.47/1, K.7/74, MÜSED.6/4, TAH.20/2, MÜSED.10/1, MÜSED.12/7, G.221/4.

Çarh bir aynadır:

Ɩalmamış āyine-i çarħda bir nağş-ı cemāl
Dehr-i senginden anıñda dil-i şad-pāresi var G.42/4

Çarh yüce bir toplantı yeridir:

Gice āğüş-ı vaşla çekmege manende-i hāle
Bu ‘ālī bezm-i çarħ üzre güzel bir māh-tāb ister G.43/6

Çarhın oklarına hak edenler de muhakkak rast geleceklerdir:

Āh-ı mazlūm almağa her dem idenler ictisār
Olur elbette sihām-ı çarħ-ı gerdūna dūçār G.48/1

Ay yüzlü sevgilinin ışığı çarhtan daha yükseklerle ulaşır:

Āsitānına kimiñ düşse fūrūğı ol mehiñ
Çarħdan bālā olur qadri anıñ rif’atlenür G.63/6

Felek kimsenin neşelenemediğı bir meyhanedir:

Felek meyhānesinde neş’e-yāb olmuş degil kimse
Şikest olmuş yatur ħāk içre cām ile Cemler G.74/3

Fūrūğ-ı ħüsne ġarrālanma māh-ı nev olursañ da
Felek meyhānesinde görmüşiz çok mest-i mağrūrı G.194/5

Çarhın cefa taşları âşığın paramparça kalbindedir:

Her ne kim seng-i cefā kim atılır eflākden
Görseñ anıñ nağşını bu qalb-i şad-çākimdedir G.80/3

N’ola bārān-veş serim üzre felekden yağsa taş
Arada çok sürdi zīrā çerħ keç-revle şavāş G.107/1

Dokuz kat feleğı ayakta tutan âşığın ahının dumanıdır:

Nüh kıbāb çarħlar çokdan olurdu tārūmār
Dikmeseydi dūd-ı āh-ı ħasretim aña sūtūn G.154/4

Çarhın hikmeti halka çok felaketler vermektir:

Ĥikmeti virmek imiş ħayli felāket ħalkā
Şanma bī-ħūde döner başımıza bu eflāk G.136/4

Felek merhametsizdir:

Yār bī-raħm felek nā-mihribān baħtım zebūn

- Düşmüşüm vādī-i ğurbet içre bī-şabr u sükūn G.154/1
 Felek alçak yaratılışlıdır:
 Felek sifle-i nihād olduğu için sifle-perverdir
 Nişīn-i şadr-ı bālādır anıñ'çün cāhil-i nā-dān G.156/4
 Felek çarh denizinde bir gemidir:
 Çok kimseyi geçürmede öte yaķasına
 Yokdur bu baħr-ı çarħda fülk-i felek gibi G.186/9
 Dünyada afiyet dileyen çarh ile kavgayı kesmelidir:
 Ğayli Ğayālim deyu sen urma lāf
 Çerħile ger merd iseñ ol sīne şāf
 'Āfiyet ise murādıñ dehrde
 Çerħile kať' -ı nizā' it ol mu' āf R.20
 Aslında çarha isnat olunan her şey aslında Allah'ın emriyle olur :
 Ne revā çerħa olunmaķ isnād
 Nīk ü bed zāhir olan cümle mevād MAN.MEK.1/47
 Ğaķķıñ emriyledir anıñ her işi
 Böyledir devr-i ezelden reviş i MAN.MEK.1/48
 Çarh zehirli bir kadehtir:
 Cām-ı zehr-ālūd-ı çarħı eyledim her demde nūş
 N'ola deryālar mişāli eyledim cūş u Ğurūş
 Şimdi dehrin şanki bir abdālıyım Ğāne-be-dūş
 Kimse tutmaz nāle-i feryād u efġānıma Ğūş MÜSED.10/4

2.2.1.2. Burçlar

2.2.1.2.1. Akrep

Sevgili akrep burcu üzere doğmuştur:

- Burc-ı 'akreb içre toğmuş kevkeb-i raĖşānın
 NaĖs-ı ekber necm-i ġīsū-dār imişsin dil-berā G.6/4

2.2.1.2.2. Sevr-Hamel-Hût

Sevr (boğa), hamel(koç), hût (balık) burçları kişileştirme yoluyla bir araya getirilmiş ve bahsi geçen olaya önem atfedilmiştir:

Burūc-ı sevr ü ḥamel ḥūt gökde dirler imiş
N'ola bu sūra da bizler olaydık ḳurbān

K.10/10

2.2.1.2.3. Esed (Aslan)

Ali Paşa'ya düşürülen tarihte onun bu burçta doğduğu söylenir:

Ṭoğub burc-i esedden āfitāb-āsā celādetle
Şaf-ı deycūr-ı a' dāyı iden bir darbile nābūd

T.55/4

2.2.1.3. Gezegenler

Çarḥ, yedi gezegen içinde gezer :

Çarḥ-peymādır gezer bu seb' a-i seyyāreler
Sen meh-i evc-i leṭāfet yerde itdiñde ḳarār

G.54/2

2.2.1.3.1. Müşteri-Pervin-Süreyya

Müşteri ve Pervin gezegenlerini şiiriyle bütünleştirir:

Müşterī bu ' ıkd-i Pervīn-i nazmı almazsa eger
Dürr-i nazmıñ bende şimdi böyle gūn-ā-gūnı var

G.41/12

Âşığın ahı Süreyya gezegenine çıkar:

Güzār itmez ki bir şeb çıkmaya āhım şüreyyāya
Gün olmaz kim ulaşmaz gözyaşım dāmān-ı deryāya

G.181/1

Süreyya sevgili tarafından imrenilen olmalıdır:

Düşesin āteş-i seyyāleye manend-i sipe(n)d
Tā gele cev̄v-i semā üzre Süreyyāya pesend
Kākülün ṭaḳsun ayağıña füsünile kemend
Rūzgār eylesün eflāke gubārıñ peyvend
Göreyim pā-zede-i leşker-i bī-dād olasın

TAH.17/3

2.2.1.3.2. Kahkeşan (Samanyolu)

Kahkeşan,samanyolu ve saman götürenler anlamına gelecek şekilde kullanılır:

Şūfī-i ḥar-nihād göge kaldırsa başını
Gāhīce aña kākheşāndan ' alef gerek

G.131/6

Felek ger keh-keşānıñ pey-rev itseñ süy-ı āmāle
Ṭarīkimde ḥaṭardır pey-rev olmaḳ ol sürāğ üzre

G.168/3

Samanyolu, sevgilinin semtini arzulayan âşıklara yol gösterir:

Ārzū-yı Ka‘be-i kūyîñ kılan ‘āşıklara

Keh-keşān olmuş meger şām u seher bir şāh-rāh

G.174/2

2.2.1.3.3. Zühre

Zühre, divanda hem saadet burcundan doğan bir gezegen olarak hem de Zühre Hanım olarak tevriyeli kullanılır:

Derūn-ı māh çıkdı baqdı reşkile didi tārih

Zihī burc-i sa‘ādetden tūlū‘ eyledi bu Zühre

T.28/5

Zühre, raks edenleri kıskanır:

Ĥasedden eyledi tā çāk-i zehresin Zühre

Bu şīveler ile rakşa gelince rakķāşān

K.10/17

Zühre, çenk çalışıyla toplantılara neşe verir:

Zühre alsa destine çengile ‘ūd

İtse bu sūr içre lāyıkdır sūrūd

Sāl-i sāğarda bu sır buldı şühūd

Mest-i şevķ olsa n’ola ehl-i şühūd

Oldı bu sūr-ı mübārek bī-ķuşūr

Eylesün ĥalk-ı cihān anda ĥuzūr

MÜSED.16/5

2.2.1.3.4. Utarit

Utarit kâtipliğiyle anılır:

Şafĥa-i şadr-ı sipihr üzre ‘uţarid rūz u şeb

Meşķ idüb ĥatı-ı ĥümāyūnın yazub bozsa eger

K.15/25

2.2.1.3.5. Meh

Geceyi aydınlatması, bir ışık kaynağı olması, uzaktan seyredilmesi ve bir yerde duramaması nedeniyle sevgiliye benzer. Sevgili hilal kaşlı ve ay yüzlüdür:³²⁵

Dü çeşm-i ĥasretim bir meh-likānuñ ĥalmış ardınca

Döner sūr‘atle şān bir şu‘le-i cevvăledir cānā

G.4/2

Ay yüzlü sevgili kararmış kalpleri nurladırır:

Ĥulub-ı ĥāne-i şeb-zinde(yi) tenvīr ider meh-tāb

Bu şöĥret ile nūr-ı zātını teşĥīr ider meh-tāb

G.12/1

³²⁵ G.4/6, G.7/4, G.10/6, G.12/2, G.12/4, G.12/8, G.29/3, G.43/6, G.131/4, G.183/4, G.144/1, G.188/6, G.189/6, G.210/5, KIT.6/2, TERC.4/1.

Mehtap güneşin etrafında dönüşüyle bir Mevlevî'ye benzetilir:

Dem-â-dem itdiğiçün kesb-i feyz-i şemsden nûrın
Bu devrânda rûsûm-ı Mevlevî taşvîr ider meh-tâb G.12/9

Ay tutulması ve halkın tepkisi:

Ruḥuñ nûrı n'ola tutsa cihânı
Tutulsa mâh ḥalkı tekbîr iderler G.39/3

Ayın hilal hâli parmakla gösterilir:

Şimdi olmuşsa hilâl-âsâ müşarûn bi'l-benân
Çârdeh sâlinde ol meh-i tâbdâr olsun da gör G.78/4

Mah-ı nev kaşa benzer:

Mâh-ı nev vech-i şebahler gösterince kaşuña
Ġamzeñ atdı göklere mâh-ı nevi kesdi nizâ' G.116/3

Sevgilinin güzelliği ayın bedir hâlidir:

Şanasın bedrdir ol mâh-ı ḥüsnüm
Toğubdur leyl-i pür-envâr içinde G.180/4

Kenan'ın mahı Hz.Yusuf'tur:

Mâh-ı Ken'ânıñ ider aḥvâl-i şıdkını beyân
Dâmen-i âfâkda gül-gün şafaḳda çâkler G.77/5

2.2.1.3.6. Mihr-Şems-Hurşit-Afitap

Güneş aya nurunu veren, gizlenme imkanı olmayan sultan, gezegenlerin efendisi ve bu özellikleriyle de sevgilinin timsalidir.³²⁶

Sevgilinin yanağı güneş; yüzüne düşen saç da buluttur:

'Ârız-ı dil-dârımı zülf-i siyâh içre gören
Ḳablamişdır zann ider ḥürşîd-i raḥşânı şehâb G.13/3

Ancaḳ oluruz mihr-i ruḥ-i yâr ile zâhir
Biz zerre gibi genc-i ḥafâyâda nihânız G.88/6

Ruḥ-ı dil-dârdan bir iḳtibâs-ı nûr iden 'ârif
Baḳar mı bu cihânda âfitâb-ı çarḥ-ı peymâya G.181/4

Sevgilinin güzelliği güneş gibi ufuklarda kendini gösterir:

³²⁶ G.5/7, G.12/9, G.13/4, G.40/1, G.60/6, G.81/7, G.92/6, G.97/4, G.189/6, KIT.6/1.

Ṭoğarsa maṭla‘ından dehre ol ḥūrşīd-i raḥşānım
Fūrūğ-ı ḥüsnini gün gibi āfāka ‘ayān eyler G.46/2

Āfītāb-ı dehrsın nūruñla rūşen kıl dili
Daḥi zıll-i raḥmın ol başım üzre sāye-dār G.54/7

Gice pīç ü tāb-ı hicrile gönül bī-tāb iken
Rūşenā-yı mihr-i pūr-envār geldi ḥāṭıra G.170/4

Vefa da güneştir:

Dem-be-dem mihr-i vefāsı olmada nokşān peẓīr
Ḥübb-ı yār olmaḫdadır gönülümde gün günden füzün
G.154/3

2.2.1.4. Hayvanlar

2.2.1.4.1. Kuşlar

2.2.1.4.1.1. Bülbül-Andelip-Hezar

Bülbül güle âşıktır ve âşıklığı, aşkı yolunda çektiği eziyetler, sesi, inleyişi ile anılır; gül ile beraber kullanılır.³²⁷

Âşık ateşli inleyişleriyle bir bülbüle benzetilir:

Bir bülbülüm ki nāle-i pūr-āteşin ile
Hengām-ı şubḥda şağīrim şafā baña G.1/4

Nālemiz eflāke yetmiş ise de bülbül gibi
Ḥārdan āzād olan bir gül-‘ izārı görmedik G.132/4

Bülbülün sedası ve edası gönül yakıcıdır:

‘Āşıkıñ gönlin yaḫar her dem şadā-yı ‘andelīb
Öyle bir dil-süz pūr-āteşdir edā-yı ‘andelīb G.14/1

Bülbülün nidaları sadece âşığı değil bütün âlemi etkiler:

Şıdkla itmiş ṭarīḫ-i Gülşeniye intisāb
‘Āleme te’sīr kılmışdır nidā-yı ‘andelīb G.14/2-7

Gülistan içindeki bülbülün ağlayıp inlemesi boşuna değil, güledir:

³²⁷ G.5/1, G.28/3, G.36/5, G.46/4, G.59/7, G.98/1, G.108/8, G.179/1, G.193/3, G.195/1, G.211/8, K.3/5, T.52/9, K.7/24, K.12/8, TAH.8/3.

Sūziş-i rāz-ı dil-i zārın beyāndır hep güle
Gül-sitān içre degil bî-hûde āh-ı ‘andelīb G.15/5

Bu deñlü nāle vü feryād kılmak bülbul-i zāra
Bu gül-şende aña maħrūmī-i dīdārdur bā‘ iş G.24/6

Ben degil bu gül-şen-i ‘ālemde niçe biñ hezār
Bir gül-i bî-hār için eyler dem-ā-dem zār u zār G.65/1

Cüdā düşmüş meger ben gibi ol da bir gül-i terden
Fiğānlar boş degildir ‘andelīb-i zār u şeydāya G.181/3
Bülbul, gül budağı üzerindeki inleyişiyle yarayı yara üzerine vurur:
Fiğān etmekdesin bülbul seher-geh gül budağ üzre
Urursın dāğ-ı tāze sūziş-i ğamla bu dāğ üzre G.168/1

Bülbulün inleyiştēn başka bir şeyi yoktur:

Nesi var ‘andelīb-i bî-nevānīñ nāleden ğayrı
Bulunmaz gonça peymānesinde jaleden ğayrı G.203/1

Bülbulün seher vaktindeki ağlayıp inleyişi baştan ayağa gül bahçesini ateşistan eder:

Ser-ā-pā şevk-i gülle āteşistān itdi gül-zārı
‘Aceb vakt-i seherde bülbulün feryād u efğāmı K.7/15

2.2.1.4.1.2. Kumru

Kumru, ötüşüyle bülbulün yol arkadaşıdır:

Serv-i şanevberler hırām, itmekde nāz ile mūdām
Kumruyla bülbul şubḥ u şām, söyler nağamla hoş edā K.3/9

Kumru eşine sadakatiyle ve ona bağılılığıyla ünlüdür. Sevgilinin âşıklarının kumru gibi olması konusunda ona dua edilir:

Bülbul ü gül kışşasın yazsam tül u dırāz
Bir pül olduğunu añlardıñ ḥaḳīkatden mecāz
Eylesün ‘âşıklarıñ mānende-i kumrı niyāz
Ser-firāz ol gül-şen-i ‘ālemde sen ey serv-i nāz
Kadd-i bālā naḥl-i tūbā-yı cinān turdukça tur TAH.4/3

2.2.1.4.1.3. Bûm (Baykuş)

Baykuşlar harabelerde yaşar; âşığın gönlü de harabeye dönmüştür ve rakip de harabedeki baykuşa benzer, olumsuz özelliklerle anılır.³²⁸

Ne ğam çıkmazsa ‘ uşşâkıñ dilinden şüret-i ağıyâr
Cihānda Nāfi‘ ā bûm u ğurāba cā ħarāb ister G.43/7

2.2.1.4.1.4. Huffaş (Yarasa)

Yarasa karanlıkta yaşar ve aydınlık ona haz vermez:

Kemāl ehli olur mı çeşm-i kûteh-bîn-i maqbûli
İder mi dîde-i ħuffāş mihr-i rûşenādan ħaz G.115/5

2.2.1.4.1.5. Şahin-Şahbaz

Şahbaz evc-i istignâ(nazlılığın en yüksek derecesi) tamlamasıyla birlikte kullanılır. Avcılığıyla da anılır. Sevgilinin bakışı can alıcı ve yaralayıcıdır. Bu nedenle sevgili ile şahbaz arasında ilgi kurulur.³²⁹

Bir nighde biñ dili şayd eyleyüb nâbūd olur
Şāh-bāz-ı evc-i istignā mekânın kim bilür G.49/2

Nāfi‘ ā murğ-i dili şayd itmede her rûz u şeb
Evc-i istingāda çok pervāz ider ol şāh-bāz G.93/9

Şikār eyler elinden murğ-i ‘ anķā şaydını görse
O deñlü şāh-bāz-ı evcde tayyārdır çeşmiñ G.128/7

İder ol şāh-bāzım evc-i istignāda çok pervāz
‘ Aceb kimdir ki dest-āmūz-ı rām eyler o şeh-bāzı G.184/5

Vār idi bir ħûb-ı rüyānımda şūĥ u şivekār
Olmuş idi çeşm-i şeh-bāzına bu göñlüm şikār
Olmamışdım pençe-i ‘ aşkında hergiz dil-figār
Lûţfile olmuş iken bu bendesine yār-ı ğār
Gitdi yanımdan dirigā şimdi ol gül yüzlü yār

³²⁸ G.21/4, G.211/8.

³²⁹ G.85/5, G.93/5, TAH.9/2.

Nälelerle ben de kaldım hayf mănend-i hezār

MÜSED.2/1

17. kasidede Hurşit Paşa şahbaza gücü ve saltanatı dolayısıyla benzetilir:

Merḥabā ey šāh-bāz-ı burc-i evc-i salṭanat

Pīsezār-ı şevketiñ yekdāne bir şīr-i nerī

K.17/2

İder ol šāh-bāzım evc-i istiğnāda çok pervāz

Anıñ ednā şikārı ya hümā ya murğ-ı ‘anḳādır

G.40/3

Şahin, şahbaz ve doğan aynı hayvanı karşılar. Sevgilinin saçı can kuşunu avlayan bir şahin pençesidir:

Lûṭfı(nı) ol tıfl-i nāzik āşikār olsun da gör

Pençe-i šāhīne murğ-ı cān şikār olsun da gör

G.78/1

Şahin bazı durumlarda da lûtfunun pençesine yakalanılmak istenilen sevgilidir:

Tāze cān bulur ider murğ-i dil-i bī-mārımız

Pençe-i lûṭfına bir alsaydı ger šāhīnımız

G.84/5

Şahin bakışın amacı gönül kuşunu avlamaktır:

Şāhin-i nigāhın baña itdiği ḥavāle

Murğ-i dil-i pūr-zārı şikār itmek içünmüş

G.104/7

Şahin, bir cesaret timsalidir:

Varub šāhinveş İbrāhim Paşā ḳondı Beylān’a

Ḥüseyin Paşā ḳaçub hem çün ‘aşāfır oldı bī-lāne

T.14/3

2.2.1.4.1.6. Asafir (Serçe)

Serçe, korkaklığı ve ürkekliğiyle ele alınır:

Varub šāhinveş İbrāhim Paşā ḳondı Beylān’a

Ḥüseyin Paşā ḳaçub hem çün ‘aşāfır oldı bī-lāne

T.14/3

2.2.1.4.1.7. Hüma

Hüma kuşu devlet kuşu olarak bilinir. Gölgesi kimin başına düşerse devletin başına geçeceğine inanılır. Divanda genellikle sâye(gölge) kelimesiyle beraber kullanılmıştır:³³⁰

Eger ol kākül-i ferḥunde ḥāl-i müy-ı cānānıñ

Hümā destine düşse başı üzre sāyebān eyler

G.46/3

³³⁰G.98/4, K.11/6, G.181/9, G.216/5, K.11/7, K.17/15, T.55/6, K.24/2, G.93/3.

Sevdā-yı zūlf-i yār-i serüm üzre dem-be-dem	
Manend-i bāl-i murğ-ı hümā sāye-bāndır	G.67/3
Hümanın kanadının gölgesi herkese nasip olmaz:	
Şāye şalmaz her kişi başına bu bāl-i hümā	
Ya‘ni kim şāyeste-i iqbāl olmaz her ricāl	K.13/9
Anka da hümâ da efsanevi kuşlardır ve yuvaları bilinmez:	
Şüretin izhâr ider ol meh yine pinhân ider	
Murğ-ı sîmurğ ü hümânîñ âşiyânın kim bilür	G.49/3
Sevgilinin saçı da âşığa hümânın kanadı gibi gölgeliktir:	
Mülk-i hüsn aña musahhâr olması taḥkîkdir	
Her kime bāl-i hümā-veş sāyebāndır perçemiñ	G.126/6

2.2.1.4.1.8. Anka

Anka yüksekte uçuşu, tüylerinin rengi, yüzünün insana benzeyişiyle anılan efsanevi bir kuştur. Anka tabiatıyla, meşrebiyle anılır.³³¹ Anka tabiatlı olan kanaatkârdır, emelleri peşinde koşmaz ve incitici değildir:

Ḳana‘at gūşesinde merd-i ‘anḳā ṭab‘ olan hergîz	
Varub zeyl-i emelde iltisām pây u dest itmez	G.86/6
Cihānda merd olan sırr-ı derûnun âşikâr itmez	
Zübâbı ṭab‘-ı ‘anḳā-meşrebin olan şikâr itmez	
Vaṭanda rāḥat iden dār-ı ğurbetde qarâr itmez	
Ṭurur kâşânesinde berr ü yabāna firâr itmez	
Kişi kendü rızâsıyla çıkub terk ü diyâr itmez	
Sebebsiz ğurbetiñ qahrın özine ihtiyâr itmez	MÜS.1/1

2.2.1.4.1.9. Gurâb (Karga)

Karga, divan şiirinde rakip ile beraber anılır. Olumsuz özellikler ile beraber kullanılır:

Ne ğam çıkmazsa ‘uşşâkıñ dilinden şüret-i aġyâr	
Cihānda Nāfi‘ ā bûm u ğurāba cā ḥarāb ister	G.43/7

³³¹ G.40/3, G.128/7, K.24/21.

2.2.1.4.1.12. Hüthüt

Hüthüt Süleyman peygambere hizmet eden kuştur. Seba ülkesine Belkıs'a elçi olarak gider. Bunun için Hüthüt; Seba,Belkıs ve Süleyman peygamberle birlikte anılır:

Gelince hüdhüd-i bād-ı şabā semt-i Sebādan hep
Müşennef itdi şan Belkıs ile sem' -i Süleymānı K.7/9

2.2.1.4.1.13. Mürgab (Su Kuşu-Ördek)

Murğ-āb-ı sebz şatsa siyādet ne i' tibār
Sādāt-ı pāk-i şākin-i beytü'ş-şeref gerek G.131/5

2.2.1.4.2. Balık, Böcek ve Sürüngenler

2.2.1.4.2.1. Ankebut (Örümcek)

Örümcek, Hz. Peygamger ve Sevr Mağarası'ndaki mucizesiyle birlikte anılır:

Kārgāh-ı kudret ile bāb-ı ġāra nesc olan
Sen ' abeş mi zann eylersin o evtār-ı ' ankebūt G.19/3

Seyr kıl kim niçe cebbār u ' anīdiñ cāyınıñ
Būmlar nevbet-zenidir perdedārı ' ankebūt G.21/4

2.2.1.4.2.2. Akrep

Zāhid, akrep soyundan gösterilir ve akrep gibi sokacağı belirtilir:

Zāhid-i ' aqreb-nijādıñ olma mekrinden emīn
Hiç taḡallūf eylemez şoqar gelince sâ' ati G.188/3

2.2.1.4.2.3. Mâr (Yılan)

Sevgilinin saç şekli itibariyle yılanı benzetilir ve yılan ile sevgili arasında ilişki kurulur.³³³

Bu deñlü pîç ü tâb u dil-şikenlik qalb-i mechūra
Şikenc-i turre-i tarrāz-ı zülf-i mārdu bā' iş G.24/3

Uçubdur niçe demler murğ-ı rāḡat lāne-i tenden
Tutan cāyın anıñ bir pîç ü tâb-ı mār-ı şikletdir K.11/4

Saç, yılanıdır ve yılanın olduğu yerde dedikodu eksik olmaz:

³³³ G.96/4, G.122/17, G.173/1, G.180/2,R.7.

Şūr şaldı kākülün sevdāsı künc-i hātırā

Mār ola bir hānede andan gider mi kıl ü kāl

G.144/11

Sevgilinin âşığa verdiği yılanın zehridir:

Şikest olmuşdı destinde niçe dem kâse-i hātır

Bize nūş itdirüb gitmişdi ol zehrābe-i mārı

G.185/2

2.2.1.4.2.4. Cerād (Çekirge)

Hız. Süleyman ile karıncanın sohbetinde karıncanın Süleyman ve ordusuna bir çekirge budu getirmesine göndermede bulunulur:

Sezādır bezl idersem ger reh-i cānāneye cānı

Getürmüş çün Süleymān'a cerādın pâyını nemle

G.169/4

2.2.1.4.2.5. Mūr (Karıncı)

Karıncı ile yılanın yeri deliktir ve her insanın gireceği yer de burasıdır:

Yapsañ bu cihān içre niçe kaşr ile kāl

Dikseñ bu bāğ-ı 'āleme şad hezārān şāl

Tevsī' -i dāire ne kadar olsa 'ākıbet

Mār ile mūr mişālî yeriñdir yine sūrāl

R.7

Kūhveş temkīn ile eylerdi anı üstüvār

Olsa lūtf u himmeti mūr-ı za'īfñ yāveri

K.17/17

2.2.1.4.2.6. Pervāne

Pervāne, muma âşıktır ve onun uğruna canını feda etmekten lezzet alır. Âşığı sembolize eder:³³⁴

Herkes şaķınur cānını Nāfi' bu cihānda

Pervāne daħi cānı fedādan mütelezzi

G.36/8

Âşıklığın özelliklerini, sevgilisi uğruna hiç sesini çıkarmadan canını veren pervāneden almak gerekir:

Rāh-ı 'aşķ içre gezen pervāneden alsun haber

Yaķdı cānın şem' -i bezm-ārā içün çıkmadı ses

G.102/6

³³⁴ G.100/1, G.167/3, G.183/2, G.187/1.

2.2.1.4.2.7. Semek-Mâhî (Balık)

Balık deniz ile beraber kullanılarak etkisiz bir hayvan oluşuyla anılır.³³⁵ Âşık, hayret denizinde şaşırmış bir şekilde gezen oltaya tutkun bir balıktır:

Deryâ-yı taḥayyürde gezüb bî-ser ü bî-pâ

Mâhî gibi üftâde-i der-bendî-i şestüz

G.99/9

2.2.1.4.2.8. Meges (Sinek)

Sinek doyumsuzdur ve her şeyin üstüne konar; insan ise kanaatkâr olmalıdır:

Ḳonma her bir cerb ü şîriñ üzre mânend-i meges

Ḳâni' -i pîş-i nihâd ol ğayrıdan ümîdi kes

G.102/1

Telḥ-kâmyıla olur Nâfi' o kim merdûd-ı nâs

Lezzet-i dünyâya mâ'il olsa mânend-i meges

G.103/9

Mısr'ın şeker-i lezzeti hoş geldi mezâḳa

Ḳıymet anıñ içün bizi çok yordı uzaḳa

Ġam baḥrine ḍalub yanaraḳ nâr-ı firâḳa

Manend-i meges düşdi gönül böyle zevrâḳa

Şaldım bu gönül zevrâḳını baḥr-i Sefîde

Oldum müteveccih ṯaraf-i rāh-ı ümîde

MÜSED.14/7

2.2.1.4.3. Dört Ayaklı Hayvanlar

2.2.1.4.3.1. Gazal (Ceylan)

Sevgilinin gözleri güzelliği nedeniyle ceylana benzetilir:

Ol ğazâl-ı çeşm-i fettâniñ niçe meftûnı var

Leylî-i zülfine bend olmuş niçe Mecnûn'ı var

G.41/1

Güzelliği, kokusu nedeniyle de sevgili yerine kullanılır:

O mâh-pâre bize âşikâr olur şandım

O ḥûy-ı vaḥşî-i âhû şikâr olur şandım

G.152/2

Çâr-ebruvânı ḥikmet ile şâni' -i ezel

Ḥübân serinde yapmış anı ḥûb hem güzel

³³⁵ G.90/6, G.186/6.

O çār ile rubā‘īye dūçār oldı dil
Söyler iken ezelde ğazalān içün ğazel

R.23

Zülf-i müşkīnīñ ruḥuñ üzre gören
Nāfe-rīz olmuş dir āhū-yı Ḥoten
Reşk-i rindānīñla hep dürr-i ‘Aden
Dil-i şikest olmaqla ey gonçe -dehen
Sen gül açıl gül gibi gül-şende ben
Yanayın ey şem‘-i rüşen yanayın

MÜSED.15/2

Çöllerde yaşamasıyla da anılır:

Şahrā-yı cünün içre biz döndürdük rû
Deşt-i āhuvānı birle tā ki tutduk ḥû
İtdik vedā‘ ehl-i cihān üzre ser-ā-pā
Yārān-ı şafāmız қалalar hoş yā hû

R.26

2.2.1.4.3.2. Esb-Feres (At)

At, divanda genellikle naz ile beraber kullanılmış ve sevgili ile ilişkilendirilmiştir.³³⁶ Sevgili de nazıyla tanınır ve sevgili yürüyüşü itibariyle de at ile ilişkilendirilmiştir:

Zīr-i pāyında niçe ‘uşşāklar bī-cān olur
Ol şeh-i ḥüsnüm olunca esb-i nāz üzre süvar

G.59/6

Şeh-süvārım niçe biñ ‘uşşāķı eylersin helāk
Esb-i nāzına eger bir kerre dāmānın virür

G.64/4

Her dem ki süvār oldığı ol tevsen-i nāza
Bu cismimi rāhında nişār itmek içünmüş

G.104/6

Süvār olduğda bir kez eşheb-i nāz üzre ol āfet
Hezārān ‘āşık-ı üftādegānı eylemiş pāmāl

G.143/2

Ġam-ı derd ü belāyı dehrden hiç olmayub ḥālī

³³⁶ G.71/1, G.109/9, G.114/7, G.183/4, G.202/2.

Semend-i nāziñ olmuşlar niyāz erbābı pāmāli
 Kerem kıl itme ‘ aşık hātırın şormağda ihmāli
 Şabā kūyunda dil-dārıñ nedir üftādelər hālī
 Bizim yerden gelürsün bir haber vir āşınālardan

TAH.3/6

Baht da inatçı bir ata benzetilir:

Esb-i iqbālīm seri ser-keşlige tutmağda yüz
 Deşt-i hayretde tekāpū itmeden qalmış harūn

G.154/6

Dem-be-dem tevsen-i iqbāl idüb ser-keşlik
 Görmedim ben anı bir gün ki baña rām oldı

G.204/4

Ṭālī‘ im ‘ aksine devr itdi bu demde çerh-i dūn
 Kāse-i ümīdimi destimde itdi ser-nigūn
 Qoymadı ṭāqat bedende qalmadı dilde sükūn
 Esb-i maqşūdum olub meydān-ı hayretde harūn

MÜSED.2/3

Miraç Gecesi ile birlikte zikredilen at Burak’tır ve yedi kat göğe peygamberimiz onun vasıtasıyla çıkmıştır:

Şeb-i Mi‘ rācda sūmm-i semendiñ yādigārıdır
 Ziyā-pāş itdiren āfāka rüy-ı mäh-ı tābānı

K.7/39

O demde raḥş-ı iclālin sürüb seb‘ -i ṭabāḳ üzre
 Cemāliyle feraḥ-nāk itdi ser-cümle sürüşānı

K.7/42

19.Kaside Nāfi’ye ait atın ölümüne yazılmıştır.³³⁷

Kendim içün vār idi ber-cū hūr-ḥoş lehce at
 Yükleseñ erzen aña dimez idi üstümden at

K.19/1

Bir semend idi ki qoysa ḥāke naqş-ı sūmmiñi
 Gerd-i rāhından eşer bulmazdı anıñ müriyāt

K.19/4

2.2.1.4.3.3. Eşek

Rakip eşek olarak nitelendirilir:

Çok kâtır cilvesi meydanda çıkarmışdır raḳṭb

³³⁷ K.19/2, K.19/3, K.19/5, K.19/6, K.19/7, K.19/8 .

Biz anı eski yolunda ne eşekdir bilüriz

G.90/2

2.2.1.4.3.4. Köpek- Kelb

Kıskançlık yapanlar köpektir:

Ḥāsidiñ hırş u ṭama‘ dan kapanur mı deheni

Gördigin dişler o bed-ḥū ne köpekdir bilüriz

G.90/3

Rakip de köpek olarak nitelendirilir:

Çerḥ-i pervīzeniñ ardına çok düşdün ise

Yine virdigi bize cümle köpekdir bilüriz

G.90/5

Beñzemek mänden ve hem öyle dimekdir ḳalmaḳ

Menzil-i yārda bu kelb raḳībiñ ne revā

KIT.5/9

2.2.1.4.3.5. Semender

Semender kendisine ateşin tesir etmediği bir hayvandır:

Muḥabbet sūzişinden var mı bākī ḳalb-i ‘ uşşāḳa

Semenderdir ki itmez cismine anıñ ziyān āteş

G.105/3

2.2.1.4.3.6. Şîr (Aslan)

Aslan güç ve kuvveti yanı sıra sevgili ve âşığa ait özelliklerle ilişkilendirilmiştir.³³⁸

Hz.Ali, Allah’ın aslanı olarak bilinir:

Ki ya‘ ni meḥḥar-i hem-nām-ı şîr-i Ḥaẓret-i Ḥaḳ kim

Zamānında olub āb üstüne şāhib-ḳırān āteş

G.105/8

Ki bu günlerde ‘ālī menḳabet bir ḳahramān şavlet

Maḳāmında ṭururken şîr-veş şām u seḥer gāhī

T.23/5

Bu Bekir-‘ iffet ‘Ömer- heybetle ‘Oşmān-mekremet

Sensin ol Kerrār-ı Ālī-menḳıbet ey şîr-i ner

K.15/40

2.2.1.4.3.7. Rubah (Tilki)

Tilki korkaklığı ve kurnazlığıyla anlatılır:

Muḳābil olıcaḳ cünd-i ‘ adūlar ceyş-i şîrāna

³³⁸ G.116/2, K.17/2, T.55/5

Muḥālifler kaçub gitdi hemān mānend-i rūbāhı

T.23/8

2.2.1.5. Bitkiler

2.2.1.5.1. Çiçekler

2.2.1.5.1.1. Lale

Ortasındaki siyahlık nedeniyle lale ile yaralı ciğer, yaralı gönül ve dolayısıyla âşık arasında ilişki kurulur.³³⁹ Divanda lale genellikle yara kelimesiyle birlikte kullanılmıştır:

Dāğ-ı ciğerle lāle gibi kūhsārda

Ṭurmaḵ ayağ üzere gelür dil-güşā baña

G.1/6

Dāğlar üzre bitüb āsūde-dil şandım anı

Lāleniñ de ben gibi bir dāğ-ı dil pür-ḥūnı var

G.41/11

Sevgilinin beninin âşıktaki aksı laleye benzeyen gönül yarasıdır :

Dilimde ‘ aks-i ḥāliñ dāğ-ber-dil lāledür cānā

Gözüm yaşı o lāle içre düşmüş jāledür cānā

G.4/1

Merci‘ -i dāğ oldı ser-tā-pā derūnum lāle-veş

Noḵṭa-i ḥālin zāmīrim içre idelden ḥayāl

G.144/7

Sevgilinin gönül yarasının nedeni de lalenin gönül yarasının nedeni de hasrettir :

Kūhsār-ı ḥasret içre bitdiginden bellüdü

Zāhir olan lāleniñ göñlünde bir ben gibi dāğ

G.117/3

Sevgilinin yanağı laleye benzetilir. Yanak aynada kendisi gördüğünde hayran olacak kadar güzeldir:

Görse bir kerre benim gibi olurdu ḥayrān

Şekl-i zībāsını ol lāle-‘īzār āyinede

G.173/3

2.2.1.5.1.2. Gül

Divan şiirinde gül, çok fazla kullanılan ve sevgilinin güzelliğini anlatan bir mazmundur³⁴⁰. Gül, sevgilinin güzelliğini sembolize ettiği gibi şekli ve rengi itibarıyla âşığın gönül yarasına da benzer:

³³⁹ G.18/6, G.174/3, G.195/6, K.7/8, TAH.15/1.

- Naķş-ı dāğ-ı ūı le-i pūr ūz-ı dil gūldūr baña
 Dūd-ı āh-ı ḥasretim bir deste sūnbūldūr baña G.2/1
 Sevgili diken dolu bir gūldūr:
 Yoğimiş ṭabı mda hiç būy-ı ḥaķıķatden eūer
 Bāg-ı dehre bir gūl-i pūr ḥār imişsin dil-berā G.6/2
- Yār gelsūn gūl-ūen iĉre ḥātırı ūād eylesūn
 Dām-ı ğamdan bu gōñūl murğını āzād eylesūn
 Bu revişle bu cihān bağında bir ād eylesūn
 Ğonĉe gūlsūn gūl açıldın cūy feryād eylesūn
 Sen ṭur ey būlbūl biraz gūl-ūende yārim sōylesūn TAH.8/3
 Âūık isteğini de gūle benzetir ve bu gūlün açmasını ister:
 Gūl gibi gūūād eyle murādım gūlini heb
 Lāle gibipūr dāğ-ı derūn eyleme yā Rab G.18/6
 Gūl, sevgilinin yanağıdır:
 Gūl-i ruḥsārlardan ĉekdiğim cevı ü cefāya hep
 Gice tā ūubḥ olınca dīde-i bī-dārdur bāı iş G.24/2
- Nālemiz eflāke yetmiş ise de būlbūl gibi
 Ḥārdan āzād olan bir gūl-ı izārı görmedik G.132/4
 Gūl, sevgilinin yüzüdür:
 Ey ḥoū günler ki gūl-rūlar hevāsıyla bu dil
 Būlbūl-āsā gūl-ūen-i ıālemde eylerdi ūıyāḥ G.28/3
 Gūl, būlbūlün gamının nedeni olan sevgilidir:
 Gūl nāle-i būlbūl ile ğamğın ola mı hiĉ
 Cūd ehli olur ūavt-ı gedādan müteleziz G.36/5
- Gūl-sitān-ı dehrde açıldı gūller cā-be-cā
 Nağme-i dil-sūz ile būlbūllere geldi fiğān T.52/9
 Gūl, rengi ve kokusuyla gururlanacak kadar güzeldir; ama güzellik gelip geçicidir:
 Gūl reng ü būyına daḥi mağrūr olmasun

³⁴⁰ K.3/5, K.7/11, K.7/13, K.7/15, K.7/23, TAH.15/1, G.15/5, G.39/9, G.98/1, G.152/8, G.162/5, G.168/1, G.170/6, G.181/3.

Bir gün olur ki vaqt-i gül-istān gelür geçer G.73/2

Bu mihnetgāh da bende sükūt itsem n'ola cānā

Bu bāğıñ gülleriniñ bülbülü de zārdan qalmış G.108/8

Sevgilinin ağzı, açılmamış bir goncaya benzer:

Melāḥat gül-şeni içre şalın serv-i revānım gel

Leṭāfet gül-sitānında açıl gonçe dehānım gel G.141/1

Gül, âlemlere bedel güzelliğiyle ele alınır:

Nāle-i bülbülle pür-āteş olurdu bağlar

Āb-ı rüy-ı kaṭre-i 'ālem-baḥa verd olmasa G.177/3

Dünyada her gülün yanında bir dikenidir. Gül, sevgili; diken, âşıktır:

Ne dem kim nağme itse bülbüle dem-sāz olur murğān

Cihān bāğında her gül kim biter yanındadır ḥārı G.193/3

2.2.1.5.1.3. Sümbül

Sümbül divanda çokça zikredilen çiçeklerdendir. Âşığın ahı da sümbüle benzetilir, şekli ve kokusu nedeniyle sevgilinin saçı da:³⁴¹

Ḥayāl-i sünbül-i zülfüñ çıkar mı çeşm-i pür-nemden

Bu bāğıñ olmaz âbı āteş-i seyyāleden ḡayrı G.203/6

Baharın gelmesiyle de sümbüllerin açılması arasında ilişki kurulur:

Giyüb sünbül libās-ı nīlgünün şaḥn-ı gül-şende

Ṭarāvetle hemān yerden göge gösterdi 'unvānı K.7/12

2.2.1.5.1.4. Nergis

Divanda nergis, çiçek olarak baharın gelişini müjdeler; şekli itibariyle de göze benzetilir³⁴²:

Açıldı müjde-i büy-ı gül ile nergisiñ çeşmi

Niçe dem olmuş idi rāh-ı gül-zārıñ nigh-bānı K.7/11

Eylemiş bād-ı şabā zülf-i siyāhın tārūmār

Nergis-i devrinde yokdur kimseye hergiz qarār

Her ne dem kim hem-dem olsa ḥār ile ol gül-'izār

³⁴¹ G.2/1, K.4/12, G.169/5.

³⁴² K.17/20, G.96/1

Būseye minnetimi var geldikde sebz-i ḥaṭṭ-ı yār
Nev-bahār eyyāmı elbet yār kendin gösterir

TAH.18/3

2.2.1.5.1.5. Erguvan

Kırmızı bir çiçek olan erguvan, rengi dolayısıyla şarap ile birlikte kullanılır:

Virmemiştir kimseye devrinde bir cām-ı neşāt
Ḥūn-ı gāmdır virdiği saña şarāb-ı erguvān

T.70/3

2.2.1.5.1.6. Menekşe

Menekşe, baharın müjdeleyicisidir:

Benefşe baş koyub seccāde-i sebz-i zemīn üzre
Tefekkür itmede āşār-ı lūṭf-ı sırr-ı Sübhānı

K.7/14

2.2.1.5.1.7. Şeb-Bûy (Şebboy)

Şeb-bûy gece kokusu anlamına gelir. Geceleri, bulutlu havalarda ve yarı karanlık zamanlarda kokusu iyice artar. Sevgilinin saçı gece gibi siyahtır ve kokusu şebboy gibidir.³⁴³ Bunun içinde saç ile birlikte kullanılır:

Dehre çeşmiñ gibi bir sehḥār cādū gelmemiş
Bāğa zūlfūñ gibi bir hoş-reng şeb-bûy gelmemiş

G.110/1

2.2.1.5.2. Diğer Bitkiler

2.2.1.5.2.1. Sipend (Üzerlik)

Üzerlik, tohumu yakıldığında nazara iyi geldiği düşünülen bir bitkidir ve divanda da nazar, ateş, yakmak ifadeleriyle birlikte anılmıştır:

Sipend-āsā n'ola o dil-ārā düşmüşse dil-i Nāfi'
Murādı bed nazarlardan o şāh-ı hüsni ibrādır

G.40/7

Düşesin âteş-i seyyāleye manend-i sipe(n)d
Tā gele cevvi-i semā üzre Süreyyāya pesend
Kākülün taḫsun ayağıña füsünile kemend
Rūzgār eylesün eflāke gubārın peyvend
Göreyim pā-zede-i leşker-i bī-dād olasın

TAH.17/3

³⁴³ G.166/7, G.169/5.

O şūhuñ mişl-i rıdvānında huld-berīninde
 Niçe diller esīr-i bendi olmuş zūlfī çīninde
 Hemīşe kākūl-i hoş-būsın ol meh cebīninde
 Görenler hāl-i hindū ‘ izār-ı āteşinde
 Sipend-āsā vüçüdün nāra hep bī-ihtiyār atdı

TAH.20/3

2.2.1.5.2.2. Sûsen (Susam)

Susam ortaya çıkışıyla yeni açılmış gülün de bekçiliğini yapar:

Çemende tutdı tığ-ı sebz-günün sūsen el üzre
 Gül-i nev-reste-gānıñ oldı şıdķıla nıgeh-bānı

K.7/18

2.2.1.5.3. Ağaçlar

2.2.1.5.3.1. Nahl (Hurma)

Sevgilinin boyu hurma ağacına benzetilir:³⁴⁴

Dāmen-i gülleri me’mūn-ı hāzān destinde
 Naḥlinin kāmety tākāt-şiken –i tūbādır

K.1/3

Kāmet-i yārim gibi bir naḥl-i dil-cū görmedim
 Gerçi çok görmüş idim ‘ ālemde serv-i ser-firāz

G.93/5

Ümit suvarılması istenen hurma ağacına benzetilir:

Maşrafın irādına her kimse buldurmuş şuyın
 Naḥl-i ümīdim şuvarır lik bir şū gelmemiş

G.111/4

2.2.1.5.3.2. Serv (Servi)

Divanda servi, boy ile ilişkilendirilmiş hatta tek başına boy anlamını karşılar olmuştur:³⁴⁵

Herkesiñ bir dil-rubā-yı ser-keşi var ise biz
 Sāye-veş bir serv-i kaddiñ pāyına üftādeyiz

G.92/5

Berķ-i āhım şu virür her laḥza ol serv-ķade
 Huşk olur görmezse elbet dīde-i bādām şu

G.160/4

³⁴⁴ G.83/2, K.12/11.

³⁴⁵ G.93/4, G.111/2, G.183/6, G.205/1, G.206/1, G.212/1, G.205/1.

Bunca dili ser-geşte ü hayrân komasından	
Bir serv ü ser-efrâza dūçâr itmek içünmüş	G.104/3
Servinin rüzgârlar ile salınışı sevgilinin endamını ve yürüyüşünü çağırıştırır:	
Melâḥat gül-şeni içre şalın serv-i revânım gel	
Leṭâfet gül-sitânında açıl gonçe dehânım gel	G.141/1
Ḳo olsun zîr-i pâda Nâfi‘ -i bî-mâr çün nâlân	
Şalın serv-i revânım sen hemân gel bağ u rāğ üzre	G.168/5
Ḥarîm-i bâğa resm-i dîde-bânlık eyleyüb icrâ	
Ayağ üzre diküb tûrdırdılar serv-i ḥırâmânı	K.7/10

2.2.1.5.3.3. Şimşâd (Şimşir Ağacı)

Şimşir, sevgilinin boyuna teşbih edilir:

Dil-i ‘uşşâḳda cā-gîr olaldan ḳadd-i şimşâdın	
Gül-istân içre hiç ḳalmadı yer serv-i ḥırâmâna	G.183/6

2.2.1.5.3.4. Çınar

Çınar yaprağı şekil yönüyle ele benzer. Burada da çınar, el, peymâne birlikte kullanılmıştır;

Şanasın bir gül-i sîr-âbdır berg-i çenâr üzre	
Ayaḳ başınca bezm-i ‘işrete destinde peymâne	G.183/8
Çınar; şeyh, mürşid gibi tasavvufî terimleri de sembolize eder:	
Destine almışdır çenâr, tesbîḥini leyl ü nehâr	
Gül-şende bir şeyḥ-i kibâr, şankim oḳur vird-i du‘â	K.3/11
Lâyıḳ mı sūziş-i dil her şâh-ı kühsâra	
Ḳudret odıyla yanmaḳ şâḥ-ı çenâra maḥşûş	G.112/3
Çınar, meyvesiz bir ağaçtır:	
Lûṭfuñ âbıyla şıvarılssa eger bîd ü çenâr	
Mîvedâr olması olmazdı olardan ib‘âd	K.16/42

2.2.1.5.3.5. Bîd (Söğüt)

Söğüt ağacı su kenarında yetişir. Bîd-i mecnun salkım söğüt anlamına gelir:

Kenār-ı cūda mecnūn bīdler şaf bağlayub yer yer	
Niçe mecnūn-veşiñ olmağdadır hūsnine hayrānı	K.7/19
Söğüt, Ali Paşa'nın lūtfuna mazhar olsaydı meyveye dururdu:	
Lūţfuñ ābıyla şuvarılsa eger bīd ü çenār	
Mīvedār olması olmazdı olardan ib'ād	K.16/42

2.2.1.6. Zamanla İlgili Unsurlar

2.2.1.6.1. Mevsimler

Dört mevsim sevgilinin hâllerinin mütercimidir:

Merbūţ idüp çār-fuşul üzre mizācın	
Her faşıl-da aḥvallerin eyledi tağyir	G.81/6
Dört mevsimin zıtlıklarıyla mevsimler bir zeminde birleşirler:	
Cism-i 'ālem böyle tutar mıydı rūy-ı ittiḥād	
Çār faşl-ıñ birbirine iḥtilāl-i olmasa	G.163/9

2.2.1.6.1.1. Nev-Bahar (İlkbahar)

İlkbahar en çok zikredilen ve sevgili ile bütünleştirilmiş bir mevsimdir.³⁴⁶

Sevgilinin gül yüzü nev-bahardır:

Çehre-i sāķī-i gül-rūyān olubdur nev-bahār	
Kulḳul-i mīnā-yı mey feryād-ı bülbüldür baña	G.2/2
Ḥaṭṭ-ı sebz-i çār-ı ebrūya n'ola akmışsa dil	
Ḥūbdur faşl-ı bahār oldukça seyr-i çār-bāğ	G.117/5
Bahar ile âşığın gönlü arasında ilişki kurulur:	
Dil-i 'āşıkda sūziş olmadıkça girye-nāk olmaz	
Bahār eyyāmla neşr-i bārāna seḥāb ister	G.43/4
İlkbahar gülistan vaktidir:	
Gül reng ü būyına daḥi mağrūr olmasun	
Bir gün olur ki vakt-i gül-istān gelür geçer	G.73/2
İlkbahar mevsimi aşk ve âşıklık mevsimidir:	
Vakt-i sermā içre bakma 'āşık-ıñ aḥvāline	
Gül-şen-i 'ālemde faşl-ı nev-bahār olsun da gör	G.78/4

³⁴⁶ G 110/4, G.112/2, TAH.21/1.

- Ne hoşdur yâr ile Nâfi[‘] temâşâ
 Bahar eyyâmı da gül-zâr içinde G.180/5
- Bahar ayında çiçekler açar:
 Hayâl-i ‘ârızınla dîdeden her şeb nem eksilmez
 Bahar eyyâmıdır nergisler içre şeb-nem eksilmez G.96/1
- Bahar, geçen ömürdür:
 Devlet-i eyyâm-ı gül geçdi bahârı bilmedik
 Leyl-i pür-veyl irdi biz qadr-i nehârı bilmedik G.133/1
- İlkbahar yârin kendini gösterdiği mevsimdir:
 Eylemiş bād-ı şabâ zülf-i siyâhın târumâr
 Nergis-i devrinde yokdur kimseye hergiz qarâr
 Her ne dem kim hem-dem olsa hâr ile ol gül-‘ izâr
 Bûseye minnetimi var geldikde sebz-i hatt-ı yâr
 Nev-bahâr eyyâmı elbet yâr kendin gösterir TAH.18/3

2.2.1.6.1.2. Şitâ (Kış)

- Kış vakti av zamanıdır:
 Meded şayd u şikâr eyyâmıdır vaqt-i şitâ irdi
 Raqīb-i seg-mezākı hoşca tut düşünî çullandır G.66/6
- Kuş, buzhane diye anılır:
 Sürüldi ser-te-ser ceyş-i zemistân küh u şahradan
 Yıkıldı gitdi kış buz-hânesi mahv oldu bünyânı K.7/7

2.2.1.6.1.3. Yaz

- Yaz ayı ırmakların çağlama zamanıdır:
 Añub gün yüziñi her gün bu gönlüm kara kan ağlar
 Yaz ayı günlerinde şan Kızıl Irmağdır çağlar G.72/1
- Temmuz ayı insanların güç ve kuvvetlerini keser:
 Kesüb tâb u tüvânı ‘Ayn-tâb’ın tâb-ı temmûzı
 Hemân aḡkerlerin şimden gerü kılsun nihân âteş G.105/5
- Yaz ve kış ayları hamam vaktidir:
 Şüste yaykanmışsa hâmmâme dinür germ-âbe

Zevkî gitmez anıñ aḥbābile hiç şayf u şitā

KIT.5/15

2.2.1.6.1.4. Hazan (Sonbahar)

Güller sonbaharda solar:

Dāmen-i gülleri me'mūn-ı ḥazān destinde

Naḥlinin ḳāmeti ṭāḳat-şiken –i ṭūbādır

K.1/3

Sonbahar ayrılık; ilkbahar vuslattır:

Ḥazān-ı fırḳat ü derdin çeküb niçe eyyām

Bu bāğ-ı dehrde vişāl-i bahār olur şandım

G.152/4

2.2.1.7. Yeryüzü Şekilleri

2.2.1.7.1. Kûhsâr (Dağ Tepesi)-Dağ

Kûhsâr lalenin yetiştiği yerdir ve divanda da genelde lale ile birlikte kullanılmıştır.³⁴⁷

Dāğ-ı cigerle lāle gibi kûhsārda

Ṭurmak ayağ üzere gelür dil-güşā baña

G.1/6

Âşığın sedası dağlarda yankı bulur:

Ṭutuşduḳ sevgi odına o deñlü Nāfi'ā biz kim

Çıkar āhım odından göklere yankı yanan tağlar

G.72/5

2.2.1.7.2. Umman

Âşığın akıttığı gözyaşı ummanlar kadardır.³⁴⁸

Arzū-yı dürr-i dendāniyla bu ğavvāş-ı dil

Dīdeden her dem ağan gözyaşını 'ummān ider

G.61/2

2.2.1.7.3. Cû (Akarsu)

Gözyaşı akarsuyla yoldaştır ve akarsu gözyaşıyla anılır.³⁴⁹

Gözüm yaşı olur cūlarla her gün hem-reh ü hem-pā

Çerāğ-ı dūd-ı āhım her gice çarḥile hem-serdir

G.75/2

Ḳorḳarım böyle giderse 'ālemi eyler ḥarāb

Çeşme-i çeşmim gibi bir aḳıcı cū gelmemiş

G.111/3

³⁴⁷ G.112/3, G.117/3.

³⁴⁸ G.111/5.

³⁴⁹ K.11/2, G.75/4.

2.2.1.7.4. Derya

Hayret bir denizdir:

Deryā-yı taḥayyürde gezüb bī-ser ü bī-pā

Māhī gibi üftāde-i der-bendī-i şestüz

G.99/9

Allah'ın ihsanı sonsuz bir deryadır:

Kūhsār-veş olsa da ' isyānı ' abdiñ ğam degil

Çünkü bī-pāyāndır deryā-yı iḥsān-ı İlāh

G.174/4

Âşığın gözyaşı her gün deryalara ulaşır:

Güzār itmez ki bir şeb çıkmaya āhım şüreyyāya

Gün olmaz kim ulaşmaz gözyaşım dāmān-ı deryāya

G.181/1

Yedi derya çokluğuyla anılır:

Tökülse heft deryā ābı tā hem ḥaşre temiz olmak

Ne mümkündür bu çarḥıñ ālūde-i dāmān-ı ' isyānı

K.7/74

2.2.1.8. Yağış Türleri ve Doğal Olaylar

2.2.1.8.1. Jâle, Şebnem (Çiğ, Kırağı)

Âşığın gözyaşı jâle ve şebnemdir:³⁵⁰

Dilimde ' aks-i ḥālīñ dāg-ber-dil lāledür cānā

Gözüm yaşı o lāle içre düşmüş jāledür cānā

G.4/1

Sevgilinin yanak üzerindeki teri ile jâle arasında benzerlik kurulur:

O çār ebrūnıñ itdi şerm ḥātṭ ḥūy-gerde ruḥsārın

Bahār eyyāmı düşdi jāleler şan çār bāğ üzre

G.168/2

Dil-i ' aşık rūḥ-ı ḥūy-gerde-i dil-dārdan mesrūr

Gelür elbet ṭarāvet berg-i gül üstine şebnemle

G.169/3

2.2.1.8.2. Ebr-Ebr-i Nisan (Nisan Yağmuru)

Ebr-i nisan ile ağlamak ve gözyaşı birlikte kullanılmıştır.³⁵¹ Böylece ebr-i nisanın şifa vericiliği ve istiridyenin karnında inci oluşumuna neden olduğu gibi özellikleri düşündürülerek gözyaşına değer kazandırılmıştır:

Kām almak dehrden bir şey degildir Nāfi' ā

³⁵⁰G.14/5, G.162/5, G.203/1.

³⁵¹G.183/5, K.16/36.

Ebr-i nîsân dü çeşmim dūr-nîşār olsun da gör	G.78/8
Dünyanın yüzünü güldüren ebr-i nisandır:	
Biri ağlamayınca biri gülmez ‘âdet-i cārī	
Zemīniñ rüy-ı gülmez ebr-i nîsân olmaya giryān	G.156/3

2.2.1.8.3. Rüzgâr

Rüzgâr merhametsizdir, âşğın dertlerini artırır, saba rüzgârı bahsi ile haber getiricilik ve sevgilinin kokusunu getiricilik özelliği ifade edilir aynı zamanda rüzgâr bir doğa olayı olmasının dışında geçen zaman olarak da kullanılır.³⁵²

Cevr-i yâr ta‘na-i ağıyâr gadr-i rüzgār	
Çandadır dilde taḥammül çandadır şabr u şekīb	G.15/5
Rüzgâr, savaşı da barışı da bilir:	
Gâh cenk gâh şulḥ ile ider vaḳti güz̄er	
Böyledir aḥvāl-i sırr-ı kārzār-ı rüzgār	G.45/4
Rüzgâr, altın kubbede eser:	
Kāḥ-ı iclālın bülend ü üstüvār itsün Ḥudā	
Çā’im olduğca bu ṭāḳ-ı zer-nigār-ı rüzgār	G.45/13
Âşğın gönlü sevgilinin kokusunu getiren rüzgârı ister:	
Göñül künc-i ferāḡatda ne zer ister ne sīm ister	
Hemān bir kaç aḥibbālar ile şemm-i nesīm ister	G.57/1
Geldi yine şemm-i nesīm oldı hevālar cān-fezā	
Oldı çemen ‘anber şemīm zevḳ ehli buldı çok şafā	K.3/1
Zaman (rüzgâr) gâh mutlulukla gâh keder ile geçer gider:	
Geh keder gâhi sürūr ile gider bu rüzgār	
Bir qarār üzre ṭuran ancaḳ Ḥudā-yı Ğirdgār	G.60/1
Şurta,yelkene uygun rüzgârdır:	
Hezār emvācdan sāḥil-res-i iḳbāle nāildir	
O kim fülk-i vücūdın şurta-i eyyāma uydurmuş	G.109/8
Nāḥudā şurta-i eyyāmla açsun yelken	
Leb-i cūda idelim seyr-i temāşā-yı çemen	

³⁵² G.45/1, G.9/3, G.45/11, G.51/1, K.3/5, TAH.1/2, K.7/3, K.7/9, K.13/5, TAH.20/1.

Nâz ile tutsun o sîmîn ten dil-dâr dümen
 Pupa yelken yürisün zevrâk-i şahbâ-yı sühan
 Yem-güzârân-ı şafâ mevsimidir yan gelsün

TAH.5/2

Sabâ rüzgârı,sevgilinin saçından teller koparır ve tarumar eder:

Çoparmış çîn-i zülfinden meger bād-ı şabâ yek dü
 Anıñ'çün bā' iş olmuşdur cihân bu kıl ile kâle

G.174/6

Eylemiş bād-ı şabâ zülf-i siyâhın tārūmār
 Nergis-i devrinde yokdur kimseye hergiz qarār
 Her ne dem kim hem-dem olsa hār ile ol gül-‘ izār
 Būseye minnetimi var geldikde sebz-i hātṭ-ı yār
 Nev-bahār eyyāmı elbet yār kendin gösterir

TAH.18/3

Heva da bir rüzgârdır:

Nişār itdim yoluñda naqd-i eşk-i çeşm nem kaldı
 Hemân bād-ı hevāya şarf olındı cümle nem kaldı

G.196/1

2.2.1.8.4. Berk –Yıldırım

Gençlik göz kamaştırıran bir yıldırım gibi süratle gelir geçer:

Ol kadar pā-der-rikāb-ı şevķile itdi şitāb
 Berķ-ı hātṭıf gibi başdan geķdi eyyām-ı şebāb

G.18/1

2.2.1.9. Değerli Taşlar ve Madenler

2.2.1.9.1. Lal

Kırmızılığıyla ünlü değerli taştır. Onun rengi dolayısıyla dudak ve ciğer kanı ile ilgi kurulmuştur.³⁵³

N'ola ol sâde rûyuñ rûyı ola hâlden hâli
 Leb-i la' line şimden fer viren tebḥâledir cānā
 Sevgilinin lal dudaklarının hasretiyle âşık kanlı yaş döker:

G.4./5

Ḥasret-i la' l-i lebiñle hūn-ı dil nūş eyleyüb
 Eşk-i çeşmim yerine gözden akar kanile yaş

G.107/3

Badehşan lalinin değeri herkes tarafından bilinmez:

Esrārıñı keşf eyleme ābā daḥi olsa

³⁵³ G.8/2, G.19/1, G.41/2, G.43/2, G.73/1, G.109/1, G.145/4, G.174/5, G.178/4, G.194/3, TAH.18/2.

Ednālara meyl eyleme a‘ lā daḥi olsa
 Şeyṭān evine girme ki me’vā daḥi olsa
 Nā-dān sözini diñleme dānā daḥi olsa
 Tesbīḥci şūfī la‘ l-i bedaḥşānı ne bilsün

TAH.11/2

2.2.1.9.2. Dürr-Leal-Lülü (İnci)

Sevgilinin çeşitli uzuvları güzelliği nedeniyle inciye benzetilir.³⁵⁴ Sevgili şahlara layık bir incidir ve divanda dürr-i şahvar ifadesi çok kullanılır :

Baḥr-i ḡamda niçe demler mihrini ketm itdigim
 Dürc-i dilde bir dürr-i şehvārdan oldum cüdā

G.5/7

Şiir cevheri şahlara layık bir incidir:

Gevher-i naẓm-ı le’aliñ kim baḡardı rüyına
 Olsa da mānend-i dürr-i şāhvār-ı rūzgār

G.45/7

Sevgilinin vücudu dokuz sadef içindeki inci gibidir:

Nūh şadefde olalı dürr-i vücūdıñ şāhvār
 Kıymet-i ḥüsnüñ bilenlerden ‘ aceb mi ola var

G.54/1

Dürr-i yekta Hz.Muhammed (S.A.V)’dir:

Bulsaḡ n’ola pāmallığile rütbe-i ‘ ālī
 Çün gerd-i yetim-i dürr-i yektāda nihānız

G.88/3

Merḡabā ey şehvār-ı dürr-i dürc-i ma‘ delet
 Şehr-i bend-i ‘ ālem-i kevnüñ ‘ adālet-güsteri

K.17/3

Şair, kendini de eşsiz bir inciye benzetir:

Geçer bu gözyaşından gevher-i maḡşūd ele Nāfi‘
 O deryā kim içinde var şadef dūr-dānesiz ḡalmaz

G.100/8

Sevgilinin dişi de incidir:

Dil-i maḡbūl-i ‘ ālem olsa Nāfi‘ gevher-i naẓmıñ
 Ḥayāl-i dürr-i dendān ile gevher-bārdır çeşmiñ

G.128/11

Gözyaşı, bir inci yağmurudur:

Şehāb-āsā serim üstinde bir gün şalmadı sāye
 Yolında hem-çü bārān-ı dürr-i eşki itdim īşārı

G.185/6

Miraç Gecesi okyanuslar inci ile dolar:

³⁵⁴ G.122/15, G.129/8, G.182/4, MÜSED.15/1.

Ḥurūṣ idüb yine kühsârlardan cūy-ı dil-cûlar
Pür itdi lü'lü-i lâlâ ile deryâ-yı 'ummânı

K.7/6

2.2.1.9.3. Zer (Altın)

Sevgilinin şahin bakışlarını engellemek için altından yapılmış bir peçe lazımdır:

O şūḥ-ı serv-i nâzım tırmağa zîr-i hicâb ister
Dü çeşmi üzre çün şāhîn bir zerrîn niķâb ister

G.43/1

Saki, altın kadehle sineleri parlatır:

Reşk ü ḥased o rinde ki her gice tâ seḥer
Zerrîn kemerle sîneye bir sîm-ber çeker

G.54/3

Sevgili bir altındır; âşık ise bir mihek taşıdır:

Leb-i la' lini o yâriñ ne demekdir bilüriz
Dilimiz ol zer-i maḥbûba miḥekdir bilüriz

G.90/1

İlim, irfan değerli bir maden olan altındır:

Gevher-i 'irfân gerek kim Nâfi'â dilde hemân
Yoksa çok zerler olur vîrânede gencînede

G.167/7

Sevgilinin kemeri de altındandır:

Kenâr iden miyân-ı yâri bir zerrîn kemer yoksa
Çeker âğūşa meh-tâbı olur mı ḥâleden ğayrı

G.203/3

2.2.1.9.4. Sîm (Gümüş)

Divanda daha çok rengi ve parlaklığıyla ile sevgilinin güzellikleri arasında ilgi kurulur.³⁵⁵ Sevgilinin güzelliğinin ışıltısı gümüş gibidir:

Yine sevdi gönül bir kâmet-i mevzûn nev-dil-ber
Çi dil-ber dil-ber-i ra' nâ çi ra' nâ ḥûb-ı sîmîn-ber

G.44/1

Sevgilinin gerdanı gümüş renklidir:

Baḳar mı sînesi sūzân olan sîmîn gerdâna
Bu maṭleb-gâhda dil-puḥteler ḥülyâ-yı ḥâm itmez

G.95/2

Sim, tef çalan bir eldir:

Uruldı sîne-i def içre pençe-i sîmîn
Nişâr eyledi 'uşşâk pençe-i nuḳre-i cân

K.10/7

³⁵⁵ G.119/3.

2.2.1.9.5. Yakut

Rengi nedeniyle sevgilinin dudağıdır ve genellikle lal ile birlikte kullanılmıştır.³⁵⁶

Âşığın kanlı gözyaşı sevgilinin yakut dudağına fer verir:

Ḥūn-ı eşkimdir viren yāḳūt u la‘le zīb ü fer

Ḥākiz ammā biz ki rūy-ı gevher-i yektādayız

G.92/8

2.2.1.9.6. Billur

Billur parlaklığı nedeniyle sevgilinin uzuvlarıyla ilişkilendirilir:

Miyān-ı bezmde zerrīn-i ḳadehle ben m’olam sākī

Ṭururken sendeki billūr bāzū bunca sīmīn sāk

G.119/3

Kadeh de billurdandır:

Zülāl-i la‘liḥe dil-teşnelikden ḥaste ḥāl oldum

Kerem ḳıl sākīya devr itme bizden cām-ı billūrī

G.194/3

Sevgilinin gerdanı billur gibi parlaktır:

Leṭāfet gül-sitānı içre bir gül-bīzdir sīneñ

Bilürin gerden-i pür-tāba şevḳ-āmīzdir sīneñ

Şafā-yı dürr ü gevher-pāşile lebrīzdir sīneñ

O deryā-yı leṭāfet-ḥīz mevc-engīzdir sīneñ

Ki anda gerdiş-i pistānlarıñ gird-ābdan ḳalmaz

TAH.7/2

2.2.1.9.7. Mercan

Sevgilinin ağzı mercandan hokkadır:

Dīdemde ḥayāl-i dūr-i dendānını dirler

Dür dānesidir ḥoḳḳa-i mercān arasında

G.182/4

2.2.1.9.8. Zümrüt

Miraç Gecesi zümrütten yataklar yer üstüne döşenir:

Döşendi sāḥa-i ḥāḳ üstine ferş-i zümürüdler

Ḳuruldı bārgāh-ı ḥayme-i ebr-i dūr-efşānī

K.7/2

Miraç Gecesi zümrüt çadırlar kurulur:

Ḳuruldı zevḳile çetr-i zümürüridin yer yer

Ḥuzūr ḳılmaḳ içün anda niçe pīr ü civān

K.10/4

³⁵⁶ G.19/1, G.41/2, G.43/2, G.174/5.

2.2.1.9.9. Zebercet

Miraç Gecesi gökyüzü zebercet renkli güneş şeklindeki süslemelerle süslenir:

Şemse-i tāk-ı zeberced-fāmını tezyīn idüb

Kevkeb-i rahşāndan bend idüb aña dügmeler

K.15/7

2.2.1.10. Zamana Ait Unsurlar

2.2.1.10.1. Şeb (Gece)

Gece ayrılık, özlem ve ümitsizliği sembolize eder ve gece gündüz beraber kullanılarak devamlılık ifade edilmiştir³⁵⁷:

Şeb-i hicrān-ı yāre rüz-ı vaşl olmağda nā-peydā

‘ Aceb şebdir ki yok anda ümīd-i şüret-i ferdā

G.7/1

Âşık gece seher vaktine kadar uykusuz perişandır:

Gerçi ğayr-ı yārdan göz yumuşum ‘ âlemde kim

Līk her şeb tā seher çeşm-i terim bī-dārdır

G.47/2

Kul her gece gündüz Allah’a yalvarır:

Firākıñ şiddetden kül olub külli vücūdum hep

Münācāt eyler Ḥayy-ı Ḥudāya rüz ile her şeb

Yakīn olmuş çıksa rūḥ-ı revānım tā gele bir leb

Nişīn oldukça Nāfi‘ böylece kaydile der-mekdeb

Ḥavādiş oğları yer yer gelüb bağrımı ḥūn itdi

Bi-ḥamdi’llāh bu kerbetler bizi ehl-i derūn itdi

MÜSED.4/5

2.2.1.10.2. Subh (Sabah)

Sabah hayırlara vesiledir; ümit ve vuslatı temsil eder:³⁵⁸

Ṭulū‘ itmez baña sūy-ı ufukdan şubḥ-ı ümīdim

Gice sūz u güdāz ile eger yansam da mum-āsā

G.7/3

Sevgili sabah vakitlerinde kendini gösterir:

Niçe biñ ‘ uşşākı eyler pāymāl esb-i nāz

Şubḥ-dem seyrāna çıkdıkda hemān ol āfitāb

G.13/4

Sabah beyazlığı segilinin yanağıdır:

Ne şüret bağlamış ruḥsārı üzre ḥāl-i müşgini

Beyāz-ı şubḥını ol meh sevād-ı şāma uydurmuş

G.109/2

³⁵⁷ G.11/2, G.16/2, G.43/6, G.96/1, G.133/1, G.170/3, G.203/4, TAH.19/1, TAH.19/2.

³⁵⁸ G.12/11, G.16/2, G.172/2.

Sabah vakti garibe bayramdan daha hoştur:

Biri mesrūr u şād eyler biri mestūr ider anı

Şabāh-ı ‘İdden hoşdur ġarībe şām-ı deycūrı

G.194/2

2.2.1.10.3. Şām (Akşam)

Akşam karanlığın başladığı yani sıkıntı ve cefaların başladığı vakittir.³⁵⁹

Mehtap akşamın karanlığını büyüler:

Çıkub encüm sipāh-ı haşmetiyle sūy-ı hāverden

Sevād-ı mülk-i şāmı sū-be-sū teşhīr ider meh-tāb

G.12/4

Âşık, sevgili yüzünden sabah akşam uykusuzdur:

‘Ālemde görmez olduk bir rŭy-ı rāhatı hiç

Dīdār-ı yār ucundan bī-dār-ı şubḥ u şāmız

G.101/2

Akşamın karanlığı sevgilinin misk kokulu benidir:

Ne şūret bağlamış ruḥsārı ūzre ḥāl-i müşgini

Beyāz-ı şubḥını ol meh sevād-ı şāma uydurmuş

G.109/2

2.2.1.10.4. Seher

Aşk yolunda seher ahı çeken ahiretini aydınlatır.³⁶⁰

Her kim ki rāh-ı ‘aşḫda āh-ı şehir çeker

Şu‘ le fūrŭz-ı dār-ı beḳāya fener çeker

G.55/1

2.2.1.10.5. Asr (İkinci)

‘Aşrdan varsa ġamīñ ḳalma hemān aḫşāma

Şubḫdan evvel irişdir dili şehir-i Şāma

G.172/1

2.2.1.10.6. Ahir Zaman

Dünya üzerindeki fitne ve sıkıntılar ahir zamannın yaklaştığını gösterir:

Bu deñlü fitne-i cevriñ zuhūrı bu cihān içre

Tağarrüb itdigi āḫir zamān yevmü’l-beterdendir

G.76/2

Sevgilinin hattı ahir zaman fitnesidir.³⁶¹

³⁵⁹ G.161/8, G.172/2, G.172/3, G.193/2, G.194/2 , G.204/1.

³⁶⁰ K.7/15.

³⁶¹ G.67/4.

2.2.1.10.7. Günler-Aylar

2.2.1.10.7.1. Şenbe (Cumartesi)

Cumartesi günü âşığın hatırından hiçbir zaman çıkmaz:

Fıkr-i kayd-ı şenbe gitmez bu dil-i mehcürdan

Ṭıfl-veş âzâde olursam daḥi âzînede

G.167/6

2.2.1.10.7.2. Şaban

Şaban ayında olan düğünün bahsi geçer:

Bu sūr-ı pür-(bere)kāt oldu şehir-i şa‘bānda

Anıñ‘çün oldu gedā bāyile kamu şeb‘ān

K.10/14

2.2.1.11. Tabiatla İlgili Diğer Unsurlar

2.2.1.11.1. Anasır-ı Erbaa

Dört unsur hava, su, toprak ve ateş varlığın temelidir ve divanda bazı beyitlerde tenasüp yoluyla birlikte kullanılmıştır:

Hiç vücūdından eşer qor mı anıñ sūz-ı vaṭan

Başka şeydir āb u ḥāk ü āteş ü bād-ı ḡarīb

G.16/5

İnsan vücudu dört unsuru ihtilafından ortaya çıkar:

İmtizāc itmez idi ‘unşur-ı pāk-i ādem

İhtilāf eylemese āteş ü bād ābile ḥāk

G.136/6

Bülbül, ateş ile gül, su ile birlikte kullanılır:

Nāle-i bülbülle pür-āteş olurdu bağlar

Āb-ı rüy-ı kaṭre-i ‘ālem-baḥa verd olmasa

G.177/3

Âşıkların vücudu dört unsurdan geçerek nurlanır:

Vücūd-ı ‘āşıkān olmuş ‘anāşırdan geçüb pür-nūr

Olarıñ başka şeydir āb u bād u āteş ü ḥāki

G.213/5

Toprak, kabri; ateş, âleme alev saçmayı; hava da nefse düşkünlüğü temsil eder:

Ne deñlü i‘tilā itseñ düşersin yine ḥāk üzre

Hevāyī gibi olma ‘āleme şu‘le-feşān āteş

G.105/4

Divanda ateş üzerine yazılmış bir gazel yer alır:³⁶²

Ser-ā-ser oldu ‘ālem āteş ü kevn ü mekân āteş

Gül āteş bülbül āteş ḥār āteş gülsitān āteş

G.105/1

³⁶² G.105/2, G.105/3, G.105/4, G.105/5, G.105/6, G.105/7, G.105/8, G.105/9, G.105/10.

2.2.1.11.2. Âb-ı Hayât (Hayat Veren Su)

Ölümsüzlük suyu karanlıklar ülkesinde var olduğu sayılan, içenlerin ve içrisine girenlerin ölümsüzlüğe kavuşacağına inanılan efsânevi bir sudur.³⁶³ Ve zulmet ile birlikte kullanılır:

Girer zûlmât içre dem-be-dem âb-ı hayât âsâ	
Çıķub kām-ı dile lezzet-dih-i âb-ı zülāl itmez	G. 94/2
Sevgilinin sözleri ve dudağı can bahşeder:	
Sözleriñ cān-bahş-e-i mā’i’l-hayāt	
Can-fezālîķda lebiñ âb-ı zülāl	G.145/5
Hızır (A.S) ile birlikte kullanılır: ³⁶⁴	
Hemān ol Hāzretiñ yüzi şuyını görmek istermiş	
Meger Hızır’ıñ murādı nūşdan bu âb-ı hayvānı	K.7/36

2.2.1.11.3. Doğal Afetler

51. tarih Nil Nehri’nin taşarak halkı perişan etmesine düşülmüştür: ³⁶⁵	
Hikmet-i Yezdānî gör kim bu müğbārek sālda	
Mısrıñ etrāfını tūfān gibice tıtdı bu seyl	T.51/5
54.tarih Halep taraflarında oluşan depreme düşülmüştür: ³⁶⁶	
Hedm olub bir niçe ma’ mūreleri ‘ Ayıntabıñ	
Niçe biñ hāneleri oldı bir endāz-ı hārāb	T.54/13
Nāfi‘ ā düşdi bu nev vaķ‘ aya tāriķ-i tamām	
‘ Ayıntabı bu gece zelzele kıldı bī-tāb	T.54/37

³⁶³ G.136/7, T.27/12, TAH.9/4.

³⁶⁴ TAH.4/5.

³⁶⁵ T.51/6, T.51/7, T.51/8, T.51/9.

³⁶⁶ T.54/1, T.54/2, T.54/3, T.54/4, T.54/5, T.54/6, T.54/7, T.54/8, T.54/9, T.54/10, T.54/11, T.54/12, T.54/14, T.54/15... T.54/36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. NÜSHA TAVSİFİ

MÜELLİF İSMİ: Nâfi Arab Tâhir Efendi-zâde

KİTABIN İSMİ: Divan

KÜTÜPHANE ADI VE YERİ: Milli Kütüphane-Ankara

KÜTÜPHANE KAYIT NUMARASI: 931

CİLDİ: Kahverengi meşin sırtlı, desenli, kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir.

CİLDİN SAĞLAM OLUP OLMADIĞI, VARSATAMİR DURUMU: Sağlam

KAĞIT TÜRÜ: Cedit

AHARLI-AHARSIZ: Aharlı

FİLİGRAN: -

MİSTAR:-

KAĞIDIN RENGİ: Sarı

KAĞIDIN DURUMU: İyi

YAPRAK SAYISI: 189

EBAD: 213x144-152x108 mm

HAT: Talik-Siyah, söz başları ve cetveller kırmızı mürekkeple çizgili

BAŞLIKLARIN DURUMU: Harekesiz, kırmızı, ayrı çerçeve içinde

SATIR VE BEYİT ADEDİ: Her satırda bir beyit olmak üzere bir varakta 15 satır var.

TEZHİP VE MİNYATÜR: Tezhip yok.

İSTİNSAH KAYDI:-

MÜSTENİHİN İSMİ: Müellif hatlı.

İSTİNSAH YERİ VE TARİHİ:-

FERAĞ KAYDI:-

HAMİŞLER:-

BAŞ:

اسم پاکک حقله ین دیوانه ایتدم ابتدا

ایلدم نظم اورانکک اثرینه تا اقتدا

BİTİŞ:

چیقدی افاقه سراهم دیدم تاریخن

کوچک ابراهیم پاشا اولدی عدن ایچره روان

İÇİNDEKİLER VE ÖZELLİKLERİ:

1a'da Fatin Tezkiyesi'nden bir nakil, 1b-81b'de gazeller ve bir medhiye, 81b-98a, 110a-119b, 126a-127a, 144a-149b'de tarihler, 89b-100b'de kaside-i ziba, 100b-102a'da sâkinâme, 102b-105a'da rubailer, 105b-108a'da üç kıta ve bir tarih, 108a-109b'de müseddesler, 120a-121a, 150a-189b'de tahmisler, 127b-130a'da naat-ı şerif, 130a-141a'da kasideler, 141a-143b'de Maraş Valisi Mesud Efendi'ye yazılan manzum, 150a-189b'de tahmisler, müfret, lugaz, Hevâî'den birkaç gazel, müsemmen, terci-i bend, naat-ı şerif, manzum mektup ve kasideler yer almaktadır.

3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ṣ
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ẓ, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḍ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ṣ	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

3.3. DİVANIN METNİ

1a	Nihād Bege Nazire	47
	‘ Alī Rızā Paşaya Nazire	74
	Fātiḥ Uştaya Nazire	142
	Nihād Bege Nazire	138
	Sāmī Bege Nazire	
	‘ Ali Rızā Paşaya Nazire	118
	Ḥaşırcı Dāvuda Nazire	143
	Silsile-i Ḥaṭṭāṭīn	256
	Rüstem Bege	295

1b Faṭīn Tezkiresiniñ 292. şaḥifesindeki kayda göre:

Numara 102

Şāḥib-i dīvān Nāfi‘ Efendi ‘ Ayntāb ‘ ulemāsından ‘ Arab Ṭāḥir Efendi nām zātīñ maḥdūmı olub sinni mertebe-i temyīz-i sevād u beyāza dāḥil olduğda nazm-ı celīli kıraat-ı seb‘a üzre ḥıfz ile ‘ ulūm-ı ‘ Arabiyye ve luğat-i Fārisiyyeyi taḥşīl ve ḳavā‘ id-i şī‘r ve inşāyı tekmīl eyleyerek nā‘il-i nişāb-ı kāfī ve ḥüsn-i ūlfet ve mu‘āşeretle daḥi aḳrān u emşālī beyninde ḥā‘iz-i imtiyāz vāfī olduğu ḥālde bir çok müddet Medīne-i ‘ Ayntāb’da neşr-i ‘ ulūm eyledikden sonra ki biñ iki yüz elli tārīḥinde cānib-i Mışra ‘ azīmet ve ferīḳi İbrāḥīm Paşanıñ maḥdūmlarına fūnūn-ı Fārisī ta‘līme himmetle on beş sene müddet Ḳāḥire-i mezbūrede iḳāmet eyleyüb iki yüz altmış iki tārīḥinde medīne-i mezbūreye ‘avdetini az vaḳt mürūrında dār-ı beḳāya rıḥlet eylemiştir. Merkumun ḡazeliyyāt-ı nefise ve ḳaşā‘id-i selīseden mürekkeb müretteb bir ḳıṭ‘a dīvānı vardır.

Bu dīvān ise şā‘iriñ ḥaṭṭ-ı desti ile yazılmış yegāne nüşadır.

Nāfi‘ elinden ‘ ömri zamānında ma‘ārif nāzırlığı yapan meşhūr Sa‘īd Paşanın babasından başka yerde hiçbir nüşası bulunmayan bu dīvān maddī ve ma‘nevī büyük kıymeti ḥā‘izdir.

İmza

DĪVĀN-I NĀFĪ

3.3.1. Kasideler

Nihād Beg Hāzretleriniñ Mısrda Şibrā Bağçesine Söylediği Medhiyyesidir

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Bağçe-i mu‘ teber-i bāğ-ı cihān Şibrā’dır
Ekşerī gülleriniñ kendi gibi zībādır
- 2 Sū-be-sū mîve ü üşkūfesi ra‘ nādır hep
Seyr idersen kânī rūy-ı sepîd-i dünyādır

Bağçe-i Merķūmuñ Medhinde Nazîre Olarak Tahrîr olunmuşdur

1

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Ümmü dünyā yüzine zeyn viren Şibrādır
Nitekim ümmü kura hāl-i ruh-ı dünyādır
- 2 İşfahān şehrine zînet-dih olan nağş-ı cihān
Buña nisbet ile bir köhne binā me’vādır
- 3 Dāmen-i gülleri me’mūn-ı hāzān destinde
Nağlinin kāmetsi tākāt-şiken –i tūbādır
- 4 Nağşınıñ seyrine dil-teşne vü insān u melek
Tarhına ‘ aşık olan cān u dil-i Havrādır
- 5 Seyr iden anda olan nağş-ı bedī‘ -i āşārın
Per-i tāvus-ı cinān anda şanur pīrādır

- 25a 6 Açılıb gülleri hem mīvesi āmādeligi
Vaqt-i şayfile şitāsında cinān-āsādır
- 7 Nāfi‘ ā dinmiş ise Şām’a meşām-ı cennet
Buña bir kıt‘ a-i cennet diseler ahrādır

Velehū³⁶⁷

2

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 80a 1 Riyāz-ı hātıra feyz-i nesīm-i cān-fezā geldi
Dimāğ-ı cāna bāğ-ı lûtfdan bûy-ı vefā geldi
- 2 Nişîn-i külbe-i aḥzān iken Ya‘ kūb-veş bu dil
Şanasın gūş-ı cāna müjde-i Yūsuf-liḳā geldi
- 3 Nişîn-i hücre-i ğam olmuşiken niçe demlerdir
Dil-i bī-māra şihḥat birle yek şemme şifā geldi
- 4 Şafā vādilerinden dūr olmuş hātır-zāde
Verā-yı ğaybdan zevḳ āver olmak iktifā geldi
- 5 Olurken künc-i ğurbet çeşmime pūr tīre vü pūr tār
Zevāyā-yı hafādan gūyiyā nūr-ı zekā geldi
- 6 Didim bunca şafā vü zevḳ ü şādīye nedir bā‘ iş
Bu deñlü şāh-ı maḳşad baña manşūru’l-livādan geldi
- 7 Didi kim biri baña āsitān-ı pāk-i devletden
Bu demde Mışra bir zāt-ı ma‘ ārif āşinā geldi

³⁶⁷ Derkenar: Ākif Paşa’nın hac iderek Mısr’a uğradığı zamān yazılan ḳudūmiyye.

- 8 Güzīde munteḥab bir pāk-i gevher zāt –ı vālāsı
Vücūdı ma‘ rifet erbābına ‘ izz ü ‘ alā geldi
- 9 Ki ya‘ ni ḥazret-i paşa-yı zı-şān ‘ Ākif-i devrān
Nizām-ı naẓmına naẓm-ı Şüreyyā bī-bahā geldi
- 10 Vücūd-ı āsitān-ı devlet içre rükn-i a‘ ẓamken
Derūn-ı pākine ḥubb-ı Resūl-i müctebā geldi
- 11 Edā-yı ḥaccını itmām içün iḥlāş-ı ḳalbile
Be-ḥaḳḳı Merve sa‘ y itmek aña zevḳ u şafā geldi
- 12 Ğubār-ı ravza-i pāk-i Resūl-i faḥr-ı kevneyniñ
‘ Alīl-i çeşm-i müştāḳına nūr-ı tütüyā geldi
- 13 Bu takrībile ol maḥrūsa-i Mısrı idüb teşrīf
Ḳudūmiyle dil-i aḥbāba şevḳ-i pūr-ziyā geldi
- 14 Neşātından feraḥ leb-rīz olub bu ḥāme-i Nāfi‘
Hoş āmedle ḥuzūr-ı devletine bī-riyā geldi
- 80b 15 Ḥudā maḳbūl ḳılsun ḥaccını ol zāt-ı zı-şānıñ
Eḥibbāsı disünler aña hoş geldi şafā geldi

SER-‘ ASKER PAŞĀ ĀBĀD EYLEDİĞİ MENİL BAĞÇESİNİN MEDḤ U
SİTĀYİŞİNDE YAZILAN ḲAŞĪDE-İ ZĪBĀDIR.

3

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

- 97b 1 Geldi yine şemm-i nesīm, oldı hevālar cān-fezā

Oldı çemen ‘ anber şemīm, zevk ehli buldı çok şafā

2 Cem‘ oldı gül-zāra enām, seyr itmek içün hāş u ‘ ām
‘ Āşıklar anıñla müdām, itmekdedir zevk u şafā

3 Güller açılmış her taraf, bulmuş anıñla mül şeref
Rindān olub bāde be-kef, seyrān iderler cā-be-cā

4 Oldı cihān bāğ-ı İrem, gam hākden oldı ‘ adem
Bāğa başınca gül kadem, şād oldı hep şāh u gedā

5 Güller açılmış sū-be-sū, bülbüller eyler güft ü gū
Gül-şende eyler cüst ü cū, hizmetdedir bād-ı şabā

6 Hübān almış el ele, gül-zāra şalmış velvele
Şāh-ı bahār ile güle, birçok iderlermiş du‘ ā

7 İtdi çiçekler hep hücūm, bāğ içre mānend-i nücūm
Berd-i şeyāṭini rücūm, şan itdiler ehl-i semā

8 Oldı bu demlerde çemen müstağrak dürr-i ‘ Aden
Her gūşede müşk-i Hotan, gösterdi bir būy-ı vefā

9 Serv-i şanevberler hırām, itmekde nāz ile müdām
Kumruyla bülbül şubḥ u şām, söyler nağamla hoş edā

10 İdüb gūşāde bāl ü per, gül-zārda tāvuslar
Āfāka virüb zīb ü fer, dehri iderler rūšenā

11 Destine almışdır çenār, tesbīhini leyl ü nehār
Gül-şende bir şeyḥ-i kibār, şankim okur vird-i du‘ ā

- 12 Muṭrib olunca nağmesāz, itdi uşulün şāh-nāz
Biz būselik itdik niyāz, ol rāstdan çaldı nevā
- 13 Her bir zemīn-i ḥākde, her bir bıķā[‘] -i pākde
Hem yerde hem eflākde, bu ḥükm olmuş mācerā
- 14 Şimdiki bir bāğ-ı laṭīf, ez-cümle mevzūn-i zārīf
Naķş-ı cihān añā redīf, olsun diseñ lāyık añā
- 98a 15 Çok gerçi gül-zār-ı cihān, mānende-i bāğ-ı cinān
Ammā ki şimdi bu zamān bu bāğdır medḥe sezā
- 16 Ya[‘] ni ki Menīl Bāğı o, bāğ-ı cināndan kıt[‘] a bu
Şankim zemīni sū-be-sū, olmuş feraḥla dil-güşā
- 17 Her sū gül-istān-ı Ḥalīl, cārī zülāl-i selsebīl
Bu bāğa olmazdı [‘]adīl, Firdevs’e ger olsa şalā
- 18 Laḥn-i tıyūrı dil-pezīr, ezhārı çün bŷy-ı [‘]anber
Anda gedā ile emīr, birdir ider zevķ u şafā
- 19 Bir ḥŷb cā kim bī- [‘]adīl, mümkün degil añā mişīl
Ḳābil olur mı ḳāl u ḳīl, itmek anıñ vaż[‘] ında tā
- 20 Yek dem tutan anda maķar görmezdi bir rŷy-ı keder
Yapmış anıñ ḥākin meger dest-i feraḥ birle Ḥudā
- 21 Ezhārıla āraste, eşcārılar pīrāste
Ṭarḥ-ı bināsı ḥāste, ābı durur şŷrb-i şifā
- 22 Toḥm-ı nevādır menba[‘] ı, ṭāvus-ı cennet merta[‘] ı
Zevķ ehliniñdir mecma[‘] ı, bu gül-şen-i ferḥunde-cā

- 23 Türk ü ‘ Arab Rûm u ‘ Acem, anda olurlar muğtenim
Seyr itmek için hep ümem, olmuş aña dīde-güşā
- 24 Berg-i dīrahtānı nağam, itse hevā ile ne ğam
Zıkrin okur her şubḥdem, şān Gülşenīler dāimā
- 25 Her kıdd-i şāḥı dil-fırīb, evzā‘ u eşkātı ğarīb
Tarḥ-ı bedi‘īdir ‘ acīb, her naḥli bir ‘ ibret-nümā
- 26 Halk olalı kevn u mekān, devr ideli nüh āsumān
Var mı ‘ aceb bu ki nişān, bir ravza-i ‘ ālem-bahā
- 27 Şun‘ -ı Hudā-yı Lem-yezel, kudret yediyledir ezel
Kılmış bu bāḡı bī-bedel, hūb-ı pesendīde hevā
- 28 Bād-ı şabā ferrāşıdır, şun‘ -ı Hudā naḳḳāşıdır
Nīl anıñ āb pāşıdır, huddām-veş şubḥ u mesā
- 29 Görseydi bunı çār bāḡ, kalbi olurdı dāḡ dāḡ
Bülbülleri mānend-i zāḡ, dehre virirlerdi şadā
- 98b 30 Hāk-i zemīni ‘ itr-ver, her ferşi pür la‘ l-i gevher
Görmüş degil nev‘ -i beşer, bu resme bāḡ-ı dil-güşā
- 31 Bunca leṭāfet āb u tāb, bunca feraḥlar bī-ḥesāb
Kankı maḥalden behre-yāb, olmuş ‘ aceb bu hūb-ı cā
- 32 Tā kim su’āl itdimse ben, lūṭfile bir şāḥib-sūḥan
Nāz ile feth idüb dehen, oldu o dem pāsuh-serā
- 33 Didi ki (ey) Cemşīd-fer, ser-‘ asker İskender zafer

İtmiş aña hüsni-nazar, virmiş aña neşv ü nemā

- 34 Şarf idüb aña niçe māl, genc-i firāvān mäh u sāl
Anda niçe kaşr u cebel, itmiş bedāyi‘ ler binā
- 35 Ol dāver-i Dārā cenāb, tedbīr ü re‘ yi müsteṭāb
Her kavlini faşlü’l ḥiṭāb, itmiş Hudā celle ‘alā
- 36 Fenn-i hecānıñ ‘ārifī, esrār-ı ḥarbiñ vākıfı
Ümmü Cihān’ıñ şārifi, ol merd-i meydān-ı vegā
- 37 Bir dāver-i şafā nihād, bir kāmīl-i pāk i‘ tiḳād
Bir şāhib-i rüşd ü sedād, bir ḳalb-i şāf u rüşenā
- 38 ‘İrfānla meşhūrdur, dāniş aña maḥşūrdur
Gerd ü kederden dūrdur, mir’at-ı ḳalbi pūr-cilā
- 39 Ol deñlü kim var dānişi, ḥikmetle pūrdür her işi
Ḥāşılı ‘ām-i āsāyişi, emr-i ehemmi olmuş añā
- 40 A‘ dāsını maḳhūr ider, aḥbābını mesrūr ider
Dār u derinden dūr eder, kim olsa emrinden cüdā
- 41 Görmüş degil mişlin selef, görmek ne mümkündür ḥalef
Zātındaki ‘izz ü şeref, maḥşūra olsun mı revā
- 42 Her bir sözi bī-reybdır, reybi itmek aña ‘aybdır
Söz gevheri dūrcdır, eyler maḥallinde edā
- 43 Şemşiriniñ şitini ger, gūş itse Rüstem ola ker
Dār-ı ‘ademde derbeder, olub iderdı iḥtifā

- 99a 44 Naşrun min-allāh āyeti, olmuşdur anıñ rayeti
Gitse nere gör hikmeti, olmağda manşūrul-livā
- 45 Şuğl-ı nigū-yı bü'l-beşer, ʔab^ʕ ında olmuş kār-ger
Çok gence dürrü gevher, destinde cem^ʕ olsa sezā
- 46 Felāhlar buldı felāh, rūy-ı zemīn görmez külāh
Her kārı olursa şalāh, üzre degildir nā-be-cā
- 47 Cūd u seḥāvetdir işi, ^ʕilm ü dirāyet cünbüşi
^ʕAdlile dādıñ tābişi, ʔalbinde her dem rūşenā
- 48 Dergāhına başub ʔadem, bāş cān ile olan ḥadem
Eyler gedālığdan nedem, aña ʔul olurmuş ğinā
- 49 Ey merdüm-i çeşm-i cihān, vey pūr-dil-i şāhib-ʔırān
Tā devr-i mehdi-i zamān, ḥükmüñ ola şüret-nümā
- 50 Sen bir vezīr-i dādger, rūşendil-i şāhib-i hüner
Nā-būd olubdur şūr u şer, devriñde ey kişver-i ğuşā
- 51 Nezdinñde erbāb-ı hüner, cān-ı cevherī-veş mu^ʕ teber
Olsa da cāhil müfteḥar, taḥsīniñle olmaz sezā
- 52 Bir dāver-i devrānsın, devr içre şāhib şānsın
Cism ü cihāna cānsın, zātıña muḥtaş bu edā
- 53 Sen bir vezīr ibn-i vezīr, evzā^ʕ -ı ḥulḳuñ dil-pezīr
Nūr-ı nihādıña naẓīr, olmaz imiş nūr-ı zekā
- 54 Evşāfıñı taḥrīrde, āşārıñı taşīrde
Medḥiñ seniñ taḥrīrde, ʔābil degilken iḥtişā

- 55 Nāfi‘ alub deste kalem, ebyāt-ı çend idüb raķam
Ol dāveriñ vaşfinda hem, itdi du‘ āya ibtidā
- 56 Tā kim bu gül-zār-ı cihān, gāhi bahār u geh hazān
Gül-şende bülbüller figān, ile idince hoş-nevā
- 57 Hem daħi elhān-ı tuyūr, esmā‘ a virdikce habūr
Ehl-i kulüb içre sürür, irdikce her şubħ u mesā
- 58 Naħl-i ümīdi bār-ver, āmāli olsun kār-ger
Vaķt-i şerīfi hem güzēr, itsün şerefle dāimā
- 99b 59 Turduķca tā bu nüh-ribāt, bulsun niçe zevķ inbisāt
Her faşılđa ‘ıř ü neşāt, maħkūm ola bī-intihā

ĤASIRCI-ZĀDE ĤĀFİZ MEĤMED AĞA İÇÜN MEDĤİYYE

4

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 ‘ Ayntābıñ kim Ĥaşircı-zāde ‘ālū’l-‘ālīdir
Olmasa ol şehr içinde şanki beyt-i ĥālīdir
- 2 Ĥātır-ı mīr ü gedā yeksāndır yanında hep
Bir tevāzu‘ pīşedir kim keyfiniñ abdālīdır
- 3 Boş gezenlerden şanur anı görenler şüretā
Ėalb-i pāki ‘ilm ü ‘irfānı ile anıñ mālīdır
- 4 Kim yapar bir ev yeñi dir būriyā-yı mīkūnem
Eylemek anı müşerref maķdem-i iķbālīdır

- 5 Vaşf-ı pākini ne hācetdir ki tafşīl eylemek
Hüsn-i halkı defter-i dīvānınıñ icmālidir
- 6 Gerçi bir murğ-ı şikeste bāl-veş eyler hırām
İstikāmet üzre olmak kār-ı māfī'l-bālidir
- 7 Her kesin dil-ḥanesini rūşen eyler gün gibi
Maḫdem-i pāki o zātın vaqt-i ferruḥ-fālidir
- 8 Öyle alçaqdır ki gönli kimseyi pest añlamaz
Nāfī'ā dehrin bu gün ol merd-i 'ālū'l-'ālidir

**SER-‘ASKER İBRĀHĪM PAŞA BİZİ ANṬĀḲİYYE’DEN MIŞRA
GÖTÜRDÜKLERİNDE SĀMĪ BĀḲĪ BEGLER İLE GÖRÜŞÜLDÜKDE
ANLAR İÇÜN YAZILMIŞDIR**

5

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 120b 1 Efendim Mışra Nāfī' iktisāb-ı kām için geldi
Dil-i miḥnet-güzāra bir nefes ārām için geldi
- 2 Çeküb ālām-ı şavm-ı hicri rāh-ı pür-meşakḳatde
Vişāl-i bezm-i yārānile hoş bayrām için geldi
- 3 Ne deñlü kec-nümādan ise çeşm-i rāstān içre
Nigīn-i cebhe-i āmāle naḳş-ı nām için geldi
- 4 Ğubār-ı miḥnet-i eyyām çökmüş idi ḥâtırda
Hemān bir vechile ref' -i ğam u ālām için geldi
- 5 Verā-yı perde-i ye's içre kalmış niçe demlerdir

Yazılmış ʔālī‘ -i ma‘ kūsını i‘ lām içün geldi

- 6 Şafā vādilerinden geçmiş ğamla enīs olmuş
Göñül dirler anı yārānına efhām içün geldi
- 7 Yıkılmış dest-i cevri devrden hep sengsār olmuş
Hemān bir hāne-i hātır ki var aḥkām içün geldi
- 8 Huşūşan şimdi bir Sāmī-rüteb Mīr Bāķī kim
Yüzün dergehlerine sürmege iḳdām içün geldi
- 9 Miḥekk-i menzilletdir āsitānı anlarıñ zīrā
Zer-i mefşūş ḳadrin anların ihām içün geldi
- 10 Bi-ḥamdi’llāh dü bālā buldı maṭlabdan dü şehvārı
Verā-yı ğaybdan bunlar aña in’ām içün geldi
- 11 Hudā itsün serīr-i sıḥḥat üzre anları bāķī
Ki bu ḥayr du‘ ā kim bu sözi itmām içün geldi

AYNTĀB ḲAMER-TĀBDAN ANṬĀKİYYEYE GELDİĞİMİZDE OL SĀL-İ
MEYMENET-İŞTİMĀLİN NEV-BAHĀRİNİN ŞEMMESİ DERŪN-I ĞURBET-
İ MEŞḤŪNUMUZA TE’ŞİR Ü RĠĞ-İ SEVDĀ-YI CŪNŪNUMUZ TEŞVİR
EYLEDİKDE EVVELĀ DĪBĀCESİ VAḲT-İ REBĪ’ŪŅ SĪTĀYİŞİNİ MEŞ‘ AR-I
ÇEND EBYĀT TAḤRĪR VE ŞĀNĪYAN CENĀB-I PEYĠAMBERĪ
ḤĀZRETLERİNİN NA‘T-I ŞERĪFLERİ BEYĀNINDA ḤADDİM
OLMAYARAḲ BİR ḲAŞĪDE-İ ĠARRĀ TERḲĪMİNE SĀḲ-I HİMMETİM
TEŞMİR OLUMUŞDUR

6

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 122a 1 Bi-ḥamdi’llāh sa‘ ādetle gelüb nev-rüz-ı sulṭānī

Zuhūra geldi bu demde niçe esrār-ı Rabbānī

- 2 Döşendi sāḥa-i ḥāḳ üstine ferş-i zümürüdler
Kuruldu bārgāh-ı ḥayme-i ebr-i dūr-efşānī
- 3 Vezān olduğda gül-şende nesīm-i ‘āfiyet-baḥşā
Mu‘ atṭār itdi ser-tā-pā meşām-ı rūḥ-ı insānı
- 4 Zuhūr itdikde eşcār u nebātıñ ‘uḳdesi yer yer
Kilid-i *kenz-i maḥfẗiñ* güşāde oldu dendānı
- 5 Açıldı renk renk ezhārlar hep şāḥsār üzre
Şanasın gūşe-i ḥuld itdi Ḥāḳ taraf-ı gül-istānı
- 6 Hurūş idüb yine kühsārlardan cūy-ı dil-cūlar
Pūr itdi lü’lü-i lā ile deryā-yı ‘ummānı
- 7 Sürüldi ser-te-ser ceşş-i zemistān kūh u şahrādan
Yıkıldı gitdi kış buz-ḥānesi maḥv oldu bünyānı
- 8 Açıldıkça çemen bezminde dāğ-ı şu‘ le-efrūzı
İdüb şāh-ı bahāra lā(le)³⁶⁸ nev-peydā çerāgānı
- 9 Gelince hüdhüd-i bād-ı şabā semt-i Sabā’dan hep
Müşennef itdi şan Belkıs ile sem‘-i Süleymān’ı
- 10 Ḥarīm-i bāğa resm-i dīde-bānlıḳ eyleyüb icrā
Ayağ üzre diküb tırdırdılar serv-i ḥırāmānı
- 11 Açıldı müjde-i būy-ı gül ile nergisiñ çeşmi
Niçe dem olmuş idi rāh-ı gül-zārıñ nigh-bānı

³⁶⁸ Orijinal metinde √ olarak geçen kelime lā(le) şeklinde okunmuştur.

- 122b 12 Giyüb sünbül libās-ı nîlgünün şahn-ı gül-şende
Tarāvetle hemān yerden göge gösterdi ‘ unvānı
- 13 Çıkınca bāb-ı ḥalvet-ḥāne-i bāğ-ı Züleyhādan
Hemān Yūsuf gibi gösterdi gül tā çāk-i dāmānı
- 14 Benefşe baş koyub seccāde-i sebz-i zemīn üzre
Tefekkür itmede āşār-ı lûtf-ı sırr-ı Sübhān’ı
- 15 Ser-ā-pā şevk-i gülle āteş-istān itdi gül-zārı
‘ Aceb vakt-i seherde bülbülüñ feryād u efgānı
- 16 Çıkub her gūşeden bir nağme-i yāhū-yı mestāne
Nevā-yı nağme-i dil-sūzdan çok yakdılar cānı
- 17 Nevā-yı nağme-i bülbül idüb dīvāne hep ḥalkı
Okındıkça tarīk-i Gülşenīniñ ḥüb dīvānı
- 18 Çemende tutdı tīg-i sebz-günün süsen el üzre
Gül-i nev-reste-gānıñ oldı şıdkıla nigeḥ-bānı
- 19 Kenār-ı cūda mecnūn bīdler şaf bağlayub yer yer
Niçe mecnūn-veşiñ olmağdadır ḥüsnine ḥayrānı
- 20 Tutub zerrīn ṭabaḳlar cāy-ı fark-ı sīmberlerde
Nişār-ı ḥāk-i pāy-i gül-ruḥāna oldı erzānı
- 21 Çemen-i dārāsınıñ dārātını teşḥīr içün cūlar
Tutub āyīne-i şan olmuşdur ol İskender-i sālī
- 22 Hemān āşār-ı feyz-i şun’ -ı te’sīridir el-ḥaḳ

Viren revnaķ hemīşe gül-şene murgānıñ elhānı

- 23 Dehān-ı tengde gül-gonçeler ketm eyleyüb hātem
Unutdurdı bugün iķlīm-i gül mülk-i Süleymān'ı
- 24 Bu deñlü gül-şen içre ‘ andelībiñ bu nevā-sāzı
Meger bir hāzret-i zī-şānıñ olmuşdur şenā-h'ānı
- 25 Ki ya'ni Hāzret-i Faħr-ı Risālet Aħmed-i Muħtār
Anıñ nūrından ibdā' eylemişdir Haķ bu ekvānı
- 123a 26 Nübüvvet gül-şeninde zātı bir verd-i muṭarrā kim
Mu' aṭṭar itdi ser-tā-pā meşāmmı cinn ü insānı
- 27 Cihān olmuş iken deycūr-ı şirk ü küfrile memlū
Münevver eyledi nūr-ı cemālī қаşr-ı īmānı
- 28 Gelüb peyk-i celīl ol hāzrete her dem idüb tebcīl
Huzūr-ı pākine ‘ izzetle tenzīl itdi Qur'ānı
- 29 O Qur'ān-ı ‘ azīmü'ş-şān oldı oldı kātı' bürhan
Mişāl-i tiğ-ı bürrān kesdi bīḡ-i şirk ü tuğyānı
- 30 Zebūr İncīl ü Tevrāt-ı şerīfiñ nesh olub hükmi
Hediye olıcaķ ol dem aña āyāt-ı Furķānı
- 31 Alınca destine şemşīr-i pāk-i şer' in ol server
Hemān pāk itdi çarḡıñ şirkden dāmān-ı ezmānı
- 32 O deñlü yaptı kim muħkem esās-ı tāk-ı İslām'ı
Yıķılmaz haşre dek bākī ṭurur merşüş bünyānı

- 33 Geçüb ok gibi a' dāsı dilde cāy-gīr oldı
O deñlü itdi kim te'sīr dilde emr ü fermānı
- 34 Taban alurdu metn-i Şāmdan şehr-i Şıfāhāna
Hadīs-i tīgini a' dāya şerh itdikde kirmānı
- 35 Bu hāk üzre şeref-bağşā-yı iclāl oldığı şebde
Yıkıldı kaşr-ı kayşer kesr olub kistrānıñ eyvānı
- 36 Hemān ol hażretiñ yüzi şuyını görmek istermiş
Meger Hızır'ıñ murādı nūşdan bu āb-ı hayvānı
- 37 Leb-i mu' ciz-nişānından haberdār olıcağ 'İsā
O dem cism-i semāda rūh-āsā kıldı pinhānı
- 38 Kef-i beyzā-yı Mūsā'dan ' aşā keff-i yed eylerdi
Eger görseydi destinden çıkan elṭāf u ihsānı
- 39 Şeb-i mi' rācda sümm-i semendiñ yādigārıdır
Ziyā-pāş itdiren āfāka rüy-ı māh-ı tābānı
- 40 Vücūd-ı pāki sāye şalmadığı bu zemīn üzre
Hudā hıfz itmek imiş hār u haşlardan meger anı
- 123b 41 Zemīni ṭoldırub şīt-i bülend-i mu' cizātıyla
'Urūc-ı āsumāna eyledi Hāk anı erzānı
- 42 O demde rağş-ı iclālın sürüb seb' -i ṭabāk üzre
Cemāliyle ferağ-nāk itdi ser-cümle sürüşānı
- 43 Tesābuğ eyleyüb peyk-i celīli Cebrā'ıl ile
Reh-i nā-reftegānda kıldılar merdāne cevlanı

- 44 Varub ferş-i murādın serdi tā ‘arş-ı berīn üzre
Huzūr-ı pāke qurbiyyetle buldı ‘izzet ü şānı
- 45 Çalındıkça risālet kūsı tā kim Sidre altında
Okındı kürside emri muḳarrer oldı fermānı
- 46 Geçüb andan nişān-ı maṭlaba bāzū-yı kuvvetle
Atıldı ḳābe ḳavseynden mişāl-i tīr-i perrānı
- 47 O vaḥşet-zār o ednāda ḳalub bī-kes ü tenhā
Ne var bir mūnis ü hemdem ne bir ḡam-ḥ’ār yārānı
- 48 Kemāl-i ‘aciz ü fikret birle tā deryā-yı ḡayretde
Diyār-ı dār-ı ḡurbet içre oldı Tañrı mihmānı
- 49 Hurūş-ı mevce-i deryā-yı ḡayret aşıcak başdan
Bün-i deryā-yı vaḥdet içre buldı dürr-i ḡaltānı
- 50 Ziyāfet-ḡāne-i ḡayb içre mihmān olıcak ol nūr
Aña bastı oldı niçe ni‘ met-i ‘uzmā-yı elvānı
- 51 O gevher oldıḡınca feyz-yāb-ı gevher-i lāhūt
Münevver itdi nāsūtı ol nūr-ı Rabbānı
- 52 Bu deñlü devlet-i ‘uzmā bu deñlü ‘izzet-i übhā
Resulden olmadı hiç biriniñ şān-ı şāyānı
- 53 Şalāt-ı penc-āhı daḡı niçe tuḡfe-i bālā
Kemāhı ümmete teblīḡ idüb bā-lūtf-ı Yezdānı
- 54 Eyā faḡr-ı dü-‘ālem aşfiyā-i ḡilḳat-i ādem

‘ Aceb senden mükerrem var mı bir kes ey kerem kânı

55 Ki sensin yine rûz-ı ھاşrde feryād-res yoksa
‘ Uşāt-ı ümmetiñ müşkil idi hāl-i perīşanı

124a 56 Egerçi ümmetiñ cürm ü günāhı çok durur amma
Şefā‘ at baħrisin sen yokdur anıñ hadd ü pāyānı

57 Vücūd-ı pākiñ icād oldığıyçün nūr-ı rahmetden
Cihānı zulmet-i ğafletden itdiñ şimdi nūrānı

58 ‘ Uşāta olmasa nīm-nigāh-ı şefkatiñ yāver
‘ Aceb kimler olurdu anlarıñ enşār u a‘ vānı

59 Ümīdi olmasaydı Ādem ü Havvā vücūduñdan
Olara müstecābü’ d-da‘ veniñ yok idi imkānı

60 Seniñ yüz şuyunuñ hürmetine Ĥazret-i Nūḥ’uñ
Başından red kıldı Ĥaḳ belā-yı derd-i tūfānı

61 Seniñ cedd-i kerīmiñ oldığıyçün tā ki İbrāhīm
Selām-ı berdile virdi aña Mevlā gül-istānı

62 Seniñ ümmetleriñe ‘ ĩd olmaḳmış meger ḥikmet
Cenāb-ı Ĥaḳḳ’ıñ İsmā‘ ile ihdāsıyla ḳurbānı

63 Şalavāt-ı şad hezārān u selām-ı bī-ḥisāb olsun
Hemīşe āl u aşḫābıña cümle ey kerem-kānı

64 Olardır nūr-baḥş-ı feyz olandır ehl-i İslāma
Ki anıñ her biri evc-i ‘ alānıñ necm-i rahşanı

- 65 Bir zerre çār-yāriñ vaşf-ı pākin yazsañ ey hāme
Dem-ā-dem eyleseñ icrā-yı gözünñden yaşıle kanı
- 66 Birisi anlarıñ ol yār-ı ġār-i Hāzret-i Şiddīk
Fedā itdi saña rāh-ı Hudāda başla cānı
- 67 Biri de Hāzret-i Fārūk-ı a‘ zamdır ki itmişdir
Ser-i şemşīr-i ser-tīz ile fark hā u buṭlānı
- 68 Biri de Hāzret-i ‘Osmāndır kim cem‘ kılmışdır
Mübārek dest-i isti‘ dādile āyāt-ı Qur’ānı
- 69 Çehāрім çār-yār Hāzret-i Kerrār ‘ Alīdir kim
Ser-i a‘ dāyı қағ‘ itmekdi kārı tīġ-ı bürrānı
- 70 Seni Hāq aḥsen-i taqvīme mazhar itdigi el-hāq
Seni medḥ itmek içün ḥalk kılmış nuṭk-ı Hassānı
- 124b 71 Hudāyā bunlarıñ ḥaqqı içün bu ‘ abd-i nāçiziñ
Ḥaṭā vü cürmünüñ ‘ afvı ile kıl aña iḥsānı
- 72 Giriftār olmuşum ol deñlü kayd-ı nefse kim yā Rab
Ne mümkündür ki redd itmek bu yoldan nefis ü şeyṭānı
- 73 Tarīk-i ma‘ şiyettden sālīk-i semt-i hüdā olmak
Seniñ muḥtāc-ı tevḥīkiñdir ancak ey kerem-kānı
- 74 Tökülse heft deryā ābı tā hem ḥaşre temiz olmak
Ne mümkündür bu çarḥıñ ālūde-i dāmān-ı ‘ isyānı
- 75 Olurken müflis-i bī-māye-i naḥd-i ‘ ibādet kim
Yine lafım tutubdur çār-sū-yı ḥod-fürüşānı

- 76 Giriftār eylemişdir murğ-ı cānı dām-ı tezvîre
Bürimiş perde-i ğaflet o deñlü dīde-i cānı
- 77 Be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı pāk-i Aḥmed-ı Muḥtār-ı dü-‘ âlem
Bu ‘abd-i ‘âciz-i Nâfi‘ ḳulıña eyle iḥsânı

**‘İLM-İ ḤAṬDAN MAḤDŪMUMUZ MEḤMED ŞERİF KETEBE ALDIḲDA
SİLSİLE-İ ḤAṬṬĀTİN EŞĀMÎ-İ ŞERİFLERİ İÇÜN YAZILMIŞDIR**

7

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün

- 1 O dem kim levḥ-i maḥfûz üzre ḳonmuş ḥāme-i ḳudret
Yazılmış niçe biñ anda bedī‘-i āşār-ı ḥoş-şüret
- 2 Nuḳûş-ı kevni itmiş ‘âlem-i imkānda tekvîn
Delîl-i vaḥdet-i zātīye olmuş cümle bu vaḥdet
- 3 Ḳalem-den oldı cārī mācerā-yı Ḥazret-i Bārī
Çün oldı enfüs ü âfāḳa sārī bir niçe biñ ḥikmet
- 4 O ḥikmetlerle izḥār itmek içün ‘âlem-i kevne
Hemân dem ḥüsn-i ḥaṭṭı ḳıldı rûy-ı ‘âleme zînet
- 5 Yed-i ḳudretle tā ol ḥüsn-i ḥaṭṭ-ı aḳdes-i pākin
Cenāb-ı Ḥazret-i Cibrîle ḳıldı anı emniyyet
- 6 O daḥi Ḥazret-i Faḥrû’l-enām-ı eşref-i ḥulḳa
Gelüb ol zāt-ı pāke eylemiş tefhîm bā-‘ izzet
- 125a 7 Resûl-i ümmî vü a‘lem-i nebiyy eşref ü ekrem
Ḳalemle dest-i pāki itmiş idi gerçi ünsiyet

- 8 Velikin Ḥaydar-ı Kerrār şāhib-i Zü'l-fikārına
Kalemle yaz diyü taḥrīrine vir(di) idi ruḥṣat
- 9 O daḥi 'allemū evlādikūm emrin idüb īṣā
'Umūm-ı nāsa terġibile gösterdi güzel şūret
- 10 'Aliyy-i şāhib-i seyf ü kalem ehl-i kerem a'lem
Ḥasan-ı Baṣrī'ye kıldı 'ilm-i ḥaṭ ta'limine himmet
- 11 Ḥasan ḥüsn-i ḥaṭtın açub cemāli perdesin ḥalka
Anıñla İbn-i Muḳle 'aynına virmiş zihī şūret
- 12 Hemān dem İbn-i Muḳle maṭmaḥ-ı enzār olan ḥaṭtı
'Ali İbn Hilāl'e yaḳmaġa virdi güzel ruḥṣat
- 13 Hilāl oldıġda tā evc-i 'alānıñ bedr-i pür-nūrı
Cemāle'd-dīn Yāḳūt üzre yüz gösterdi bu devlet
- 14 Egerçi kūt-ı rūḥ olmuṣsa da Yāḳūta ḥüsn-i ḥaṭ
Anı idā'-ı dest-i Şayrefi kılmıṣdı bī-'illet
- 15 Bilen ḳadrin yine gevhherleriñ şarrāfdır ancak
Diyüb tā Şayrefi itmiṣdi dürcinde anı ġaybet
- 16 Pes andan nā'il-i ḥayr-ı 'azīm olmaḳ için ol zāt
Anı baḥş itdi Ḥayre'd-dīne bildi cānına minnet
- 17 Tamāmen ḥüsn-i ḥaṭtın māliki olduġda Ḥayre'd-dīn
O da bir zāt-ı pāke virmege kıldı hemān raġbet
- 18 Hemān ol demde Ḥamdu'llāh İbnü's-şeyḫ ile ma'rif

Olan zāt-ı şerīfe vāşıl oldu bu kadar ‘ izzet

- 19 O ‘ālī-şān o dem iklīm-i haṭṭa pādişāh oldur
Kalem-rān oldu āfāk içre buldı şānile şevket
- 20 Cemāl-i Şeyḥ de virdikde tābı ḥüsn-i haṭṭ u ḥāl
Cihānı ‘āşık itdi ḥüsn-i haṭṭına der-ān müddet
- 125b 21 Feraḥ-nāk itdi ḥüsn-i haṭṭdan hep şeyḥ ile şābı
Cinān içinde rūḥ-ı pūr fütūḥı aldı çok raḥmet
- 22 Ez-īn pes nüktehā-yü’l-veled-i sırrı beyān oldu
Anıñ’çün oğlu Muştafā Dedeniñ oldu bu ‘ izzet
- 23 Alub Dervīş Muḥammed vālid-i macidlerinden kim
Anı Muḥammed Efendiye virdi iznile ruḥşat
- 24 O da Ḥālīd Efendi ḥazretine feyz-baḥş oldu
O daḥi eyledi Dervīş ‘Aliye cānile minnet
- 25 Cezāyirli gelüb Dervīş ‘Aliniñ bendesi oldu
Kalem-veş şafḥaya yüz sürdi şıdkile idüb ḥidmet
- 26 Ma‘ārīf mülkini tutdıkca tā evvel fāzıl-ı yektā
Şeker-zādeye şundı cām-ı iḥsānile bir şerbet
- 27 İçüb ol cām-ı feyz- āşamdan bir cür‘a-i şīrīn
Şafāsından dil zevḳ-i āşināsı buldı çok ḥālet
- 28 Hüseyin ibnü’l-Çorumī tatdı andan soñra ol zevḳı
O daḥi Muştafiyyü’l-Muḡnīsīye lûṭf itdi bā-‘ādet

- 29 O da Eş-şeyh Muḥammed Sa‘īdiñ olmuş üstādı
O zāt-ı pāke yazdı ḥüsn-i ḥaṭ temlīkine ḥüccet
- 30 Gelüb Nūrī ‘Alī Adanevī yüz sürüben ḥāke
O dem evc-i ma‘ārif içre buldı ‘izzet ü rif‘at
- 31 O zāt itmişdi Şükrī’den du‘ā-yı dīgeri taḥşīl
Anıñ’çün şükr ü ḥamdile yazub Kur‘ān ider rāḥat
- 32 Bu ‘abd-i ‘āciz Nāfi‘ ḫuluñ maḥdümīde şimdi
Aña ism oldı Mehmed Şerīf ey rüy-ı pür-behcet
- 33 ‘Alī Nūrī Efendiniñ ḥaṭṭından müstefīd oldı
Naşīb oldı aña kesb-i şerefle nūr-ı ḫurbiyyet
- 34 Ḥudāyā Levḥ-i Maḥfūza olan cārī ḫalem Ḥaḫḫı
Bu mezkūrü’l-esāmī rūḫına her dem ola raḥmet

**ADANEVİ ‘ALİ NŪRİ EFENDİ’NİN ḤAṬṬINI TAḤSİN MAḤĀMINDA
YAZILAN ÇEND EBYĀTDIR**

8

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 126a 1 Gerçi kim çok kimse bulmuş ḥüsn-i ḥaṭṭa şāhrāḥ
Niçe evrāḫ-ı siyāhı eylemiş anlar siyāḥ
- 2 Līk şimdi bu ‘Alī Nūrī Efendi ḥaṭṭı kim
İḫtibās-ı nūr ider gūyā ki andan mihr ü māḥ
- 3 Nūr-ı ḥaṭṭ Şükriden aña oldıgıçün müntaḫīl
Ḥaḫḫıñ āyātın yazub dā’im ider şükr-i ilāḥ

- 4 Yazdığı āyātdan görseydi bir elifin ‘İmād
Eyler idi rüy-ı ‘arza reşkden vaz‘-ı cibāh
- 5 Hāfız ‘Osmān hattını nesh eylemiş hattı bugün
Levhe ta‘līk olsa lāyık rik‘ası bī-iştibāh
- 6 Ola nūr-ı çeşmi desti kuvveti her dem ziyād
Hak tuta şıdk-ı emānında anı hıfz-ı nigāh

MIŞR VĀLİSİ MEHMED ‘ALİ PAŞA VE SER-‘ASKER İBRĀHĪM PAŞA
EFENDİMİZ MAĤĀDİM-İ KİRĀMLARINIŇ SŪR-I ĤĪTĀNLARINA
YAZILAN ÇEND EBYĀT KAŞĪDE-İ ĠARRĀ TAĤRĪR Ū TAĤDĪM-İ DĪL-
PEZĪR OLUNMUŞDUR

9

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bu demde feyz-i ferāh-baḥş-ı Ḥazret-i Mennān
Cihānı eyledi hep reşk-sāz-ı bāğ-ı cinān
- 2 Ḥıyām-ı şāh-ı meserret kuruldı āfāka
Çekildi leşker-i ġam şād oldu ehl-i cihān
- 3 Müretteb oldu feraḥ birle bir serāy-ı sürūr
O sūra bāy u gedā cümle oldılar mihmān
- 4 Kuruldı zevkile çetr-i zümürridin yer yer
Ḥuzūr kılmak için anda niçe pīr ü civān
- 5 Girince gūşe-i gūş içre nağme-i kanūn
Sürūda başlayub itdikce nāylar efgān
- 126b 6 Nevā-yı nağme-i muṭribden oldılar ḥāmūş

Sürüda başlayub itdikce nâylar efgân

- 7 Uruldı sîne-i def içre pençe-i sîmîn
Nişâr eyledi ‘uşşâk pençe-i nukre-i cân
- 8 Cemâl göstericek şâhid-i sürür u şafâ
Mişâl-i karn-ı cemâl oldu nâ-bedîd-i aḥzân
- 9 Dü desti ḥalk-ı cihânıñ çekildi bālāya
Kimi berā-yı du‘ā kimisi rakş-ı künân
- 10 Burûc-ı sevr ü ḥamel ḥût gökde dirler imiş
N’ola bu sūra da bizler olaydık kurbân
- 11 Şifâ-yı şadr-ı şudûr itdi kalb-i ‘âşıkdan
Pür oldu şādî-i zevkile cümle ehl-i cihân
- 12 Şarâb-ı şevk olub zevk birle nûş-â-nûş
Döşendi süfre-i ḥâk üzre ni‘met-i elvân
- 13 Açıldı bâğ-ı ümîd içre gonçe -i maḥşûd
Egerçi bir niçe dem olmamış idi ḥandân
- 14 Bu sūr-ı pür-(bere)kât³⁶⁹ oldu şehr-i şa‘bānda
Anıñ’çün oldu gedâ bāyile kamu şeb‘ân
- 15 ‘Urûc idince hevâ üstine hevâyîler
Şihâb-ı şâķib-i eflākı kıldılar sūzân
- 16 O deñlü meşâbîḥle cihân rûşen
Zemîne indi şanasın ki neyyir-i raḥşân

³⁶⁹ Orijinal metinde پر کات olan kelime pür-(bere)kât olarak okunmuştur.

- 17 Hasedden eyledi tā çāk-i zehresin Zühre
Bu şīveler ile raķşa gelince raķķāşān
- 18 Dehān-ı topdan āteş saçıldı āfākā
Ġasaķdan itdi şafaķ şanki şevķle leme‘ ān
- 19 ‘ Aceb ki gördi mi hiç tās-ı bāz-gūn-ı felek
Bu resme bāzī-i ‘ ibret-nümaları bir an
- 20 Riyāz-ı cennete bir buķ‘ a oldu rūy-ı zemīn
Pür oldu neşve-i cām u Cem-i feraħla cihān
- 127a 21 Kılub nāsdan olduķda ceyš-i ġam-ı nābūd
Neşāt-ı leşkeri burc-ı bedende oldu ‘ ayān
- 22 Feraħ o rütbe ki leb-rīz oldu devrāna
Şıķıldı bint-i ‘ ineb ħamlar oldu şād-revān
- 23 Kālurdi naķşile her dem bu ħān-ı yaġmadan
Egerçi qarş-ı kamer ķapmasaydı pāre-i nān
- 24 Bu şādī-i tarab-efzā bu zevķ-i bī-hemtā
Neden ola ‘ acabā baña itselerdi beyān
- 25 Diyü bir ehl-i dile açdıġımca rāz-ı derūn
Baña bu resmile bu sırriñ alşın itdi beyān
- 26 Didi ki bilme misin sen eyā zā‘ ifü’l-ħāl
Bu deñlü kevkebe-i ķadr ü şān-ı bī-pāyān
- 27 Kimiñ ne ħaddi ola şimdi bu ķadar keremi

Ḥalāyık üzre ide maḥz-ı lûtfını iḥsân

- 28 Basîṭ-i ḥâkde nâbūd böyle ehl-i ‘aṭâ
Meger ki dâver-i Mısr-ı kerem-ver-i devrân
- 29 Veliyyü’n-ni‘ met-i ‘âlem ḥıdiv-i a‘zam hem
Müşîr-i efḥam şâhib-i nüfûs-ı şevket ü şân
- 30 Semiyy-i mefḥar-i kevneyn seyyidü’s-şakaleyn
‘Ulüvv-i kıadr bugün şanına anıñ şâyân
- 31 Ḥıdiv-i Cem‘ azamet dâver-i felek-mesned
Sezâ dinilse bugün aña kıuṭb-ı kevn ü mekâ(n)
- 32 Bu ḥüsn-i şüret ü sîretle kıâ’im ancak odur
Serîr-i Yûsufa ‘izzetle ol ‘azîmü’s-şân
- 33 Ne cānı var k’ide ḥatem yanında cûd u seḥâ
Berâber ola mı hiç bir ‘Arabla şâh-ı cihân
- 34 Şarîr-i ḥâme-i emrine hep cihân münkıâd
Serîr-i seyfi önünde dü ‘abd seyf ü sinân
- 35 Göreydi bunca tedâbîr-i ḥikmet-âmîzin
Ḥacâletile Aristo olur idi pinhân
- 127b 36 Mekân-ı pâkiniñ olmuş mekîni ğamdan emîn
Niyâz ehlinedir âsitânı cây-ı emân
- 37 Göñüller içre zamânında pîç ü ḥam nâ-bûd
Meger ki Mülket-i Çîn içre ola zülf-i bûtân

- 38 Müşîr-i şîr-şecâ' at semîr-i merd-i dilîr
Hemîşe virmede iklîm-gîrlikde nişân
- 39 Geçerdi mülk-i Hıttâdan ider idi târâc
Semend-i 'azmine bir kerre virse 'atf-ı 'inân
- 40 Sümuvv-i rif'at ü câhına çarh'dır hem-ser
'Ulüvv-i rütbesiniñ şâhrâhı kâhkeşân
- 41 Vuḥûş u ṭayr ile ḥayvân lûṭfı memnûn
Hemîşe olmada iḥsânına 'ubeyd insân
- 42 Zebân-ı dillerini vakf idüb ḥalâyık
Şenâ vü medḥ-i ḥıdîvîde olmada her an
- 43 Neşâtı bâdesiniñ bir kemîne cür'asını
Zamân-ı ḥaşre degin nûş iden olur şādân
- 44 Hıdîv-i Cem-'azamet dâver-i felek-mesned
Bu demde eyledi bir sūr-sünneti etyân
- 45 Fütûḥ-ı feyzile aḥfâdlarla evlâdı
Naşîb kılmış idi aña Īzid-i Mennân
- 46 Dü mîr olmuş idi şulb-i pâkden mevrûd
Dü mîr daḥi ḥafîd-i kerem-ver-i devrân
- 47 Egerçi cümlesi bir nûruñ iktibâsıdır
Velîkin her biri bir nev-çerâğ-veş tâbân
- 48 Cebîn-i pâkleri üzre nûr-ı Aḥmedden
Hemîşe itmededir âb u tâblar leme'ân

- 49 Bu hüsni-şüret ü sîretle o gevherler
Nigîn-i ‘ izzete oldu olar müşâr-ı benân
- 50 Kesilmiş idi olara egerçi çok dîbâ
Kesilmemiş idi bir böyle sürh pür-niyân
- 128a 51 O mîrler otururken cihānda āsūde
Düşürdi reaclere kelle-dârların devrân
- 52 Geçince her biri serden bu rāh-ı mîrîde
Birer muḳāṭa‘ a ile çerāğ olub mîrân
- 53 Du‘ āya başla hemân Nāfi‘ ā hūlūş ile
Hıdiv-i a‘ ḳam-ı şāḫib-zamāna rūz u şebân
- 54 Serîr-i Mışr-ı mu‘ allāda pāydār ide Hāḳ
Tekerrür eyleye tā māh u sāl ile ezmân

ANṬAKİYYEDE SER-‘ ASKER PAŞA EFENDİMİZ YANINA
VÜRŪDUMUZDA İŞBU ḲAŞİDE-İ ĞARRĀ TAḤRİR OLUNMUŞDUR

10

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Yanan her dem gönülde āteş-i şevḳ-i muḫabbetdir
O şevḳ ile yine dil ḫānesi pür-zîb ü zînetdir
- 2 Aḳan seyl-i sirişkim dem-be-dem bu dîde-i terden
Bu bâğ-ı ‘ ālem içre cūş ider bir cūy-ı ḫasretdir
- 3 Çıḳub dār u diyār-ı yārdan mehcūr olmaḳdan
Ğaraż dā’im ḫayāl-i ḫāṭıra ümmîd-i vuşlatdır

- 4 Uçubdur niçe demler murğ-ı rāḥat lāne-i tenden
Tutan cāyın anıñ bir pīç ü tāb-ı mār-ı şıķletdir
- 5 Çeküb derd ü belā-yı miḥnet ü ālām-ı dünyāyı
Hırāş-ı cānile düşdigimiz vādī-i ğurbetdir
- 6 O raġbet şimdi manend-i hümā ma‘ düm-ı dünyādan
O sāye her kimiñ başına düşdi ise devletdir
- 7 Cihānda sāye-i murğ-ı hümā didikleri şimdi
Meger bir dāveriñ ḥüsn-i nigāhından kināyetdir
- 8 Vezīr-i bī-naẓīr-i Cem-ḥaşem ferruḥ-ḳadem kim ol
Ki ya‘ni hem-semmi Ḥāzret-i faḥr-ı risāletdir
- 9 Der-i devlet-i mābeyniñ Sikender sākini olmaķ
Eger destine geçse baş u hem cānına minnetdir
- 128b 10 Göreydi bu ḳadar d(ā)rāt u ‘ unvānın eger Dārā
Ḳul olub āsitānı üzre dir devlet bu devletdir
- 11 Egerçi mülk-i Mısrı tutmuş idi şīt-ı iclālī
Bi-ḥamdi’llāh şimdi Şām u Şehbā içre müşbetdir
- 12 Bu tedbīr ü bu ‘ adl ü dār-ı iḥsānile gitdikce
Cihānı ḥükmine almaġa bir vāzıḥ ‘ alāmetdir
- 13 Te‘ālā’llāh nedir bu ceyš çün deryā-yı bī-pāyān
Hurūşından niçe ḳaşr-ı ‘ adū meşmül-i āfetdir
- 14 Ḥişār-ı āhenīne girse çıkşa ḳulle-i ḳāfa

‘ Aceb kim düşmenine var mı dir bir kes selāmetdir

- 15 Şikār-ı pençe-i qahrı olub bî-şübhe elbette
İden teşhîr-i aqṭārı bu kuvvetdir bu kudretdir
- 16 Efendim tā azelden zātına tevfiḳ-i Rabbānī
Yazılmış hem virilmiş destine imzālî hüccetdir
- 17 O hüccetle n’ola zabtında olsa ser-te-ser dünyā
Bu da’ vāya şühūdum şāhib-i ‘ aql u kiyāsetdir
- 18 Veliyyü’n-ni‘ met bî-minneti olub niçe halkıñ
Yaturlar ḥṡān-ı lûṭfuñda ğarīḳ-i mevc-i ni‘ metdir
- 19 Niçün yüz sürmesün dergāhına bu ‘ abd-i kemter kim
Ġubār-ı āsitānıñ çeşm-i cāna kühl-i ‘ izzetdir
- 20 O deñlü arzū-mendim ki pāy-ı būs-ı iclāle
Yüzüm üzre sürinüb varsam ammā cāna minnetdir
- 21 Seniñ nīm-nigāh u iltifātındır baña maḳşūd
Benim aḳşā-yı āmālīm fedā-yı serle ḥizmetdir
- 22 Du‘ āya başla Nāfi‘ şıdḳla ol āşaf-ı dehre
Ḥitām-ı kārda itmek du‘ ā elbette‘ ādetdir
- 23 Dem-ā-dem şāh-ı ḥāver seyr idüb encüm-sipāhile
Bu çarḥ-ı nīlgün üstinde kārı ‘ ıṡ u ‘ işretidir
- 24 Hemīşe kāh-ı iclālî bülend ü üstüvār olsun
Vücūd-ı devleti ḥizmet-güzār-ı şer‘ ü sünnetdir

REŞİD NÂM KÖLE AĞASINDAN ÂZÂD OLMASINI RÎCÂ EYLEDİKDE
REŞİDİN LİSÂNINDAN BU ÇEND EBYÂT YAZILMIŞDIR

11

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 129a 1 Ne ğam ehl-i ğulûb olmuş ise derd ü ğama mu' tād
Yed-i ğudret anı tā ħāk-i ğamla eylemiş bünyād
- 2 Olur mı anda bir zevĳ ümmīdi hiçbir ħāne kim anıñ
Türāb u ābı olmuş derd ü hem miĥnet ile ābād
- 3 Cihānıñ nīk ü bed esrārına vāĳıf olan kimse
Ṭarīĳ-i şabr ü telsīm ile eyler kendüsin irşād
- 4 Taĥammül gösteren ser-kûb u devrān-ı pür-aşûba
Olur şābit-i ĳadem elbette ol manende-i evtād
- 5 Verā-yı perde-i zūlmetde ĳoymuşken şeb-i tārı
Yanınca şem' -i mihr-i ' ālem-ārāyı ider īĳād
- 6 Olur mı derdi şāfindan cüdā olmaz ise engūr
Şıĳılmayınca dest-i ' aşrdan zūrile ber-mu' tād
- 7 O dil kim çekmese saĥt-ı kemān-ı çille-i deĥri
Nişān-ı maĳşadından tīr-i maĳşūdı olur ib' ād
- 8 Hezārān derd ü miĥnetler çeker gül-zār-ı ' ālemde
Hemān bir bülbul-i zārı çekince dāmına şayyād
- 9 Nigīn üstine tā naĳş eyleyince kemterin nāmı
İder şad pāre anıñ sīnesini zaĥmla üstād

- 10 Degil bu ‘ālem içre kār-ı āsān nām-dār olmak
Çeker ‘ādem niçe endūh u miḥnet tā koyar bir ad
- 11 ‘ Aceb bir naḥl-i bār-āver ki var mı bāğ-ı ‘ālemde
Cefā tığıyla dest-i bāgbāndan görmemiş bī-dād
- 12 Niçe ḥūn-ı ciger yutmaḡ gerek bu rāh-ı ‘aşḡ içre
Ki tā bir sālīk-i pūr-hūş mürşidden ola irşād
- 13 Hemīşe ‘ādet-i şun‘ -ı Ḥudā kim böyle cārīdir
Beher eşyāyı kılmış bu cihānda zıddile icād
- 14 Ḥülāşa var bir ‘uşrın verāsında iki yūs
Elem neşrah leke bu sırrı eyler çün saña irād
- 129b 15 Reşidā bu maḡāl-i bī-me’ālīnden ġaraż şekvā
Degildir belki bu şüretle kılmak ḡatırı dil-şād
- 16 Veliyyü’n-ni‘ met olmuş saña Ḥayru’llāh Efendi kim
Ḥudā ḡayr ile her dem ni‘ metin kılsun anıñ müzdād
- 17 Eger bir kerre tūfān-ḡīz olursa baḡr-i elṡāfı
Ġam u ālām-ı dünyāyı esāsından idüb ber-bād
- 18 Hemān bu murğ-ı bī-bāl ü peri iḡsān u şefḡatle
Ümīdim var ḡayd-ı bendegīden eyleye āzād
- 19 Hemīşe āsitān-ı devletinde ol kerem-kārın
Ḳul olmak saña ḡoşterdir cihānda olmadan emcād
- 20 Dırāz itme sūzuñ **Nāfi‘ ā** du‘ āya başla şıdḡile
Şenāsın eylegil şubḡ u mesāda şevḡle evrād

- 21 Be-ḥaḳḳ-ı leyle-i Ḳadr ü Berāt hem şeb-i Mi‘ rāc
İde her rûzını hem rûtbe-i ezîne vü a‘ yād

**KİLİS MÜFTİSİ MUḤAMMED NECİB EFENDİ ‘AKKA’YA NEFY OLUNUB
GİTDİKLERİNDE TESELLİ İÇÜN BU BİRKAÇ EBYÂT İRSÂL
OLUNMUŞDUR**

12

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Vaḳt-i ‘ aczinde Ḥudādan kim ki istimdād ider
Ḥaḳ verā-yı ḡaybdan elbet aña imdād ider
- 2 Eylemez bir murğ-ı bî-bāl ü peri ḡabs-i medîd
Şāḡibi bir gün olur ol ḡayddan āzād ider
- 3 Ḳalb kim beyt-i Ḥudādır eylemez anı ḡarāb
Dest-i mi‘ mār-ı ḡader bir gün anı ābād ider
- 4 Necm-i baḡtı nā-müsā‘ id olsa ger bir kimseniñ
Sa‘ da taḡvîl ile bir gün Ḥaḳ anı es‘ ād ider
- 5 Rûzgārıñ şiddet ü ḡahrına şābir olmayan
Ḥırmen-i ‘ ömrin bu miḡnetḡāhda berbād ider
- 6 Şabr iden āhend-dilānıñ şadme-i çākücına
Şübhesiz kendin bu kār-ḡānede üstād ider
- 130a 7 Ehl-i derdiñ künc-i miḡnetde dil-i nā-şādını
Feyz-i lûtfundan Ḥudā bir gün olur pür-şād ider
- 8 Menzil-i şabrı tutan bulur şafā-yı ḡāḡır

Kim bu miḥnet-gāhda derd-i dili mu‘ tād ider

- 9 Şāni‘ iñ mülkinde yokdur medḥali bir kimseniñ
 Ḳahr ile i‘ dām ider lûṭfen kimin icād ider
- 10 Cümle eşyāda iden te’sīr-i Ḥükmu’llāhdır
 Bilmeyen bu sırrı tā ğayra anı isnād ider
- 11 Düşmen-i cān ise de bir gün ‘ adū-yı bī-emān
 Lûṭf-ı Ḥaḳḳile gelür kendin saña münḳād ider
- 12 Āhen-i serd ise de maḳşad olurmuş kār-ger
 Kim ki sūzişle dilin çün kûre-i ḥaddād ider
- 13 Ḳaşr-ı iḳbālîni pür-tār eyleyen bir gün seniñ
 Ḥāne-i dilde niçe şem‘ -i şafā ṭḳād ider
- 14 Telḥ-kām ile iden ebrûlarıñ sirke-fürüş
 Ḳand-i şādiyle dehānıñ şīşe-i ḳannād ider
- 15 Ḳahrdan işdār-ı lûṭf itdigin Īzid ‘ ārifān
 Ra‘ ddan rahmet ḥurûcı ile istişhād ider
- 16 Şevḳile ḳandīl-i ḳalbin eyler elbet rüşenā
 Kim ki bu çāh içre cāyın mecma‘ -ı ezdād ider
- 17 Ey olan bu beyt-i fānîniñ ‘ imārına meşûl
 Gāh olur devrān seni üstādıña ırġād ider
- 18 Bu denī dünyāya el-ḥāşıl iden ednā rükûn
 Zümre-i ednādan el-ḥaḳ kendüni ta‘ dād ider

- 19 Hālikîñ emrin ferāmūş ile halka yüz tutan
Cūş olub cāh-ı nedāmet içre çok feryād ider
- 20 Bendedi şāh-ı ğayūruñ olsa ğayrıñ bendedi
‘Ār idüb ğayretle bābından anı ib‘ād ider
- 21 Sūd-mend olmaz ne deñlü eyler ise ilticā
Vādī-i hayretde anı bir zamān bī-zād ider
- 130b 22 Bir gün olursa nesīm-i nuşret-i Mevlā vezān
Şūre-zār-ı hātırın lûtfīle Sa‘d-ābād ider
- 23 Rişte-i taqđire bağlu gerçi cümle hayr u şer
Yine halk ol kayddan çıkmāğa istimdād ider
- 24 Her kimi görse aña rāz-ı dilin ibrāz idüb
Naqd-i şekvāsını gūyā maşrafa irād ider
- 25 Böyledir aḫvāl-i sırrı kâ’inātıñ tā ezel
Nîk ü bed herkes murādı üzre tā bir ad ider
- 26 Ey benim manend-i cānım efendim ḫāzreti
Kim firākıñ şiddeti āteş-zen-i ekbād ider
- 27 Hük-m-i taqđir ile düşdüñ ise kayda çekme ğam
Bendesin Mevla’sı bir gün kim olur āzād ider
- 28 Olmayınca nefy olmaz imiş işbāt-ı vücūd
Kim bu da‘vāmı benim tevḫīd-i Ḥaḫ işhād ider
- 29 Cān u dilden **Nāfi‘ā** sen de du‘āya başla kim
Cümle derd ehlin ola kim bu du‘ā hep şād ider

‘ABBĀS PAŞA EFENDİMİZİN HÜMĀYŪN-NĀME NÜŞHASINA NAZAR
OLUNDUĞDA TAHSİN İÇÜN BU EBYĀTLAR YAZILMIŞDIR

13

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bāreka’llāh bu hümāyūn-nāme-i ferhunde fāl
‘ Ālem-i imkānda aña nazır olmak mehāl
- 2 Haṭṭ-ı zībāsı müzeyyen naḡş-ı dīl-cūsı bedī‘
Şafḥa-i ‘ ālemde timşāli olubdur bī-mişāl
- 3 Naḡş-ı çīn-i şūretin görse nigāristān-ı Çīn
Cān atub dīvārlar üzre ḡalurdı bī-mecāl
- 4 Her nuḡūş-ı dīl-firībidir anıñ siḡr-i ḡelāl
Her ḡikāyet-i ḡarībi dīl-pesend-i ḡaş u ‘ ām
- 5 Ṭā’ir-i devlet gibi ḡonsa kimiñ bāzūsına
Pend-i bī-pāyān şayd eyler açarsa perr ü bāl
- 131a 6 Çok bedī‘ -i āşāra dūş olmuşidi ‘ ayn-ı ‘ ibretim
Görmedim bu nüşḡa-veş bir şāḡib-i ḡüsn-i cemāl
- 7 Bu kitāb-ı müsteṭābıñ şāḡibine rūz u şeb
Maḡşad u āmālını virsün Ḥudā-yı lā-yezāl
- 8 Bu kitābı okūyub cevher gibi ḡıfz eyleyen
Kenz-i lā-yefnāya mālīk-veş olur mesrūr-ı bāl
- 9 Şāye şalmaz her kişi başına bu bāl-i hümā
Ya‘ ni kim şāyeste-i iḡbāl olmaz her ricāl

- 10 Bu da elṭāf-ı ḥafıyyāt-ı İlähîden durur
Böyle ma‘ dümü’n-naẓîr âşâr olmak aña māl
- 11 Tā ki bu evrāk-ı eyyām-ı leyālî devr idüb
Müstefād oldukca āyāt-ı ġarîbinden me’āl
- 12 Hıfz ola zātı anıñ āsīb-i dehr-i dūndan
Nitekim hıfz oldığıyçün bu kitāb-ı bî-mişāl

**SENE 244 TĀRĪHİNDE BİÑ NEFER SÜVĀRĪ İSTİ‘ FĀSİ İÇÜN ĀSĪTĀNE’YE
VARILDIKDA ‘AFV OLMASINA TEŞEKKÜREN YAZILAN KAŞĪDE-İ
ĠARRĀDIR**

14

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Hüsrev-i ḥāver ki idüb şarkdan ġarba sefer
Dem-be-dem gerdūnda eyler celādetle ġüzer
- 2 Hāveristāndan çıkub şad heybet ü iclālile
Nīzesin ber dūş idüb ser-ḥadd-i Çîni feth ider
- 3 Taḥt-ı zerrîn-i sipihr üzre olunca dil-nişîn
Bağlayub āyîn-i resm-i salṭanat bā-kerr ü fer
- 4 Kaşd-ı şeb-ḥūnile çıkdıkca yerinden şubḥ-dem
Leşker-i encüm-i sipāha kılmayub hergiz nazar
- 5 Raḥş-ı iclālîn sürüb sür‘ atle çarḥ-ı çarıma
Şaff-ı ser-bāzān zulümātıñ idüb zîrin zeber
- 6 Çarḥ-ı zerrîn-i şeb içre ġāh idince ihtifā

Şadrına kâ'im-makāmile turur bedr-i kamer

- 131b 7 Şemse-i tāk-ı zeberced-fāmını tezyīn idüb
Kevkeb-i raḥşāndan bend idüb aña dügmeler
- 8 Her şihāb-ı şakıbı zerrīn-tınāb eyler aña
Māh-tāb-ı  ālem-efrūzı ider sīmīn-fener
- 9 Bunca resm-i şehryārı şevket ü iclālī ol
Bir şehen-şāh-ı cihān resminden almışdır meger
- 10 Ya' ni kim Sulţān Maḥmūd-ı melek ḥaşlet o kim
Zıll-ı ma' būd ile olmuşdur cihānda müşteher
- 11 Şāhib-i seyf ü kalem müstaḥfız-ı mülk-i ümem
Vaż' -ı kanūn-ı a' zam dāfi' -i ecnād-ı şer
- 12 Dīn ü devlet sāye-i mülkinde pür-emn ü emān
Mülk ü millet devr-i  adlinde müzeyyen müfteḥar
- 13 Nūr-ı Aḥmed cebhe-i pākinde lāmi' müstenīr
Münderic zāt-ı hümāyūnında āyāt-ı zafer
- 14 Sāye-i şemşīrini gördükde raḥşān maḥ-ı nev
Ḥaclet ü reşkinden itdi zīr-i ḥāk içre maḥar
- 15 Ḥavfdan dār-ı  ademde daḥi olmaz cāy-gīr
Tīg-ı kahrından  adūsı ol kadar eyler ḥazer
- 16 Gerçi çok gelmiş selāṭīn-i  izām eslāfda
Gelmemiş bir böyle şāhenş-āh-ı memdūḥū's-siyer

- 17 Fī sebīli'llāh tertīb-i cihād itmek işi
Dīn-i pāk-i Aḥmed-i Muḥtāra ḥizmet bu yeter
- 18 Leşker-i menşüresi olmaḳda maşūru'l-livā
N'ola olsa nāşırı dīn-i ḳavīmiñ ser-te-ser
- 19 Beyza-i İslāmı ḥāşā kim iderlerdi şikest
Olmasa zāt-ı hümayūnı aña zerrīn siper
- 20 İntifā bulur idi nūr-ı çerāğ-ı Muştafa
Şıdkile aña nigeḥ-bān olmasa şām u seḥer
- 132a 21 At sürüb meydānda itidkce ta' līm-i cihād
Rūḥ-ı pāk-i Muştafāyı şād ider ol pür-hüner
- 22 Şaye-i rumḥine şıdkile idenler ilticā
İktisāb-ı 'izz ü cāhile olurlar mu' teber
- 23 Hükmini icrāya ger bir kerre iḳdām eylese
Merkezinden maḥūr-ı eflāk dönmez kıl ḳadar
- 24 Nehy bir emre ta' alluḳ itse tā rüz-ı ḳıyām
Müstefid olmazdı cirm-i şemsen nūr-ı ḳamer
- 25 Şafḥa-i şadr-ı sipihr üzre 'uṭarid rüz u şeb
Meşḳ idüb ḥaṭṭ-ı hümayūnın yazub bozsa eger
- 26 Nokṭasına eylemek taḳlīd bir emr-i muḥāl
Böyle taḥḳīḳ itdiler bi'llāhi erbāb-ı nazar
- 27 Rūḥ-ı yāḳūta olurdı ḳuvvet evşāf-ı Hoṭan
Yazsa elvāḥ-ı ḳazā üstine küttāb-ı ḳader

- 28 Tır-i perrānı ile itse tesābuḡ sehm-i ḡayb
Ol ḡalur yerlerde bu nüh ṭāḡ-ı mīnādan geḡer
- 29 Sehminiñ seyrine insān u melek dil-teşnedir
Cān u dilden şorsalar n'ola mişāl-i ney-şeker
- 30 Maṭla' -ı digerden açsam vaşfin ol şāhen-şehiñ
Ḡaybdan emr-i ḡiṭāba lāyık olmaḡdır hūner
- 31 Ey şehen-şāh-ı mu' azzam şehryār-ı baḡr u ber
V'ey Sikender Cem-ḡaşem fermān-revā-yı ḡuşk u ter
- 32 Sensin ol sultān-ı zī-şān kim selāṭīn-i ' izām
Ḥāk-i pāyın itsele şāyestedir kūhl-i başar
- 33 Nisbet olmaz mülk-i Dārā mülket-i dārātīña
Ola mı seng-i ḡazef hem-pāye-i dürr-i gevher
- 34 Mülket-i Çīn ü Ḥıṭā ḡāḡānısın disem ḡaṭā
Ṭāḡıñı kisrāya teşbīh eylesem ḡākim be-ser
- 132b 35 Pāy-i taḡt-ı devletiñde zeyn olan māhiyyeler
Māhdan māhiyye dek āfāḡa virmiş zīb ü fer
- 36 Pīş-gāh-ı devletiñde tīḡ-ı ' üryānıñ ' adū
Göricek sevb-i ḡayāt-ı müste' arından geḡer
- 37 Her ṭaraf leşkerleriñ cevālāneh-i ta' līmde
Şāḡ u şol şaf baḡlayub olduḡca birden cılve-ger
- 38 Eyleyüb tob u tūfengile cihānı lerze-nāk

Hırmınen-i a‘ dāya ra‘ d u berķ-veş āteş şalar

- 39 Bunca şān u şevket ü iclāle mazhar oldığıñ
İmtisāl-i şer‘ -i pāk-i Hāzret-i Hāyru’l-beşer
- 40 Bu Bekir-‘ iffet ‘ Ömer- heybetle ‘ Oşmān-mekremet
Sensin ol Kerrār-ı ‘ Ālī-menķabiet ey şīr-i ner
- 41 Nüşha-i şemsü’l-ma‘ ārifdir disem zātıñ n’ola
Hāne-i ķutbı ‘ alā vefku’l-merām itdiñ maķar
- 42 Sen hemān cām-ı şafā-baķş-ı müşelleş nüş idüb
Ol murabba‘ ķaşr-ı şāhīde şerefle müstaķar
- 43 Bir eliñde naşş-ı ķātı‘ bir de seyf-i sātı‘ ıñ
Göriceķ a‘ dālarıñ ķavfile dir eyne’l-mefer
- 44 Vaşfiñ ey şāh-ı cihān mümkin midir şerķ ü beyān
Her ne deñlü eylesem tatvīl olurdı muhtaşar
- 45 Kādayım ben ķanda evşāf-ı şehensāh-ı cihān
Sen Süleymān-ı zamān ben daķi mūr-ı muhteķar
- 46 Kalmışım ķāk-i mezellet içre ‘ āciz nā-tüvān
Güşe-i ğurbet esīri olmuşım bī-pā vü ser
- 47 Beldemiz ‘ Ayntābdan gelmişdim istirķām içün
Āsitān-ı devlet-i şevket-me’āba yüz sürer
- 48 Cüş idüb deryā-yı iķsān-ı merāķim kesretiñ
‘ Afv ķıldıñ ol ahālīden süvārī biñ nefer

- 133a 49 Birine yüz biñ şürüş-ı ğayb-ı Hâk virsün saña
Her biriniñ rûyına fetḥ ola biñ bāb-ı zafer
- 50 Eyleme ıtnāb Nāfi‘ silk-i dürr-i nazmı kim
Söz olur maḳbûl-ı ṭab‘ olsa müfîd ü muhtaşar
- 51 Tā ki bu çetr-i sipihr-i atlas-ı nîlûfere
Ay yıldız resmini yazdıḳca ressām-ı ḳader
- 52 El açub dergāh-ı Hâḳḳa şıdḳla eyle du‘ ā
Ola cünd-i ḳudsiyān āmîn-ḥ‘ān-ı mā-ḥazar
- 53 Kevkeb-i baḥt-ı Hümāyūnuñ fûrûzān eyleyüb
Şevketile eylesün Allāh zātıñ muntaşar

**SÂBIḲAN BAĞDÂD VÂLİSİ ḤÂLEN ŞÂM VÂLİSİ ‘ALÎ PAŞA ḤALEBÜ’Ş-
ŞEHBÂDAN VARUB BAĞDÂDDAN DÂVER PAŞAYI MERFÛ‘ VE YERİNE
KENDÛSİ MANŞÛB OLDUḲDA KENDÛYE İRSÂL OLUNAN ḲAŞİDE-İ
ĖARRÂDIR**

15

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

- 1 Künc-i miḥnetde dilim olmuşiken ğam mu‘ tâd
Olmayub bir nefes ālām-ı cihāndan āzād
- 2 Ḥāne-i şabr u ḳarārımı ḥarāb itmek içün
Rûzgār itmiş idi dest-i sitemle ber-bād
- 3 Āsiyāb-ı felegiñ gerdiş-i nā-hem-vārı
Dāne-i rāḥat u āsāyişim itmiş ber-bād
- 4 Aḥter-i baḥtım olub sūy-ı ḥilāfa rāci‘

Rûy-ı ümmîdimi göstermedi ber-vefk-ı murād

- 5 Felegiñ devr-i çep-endāzı dile gitdikce
İdüb icrā-yı hūşūmet ile ızhār-ı ‘inād
- 6 Bir gün olmaz ki ide şād dil-i nā-şādım
Bir dem olmaz ki beni olmaya mesrūr-ı fu’ād
- 7 Her taraf eyleyicek leşker-i ālām hücūm
Mülket-i hāṭırımı kıldı harābe-ābād
- 133b 8 Rāh-ı āmālim olub çār cihetden mesdūd
Rûy-ı ümmîdime fetḥ olmadı bir rāh-ı sedād
- 9 Gūşe-i gurbet-i pür-kürbet olub baña maḳām
Olmaz oldu dil-i pür-zāra gelenler ta‘dād
- 10 Bunca cevır ü sitem-i dehre taḥammül birle
Her taraf çeşm-i ümîdimi idüb bast ü gūşād
- 11 Gül gibi gūşımı yollara tutub ḥasretle
Bülbül-āsā dil-i pür-zārım iderken feryād
- 12 Geldi bir peyk-i şafā-baḥş hemān sür‘atle
Gūşımı müjde-i şādī ile kıldı dil-şād
- 13 Didi bu müjde-i ferḥunda ‘Alī Paşa ki
Rûy-ı iḳbālîne bu demde açılmış Bağdād
- 14 Olmayub şatvet ü ḳahrına ‘adū tāb-āver
Eylemiş sāye-i lūṭfına düşüb istimdād

- 15 ‘İlm ü sinnine anıñ hürmet idüb ol dāver
Eylemiş qalden ol tīre-nihādı āzād
- 16 Bāreke’llāh ne bu merḥamet-i bī-pāyān
İtmemiş kimseye bu lūṭfı selefde emcād
- 17 Dā’-i Dāvud seri üzre ‘ayān olmuş iken
Gör şifā-sāzlığıyla anı kılmış dil-şād
- 18 Mülk-i Bağdāda virüb zelzele bīm-i qahrı
Alıcak zor ile mānende-i Sulṭān Murād
- 19 Rūḥ-ı pākān-ı imāmānı idüb hep iḥyā
Ol diyārı idicek ḥüsn-i himemle pūr-dād
- 20 Ḥazret-i Şeyḥiñ idüb ḥāk-i derine rümāl
İtdi āşār-ı taşarrufla aña hoş imdād
- 21 Alıcak destine fetevā-yı İmām-ı A‘ zamdan
İtdi da‘ vā-yı velāyetde şebātın ĩrād
- 134a 22 Dāstān oldığı sa‘ d ile ol āşaf-ı dehre
Zīr-i destānına itdigi içündür is‘ ād
- 23 Böyle bir āşaf-ı zī-şānıña nazīrin hergiz
Görmemiş dīde-i çerḥ anı olaldan ĩcād
- 24 Ol bir āşaf ki eger görse Aristō re’yin
Ḥıclet ü rişkle ḥikmetden olurdı bī-zād
- 25 Ḥāric-i ḥayṭa-i imkān bilür evşāfın
Fikr-i bārķile var kimde ki zihn-i vaḳḳād

- 26 Kııbdur dāire-i devlete zātı bī-şek
Vüzerā tutsa n'ola zeylini hem-çün evtād
- 27 Bāgiyānıñ kesicek 'ırkıñı seyfi 'adli
Bāğ-ı 'adn oldu hemān mülk-i 'Irak pürdād
- 28 Kāle-i 'adlini izhār idicek Bağdād'a
Köhne bāzārı sitemkārlarıñ oldu kesād
- 29 Senglāh üzre güzār eylese ebr-i lûtfi
Anda olurdu 'ayān kâ'ide-i zer' ü haşād
- 30 Ne revādır ki şikest olmaya tîğ-i a' dā
Vār iken kendüde bu kuvvet-i çeng-i fülād
- 31 Zātına dād-ı Hudādır bu kadar hulk-ı hasen
Kesbile olmaz imiş bu şeref-i māder-zād
- 32 Kankı bir pır-i tarikat ki ider kendü gibi
Sāliki şāh-reh-i rāh-ı hüdāya irşād
- 33 Mağz-ı hayr oldığıçün niyet-i kalb-i pāki
Açılub rüyına hayr ile niçe hayr-ābād
- 34 N'ola şimden girü ser-pençe-i teşhîre çeküb
Emrine eylese aqtār-ı cihānı münkād
- 35 Tîğ āvize olursa n'ola tāk-ı 'arşa
Biğ-i a' dāyı bugün kimsede oldur üstād
- 36 Cūdunuñ kaşresi düşseydi eger deryāya

Ebr-i nīsān oradan geçmeye tā rūz-ı tenād

- 134b 37 Hātemiñ cānı mı vardır ki ide da^ç vā-yı seḡā
Bu kadar cevriñe zātından ider istiḡhād
- 38 Ebr-i lūṭfı şu seper bāğ-ı behişt-ābāda
Ḥaşmı itdikce şerār-ı şer (ü) şūrī īḡād
- 39 Ey vezīr-i hūner-ārā-yı sipihr-i ^çirfān
Vey müşīr-i ser-i erbāb-ı dil-i şehir ü bilād
- 40 Sensin ol dāver-i yektā-yı felek-mesned kim
Pāyınā itse sezādır vūzerā važ^ç -ı ciyād
- 41 Tāb-ı ḡusn-i naẓarın ḡāke virir ḡadr-i gevher
Ateş-i ḡahrın ider āhen vū fūlādı remād
- 42 Lūṭfuñ ābıyla şuarılssa eger bīd ü çenār
Mīvedār olması olmazdı olardan ib^ç ād
- 43 Gevher-i medḡiñi yazmaḡda benān-ı ḡāmem
Çok şeref bulmaḡa olmuşdı muḡāddem mu^ç tād
- 44 Felegiñ devr-i çeb-endāzını gör kim şimdi
Eylemiş ḡalbimi mānende-i kūr ḡaddād
- 45 Tūṭi-i ṭab^ç ḡoş süḡān niçe demlerdir
Şeker-i lūṭfuña ḡırmanile ḡaldı bī-zād
- 46 Dest-i bī-dādi-i devrān urub mihr-i sūkūt
Baḡladı dürc-i dehānımızı tā rūz-ı ma^ç ād

- 47 Şāhid-i şehd-i hayālîñle yine mesrûrum
Çün ırak olmaz imiş ‘āşıkā dirler Bağdād
- 48 Nāfi‘ā eyleme ıtnāb-ı sühankim zīrā
Çok sūz olur hele menfūr-ı ma‘ārif-mu‘tād
- 49 Şıdk u ihlaşla tā kim el açub eyle du‘ā
‘Avn ü nuşretde ola aña melāik ecnād
- 50 Tā ki merfū‘ ola bu saḳf-ı cihānîñ bāmı
Hayme-i devleti manşūb ola tā rûz-ı tenād
- 51 Rûy-ı iḳbāline fetḥ ola niçe bāb-ı ümîd
‘İzz ü iḳbālını her dem ide Allah ziyād

SĀBIKAN ŞADRA‘ZAM HURŞİD PAŞA HALEBÜŞ-ŞEHBĀ VĀLİSİ İKEN
‘AYINTABDAN HALEB’İŅ ŞUYUNI MÜZDĀD İÇÜN ‘AYINTAB’A
TEŞRİFLERİNDE Bİ’L-CÜMLE VÜCŪH-I BELDE VE A‘YĀN İLE HĪN-İ
İSTİKBĀLİMİZDE BU KAŞİDE-İ ĞARRĀ YAZILMIŞDIR.

16

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 135a 1 Merḥabā ey pādişāhıñ āşaf-ı ser-defteri
Āsumān-ı devletiñ ḥurşid-i raḥşān-aḥteri
- 2 Merḥabā ey şāh-bāz-ı burc-i evc-i salṭanat
Pîşezār-ı şevketiñ yekdāne bir şîr-i nerî
- 3 Merḥabā ey şehvār-ı dürr-i dürc-i ma‘delet
Şehr-i bend-i ‘ālem-i kevnüñ ‘adālet-güsteri
- 4 Eylediñ teşrîf yümn-i iḳbāl ü ferruḥ-fāl ile

Maḳdem-i pākiñle virdiñ ‘āleme zīb ü feri

5 Teşnegān-ı şehr-i Şehbā’ya şu virmek ғаşdına
Rence-dār itdiñ tevāzu‘ la o dem pāy-ı seri

6 Dīde-i a‘ yān-ı ‘ayn-ı ‘Ayntāb’a niçe dem
Sürme-i müştāḳ ider hep ḥāk-i pāy-i enveri

7 Ḥamdü-lil’lah maḳdem-i pākiñle ḥalḳ-ı ‘ālemiñ
Āsumān ile berāber oldı hep tāt-ı seri

8 Menba‘-ı elṭāf-ı cūdından idüb icrā yine
Ḥuşkzār-ı şehr-i Şehbā’ya zülāl-i kevşeri

9 Böyle bir düstūr-ı zī-şāniñ naẓarın görmemiş
Çok zamāndır çerḥ-i gerdün devr eyler ser-serī

10 Yok zamān-ı devletinde teşne-leb bir kimse hiç
Şuşamışdır vār ise ғанına bir düzd-i çerī

11 İktisāb-ı nūr-ı çeşm eyler derinden ḥāş u ‘ām
Tūtyādır ehl-i ḥācāta bugün ḥāk-i deri

12 Dostānı her taraf eyler anıñ şerḥ-i şudūr
Uğradıḳca sīne-i a‘ dāya bürrān ḥançeri

13 Ḥükmini icrāya ger bir kere iḳdām eylese
Merkezinden kıl ғadar dönmezdi çerḥiñ miḥverī

135b 14 Nehy-ber-emre ta‘alluḳ itse tā rüz-ı kıyām
Almaz idi destine Cemşīd cām-ı sāḡarı

- 15 Āsitān-ı devlet ü iclāline şāyestedir
Olsa cārūb-ı deri murğ-i hümānıñ şehperi
- 16 Rezmgāh-ı ‘ālemiñ şaf-şiken merd-efgeni
‘Arşa-i ceng ü vağānıñ kāhramān-ı şaf-derī
- 17 Kūhveş temkīn ile eylerdi anı üstüvār
Olsa lûtf u himmeti mūr-ı za‘īfıñ yāveri
- 18 Çokdan itfā eyler idi rūzgār-ı pūr-mihen
Almasaydı zīr-i dāmāna çerāğ-ı hāverī
- 19 Tab‘-ı şāf-ı rūşenī āyine-i ‘ālem-nümā
Meşreb-i pākizesi gerd-i kūdūretten berī
- 20 Bāğ-ı dehri nergis-i zerrīn tabakla pūr ider
Pençesinden saçduğı dem rīze-i sīm ü zeri
- 21 Keffidir keşti-i cūdıñ bād-bān-ı enveri
Pençesidir baħr-i zehhār-ı sūhānıñ lengeri
- 22 Kām-kārā kām-bahşā āsafā rūşen-dilā
Ey bütün hıfz eyleyen ‘adlile cümle kişveri
- 23 Böyle mi ta‘dād iderdim ben şenā vü medhıñı
Urmasaydı ger dehānıma felek engüşteri
- 24 Cevher-i nazmım kesādından ne ğamdır **Nāfi‘ā**
Bir müşīr-i kāmбахş olduğca aña müşteri
- 25 Hoşca şarf itmiş bu emşālī bir üstād-ı sūhān
Kādr-i zer-i zerger şināsed kādr-i gevher-i gevherī

- 26 Hâk Te'ālā devlet ü iclālîn itsün pâyidâr
Halk-ı 'âlem ola dâim emriñiñ fermân-beri

ELBİSTAN KURBUNDA YÄRPÜZ NÂM KAŞAYA YARIM SA'AT
MESÂFEDE KÂ'İN AŞHÂB-I KEHF HÂZRETLERİNİN ĞÂR-I
ŞERİFLERİNE YAZILMIŞDIR.

17

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bi-hamdil'lah naşib oldı ziyâretgâh-ı Yemliḡā
Süregeldim yüzimi dergeh-i vâlāya Mişlinā
- 2 Dil ü cān Mekşelinā merḡadine ḡayli demlerdir
Müşerref olmaḡı bir kez iderdi ârzū ammā
- 3 Be 'avn-i Hâzret-i Ḥallâḡ Hâk bu 'abd-i nâḡize
İki kere naşib-i rü'yet oldı merḡad-i 'ulyā
- 4 İçerken hicr-i Mer-nüş ile dâim cām-ı nış-âlūd
Debernüşuñ vişâli âbı kıldı bu dili irvā
- 5 Egerçi çok zamān şevḡinde dil Kefeşetāyuyuşuñ
Olurdu mürḡ-i dil cism-i nizār içre ṡarab-efzā
- 6 Vişâl-i Şāzenüş ile dil-i nā-şād şād oldı
Ğam u âlām-ı dünyā ḡatırımndan oldı nā-peydā
- 138b 7 İçüb āb-ı Fırāt-ı ḡoş-güvā(r) Kıtmîr yalaḡından
Ḥayāt-ı tâze buldı teşne dil çün mähî(i) deryā
- 8 İlāhî sûre-i Kehf içre seb' u şāminiñ ḡaḡḡı

Be-hakḳı sūre-i Ṭāha ve sübhānellezī esrā

- 9 Açılsun bāb-ı cennet hem der-i dûzaḥ ola mesdūd
Bu ‘abd ü ‘āciz-i Nāfi‘ yüzine zü’l-kerem Mevlā

**BA‘Zİ EVḲATLERDE SÜVĀR OLMAḲ İÇÜN ḤĀNEMİZDE
BESLEDİGİMİZ ESBİÑ FEVTİNE BU ḲAÇ BEYT YAZILMIŞDIR.**

18

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Kendim için vār idi bir-cū ḥūr-ḥoş lehce at
Yükleseñ erzen aña dimez idi üstümden at
- 2 Bir taḥammül-kār ḥüb-āyende reh-vār idi kim
Nāzil olmuş ḥakḳına gūyā ciyād-ı şāfināt
- 3 ‘Arşa-i dehr içre şubḥile idince cüst u cū
Seyr ü sür‘atde ‘adīli idi anıñ ‘ādiyāt
- 4 Bir semend idi ki ḳoysa ḥāke naḳş-ı sümmini
Gerd-i rāhından eşer bulmazdı anıñ müriyāt
- 5 Bir takım aḥlāḳile Ḥaḳ anı zeyn itmişdi kim
Gelmemiş şaḥn-ı cihāna böyle mer‘iyyü’s-sıfāt
- 6 Ḳuş uçub ḳolan sekmez yerlere gitse eger
Ḳuşlar uçub eñsesinden ḳolan olsa iki ḳat
- 7 Almayub terkiye bir cīrānınıñ ḥargūşını
Şavuşırdı anları mānend-i rīḥ-i ‘āşıfāt
- 8 Ḥāşılı bir böyle esb-i bī-‘adīle rüz u şeb

Cān u dilden aña eylerken nigāh-ı iltifāt

- 9 Nāgehān taķıldı başı üzre efsār-ı ecel
Oldı cāy-ı rāhatı anıñ bu dem dār-ı memāt
- 10 Cū temennāsiyla her cāyı idince cüst ü cū
Kāh-veş cānında hergiz bulmayub şabr u şebāt
- 139a 11 Hırmen-i ‘ömrin şāvırub ‘ākıbet bād-ı ecel
Hāke şaldı cism ü cānın qaldı çün ‘azm-i rufāt
- 12 Kaşdıımız ağızın anıñ göge iriştirmek iken
Göge qaldırdı ayağın Hālik-ı mevt ü hayāt
- 13 Vaqt-i nez‘inde lisān-ı halile īşā için
Cem‘ idüb başına birkaç dāne erbāb-ı şikāt
- 14 Bu siyāk üzre vaşiyet eylemiş kim anlara
Şıdk-ı da‘vāya ola tā bu kelāmı beyyināt
- 15 Ben ki bu şahn-ı cihānda çāpük u çalāk iken
Her taraf cevlan idüb sür‘atle olmuşken berāt
- 16 Niçe şehirler ile ferzāne idüb ceng ü cidāl
Şadmesinden filimiñ bulmaz iken kimse necāt
- 17 ‘Ākıbet devrān baña ruḥ gösterüb açmazdan
Bir piyādeyle baña giş itdigi dem kıldı māt
- 18 Kimse iqbāl ü hayāta dehre mağrūr olmasun
Böyle cārīdir ezel ahvāl-i sırr-ı kâināt

SER-‘ASKER İBRĀHĪM PAŞA EFENDİMİZİN MAHDÜMLARİ AḤMED
BEG FRENGİSTĀNA ME’MŪR OLDUĞLARINDA TESLİYET-NĀME
YAZILMIŞDIR

19

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

- 1 Bu demde bī-dād-ı felek, çeşmimi giryān eyledi
Bu kārda ins ü melek, feryād u efgān eyledi
- 160a 2 ‘ Aksine esdi rūzgār, ‘ aqlımı itdi tārūmār,
Bir kārā itdi ibtidār, āfākı nālān eyledi
- 3 Zevķim yerinde şād iken, dil hānesi ābād iken,
Ḥurrem-i dile mu‘ tād iken, bir demde vīrān eyledi
- 4 Ḥuşk oldı çün bāğ-ı emel, kaşr-ı gönül buldı hālel,
Kondı dile ceşş-i kesel, bī-dāda fermān eyledi
- 5 İtdi beni çarḥ-ı nigūn, derdile bī-şabr u sūkūn,
Bī-dādile bağrımı ḥūn, itdi ne çok kan eyledi
- 6 Ḥār oldı çeşme bāğlar, gül gitdi kaldı zāğlar,
Gönlümde niçe dāğlar, devrān-ı pinhān eyledi
- 7 Ḥātır evine tıldı ğam, dil çehresi oldı behem,
Girdi dile derd ü elem, yaşımı cūyān eyledi
- 8 Bunca küdürāt-ı cihān, alşın su’āl itsek hemān,
Cevrin bu çarḥ-ı bī-emān, bī-ḥadd ü pāyān eyledi
- 9 Ya‘ni ki bir mīr-i ḥalīlū’ş-şān kim merd-i aşıl,
Evşāf-ı ḥüsn-i bī-‘ adīlin dehre destān eyledi

- 10 ‘İlm ü kemālāt u hüner, kesb ile olmuş müftehar,
Şimdi anı seyr ü sefer, sevdāsı zī-şān eyledi
- 11 Mīr Aḥmed şāhib-kemāl, erbāb-ı fażl u ḥurde-sāl,
Her bir sözin ‘ıkdü’l-le’āl, yāḳūt u mercān eyledi
- 12 Olmuşdı cedd-i erkemi, Mısrıñ ḥıdiv-i a‘zamı,
Dehriñ müşīr-i efḥamı, ‘ālemde bir şān eyledi
- 13 Evlād-ı ekbādın o zāt, aḥfād hem ‘ālī şıfāt,
Göstererek şabr u şebāt, bir emre fermān eyledi
- 14 Avrupaya gitmek için olar, görüldi tertīb-i sefer,
Naḳl oldu ḥān-ı mā-ḥazar rāḥat-dih-i cān eyledi
- 15 Emr-i şerīfe imtisāl, itdi o mīr-i zū’l-kemāl
Gösterdi bir ḥüb cemāl, şīrāne cevelān eyledi
- 160b 16 İtdikce ol ‘azm-i sefer, hiç görmesün rüy-ı keder,
Çarḥ üzre tā şems ü ḳamer, devr ile pūyān eyledi
- 17 Ol Ḥazret-i Rabb-i Şefīḳ, tevḫikini itsün refīḳ,
Rehber ola Ḥaḳḳ-ı Ḥaḳīḳ, her ḳanda cevelān eyledi
- 18 Dīrīne Nāfi‘ bendesi, iḥsānınıñ şermendesı,
Elṭāfınıñ efgendesı, bu resme pūyān eyledi

NA‘T-I ŞERİF-İ RESŪL-İ EKREM ŞALLA’LLĀHU ‘ALEYHİ VESELLEM

- 1 Ey risālet ḥüsnine rūyın ki virmişdir şu‘ā‘
Pertev-i zātından oldu kā’ināta iltimā‘
- 2 Tölmüş idi şöhet-i ḥüsnün seniñ āfākda
Sırr-ı ğayb itmiş degildi vechden keşf-i kınā‘
- 170b 3 Ḥubb-i pākiñ cānıma odlar bıraķmışdı o dem
Şīt-i iclāl-i nübüvvet itmiş idim istimā‘
- 4 Ravza-i pāke oқurlar zā’ir-i ervāḥ-ı kuds
Bu durur eşref-i mekân bu durur ḥayrū’l-buķā‘
- 5 Cāy-ı āsāyişleri olmaķdadır duzaḥ-nişân
İtmeyenler şir‘at-ı İslāmın üzre ittibā‘
- 6 Dü lebiñden zāhir olan ḥükmün icrā oldu hep
Kim dimişler külli sırrın cāveze’l-işneyni şā‘
- 7 Yā Resūla’llāḥ şefā‘at kânısın redd eyleme
Senden eyler Nāfi‘-i bī-mār ancaķ intifā‘

**ZÜ’L-FİKÂR EFENDİ TÛL U DİRÂZ MEKTEBDE İKÂMETİNDE
YAZILMIŞDIR.**

21

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 171a 1 Bāreke’llāḥ dem-be-dem ḥoşdur liķā-yı Zü’l-fikār
Meşreb-i pākīze vü ķalb-i şafā-yı Zü’l-fikār
- 2 Naķd-i cānın bezl ider bulsa reh aḥbābına
Ol ķadar keşretde olmuşdur seḥā-yı Zü’l-fikār

- 3 Dā'imā kesb-i kemālāt itmede kārı anıñ
Cedd ü sa' yile geçer şubḥ u mesā-yı Zü'l-fiḳār
- 4 Dāḥil olmuş mekteb-i ' irfāna ol nev-sāl iken
Başmamış bir cāya andan özge pāy-ı Zü'l-fiḳār
- 5 Halkdan yüz döndirüb itmiş dilin ğamdan emīn
Bāb-ı Hāk olmuş dem-ā-dem ilticā-yı Zü'l-fiḳār
- 6 Şīr-i Yezdān-ı Hudādan oldığıyçün yādigār
Herkesi şīrīn gelmişdir edā-yı Zü'l-fiḳār
- 7 ' Unşur-ı pākinde vardır cevher-i zātı anıñ
Kıymetile olsa ger ' ālem-bahā-yı Zü'l-fiḳār
- 8 Nağme-i dil-cūyile olsa eger Qur'ān-ḥ'ān
Sāmi' ine rūḥ-baḥş olur şadā-yı Zü'l-fiḳār
- 9 Devr-i cevrinde niçe dem ḥūn-ı ğam nūş eyleyüb
Derd ü ğam cevri ü sitem olmuş ğidā-yı Zü'l-fiḳār
- 10 Kabẓa-i taḳdīre virmişdir zimām-ı kudretin
Ḥabl-i telsīm ile bağlanmışdır ridā-yı Zü'l-fiḳār
- 11 Zerre-āsā künc-i ' uzletde ger oldıysa nişīn
Zāhir olur şems-veş bir gün ḥafā-yı Zü'l-fiḳār
- 12 Hurde-sāl iken anı Mevlāsı itmişdir yetim
N'ola çün dürr-i yetīm artsa bahā-yı Zü'l-fiḳār
- 13 Zīver-i ser-levḥa-i ' arş üzre yazsunlar anı
Çıkşa üstād-ı lisānından du' ā-yı Zü'l-fiḳār

KÖSE MEHMET PAŞA MAR'AS VÂLİSİ OLDUĞULARINDA MIŞIRDAN
TEHNİYE-NÂME OLARAK YAZILAN KAŞİDEDİR

22

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

- 1 Cihân ki olmuş idi dîdem üzre tîre vü tār
Ne yār sevgisi kalmış idi dilde ne ağıār
- 2 Diyār-ı ğurbete düşmüşdi dil küdüret ile
Göñül serâçesine çökmüş idi reml ü ğubār
- 3 Vücûdum olmuş idi âb u tâbdan maḥrûm
Gözime ḥ'âb ḥarâm olmuşidi leyl ü nehār
- 4 Tükenmiş idi metâ' -ı heves bu ḥâtırdan
Revâcdan kaluban naḳd-i vaḳtimiz ey yār
- 5 Riyâz-ı bâğ-ı emel bir dem olmayub sîr-âb
Ḥazâna varmış idi anda cümle bîd ü çenār
- 6 Felek düşürmüş idi fülk-i baḥtı gird-âba
Ne serde rāḥatı kalmış ne dilde şabr u qarār
- 7 Göñül yitirmiş idi gevher-i ümîdini hep
Bilim bükülmüş idi aña bakmadan her-bār
- 176b 8 Şebâb-ı vaḳti gidüb gelmiş idi vaḳt-i meşîb
Şavulmuş idi bu sūk-ı ḥayâtdan bâzār
- 9 Gül-i ümîdime olmuş degildi dest-resim
Vücûdum itmiş idi ḥâr-ı ye's-i pür-âzār

- 10 Hücüm itmiş idi albe leker-i end h
Bu ‘abd-i ‘ acizi itmidi c ndan b -z r
- 11 Fir k n   tei yakm dı alb-i m t k 
Gözümde alamadan almam dı u deyy r
- 12 ır lm  idi miz c m z c c  her yerden
O de l  seng-i mel met serimde ıldı ni r
- 13 A lm  idi tem  ya nie revzenler
Hav di oları s nemden eylemidi g z r
- 14 Bu de l  derd   elem birle g mde  ’im iken
Bu name-i fera-eng z oldu g -g z r
- 15 Didim nedir bu ma m ire r hat ’l-erv h
ab ya beste olub b selikte ıldı ar r
- 16 Didi bu müjde-i paa-yı merd-i  hib- n
Diy r-  Mar  aa olmu o s ye-ba-  va r
- 17 Semiyy-i Amed-i Mut r af-dil d ver
af -y  albile ma  r f hem dil r u kib r
- 18 Dilinde cevher-i z t si gün gibi ra  n
Elinde abza-i ems ri t b u ber-ni r
- 19 Vez retinde m  run ben n iken evvel
Ma m-  m r-i-em r nda bugün o m  r
- 20 af -y  her s h n  ne’e-ba ins na

Şifā-i şadr-ı şudūr olmada dem-i güftār

- 21 Elinden ayruķumuz şer‘-i ‘adl mīzānın
Yanında birdir anıñ ‘adlde şıġār u kibār
- 22 Olursa öz güzīde düzd-i ĥāyin-i bī-dīn
Ya kaṭ‘-ı rāh-ı nefis eyler anı ya ber-dār
- 177a 23 Cemīl-i ṭab‘ına ĥüsn-i cemālidir şāhid
Zamīr-i pākiniñ eyler şafāsını eş‘ār
- 24 İderse bir kes ile ‘ömrde selāmu’llāh
Ferāmūş itmez anıñ ĥaķķını be-rüz-ı şümār
- 25 ‘Adū-yı cānı olub aña ilticā itse
Terahhüm ile ider naķd-i cānın aña nişār
- 26 Nizām-ı mülk ü beled şān-ı pākine şāyān
Ĥuzūr-ı ĥalb-i ümem aña aķdem-i efkār
- 27 Niçe münāşib-i ‘ulyāya sāye-baĥş olub
Niçe zamān zemīn itmiş idi ol i‘mār
- 28 Ne cānı var k’ide Ĥātem yanında cūd u sehā
Ne zorı var k’ide Rüstem şecā‘atın ızhār
- 29 İçen rahīķ-i şafā-baĥş-ı iltifātın anıñ
Gelür mi ĥāṭır-ı şādına bir mey-i ser-şār
- 30 O pāk-zād hüner-ver dilīr-i pāk-i gevher
Gelüb bu cāy-ı feraĥ-baĥşa eyleyince ĥarār

- 31 Bu def‘a eyleyicek ‘Ayn-tāba teŝrīfī
Bu ‘abd-i ‘ācizi lûţfile idüb istifsār
- 32 Kādīm-i Hakk u hukūkı ferāmuŝ eyleyüb
Zebān-ı nātıka perdāzda idüb tekrār
- 33 O demde hāzır aḥbāblar cevāb virüb
Dimişler oldı şimdi ğarīb-i dār u diyār
- 34 Muŝırr olub Mışra atdı şimdi anı felek
Haḫīr-i derbeder eyler o yirde geşt ü güzār
- 35 Gözinde müşg-i Ḥotan gibidir sevād-ı vaṭan
Çeker gözine geçerse eline zerre ğubār
- 36 Bu resme viricek aḥbāblar cevāb u ŝavāb
Bize muḥabbet ü şevk eyleyüb olar izhār
- 37 Gülüb biraz kesemizden olub o dem ḥurrem
Neŝāt-ı ḫalbiñize ba‘ış oldı bu tezkār
- 177b 38 Bu meclisi bize emr-i neliyyü’n-ni‘met ile
Yazub bir ehl-i dil itmiş bu bendeye iḥbār
- 39 Gelüb neŝāt-ı firāvān ḫalb-i maḥzūna
Sürür u zevķile oldı derūnımız ser-ŝār
- 40 Du‘āya başla hemān Nāfi‘ā o ŝīr-i nerīñ
Devām-ı devlet ü iḫbālını idüb tekrār
- 41 Hemīŝe Ḥazret-i Ḥallāk-ı pāk ‘azz ve cell
Serīr-i ‘izz ü sa‘ādetde ide ber-ḥūr-dār

BAĞDÂDÎ İBRÂHÎM EFENDİNİN TA‘LİK-İ HÜSN-İ HÂTTINI MEŞHÛD
EYLEDİĞİMİZDE TAHSİN OLAN MANZÛMEDİR

23

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

- 1 Ey benim nûr-ı çeşmim İbrâhîm
Olasın gül-şen-i şafâda muķîm
- 2 Levha-i hâtırın ola hem-vâr
Olmaya hiç umûruñ düşvâr
- 3 Rûy-ı bahtın ola her devrde aķ
Varaķ-ı maķşadıñ andan berrâķ
- 4 Nûr-ı‘ irfân-ı kâlemiñden cârî
İde her demde o Hayy-ı Bârî
- 5 İstikâmetde kâlem-veş dâ’im
Olasın fenn-i raķamda kâ’im
- 6 Hüsni-i hattın ile mümtâz olasın
Çok ma‘ ârifle ser-efrâz olasın
- 7 Yazdıgınca kâlemiñ hûb-raķam
Zişt-rû gör diye çeşmiñ bir dem
- 8 Şâbit oldukça bu tâ seb‘ şidâd
Kâlemiñden aķa çok cûy-ı murâd
- 9 Baħr-veş cûş ide cerr-i emeliñ
İde teşhîr cihânı kâlemiñ

- 178a 10 Āferīn-ḡāniñ ola ins ü melek
Saña taḥsīn oḡuya ehl-i felek
- 11 Levḡ-i ḡāṭṭiñ ola ta‘ līḡ-i semā
Aña reṣk eyleye māh-ı ḡarrā
- 12 Şadr-ı dīvānda ḡā’im olasın
Mesned-i ‘izzde dā’im olasın
- 13 Çünki bu dā‘ī-i dīrīn-i ḡadīm
Ḥubb-ı iḡlāşıña olmuşdı muḡīm
- 14 Ser-i rehlerde olub ḡāhi dūḡār
Eyleyüb ḡāhi muḡabbet iḡhār
- 15 Gösterüb ḡüsn-i cemīl ile cemāl
Ḥüsn-i aḡlaḡıñ iderken ikmāl
- 16 Çeşme-i çeşmim olurken rüşen
Ḥāne-i ḡāṭırım olurken şen
- 17 Şimdi n’oldı aña niçe günler
Gözden ayrıldı o dürr-i gevher
- 18 Her yaña eyler isem ger tek ü pū
Gözime girmez o ḡadd-i dil-cū
- 19 Çün peri oldu nazardan pinhān
İtmez oldu bize bir ‘aṭf-ı ‘inān
- 20 ‘Acabā ḡanḡı ḡülüñ bülbulidir

Ḳanḳı gül-zārıñ ‘aceb sünbülidir

- 21 Ḳanḳı meh-veş yüzine ḥāl olmuş
Ḳanḳı anḳā ḳuşına bāl olmuş
- 22 Ḳanḳı bāğ içre ider geşt ü güzār
Ya ider ḳanḳı maḳām içre ḳarār
- 23 Çün hümā tā ki o vālā-vāye
Tā kimiñ başına şalmış sāye
- 24 Diyüb eṭrāfa şorarken ḥaberiñ
Gūşe gelsün diyü vālā eşeriñ
- 178b 25 Gül-şen-i Menile teşrīfñizi
Aḥsen-i vechle ta‘ rīfñizi
- 26 Çend ebyāt-ı belāğat-ı ‘unvān
Ḥüsn-i ḥaṭṭile olunmuş bünyān
- 27 Muştafā bize getürdi anı
Pür-şafā kıldı dil-i bī-cānı
- 28 Gördüm ol ḥāṭṭ-ı revān-baḥşı hemān
Oldum ol naḳş-ı bedī‘ e ḥayrān
- 29 Elifî ḳadd-i bütān-veş mevzūn
Ḥāsı biñ Sırr-ı ḥikemle meşḥūn
- 30 Ğurre-i māha virür rāsı ḥacel
Böyle yapmış anı Ḥaḳ ‘azze ve cell

- 31 ‘Aynı yenbū’-ı hikemdir baksañ
N’ola şu gibi o sūya aḳsañ
- 32 Lāmıdır zūlf-i bütānıñ çîni
Dir görenler sefer-i Maçini
- 33 Hāşılı seyr o ḥāṭṭ-ı dil-keş
Dil-i pūr-zārıma şaldı āteş
- 34 Naẓar itdikce o ḥāṭṭ-ı ḥūba
Baḳmadım hiç ruḥ-ı maḥbūba
- 35 Oldı göñlüm hoş ḥāṭır ḥurrem
Ne keder ḳaldı dilim içre ne ğam
- 36 Seni görmüş gibi mesrūr oldum
Derd-i dilden de biraz dūr oldum
- 37 Sende var tā ki bu ḥāṭṭ-ı aḥsen
Dehr mergūbı olursañ n’ola sen
- 38 Hüsni ḥaṭṭıñ ola her demde ziyād
‘Ömr ü iḳbālîñiz olsun müzdād
- 39 Bir iyü ḳıṭ’ a yazub diḳḳāt ile
Gönderirsen anı tā sür’ at ile
- 40 Ḥāṭırım olur anıñla ḥurrem
Çok du’ālar iderim saña da hem

3.3.2. Tarihler

Tārīḥ-i Cāmi' -i Hüseyn Efendi

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Olub aqsām-ı bahriyye mülāḥaz ol kerīmu'l-ḥulḳ
Hüseyn Efendī-i Nūri cenāb-ı merdüm-i āgāh
- 2 Anıñ bir māderi merḥūm Emmetu'llāh rūḥiçün
Hemān-dem gösterüb ez cān u dil semt-i rızāu'llāh
- 3 Şürū' itdi bu 'ālī cāmi' iñ ta' mīrine ol zāt
Ḥitāmında Hüseyniyye ḳomuşdı nāmını ol māh
- 4 Rızāsına muvāfiḳ gelmiş olsun Ḥazret-i Ḥaḳḳ'ıñ
Şevābı keffe-i mīzānına mevzū' ola her gāh
- 5 Şalāt-ı ḥams ehli geldi Nāfi' söyledi tārīḥ
Bu beyt-i Ḥaḳ zihī bünyād olundı ḥasbeten-li'llāh

1259

Tārīḥ-i Zühre Ḥanım Vefātı

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ḥazret-i Mevlā-yı Rabbü'l-'ālemīn
Bu mekānda idüb insānı mekīn
- 2 Baḥş ḳılmış kimine tül-ı ḥayāt
Cāyın itmiş kiminiñ zīr-i zemīn
- 3 Kim bu günlerde bir ehl-i mātemiñ
Eylemiş bir duḡterin mevte ḳarīn

- 4 Rûz-ı maḥşerde şefâ' at eyleyüb
Şād-kām itsün pederle māderin
- 5 Geldi bir derd ehli didi tārīḥin
Oldı Zühre āh ḥāk içre defīn **sene 1255**

TARİḤ-İ ŞULḤ EZ-BERĀY-I SULṬĀN-I MIŞR BĀ-SULṬĀN-I RŪM

3

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 82b 1 'İbād üzre yine elṭāf-ı Qayyūm-ı Qādīm oldı
Zuhūr-ı feyz-nāk-ı Ḥazret-i Ḥayy-i Ḥakīm oldı
- 2 Kulüb-ı nās pür oldı meserret birle ser-tā-pā
Ġam u ekdārlar bu şahn-ı 'ālemden 'ādīm oldı
- 3 Beşāretle kulüb-ı dostān hep oldı dil-şādī
Ḥasedden çok dil-i bed-ḥ'āhlar çāk dü-nīm oldı
- 4 Kesāda vardı kārı ser-be-ser pes-ṭinetānıñ hep
Cihānıñ işi altun oldı kārı cümle sīm oldı
- 5 Biraz sūy-ı ḥilāfa dönmişidi çarḥ-ı dendānı
Ḥudāya şükr kim kudret yediyle müstaḳīm oldı
- 6 Livāsın dikdi mülk-i Mısra sulṭān-ı feraḥ bu dem
Gelüb bezminde zevk ü şevk ü şādīler nedīm oldı
- 7 Be-'avn-ı mu'ṭī-i ma'ni' ziyā-yı şulḥ olub lāmi'
Didi tārīḥini Nāfi' bu yıl şulḥ-ı 'azīm oldı **sene 1256**

TĀRĪḤ-İ FĀTĪḤ EFENDİ-İ ŞĪRVĀNĪ MIŞRDA MUḤAMMED ‘ALĪ PAŞA
EFENDİMİZE KİTĀB-I TAŞNĪF İDÜB VAḤT-İ TAḤDĪMLERİNDE
YAPILMIŞDIR

4

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Bāreke’llāh zihī nüşḥa-i nev-feyz āṣār
Eylemiş nāzımı gevher gibi dehre īṣār
- 2 Her nikāt-ı ḥikem-āmīz-i dürrer-bārların
Baḥr-i ma‘ nādan alub eylemiş āfāka niṣār
- 3 Her kelāmında niçe dürr-i belāḡat mużmer
Her me‘ ānisi ider cāna melāḥat izḥār
- 4 Kışşasından olur ehl-i dile yüz biñ ḥişşe
Sāmi‘ ine gelür elbette fevā’id bisyār
- 5 Görmemiş bunca ḥikem-sāz-ı kitābı eslāf
Böyle pendi kaleme almamış eslāf-ı kibār
- 6 Zāhiri cümle feṣāḥatla belāḡat meṣḥūn
Bātını cilve-geh-i şūret-i ḥüsn-i esrār
- 83a 7 Neşri zīnet-dih olub necm-i benātü’n-na‘ se
Nazımı Pervīn’e hemān virmededir naḡş-ı nigār
- 8 Ma‘ rifet ehline olmaḡda enīs ü maḥrem
Merdüm-i dīde-i ‘ārifde n’ola tutsa ḡarār
- 9 Nüş iden çāšnī-i lezzet-i rūḥānīsin
Cism ü cānında ḡomaz zerre ḡadar gerd-i ḡubār

- 10 Şimdi bu nüşha-i pākīzeyi itmiş inşā
Bir kemāl ehli hüner şāhibi erbāb-ı şî‘ār
- 11 Ya‘ni kim Fātiḥ-i gencīne-i erbāb-ı reşād
Kişver-i nazmla neşr içre odır merd-i feḥār
- 12 Şîr-i meydān-ı feşāḥat aña dinse lāyık
Şîrvān olmuş idi aña ezel cāy-ı qarār
- 13 Şoñra İstanbul aña cāy-ı nüzül olmuş idi
Anda taḥşîl-i ma‘ārifle de olmuşdı müşār
- 14 Ḥayli dem anda iḳāmetle olub şöhret-yāb
Anda olmuş idi maḳbûl-i şıḡār ile kibār
- 15 Ba‘dehu rehber-i tevḫîle Mısr içre gelüb
Bir veliyyü’n-ni‘amıñ pāyına sürdi ruḥsār
- 16 Bağlanub rişte-i iḥsānına cān u dilden
Ḥizmet-i devletini itme(de)dir³⁷⁰ şimdi güzār
- 17 Diyerek bu daḡi bir ḥizmet-i dīn ü devlet
İtdi bu nüşha-i pākīze-edāyı ızhār
- 18 Cevherīden şorıcaḡ Nāfi‘anıñ tārīḥin
Bir cevāb itmediler sem‘-i ḳabûle işdār
- 19 Sāde rüyāna varub ḥarf ataraḡ itdim ise
Sāl-i tārīḥini bu nev eşeriñ istiḥbār

³⁷⁰ Orijinal metinde ایتمدر olarak geçen kelime itme(de)dir şeklinde okunmuştur.

- 20 Didi bu dürr-i girān-ı kādri bir ehl-i ‘irfān
Baħr-i ħikmetden idüb anı ber-endāz-ı kenār
- 21 Çarħ-ı atlasda yazılsa buña lāyık tārīħ
Gevher-i baħr-i hünerdir bu ġarāyib-i āşār

**SER-‘ ASKER İBRĀHİM PAŞĀ ‘ AMİK OVASINI ZİRA‘ AT İDÜB MA‘ MÜR
U ĀBĀD EYLEDİKLERİNDE SÖYLENEN TĀRİHDİR**

5

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 83b 1 Hoşā bu vādi-i füşhat-serāy-ı hem-çü Sa‘ d-ābād
Ba‘ id olmazdı bāğ-ı ‘adnden olsa eger ta‘ dād
- 2 O bir cāy-ı feraħ-baħşā-yı ħüb-ı dil-güşādır kim
Haşād u zer‘e olmuş idi anda ħayli isti‘ dād
- 3 Temekkün eyleyüb saħnda anıñ niçe merdümle
‘Aşāyirden refāhiyyet ile çok Türkmān Ekrād
- 4 Bulub ol vādi-i ħüb içre çok neşv ü nemā anlar
Behāyim gibi itmişler idi ol vādi’-i ifsād
- 5 Bu deşt içre niçe biñ melħame vāki‘ olub geçmiş
Sītiz ü cenk ile olmuş muķābil şad hezār ecnād
- 6 Miyāh-ı ‘azbdan cüş itmede çok cüy-ı dil-cūlar
Ĥaṭṭ-ı dil-cū ħübı zūlf-i maħbūbı ider berbād
- 7 Tevāriħ-i selefde belki ebnā-yı ħalefde hep
İder ‘izz ü şerefde bu zemīniñ olmasın irād

- 8 Mükerrerrem olduğına bu mekâne buyimiş hikmet
Meger ānıñ mekîni olmak imiş bir kerem-mu‘ tād
- 9 Ki ya‘ni şîr-i rûşen-rây-ı İbrâhim Paşa kim
Vezîrân-ı cihân içre bugün yokdur aña endād
- 10 Hülûş-i kalble halka refâhiyyet olub kaçdı
Hemân âmâli olmaqdır enâmıñ rāhatı müzdād
- 11 Egerçi devlet-i Mışriyye’nin yek feyz ü fütûhiyle
Muḳaddem itmiş idigiñçe yüz biñ kimseye imdād
- 12 Bu sāl-i meymenet iḳbâlde ol dāver-i devrân
‘Amiḳ-i vādîsi aşḫâbına kıldı rahmla es‘ād
- 13 Hemândem bu zemîn mürde-i şad-sâli iḫyâdan
Murâdı eylemekmiş halkı kayd-ı fakrdan âzād
- 84a 14 Himemle bakmayub şayf u şitânıñ germ ü serdine
Bu arz-ı meyyiti iḫyâda kıldı çok kesi dil-şād
- 15 Bi-ḥamdil’lah kim zâtındaki rüşd ü kiyâsetle
Ba‘îd olmaz n’ola halk-ı cihânı eylese irşād
- 16 Dırâz itme sözüñ Nâfi‘ du‘āya başla şıdḳile
Dırâz olsa saḥn bakmazlar aña ehl-i isti‘dād
- 17 Hemîşe kiştzâr-ı devlet ü iḳbâlini Mevlâ
İde sîr-âb-ter bād-ı ḥazāndan eylesün ib‘ād
- 18 Riyâz-ı ‘âlem içre âb-ı ḥükmün eyleyüb icrâ

Mevālīd ola çār-erkān içre emrine münkād

19 Bu hüsn-i şüretiñ āgāzına taḥrīr içün ḥāme
N'ola idüb tekāpū yazsa bir tāriḥ-i nev icād

20 Zebān-ı Fārisīden çıkdı bir tāriḥ-i ra' nā kim
‘Amīḳ ez min İbrāhim Paşā şūd heme ābād 1253

‘AYINTAB ḤĀNEDĀNINDAN ÇEGEM-ZĀDE ‘ALĪ EFENDĪ BAĞDAD
FĀTİḤĪ ‘ALĪ PAŞĀ KĀTİBĪ İKEN BİR BED-BAḤT ANI ŞEHĪD
EYLEDİĞİNİN TĀRİḤİDİR.

6

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1 N’ola sīr-āb idersem ḥāk-i dehri çeşm-i pür-nemden
Gelelden ‘āleme kırtulmadı yek laḥza dil ḡamdan

2 Dil-i pür-yāreme bir zaḥm-i diger açmak istersin
Dem-ā-dem kan tökersin yaşlarım yerine dīdemden

3 Şalub fülk-ivücūdum sūy-ı gird-āba felāketle
Nişān virmekdedir eşk-i dü-çeşmim cūşış-i yemden

4 Niçün ḥār-ı cefādan çāk idersin ḥātırım her dem
Taḥammül itmez iken cā-be-cā ol bār-ı şebnemden

5 Yaḡarsın āteş-i ḡurbetle yer yer cism-i bī-tābı
Aḡarsın dūd-ı āhım çıkmaḡa sūrāḥ sīnemden

84b 6 Eger dinār u dihem gösterüb dilşād iderseñ de
Yine encām-ı kārı boş kıomazsıñ nār ile hemden

- 7 Bu gül-zār-ı cihān içre hemīşe ehl-i idrāki
Niçün maḥrūm idersin bir gül-i ḥoş bŷyını şemden
- 8 Ğubār ālūd idersin dembedem jeng-i kŷdŷretle
Şafā āyinesini dŷr idersin ṭab‘ -ı ḥurremden
- 9 Şikest olub zŷcāc-ı ḥātırım seng-i felāketle
Dil-i zaḥm-āşināmız olmada maḥrūm merhemden
- 10 Ḳarār itmiş ğam u ālām-ı dŷnyā ol ḳadar dilde
Rehā mŷmkin midir bu pīç ŷ tāb-ı mār-ı perçemden
- 11 Budur her dem kemāl ehline çerḥin ‘ ādet ŷ resmi
Hemīşe derhem itmekdir dilin tā devr-i Ādemden
- 12 Niçün ehl-i kemālīñ ḳāmet-i elfin kelām itmiş
Niçe faşl-ı ḥazāna dŷşdi kesler nev‘ -i Ādemden
- 13 Bu gŷnlerde bir ehl-i dānişīñ ḥayfā ki çerḥ-i dŷn
Vŷcŷdın ‘ āzimdār-ı beḳā itmiş bu ‘ ālemden
- 14 Ki ya‘ ni ‘ Ayıntabıñ bir gŷzīde bir ser-efrāzı
Hemān ğurbet-nişīn olmuşdı tā kim bir niçe demden
- 15 Şerefle ‘ izz ile geşt ŷ gŷzār itmişdi āfākı
Niçe telḥ ile şīrīn ṭatmış idi bīş ile kemden
- 16 Kitāb-ı ḥidmetile vāli-i zī-şān-ı Baĝdād’a
Niçe ‘ izz ŷ şeref bulmuşdı ol dŷstŷr-ı a‘ zamdan
- 17 Meger kim aña bir bedbaḥt-ı bed-peymān-ı bed-kārīñ

Nihādında vār imiş tā aña bir ğayz-ı mübhemden

18 Muķārın olmamışdır bahtı lākin necm-i mes‘ ūda
Naşīb imiş şehādet şerbeti ol zāta aķdemden

19 Varub rūḥ-ı revānı Kerbelā ḥākin tūtub mesken
‘Alīniñ sırr-ı pāk meşhedine oldu maḥremden

20 Ezelden ser-nüvişti bu imiş ol zāt-ı zī-şānıñ
Bozulmaz bir yazū kim ola dest-i emr-i muḥkemden

85a 21 Olurken cāy-gāhı içre şubḥdemde āsūde
Şehīd itmiş anı bir mehlikā çün tīġ-i ğamġamdan

22 Gül-istān-ı cinān olsun o zātıñ merķad-i pāki
Cüdā olmaya rūḥı bir nefes ḥūrile hem-demden

23 Yanarken sūz-ı dilden ben daḥi aldım ele ḥāme
Hemān-dem çıķdı āteş gibi bir tāriḥ-i mu‘ cemden

24 Gözümden kaṭre-i eşkim döküb Nāfi‘ didim tāriḥ
Şehīd oldu ‘Alimiz vāy darb-ı İbn-i Mülcemden

1254

**ANṬAKİYYE NAḲİBİ MUŞṬAFA EFENDİ FEVT OLDUĞDA SÖYLENEN
TĀRİḤDİR.**

7

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1 Şehr-i Anṭakiyyede bir şāḥib-i devlet-nişān
Olmuş idi hem naķīb hem güzīn-i ḥānedān

- 2 Nāgehān esdikde bāğ-ı ‘ömrine bād-ı ecel
Düşdi cism-i nāzenīni hāke çün berg-i hazān
- 3 ‘Afv u gufrānına mazhar eyleyüb Bārī Hudā
Cennet ü dīdārı ile kılsun anı kāmran
- 4 Cism-i pāki zīr-i hāk içre olunca dil-nişīn
Murğ-i rūhı oldu lāne-sāz-ı evc-i lā-mekān
- 5 Çıkdı bir hūr-ı cinān Nāfi‘ didi tārihini
Rūh-ı Muşafā Efendi oldu Firdevs’e revān

Tāriḫ Sene 246

8

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bāşımıza devr idelden tā ki bu çerḫ-i berīn
Kankı şahşıñ hāke yeksān itmemiş tēc-ı serīn
- 2 Kim bu günlerde bir ehl-i ‘ilm ü fażl u dānişīñ
Bir veled fevtiyle iḫrāk eyleyüb bāl u perīn
- 3 Öyle bir ferzend idi kim ḫüsn ü ḫüb-ı dil-keşi
Mihr ü māhiñ maḫv iderdi görse tā zīb ü ferīn
- 85b 4 Hāk Te‘ ālā vālideynine idüb anı şefī‘
Cennet içre ola tā anlar ile ni‘ mel-ḫarīn
- 5 Sūz-ı ğurbet ile yazdım ben de Nāfi‘ tāriḫin
Nūḫ gitdi nevhada koydu pederle māderīn

MEHMET 'ALİ PAŞA EFENDİMİZİN SİLAHDARI SÜLEYMÂN AĞA'NIN
MİŞRDA YAPDIRDIĞI SEBİLİN TÂRİH-İ DİL-GÜŞÂSIDIR.

9

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Şāhibü'l- hayr Süleymân Ağa kim merd-i aşıl
Vâli-i Mısrıñ silaḥdârıdır ol şānı celîl
- 2 Cûş idüb deryâ-yı iḥsânı bu dem ol gevheriñ
Eyledi dil-teşnegân-ı Mışra hep icrâ-yı Nîl
- 3 Tab'-ı pâki mâ'il-i hayr oldığıyçün dâimâ
Yapdı bu şehrhde Allah içün bir selsebîl
- 4 Heft deryâ dŭrleri bir kaṭre gelmez ' aynına
Mâl-i dünyâ cŭdına nisbetle bir şey'-i ḳalîl
- 5 Şāhid-i iḳbāl yüz gösterse aña vechi vār
Ka' be-i maḳşŭdına her bir kesîñ olmuş delîl
- 6 Şimdi virdi âb-ı zemzemden nişân bu ' âleme
Ḥalka işrâb eyledî ' azb-i Fırat-ı zencebîl
- 7 Şŭ gibi ezberleyüb âb-ı zŭlâl midḥatin
Ḳaṭre-i ḥāmem gevher saçar sezâ mânend-i seyl
- 8 Bu eşer maḳbŭl-i Rabb olsun du' âsı rŭz u şeb
Ḥasbŭnâllāhu te' âlā vaḥdehu ni' mel-vekîl
- 9 Bâ'-i Bismillāh ile yazdım anıñ târiḥini
Fî-sebîl'lāh ' aṭaş-ı ŭmmete li-l'ah sebîl

Sene 253

ḲUṬBUL-‘ĀRİFÎN ĞAVŞUL-VÂŞİLÎN MAR‘AŞÎ EŞ-ŞEYḤUL-HÂC
MAḤMŪD EFENDÎ ḤAZRETLERİNİN VEFÂTI TÂRİḤİDİR.

10

Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün

- 86a 1 Kim ki bu ḥâkdâne baṣdı ḳadem
Anıñ elbet verâsı râh-ı ‘adem
- 2 Var mıdır bu cihâna bir gelmiş
Çekmemiş soñra geldigine nedem
- 3 ‘Azmdir soñu bezm-i ‘uḳbâya
Cezm ider bu sözi olan âdem
- 4 Hiç olur mı bir evde sūr-ı sūrūr
Dinmiş iken âna çeh-i mâtem
- 5 Mâlik olub bütün cihâna eger
Cem‘ idüb şad-hezâr ḥayl ü ḥaşem
- 6 Tâ ki olsañ cihân Süleymânı
İns ü cin ḥükmüne turub ḥâtem
- 7 Niçe İskender ile Dārāya
Ĝâlib olsañ çeküb livā vü ‘alem
- 8 Ḳahr-ı a‘ dāya ḳahramānlık idüb
Virmese tâb zūrîña Rüstem
- 9 ‘Îş ü nüşile bezm-i ‘âlemde
Cām alub destîñe ger olsañ Cem

- 10 Maẓhar olsañ seḥā vü cūda eger
 Ḳapūña gelse ḵul olub Ḥātem
- 11 Fāyık olub niçe Felāṭūna
 Saña keşf olsa bāb u ‘ilm ü ḥikem
- 12 Niçe ‘allāme-i fuḥūl-i cihān
 Bir sözüñ ile olsalar mülzem
- 13 Şūfî-i ehl-i ḥaller yoluña
 Niçe ḥūn-ı cigerle başsa ḵadem
- 14 Niçe yıllar çeküb riyāzetler
 Görmese hiç nefsi nāz u ni‘am
- 86b 15 İbn-i Edhem mişālî kılsañ da
 Terk-i tācile ḥātırınñ dirhem
- 16 Hem çü zünnūn-ı baḥr-i ‘aşḵa ṭalub
 Dürr-i ma‘nīyle olsa da mükerrerem
- 17 Sırr-ı lāhūta Bāyezīd gibi
 Cānib-i Ḥaḵ’dan olsa da mülhem
- 18 Çāre yokdur bu dār-ı fānīden
 Rāh-ı ‘uḵbāya gitmek emr-i ehem
- 19 Nitekim bir kerāmet ehlinden
 Şimdi başdı reh-i ‘uḵbāya ḵadem
- 20 Şeyḥ Maḥmūd Efendi kim olmuş
 Ḳuṭbu’l-aḵṭāb-ı sāḥa-i ‘ālem

- 21 Dil āgāhı olmuş idi anıñ
Şāhid-i sırr-ı vaḥdete maḥrem
- 22 Dil āgāhı olmuş idi anıñ³⁷¹
Şāhid-i sırr-ı vaḥdete maḥrem
- 23 Niçe derd ehline iderdi devā
Dest-i lûṭfiyle bağlayub merhem
- 24 Zerre deñlü degildi yānında
Aña baḥş olsa idi bu ‘ālem
- 25 Nezd-i pākinde tā berāber idi
Būd u nā-būd daḥi bīş ile kem
- 26 Ehl-i faqrı severdi cānından
Anlara şān olub āḡ-ı tev’em
- 27 Devr-i cevrenden olmuş idi anıñ
Sīnesi dāḡdār u dīdesi nem
- 28 Hāḡ söze eyleyince ol āḡāz
Kimse aña dimezdi lā vü ne‘am
- 87a 29 Zātı şāḥib-i kerāmet olduğına
Olmuş idi müselleḡ ‘ālem
- 30 Bayḡara gelse idi meclisine
Deḡsetinden olur idi ebkem

³⁷¹ Beyit bir üst beytin aynısıdır.

- 31 Sa‘d u seyyid bulunsa bezminde
Hak sözine olur idi mülzem
- 32 Niçe nā-şādlar gelüb yānına
Hep giderlerdi şād hem hurrem
- 33 Zātına lāyık idi dinse anıñ
Faşş-ı ‘ilm ü ma‘ārife hātem
- 34 Yüklenüb bār-ı ğurbeti katı çok
Eylemiş idi elif kıaddini ham
- 35 Kātib-i cān şafha-i dehre
Yazmamış böyle bir sūtüde-şiyem
- 36 Hüsni evşafını ‘add mümkün mi
Yazsa şad-sāl levh üzre kalem
- 37 Lûtf u ihsân iderdi gelse aña
Cânına kaçd idici bir âdem
- 38 Nāfi‘ā itme söz kim ıtnāb
Şimdi hayır du‘âdadır elzem
- 39 Tā ki kerrûbiyân-ı seb‘-i tıbâk
Olalar sāyihât-ı taraf-ı harem
- 40 Murğ-i rûhı o zāt-ı zî-şānıñ
Ola cennetde hür ile hem-dem
- 41 Fikr-i târihin eyler iken anıñ
Oldı bu nükte hâtıra mülhem

- 42 Geldi o çilā didi aña tārīḥ
Şeyḥ Maḥmūd Efendi göçdi bu dem

TĀRİḤ-İ VEFĀT³⁷²

11

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 87b 1 Şehr-i Anṭākiyyede bir şāḥib-i devlet-nişān
Olmuş idi hem naḳīb hem güzīn-i ḥānedān
- 2 Nāgehān esdikde bāğ-ı 'ömrine bād-ı ecel
Düşdi cism-i nāzenīni ḥāke çün berg-i ḥazān
- 3 Cism-i pāki zīr-i ḥāk içre olunca dīl-nişīn
Murğ-ı rūḥu oldı lāne-sāz-ı evc-i lā-mekān
- 4 'Afv u ḡufrānına mazḥar eyleyüb Bārī Ḥudā
Cennet ü dīdārı ile kılsun anı kāmṛān
- 5 Çıkdı bir ḥūr-ı cinān Nāfi' didi tārīḥini
Rūḥ-ı Muştafā Efendi oldı firdevse revān

Tārīḥ Sene 246

12

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Kim ki cihān cāhına maḡrūr ola
'Āḳıbeti ḥākde mestūr ola
- 2 Gitdi Ḥaṭīb-zāde ki bu dehrden

³⁷² 7. tarih de bu şahsa aittir.

Cennet ü dīdār ile mesrūr ola

- 3 Didiler işneyn gelüb tārīhin
İbn-i Hāṭab türbesi pūr-nūr ola

TĀRİḤ-İ VEFĀT-I MAḤMŪD EFENDİ-İ İSTANBULĪ DER-ḤALEB'ÜŞ-ŞEHBĀ

13

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şehr-i İstanbul'dan bir şāhibül-‘aql velīd
Olmuş idi rüşdle fenn-i kitābda ferīd
- 2 Nev-civān iken felek raḥm itmeyüb kâydı aña
Kilk-i taḳdīr ile kıldı defter-i ‘ömrin resīd
- 3 Nāfi‘ā geldi ecel bi’z-zāt yazdı tārīhin
Oldı Muḥammed Efendi ḥayf der-i Şehbā şehīd

**SER-‘ ASKER İBRĀHİM PAŞĀ BEYLĀN’A VARDIḠDA ḤÜSEYİN PAŞĀ
ANDAN FİRĀR EYLEDİḠİNİN TĀRİḤİDİR.**

14

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 88a 1 Bu ‘ālem başka ‘ālem oldı bu bir başka ‘ālemdir
Hele ben bildüğüm şıḡmaz bu ‘aql u fehm ü iz‘āna
- 2 Tabi‘at tūtīsine eylegil ḥāmuşluk ta‘līm
Ne şūret gösterir şabr eyle bāk mir’āt-ı devrāna
- 3 Varub şāhinveş İbrāhim Paşā kondı Beylān’a
Ḥüseyin Paşā kaçub hem çün ‘aşāfir oldı bī-lāne

ŞİRVÂNÎ FÂTİH EFENDÎ MİŞRDAN HACCI-ŞERİFE GİDÜB BA‘DEL-EDÂ
YENBU‘A TEŞRİFLERİNDE VEFÂTLARI TÂRİHİDİR.

15

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Dehrde yokdur beķāsı bu binā-yı ‘işretiñ
Devrde nā-būddur zevķ u şafāsı şöħbetiñ
- 2 Her ne deñlü ābda varsa ħabāb içün beķā
Ol ķadar var müddeti saña ħayāt u şıĥĥātiñ
- 3 Nūşı nīşile mürekkeb ğamla müdġamdır neġam
Āĥiri cānā hemān letdir bu fānī devletiñ
- 4 Gördüğün şüretde hep zāhir şarābıdır serāb
Nikmet olmuşdur müsāvīsi dem-ā-dem ni‘metiñ
- 5 ‘İşreti maĥzā ki ‘usretidir nazarda ādeme
Hemmden eksik degildir başı ehl-i himmetiñ
- 6 Āĥir -i dinār u dirhem nār ile hemdir hemān
Sūrı şūrile muķābildir vār ise diķķatiñ
- 7 Vāy iderseñde ne deñlü zaĥmıña olmaz ‘ilāc
Yok bu ĥikmethāne içre ķadri ehl-i ‘illetiñ
- 8 Hoķķa-i firūze-i çerĥiñ devāsı dā‘idir
Andan ümīd-i şifā boşdur bu ehl-i ĥikmetiñ
- 9 Geh hilāl u ġāh bedir olsun bu minā çerĥde
Şehrden şehre gezüb āfāķı tutsa şöħretiñ

- 88b 10 Gün gibi hüsnüñ fūrūğı tutsa şāhn-ı ‘ālemi
Bir gün olur toğmamış gibi olur bu tal‘ atıñ
- 11 Nitekim bir merdüm-i āgāh šāhib-intibāh
Rāh-ı hacda çaldı hayfā kūs-ı mevt-i rihletiñ
- 12 Ya‘ni kim Fātiḥ Efendi ma‘ārif kânī kim
Bir kerīde-i merd-i mümtāzidi ehl-i fiṭnatiñ
- 13 İktisāb-ı ‘ilm içün terk-i diyār itmişdi ol
Niçe dem tatmış idi derdile zehrin firḳatiñ
- 14 Germ ü serd-i rūzigāra haber idüb niçe zamān
Zehr-i ḳahrın nūş ḳılmışdı bu dār-ı ğurbetiñ
- 15 Cevher-i zātından özge çok kemāl-i ma‘rifet
Kesb ile bulmuşdı ḥaḳḳā šāh-rāhın ‘izzetiñ
- 16 Kesb idüb şehir-i Sitanbul içre çok ‘ilm ü hüner
Ḥācegānlık ile yolun bulmuş idi rif‘ atıñ
- 17 Şi‘r ü inşāda olub aḳrānına fāiḳ o zāt
Şöhret ü šānın zemīne taḳmış idi ḥayretiñ
- 18 Devlet-i Rūsiyyeniñ şulḥına da me’mūr olub
Bulmuş idi nef‘ini bisyār ḥayr-ı niyyetiñ
- 19 Olmuşiken niçe sāl İstanbul içinde muḳīm
Ḳırḳ toḳuz tāriḥine irmişdi sālī hicretiñ
- 20 Sāyık-ı taḳdīr ānı ib‘ād idüb ol cāydan
Mısr’a geldi zemīne yapışmak içün ḳısmetiñ

- 21 Mihmān olmuşdı anda çend sāl ol zāt-i pāk
Sāyesinde bir hıdīv-i dehr-i mülk ü milletiñ
- 22 Arzū-yı Ka‘be-i ‘ulyā düşünce göñlüne
Şıdk u ihlāşile tutdı dāmenini himmetiñ
- 23 Vefk-i dil-hāh üzre haccın eyleyüb cümle tamām
Hātırına düşmüş idi arzısı ric‘atiñ
- 24 Sāhil-i Yenbu‘a vāşıl oldıgınca ol hümām
Şerbetini nūş kıldı anda cām-ı firķatiñ
- 89a 25 Hāk Te‘ālā rūh-i pākin tair-i kuds eyleyüb
Ġavṭa-hārı ola emvāc-ı bahār rahmetiñ
- 26 ‘Afv idüb anıñ kuşūrını Hudāvend-i ‘Alīm
Bula ‘adn içre kuşūrını cenāb-ı hāzretiñ
- 27 Sūziş ü derdile Nāfi‘ söyledim tārīhini
Rūh-ı Fātihe açıldı vāh bāb-ı cennetiñ

Tārīḫ 256

16

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Mısr’da Miskiyye’de niçe zamān
Çok nişin olmuşdı kavm-i müşrikīn
- 2 Ermenī efrenc ü tersā vü yehūd
Ol mekānı eylemişlerdi mekīn

- 3 Küfr ü şirk ü fışkla ‘ işyānların
Artırub anda olurlardı nişīn
- 4 İzdihāmiyla yapub çok hāneler
Olmuşidi biribirine yakīn
- 5 Tā görenler dīr idi kim anları
Cem‘ olmuş bir niçe bi’sel-ķarīn
- 6 Şuġl idi anlara hep küfr ü dālāl
Yoġidi anlarda ašlā kayd-ı dīn
- 7 İdüb istiḥdām niçe Müslümān
Anlara dönmüşdi niçe Müslimīn
- 8 Şūrb-i ḥamr hem livāṭile zinā
Ehli olmuş idi anlara mu‘īn
- 9 Dāimā bī-pāk ü bī-pervā olub
Ehl-i İslāma tutarlar idi kīn
- 10 Yaptırub niçe mu‘allā ķāşrlar
Anda olurlardı her dem dīl-nişīn
- 11 Her biri māl ü menāl ü cāhdan
Kimseye itmez idi vaż‘ -ı cebīn
- 89b 12 Müctemi‘ olmuş idi ol cāyda
Niçe biñ küfr ehli bed-kār u la‘īn
- 13 Ehl-i nār olduklarıçün ‘ākıbet
Şimdi nāra oldılar ḥaķķā ķarīn

- 14 Nāgehān nār-ı ğāzab peydā olub
İşti‘āl itdi tenevvür-i āteşin
- 15 Çıkdı duzağdan şanasın nârlar
Yakdı ol mel‘unların hep hānesin
- 16 Tutuşub yandıkda beş gün beş gice
Āteşistān oldı hep rûy-ı zemîn
- 17 Beldenin cümle kibâr u hâkimi
Oldılar bir yere gelüb câ-nişin
- 18 Seyrine bi’l-cümle çıkdı ins ü cān
Bakdılar hep ehl-i çerh-i çārümîn
- 19 Belde-i Mışra düşüb havf u hirās
Kalmadı bir kimse nefsinden emîn
- 20 Hāne-i kalbiñe her bir ādemiñ
Havf-ı āteşle olub endühgîn
- 21 Zāyi‘ olmuşdı niçe māl ü mināl
Niçe eşyā fâkde kaldı defîn
- 22 Çıkdı ‘ayyūka şadāsı āteşin
Toldı devrinden şadā-yı heftümîn
- 23 Vaqt-i tekmilinde Hakkā şükr kim
Oldı bu nār-ı cehennem hāmīdîn
- 24 Nāfi‘ā bu vak‘a-i pür dehşetiñ

Fikrin eylerken tamāmen tāriḥīn

- 25 İki müslim geldi didi tāriḥīn
Nār ile ḥarḳ oldu dārü'l-kāfirīn

Sene 253

**ADANA'DA KADEMZĀDE 'ÖMER EFENDİNİN YEĞENİ 'OŞMAN'IN
VELĀDETİ TĀRİḤİDİR.**

17

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 90a 1 Ḥaḳ kerāmet eyleyüb iḥsān nesl-i Ādeme
Anlar itmiş tenāsülle mükerrerem her deme
- 2 Tā ki bu günlerde dehre geldi bir nevzāde kim
Gelse lāyıḳdır sürüşān āña ḥayr muḳaddeme
- 3 Ḥaḳ Te'ālā 'ömrini efzūn idüb 'izzet ile
Dāimā olsun feraḥda düşmesün ḳayd-ı ḡāma
- 4 Nāfi'ā yazdım teberrük ḳāşd idüb tāriḥini
İtdim ihdā ḡā' ibāne tā kim ol ḡonca-feme
- 5 Çıḳdı bir sā'ī beşāretle didim tāriḥini
Nūr-ı 'Oşmān ṭālī' oldu zīb ü zībā 'āleme

MEHMET 'ALİ PAŞAZÂDE SA'İD PAŞANIN KEŞTİSİ İÇÜN
SÖYLENMİŞDİR

18

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Zihî Mîr Sa'îd'in ' Akka nâmi fûlk-i zîbâsı
Sezâdır aña kûh-ı Bî-sütünüñ dinse hem-tâsı
- 2 Muḳâddem vâlid-i mâcidleri kim ' Akka'niñ fethin
İdince olmuş idi aña ḫâşıl çok temennâsı
- 3 Nice feth olmuş ise ' Akka şehri tûb-ı ḳahrile
Bu keşti rûyına feth ola dâim bundan a' lâsı

Târiḫ

19

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Şimdi oldu mazhar-ı lûtf-i İlâh
Ya' ni İbrâhim Efendi zü-intibâh
- 2 Bir veled iḫsân olunmuş kim aña
Mülk-i ḫüsne şanki olmuşdur o şâh
- 3 Cebhesi üzre teserrün-nâzırın
Nûr-pâş oldığıdır bî-iştibâh
- 90b 4 Vâlid ü mâder ile ol tıfl-i pāk
Bulacaḳ iḳbāl ' ömr ü ' izz ü cāh
- 5 **Nâfi' ā** bir beytden târiḫine
Cevheriden aña buldum şâh-râh

- 6 ‘İrķ-ı İbrāhimden hālā ki ol
 Togdı İsmā‘ il dünyāya çü māh

20

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Hāzret-i Īzid-i Hayy-i Hālīķ
 Her kuluñ şubh-ı ümīdin Fālīķ
- 2 Tā bu günlerde kadr bir kuluna
 Lûtf u ihsānını olmuş sâyīķ
- 3 Ya‘ ni dergāh-ı münīb Hāķ kim
 Hāķķā bāııldan olur ol fārīķ
- 4 Bir veled ile anı Hāzret-i Hāķ
 Eylemiş beşer-i ‘azīme lāyīķ
- 5 Cebhesi üzre Hüdā-yı müte‘āl
 Eylemiş nūr-ı reşādı şārīķ
- 6 Vech-i pākinde o tıfl-ı pākiñ
 Olmuş envār-ı tecellī bārīķ
- 7 Vālid-i mācidiyle ol tıfla
 Virsün Allah cihān-ārālīķ
- 8 **Nāfi‘ā** fikr ider iken tārīķ
 Geldi bu ‘ādeti üzre hārīķ
- 9 Didiler cevheriyān tārīķin

Cān gibi toğdı Muḥammed Fā'ik

**MORALI SĀMĪ BEGİN NİŞĀN-I İFTİḤARLARI DESTİNDEN İNTİZĀ' VE
YİNE GERDEN-İ DEVLETLERİNE İDĀ' OLUNDIĞINI TĀRİḤİDİR.**

21

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 91a 1 Bi-ḥāmdillāh oldı ' uḳdehā-yı ḥātırım münfek
Reg-i sāz-ı derūnum şimdicek çalsa n'ola düm tek
- 2 Ki bu günlerde bir erbāb-ı isti' dād-ı zī-şānıñ
Şafā-yı ḥātırı kim tīre-sāz olmuş idi bī-şek
- 3 Degilken hiç meşhūdum bu çerḥ-i kīne-cū içre
Güm olmuş cevher-i ' ālem-bahāsı ola çün müdrek
- 4 Hezārān şükr kim ol Ḥāzret-i Ḥallāk-ı zī-şāna
Ki bū eyyāmını bir zāt üzre eylemiş ebek
- 5 Egerçi akmış idi sūy-ı ğayra cūy-ı iḳbālī
Ḳādīmī cāyına cārī olub buldı yine meslek
- 6 Du' ā-yı devleti naḳş-ı zāmīr olmuşdı ol deñlü
Anı mirrīḥ-i çerḥa tutsa itmezdi ḳabül-i ḥak
- 7 Ser-ā-ser zümre-i aḥbāblar olmuş ise mesrūr
Yaqışmaz mı bu muḥliş fu' āda çok du' ā itmek
- 8 Ḥudā iḳbāl-i ' izz ü devletin ol zāt-ı zī-şānıñ
Bülend-i üstüvār itsün hemīşe çerḥ-i mīnā tek
- 9 Beşāretle gelüb bir peyk Nāfi' didi tārīḥin

Nişân-ı maṭlabı buldı yine ‘ izzetle Sâmi Beg 1255

**MEVÂŞÎ NÂZIRI ḤARPUTLI RÂĞIB EFENDÎ ÜÇ MÂH MAHBUS
OLDUĞLARINDA TÂRİHDİR.**

22

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Devlet-i Mıṣriyye’niñ bu dem bir ehl-i dānişi
Rif‘ at-i erbābından olmuş idi bā-lûṭf-i Ḥudā
- 2 Ya‘ ni kim Rāgıb Efendi-i hūner-perver o kim
Cümleñiñ merğübıdır dinse aña lâyıķ sezā
- 3 Niçe dem olmuşdı Mıṣır içre mevāşî nāzırı
Fazlasıyla anlarıñ itmişdi vāfir iktifā
- 91b 4 Poḥ yiyüb bevre giderken dāimā ol merd-i pāk
Ardına emredleriñ eylerdi her dem iktifā
- 5 Gübreli tarlalara saçmışdı çok toḥm-ı günāh
Şimdi anıñ ḥāşılātın virdi bī-reyb ü riya
- 6 Āsyāb-ı dehriñ ardına düşüb şām u seḥer
‘Îş ü ‘işret isteyüb sürmekdedir zevķ u şafā
- 7 Kānde bir şāhib-cemāli görse cān naḳdin virüb
İştirā eyler idi bir maḳ‘ ad-i ‘ālem-bahā
- 8 Çok görüb ol maḳ‘ adi ḥalk-ı cihān cümle aña
Cümle ayak başdılar el birlik ile bir yaña
- 9 Cille-i isnād idüb atdılar anı çilleye

Çille-i merdānedir çeksün didiler ‘ aşk-ı evlā

- 10 Böyle çille çekmesi līkin o zāta hūbdur
Vār iken yanında anıñ bir mürīd-i meh-liķā
- 11 Virdiler bu işde ehl-i meşveret böyle qarār
Tā kim üç meh deñlü dīvān-ı mevāşide қalā
- 12 Girdi dīvān-ı mevāşīye olub emre muṭī‘
Ṭav‘ u kerhen eyleyüb emr-i şerīfe iķtidā
- 13 Habs-i zindān olsa da ehl-i dile hoş-ter gelür
Yanıcaķ yanında anıñ bir çerāğ-ı pür ziyā
- 14 Habs hengāmında olsun bir laṭīfe bu deyū
Ehl-i diller yazdılar bu çend ebyātı añā
- 15 Noķtadan aḥbāblar yazdı anıñ tāriḥi
Cilleniñ de çillesin Rāgıb Efendi çekdi hā

Sene 261

**SER-‘ ASKER İBRĀHİM PAŞĀ NİZİB MUḤĀREBESİ’NDE ḤĀFİZ PAŞĀ’YI
BOZUB KAÇIRDIĞI TĀRİḤDİR.**

23

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 92a 1 Yine Tevfīķ-i Ḥaķ bir dāveriñ olduķda hem-rāhı
Niçe iķlīm-i fethiñ rüyına açıldı şeh-rāhı
- 2 Nesīm-i nuşret ü fevz ü feraḥ esdikde dillerde
Cihān-ı bād-ı şabānıñ zevķini hep oldılar sāhī

- 3 Münevver oldu ‘ayn-ı ‘ālemiñ nūr-ı sürür ile
Yere şoksun felek şimdi ziyā-yı mihr ile māhı
- 4 Hārām olsun baña şimden gerü bu zinde-gānīler
Felekden kām içün yek dem çekersem bir nefes āhı
- 5 Ki bu günlerde ‘ālī menkabet bir kahramān şavlet
Maḳāmında tırurken şır-veş şām u seher gāhı
- 6 Tecemmu‘ eyleyüb bir niçe bī-iz‘ ān gāfiller
Gurūr ile anıñ olmuş idi a‘ dā-yı bed-hāhı
- 7 Geçüb ol dem murādı maḳşad-ı aḳşāya irmek’çün
Zavallılar murādı girü geçdi döndirüb rāhı
- 8 Muḳābil olıcaḳ cünd-i ‘adūlar ceş-i şīrāne
Muḥālifler kaçub gitdi hemān mānend-i rūbāhı
- 9 Düşüb bī-çāreler her biri bir vādi-i ḥızlāne
Ṭarīḳ-i rāstdan çıḳmaḳ olara oldu güm-rāhı
- 10 Nedāmet çāhına üftāde oldu şükr kim anlar
Ḳurarken her biri ḥātırlarında manşıb u cāhı
- 11 Ser-ā-pā cihān bāzīçe-i ‘ibretnümādır kim
Hemīşe bir piyāde māt ider ferzāne çok şāhı
- 12 Hülāşā dāver-i devr-i zamānıñ bu fütūḥatı
Yazılsun çok mütün üzre nazāirlerde işbāhı
- 13 Muvaffaḳ eylesün Mevlā anı her bir umūrında

Aña kil-k-i kâder taḥrîr ide *naşrun min Allāh*

- 14 Hemîşe kâḥ-ı iclâli bülend ü üstüvâr olsun
İre seb^ç -i tıbâk üzre sûtün-ı çetr-i ḥargâhı
- 92b 15 Bu feth-i nev-zuhûra dîde-düz-ı intizâr iken
Beşâretle feraḥ virdi dile bir merd-i âgâhı
- 16 O dem leb-rîz olub bu cām-ı ḥâtır feyz-i şādiden
Açıldı ḥāme-i mu^ç ciz -dānîñ şimdi efvâhı
- 17 Zebân-ı tîğ-i cevherdârı **Nāfi^ç** söyledi târiḥ
Bozubdur şimdi İbrāhim Paşā leşker-i şāhı

Târiḥ Sene 255

24

Fā^ç ilâtün Fā^ç ilâtün Fā^ç ilâtün Fā^ç ilün

- 1 Ehl-i Çerkesden iken bir ḥûb-rû Yûsuf-liḳâ
Mısrđan dest-i ḳazâ virmişdi rızḳını añâ
- 2 Ḥ^çāherîn görmek içün gelmişdi Mısr içre o zât
Yûsuf-āsâ vaşl-ı ihvānıyla bulmuşdı şafâ
- 3 Çend māh anda ikāmet eyleyüb ol dürr-i pāk
Ḥ^çāherîn görmek ile olmuşdı ḳalbi pür-şifâ
- 4 Ḳaşr-ı ^çālî içre vāḳi^ç mekteb-i ^çİrfānda
Bir zamān anda ikāmetle bulub ^çizz ü ^çalâ
- 5 Fāriğ-i āzāde iken gül-şen-i ^çālemde ol
Bir çiçek açdı nihāl-i ḳaddine şun^ç -i Ḥudâ

- 6 Şanki giymiş bir çiçekli cāme-i zībāy ol
 ẖadd-i dil-cūsına virmiş başka bir ḥüsn ü bahā
- 7 Līk ziynet didigimiz āfet-i cānı imiş
 Rāh-ı ‘uḳbāya ‘azīmet kıldı ol merd-i Ḥudā
- 8 Hāḳ Te‘ālā rūḥ-ı pākin ṭā‘ir-i ḳuds eyleyüb
 Mesken ola aña ḥūrilerle cennāt-ı ‘alā

Sene 261

- 9 ẖaṭre-i eşkimle yazdım Nāfi‘ā tārīḫini
 Aḥmediñ buldı çiçekden bāḡ-ı ḥüsni de fenā

SER-‘ASKER İBRĀHİM PAŞĀ İNŞĀ EYLEDİĞİ ĀTEŞ VAPURINIŇ TĀRİḲ-İ ĀBDĀRIDIR.

25

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 93a 1 Ol Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥayy-ı Ḥudāvend-i celīl
 İtdi bir destūrını bu demde bir ḥayra delīl
- 2 Ya‘ni kim Ser-‘asker İbrāhim Paşā-yı dilīr
 Meşreb-i pākidir icrā eylemek mā’-i sebīl
- 3 Baḥş idüb deryā-yı iḥsānın ‘aṭāş-ı ‘āleme
 Nīlden zūr ile vāfir aldı āb-ı selsebīl
- 4 Eyleyüb sīr-āb bāḡ u bostān-ı ‘ālemi
 Niyet-i iḥlaşla buldı niçe ecr-i cezīl

- 5 Efḍal-i tā‘ at saḳiyyül-mā’ oldığın bilüb
Aṭyeb-i malın bu rāḥ-ı ḥayrda itdi bezīl
- 6 Niçe biñ naḳd-i ‘azīzin şarf idüb bu rāhda
Yapdı ‘ālem içre bir vapur-ı ‘ālā-yı bī-‘ atıl
- 7 Cūy-ı iḳbālī aḳa her demde ber-vefḳ-i murād
Āb-ı iḥsānına olsun gül-şen-i ṭab‘ ı mesīl
- 8 Oldı cārī ḥāmeden **Nāfi‘** bu nev tāriḥ-i tām
Āteşin vāpur ile aḳdı zihī bu āb-ı Nīl

**TĀRİḤ-İ MEZKŪRUŇ SĀL-İ MEZKŪRDA NĪL CŪŞ U ḤURŪŞ EYLEDİĞİ
TĀRİḤDİR.**

26

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Ḥikmetin iẓhār idüb bu demde Allah-ı celīl
Sāḥa-i Mısr üzre cūş itdi ‘azm-i mānend-i sīl
- 2 Eyle kim feyz-i ‘amīmin itdi kim iẓhār-ı Ḥaḳ
Heft deryā aña nisbetle hemān şey’-i ḳalīl
- 3 Mā’ cārī oldı zāhir Mısrda her gūşeden
Şānına dinse sezā ‘aynen tūsemmā selsebīl
- 4 Oldı erbāb-ı sefen ‘aynı anıñla rūşenā
Līk ḳaṭ‘ oldı yolundan niçe ebnā’-i sebīl
- 93b 5 Mısrıñ oldı ol ḳadar sīr-āb deşt ü kuhı kim
Bulamaz zerre gubārı kühl içün çeşm-i ‘alīl

- 6 Kana girmiş kıbızıl kaçub gelür Sūdān'dan
Kānlu-veş görse kimi olur ocağına raḥīl
- 7 Buldı revnaḳ deşt ü şaḥrā āb u tāb-ı Nīlden
Tā ki ḥāk-i ḥuṣkzārın kıldı gül-zār-ı Ḥalīl
- 8 Şīvesi *cennāti tecrī taḥtiḥal-enhār* iken
Ehl-i Mıṣra nār olub şimdi bu mā'-i bī-⁶adīl
- 9 Şark u ğarbında ḳurā vü zer⁶den yoḳdur bir eṣer
Olması ma⁶mūr bir emr-i ehemdir niçe yıl
- 10 Niçe nāsıñ ḳalbini tekdīr itmişse ne ğam
Şad hezārān ādemde eylemiş ḥüznün mezīl
- 11 Münde(mi)cdir³⁷³ tıyneti içre anıñ ḥavf u recā
Müdde⁶āma tā bu sāl olmuşdurur aḳvā delīl
- 12 Nūş idenler hem girenler diseler n'ola añā
Ḥasbünallāhu Te⁶ālā vaḥdehū ni⁶mel-vekīl
- 13 Kūh u şaḥrālarda bu mā⁶ol ḳadar seyyāḥ kim
Vaḳt-i seyrinde Mesīḥ olmaz anıñla hem-raḥīl
- 14 Seyr ider vehb ü nehb ehli şeh-i zī-şān kim
Kimini iḥyā ider kimini bed-nām u rezīl
- 15 Fehm idenler noḳtadan **Nāfi⁶** didi tāriḥini
Bu sene Mıṣr'ı ser-ā-pā eyledi ğarḳ-āb Nīl

Sene 256

³⁷³ Orijinal metinde مندر münde(mi)cdir şeklinde okunmuştur.

ADANAVİ HAṬṬĀṬ ‘ALİ NŪRİ EFENDİNİN MEDḤİNDE YAZILMIŞDIR.

27

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 ‘Ali Nūri Efendi kim olub ḥaṭṭāt-ı bī-hemtā
Cihānda ḥüsn-i ḥaṭla olmuş ol ma‘rūf müsteṣnā
- 2 Cenāb-ı Ḥazret-i Ser-‘asker İbrāhim Paşānıñ
Hemān emri ile gelmişdi Mısr’a ol melek sīmā
- 94a 3 Muḥādīm-i kirāmānıñ ḥaṭṭ-ı ta‘līmine ol zāt
Temekkün itmişdi kâşrda ‘izzetle kuṭbāsā
- 4 Tamāmen ḥüsn-i ḥaṭṭı eyleyüb mīrāna ol ta‘līm
Daḥi çok bendegānı kıldı ‘ilm-i ḥaṭṭda yektā
- 5 Berāt-ı ḥüsn-i ḥaṭ olmuş degil tevcīh-i levḥ üzre
Kalem-i destinde bir memlūk-i ‘abd olmuşdurur gūyā
- 6 Hudā kılmış aña iḥsān-ı ḥüsn-i ḥaṭṭdan başka
Hişāl-i Aḥsen ile sīret-i memdūḥ-ı lāyuḥsā
- 7 O zātıñ gurbet-i pūr-kürbetin renc-i elīminden
Gice gündüz yerinde qalır iken bī-kes ü tenhā
- 8 Hülāşa qalmayub şabra mecālī ferd oturmaqda
Tezevvüc qaşdına itdi hemāndem niyetin icrā
- 9 Velākin cāriye almaq daḥi hoşdur deyu ol zāt
Hemān aldı ikisin birden ol merdān-ı bī-pervā
- 10 Varub yemm-i siyeh baḥr-i Sefīde mültaḳī oldu

Cihāna geldi ol cem' iyetile bir dürr-i beyzā

- 11 Bu emr-i bü'l' acebden eyler ise göñlüñ isti' cāb
Hudā kādirdir eyler seng-i hāradan gevher peydā
- 12 Egerçi olmasa deycūr olur mı hiç ziyā-yı nūr
Anıñ'çündür ki çün āb-ı hayāta zulmet olmuş cā
- 13 Şayub encüm hesābın Nāfi' ā yazdım aña tārīḥ
Kamer gibi cihān mülkine toğdı mevlid-i ' İsa

ERBĀB-I DEVLETDEN BİRİNİN ZÜHRE NĀM DUĞTERİNİN TĀRİHİDİR.

28

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Cihānda her kime tevfiḳ-i Mevlādan ola behre
Naşīb olur aña her demde bir evlād-ı gül-çehre
- 2 Ki bu günlerde bir erbāb-ı himmet zāt-ı vālānıñ
Vücūda bir kıızı geldi ki beñzer çerḥde mihre
- 94b 3 Eger görseydi hūrān-ı cinān ol duğter-i pāki
İderler idi cümle reşkle şad-çāki-i zehre
- 4 Hudā iḳbāl ü ' ömr ü cāvidān virsün aña her dem
Vire ḥüsn ü cemāli nūr u behcet şāhid-i dehre
- 5 Derün-ı māh çıkdı baqdı reşkile didi tārīḥ
Zihī burc-i sa' ādetden tülū' eyledi bu Zühre

EHL-İ MA‘ ĀRİFDEN BİRİNİN DUĞTERİNİN TĀRİHİDİR

29

Mefā‘ ılün Mefā‘ ılün Fa‘ ülün

- 1 Yine bir ehl-i dāniş ser-firāzī
Semāhat evciniñ bir şāh-bāzı
- 2 Vücūda gelmege bir ıfl-i pāki
İderdi dāimā Hāḡ’dan niyāzı
- 3 Bu günlerde aña Hāḡ itdi ihsān
Ki bir nev-duğter-i pākize-sāzı
- 4 O bir duğter ki çıksaydı cemāli
Olunmaz idi mehden imtiyāzı
- 5 Peder māderiyle ol ıfl-i nev-pāk
Bula ‘îş-i ebed ‘ömr-i dırāzı
- 6 Göreydi şu‘le-i ruhsārın anıñ
İderdi şem‘ andan ihtirāzı
- 7 Didim tāriḡ Nāfi‘ cevherīden
O ġabir zeyn kıldı mehd-i nāzı

ERBĀB-I MA‘ ĀRİFDEN BİRİNİN TEZEVVÜC TĀRİHİDİR.

30

Mefā‘ ılün Mefā‘ ılün Mefā‘ ılün Mefā‘ ılün

- 1 Yine bir ehl-i dāniş olmuş idi ḡayli dem nālān
Felekden kāmını almaḡ için olmuş idi giryān

- 95a 2 Şeb-i bahtı anıñ olmuşdı çünkim tîr ü tārîk
Ümîd-i şubhdan gelmişdi aña ye'sle hırmân
- 3 Tabîb-i çerhden derd-i diline niçe demdir
Devā-hāh olmuş ise her ne deñlü isteyüp dermân
- 4 Şifā-sāz olmamışdır vefk-i dil-hāh üzre 'ālemde
Niçe dem eylemişdi kalbin anıñ hāne-i aḥzān
- 5 Huşûl-i maḥşadına dîdedüz-ı intizār iken
Veliyyün-ni' metiniñ oldı bu dem lûtfına şâyân
- 6 Çerāğ idüb anı tā bir nefesle ḥānedānında
Çerāğın yakdı rüşen kıldı beyt-i ḥātırın el' ān
- 7 Aña yüz kise aḳce baḥş bir demde ol dāver
Anıñ kalb-i ḥazînin bu revişle eyledi şādān
- 8 O da gül-zār-ı 'İsādan olub bir ḡonçe-i zîbā
Şafā-yı ḥātır ile olmuş idi fā'ıḳ-i aḳrān
- 9 Bu sūr-ı pür-sürürünü mübārek eyleyüb Mevlā
Niçe şād u ferahlar virsün aña Ḥazret-i Mennān
- 10 Mücevher-i ḥarfden Nāfi' yazıldı aña hoş târiḥ
Tezevvüc eyledi Ya' ḳûb oldı ez-dîl ḥandān

**CENĀB-I SER-‘ ASKERĪ İBRĀHĪM PAŞĀ’NİŇ KÜÇÜK MAḤDŪMI MĪR
MUŞTAFĀ’NİŇ ‘İLM-İ ḤAṬDAN KETEBE TĀRİḤİDİR.**

- 1 Mîr-i maḥdûm-ı kirâm-ı ḥazret-i ser-‘ askeri
Mündericdir ṭab‘ -ı pākinde anıñ rüşd ü zekā
- 2 Muştafa olduğu içün nām-ı sāmisi anıñ
Ḳalb-i pākin eylemiş Ḥaḳ anıñ’ çün pür-şafā
- 3 Vaḳt-i nev-sālīde taḥşīl-i ma‘ ārif eylemek
Ḥazret-i Ḥayy-ı Ḥudāvend eylemiş maḥşûş aña
- 4 Ma‘ rifetler eşrefiyken bā-ḥuşûşā ‘ ilm-i ḥaṭ
Aña bu siññ-i şağīri içre olmuşdı ‘ aṭā
- 95b 5 Bārekal’lāh zihn-i veḳḳadına hem üstādına
Nesh ü şülûşi eyledi taḥşīl ber-vefḳ-i ‘ alā
- 6 Maḥż-ı tevfiḳ-i Ḥudā-yı ḥazret-i Vehhābdır
Böyle ḥurde-sālde olmak ma‘ ārif-i āşinā
- 7 Bu da iḥsān u ‘ ināyetdir pederle mādere
Nā’il olmak böyle bir ferzende bā-‘ avn-i Ḥudā
- 8 Ḥaḳ Te‘ ālā ‘ ömrini iḳbālle iclālle
Eylesün müzdād-ı şādīlikle her şubḥ u mesā
- 9 Şāhid-i iḳbālını her dem çeküb āğūşına
Dimesün bir gün aña leYTE le‘ alle ve ‘ alā
- 10 Çıkdı Nāfi‘ kıl-k-i cevherdārdan tāriḥ aña
Bā-ḳalem ḥüsn-i ḥaṭṭ aldıñ Mîr Behcet Muştafa

NAZLI HANIM EFENDİ'NİN BİNÂ İTDİĞİ HÂNENİN TÂRİHİDİR.

32

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Ser-â-ser seyr kıldım enfüs ü âfâk-ı dünyâyı
Nazarın görmedim bir böyle cāy-ı hūb u zībâyı
- 2 Hıdiv-i a' zamīnīñ duḡter-i sa' d-aḡter-i pākī
' İmāret eyledi devletle bu kaşr-ı dil-ārâyı
- 3 Getürmüşler na' im-i huldden bir kıt' asın gūyā
Komuşlar bu zemīn-i ferruḡa bu cennet-āsāyı
- 4 Bu devlet-ḡāne içre dāimā ol zāt-ı zī-şān kim
Ziyād-ı ' ömr ü iḡbāl ile bulsun rāḡat-efzāyı
- 5 Mücevher tākına Nāfi' sezā naḡş olsa bu tāriḡ
Zihī ḡānimefendi yapıdī dil-keş kaşr-ı ' ulyāyı

Sene 259

ANṬAKİYYE MÜFTİSİNİN BAĞÇE KONAĞINA TÂRİHİDİR.

33

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 96a 1 Ḥabbeza bu kâşr-ı dil-cūy-ı ' alā
Vefḡ-i dil-ḡāḡ üzre olmuşdur binā
- 2 Sū-be-sū eṡrāfı cennātü'n-na' im
Dinse bir dārūs-sürür aña sezā

- 3 Bāğ-ı huldüñ ref' idüb bir kıt' asın
Naşb kılmasalar bu cāya gūyiyā
- 4 'Ayn-ı 'uşşāk-veş açık revzenleri
Muntazır aḥbābına şubḥ u mesā
- 5 Tākılar çün ebruvān-ı dil-berān
Mihmān üzre iderler merḥabā
- 6 Bu mekānıñ itdigi kesb ü şeref
Kim mekīnīdir bir aşḥāb-ı vefā
- 7 Ya'ni ol müfti-i vaqt-i belde kim
Bir ma'ārif kāmı erbāb-ı teḳā
- 8 Oldıgıyçün tavr-ı müstaḥsen müdām
Ḥüsn-i ḥulkiyle ḥasen denmiş añā
- 9 Şanki mihmān-ḥānesi bir sūrdur
Anda eyler her gelen zevḳ u şafā
- 10 Görmemişler anda bir çīn-i cebīn
Ola pālūde meger kim rū-nümā
- 11 Bu misāfir-ḥāneye her şubḥ u şām
Kim gelüb gitdikce her bāy u gedā
- 12 Hāḳ Te'ālā devlet ü iḳbālle
'Ömrini itsün füzūn-ı bī-intihā
- 13 **Nāfi'ā** yazsam bu cāy-ı dil-keşe
Bir güzel tāriḥ-i ḥūb u ḥoş-edā

- 14 Mu‘ cemī taḥrīriniñ tāriḥidir
Bārekal’lāh hoş mekān-ı dil-güşā

ERBĀB-I MA‘ ĀRİFDEN ELMAS NĀM ‘ ABDİŇ FEVTİNE TĀRİḤDİR.

34

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 96b 1 Tır-i gerdūnuñ açıldı yine dilde yāresi
Oldı göñlüm deşt-i ḥasretiñ āvāresi
Bīve-i gerdūn-ı dūnuñ bir zen-i mekkāresi
Baña bir kār itdi kim yoḡdur anıñ hiç çāresi
Zır-i ḥāke gitdi ḥayfā kim bir elmas pāresi
Ḥaşre dek saña yeter ey çarḥ bu yüz kārası
- 2 Bir cüvān-ı tāze kim olmuşdı serv ü ser-firāz
Ṭab‘ -ı pāki olmuş idi dāim anıñ dil-nüvāz
Ḥüsn-i ḥulḳın söylesem her dem saña ṭul u dırāz
Her ne deñlü vaşfını ta‘ dād kılsam yine āz

Velehū Eyżan

- 3 Ḥāṭırı ḥurrem idi her demde çeşmi rüşenā
Olmaḡ idi kārı hep bī-gāne ile āşinā
Ḥüsn-i aḥlāḡ olmuş idi anda cümle rū-nümā
Bizden itdi ol cüvānı çarḥ-ı bed bizden cüdā

Velehū Eyżan

- 4 Mekteb içre ṭıfl-i nev-res ṭālib-i ‘ irfān idi
Bir cüvān-merd-i dil-āver bende-i fermān idi

Kırb-i bezm-i hāş-ı aḥbāb içre ol şāyān idi
 Meşreb-i pākizesi hoş fāyık-ı aḳrān idi
 Zīr-i ḥāke kemiyetdir ḥayfā kim bir elmās pāresi
 Haşre dek saña yeter ey çarḫ bu yüz kārasi

- 97a 5 Olmuş idi bu dil-i maḥzūnumuñ ol hem-demi
 Bulmuş idim bā' iṣ-ı dil-şād-ı ḥātır-ı ḥurremi
 N'ola bārān gibi aḳıtsam dü çeşmimden nemi
 Yok durur bu yāreniñ her vechile bir merhemi

Velehū Eyżan

- 6 Rūyı şeb-reng idi lākin ḳalbi idi tābdār
 Rāh-ı aḥbābına cān naḳdini eylerdi nişār
 Öyle ṭab' -ı nāzenīn ile iderdim iftiḥār
 Her sözi olmuşdı şankim baña dürr-i şahvār

Velehū Eyżan

- 7 Haḳ Te' ālā rūḥını ḥūrīlere itsün ḳarīn
 Dāimā itsün anı eşref mekān içre mekīn
 İrmedi maḳşūdına çünkim bu dünyāda hemīn
 Cennet-i firdevsde olsun şerefle hoş-nişīn

Velehū Eyżan

- 8 Nūr-ı imānıyla yā Rab ḳabrini pür-nūr ḳıl
 Ḥūr u ḡilmāniñ temāşasıyla anı mesrūr ḳıl
 Raḥmet ü gufrānile duzaḥdan anı dūr ḳıl
 Lezzeten li'ş-şāribin ile anı maḥmūr ḳıl
 Zīr-i ḥāke gitdi ḥayfā kim bir elmās pāresi
 Haşredek yeter saña ey çerḫ bu yüz kārasi

Tamām Şed**TĀRİḤ**

35

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şām u Ruma cünd-i Mısrīler teğallüb eyleyüb
Sevķ itmişlerdi ol şavba niçe hayl ü sipāh
- 2 Kırķ sekiz tārīḥ idi ol kişveri zabt eyleyüb
Gitmege buldılar ol iķlīme zībā şah-rāh
- 3 Yedi yıl anda iķāmet birle 'adl ü dād idüb
İtdiler icrā-yı şer' ullah olar bī-iştibāh
- 4 Mısrıyānıñ ellerinden aldı hep aldıkların
Berr ü baḥr sevķ-i 'asker eyleyüb Maḥmūd Şāh
- 5 Geldi Birr'üş-Şāmdan biriniñ tārīḥin didi
Aldılar üç sa'at içre 'Akkayı ḥayfā vāh

YŪSUF KĀMİL PAŞA'NİŇ TE'EHHŪLŪNE TĀRİḤ

36

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 109a 1 Bu demler Ümm-i Dünyā üstine bir özge şān oldu
Gedālar bāylar o zevķ u şevķa şādmān oldu
- 2 İki tārīḥ düşdi altmış ikidir ikisi de
Birer zā'idse de ḥaķķa ki maķbŭl-i cihān oldu
- 3 Hıdıve şıḥr olub buldı niçe i' zāz u iclāli

Te'ehhülle zihî paşa-yı Kâmil-i kâmrân oldu

YÛSUF KÂMİL PAŞA'NIN MEHMET 'ALÎ PAŞAYA DÂMÂD OLMASI TÂRİHİ

37

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Yine bir başka şüret gösterüb âyîne-i dünyâ
O şüretten niçe zevk ü şafâ olmağdadır peydâ
- 2 Şafâ bezminde ser-şâr oldu cām-ı zevkler yer yer
Kuruldı bârgâh-ı ' âdet-i dîrîn-i Cem gūyâ
- 3 Cilâ geldi dil-i mir'ât-ı dehre şevkden yer yer
Gubâr-âlûd olmuşdı niçe dem günbed-i hâdrâ
- 4 Sipihriñ kâmet-i ham-geştesi rāsıt oldu şevkından
Ki çeşm-i rûşenâsı gördi bir sūr-ı feraḥ-baḥşâ
- 5 Ne sūr amma anı görmemişdir niçe demlerdir
Anıñ mânend-i bir sūr-ı ' azîmi dîde-i dünyâ
- 6 Mizâc-ı ' âleme bûy-ı neşât itdi bu dem te'sîr
Sürür ile kılub ehl-i ' âlem tıldı ser-tâ-pâ
- 7 Hurûş-ı zevke geldi mâhdan mâhiye dek ' âlem
Pür oldu şevk-i pür-envâr ile bu sâḥa-i gâbrâ
- 8 Derûn-ı toba âteşler düşüb ifrât-ı şevkından
Tutuşdı bām-ı çarḥ üzre şihâbân oldu nâ-peydâ

- 9 Şafā-baḥş-ı derūn oldı bu sūr ol deñlü kim ḥalkā
Bu zevk olmazdı ger nūş itselerdi mestler şahbā
- 10 Şikest itdi şihābıñ tār-ı zerrīn rifʿat u ḳadrin
Hevāyiler çıḳub çarḥ üstine oldıḳça pā-ber-cā
- 109b 11 Açıldı dīde-i ehl-i şafāya bāblar yer yer
Şaçıldı niʿmet-i elvān-ı bī-pāyān ser-tā-pā
- 12 Bu deñlü niʿmet-i ʿaẓmī bu deñlü himmet-i evfā
Ki olmuş bir veliyyü'n-niʿmetiñ lûṭfı ile iḥyā
- 13 Ki yaʿni ol ḥıdīv-i aʿẓam-ı dādār-ı ekrem kim
Vücūd-ı pākini itmiş diyār-ı Mıṣra Ḥaḳ iʿtā
- 14 Bu demde cūş idüb deryā-yı bī-pāyān iḥsānı
Şerefle eyledi pür-sūr u pür-nūr cihān-ārā
- 15 Mübārek bād içün **Nāfiʿ** aña yazdı güzel tārīḥ
Ḥıdīv-i Mıṣra dāmād oldı bu dem kāmīl ü dānā

MEKTEB TĀRĪḤİ

38

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Taʿālaʾllāh zihī Kāmīl Efendi-i kerem-pīrā
Rızā-yı Ḥaḳ içün yaptı bu dem bir mekteb-i ʿulyā
- 2 Anı maʿmūra şarf-ı naḳd-i himmet eyledi ol zāt
Ḥarāb olmuşdı aḳdemler dil-i ʿāşık gibi ol cā
- 3 ʿAlāsı mekteb-i şıbyān zīridir ki kütüb-ḥāne

Ma' ārif kisbine bir cāy kim hayli feraḥ-baḥṣā

- 4 Ḥudā hayrātını maḳbūl idüb ol kāmīl-i dehriñ
 Ḳona tā keffe-i mīzānına bu hayr-ı bī-hemtā
- 5 Mücevher ḥarfden **Nāfi'** yazıldı bir güzel tārīḥ
 Zihī Kāmīl Efendi yaptı mekteb-ḥāneyi ' ulyā

MIŞR İLE ḤÜKÜMET-İ ' OŞMÂNİYYE ARASINDA ' AḲD OLUNAN ŞULḤUÑ TĀRİḤİ

39

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Cünd-i Mıṣr bir zamān olmuşdı cebbār-ı ' anīd
 Rūm u Şām üstine istilāsı olmuşdı bedīd
- 110a 2 Heşt sāl oturdılar ol cāyda bī-bāk olub
 Rište-i bī-dādı anda itdiler medd-i medīd
- 3 Tengnā-yı ğamda şıkdılar ahālī'i o dem
 Māl u eşyā aldılar rıfķile andan bī-' adīd
- 4 Bunlarıñ def' ine cidd ü cehd idüb Maḥmūd Ḥan
 Her ne deñlü bu işe itdi ise sa' y-ı mezīd
- 5 Olmadı tedbīri taḳdīre muvāfıḳ ol şehüñ
 ' Āķibet göz yumdı dünyādan idüb ḳaṭ' -ı ümīd
- 6 Şoñra taḥt üzre cülūsunda anıñ şeh-zādesi
 Eyleyüb ḥüsn-i sülūki birle tedbīr-i sedīd
- 7 Berr ü bahren sevķ-i ' asker idüb ol bāğilere

Ṭard u ib‘ād itdiler anları bī-güft ü şenīd

8 Şādılıkla bu belādan cümleñiñ kurtıldığı
Müjdesi olduğda gūş-ı ‘ālemiyān içre resīd

9 Nāfi‘ā bir müjde-ber didi anıñ tārīhini
Mışr ile Sulṭāñ Mecīd itdi eşşah şulḥ-ı cedīd

1256

TEVELLÜD TĀRİHİ

40

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Hezārān şükr ü ḥamd olsun Ḥudā-yı Ḥayy u Menān’a
İder şāyeste her bir kılını bir lūtf-ı iḥsāna

2 Der-āgūş itdirür her bendeye bir şāhid-i maqşūd
Kimi mazḥār iderse dehrde zevk-i firāvāna

3 İder tā bir gül-i neşgüfteyi zīb-i seri anıñ
Gül baḥtın gūşād eyler bu ‘ālem içre bir dāne

4 Bu gül-zār-ı cihānıñ bir ḥalīl-i kā’im-makāmı kim
Ma‘ārifle bu gün fā’iḳdir emşāliyle aqrāna

5 Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥaḳ bir veled virüb aña muṭlaḳ
Muḳārin itdi elḥaḳ anı bu dem ‘izzet ü şāna

110b 6 Sa‘ādetle fūrūzān oldı ḥaḳḳā şem‘-i iḳbālī
N’ola baḳmaz ise şimden girü ol māh-ı tābāna

7 O mevlūduñ mübārek eyleyüb Ḥaḳ maḳdem-i pākin
Küdūret-i cihāndan ḥıfz ola manend-i dervānı

- 8 Pederle māderiniñ rüşen itsün çeşmini her dem
Süre zevk ü şafâlar bu cihân içre emirāna
- 9 O nev-zādıñ olınca müvellid-i pākinden istifsār
Kudūmından haber-dār itdiler bu ṭab‘ -ı nālāna
- 10 Teberrük kaşd idüb **Nāfi‘** aña yazdım güzel tārīḥ
Zihī ‘ izzet ile geldi Muḥammed ‘ İzzet ekvāna

ŞAḤİBÜ’L-ḤAYRĀT VE’L-ḤASENĀT-I MELEKİYYÜ’Ş-ŞIFĀT ERZİGĀNĪ
ḤASAN AĠANIÑ FEVTİ TĀRİḤİDİR

41

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 111a 1 Ḥasan Aġa ki Mısr’ıñ olmuşiken merd-i zī-şānı
İderdi ḥüsn-i eṭvārına ḥayrān nev‘ -i insānı
- 2 Cemī‘ -i ḥüsn-i ḥalkı Ḥaḥ aña itmiş idi i‘ ṭā
Seḥā vü cūdda ḥātem degildi belki aḫrānı
- 3 Nūḳūd-ı himmetin ḥayrāta şarf itmek idi kārı
Huşūşa çok virürdi ehl-i fakre ni‘ met ü nānı
- 4 Şalvet-i şavm-ı ḥayr ile güzār eyler iken ‘ ömri
‘ Azīmet eyledi ḥuld-i cināna ṭā’ir-i cānı
- 5 Yazıldı cevherī ḥarfı ile **Nāfi‘** aña tārīḥ
Civār-ı raḥmete vārdı şerāfetle Erzīgānı

MEKKE-İ MÜKERREME ŞERİFİ ŞERİF ‘ABDU’LLÂHİN PEDERİYLE
MİŞR-I KÂHİRE’DEN MEKKE’YE TEŞRİFLERİNİN TÂRİHİDİR

42

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Cenâb-ı hazret-i dâñā-yı esrâr-ı heme ‘ âlem
Kitâb-ı kâ’inâtı eylemiş ibdâ‘ ile taşnîf
- 2 ‘İbâret hükm-perdâzın itmiş ol kadar aqvâ
Degildir kimseniñ haddi ide yek harfini tahrîf
- 3 ‘İbâdı eylemiş bu ‘ âlem-i kevn-i fesâd içre
Kimin eşrâf idüb ‘ izzetle kılmış kimini tezyîf
- 4 Dirîn-i eyyâm ez-eşrâf-ı Mekke merd-i bî-hemtâ
Be-mihmânî şod ân der-Mısr çend sâl der-ta‘ kîf
- 5 Aña ‘avn-i Hudâ yâr oldığın andan kıyâs it kim
Eb-i emcedleri olmuşdı ibn-i ‘Avn ile ta‘ rîf
- 6 O deñlü ahsen-i takvîme olmuş ol muvaffak kim
Yazanlar vaşf-ı pâkin yazmış anıñ hâric-ez-tavşîf
- 7 Te‘âla’llâh nedir bu nesl-i pâk-i Aḥmed-i Muḥtâr
‘Aṭâ-yı feyz-baḥş-ı Ḥaḳḳla olmuş aña taltîf
- 111b 8 Niçe eyyâm Mısr içre idüb itmâm-ı mihmânı
Yine ‘izzet ile beyt-i Hudâya olıcaḳ taḥlîf
- 9 Şafâ-yı ḥâtır ile ‘âzim-i niyet Hudâ oldu
Be-ḥaḳḳ-ı Merve sa‘ y u maṭlabına itmedi tevḳîf

- 10 Ğudāyā eyle ol zāt-ı ‘ulivv-i şanı her demde
Şadā-yı na‘me-i *Lebbeyk* ile kıl gūşını teşnīf
- 11 Ola her demde ecdād-ı ‘izām-ı pākine pey-rev
Hemīşe nuḥbe-i iḳbāl-i olsun rūyına tekşīf
- 12 Bu ‘azm-i dil-guşānıñ fıkır iderken bende tārīḥin
Hemān dem eyleyüb bār-ı küdürret dili taḥfīf
- 13 Dile ba-‘avn-ı Bārī oldı bu tārīḥ-i nev-cārī
Bi-ḥamdi’llāh kesālet birle anı itmedim tesvīf
- 14 Mücevher şarfla yazsam sezā **Nāfi‘** aña tārīḥ
Ḥicāzı kıldı ‘Abdu’llāh Şerīf i‘zāzla şerīf

**MÜMAİLEYH HAZRETLERİ MEKKE-İ MÜKERREMEDEN HACCI EKBER
OLDIĞI SENE İSTANBUL’A GİDÜB SULTAN MECİDDEN MÜCEVHER
NİŞAN ALDIĞI TĀRİḤDİR**

43

Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün Müstef ilün

- 1 Beyt-i Ğudā-vend cihānıñ ḥādimi İbn-i Şerīf
Ya‘ni ki ‘Abdu’llāh ismi ile olmuşdur ‘arīf
- 2 ‘İzzet ile teşrīf idüb şāh-ı cihānıñ şehrini
İḳbāl-i yümn ile aña hoş geldi ol cāy-ı laṭīf
- 3 Ol āsitān-ı devlete varınca ol iḳbāl ile
Mazḥar olub lūṭf-ı şeh-i devrāna ol merd-i zarīf
- 4 Gūş-güzārım oldıgınca bu peyām-ı feyz-baḥş
Deste ḳalem aldım aña yazmağa tārīḥ-i münīf

- 5 Çıkdı mücevher harfden tārīḥ-i zībā Nāfi‘ā
Cānān-veş cevher nişānın aldı ‘Abdu’llāh Şerīf

1258

MÜŞĀRUN İLEYH ‘ABDU’LLĀH ŞERĪF ḤAZRETLERİ BİR ŞEŞ-ḤANE
TÜFENK ALMIŞ OLDIĞINDAN BU BENDELERİNDEN BİR TĀRĪḤ
İSTEDİKDE YAZILMIŞDIR

44

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 112a 1 Bir tüfek şeş-ḥāne almış idi ol merd-i zarīf
İstemişdi tā ki bizden āña tārīḥ-i münīf
- 2 Emrine idüb ‘iṭā‘ at ben daḥi ol ser-veriñ
Āña bir tārīḥ içün itdim dīl-i zārım redīf
- 3 Bu tūfengiñ şāḥibi olduḡda ‘Abdu’llāh Şerīf
Lafz-ı şeş-ḥane āña tārīḥ düşdi pek laṭīf

1256

İSTANBUL AHĀLĪLERİNDEN ŞĀ‘İR MĀHİR NİHĀD BEG
ḤAZRETLERİNİN DUḤTER-İ PĀKİZE-EŞERLERİNE TĀRĪḤ
YAZILMIŞDIR

45

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Cenāb-ı ḥazret-i mīr-i Nihādın şulb-i pākinden
Ḳamāt-ı şehir-i bend-i ‘ālem içre geldi bir zāde
- 2 Nāzīrin görmemişdir seb‘ a-i seyyāre-gān el-ḥaḡ
O gevher pāreyi bu çār-erkān içre dünyāda
- 3 Ruḡıdır gül-sitān-ı ‘ālem içre bir gül-i ḥandān

Ḳadidir gül-şen-i dehr içre zībā serv-i āzāde

4 Ḥudā her dem o gevher-pāre-i şihḥat serīrinde
Nihād-ı pākini naḡş-ı kederden eylesün sāde

5 Çıḳub bir serv ḳad dil-ber didi Nāfi‘ aña tārīḡ
Züleyhā ḳondı mehd-i nāz içre Ümm-i Dünyāda

İSMĀ‘İL NEVZĀD İÇÜN TĀRĪḤ YAZILMIŞDIR

46

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Hezārān şükr-i nā-ma‘ dūd olsun Ḥayy-ı Mennān’a
Ki maḡhar eylemiş her bendesin bir lûtf-ı iḡsāna

2 Kimin itmiş serīr-i saltanat üstinde pür şādī
Kimin itmiş ser-efrāzıyla fā’iḡ cümle aḳrāna

3 Kimin eylemiştir menzil-i maḡşūdına vāşıl
Kimin maḡrūn ḳılmış ‘izzet ü devlet ile şāna

4 Kimin māl u menāl ile cihānda eylemiş mesrūr
Kimin evlād-ı baḡşıyla şafā-yāb itdi devrāna

5 Ki bu günler feyz-i Ḥaḳla bir ehl-i idrākiñ
Yed-i ümmīdine gecdi bu dem bir pāk dūr-dāne

6 Ki bir nev-zāde tıfliñ maḡdemiyle çeşm-i āmāli
Güşāde birle menzil-gāh oldı nūr-ı ‘irfāna

7 O bir tıfl-i mükerrrem kim yazılmış vech-i pākinde
Tesürrü’n-nāzirīn āyâtı āşār-ı belīgāne

8 O ıfl-i pāk ola dā'im mu'ammer ıul-i 'ömr ile
İre 'ış u neşāt u ma'rifetle lûtf-ı Yezdān'a

9 Yazıldıķda mücevher harfile **Nāfi'** aña tārīh
Fürüg-endāz oldu nūr-ı İsmā'il ekvāna

**MIŞRDA MİR-ALAY-I KİRĀMDAN İSTANBULİ 'ĀRİF BEĞİN MAHDŪMİ
AĞMED BEĞİN FEVTİNE TĀRİĖDİR KAYD OLMUŞDUR**

47

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey felek niçün bize bu kec nigāh
Toğrı söyle var mıdır bizde günāh

2 Bir veled baķşıyla rüşen-i çeşm iken
Aldıñ elden dīdemi kıldıñ siyāh

3 Teng kıldıñ başıma bu 'ālemi
Koymadıñ yerde bize bir şāh-rāh

4 Mīr-alay içre bir 'ārif iken
Kılca gelmez dīdeme hayl ü sipāh

5 Hāke tıkdıñ hayf o ıfl-i pākimi
İtmediñ şerm ü hayāyı ez-ilāh

6 Hūr u rıdvāna mülākāt eyleyüb
Dār-ı cennet içre bulsun dest-gāh

7 **Nāfi'** ā benden de almışdı felek
İki pāk gevherim bī-iştibāh

8 Şabrdan özge buña bir çäre yok
Diyelüm aña hemân tãbe şerâh

9 Didi sūzişle peder tārīhini
Hulde mīr Aḥmedim ṭayr oldı āh

İRÂN ZEMİN ŞU‘ARĀ-YI A‘ZĀMI VE ḤAṬṬĀṬ SİḤR-ĀFERİN
KİRĀMINDAN SENGLĀḤ-I DEVRĀNİŇ MEDH-İ ḤAṬṬINDA
YAZILMIŞDIR

48

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 114b 1 Zihī bu ḥaṭṭ-ı dil-cūy-ı dil-ārā-yı feraḥ-baḥşā
Naẓīrin görmemişdir ḥalk olaldan dīde-i dünyā
- 2 Bu nev ḥaṭṭıñ ‘Utârid gelse ḥaṭṭ-ı istivā üzre
Ne mümkündür naẓīrin eyleye taḥrīr ile imlā
- 3 Nuḳūşuñ medḥi rāci‘ oldıgıyçün şāhib-i naḳşa
Bu ḥaṭṭıñ şāhibi de bir ma‘ārif-kānīdir ḥaḳḳā
- 4 Daḥi bu ḥaṭṭ-ı dil-cūy-ı bedī‘ āşāra da bā‘ iş
Olubdur Mışra bir vālī-i vālā-şāndır ḥaḳḳā
- 5 Binā itmiş ki bir cāmi‘ bu demde ḳal‘ a-i Mışr’a
Cihān içinde olmuşdur ‘adīmü’l-mişl-i bī-hemtā
- 6 Ki ya‘ni ḥazret-i vālī-i vālā-şān-ı Mışr ol kim
Olubdur nām-ı sāmīsi de Muḥammed ‘Alī Paşa
- 7 Ḥudā sa‘yını meşkūr ide anıñ ecrini mebrūr
Bu ḥayrāt olına tā keffe-i mīzānına ilḳā

8 Bu ھاٲٲ-ı dil-güşāda olduġınca sengde merķūm
Feleklerde melekler söylesünler āferīn bādā

9 Didiler **Nāfi‘ ā** cevher-şinās-ı dehr tārīhin
Bu ھاٲٲ-ı senglāh a‘ lū’l-e‘ ālīdir ‘ imād-āsā

sene 1260

**ḤIDĪV-İ MIŞR MEḤMED ‘ALĪ PAŞA EFENDİMİZİN BİR GİCE İÇİNDE
MİR-ALAYLIĞLA ÇERĀĖ İTDİĞİ ŞĀBĪT BEĞ’E YAZILAN TĀRĪHDİR**

49

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1 ‘ İbād üzre bu demde şefķat-i Rabbū’l-En’ām oldu
Sürür u zevķ ü şādī hep ķarīn-i ḥāş u ‘ ām oldu

2 Der-āġūş oldu bu demlerde cümle şāhid-i maķşūd
Serīr-i ‘ izz ü nāz içre gelüb ‘ uşşāķa rām oldu

3 Çerāġān zümresiniñ rüşen oldu baḥt u iķbālī
Şabāḥu’l-ḥayr geldi dāfi‘ -i hengām-ı şām oldu

115a 4 Ḥūşūşa kim bu āvān-ı meyāmin- iķtirān içre
Şerefle Mīr Şābit nā’il-i baḥt u merām oldu

5 Mübārek eylesün Mevlā bu ‘ izz ü cāh ile sözün
Terāķķubsız bu elṭāf u ‘ ināyetle bekām oldu

6 Bu sūr-ı pūr-sürūra yazmaķ içün bir güzel tārīh
Zebān-ı kil-k-i **Nāfi‘** den bu bir ‘ ālemde nām oldu

7 Nişān-ı cevher-i pāki idüb eş‘ār-ı tārīhin
Zihī bu mīr-alayīde Şābit şād-kām oldu

sene 1261

YİNE MÜŞARUNİLEYH HAZRETLERİ KÂMİL PAŞA HAZRETLERİNİ
DÂMÂD İDÜB ÇERÂĞ BUYURDIKLARINI SÛR-I PÛR-SÛRÛR
TÂRİHİDİR

50

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Bu demde sāḥa-i Mıṣr oldı gūyā ṣaḥn-ı Sa' d-ābād
Dinilse gūṣe-i ḥuld-ı berīn olmazdı istib'ād
- 2 Kıruldı tā ki bir sūr-ı ' aẓīm hem ' adīmü'l-miṣl
Ki anda oldı şimdi ṣem' -i ṣevḳler īḳād
- 3 Derūn-ı ḥalḳa ol deñlü meserret oldı cārī kim
Sarāy-ı ṣaḥnı oldı ḥāṣ u ' āmiñ zevḳile ābād
- 4 Kūdūrāt-ı cihān nā-būd oldı hep gönüllerden
Ki bir sūr-ı sūrūra başladı tā bir kerem mu' tād
- 5 Ki ya' ni ḥazret-i vālī-i vālā-ṣān-ı Mıṣr ol kim
Vezīrān-ı cihān içre bu gün yokdur aña endād
- 6 ' İnāyetle çerāğ idüb bu dem bir bende-i ḥāṣiñ
Çerāğān ṣevḳı oldı şimdi gūyā Mıṣrda īcād
- 7 Ğam u ālām-ı dünyā maḥv olub cümle ḥavāṭırdan
Bu sūr içre olursa n'ola çok nā-ṣādılar dil-ṣād
- 8 Mübārek eylesün Mevlā bu sūrın zāt-ı pākine
Muvaffaḳ ola böyle sūra bā-evlād bā-aḥfād
- 9 Hemīṣe kāḥ-ı iclāl-i bülendin Ḥazret-i Mevlā
Zemīn-i Mıṣr'da ābād itsün anı ber-mu' tād

- 115b 10 Mu‘îni Hâzret-i Bârî zâhîri ‘Avn-ı Cebbârî
Sürûşân ola yâri ide cünd-i kudsiyân imdâd
- 11 Bu sūr-ı pūr-sūrūruñ fikri derken ben de târîhin
Huṭūr itdi bu mıṣra‘ ḥâṭıra bâ-feyz ü isti‘dâd
- 12 O dem aldım ḳalem destime yazdım bir güzel târîḥ
Bu ma‘nâ birle **Nâfi‘** eyledim naẓm ehline irşâd
- 13 Dile feyz-i Ḥudâ-dâd ile bir târîḥ idüb imdâd
‘Azîz-i Mıṣra bir Yūsuf-şiyem oldı zihî dāmâd sene 1261

**ALTMİŞ İKİ TÂRİHİNDE MİŞRDA BEHER SENE ‘ÂDET ÜZRE CEREYÂN
İDEN NİL-İ MÜBÂREK CÜŞ EYLEDİKLERİNDE YAZILAN TÂRİHDİR**

51

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Her zamân bir ḳudret izhâr eyler Allâh Celîl
Ya‘ni vaḥdâniyyete ol ḳudreti eyler delîl
- 2 Âb-ı Nîli Mıṣr’ın iḥyâsına bâ‘ iş eyleyüb
İtmede icrâ anı gâh keṣîr ü geh ḳalîl
- 3 Ol mübârek cûy aḳub miḳyâsile mîzânile
İtmez idi ekṣer evḳâtı taḥallûf ay u yıl
- 4 Ümm-i Dünyâ’nın olub ezrâḳ u ḳûtu rû-nümâ
Olur iken bu mübârek âbdan ḥalka beẓîl
- 5 Ḥikmet-i Yezdânî gör kim bu mübârek sâlde
Mıṣrıñ etrâfını tûfân gibice tutdı bu seyl

- 6 Deşt ü şahrâyı kūrâyı ser-te-ser maḥşūr idüb
Ġarķ-ı tūfān-veş ahālī cümleten oldu zelīl
- 7 Keşretile olmuş ise her deñlü ger bu şu
Kılletine ol kadar olmuş rehānıñ bu delīl
- 8 Hāķ Te‘ ālā ide bu tūfānıñ encāmını ḥayr
‘ Ālem içre vire Mevlāmız aña ḥayr-ı Ḥalīl
- 9 Lafzen ve ma‘ nen yazıldı **Nāfi‘ ā** tārīḫ aña
Altmış iki de tecāvüz eyledi ḥadden bu Nīl

‘AYN-TĀB ḤĀNE-DĀN-I KĪRĀMĪ DEVLETLÜ BAṬṬĀL BEG
ḤĀZRETLERİNE DEVLET ṬARAFINDAN NİŞĀN-I İFTİḤĀR GELDİKDE
YAZILAN TĀRĪḤDİR

52

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 117a 1 Lûṭfin ızhār itdi bu dem Ḥālīķ-i kevn ü mekân
Oldı rûşen-sāz bil-cümle ḵulüb-ı ins ü cān
- 2 Bā-meserret ṭoldı hep dil-ḥāne-i aḥbāblar
Nitekim maġmūm olmuşdı ḵulüb-ı dostān
- 3 Hep ḥasūdānıñ idince nār-ı ḥüzni iltihāb
Ol kadar buldı feraḥlar ḵalb-i pāk-i dostān
- 4 Şimdi kıldı şāhid-i baḥtım baña ‘ arz-ı cemāl
Perde-i zīr-i ḥafāda gerçi olmuşdı nihān
- 5 Serv-i iķbālim ser-efrāz ile oldu sebz-pūş

Çok çalışmışdı kabāsın şoymağa bād-ı hazān

6 Kevkeb-i ikbāller seyr itdi ber-vefķ-ı murād
İtse bu demde sezādır necm-i sa‘dın iktirān

7 Feth olub bāb-ı meserret şimdi ehl-i ‘āleme
Oldı lebrīz-i feraħla dehr bī-rīb ü gümān

8 Dest-ber-bālā idüb farķ-ı feraħdan şevķle
Çeng ü ‘ūdile nevāya başladı bāzī-gerān

9 Gül-sitān-ı dehrde açıldı güller cā-be-cā
Nağme-i dil-sūz ile bülbüllere geldi figān

10 Neşr olub āfāķda peyk-i şafānıñ leşkeri
Sürdiler ceys-i ğamı şādī ile tldı cihān

11 Bunca zevķile neşātıñ bā‘ işin şordum o dem
Söyledi bu sırıñ aşlını baña bir nükte-dān

12 Didi bu günlerde bir aşķāb-ı ‘izz ü rif‘ ate
Sūy-ı devletden aña va‘d olmuş idi bir nişān

13 Ya‘ni kim ol ‘Ayn-tābıñ hānedān-ı eşrefi
Mīr-i Battāl ile nāmı dehre olmuş dāstān

117b 14 Muntazırdı sūy-ı devletden niçe eyyām kim
Bir meserretlü haber gūşına ola hoş resān

15 Pāye-i ‘āliyye-i iştābla müdiriyyeti
Aña ihsān-ı Hümāyūn oldı bu demde hemān

- 16 Nîk-nâmı nezd-i şāhen-şāha ‘ aks-i endāz olub
Bir nişān kim aña ihsān itdiler gevher-feşān
- 17 Sīnesinde ol nişān-ı dil-güşā itdi karar
Lem‘ a-i rahşendesı āfākda oldı ‘ ayān
- 18 Maşrıķ-ı hūsnindeki nūr-ı Hudānıñ pertevi
Lem‘ a-pāş olmuş idi rüyında rüzān u şebān
- 19 Hāmdülillāh bu nişān kim geldi bā-‘ izz ü şeref
Nūr-ı vechi şimdicek oldı anıñla tev-emān
- 20 Ced-be-ced ‘ ālī neseb bir zāt kim vālā haseb
Emriniñ fermān-beridir hep kihān ile mihān
- 21 Ol kadar olmuş civān-merdīde nāmı müştehir
Şehrden şehre iderler nîk nāmın armağan
- 22 Dem-be-dem artar fūrūğ-ı ‘ izziniñ māhiyyeti
Sāye-i zıll-i Hudā oldıķca aña sāyebān
- 23 Sāha-i gül-şen-serāy-ı dehr olurdı ‘ ıtr-nāk
Büy-ı halkından saña yek şemmesin kılsam beyān
- 24 Ol kadar vardır nesīm-i lūtfınıñ te’sīri kim
Rūh-baħş olur cihāna yek nefes olsa vezān
- 25 Kūhlar-veş eylese fakr ehline cūd-ı seħā
Kıl kadar gelmez anıñ çeşmine büy-ı imtinān
- 26 Rāhat u āsāyiş-i ehl-i cihāndır cünbüşi
Rāh-ı Hāķda naķd-i cānın virse de itmez ziyān

- 27 Müşterîdir kâle-i ‘irfâna ʔab‘ -ı pâki kim
Bû-riyâdan aʔlas u dîbâ ümîd eyler her an
- 28 Mündericdir hilʔat-i pâkinde âşâr-ı vefâ
‘İzz ü devlet-i ʔal‘ at-i pâkîzesinde müstebân
- 118a 29 Vech-i pâkinde mücellâdır tesurru’n-nâzirîn
Pençe-hâ-yı tâb-nâkinden olunca zer-feşân
- 30 Ehl-i iʔbâl-i cihân olduğına şâhid bu kim
Hâʔ sözi maʔbûl eyler bilmez ol yahşi yaman
- 31 Eyleme ıtnâb **Nâfi‘** rişte-hâ-yı nazmı kim
Söz dırâz olur ise maʔbûl olmaz her zamân
- 32 Devletin müzdâd ‘ömrin eylesün efzûn anıñ
Ol Cenâb-ı Hâzret-i Perverdigâr-ı Müste‘ân
- 33 Bu sürûr-ı pür-şafâya kilik-i târîh-âşinâ
İtdi bir târîh-i inşâ kim müşârün bi’l-benân
- 34 Bir gelür bu ‘âlem içre böyle târîh-i laʔîf
Buldı Baʔtâl Beg zihî bâ-‘izz bir devlet-nişân 1261

**TRABZON ‘ULEMÂ-YI FEHĖĖÂMINDAN MÜDERRİSİN-İ KİRÂMDAN
İBRÂHİM EFENDİNİN VELEDİNE YAZILAN TÂRİĞDİR**

53

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

121a³⁷⁴1 Mücid-i kevn ü mekân Hâzret-i Hâyı ü Hâlik

³⁷⁴ 120a-120b’de yazı yoktur.

Mübdî' -i cümle-i mevcûd-ı şabâhı fâlık

- 2 Nev' -i insânı idüb eşref-i mevcûdâtı
Cebhe-i pâkini envâr ile itmiş şârık
- 3 Eylemiş tâ ki tenâsüble ser-efrâz-ı cihân
Cümle eşyâ üzre âdemi itmiş fâyık
- 4 Kim bu günlerde bir erbâb-ı reşâd-ı pâkiñ
Bir veled-i bahşla dil hânesin itmiş bârık
- 5 Bir veled kim anı ibdâ' idüb Bârî Hudâ
Ahsen-i vechle akrânına olmuş fâyık
- 6 'İlm ü 'irfânla 'ömrini anıñ Hâzret-i Hâk
Öyle müzdâd ide kim 'âdeti ola hârık
- 7 Eb ü ümmiñ anıñla ola çeşmi rûşen
Bulsalar anıñ ile nûr-ı şafâyı lâyık
- 8 Fikr idüb ol veled-i mâh-likâya târîh
Güşuma eyledi tebşîr anı bir hâzık
- 9 **Nâfi'â** müvellid-i pâkine didim târîhin
Kevne bâ-hayr zihî geldi Muhammed Fâyık

sene 263

OTUZ YEDDİ TÂRİHİNDE HALEB ETRÂFINDA VÂKİ' OLAN ZELZELE-İ
'AZÎME 'AYINTABDA DAHİ VÂKİ' OLMAĞIN ANIÑ TÂRİHİDİR.

54

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Hâzret-i Kâdir ü Kayyûm u 'Azîz ü Vehhâb

Ḳābız u Bāsıṭ zül-Baṭş-ı Ḳaviyy ü Tevvāb

- 2 ‘Ālem-i kevni iden ketm-i ‘ademden ibdā‘
Hüsn-i tanzīmle virmişdir aña revnaḳ u tāb
- 3 Lûṭf u ḳahrını idüb biribirine tev’em
Bendegān üzre gehī lûṭf ider gāh ‘itāb
- 4 Sāḩa-i lûṭf u ‘ināyātına yoḳdur ğāyet
Şiddet ü ḳahrına da yoḳ raḳam ḩadd ü ḩesāb
- 5 Ḳudret-i bāhire ile yaradub ekvānı
Ḳuvvet-i ḳarihesiyle daḩi eyler nā-yāb
- 138b 6 BaḒlamışdır seni *lā yūs’el ‘ammā yef’al*
Kimseniñ ḩaddi degildir ki vire aña cevāb
- 7 Ḩükmi bir emre ta‘alluḳ idicek ‘ālemde
İder elbette anıñ ḩükmini icrā ĩcāb
- 8 ‘Ādet-i cāriye-i ḩazret-i ḩaḩdır bu kim
Bir ‘alāmetle ider ḩulları her dem erhāb
- 9 Ya‘ni ez-cümle bu nev-sāl-i pür-endüh içre
N’oldı izn-i ḩaḩla diñle bu şehr-i ‘Ayıntāb
- 10 Erba‘a gicesi sa‘at iki buçuḳda hemān
Kimi bī-dār idi ḩalkıñ kimiside der-ḩ‘āb
- 11 Muṣṭarib oldu bu ecrām u zemīn bi’l-cümle
Nitekim seyl-i revān içre olan cām-ı ḩabāb

- 12 Ğazab-ı havf-ı Hudāyı göricek havfindan
Oldılar vālih ü hayrān kamu şeyḡ u şebāb
- 13 Hedm olub bir niçe ma‘ müreleri ‘ Ayıntabıñ
Niçe biñ ḡāneleri oldı ber-endāz-ı ḡarāb
- 14 Niçe ma‘ mūr ḡurā oldı ḡarābe müşrif
Ḳondı diḡḡān yerine ṭāife-i büm u ḡurāb
- 15 Ḥāb-ı nāzı niçe meh-pāre-i nāzik bedeniñ
Ol şeb-i tūre vü tār içre olub zīr-i türāb
- 16 Tābiş-i āteş ḡahr u ḡazabı Mevlāniñ
Cigerin eyledi çok kimseniñ ol şebde kebāb
- 17 ‘ Ālemi ḡarḡ idicek mevce-i tūfān-ı belā
Eşḡ-i çeşm-i zu‘ afā eyledi dehri seyl-āb
- 18 Daḡı çok mescid ile medrese vīrān oldı
Ḳaldı cāyında anıñ vār ise şimdi miḡrāb
- 19 İki biñ sāl ṭuran ḡışn-ı ḡaşīn-i ḡal‘ a
Hedm olub cümle esāsiyla mişāl-i ḡurāb
- 20 Çok mināre ḡaluben başını taşdan taş a
Şanki bir ejder-i medhūş iderdi pertāb
- 140a 21 Niçe biñ ḡāneleriñ geḡdi zemīne saḡfı
Ber-hevā oldı niçe ḡaşrda mānend-i seḡāb
- 22 Ḳaldı şıfr’ül-yed üşüb içre niçe şāḡib-i māl
Şol güneḡkār gibi kim ‘ arz olunub aña ḡesāb

- 23 Yalınız belde-i ‘Ayıntāba degildir bu keder
Şehr-i Anṭākiyye Killiz Haleb oldur yebāb
- 24 Münhedim oldu ‘imāretleri ol beldānıñ
Kalmadı hiç ahālīsine merci‘ le me’āb
- 25 Kimisi eyleyüb eṭrafla naşb-ı hıyām
Kimisi de idüben şayf u şitā içre şitāb
- 26 Cümleñiñ bu hareket şabr u sükūnun aldı
Kaldılar şubḥ u mesā zār ile mānend-i zübāb
- 27 Görmemiş dīde-i encüm buña mānend-i belā
Çok zamandır ṭolaşur çerḥ mişāl-i dolāb
- 28 İşbu yıl zāhir olan vākı‘ a-i ‘uzmādan
Kalmadı zerre kadar hiç kuşūr-ı aḥbāb
- 29 Hāşılı bunca kazāyāya dūcār olduğımız
Keşret-i ma‘ şiyet fışk u fücūr u eznāb
- 30 Geliñ ey zümre-i İslām niyāz-ı Hakk idüb
Ṭotalım şıdk u ḥulūşile hemān rāh-ı şavāb
- 31 Ṭutıcak şıdkile elbette ṭarīk-i Hakkı
Oluruz vāşıl-ı me’mulle me’mūn-ı ‘ikāb
- 32 Ey ki maşnū‘ -ı bu ecrām-ı zemīn-i süflī
V’ey ki kudret ile mebdū‘ ı olan seb‘ -i kabāb
- 33 Hāzret-i faḥr-i cihān ḥürmetine yā Mevlā

‘ Afv u ğufrānıñla kılma bizi ehl-i ‘ azāb

34 Bir yaña tıtdı cihānı ğāzab-ı hısm-ı Hudā
Bir yaña cümle ‘ ibād üzre sitem buldı nişāb

35 Ser-be-ser cevır ü fesādıyla tölunca dünyā
Āteş-i fitne cihānı idüben isti‘ āb

140b 36 Sālik-i şāh-reh-i Hāq olalım bi’l-cümle
Ġafarallah limen tāb minezzzenbü tāb

37 Nāfi‘ ā düşdi bu nev vaq‘ aya tāriḥ-i tamām
‘ Ayıntabı bu gece zelzele kıldı bī-tāb

**BAĠDĀD VĀLİSİ DĀVUD PAŞĀ REF‘ OLUB MAĠĀMİNA ‘ALİ PAŞĀ
NAŞB OLUNDUĞDA MU‘ AMMĀ GŪNE TAḤRİR OLUNAN TĀRİḤDİR**

55

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Yine bir başka şüret gösterüb āyine-i maḡşūd
O şüretten göründi ‘ ālem içre feyz-i nā-ma‘ dūd
- 2 Açıldı yine estār-ı hafādan çehre-i kudret
Zuhūra geldi bu dem niçe yüz biñ ḥikmet-i ma‘ būd
- 3 Tūlū‘ itdi yine bir necm-i raḡşān sūy-ı ḥāverden
Aña mazḡar olubdur ġālibā bir tālī‘ -i mes‘ ūd
- 4 Toğub burc-i esedden āfitāb-āsā celādetle
Şaf-ı deycūr-ı a‘ dāyı iden bir darbile nā-būd
- 5 ‘ Ali Paşā-yı düstūr-ı mu‘ azzam şīr-i şavlet kim

Nazîri ‘ayn-ı ‘âlem içre hergiz olmamış meşhûd

- 6 Ser-i devlet-medârı lâne-i murğ-i hümâ iken
Bu günler anda oldu sâye-i zıll-i hümâ memdûd
- 7 Ki ya‘ni Hâzret-i Sulţân Maḥmûd-ı felek-mesned
Aña ḥüsn-i nazarla rişte-i ḥubbun idüb ma‘ḳud
- 8 Anı vâli-i vâlâ-şân-ı Bağdâd-ı behişt-âbâd
İdüb olmuş niçe vâlâ-merâtib zâtına mev‘ûd
- 9 Mübârek eylesün bu manşıb-ı vâlâ- maḳâmı Hâḳ
O burc-ı evliyâda ola zâtı feyizle pür-sûd
- 10 Ola fetḥ u zafer her ḳande gitse rehber ü hem-râh
Vücûd-ı devleti olsun cünûd-ı ğaybile mecnûd
- 11 Bu sūr-ı pür-sürûruñ **Nâfi‘â** geldikde tebşîri
Şafâ vü zevḳ u şâdîden olurken şârîf-ı mecnûd
- 141a 12 Dile bâ-‘avn-i Bârî oldu bu târiḥ-i nev-ḥârı
O demde vâridât-ı ğâyb oldu ṭab‘îma mevrûd
- 13 Feraḥ leb-rîz olub olub bu cām-ı ser-şârıñ neşâtından
Açıldı râh-ı diller olmuşiken niçe dem mesdûd
- 14 Tefâ’ülle didim bâ-şevḳ bir târiḥ-i ra‘nâ kim
N’ola aḳrânıma şimden gerü olur isem maḥdûd
- 15 Olub Bağdaddan Dāvûd Paşâ ref‘ ile merdûd
‘Ali Paşâ-yı ‘âlî-câhî kıldı naşb Ḥân Maḥmûd

KAŞERİYYE MÜFTİSİ-ZÂDE SÂLİM EFENDİ HÂZRETLERİ TEZEVVÜC
EYLEDİKLERİNDE ‘AYINTAB’DAN YAZILUB İRSÂL OLUNAN
TÂRİHDİR

56

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

- 1 Cenâb-ı Hâzret-i Sâlim Efendi rûşenâ-dil kim
Harîm-i bezm hâşü’l-hâşdan bir lem‘ a şevk aldı
- 2 Olurken künc-i ğamda müstekin meskûr bâlile
Bu vâlâ mesnedinde nez‘ -i hâfîz birle fevk aldı
- 3 Gelüb bir kâmet-i serv-i revân Nâfi‘ didi târih
Bu sâl içinde Sâlim izdivâcî ile zevk aldı

MAR‘AŞ ‘ULEMÂSINDAN EL-HÂC MES‘ÛD EFENDİ HÂZRETLERİNİN
MAHDUMLARI MAHMÛD’UN VELÂDETİNE TÂRİH-İ RA‘NÂDIR

57

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

- 1 Te‘âlallâh bu feyz-i Hâzret-i Qayyûm-ı bî-hemtâ
Ki nev‘ -i âdeme virmiş hezâr elîf-ı lâ-yuḥşâ
- 2 Kimine taḥt u tâcî baḥş idüb şâh-ı cihân itmiş
Serîr-i ‘ızz ü nâz üzre ser-efrâz eylemiş Mevlâ
- 3 Kimin mâl ü menâlile cihânda eyleyüb mesrûr
Cihânda câh u iclâlile kılmış anı pâ-ber-câ
- 4 Kiminiñ rişte-i ümîdini bend eyleyüb fakra
‘Aṭâ-yı rûz-ı ferdâ ile kılmış tesliyet-baḥşâ

- 141b 5 Kimine‘ ilm ü ‘ irfân eylemiş ihsân lûtfundan
İki ‘ âlemde kılmış anlar maqbûl ü müsteşnâ
- 6 Kimiñ mîlâd-ı evlâdıyla mesrûrül-fu’âd itmiş
Gözine kıl kadarca gelmemiş dünyâ vü mâfihâ
- 7 Cenâb-ı Hâzret-i Mes‘ûd Efendi kim melek-ğaşlet
Vücûdı nüh-şadefde gûyiyâ bir gevher-i yektâ
- 8 Bu eyyâm-ı sürûr encâm-ı yümn-i iqbâlde tâ kim
Müşerref eylemişdir anı bir ferzend ile Mevlâ
- 9 Nihâl-i ‘ ömrini bâr-âver itmemiş idi evvel
Cenâb-ı Hâzret-i Hayy-ı Qadîm hâlîku’l-eşyâ
- 10 O bir ferzend-i şâfi-meşreb pâkize-ţal‘ at kim
Cebîninde tesurru’n-nâzırîn olmuş anıñ imlâ
- 11 Gül-i ruhsârını seyr itse ol tıfl-i nev-âmûz
Olurdu cân u dilden ‘ âşıqânı bülbül-i şeydâ
- 12 Leţâfet hem necâbet hem feţânet-i vech-i pâkinde
O tıfl-i nev-resîdiñ zâhir olmuş gün gibi Hâkķâ
- 13 Serîr-i ‘ izzet üzre eylesün Hâk ‘ ömrini efzûn
Kemâl ü ‘ ilm ü ‘ irfânile olsun dehrde ber-câ
- 14 Mücevher-i harfden Nâfi‘ düşüb mevlûdüne târih
Zihî bu dehre teşrîf itdi Maḥmud-ı melek-sîmâ

BİÑ İKİ YÜZ ALTMİŞ TĀRİHİNDE İKİ KERE MĀH-I MÜNİR HUSŪFA
GİRDİKDE İŞBU TĀRİH LAFZEN VE MA‘NEN YAZILMIŞDIR.

58

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fa‘ülün

- 1 Kevākibden şümār oldı bu tārīh
Sene sittinde oldı husūfeyn

REŞİD MUŞTAFA EFENDİ NİYĀBETLE ‘AYINTABA TEŞRİFLERİNDE
‘AYINTAB MAHKEMESİNE YAPDIĞI KĀŞĀNENİN TĀRİHİDİR.

59

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 1 Bi-ḥamdil’lah feyz-i Ḥazret-i Ḥaḡ rūšenā oldı
Göñülde ma‘nā-i bī-gāneler hep āşinā oldı
- 142a 2 Gidüb jeng-i kudūrāt-ı cihān āyine-i dilden
Cemāl-i şāhid-i maḡşūdlar şüret-nümā oldı
- 3 Şafā-yı ḡalbile bir zāt-ı vālā kim bu günlerde
Emīn-i dil-pesend-i şer‘-i pāk-i Muştafā oldı
- 4 Vücūd-ı gevheriniñ lāzım iken cümleye hıfzı
Şadef veş aña bu ḡaşr-ı mücellā zīb cā oldı
- 5 Reşād-ı ‘aḡl u şāf-ı tıynet oldıḡına şāhiddir
Hemīşe muḡliş u ismi Reşīd ü Muştafā oldı
- 6 Derūnunda ola ḡayra muvaffaḡ sākin olduḡca
Ki el-ḡaḡ zātına bu dār-ı ferḡunde sezā oldı
- 7 İki şāhid gelüb işbāt birle söyledi tārīh

Buñā kāṣāne-i zībā maḥfel-i şer‘a binā oldı

‘AYINTĀBİYYŪ’L-AŞL BOZOĞLI-ZĀDE DİMEKLE MA‘RŪF U MEŞHŪR
OLĀN ‘ĀKİF PAŞĀ MIŞRA GELÜB BA‘DE EDĀ’ŪL-ḤACC
İSKENDERİYE’DE VEFĀTİ TĀRİḤİDİR.

60

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Āli ‘Osmān vüzerāsından bir ehl-i hüner
Bu sene itmiş idi ḥacc-ı şerīfini edā
- 2 Yine ‘avdetde gelüb Mülket-i Mısr içre o zāt
Çend rûz anda oturmuş idi bā ‘izz ü ‘alā
- 3 Şoñra İstanbül’a niyet idüb ol dāver-i pāk
Şehr-i İskenderiye vardı o merd-i dānā
- 4 Boğazı geçmeden evvel orada peyk-i ecel
Anı bir şık boğaz itdi ki gelüb yanına tā
- 5 Murğ-i rûhını anıñ cennete iṣāl itdi
Hür u ğılmānile buldı şeref zevk u şafā
- 6 Nūr-ı dīdār-ı Ḥaḳ ile daḥi olsun mesrūr
Mazhar-ı lûtf u firāvanla olsun ber-cā
- 7 **Nāfi‘ā** ülfetimiz az ise de anıñ ile
Yine tārīhini taḥrīr bize oldı revā
- 142b 8 ‘Ademī ḥāl-i vücūdunda idüb de taḥsīn
Bir қаşıde yazub itmişdi ‘ademde imlā

- 9 Yazmamışdı o aşıde gibi bir kes eslāf
Bu cihān olalı tā ketm-i ‘ademden peydā
- 10 Bāķī-i fānīye tercīh idüb āķır-i kār
Menzilin anıñ içün eyledi dār-ı ‘uķbā
- 11 Olmasun kimse bu fānī-i vücūda maġrūr
Olacaķdır bu vücūduñ soñı elbette fenā
- 12 Bāķi olmaķ bu vücūd üzre ‘adīmül-imkān
‘Ārif oldur ki vücūdın ide fānīde fenā
- 13 Terk idüb kendü vücūdını didi tāriķin
Oldı dār-ı ‘ademe reh-rev ‘Ākif Paşā

**ARNAVUD MİR HASAN’IN HEMŞİRESİ FEVT OLDUĞDA SENG-İ
MEZĀRINA TAHRİR OLUNAN TĀRİHDİR.**

61

Fā‘ ilātin Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 H̱āher-i Mīr-i Ḥasan kim fevt olub
Oldı ḥān-ı Ḥażret-i Mevlāya żayf
- 2 Cūş idüb cām-ı cinānıñ şerbetin
Nefḥa-i üns-i Ḥudādan buldı keyf
- 3 Şol erāik üzre itsün ittikā
Ki olmaya anda şitā vü daḥi şayf
- 4 Rişte-i enfās-ı ‘ömrin ol mehiñ
Kesdi çün tīġ-i ecel mānend-i seyf

- 5 Geldi bir hūri didi tārīhini
Fāṭıma cennāt-i ‘adne gitdi ḫayf

SER- ‘ASKER İBRĀHİM PAŞĀ ÜÇ BİÑ KİSE (KÜSŪR) AĞCE ḤARC İDÜB
BİR ĀTEŞ VAPURI YAPDIRDI VE ANİÑLA EṬRĀF-I MIŞRI İHYĀ
İTDİĞİNE TĀRİHDİR.

VAPUR-I MEZKŪR TAMĀM DÖRT SENE ‘ALE’T-TEVĀLİ İHTİMĀM İLE
YAPILUB TEKMİLİNDE BU TĀRİḤ TAHRİR OLUNMUŞDUR.

62

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 143a 1 Ol cenāb-ı Ḥazret-i Ḥayy-ı Ḥudāvend-i celīl
İtdi bir destūrını bu demde bir ḫayra delīl
- 2 Ya‘ni kim ser-‘asker İbrāhim Paşā dilr
Meşreb-i pākīdir icrā eylemek mā’-i sebīl
- 3 Baḫş idüb deryā-yı iḫsānın ‘aṭāş-ı āleme
Nīlden zur ile vāfir aldı mā’-i selsebīl
- 4 Eyleyüb sīr-āb-ı bāğ u bostān-ı ‘āleme
Niyet-i iḫlāşla buldı niçe ecr-i cezīl
- 5 Efḍal-i ṭā‘āt saḫiyyül-mā’ oldığın bilüb
Aṭyeb-i malın bu rāh-ı ḫayrda itdi bezīl
- 6 Niçe biñ naḫd-i ‘azīzin şarf idüb bu rāhda
Yapdı ‘ālem içre bir vāpur-ı a‘lā bī-‘adīl
- 7 Cūy-ı iḫbālī aḫa her demde ber-vefḫ-ı murād
Āb-ı iḫsānına olsun gül-şen-i ṭab‘ı mesīl

- 8 Oldı cārī hāmeden Nāfi‘ bu nev tāriḥ-i tām
 Āteşin vapur ile aqđı zihī bu āb-ı Nīl

ÇERKES AHĀLĪSİNDEN AḤMED NĀM ĠULĀM-I FERRUḤ-FERCĀM
 ÇİÇEK ‘İLLETİYLE FEVT OLDUĞLARINDA VEFĀTLARI TĀRİḤİDİR.

63³⁷⁵

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Ehl-i Çerkesden iken ḥübter ü Yūsuf-liḳā
 Mışrdan dest-i ḳazā virmişdi rızḳını añā
- 2 Ḥāherin görmek içün gelmişdi Mışır içre o zāt
 Yūsuf-āsā vaşl-ı iḥvānıyla bulmuşdı şafā
- 3 Çend māh anda iḳāmet eyleyüb ol dürr-i pāk
 Vaşl-ı ḥāher ile olmuş idi ḳalbi pür-şifā
- 4 Ḳaşr-ı ‘ālī içre vāḳi‘ mekteb-i ‘irfānda
 Bir zamān anda iḳāmetle bulub ‘izz ü ‘alā
- 143b 5 Fāriğ āzāde gezerken gül-şen-i ‘ālemde ol
 Bir çiçek açdı nihāl-i ḳaddine şun‘-ı Ḥudā
- 6 Şanki giymiş bir çiçekli cāme-i dībāyı ol
 Ḳadd-i dil-cūsına virmiş başḳa bir ḥüsn ü bahā
- 7 Līk zīnet didigimiz āfet-i cānı imiş
 Rāh-ı ‘uḳbāya ‘azīmet ḳıldı ol merd-i Ḥudā
- 8 Ḥaḳ Te‘ālā rūḥ-ı pākin ṭā’ir-i ḳuds eyleyüb
 Mesken ola añā ḥūrilerle cennāt-ı ‘alā

³⁷⁵ 63. tarih 24.tarihle aynıdır.

- 9 Ḳaṭre-i ekṣimle yazdım Nāfi‘ā tārīḥini
 Aḥmediñ buldı çiçekden bāğ-ı ḥüsnī de fenā

SER-‘ASKER İBRĀHİM PAŞĀ EFENDİMİZİN MAḤDŪM-I
 MŪKERREMLERİ MİR MUŞṬAFĀ ḤĀVERİN EŞ‘ĀR SÖYLEDİĞİNİN
 TĀRİḤİDİR.

64

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

درد ما را واصل درمان شده
 هجر ما را حاصل پایان شده

درد پای دل مقصود من
 بر کنار آرزو غلطان شده

شاهد آمال در آغوش من
 آمد از ذوق دل شادان من

یک هلال از برج غزت با شرف
 مینماید در جهان رخشان شده

از گلستان معارف این زمان
 یک گل تر خرم و خندان شده

یعنی کیم پور سپهسالار مصر
 در زمانه صاحب عرفان شده

جوهر اشعار ار آن پر هنر
 کسب میکرد دلش چون کان شده

این کمالات هنر را در جهان
 می ستد کان از دل عمان شده

یعنی آن کان معارف سنگلاخ
 ذات پاکش مخزن عرفان شده

تربیت کرد آن امیر خوبرا
 در فصاحت فارس میدان شده

بوالعجب در سن سالخورده گی
 همچنین خوش شعر را گویان شده

در زمنه چارده سالی هنوز
شعر گفتن شان او شایان شده

اكتساب فن و علم و معرفت
در حق او قابل امکان شده

گر ببینند نور سانان عجم
نظم او را با همه حیران شده

حمدلله کیم در این عهد و شباب
از هنرها فائق افران شده

این فیوضات خدای مستعان
در ازل با طبع او احسان شده

دمبدم طبع لطیفش در کمال
باد در بحر هنر جوشان شده

گفت نافع جوهری تاریخ او
میر خاور شاعر دوران شده

Sene 261

TĀRİḤ

65

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Sitanbul aşmirānından bu dem gelmişdi Mışra tā
İkāmet eylemişdi aşrda bir merdüm-i dānā
- 2 Meger kim ol kibārīñ nāzlısı imiş Sitanbulda
Anıñ'çün sevdiler anı eger a' lā eger ednā
- 3 Egerçi sinni sitīni şavuşmuşdı anıñ evvel
Velākin almamışdı sinni azgında anıñ aşlā
- 4 Mışrdan geçmiş idi destine beş kisecik ace
Kemügden bir dizilmiş dişe anı eylemiş i' tā
- 5 O dişlerle anı abablar gördükde bi'l-cümle
Şürū' itdiler anıñ yazmağa tāriḥini aā

- 6 Gelüb altmış iki yâşı idüb târihini imlâ
Kemükler ile dişlendi bu günlerde leb-i mollâ

KİLİSDE MERHÛM KARA TABİB RÎH-İ ŞAFERDE VEFÂTI TÂRİHİDİR

66

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

- 147a 1 Bozulduğında Hımuşda 'asâkir-i sulţân
Gelüb oturdı Kilis içre bir edîb-i tabîb
- 2 Yüzi siyâh idi ammâ derûnı idi çü mâh
Fünûn-ı tıbda Felâţûna olmuş idi qarîb
- 3 İderdi bir niçe bî-mârlar görüb tîmâr
'Îlâclarla tolu idi anda dâmen ü ceyb
- 4 Hayât-bağş idi câna anıñ her elfâzı
Çıkardı zulmet içinde çü âb emr-i 'acîb
- 5 Olurdi kızbi anıñ hast-gâna 'ayn-ı şifâ
Dir idi dârû-yı şıhhat virse aña zîb
- 6 Bu hüsn-i hâlle idince çend rûz ârâm
Gelüb didi aña peyk-i ecel kelâm-ı firîb
- 7 Semâda söylediler Nâfi'â aña târih
'Îlâc-ı derdini bulmadı gitdi Kara Tabîb

TÂRİH

67

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fa' ülün

- 1 Güzin-i mîr-âlây-ı kirâmdan
Cenâb-ı Mîr Hüsrev merd-i fâlih
- 2 Anıñ var idi bir nev tıfl-ı pâki
Felek hayfâ yedinden itdi sâmiḥ
- 3 Şefâ‘ at eylesün eb ile ümme
Ola her demde bâb-ı ‘adni fâtiḥ
- 4 Didi Nâfi‘ aña bir tām târîḥ
Behişte ‘âzim oldı Mîr Şâlih

68

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

- 1 Benimle mekteb içre var iken bir ‘âkil-i hem-râh
Yogıken beynimizde zerre deñlü nefret ü ikrâh
- 2 Oğuyub yazmada olmuş idi her dem sebağdaşım
Anıñla firqatımız olmamışdı rûz u şeb peydâh
- 3 Huşûşan şarf-ı evkât eyler iken nazm u eş‘âra
Zebân-ı Fârisile pür-şeker eyler iken efvâh
- 4 Dirîgâ âteş-i firkat düşüb mabeynimiz içre
Cüdâ itdi felek birbirimizden bizleri nâgâh
- 5 Bu iki zâr u giryânıñ olubdur ḥâli diger-gün
Şafâ vü zevkimizden dūr kıldı bizleri Allâh
- 6 Hudâdan isterim kim dîde-i dünyâ ile bir kez

İdelim hāl-i zārı biri birimizden istiknāh

- 7 Döküldi iki gözden gözyaşım **Nāfi'** didim tārīh
Diyār-ı Parise gitdi Muḥammed Kāmilim ḥayf āh

69

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Hāne-i ḳalbim sürür u zevḳile tıldı bu çağ
Bu küdürāt-ı cihānı eyledim dilden ferāğ
- 183b 2 Kim bu günlerde niẓām içre bir erbāb-ı nüḥā
İzdivāc-ı zevḳile oldı hemān şīrīn dimāğ
- 3 Hāne-i ikbālin anıñ eyleyüb Ḥaḳ rüşenā
Gūyiyā ḳondı nişān-ı maṭlabına şeb-çerāğ
- 4 Ḥaḳ mübārek eylesün sūr-ı meserret-gāhını
Ola dā'im ḥāne-i devlet-serāyı içre şağ
- 5 Cevheri ḥarfile **Nāfi'** söyledim tārīhini
Oldı Muşṭafā Efendi ḥamd ola zībā çerāğ

70

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āh kim bu çarḥ-ı ğaddār u sipihr-i bī-emān
Virmemişdir kimseye şemşīr-i ḳahrından emān
- 2 Nüşınıñ zımnında ḥāzırdır hezārān nışler
Sūrı şūrıyla mürekkebdır baḳılsa bī-gümān

- 3 Virmemişdir kimseye devrinde bir cām-ı neşāt
Hûn-ı ğamdır virdiği saña şarāb-ı erguvān
- 4 Bāğ-ı ‘ömrine tarāvet gelmeden bir kimseniñ
Hāk-sār eyler anı mānende-i berg-i hazān
- 5 ‘Āķibet bir Gûra qor gerek ecel bir anı
Rüstem ü Behrām-veş olsa da dehre dāstān
- 6 Nitekim bu dem ‘azīz-i Mısr-ı ẖāher-zādesin
Hākile yeksān idüb kıldı zemīn içre nihān
- 7 Hānümānın kürbet-i mevtille yakdı āteşe
Düşdi evlādile ẖışāvende feryād ü figān
- 8 İrmemişdi sellem-i ‘ömri anıñ çil sāline
Hilye-i pākinde yokdı müy-ı beyzādan nişān
- 9 Yümn-i iķbāliyle de mülk-i Yemen içre varub
Olmuş idi ol mübārek buķ‘ alarda pāsban
- 184a 10 Kırmamışdı ẖātır-ı tārını hiçbir kimseniñ
İtmemişdi ẖāşıl-ı ‘ömrinde bir şahşa ziyān
- 11 Ümm-i Dünyā içre ol baba ‘ālim oldıgın
Şıdķla iķrār iderler idi ebnā-yı zamān
- 12 Anda hatm olmuş idi ‘ilm ü kemāl ü ma‘rifet
Olmuş idi ‘adl ü hem dād ile meşhūr-ı cihān
- 13 Hılķat-i zātında merküz idi zühd ü merḥamet
Sīret-i pākinde meknūz idi cümle ‘izz ü şān

- 14 Kālb-i şāfī oldığıyçün ‘ilm ü ‘irfāna maḥal
Dest-i pākinde kalemle seyf tutmuşdı mekân
- 15 Mîr-i mîrân-ı kirām içre ‘adîmü’l-misl olub
Olmuş idi bu vücūd içre müşārün bi’l-benân
- 16 Seyr iderken bu temāşā-gāh-ı dehri çend rûz
Göz yumub i‘râz kıldı ol temāşādan hemân
- 17 ‘Âķibet peyk-i ecel geldi peyām-ı mevtile
İrci‘î emriyle anı eyledi ḥuld-āşiyân
- 18 Hāḫ Te‘ālā eylesün ol zāt-ı pākiñ merķadin
Nûr-ı rahmetle münevver-i ‘izz ile cennet mekân
- 19 ‘Afv u ğufrānına mazḥar eyleyüb Mevlâ anı
Baḫmaya anıñ kuşûrına Ḥudā-yı ins ü cān
- 20 Sûz-ı ḥasret birle yazsam n’ola bir târîḫ aña
Nāfi‘ā bu vāķı‘a-i dil-sûzdan yandı cihân
- 21 Çıķdı āfāķa ser-i āhım didim târîḫini
Küçük İbrāhîm Paşa oldı ‘adn içre revân

3.3.3. Musammatlar

3.3.4. Terķîb-i Bend

SER- ‘ASKER MÎR-ZĀDE MUŞṬAFĀ ḤĀVER BEG ḤAZRETLERİNİÑ
İLTİMASLARIYLA ÇEND EBYĀT SĀķİ-NĀME TAḤRÎR OLUNMUŞDUR.

1

Mef‘ülü Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Sāķî tut eliñde cām gezdır

Bezm ehline şūn mūdām gezdır
 Çıkdı bāşım üzre neş'e-i mey
 Kıl 'āşıkā ihtirām gezdır
 Boş cāmıla hātırım degıl hoş
 Toldur gözi şubh u şām gezdır

Velehū

- 2 Sākī nolur itseñ iltifātı
 Virseñ dil-i mürdeye hayātı
 Bir neş'e baña idince işrāb
 Yād itmez idim dem-i memātı
 Meclisde okusa idi muṭrib
 Geh būselik vü gehī bayātı

Velehū

- 3 Bir kere mürüvvet eyle sākī
 Kalmaz saña da bu bezm-i bākī
 Gül-gūn-ı cāma binüb yürütseñ
 Alsañ ele Şām ile 'Irāk'ı
 Olsa kalemünde ney-şekerden
 Almazdñ o bezmden mezākı

Velehū

- 4 Sākī bize bu nedir tegāfūl
 Görmezlik ile idüb tecāhül
 100a Ağyāra virüb şarāb-ı gül-gūn
 Bizden ne bu kaṭ' eylemek mül
 Gel kim gidelim çemenistāna
 Sūnbül saçalım vü direlim gül

Velehū

- 100b 5 Sākī baña vir şarāb-ı gül-reng
 İtdi beni bu humār-ı dil-teng
 Nūş eyleyelim mey-i mūdāmı
 Tā kim uralım zurūfī bir seng
 Çerh̄le idince şulha āgāz
 Kalmaz arada nizā^c hem ceng

Velehū

- 6 Sākī hoş ider o nev-civānı
 Cānā yine bezl iderdi cānı
 Āzāde idim ğam-ı cihāndan
 Bākī görünürdi baña fānī
 Eflāke bāş egmez idim aşlā
 Bağardım ayağıma nihānī

Velehū

- 7 Sākī baña bāde vir idem nūş
 Dehriñ ğamını kılam ferāmūş
 Gül-zāra çıkub çemende seyr it
 Etfāl-i benāt eylemiş cūş
 Olmuş kimi perde pāy-ber-cā
 Ben gibi kimde hāne-ber-düş

Velehū

- 8 Sākī baña vir şarāb-ı gül-fām
 Yokdur derd-i dehre encām

Girdāb-ı belāya dūş olub dil
 Oldum elem ü kederle ser-sām
 Kimdir bu cihān içinde görmüş
 Bir laḫzada rāḫat ile ārām

Velehū

- 9 Sākī tūt eliñde cām gezdır
 Bezm ehline şun mūdām gezdır
 Çıkdı bāşım üzre neş'e-i mey
 Kıl ' aşıkā iḫtirām gezdır
 Boş cāmıla ḫātırım degil hoş
 Toldur gözi şubḫ u şām gezdır

Velehū

- 10 Sākī n' olur itseñ iltifātı
 Virseñ dil mürdeye ḫayātı
 Bir neş'e baña idince işrāb
 Yād itmez idim dem-i memātı
 Meclisde oḫusa idi muṭrib
 Geh bulsañ vü gehī beyānı

Velehū

- 11 Bir kere mürüvvet eyle sākī
 Kalmaz saña da bu bezm-i bākī
 Gül-gün-ı cāma binüb yürütseñ
 Alsañ ele şāmla ' ırākı
 Olsa kalemîñde nışgerden
 Almazdın o bezmden mezākı

Velehū

- 101a 12 Sākī bize bu nedir teğāfūl
 Görmezlik ile idüb tecāhül
 Ağyāra virüb şarāb-ı gül-gün
 Bizden ne bu kaṭʿ eylemek mül
 Gel kim gidelim çemenistāna
 Sünbül saçalım vü direlim gül

Velehū

- 13 Saķī ele al biraz şürāhī
 Nūr ile şabūḥdan şabāhı
 Bezm ehline kıl biraz mūrāʿ āt
 Şun anlara bu mey-i mübāhı
 Ḥātırları ṭurma pūr-sürūr it
 Refʿ eyle mizācdan mizāhı

Velehū

- 14 Sākī bize vir şarāb-ı yāķut
 Ol rūḥa ğidā vü cismedir ķūt
 İnkār olunur mı hiç şafāsı
 Kim naşşıledir şifāsı meşbūt
 Fehm itse idi şafāsın anıñ
 Meftūnı olurdı cümle nāsūt

Velehū

- 15 Sākī bize vir şarāb-ı nābı
 Kim terk idelim ḥırd ü ḥābı
 İki ķadeḥile Nāfiʿ ā gel

Ābād idelim ten-i ħarābı
 Āgāh ola mı o zevklerden
 Bilmeye serābdan şarābı

3.3.5. Tercī'-i Bendler

TERCİ' -İ BEND-İ MÜSEDDDES Lİ-NĀMIKİHİ'L-FAKİR

1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Oldı bu tıfl-i dilim üftāde-i çāh-ı zeķan
 Bülbül-i dil 'āşıkıñdır saña ey gül-pīrehen
 Reşk iderler bāğda reftāriña serv-i semen
 Kāmet-i dil-cūña baķ bir kerre kıl seyr-i çemen
 Var mıdır bir saña beñzer ħüb ey vech-i ħasen
 Kanda 'azm eyler iseñ sen olasın şağ u esen

2 Şīve-i reftāriña meftūn olub ħalk-ı cihān
 Ĥüsninüñ eķvārına āşüftedir ħur-ı cinān
 Rūyiña müştāķdır cümle zemīn içre zamān
 Āh eliñden ey felek feryād eliñden el-amān
 Velehū Eyzan

3 Zülfi zincīriñe oldum niçe demdir ki esīr
 Kākülün sevdası taķdı boynıma bend-i keşīr
 Bizi bu kayd u belādan kırtara Ĥayy-i Kādīr
 Düşmesün ben gibi bir kimse şağīr ile kebīr
 Velehū Eyzan

161a 4 Serv gibi bāğ-ı 'ālem içre ben āzād idim
 Rāĥat u ārām ile reftār ider dil-şād idim
 Kāhrını bu 'ālemiñ çekmekde bir üstād idim
 Naķş-ı ĥüsnüñ yazmada manende-i Bihzād idim
 Velehū Eyzan

- 5 **Nāfi‘ā** mihr ü muḥabbetden kim ise bī-ḥaber
 Ehl-i ‘irfān anı ta‘ dād ideler manend-i ḥar
 Seng ya āhendir sīneñ seniñ ey şır-i ner
 Nāle-i efgān-ı ‘āşık saña hiç itmez eşer
 Var mıdır bir saña beñzer ḥüb ey vech-i ḥasen
 Kanda ‘azm eyler iseñ sen olasın şağ u esen

TERCİ‘-İ BEND-İ MÜSEDDES-İ LİNĀMIKİHİ

2

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 167b 1 Cebīniñ evc-i ḥüsne āfitāb-ı ‘ālem-ārādır
 Temāşā itmek içün rüyiña ‘ālem müheyyādır
 Dü çeşmiñ üstine kaşñ kurulmuş çünki bir yādır
 Tururlar her yaña ‘āşıklarñ emşāli ber-pādır
 Şeref burcında toğmış ruḥlarıñ bir mäh-ı ğarrādır
 Cebīniñde fūrūğ-endāz olan nūr-ı tecellādır
- 2 O dem kim dest-i kudret tıynet-i pākiñ idüb taḥmīr
 Gül-i firdevsden bûy-ı laṭīfiñ eylemiş ta‘ ṭır
 Meşām-ı cān-ı ‘uşşākı idüb ol bûydan ta‘ ṭır
 Bu vechile seniñ şāniña şāyān oldı bu ta‘ bīr
 Velehū
- 3 Günler şīve-i nāz ile cānā ḥüsn ü eṭvārñ
 Ser-ā-pā oldılar āşüfte vü dil-sûz-ı bī-mārñ
 Nigāh it raḥmla ḥālī nedir bu ‘āşık-ı zārñ
 Hülāşa başka bir sırr-ı Hudādır seyr-i dīdārñ
 Velehū
- 4 Bu kadd-i dil-güşā vü kāmēt-i dil-cū ki var sen de

Cihānıñ ser-firāzānı niçün olmaz saña bende
 Kimi pāmāl-i esb-i nāzik olmuş kimi efgende
 ‘ Aceb bir sen gibi gelmiş midir dünyāya nāzende
 Velehū

5 Seniñ bu āteş-i ruḥsārıñ ile sūziş-i sīnem
 İki ‘ aşıkdır olmuş birbiriyle şanasın hem-dem
 168a Bu sūzişle olurlarsa n’ola anlar dil-i ḥurrem
 Bu maẓmūnı okur erbāb-ı diller şānıña her dem
 Velehū

6 Cihān içre nihāl-i nevres-i bāğ-ı melāḥatsin
 Henüz açılmamış bir ḡonca-i šāḥ-ı sa‘ ādetsin
 Giyüb gül-gün libāsı gün gibi gül-şende rāḥatsin
 Ḥırāmān ḡaddile ḡüyā ḡıyāmetden ‘ alāmetsin
 Velehū

7 Şeh-i ḥüsn-i bahāsın nāz ile geldikde reftāra
 Niyāz erbābınıñ ṭāḡatimi var aḡzında ḡüftāra
 Biri üftāde-ḡānıñ Nāfi‘ -i bī-mār u bī-çāre
 Yazar bu resmile vaşf-ı cemīliñ çarḡ-ı devvāra
 Şeref burcında toḡmış ruḡlarıñ bir māh-ı ḡarrādır
 Yüzüñ üzre fūrūḡ-endāz olan nūr-ı tecellādır

TERCİ‘ -İ BEND-İ MÜŞEMMEN-İ LİNĀMIḲIHİ

3

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1 Çün be-taḡdīr-i Ḥudā-yı Ḥazret-i Ḥayy-ı Ḳadīr
 Akdemāolmuş iken ben ḡayd-ı mektebde esīr
 Ḳarımız çekmek iken her demde endūh-ı vefīr
 Söylesem derdimi ta‘ dād idemem yüz biñde bir

Haste-ḥāne içre şimdi ḥālimiz oldu ‘asīr
 Şimdi bu cāy olmuş ise bize tā bi’ise’l-maşīr
 İsterim ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ ola bize naşīr
 Tā ki bu derd-i dil-i zārım ola şıḥḥat-pezīr

168b 2 Cism-i zārım eyledi bu derd-i zaḥmet-i nā-tüvān
 Gice gündüz bu meşakḳateden dil eyler çok fiḡān
 Her zamān böyle gider ise olur ḥālim yaman
 Derdimi ızhār kılsam da ger itsem de nihān
 Kimseniñ girmez ḳulaḡına bu sūz-ı dil hemān
 Eyler imdādı baña ancaḳ o Rabb-i Müste‘ān
 İsterim ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ ola bize naşīr
 Tā ki bu derd-i dil-i zārım ola şıḥḥat-pezīr

3 Nev-civān iken felek bizi düşürdi ḡurbete
 Pister-i ḡamda bizi uğratdı niçe kürbete
 Dür olub sūy-ı vaṭandan düşürdi dil çok miḥnete
 Ḥātırım öğrenmiş iken dostlarla ülfete
 Şimdi acı gelür düşmek bu deñlü zaḥmete
 Eylerim şabr u taḥammül bu belā-yı şiddete
 İsterim ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ ola bize naşīr
 Tā ki bu derd-i dil-i zārım ola şıḥḥat-pezīr

4 Bir yaña ḡurbet esīri bir yaña derd-i firāḳ
 İtdi dünyā miḥneti tā ṭāḳat-i ḳaddimi ṭāḳ
 Yok durur yanımda bir yār-ı nedīm ehl-i vifāḳ
 Hem-nişīn yārlar var ise de benden ırāḳ
 Şimdi kıldı telḡ-ter şīrīn iken evvel mezāḳ
 Böyle giderse degil dür olmamız ehl-i merāḳ
 İsterim ancaḳ Cenāb-ı Ḥaḳ ola bize naşīr
 Tā ki bu derd-i dil-i zārım ola şıḥḥat-pezīr

- 169a 5 Raḥm ider her bir gören ḥāl-i dil-i zārım benim
 Olmaz itfā baḥrler nūş eylesem nārım benim
 Var bu cānı virmege cānāna iḳrārım benim
 Bir ‘ilāc eyleirse derd-i zārıma yārım benim
 Ḥ‘ābı görmez şubḥa dek bu çeşm-i bī-dārım benim
 Nāfi‘ā sağ ola bir gün cism-i bī-mārım benim
 İsterim ancak Cenāb-ı Haḳ ola bize naşīr
 Tā ki bu derd-i dil-i zārım ola şıḥḥat-peżīr

TERCİ‘-İ BEND-İ MÜSEDDDES-İ LİNĀMIḲİHİ

4

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Güzelsin nūr-ı ‘aynım çarḥ-ı ḥüsne māh-ı tābānsın
 Bu gül-zār-ı cihānda ḥüb-ı serv-i ḥırāmānsın
 Olursun ins-veş zāhir perī-veş gāhi pinhānsın
 Girersin ‘āşık-ı bī-çāreler gönline bir cānsın
 Efendim cism-i ‘uşşāka degil cān belki cānānsın
 Neden bu ḥüsn-i dil-süzile tā bizden gürizānsın
- 2 Dil-i nā-şādıñı hiç itmediñ lûtfuñla bir gün şād
 Ğarīb-i nā-tüvānı kılmadıñ iḥsānıñile yād
 Raḳīb-iñ ḥātırını hoş idüb kıldıñ aña imdād
 Dil-i ‘uşşākı kıldıñ dā’imā derd ü ğama mu‘tād
 Velehū
- 3 Seniñ nār u firākıñ gelmesün dünyāda bir ferde
 Hudā dūş itmesün bir kimseyi ‘ālemde bu derde
 Nümāyāñ mı ‘aceb bu sözler āteşile aḥkerde
 Ne dilde tāb u ṭāḳat var ne ‘aḳl u hūş var serde
 Velehū

- 169b 4 Düşelden baħr-i ‘aşķa keştī-i ümīd ħayretle
 Ser-ā-pā dönmede gird-āb-veş başım felāketle
 Yoluñda görmedim bir gün geķe rüzım meserretle
 Hemān şağ ol efendim dehrde sen ‘izz ü devletle
 Velehū
- 5 Serīr-i kāmranī içre sen bul zevķ-i bī-pāyān
 Hemīşe vuşlatıñ bezmine ‘āşıķlar ola şāyān
 Vişālīñ meyvesinden kalmasun Nāfi‘ daħi ħırmān
 Şafālarla serīr-i şıĥhat üzre sende ol şādān
 Efendim cism-i ‘uşşāķa degil cān belki cānānsın
 Neden bu ħüsn-i dil-süzile tā bizden gürīzānsın

TERCİ‘-İ BEND-İ MÜSEDDDES-İ LİNĀMIKİHİ

5

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Düşdi göñlüm bir şacı leylāya oldı çün esīr
 Ĥaķdan özge ĥāl-i zārımdan degil kimse ĥabīr
 ‘Aşķ odı yaķdı dil-i pūr-zārı manend-i sa‘īr
 Kimden ümmīd-i necāt itdiyse bu ‘abd-i faķīr
 Māh-ı maķşūdum dilimde olmadı ĥiç müstenīr
 İsterim virsün necātım baña Allāh-ı Qadīr
- 2 Vādī-i ‘aşķ içre ser-gerdān olub gezerdim revān
 Kūh u deşt oldı baña Mecnūn mişālī āşiyān
 Ĥālimi ol māha itdimse ne deñlü ben beyān
 Olmadı ol dilber-i mümtāz yanında ‘ayān
 Çārsū-yı ‘aşķda oldı bugün sūdum ziyān
 İsterim virsün necātım baña Allāh-ı Qadīr

- 170a 3 Nāz ile perverde olmuş sen ki bir maḥbūbsın
 Zümre-i ‘uṣṣāk nezdinde ziyāde ḥūbsın
 Ehl-i raġbetler yanında dil-ber-i merġūbsın
 Cām-ı billūr içre şan kāse-i meşrūbsın
 Bu cemāl-i ḥūbile bir şūḥ-ı şehir-aşūbsın
 İsterim virsün necātım baña Allāh-ı Qādīr

Velehū Eyzan

- 4 Derd-i ‘aşka düşeli oldu dilim āşüfte zār
 Ḥāne-i şabr u qarārım oldu birden tārumār
 Şūret-i ḥāl-i derūnum kime itsem āşikār
 Sāḥa-i ümmīdden eyler kenār üzre firār
 Lûṭfile yanımda itmez bir nefes daḥi qarār
 İsterim virsün necātım baña Allāh-ı Qādīr

Velehū Eyzan

- 5 Nāfi‘ā şabr it belā bārına sen merdān olub
 Qıl taḥammül dehr-i dūnuñ derdine pür-cān olub
 Düşdüñ ise nār-ı ‘aşq içre bugün biryān olub
 Bir gün olur hoş olursın dehr dige-san olub
 Ḥāṭır-ı maḥzūnumuzda ḥurrem ü ḥandān olub
 İsterim virsün necātım baña Allāh-ı Qādīr

3.3.6. Tahmisler

ĠAZEL-İ AHDER TAḤMĪS-İ Lİ-NĀMIQIHİ

1

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 118b 1 Hicrān tīri virdi bize ḥaylice melāl
 Görünmez oldu dīdemize hey’et-i vişāl
 Virsün saña da aḥsen-i ḥal Ḥayy-ı Lā-yezāl

- Ey kâşd-ı habîb benü hâl ân-ğazâl
Hel vaşl u hu qarîb-i emlâ min-el-muḥâl
- 2 Ey bād-ı hoş-vezân çemen-zâr-ı müşg-bû
Gül-zâr-ı ‘ âlem içre iden hûb cüst ü cû
Sür ḥâk-pây-ı yâr-i dil-ârāya sen de rû
Ez men begû ki ey heme ‘ âlem gedâ-yı tû
İnne’l-muḥibbe şâri ḳalîlen feḳûn te‘ âl
- 3 Vaşf idemez bu miḥneti bir şâ‘ir-i belîğ
Ḥasret yaşını dökmededir gözlerim çü mîğ
Tîğ-ı cefâñı itme dil-i zârdan dirîğ
Ey yâr ger helâk küni mer-i merâ bitîğ
Lâ iştekî ve ḥakkıke demi lekûm ḥelâl
- 4 Ḥam-geşte itdi tākati tāk u revāk-ı tû
İtdi ḥarâb şehr-i dili ihtirāk-ı tû
Yağdı vücûd ḥānesini iştiyāk-ı tû
Bâz-âna şedd-i deraz-ı zamân firāk tû
Yâ Rāḥimî Te‘ âl li-âni’l-firāk-ı taâl
- 5 Her ḳanda kim iderse raḳîbân mel‘ anet
Senden olur mı bu dil-i bî-māra merḥamet
Kûy-ı ḥabîbe bende-i pür-zârı da ilet
Ber ḥîz zevd zevd biyâ tâbegû-yet
Ehlâ bezi’s-seḥāve ve’l-ilm ve’l-kemâl
- 119a 6 Devrân virdi başımıza derd-i lâyu‘ ad
Şahrâ-yı ḥayret içre burağdı bu cānı ferd
Nâl eyledi vücûdumı ruḥsârım itdi zerd
Eyyām-ı hicr hem-çü zâlim za‘îf gerd
Ürcü’l-vişâl minke eyâ şāḥibü’l-cibâl

- 7 Hiçbir ahdile itme bu devrānda şavaş
 Qalbiñde olmasun ğam-ı dünyā içün telāş
 Rāz-ı derūnuñ eyleme nā-maḥremāna fāş
 Ey ānke ğüfte-i keh behceri şabūr-ı bāş
 Lā iqbālū'n-naşīḥate min şahibü'd-ḍalāl
- 8 Nāfi' bu fānī 'ālem içün olma dil-ḥırāş
 Rızık içün olmasun dil-i zārīñda irti' āş
 Rūşen ider ḳulūbuñı bir gün o nūr-pāş
 Aḥder-i cez in ḳadr-i nütü end şabūr-pāş
 Eş-şabrāyin eyne ve demü'ül-uyūn sāl

GAZEL-İ EMLAḤU'Ş-ŞU'ARĀ LEYLĀ ḤANIM TAḤMĪS-İ Lİ-
 MUḤARRİRİHİ

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bāb-ı lûṭfuñdan umar iḥsān 'abd-i müstedīm
 Ḥāş u 'āma cūduñuz olmaḳdadır zīrā 'amīm
 Ey cemālīñ şu'lesi şevḳ-i melāḥatle vesīm
 Her seḫerde ka'be-i kūyuñda esdikce nesīm
 'Āşıḳa zūlf-i siyāhıñdan gelür 'anber-i şemīm
- 2 Her ne vaşf itsem sezā ol dil-ber-i memdūḫuma
 Cismime teşbīḥ eylesem mi yaḫud anı rūḫuma
 N'ola teşrīf eyleyüb bir kez der-i meftūḫuma
 Nāvek-i müjgānı gönder sīne-i mecrūḫuma
 Gūşe-i ğamda dil-i maḫzūnuma olsun nedīm
- 119b 3 Var iken sende bu deñlü ḫüsn ü ān ebrū-yı leb
 Bend ḳıldıñ kākülüñ sevdāsına dünyāyı hep

Düşmesün bu ‘ aşıkânıñ kalbine şūr u şeğab
 Qā’ ilim bu ‘ aşkla yanmağdan ey meh rūz u şeb
 Yok baña derd ü elemden gayrı bir yār-i qādīm

4 Tā ezelden bu vücūdı bağş idüb Bārī Hudā
 İtmemiş ‘ aşkıñ ğamından bir nefes anı cüdā
 Eylediñ ol hizmeti biz dār-ı dünyāda edā
 Şiddet-i duzağla korkutma beni gel zāhidā
 ‘ Aşkıma nisbet benim bu şey midir nār-ı caḥīm

5 Meclis-i rindānlardan biz ki nā-yāb olmayız
 Kūh u deşt içre gezüb anlarla bī-āb olmayız
 Havz-ı Kevşer virseler andan da sīr-āb olmayız
 Güşe-i cennet daḡi olsa şafā-yāb olmayız
 ‘ Aşkla olduk hele külhan bucağında muḳīm

6 Nāfi‘ -i bī-mār kapuñda seniñ bendeñ hemān
 Emriñe münkād olmağ üzre rūzān u şebān
 Dād eliñden el-amān ey dād eliñden el-amān
 Zulmi çok itdiñ bu gün Leylāya ey şāh-ı cihān
 Rūz-ı mağşerde seniñle eylesün bağş-i ‘ aḏīm

7 Yüzlerim bir kerre sürsem ḡāk-i pāy-ı rāhına
 Çarḡıñ itmezdim nağar bir daḡi mihr ü māhına
 Cān u dilden bende olsam ol erenler şāhına
 İktisāb-ı feyz içün varsam n’ola dergāhına
 Sems ü Mevlānā gibi yok her dü ‘ ālemde kerīm

ĞAZEL-İ FUZŪLİ-İ MERḤŪM TAḤMİS-İ NĀFİ‘ -İ MEKRŪB U MAĞMŪM

3

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 144b 1 Efendim Hâk senî mahfûz ide her dem haţâlardan
 Hudâ nokşanlığın göstermesün bezm-i şafâlardan
 Ğaraż hâl-i dil-i rindâna şefkatdir recâlardan
 Kerem kıl kesme sâķî iltifâtın bî-nevâlardan
 Eliñden geldiği hayrî dirîĝ itme gedâlardan
- 2 Ser-i kūyuñdan özge dil-berâ dârüş-şifâmız yok
 Cihânda gözyâşından ĝayrı aķar bâhirâmız yok
 Temâşâ kılmaĝa âfâķa çeşm-i rüşenâmız yok
 Esîr-i ĝurbetüz bir nesneden özge âşinâmız yok
 Ayâĝın kesme başın'çün bizim miñnet-serâlardan
- 3 Hemîşe yâd idüb ol kâkûl-i hoş-büy perçemini
 Dem-â-dem hûn-ı dildir merdümân-ı dîde ta' yîni
 Su'al eyler iseñ derd-i dil-i bî-mâr-ı miskîni
 Tabîbâ hâk-i kūy-ı yârdandır eşk teskîni
 Bize arturma zaħmet göz yaşıdır tütüâlardan
- 4 Bu meydân içre bîm-i vahşet-i hayl ü sipâh itmem
 Cihânın cümle-i vârina bir nîm nigâh itmem
 Ğubâr olsam felekden şekve-i baħt-ı siyâh itmem
 Vücûdum ney gibi sūrâh sūrâh olsa âh itmem
 Muħabbetden dem urduķ incimek olmaz belâlardan
- 5 Bu şahrâ-yı fenâda mezra' -ı ümmîd bî-hâşıl
 Ne mümkün bu revîşle ola dil maķşûdına vâşıl
 İdüb ben gibi baħtından şikâyet didi bir kâmil
 Felekdir mihr zâ' il yâr ĝâfil ' ömr müsta' cil
 Nedir tedbîr bilmen câna yetdim bî-vefâlardan
- 145a 6 Ğam-ı derd ü belâyı dehrden hiç olmayub hâlî
 Semend-i nâzın olmuşlar niyâz erbâbı pâmâli

Kerem kıl itme ‘ aşık hâtırın şormağda ihmâli
 Şabâ kûyunda dil-dârîñ nedir üftâdeler hâli
 Bizim yerden gelürsün bir haber vir âşinâlardan

- 7 Vefâ ümmîdini bu bî-vefâ dünyâdan az eyle
 Gice tâ şubh olunca şem‘ veş sūz u güdāz eyle
 Yapış zeyl-i recāya **Nāfi‘ā** ibrāz-ı rāz eyle
 Fuzûlî nāzeninler görseñ izhār-ı niyāz eyle
 Terahhūm umsa ‘ ayb olmaz gedālar pādişāhlardan

ĞAZEL-İ ŞĀDİK ERZURŪMĪ TAḤMĪS-İ NĀFĪ‘-İ ‘AYINTĀBĪ

4

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 ‘ Arş-ı a‘ lāda sürüş-ı kudsîyān turdukça tut
 Görmeyem nokşāni-i zātîñ her ān turdukça tur
 Çerh üzre şābit ü seyyāregān turdukça tur
 Ey kamer-ṭal‘ at serā-yı āsmān turdukça tur
 Şu‘ le-baḥş ol ‘ āleme şems-i cihān turdukça tur
- 2 Bezm-i ḥāşş-ül-ḥāşşîña bed-ḥā‘ hān aṣlā girmesün
 Bāğ-ı vaşlîñdan ‘ adūlar tā ki güller dirmesün
 Āfitāb-ı rûyîña Mevlā kesāfet virmesün
 Şemse beñzetmem seni ‘ ömrüñ zevāle irmesün
 Encüm-i nüh-kubbe-i kudret-nişān turdukça tur
- 3 Bülbül ü gül kışşasın yazsam ṭul u dırāz
 Bir pül oldıgını añlardıñ ḥaḳīḳatden mecāz
 Eylesün ‘ aşıklarıñ mānende-i kumrı niyāz
 Ser-firāz ol gül-şen-i ‘ ālemde sen ey serv-i nāz
- 145b Ḳadd-i bālā naḥl-i ṭübā-yı cinān turdukça tur

- 4 Devlet-i ḥüsn içre kām al ‘izzet ü iclālile
 Eyle tā ḥükmüñ revān ‘āşıqlara iḳbālile
 Gezsün üftāde ser-i rehde perişān ḥalile
 Ey perī-peyker siyeh-pūş ol bu zülf-i ḥālile
 Ka‘be-i ‘ulyā gibi kevn ü mekân tırduḳca tır
- 5 Bezm-i ‘ālemde olanlar nāil-i kām-ı lebiñ
 Nūş iderler dāimā şahbā-yı gül-fām-ı lebiñ
 Ḥāş u ‘āma şart vāḳıf olmuş in‘ām-ı lebiñ
 Mürde-i dil ‘uşşāḳa baḥş-ı cān ider cām-ı lebiñ
 Hızr-veş āb-ı ḥayāt-ı cāvidān tırduḳca tır
- 6 Yoluña ‘Azrā-şıfat biñ Vāmıḳ olsun sevdigim
 Nāfi‘ -i bī-mār-veş biñ şādıḳ olsun sevdigim
 Bār-ı ‘aşkıñ çekmege biñ lāyık olsun sevdigim
 Yoluña Şıdḳī gibi biñ ‘āşık olsun sevdigim
 Sen hemān ey ḡamzesi cellād-ı cān tırduḳca tır

ĞAZEL-İ VEHBİ-İ SÜNBÜLZÂDE TAḤMÎS-İ NÂFİ‘ ṬÂHİR-ZÂDE-İ
 ÂZÂDE

5

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Aç serāy-ı dil-i pür-zārıñı mihmān gelsün
 Tekye-i pīr-i ḥarābāta da mihmān gelsün
 Bezme da‘vetler idiñ zümre-i rindān gelsün
 Sāḳiyā sāḡarı şun beñzimize ḳan gelsün
 Ten-i dil-mürdemize mey içelim cān gelsün
- 2 Nāḥudā şurṭa-i eyyāmla açsun yelken
 Leb-i cūda idelim seyr-i temāşā-yı çemen

- 146a Nāz ile tutsun o sīmīn ten dil-dār dümen
Pupa yelken yürisün zevrāk-i şahbā-yı sūḥan
Yem-güzārān-ı şafā mevsimidir yan gelsün
- 3 Kim bu gül-zārda şabr ide cefā-yı ḥāra
Bir gün elbette devā bula dil-i bī-māra
Vuşlata sen de raḳībā arar iseñ çāre
Biz de bir gönçe ile açıluruz gül-zāra
Şabr it ey bülbül-i dil vaḳt-i gül-istān gelsün
- 4 Bezm-i rindāna o āfet ki ayāğın atlar
Reşkden dīde-i ḥassād ṭulum-veş çatlar
Bir iken derd-i dil-i pūr-ğamı iki ḳatlar
Ser-i aḡyāra da ey dil ne ḳabaḳlar çatlar
Hele ṭur elde girü meclise cānān gelsün
- 5 Dāimā yāre ḡazeller dimeden hep ḥasbi
Bu edā dād-ı Ḥudā saña degildir kisbi
Dest-i Nāfi‘ den anıñ mümteni‘ olmuş nehbi
Şeker-i la‘l-i leb-i yār ile besle Vehbī
Ṭūṭi-i ṭab‘ -ı semen pervere idmān gelsün

ĞAZEL-İ NĀBĪ-İ MERḤŪM TAḤMĪS-İ NĀFĪ‘ -İ MAḠMŪM

6

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 147b 1 Nevāl ile dimāğın pūr iden ḥamyāzesiz ḳalmaz
Olan ḥ‘āb-ı tegāfūl birle memlū yazesiz ḳalmaz
Dem-i germāda ehl-i ṭab‘ olan yelpāzesiz ḳalmaz
Dil-i ḡam-perverān-ı ‘aşḳ dāğ-ı tāzesiz ḳalmaz
O güne ḥāne-i serdir felek dervāzesiz ḳalmaz

- 2 Perīṣānī-i ḥāṭırla çekenler kürbet-i ğurbet
 Aña şabr u taḥammül eylemek lâzım durur elbet
 Ne ğam bizden çevirse şimdi rüy-ı âlin ol âfet
 Bulur elbette bir gün rişte-i zülfüñle cem‘iyyet
 Göñül bir nüṣḥa-i kemyâbdır şîrâzesiz qalmaz
- 3 Bu bezm-i dil-güşâda kim olursa ‘âşık u şâdık
 Olur elbette akrânı içinde cümleye fâyık
 Dü çeşminden ağan seyli olubdur ḥâlini nâtık
 Gelür bir sînesinde dâğ u şerḥa gösterür ‘âşık
 Bu bâzâr-ı cünûn peymânesiz endâzesiz qalmaz
- 4 O kim ehl-i muḥabbet yek-nesaḳda bâṭın u zâhir
 Olurlar bir ḳadem üstine Mevlânâ gibi dâ’ir
 Maḳâm-ı râstdan şeh-nâza eyler nağmesin sâ’ir
 Olan manend-i ney sūrâḥ sūrâḥ hevâ âḥir
 Der-i dâru’s-semâ‘ -ı çarḥda âġâzesiz qalmaz
- 5 Sevâd-ı ‘aşkı yazmış başımıza ḥâme-i taḳdîr
 O şevḳ u zevḳile dil-ḥânesini eylemiş tenvîr
 Zebân-ı kilḳ-i Nâfi‘ de ider bu da‘vâ-i taḳrîr
 İder eş‘ârı Nâbî eşḳ-i ḥûn-âlûdile taḥrîr
 Cemâl-i nev-‘arûsân-ı muḥabbet ġâzesiz qalmaz
- 148a 6 Sevâd-ı ‘aşkı yazmış başımıza ḥâme-i taḳdîr³⁷⁶
 O şevḳ u zevḳile dil-ḥânesini eylemiş tenvîr
 Zebân-ı kilḳ-i Nâfi‘ de ider bu da‘vâ-i taḳrîr
 İder eş‘âr-ı Nâbî eşḳ-i ḥûn-âlûd-ile taḥrîr
 Cemâl-i nev-‘arûsân-ı muḥabbet ġâzesiz qalmaz

³⁷⁶ Bir önceki bendin aynısıdır.

ĞAZEL-İ NĀBĪ-İ MERĤŪM-I SİĤR-ĀŞĀR TAĤMĪS-İ NĀFĪ' -İ BĪ-MĀR U
ĞAM-KŪSĀR

7

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Mezāyā-yı leb-i la' liñ şarāb-ı nābdan qalmaz
Dehāniñ arzūsı ' aşıķa şehd-ābdan qalmaz
Cemāliñ bāğına rūyuñ gül-i şād-ābdan qalmaz
Temāşā-yı cemāliñ mihr-i ' ālem-tābdan qalmaz
Şeb-i hicrānda fikr-i ıal' atıñ meh-tābdan qalmaz
- 2 Leţāfet gül-sitānı içre bir gül-bīzdir sīneñ
Bilürin gerden-i pür-tāba şevķ-āmīzdir sīneñ
Şafā-yı dürr ü gevher-pāşile lebrīzdir sīneñ
O deryā-yı leţāfet-ĥīz mevc-engīzdir sīneñ
Ki anda gerdiş-i pistānlarıñ gird-ābdan qalmaz
- 3 Gelüb geçmekdedir her demde cānā tīr-i müjgāniñ
Niçe biñ yüz göz açmış sīnem üzre nevek-i peykāniñ
Şabāĥ ĥaşre dek olmaķdadır ' uşşāk ĥayrāniñ
Egerçi ser-be-ser bī-dārlıķdır şām-ı hicrāniñ
Nümūdār-ı ĥayāl olmaķda ammā ĥ' ābdan qalmaz
- 4 Bu ma' nā rū-nümādır ıab' ıma tā rüz-ı mektebden
' Ayāndır ' ayn-ı idrāke bu nükte rüz ile şebden
Ĥaķīķat ehlinin sanma anı sen vūs' mezhebden
Olan ser-geşte-i cām-ı mecāzī zīķ-meşrebdan
Ne nüş eylerse istifrāğdan dolābdan qalmaz
- 148b 5 O şūĥuñ cāmi' -i ĥüsnündeki ' uşşāklar ekşer
Olurlar izdiĥām-ı şevķle birbirine mülĥaķ
Şalā-yı ' ām idince seyrine ol dil-ber-i eşfaķ

Teveccüh-gāh-ı ‘uṣṣāk olmada ebrū-yı dil ancak
Şikāf-ı ceyb-i pirāhen daḡi mihrābdan qalmaz

- 6 Ne deñlü bu denī dūnyānıñ olursa vefā-kārı
O deñlü ehl-i dūnyādan olur devri vü bāzārı
Bu gūne merdümānıñ rast gelmez hiç reftārı
Ne maqṣūda şüru‘ eyleser bir ‘aks olmadır kārı
Esīr-i miḡnet-i tūl-i emel mevtābdan qalmaz
- 7 Qurulmuş meclis-i rindān kim zātında fāḡirdir
Leṭāfet-baḡşda sākī-i nevde añā dā’irdir
Egerçi isteyüb mey rindler kim saña nāṣirdir
Ne ġam sākī eger şahbā dükense āb ḡāzırdır
Seniñ zemzemleyüb de şundıġıñ dūşābdan qalmaz
- 8 Budur ‘ādāt u resmi dā’imā bu çarḡ-ı devrānıñ
Hemīşe i‘ tilādır kār-ı nā-hem-vārı dūnānıñ
Bu nūkte zerre-veş qalbine gelmez ehl-i ‘irfānıñ
Murād-ı dūnyevī fevt itdiginden ehl-i dūnyānıñ
Sirişk-i ḡasret-i bed-reng ü bu çirk-ābdan qalmaz
- 9 Bahār eyyāmı seyr-i bāġa çıksa dil-ber-i ra‘ nā
Leb-i cūda cemāl-i pākine seyr eylese tenhā
Temāşāya dil-i ‘uṣṣāklar hep olsa pā-ber-cā
Eger böyle qalursa ebr-i nāz u berḡ-i istiġnā
Şaf-ı müjġānımıñ her tārı bir mīzābdan qalmaz
- 149a 10 Cihānda ser-güzeştim Nāfi‘ā tezkīre qaşd itsem
Cemāl-i şem‘ini dil-dārımıñ tenvīre qaşd itsem
Şeb-i hicrāndaki sūzişleri taḡrīre qaşd itsem
O şūḡuñ lerziş-i endāmını taḡrīre qaşd itsem
Devātımda mürekkeb Nābiyā sīm-ābdan qalmaz

ĞAZEL-İ EMLAḤU'Ş-ŞU'ARĀ NĀBĪ-İ MERḤŪM TAḤMĪS-İ NĀFĪ'-İ
ĞURBET-KEŞ Ü MAĞMŪM

8

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 150a³⁷⁷ 1 Künc-i ğurbetde dil-i miḥnet-güzārım söylesün
Baḥt-ı ma' kūs-ı muḥālif rūzgārım söylesün
Sūziş-i derd-i derün-ı ḥārḥārım söylesün
Yāre varsun peyk-i nāmem āh u zārım söylesün
Āb-ı çeşm-i girye-i bī-iḥtiyārım söylesün
- 150b 2 Dest-i sākīden şunulduḡda hemān cām-ı kader
Nīşdir bize naşīb ü nūş olmuşdur meger
Kūy-ı yāre ' izz ü devletle eger itse güzer
Çāk çāk sīne virsün ḡāce-i ğamdan ḡaber
Zaḡm-ı ḡün-pāş-ı derūnum inkisārım söylesün
- 3 Yār gelsün gül-şen içre ḡātırı şād eylesün
Dām-ı ğamdan bu göñül murġını āzād eylesün
Bu revişle bu cihān baġında bir ād eylesün
Ġonçe ġülsün gül açıldın cūy feryād eylesün
Sen ṭur ey bülbul biraz gül-şende yārım söylesün
- 4 Ḥāk-i pāyına o şūḡuñ dūr-nişār olduġlarım
Pāy-māl-ı esb-i nāzile ġubār olduġlarım
Dīdemiz bir rāhile pūr intizār olduġlarım
Arzū-yı vaşlile şeb-i zinde-dār olduġlarım
Girye-i ḡasretle çeşm-i intizārım söylesün
- 5 Şem'-veş cānān bezminde seri itmek fedā
' Āşık-ı şādıkların kārıdır ancak **Nāfi' ā**

³⁷⁷ 149b'de yazı yoktur.

Künc-i ğamda ben de şamtı ihtiyār itsem n'ola
 Bende yok kudret edāya şarf-ı şevķī Nābiyā
 Hame-i nigīn şarīr-i bī-ķarārım söylesün

ĠAZEL-İ 'ULVĪ-İ MERĦŪM TAĦMĖŞ-İ NĀFĖ-İ MAĠMŪM

9

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 ' Aceb raĥm ehli var mı dehrde ey bī-vefā senden
 Gedā-yı kūyuñ olmuş cem' iderler ilticā senden
 Kaçardım bīm-i ğamzeñ ile cānā cā-be-cā senden
 Günāhım bildim eylersem n'ola şefķat recā senden
 Benim devletlū sulţānım ĥaţā benden ' aţā senden
- 151a 2 O şāhīn-çeşm nīm-i mest olub elde tutar sāġar
 İder murġ-ı dil-i ' uşşāķı bīm-i cāndan lāġar
 Zebānında hemān seyf āyetini eyleyüb ezber
 Beni zūlmile öldürdüñ diler ğamzeñ çeküb ĥancer
 Begim dīvān-ı ĥüsnüñde şikāyet var saña senden
- 3 Niçe evķātlar geçdi niçe hengāmlar geldi
 Niçe dil-sūzlar geçdi niçe ārāmlar geldi
 Niçe biñ rūzlar geçdi niçe aĥşāmlar geldi
 Niçe nev-rūzlar geçdi niçe bayrāmlar geldi
 Müyesser olmadı kaldı baña merĥabā senden
- 4 Egerçi şeh-süvārān içre yektā tünd tīz misin
 Ĥülāşa ceys-i ğamdan gāhice cāy-giriz misin
 Leb-i la' liñle ĥ'ān-ı vuşlat üzre şehd-rīz misin
 Ĥayāt-ı cāvidānım şıĥĥatim ' ömrüm ' azīz misin
 Ĥudādan isterim kim olmayam bir gün cüdā senden

- 5 Vişāl-i yār içün bu **Nāfi**‘ i de toylamaz ‘Ulvī
 Biḥār-ı ‘aşkı ḳaddiñ bu revişle boylamaz ‘Ulvī
 Gerek pā-māl-i nāz ile gerek ṭur söylemez ‘Ulvī
 Gerek öldir gerek dirgür seni terk eylemez ‘Ulvī
 Cānā ki rāzıyım lāzım degil baña vefā senden

**NA‘T-I ŞERİF NĀBĪ-İ EFŞAḤU’Ş-ŞU‘ ARĀ TAḤMĪS-İ NĀFĪ‘-İ MÜCRİM Ü
 GÜNĀH-KĀR BĪ-NEVĀ**

10

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Güşāde-rüy ehl-i cürme bir bābü’r-recādır bu
 ‘Uşāt-ı ehl-i İslām içre cāy-ı mültecādır bu
 Ḥaḳāyık-ḥāne-i ḥalvet-serāy-ı aşfıyādır bu
 Şaḳın terk-i edebden kūy-ı Maḥbūb-ı Ḥudādır bu
 151b Nazar-gāh-ı İlāhīdir maḳām-ı Muştafādır bu
- 2 Ne mümkün ‘Adn ola bunuñ ‘adīli zīb ü zīnetde
 Şerefle müntehāsı ola mı Sidre meziyyetde
 Zemīn ü āsumānda eşref-cādır ḥaḳīḳatde
 Resūl-i Kibriyānıñ ḥ‘āb-gāhıdır fażīletde
 Tefevvuḳ-kerde-i ‘arş-ı Cenāb-ı Kibriyādır bu
- 3 Olanlar bu zemīniñ devlet-i pā-būsına nā’il
 Olur mı hiç riyāz-ı Cennet-i Rıdvāna ol mā’il
 Dimiş keşf-i kerāmet birle bu ma‘ nāyı bir kāmīl
 Bu ḥākiñ pertevinden oldı deycūr-ı ‘adem zā’il
 ‘Amādan açdı mevcūdāt-ı çeşme tütüyādır bu
- 4 Hemīşe mihr ü meh müştāḳ-ı bāb-ı ḥāk-i pākīdir
 Sürüşān-ı semā yüz sürmege biñ gözle bākīdir
 Viren ‘Arş-ı ‘alāya rif‘ati bir zerre ḥākīdir

Felekde mäh-ı nev-bābü's-selāmıñ sîne-çākıdır
Anıñ qandıldır ħūr-ı maṭla' -ı nūr-ı zıyādır bu

- 5 Varub sırr-ı diliñ izhār kıl bir merd-i āgāha
Seni irşādile yol göstere tā kim o şeh-rāha
Yüzüñ sür Nāfi' ā var ol ħuzūr-ı ' izzet-i şāha
Mürā' āt-ı edeb şartıyla gir Nābī bu dergāha
Meṭāf-ı kudsiyāndır busegāh-ı enbiyādır bu

ĞAZEL-İ MERḤŪM VEHBİ-İ SŪNBŪL-ZĀDE TAḤMİS-İ NĀFİ' -İ GAM-I DÜNYĀDAN ĀZĀDE

11

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

- 1 Ḥar-tab' olan ħikmet-i Yunanı ne bilsün
Nā-dān olan sırr-ı ħakīmānı ne bilsün
152a Her mülhid-i bed-mezheb imānı ne bilsün
Şüretde olan sîret-i insānı ne bilsün
Zulmetde kalan şu' le-i nūrānı ne bilsün
- 2 Esrārıñı keşf eyleme ābā daḡı olsa
Ednālara meyl eyleme a' lā daḡı olsa
Şeyṭān evine girme ki me'vā daḡı olsa
Nā-dān sözini diñleme dānā daḡı olsa
Tesbîhçi şūfî la' l-i bedaḡşānı ne bilsün
- 3 Devr ider o kim boş yere mānende-i rakḡāş
Ol bezm-i İlāhîde nedīm olmaz imiş ḡaş
Fehm eyleyemez ehl-i diliñ zevḡını eşḡāş
Ebḡār-ı ḡaḡīḡatde o kim olmadı ḡavvāş
Deryāda çıkan dürr ile mercānı ne bilsün

- 4 ‘Aşk ehline telsīm idegör kendüñi tırma
Seng-i sitemi kimseleriñ başına urma
‘Aşk zevkini ‘aşk ehline sor zāhide şorma
Bu rāh-ı hāṭar-nāḳde var esbiñi yorma
İblis-i la‘īn ma‘nā-i Ḳur’ānı ne bilsün
- 5 Lāyık mı ki ‘irfān gele bir düzd-i çeriye
Dest-āver ide niçe me‘ānī-i düriyye
Bu ḳavle tevāfuḳdadır erbāb-ı beriyye
Esrār-ı hāfī şorma şaḳın dīv ü perīye
Raḥmānī bilür bu sırrı şeyṭānī ne bilsün
- 6 Hep böyle durur ḳā’ide-i ‘ālem-i imkān
Fehm eyle ferāsetde degil cümle bir aḳrān
152b Olmuş kimi nā-dān kimi ‘allāme-i devrān
Her post-nişīn olana şorma nedir erkān
Dihḳānī olan ḥizmet-i sulṭānı ne bilsün
- 7 Şol zāt ki mazhar ola bir ḳalb-i şafiyye
Keşf ola aña niçe kerāmet-i vefiyye
Nāfi‘ saña bes mezheb-i pāk-i Ḥanefiyye
‘Alemdaki Vehbī gibi ma‘nā-yı ḥafiyye
Yol bulmayan esrār-ı İlāhīni ne bilsün

GAZEL-İ ḲUṬBU’L-‘ĀRİFĪN ĠAVŞÜ’L-VĀŞİLĪN MERḤŪM ŞEMSİ-İ
SĪVĀSĪ TAḤMĪS-İ NĀFĪ‘-İ ‘AYNTĀBĪ-İ MAĠMŪM

12

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Rüz-ı rüşen kim bulurdı şebde deycūr olmadan
Ḥāṭırı meftūḥ olur mı ol ki meksūr olmadan

Lāyık-ı ḥazret olur mı ğayra mehcūr olmadan
 Vāşıl olmaz kimse Ḥaqq'a cümleden dūr olmadan
 Kenz açılmaz her göñülde tā ki pūr-nūr olmadan

2 Oğuduñsa mekteb-i sırr-ı ma'ārifde sebağ
 Deste aldıñsa kitāb-ı kā'inātdan bir varak
 Şu gibi şāfī dil ol her ḥāk-i pāye turma ağ
 Sūr çıkar ğayrı göñülde tā tecelli ide Ḥağ
 Pādişeh konmaz sarāya ḥane ma' mūr olmadan

3 Kimseler kādir degil ide każā-yı Ḥaqqı red
 Olmasa Ḥağdan aña feyz ü fütūḥ ile meded
 Cür' a-i cām-ı muḥabbet nūş kıldım lā-yu' ad
 Mest olub mestāne geldim tā ezelden tā ebed
 İçmişim 'aşkıñ şarābın āb-ı engūr olmadan

153a 4 Nūr-ı Ḥağ gün gibi olmuştur cihānda müncelī
 Niçe tafşīl eyleyem saña bu lafz-ı mücmeli
 Şerḥ-i ḥāl itmiş niçe gör kim velīler kümmeli
 Mest olanlarıñ kelāmı kendüden gelmez velī
 Pes ene'l-Ḥağ niçe disün kişi Mañşūr olmadan

5 Bu cihānda **Nāfi' ā** olmağ dilerseñ şād-kām
 İdegör 'izzetle tā kim terk-i maṭlūb u merām
 Gör ne sūzişle dimiş bu beyti bir 'ālim-maḥām
 Bir 'acāyib derde düşmüş tutuşır Şemsī müdām
 Ḥağğa maḥbūl olmağ ister ḥağğa menfūr olmadan

ĞAZEL-İ NÂBİ-İ MAĞFÜR U MERHÛM TAĤMÎS-İ NÂFİ' -İ ĞURBET-KEŞ
Ü MAĞMÛM

13

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Muḥammed sırrın ancak Ḥazret-i Veys'el Karen söyler
Ġarām-ı pîr-i Ken' anı daḡı Beytü'l-ḡazen söyler
Bu ḡikmet-ḡāneye derd-i derûnın her gelen söyler
Sevād-ı kâ'ināt esrār-ı şun' ı bî-süḡan söyler
Kitāb-ı mümekkināt-ı āşār-ı Ḥaḡḡı bî-dehen söyler
- 2 O dil kim bulmaya bātında sırr-ı lezzet-i vaḡdet
Anı pāmāl-i işḡāl eyler elbet tevsen-i keşret
Mecālisde şatub şan' atla ḡalka şîve-i şöhret
Şühūd-ı nüsha-i şun' a nev-ā-nev bulmayan ḡudret
İdüb tazyi' -i evḡātın ḡikāyet-i kühen söyler
- 3 O kim ferş-i zemînden kibr ile tutsa mekânın ' arş
Muḡarrerdir şoñunda olmak anıñ cāy-gāḡı ferş
Ne deñlü ḡulmeti ketm itse de bir ḡālim-i ser-keş
Kenāra sū-i ḡaşdı oldıḡın dimezse ger āteş
153b Ḳılā' üzre lisān-ı ṡopile burc-ı beden söyler
- 4 Cihāniñ gelse erbāb-ı ' uḡūli bir yere ḡoksa
Ne mümkün eylemek esbāḡ tā şol bir kesi ṡoksa
Revā mı eylemek sem' -i ḡabūle barmaḡın şoksa
Seniñ ḡūşuñda isti' dād yok idrākine yoksa
Leb-i cūda kemāl-i şun' ı her berg-i ḡemen söyler
- 5 Ḥaḡīḡat ehliniñ sırrını bilmez ḡikmet erbābı
Aña vāḡıf olur mı İbn-i Sīnā ile Fārābī
Açılmış Nāfi' ā her kimseniñ rüyne bir bābı

O şūh āyīnede ‘aksiyle eyler güft ü gū Nābī
Bilen söyler nikāt-ı rāz-ı hüsni bilmeyen söyler

ĞAZEL-İ FEDĀYĪ-İ MERḤŪM TAḤMĪS-İ LĪ-NĀMIḲIH’L FAḲĪR

14

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Bu āh u zār-ı ‘uşşāka dirāyet yok mı sulṭānım
Bu bī-dād-ı zulm-i ḥalka ġāyet yok mı sulṭānım
Der-i iḥsānıña geldim ri‘āyet yok mı sulṭānım
Bu nāz u şīveden hergiz ferāgat yok mı sulṭānım
Cefā vü cevriñe yoksa nihāyet yok mı sulṭānım
- 2 Olursan dem-be-dem aġyār ile her bezmde hem-dem
İder ḥāṭır-ı ‘uşşākıñı zülfüñ gibi der-hem
Dil-i pür-zāra dest-i lūtfuñ urmaz ya niçün merhem
Dönüb hiç yüzime bakmaz geçersin nāz ile her-dem
Ḳuluña zerrece ‘avn u ‘ināyet yok mı sulṭānım
- 3 Budur her dem nasīhat saña cānā suy-ı aşıktan
Bu söz âfāk içinde rûşenâdur subh-ı sâdıktan
154a Ne ḥāşıl var ‘aceb bilmem bu resm-i bī-vefālîkdan
Helāk itme beni cevriñle hem ḥavf ile Ḥālîkdan
Bugün dünyā ise yarın kıyāmet yok mı sulṭānım
- 4 Gice tā şubḥ olunca tāb-ı hicriñ ile bī-dārım
Güşād olmuş dü çeşmim nālîş-i ḥasretle bī-dārım
Ṭabībā pister-i ġamda yatur pür-derd-i bī-mārım
Seni sevdimse kāfir olmadım likin günehkārım
Meded it bu günehkāra şefā‘ at yok mı sulṭānım
- 5 Olub bezmiñde aġyārān her dem ‘îş u ‘işretde

Hemān bu **Nāfi** -i bī-mār kalmış künc-i miḥnetde
Fedā itmiş ser ü cānın komuş rāh-ı muḥabbetde
Fedāyī derd-mendiñdir efendim bāb-ı şefkatde
Harīm-i bāğ-ı vuşlatda icāzet yok mı sulṭānım

NA' T-I ŞERİF-İ ŞEMSİ TAḤMİS-İ LİNĀMIKİHİ

15

Meḥ' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

- 1 Şāh-ı resülūñ mülket-i toprağı göründi
Dil teşnelere ravzaniñ ırmağı göründi
Murğān-ı behiştileriñ uçmağı göründi
Cānān iliniñ gülleriniñ bāğı göründi
Dost iklīminiñ lālesiniñ t̄ağı göründi
- 155a 2 İtmiş idim ol rāh-ı muḥabbetde tekāpū
Her bir taraḫa ḫasretle sürmüş idim rū
Ġafletdeki ref' oldı gözümdeñ dağı uyḫu
Ḳayḫu gicesi geçdi kamu kalmadı ḳorḳu
Vuşlat düniniñ gündiziniñ ağı göründi
- 3 Yūsuf ki beşāretle beşīri ebe şaldı
Ol pīr bu pirāheniñ şemmesin aldı
Göñli gözi açıldı şafā baḫrine taldı
Ya' ḳūba bugün Yūsufinuñ ḳoḳısı geldi
Eyyūba dağı şihḫatiniñ şağı göründi
- 4 Māh-ı felek-i evc-i risālet ki zamānı
Geldikde feraḫla pūr idüb kevn ü mekānı
İzhār idüb ümmetlere esrār-ı nihānı
Envār-ı Muḫammed toḫuban tıtdı cihānı
Şaḳḳu'l-ḳameriñ mu' ciz-i barmağı göründi

- 5 Dil-şādile dil-mürdeleriñ cānı bulundı
 Her kaçtre-i dil-cūlarıñ ‘ummānı bulundı
 Nāfi‘ saña da himmet ü ihsānı bulundı
 Dil-ḥastalarıñ derdine dermānı bulundı
 Şemsīye bugün dostınıñ otağı göründi

GAZEL-İ EMRİ-İ MERḤŪM TAḤMĪS-İ NĀFİ‘ -İ MAĞMŪM

16

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Efendim ḥüsnüñe maḥşüşdur bu rūşenālıklar
 Seniñ şâyandır şanıña bu rengin edālıklar
 Yazılmış tā ezelden bize de bu mübtelālıklar
 Helāk oldum nedir cānā bu fırkatler cüdālıklar
 N’olaydı olmayaydı tā ezelden āşinālıklar
- 155b 2 Esir olmuş niçe dem baḥr-ı fırkatde dil ü cānım
 Çıkar seb‘ -i ṭabāk üzre nevā-yı āh u efğānım
 Beni kırtar elim al düşmüşüm ey māh-ı tābānım
 Belā baḥrine ğarķ oldum meded ey şāh-ı ḥübānım
 Gözüm yaşını sil itme demidir dil-rübālıklar
- 3 Ḥudā ḥaqqı teraḥḥüm eyle bir kez bu dil-i şāfa
 Şemīm-i zūlf-i ḥoş-būyuñ olunca neşr eṭrāfa
 Dil-i pür-ḥün-ı ‘āşık gelmez oldu ḥadd ü evşāfa
 Baña yār olmadıñ gitdiñ niçün gelmezsiñ inşāfa
 Ben öldüm a benim ‘ömrüm nedir bu bī-vefālıklar
- 4 Dilā nā-kāmlıkda illere nāmımı yaymışsın
 ‘ Aceb kim mestī-i maḥmūrluḳdan şimdi aymışsın
 Çıķub tā kūh-ı nāz üzre ḥırāmān ile kaymışsın

Ay u gün görmemeñ bizi yadlara şaymışsın
Behey çok sevdiğim kanı ezelki âşinâlıklar

- 5 Niçe dem eşk-rîzân ile Nâfi‘ sînesin deldi
Ne teskîn eyledi bir kes ne dest-i lûţfile sildi
Kuşûrın fehm idüb cürmile ‘isyân itdigin bildi
Şuçun ‘afv eyle Emrîniñ tapuña yüz süregeldi
İdüb yüz meskenet birle tevâzu‘ la gedalıklar

ĞAZEL-İ NÂBÎ-İ MERḤŪM U MAĞFŪR TAḤMÎS-İ NÂFİ‘ -İ MEHCŪR

17

Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

- 1 Murğ-veş dām-ı der-efgende-i şayyād olasın
Bilmediñ nân u nemek haqını bî-zād olasın
Hiç mümkün mi bu bî-dādile ābād olasın
Beni şād eylediñ sen daḥi nā-şād olasın
156a Şu‘ le-i āh-ı ġarībān gibi bir bād olasın
- 2 İtmediñ devlet-i vaşlîñ ile bu çeşmi qarîr
Ḥāne-i ḥatırımı şem‘ -i ruḥuñla tenvîr
Umarım itdigi(ñi)³⁷⁸ bulasın ey merd-i dilîr
Künc-i hicrānda olub sen de benim gibi esîr
Rûz u şeb dest-zen-i dāmen-i feryād olasın
- 3 Düşesin āteş-i seyyāleye manend-i sipe(n)d³⁷⁹
Tā gele cev̄v-i semā üzre Süreyyāya pesend
Kākülün taḫsun ayağıña füsünile kemend
Rûzgār eylesün eflāke ġubārîñ peyvend
Göreyim pā-zede-i leşker-i bî-dār olasın

³⁷⁸ Orijinal metinde ايتديكي olarak geçen kelime itdigi(ñi) şeklinde okunmuştur.

³⁷⁹ Orijinal metinde سپد olarak geçen kelime sipe(n)d şeklinde okunmuştur.

- 4 Ol kadar eşk-i terim dīdeden itdim rīzān
 Olmadı hiç dilim nā'il-i feyz ü ihsān
 Mācerā-yı talebiñ dem-be-dem olsun nokşān
 Vire naḥl-i emeliñ mīve-i eşk-i ḥirmān
 Bir sitem-kāra niyāz itmege mu' tād olasın
- 5 Tıfl-i dil-i zārlıg itmişdi sitemden niçe dem
 Olmadı devlet-i vaşlñ ile bir gün ḥurrem
 Nāfi'ā gelmiş idi saña da çok renc ü elem
 Eylediñ Nābi'i bī-çāreye yok cevır ü sitem
 Yok ümīdim ki mükāfātđan āzād olasın

ĞAZEL-İ FİT̤NAT-I MU' CİZ-EDĀ TAḤMĪS-İ NĀFĪ' -İ NĀ-ŞĀD U GEDĀ

18

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Kanda kim āyīne var dīdār kendin gösterir
 ' Āşık olsa cā-be-cā dil-dār kendin gösterir
 156b Bir ṭabībi görse çün bī-mār kendin gösterir
 Her göñülde tāb-ı rüy-ı yār kendin gösterir
 Kanda varsañ mihr-i pūr-envār kendin gösterir
- 2 Sūziş-i derd ü muḥabbet nerde kim olsa ' ayān
 Yanması taḥkīkđir ol ḥāne-i bī-reyb ü gümān
 Maḥrem-i esrār-ı dil elbet olur bir gün beyān
 Arzū-yı la' l-i yār olsun mı hiç dilde nihān
 Cām-ı mīnāđan mey-i ser-şār kendin gösterir
- 3 Eylemiş bād-ı şabā zūlf-i siyāhın tārūmār
 Nergis-i devrinde yokdur kimseye hergiz qarār
 Her ne dem kim hem-dem olsa ḥār ile ol gül-' izār
 Būseye minnetimi var geldikde sebz-i ḥaṭṭ-ı yār

Nev-bahār eyyāmı elbet yār kendin gösterir

- 4 Kūy-ı ‘aşkıñda niçe üftādeler idüb güzer
Her biri pāmāl-i esb-i nāzda zīr ü zeber
Zāhirinde naqş olur bātındaki derd ü keder
Ğurre olma hūsne kim bir gün zuhūr-ı haṭṭ ıder
Dūd-ı āh-ı ‘āşık-ı ğam-ı ħ‘ār kendin gösterir
- 5 Rāh-ı ‘aşk içre şu kim çekmiş niçe biñ germ ü serd
Hāl ü zārın söyler anıñ lāğar-ı ten rüy-ı zerd
Her ne deñlü **Nāfi‘ ā** ketm itse derd-i ‘aşkı merd
Söyler elbet hālını Fiṭnat meşeldir ehl-i derd
‘Aşq ola bir sīnede eş‘ār kendin gösterir

**GAZEL-İ RİKḲAT-ENGİZ-İ MERḤŪM SULTĀN SELĪM TAḤMĪS-İ NĀFİ‘-İ
ĞURBET-GÜZİN-İ BĪ-MĀR U SAḲĪM**

19

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 157a 1 Gül-sitān içre baña murg-ı hoş-elhān ağlar
Āsumān üzre melek hākde insān ağlar
Kāfir ağlar baña bil-cümle Müselmān ağlar
Rūz u şeb derdiñle dīdelerim kıan ağlar
Vākıf olan benim esrārıma her an ağlar
- 2 Gör neler itdi baña ṭālī‘-i nā-mes‘ ūdum
Olmadı bir gün anıñ bed-revişinden sūdum
Umarım dādım ala soñra o Hān Maḥmūdum
Kimse fehm itmedi ḥayfā ki nedir maḳşūdum
Gice gündüz ne içün dīde-i giryān ağlar
- 3 Şāh itmişdi beni ‘āleme Allāh Ğanī

Ben daḥi itmiş idim maẓhar-ı elṭāf seni
 Ey ʿadū gerdene taḳdīñ ne içün bu reseni
 Dāğ-ı sīnem göricek ḥūnile ālūde beni
 Raḥm idüb ḥālime ezhār-ı gül-istān ağlar

4 Cān u dilden niçeler olmuş idi baña ḥabīb
 Ḥāk-i dergāhıma şevķile olurlardı münīb
 Kimseden olmadı dermān baña bir emr-i ʿacīb
 Gördi çün derd-i dil-i zārımı raḥm itdi ṭabīb
 Didi ey ḥaste-i hicrān saña dermān ağlar

5 Tīğ-ı bī-dādı çeküb düşmen-i cān bed-peymān
 Kaşd-ı cān itmek içün geldi o bed-kiş yaman
 Yalvarub didim ise her ne kadar aña amān
 Yine raḥm eylemez aşlā baña ol āfet-i cān
 Böyle bī-mār görüb ḥālime yārān ağlar

157b 6 Çok kese itmiş idim rāz-ı derūnum iʿlān
 Olmadı ḳābil-i teʿşīr-i kelāmım ey cān
 Sırrım elbette bilür ehl-i şuʿūr u izʿān
 Ğam degil bilmez ise rāz-ı derūnı nā-dān
 Fehm ider ḥālimizi şāḥib-i ʿirfān ağlar

7 Ḥan-ı Selīm gibi olan pādişeh-i İslāmı
 İtdiler ḳatline bir niçe ʿadū iḳdāmı
 Nāfiʿā görene dir ol şeh idüb istirḥāmı
 Derdile rūyına baḳdıķca dil-i İlḥāmī
 Gerçi ḥandān olur ammā cigeri ḳan ağlar

ĞAZEL-İ REŞİD ‘ĀLİ BEG MERḤŪM U MAĞFŪR-I ŞEHİD TAḤMĪS-İ
NĀFİ‘-İ ḤASTE-İ ĞARĪB Ü NĀ-ÜMĪD

20

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Çatub ebrûların bir ḥaṇçer-i sîne-güzār atdı
Şanasın kim Nigāh-ı ḥıṣmile bir Zülfikār atdı
Niķāb-ı çehresin gül-geştde ol gül-‘izār atdı
‘İzārından kemend-i tırrresin gül-şende yār atdı
Kopardı sünbüli reşkile hep bād-ı bahār atdı
- 2 İdelden beste tār-ı zülfine ol meh-i dil ü cānım
Ser-i sevdā-zedemde kalmadı bir zerre sāmānım
Çıķub nüh-ṭāķ-ı mīnā üstine bu āh-ı nālānım
Ṭanīn-endāz-ı āfāķ olmasun mı şīt-ı efgānım
Felek cām-ı dil-i nā-kāma seng-i inkisār atdı
- 3 O şūḥuñ mişl-i rıdṽanıñda ḥuld-berīninde
Niçe diller esīr-i bendi olmuş zülfi çīninde
Hemīşe kākül-i ḥoş-būsını ol meh cebīninde
Görenler ḥāl-i hindū ‘izār-ı āteşinde
Sipend-āsā vücūdın nāra hep bī-iḥtiyār atdı
- 158a 4 Düşelden şöhret-i ḥüsn-i cemālīñ süy-ı āfāķa
Degil güncīde sūz-ı ‘aşķ diller niçe evrāķa
Niçe demler ki pinhān olmuş idiñ çeşm-i müştāķa
Muķīm-i gül-şen-i nāz idiñ ammā semt-i ‘uşşāķa
Seni var ise ey berg-i gül-i ter rūzgār atdı
- 5 Cihāna Nāfi‘ā oldıkça āb-ı cūy-ı dil vārid
Dem-ā-dem itmede şahrā-yı deşt-i ma‘nā-i rā’id
Olurken çeşme-i dil-cūy-ı ṭab‘ım gün-be-gün zā’id

Yine fıskiyye-i mecrā-yı feyz-i hāme-i Rāşid
Hıyāz-ı nev-zemīn-i şî‘ re nazm-ı ābdār atdı

21

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 182a 1 Dil-i nā-şādımı bir kerre şādān oldığın görsem
Gül-i bahtımı bu gül-şende hāndān oldığın görsem
Nevā-sāz ile bülbüller de nālān oldığın görsem
Bahār olsa yine seyr-i gül-istān oldığın görsem
Güzel seyr eylemek ‘uşşāka āsān oldığın görsem
- 2 Hevādār-ı i‘tidālın bulsa cānā baħr ile bir de
Ġam-ı ālām-ı dünyā zerre deñlü kılsa serde
Açılsa dīde-i zevk-āşināyı derdi bu yerde
Leţāfetden görünse āsumānıñ āksi her yerde
Ġamıñ hāţırda nā-peydā vü pinhān oldığın görsem
- 3 Felekden kām alub ālām-ı dehri tārūmār itsem
‘Adū-yı bed-liķā dil-hānesini hāksār itsem
Binüp esb-i murāda zevķile seyr-i şikār itsem
Yine rez duġterīn peydā idüb ‘azm-i kenār itsem
Çemende başka bir ‘ālem nümāyān oldığın görsem
- 4 Kırsalsa bezmde peymānesi hep ‘ahd ü peymānıñ
Dü bālā olsa hep zevk u neşātı cümle rindānıñ
Şafālardan açılsa hāţırı bi’l-cümle yārānıñ
Kızarsa gül gül olsa tāb-ı meyden rüyı cānānıñ
Ruġ-ı cānān hem gül hem gül-istān oldığın görsem
- 5 Derūn-ı ‘aşķı bir kerre idrāk itse dil-berler
Dil-i nālānı şayd-ı bend-i fitrāk itse dil-berler

Derûn-ı sîne-i billûrını pāk itse dil-berler
 Şafâdan birbirin sînesin çāk itse dil-berler
 Güzeller mest olub çāk-i girîbân olduğın görsem

- 182b 6 Ne deñlü olsa cārî dîde-i ğam-dîdemiñ def' i
 Ne mümkündür dil-i pür sūzişimden naqş-ı ğam ref' i
 Hülâşa **Nāfi' ā** meh-rū durur 'ālemde ğam def' i
 Muhaşşal böyle bir gün görmeden ölürsem ey Nef' i
 Felek ben ölmeden hākile yeksân olduğın görsem

3.3.7. Müseddesler

MÜSEDDDES

1³⁸⁰

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Cihānda merd olan sırr-ı derûnun āşikār itmez
 Zübābı tab' -ı ' anqā-meşrebin olan şikār itmez
 Vaṭanda rāḥat iden dār-ı ğurbetde qarār itmez
 Turur kâşānesinde berr ü yabāna firār itmez
 Kişi kendü rızāsıyla çıkub terk ü diyār itmez
 Sebebsiz ğurbetiñ qahrın özine ihtiyār itmez
- 107b 2 Ğaribiñ kār u bārı dāimā hüzn ü melāetdir
 Keder endüh u ğam derd ü meşakḳat aña 'ādetdir
 Şabāhı zevḳden maḥrûm u aḥşāmı qasāvetdir
 Huşûşā şāhib-i faḳra kıyāmetden 'alāmetdir
 Kişi kendü rızāsıyla çıkub terk-i diyār itmez
 Sebebsiz ğurbetiñ qahrın özine ihtiyār itmez
- 3 Ğaribiñ kārı gezmekdir hemîşe şehrden şehre
 Gehî şahrāda sākin gāh uğrar sāhil-i nehre
 Ne mümkündür felekden geçmek anıñ destine behre

³⁸⁰ Tekrar edilen mısralar ara bentlerde yazılmamıştır.

Aña hiç gösterir mi şāhid-i iķbāl hiç çehre
Velehu Eyzan

- 4 Ğaribiñ yandırır sūz-ı firāķı cümle āfāķı
‘Alevġir olmada her rūz u şebde ķalb-i müştāķı
Aña cām-ı ferahlar sunsa da subh u mesâ sākî
Şarab-ı ġām yine ke’s-i dilinde olmada bâķî
Velehu Eyzan
- 5 Firāķiñ şiddetinden ħāl-i ġurbet ehli pejmürde
Dūċār itmişdir ol bî-ċāregānı niċe biñ derde
Açılsa görse bir kez ċeşm ehl-i ħalden perde
Vaţan sevdāsı bâķîdir yine peymāne-i serde
Velehu Eyzan
- 6 Zücāc-ı ħaţırı ehl-i firāķiñ dāimā meksūr
Ne deñlü tesliyet-baĥş olsuñ aña olmaz ol mecbūr
Olur mı hiç ħarābe ħaţırı ġam ehliniñ ma‘mūr
Ser-ā-pā-yı cihān olmuş ġaribiñ ċeşmine deycūr
Velehu Eyzan
- 108a 7 Ğarībān olmada her dem şafā vü zevķden maĥrūm
Dil-i pūr-zārı olmuş āteş-i ġurbet ile maġmūm
Hezārān derd ü ġamlar ħaţır-ı **Nāfi**‘ dedir mektūm
Ne deñlü söylesem derd-i dilim olmaz saña mefhūm
Kişi kendü rızāsıyla çıkub terk-i diyār itmez
Sebebsiz ġurbetiñ ħahrın özine iĥtiyār itmez

MÜSEDDDES TERCİ' -İ BEND-İ RA'NÂ

2³⁸¹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Vâr idi bir hûb-ı rûyânımda şûh u şîvekâr
 Olmuş idi çeşm-i şeh-bâzına bu gönlüm şikâr
 Olmamışdım pençe-i ' aşkıında hergiz dil-figâr
 Lûtfîle olmuş iken bu bendesine yâr-ı ğâr
 Gitdi yanımdan dirigâ şimdi ol gül yüzlü yâr
 Nâlelerle ben de kaldım hayf mânend-i hezâr
- 2 İltifâtın kesdi benden ol şeh-i devletnişân
 Hâk-i pâyine ne deñlü oldum ise dür-feşân
 Böyledir ' âlemde her dem ' âdet-i miḥnet-keşân
 Şimdiden sonra ne lâzımdır bu ' abde ' izz ü şân
 Velehû Eyzan
- 3 Tâli' im ' aksine devr itdi bu demde çerḫ-i dūn
 Kâse-i ümîdimi destimde itdi ser-nigūn
 Koymadı tākāt bedende kalmadı dilde sūkūn
 Esb-i maḫşûdum olub meydân-ı hayretde ḫarūn
 Velehû Eyzan
- 108b 4 Bir zamân âġûş-ı iḫbâlimde yârim ḫûr idi
 Hâne-i ḫâtırda dil şem' i ile pür-nûr idi
 Şādî-i vuşlatla gönlüm şanki beyt-i sūr idi
 Âteş-i hicr ü elemde kalbimiz mehcûr idi
 Velehû Eyzan
- 5 Murğ-ı gönlüm kayd u bend-i ' aşkıdan âzâd idi
 Hâtırım ḫurrem şafâ vü zevke çün mu' tād idi

³⁸¹ Tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

Bir lebi şîrîn ‘ aşkından gönül Ferhād idi
 Kaşr-ı iqbālîm felek-veş muhkem ü ābād idi
 Velehū Eyżan

6 Çünkü atmışdır felek bizi diyār-ı ğurbete
 Çok felākātler virüb koymuşdı derd ü zahmete
 Tıfl iken maḥrūm kılmış idi bir an rāḥata
 Āteş-i ‘ aşķile düşdük şimdi künc-i miḥnete
 Velehū Eyżan

7 Böyle kalursa felekden ḥālimizdir pek yaman
 ‘ Aşķı gücdür eyleseñ izḥār kılsañ da nihān
 Ḥātırım āzādelik içre gezerken nāgehān
 Ehl-i irfāna bu yüzden söylerim derdim hemān
 Gitdi yanımdan dirġā şimdi ol gül yüzlü yār
 Nālelerle ben de kaldım ḥayf manend-i hezār

Tamam Şod

VAṬAN-I ME’LŪFIMIZ OLAN ‘AYNTĀB-I CENNET-ĀSĀDAN DŪR U
 MIŞR-I KĀHİREDE MAḤHŪR OLDIĞIMIZDA TAḤASSŪREN BU
 MŪSEDDES YAZILMIŞDIR

3³⁸²

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

112b 1 Dirġā ḥayf kim sūy-ı vaṭandan olmuşum ben dūr
 Niçe derd ü belā-yı miḥnetile olmuşum mehcūr
 Ser ü pāyım cefā taşıyla oldu derdle meksūr
 Benim bugün perīşān ḥālile bir baḥtı bed-ma‘ zūr
 Niçe oldum ise sūy-ı vatandan ğurbete mecbūr
 Ḥudādan isterim bir gün olam ḥākile mesrūr

³⁸² Tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

- 2 Ben idim gül-şen-i ‘ âlemde evvel gül gibi handân
Cihân olmuş idi her dem baña dâru’s-sürûr ey cân
Gözüm görmüş degilken ‘ âlem içre külbe-i aḥzân
Gelüb ḡam kârvânı şimdi dilde oldı çün mihmân
Velehû Eyżan
- 3 Diyâr-ı ḡurbetiñ ḡahr u ‘ azâbı câna kâr itdi
Bu ḡaṭır ḡânesin nâr-ı ḡamıyla pür-şerâr itdi
Ḡam-ı âlâm-ı dünyâyı dil-i zârıma yâr itdi
Felek burc-ı murâdım tob-ı ḡamla târumâr itdi
Velehû Eyżan
- 4 Felek ayırdı bizi derdle dâr u diyârımdan
Bu sūzişle n’ola dünyâyı yaḡsam âh u zârımdan
Şanasın bir nihâlim ayru düşdüm berg ü bârımdan
Cüdâ düşdüm diyâr-ı ḡurbet içre berg ü bârımdan
Velehû Eyżan
- 5 Ḥudâ’yâ feyz ü lûṭfuñdan celâl ü ‘ izzetiñ ḡaḡḡı
Cemî‘ ‘ âleme baḡş eyledigiñ ni‘ metiñ ḡaḡḡı
Virilen ehl-i tevḡîd yarın cennetiñ ḡaḡḡı
‘ Umûm-ı ehli maḡşer üzre olan minnetiñ ḡaḡḡı
Niçe oldum ise sūy-ı vaṭandan ḡurbete mecbûr
Ḥudâdan isterim bir gün olan ol ḡâkle mesrûr

MEKTEB-İ SER-‘ ASKERİDE EHL-İ MA‘ ÂRİFDEN ŞÂHİN EFENDİ
OĞLUMUZUÑ LİSÂNINDAN BU MÜSEDDES YAZILMIŞDIR

4³⁸³

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

113a 1 Felek destimdeki cām-ı ümîdîm ser-nigûn itdi

³⁸³ Tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

Dil-i ğurbet-güzînim hayf bî-şabr u sükûn itdi
 Dil-i dîvânemiñ cāyını vādî-i cünûn itdi
 Ciger dāğındaki ḥasret odını lāle-gûn itdi
 Havādiş oğları yer yer gelüb bağrımı ḥûn itdi
 Bi-ḥamdil'lāh bu kürbetler bizi ehl-i derûn itdi

2 Oқыub yazmaq oldu kārımız her rûz u her şebde
 Dem-i pîrîde qaldım tıfl-āsā künc-i mektebde
 Giriftâr olması yokken bu güne qayda meşrebde
 Ne çāre var imiş bu derd ü gamlar ḥükm-i kevkebde
 Velehû

3 Gezerdim 'ālem-i ıtlāqda bî-qayd u āzāde
 Kūdūret-i cihān uğramamışdı qalb-i nā-şāda
 Nuqūş-ı māsivādan levḥ-i dil olmuş iken sāde
 Virüb seng-i havādiş ḥırmen-i āsāyişim bāde
 Velehû

4 Hāqîkatde cihān mülkine yokdur hiç āsāyiş
 Ne deñlü zātına virmiş iseñ de zîb ü ārāyiş
 Ne mümkündür naşîb olmak saña ber-vefḳ-i dil-i ḥ'āhiş
 Degildir çün bu dünyā-yı denî bir cāy-ı ārāyiş
 Velehû

113b 5 Firāqıñ şiddeti(n)den kül olub külli vücūdum hep
 Münācāt eylerim Ḥayy-ı Ḥudā'ya rûz ile her şeb
 Yaqîn olmuş çıqa rūḥ-ı revānım tā gele bir leb
 Nişîn olduğca Nāfi' böylece qaydile der-mekteb
 Havādiş oğları yer yer gelüb bağrımı ḥûn itdi
 Bi-ḥamdi'llāh bu kerbetler bizi ehl-i derûn itdi

GÜLŞENİ HAZRETLERİNİN TÜRBE-İ ŞERİFLERİ ZİYÂRET OLUNDUĞDA
BU ÇEND EBYÂT TEBERRÜKEN TAHRİR OLUNMUŞDUR

5

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Dehre bir âyîne-i ' âlem-nümâdır Rüşenî
Naḥl-bend-i ravza-i ' izz ü ' alâdır Gülşenî
Şâh-râh-ı devlete nûr-ı hüdâdır Rüşenî
Kasr-ı cennet içre serv-i ser-nümâdır Gülşenî
Dîde-i ' uşşâka kuḥl-ı rüşenâdır Rüşenî
Bülbül-i bâğ-ı cinâna âşinâdır Gülşenî
- 2 Kaşr-ı cennet içre güyâ biridir rüşen çerâğ
Gülşen-i Firdevs olmuşdur birine bâğ u râğ
Sîne-hây-ı mihr ü mâha biri olmuşdur dudağ
Gül-sitân-ı dehreden itmiş birisi de ferâğ
Dîde-i ' uşşâka kuḥl-ı rüşenâdır Rüşenî
Bülbül-i bâğ-ı cinâna âşinâdır Gülşenî
- 116a 3 Birisi şubḥ-ı sa' âdet gibi itmişdir tulû'
Birisi bâğ-ı cinânıñ servi-veş bulmuş şüyû'
Şad hezârân biri yakmışdır muḥabbetden şümû'
Bâğ-ı dehri biri sîr-âb eylemişdir bād-ı mû'
Dîde-i ' uşşâka kuḥl-ı rüşenâdır Rüşenî
Bülbül-i bâğ-ı cinâna âşinâdır Gülşenî
- 4 Seyr ü eṭvârına her kim anlarıñ eyler sülûk
Ser-fürû eyler eñ ednâsına şâhân-ı mülûk
Anlarıñ yanında hep yeksândır sûrile sūk
Şemsdendir gâlibâ anlara bu seyr ü sülûk
Dîde-i ' uşşâka kuḥl-ı rüşenâdır Rüşenî
Bülbül-i bâğ-ı cinâna âşinâdır Gülşenî

- 5 Hāk-i pāyına olarıñ kim iderse intisāb
 Kīmyādır anlarıñ destine aldığı türāb
 Berķ urub evc-i kerāmāt üzre mānend-i şihāb
 Nūr-ı ‘irfāndan iderler ehl-i şevķi zevķ-yāb
 Dīde-i ‘uşşāķa kuhl-ı rūşenādır Rūşenī
 Būlbül-i bāğ-ı cināna āşinādır Gülşenī
- 6 Rūşenī itmişdir Aydın’dan o dem kim iltimā‘
 Gülşen-i vahdet-serāyı eylemişdir ittisā‘
 Şanki bir yerde iki baħr itmişidi ictimā‘
 Çok kerāmāt-ı ‘acīb itmişdi anlar ihtirā‘
 Dīde-i ‘uşşāķa kuhl-ı rūşenādır Rūşenī
 Būlbül-i bāğ-ı cināna āşinādır Gülşenī
- 116b 7 Rūşenī ķabri degilse Nāfi‘ā meşhūdumuz
 Gülşen-i ķabrin naşīb itmiş bize ma‘būdumuz
 Şükr kim vardır o cāy-ı dil-güşādan sūrumuz
 Dü cihān içre şefā‘ātdir hemān maķşūdumuz
 Dīde-i ‘uşşāķa kuhl-ı rūşenādır Rūşenī
 Būlbül-i bāğ-ı cināna āşinādır Gülşenī

MÜSEDDES-İ LİNĀMIKİHI’L-FAĶĪR

6

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Tīr-i āhım geçmez oldu āh ol sengīn dile
 Bir yanarım yok ki dest-i lûţfile yaşıım sile
 Var mı bir nabż-āşinā derd-i dil-i zārım bile
 ‘Ālem içre gelmesün bu derd merd-i muķbile
 Āh kim derd-i derūnum kışşası gelmez dile
 Uğradım fāriğ gezerken bir devāsız müşķile

- 2 Ser-nüviştım böyle yazmışdır hemân kil-k-i kaçā
 Bu kaçānıñ çāresidir sevdigim şabr u rızā
 ‘ Aks-i necm ü tālī ‘ -i bed böyle itmiş iktizā
 Şimdi hoşdur bahtla itmek mezā vü mā-mezā
 Çarhla itsem n’ola şimdi mezā vü mā-mezā³⁸⁴
 Āh kim derd-i derūnum kışşası gelmez dile
 Ugradım fāriğ gezerken bir devāsız müşkile
- 154b 3 Tā ezelden bu dile nā-şādlık oldu naşīb
 Kalmışım hāk-i mezellet içre ben tenhā garīb
 Hālim istifsār ider yokdur cihānda bir habīb
 Böyle giderse eger bu ğam helākimdir qarīb
 Āh kim derd-i derūnum kışşası gelmez dile
 Ugradım fāriğ gezerken bir devāsız müşkile
- 4 Sīneme sancur felek çün hañcer-i bī-dādını
 Bir gün izhār eylemez bī-çāreye imdādını
 İtse de eflākden bālā eger feryādını
 Şād kılmaz kimseniñ hergiz dil-i nā-şādını
 Āh kim derd-i derūnum kışşası gelmez dile
 Ugradım fāriğ gezerken bir devāsız müşkile
- 5 **Nāfi‘ ā** taqdīrde menşūrī-i Hāyy-ı Qādīr
 İtmekde imiş bu dili bir zūlf-i zincīre esīr
 Ğalibā bunda hālāş olmağ bize emr-i ‘ asīr
 Eylemiş bu beyti bir derd ehli dilde cāy-gīr
 Āh kim derd-i derūnum kışşası gelmez dile
 Ugradım fāriğ gezerken bir devāsız müşkile

³⁸⁴ Sonradan bu dize sayfanın altına iliştirilmiştir.

MÜSEDDDES-İ Lİ-NĀMIKİHİ'L-FAḲÎR

7

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Bu fenā ' âlem içün eyleme bî-hûde keder
 Serde ħurremlîk idüb olma ziyāna muğber
 Çünkü taḳdîr olan her ne ise nef' ile zarr
 Vāşıl olur saña elbette ne kim ḥayr ile şer
 Nîk ü bed bulsa gerekdir yirin aḥkām-ı ḳader
 Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider
- 2 Alma bār-ı ğamını üstüne çarḥ-ı dūnuñ
 Olma āşüfte vü ḥayret-zedesî gerdūnuñ
 Cāh-ı vālāda görüb ' izzet ile mādūnuñ
 Ḳalmasun sūziş-i dīgerde dil-i pür-ḥunuñ
 Nîk ü bed bulsa gerekdir yirin aḥkām-ı ḳader
 Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider
- 158b 3 ' Ālemiñ pest ü bülendine baḳub ' ibretile
 Şun' -ı āşār-ı Ḥudā'ya nazar it ḥibret ile
 Ḳalma vādî-i ḳalāletde hemān şirret ile
 Rāzı ol emr-i Ḥaḳa itme cedel ḳudret ile
 Nîk ü bed bulsa gerekdir yirin aḥkām-ı ḳader
 Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider
- 4 Menzil-i vaḥdetiñ it sūy-ı sedādına sülūk
 Kec-revişlik ile her vādiye olma meslūk
 Ref' ḳıl āyîne-i ḳalbden āşār-ı şükūk
 Bir durur ' ârif-i āgāhlar(a) sūr ile sūk
 Nîk ü bed bulsa gerekdir yerim aḥkām-ı ḳader
 Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider

- 5 ‘Ömr kim hayli girān-māyedir ey hayr-ı halef
İtme bī-hūde anı hāk-i mezelletde telef
Sālikān künc-i kanā‘ atde bulur ‘izz ü şeref
İttifāk üzre dimişler bu sözi cümle selef
Nīk ü bed bulsa gerekdir yirin aḥkām-ı kader
Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider
- 6 Manşıb-ı devlet pā-der-be-hevāya ey dil
Çok da ser-keşlik idüb olma o rāha mā’il
Olmasun perde-i ğaflet nazariña ḥā’il
Pend-i pīrāneñi gūş it ol anıñla ‘āmil
Velehū eyzan
- 159a 7 Gördiğñ ‘ālemi fānīde niçe hoş-ḥālī
Şanma kim sīne-i şandukı kederden ḥālī
Kimi ednā-yı merātib kimi olmuş ‘ālī
Nāfi‘ā ḥük-m-i Ḥaḥa eyleme kıl u kālī
Nīk ü bed bulsa gerekdir yerim aḥkām-ı kader
Sen gerek ağla gerek gül bu cihān böyle gider

**SER-‘ ASKER İBRĀHĪM PAŞA EFENDİMİZİN İKİ EVLĀDİ FRENGİSTĀNA
GİTDİKLERİNDE KÜÇÜK OĞLU MİR MUŞTAFĀNİN LİSĀNINDAN
YAZILAN MÜSEDESİR**

8³⁸⁵

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bülbül-āsā bir gül-i gül-zārdan oldum cüdā
Bü’l-beşer-veş cennet-i dīdārdan oldum cüdā
İki nūr-ı dīdem olan yārdan oldum cüdā
Hem dü naḥl-i tāze-res dil-dārdan oldum cüdā

³⁸⁵ Tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

Hayf pāk-i gevher-i şehvārdan oldum cūdā
İki nūr-ı dīde-i ğam-ḥārdan oldum cūdā

2 Bāğ-ı elṭāfina olmuşdım birinin ‘andelib
Biri de derd-i dil-i pūr-zāra olmuşdı ṭabīb
İkisi de cān u dilden baña olmuşdı ḥabīb
Şimdicek oldum cemālinden olarıñ bī-naşib
Velehū eyzan

3 Dā’imā vaqt-i ḥazarlarda baña qardaş idi
Daḥi hengām-ı seferlerde güzel yoldaş idi
Mekteb-i ‘irfānda benimle ḥācedaş idi
Sözleri her rüz u şeb qardaşına sābāş idi
Velehū eyzan

159b 4 Meclis-i devletleriyle qanda buldumsa şeref
Naqd-i cānım yollarına eyledim telef
Qanda bulsun ḥāṭırım anlar gibi ḥayr-ı ḥalef
İkisi de oldılar şimdi yanımdan ber-ṭaraf
Velehū eyzan

5 Arzū eyler gönül vuşlatların her şubḥ u şām
Anlarıñ şevkiyle eylerdim bu ‘ālemde kıyām
Zevk alurdım sāḥa-i ‘ālemde anlarla mūdām
‘Ālemiñ zevk u şafāsı baña anlarsız ḥarām
Velehū eyzan

6 Anlar ile bezm-i ḥāşü’l-ḥāşda ḥandān iken
Birbirimizle okuyub yazmada yeksān iken
Halk gözinden merdümān-ı dīde-veş pinhān iken
Sāye-i cedd ü perderde hem-ser-i sulṭān iken
Velehū eyzan

- 7 Yalnız koydı felek şimdi beni zār u za‘īf
 Bār-ı hasret eyledi bu cism-i bī-mārı naḥīf
 Hālîme raḥm eylesün cümle vazī‘ ile şerīf
 Leşker-i endūhıma bu ğam daḥi olsun redīf
 Hayf pāk-i gevher-i şehvārdan oldum cüdā
 İki nūr-ı dīde-i ğam-ḥārdan oldum cüdā

ṬŪL U DİRĀZ MIŞR-I ҚĀHİRE’DE ĞURBET-GŪZĪN OLDIĞIMIZDA YAZILMIŞDIR

9

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Göñül sū-yı vaṭandan dūr olub firḳatdedir şimdi
 Diyār-ı yārden maḥrūm olub zaḥmetdedir şimdi
 Geçüb vādī-i zevḳ ü ‘īşden külfetdedir şimdi
 Dūçār olmuş belā gird-ābına şiddetdedir şimdi
 Düşüb yād illere şanma kim raġbetdedir şimdi
 Belā-keş zümresiniñ hem-demi ğurbetdedir şimdi
- 2 Şabāḥım zevḳden dūr u mesāmız şevḳden mehcūr
 Dil-i pūr-zārımız yek laḥza olmuşdur degil mesrūr
 Ḥarāb oldu vücūdum mülketi olmuş iken ma‘ mūr
 Zücāc-ı ḥāṭırım seng-i ḥavādişle deḥi meksūr
 Velehū Eyzan

10³⁸⁶

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 161b 1 Yok mıdır ey çarḥ-ı gerdün sende hiç nāmūs u neng
 İtdigiñ bī-dādı itmez ehl-i İslām’a Fireng

³⁸⁶ Bent sonlarında tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

Başım üzre n'ola bārān yerine yağsa seng
 Ehl-i dille dā'imā itmekdesin pür-ḥāş u ceng
 Dād eliñden ey felek feryād eliñden ey felek
 Eylediñ ber-bād cism ü cān daḡi n'itsen gerek

- 2 Tıflken şaldıñ bizi ğurbetlere zār u zebūn
 Ḥāş oldu deşt-i ḥayretde baña mülk-i cünun
 Tır-i ğamla eylediñ ol deñlü kim bağrımı ḥūn
 Ḥātırımda kalmadı bir zerrece şabr u sükūn
 Velehū Eyzan
- 3 Çünki olmuşdum cihān içre be-taḡdīr-i Ḥudā
 Çārdeh sālinde oldum ümmile ebden cüdā
 Niçe demler eyledim seyr ü seferle her yaña
 Derd ü ğamla künc-i mekteb şimdi cāy oldu baña
 Velehū Eyzan
- 4 Cām-ı zehr-ālūd-ı çarḡı eyledim her demde nūş
 N'ola deryālar mişāli eyledim cūş u ḥurūş
 Şimdi dehriñ şanki bir abdālıyım ḥāne-be-dūş
 Kimse tutmaz nāle-i feryād u efġānıma gūş
 Velehū Eyzan
- 5 Göz açub ğurbetde gördük kendümüz tenhā ğarīb
 Ḥūn-ı ğam zehr-i sitem hep bize olmuşdur naşīb
 Oğurum naşrun mina'llāhi dirdim fetḥun ḡarīb
 Söylesem derd-i dilim olsaydı baña bir ḡabīb
 Velehū Eyzan

- 162a 6 Böyle giderse bu ğurbet miḡneti tūl u dırāz
 Bulması emr-i muḡarrerdır vücūdum ihtizāz
 Baña bir raḡm itmez oldu her kime açdımsa rāz

Ey felek itmem saña da şimdi ben nâz u niyâz
 Dâd eliñden ey felek feryâd eliñden ey felek
 Başımıza her dem eylersin bu kâk dünyâyı teng

**ṬŪL-I DİRÂZ-I MIŞR-I KÂHİRE'DE ĞURBET-KEŞ Ü İKÂMET
 OLDUĞIMIZDA HÂL Ü ZÂRIMIZA MÜNÂSİB BU MÜSEDDDES
 YAZILMIŞDIR**

11³⁸⁷

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Göñül sūy-ı vaṭandan dūr olub firḳatdedir şimdi
 Diyâr-ı yârdan maḥrûm olub zaḥmetdedir şimdi
 Geçüb vādî-i zevḳ ü 'îşden külfetdedir şimdi
 Dūçâr olmuş belâ gird-âbına şiddetdedir şimdi
 Düşüb yâd illere şanma kim raġbetdedir şimdi
 Belâ-keş zümresiniñ hem-demi ġurbetdedir şimdi
- 2 Şabâhım zevḳden dūr u mesâmız şevḳden mehcūr
 Dil-i pūr-zârımız yek laḥza olmuşdur degil mesrūr
 Ḥarâb oldı vüçüdüm mülketi olmuş iken ma' mūr
 Zücâc-ı ḥâtırım seng-i ḥavâdişle deḡi meksūr
 Velehū Eyzan
- 3 Vaṭan sevdâsı itmişdir bizi bî-mâr u ser-gerdân
 İşim vādî-i miḥnet içre hemân pūyân
 Ciger sūzân göz giryân murġ-ı ḥâtırım nālân
 Degil düşmen eḡibbâlar da andan daḡi rû-gerdân
 Velehū Eyzan
- 162b 4 Vaṭan sevdâsı gitmez bir nefesde levḥ-i ḥâtırdan
 Ferâġat ile geçmiş gönli bi'l-cümle mezâhirden

³⁸⁷ Bent sonlarında tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

Çevirsem n'ola yüz şimdi eşāğirden ekābirden
 Usandım ğurbetiñ vādīlerini devr ü dā'irden
 Velehū Eyzan

5 Felek her devrde kılmış bizi bir miḥnete dūçār
 Gehī derd ü firāk-ı yār gāhi miḥnet-i aġyār
 Gehī şıḥḥat virürse gāhi eyler derd ile bī-mār
 Kōmaz destimde bir kez nūş idem bir cām-ı pūr-ser-şār
 Velehū eyzan

6 Derūnumda kūdūrātı cihāniñ vaḳf olub her dem
 Olubdur gice gündüz ḥāṭır-ı nā-şādımız dirhem
 Göñülde yaralar çokdur velī nā-būddur merhem
 Dem-ā-dem zevḳ ü 'īş u nūşı olmuş nīşile müdgām
 Velehū eyzan

7 Ezelden 'ādetidir dā'imā bu çarḥ-ı gerdūnuñ
 Bülendi pest ider ki ḳadrini a' lā ider dūnuñ
 Eger riḥ atde ise **Nāfi' ā** ğam çekme mādūnuñ
 Olur mesrūr bir günler gelür kim ḳalb-i maḥzunūñ
 Düşüb yād illere şanma kim raġbetdedir şimdi
 Belā-keş zümresiniñ hem-demi ğurbetdedir şimdi

MÜSEDDDES

12

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

1 Her pā ki 'urūc itse semā üzre ser olmaz
 Her yemden olan berzede dürr ü gevher olmaz
 Faḥr eylese cāhil ne ḳadar müfteḥar olmaz
 Her serle miyān lāyık-ı tāc u kemer olmaz
 Dāver bulunur dehrde çok dād-ger olmaz

- 163a 2 Ol kes ki olub mālīk-i tīg u kemer ü tāt
 Şādīlīk ile olmasa bir zerreye muhtāt
 Tab‘ında kanā‘ at yogise yine odur ac
 Her tāt giyen eylemez ‘ālemi tārāt
 Her nāmīle mevşūf olan nāmver olmaz
- 3 Her vādīye pūyān olarak şu gibi aqma
 Bir mürşidiñ elden etegin tā ki buraqma
 Bir bī-kesi taḥkīr idüb başına qaqlma
 Taḥkīkle sen sīrete baql şūrete baqlma
 Mi‘āt-ı dil-i şāfda jeng ü keder olmaz
- 4 Bir toğrı yola rāh-rev ol ḥaddiñi aşma
 Mevc-āver olub Nīl gibi her yere taşma
 Sūd isteme her tīre-nihādāna yanaşma
 Baql rūyına sevdā-yı ser-i zülfe tolaşma
 Şeb-tārda hiç māye-i feyz-i seher olmaz
- 5 ‘Ālemde kimi gördüm ise derd ile der-hem
 Olmuş gamile ehl-i diliñ ḥātırı müdgam
 Nāfi‘ arama boş yere ‘ālemde çeküb gam
 Nādir bulunur ehl-i hüner dehrde her dem
 Her gördüğün eşcār serinde şemer olmaz

**ELLİ ALTI TĀRĪHİNDE KAŞRDA VĀKİ‘ MEKTEBE KORANTINA GİRÜB
 ÜÇ MĀH MAḤBŪS OLDIĞIMIZDA YAZILMIŞDIR MŪSEDDDES**

13³⁸⁸

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ser-ā-pā ‘ālemi geşt ü güzār itmiş idim ben hep

³⁸⁸ Bent sonlarında tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

163b Ederdi dā'imā bir cāy-ı āsāyiş hemān meşreb
 Ne bir bey^ç ü şirā olurdu maḳşad baña ne mekseḃ
 Hemān bir ḥāṭır-ḥoş olması idi baña maṭlab
 İlahī düşdi dil ḫayda ḫalāş eyle bizi yā Rab
 Şanasın duzaḫ olmuşdur bu günlerde bize mekteb

2 Gezerken lāubālī ḫālim ḫāṭırım ḫurrem
 Derūnum olmuşiken āşinā bī-gāneye maḥrem
 Cihānda lafz-ı ḫorintīna bilmez iken aḫdem
 Dil-i meksūrıma āzādelik olmuş iken merhem
 Velehū

3 Teraḫḫūm itmediler taḫdılar hep bizi bir dāra
 Ḳulaḫ aşmadılar hiç kimseler bu āhile zāra
 Bu sūziş birle yaḫsam çok gökleri nāra
 Buña telsīm ile yokdur ḫazādan ğayrı bir çāre
 Velehū

4 Mekān taḫşīş ḫılmışlar bize bir tīre zindānı
 Şovukdan görse nār içre ḫaçar hep zemherīr ānı
 Yatan bir gicecik ol tīre cāy içre virir cānı
 Bize lāzım du^ç ā itmek okuyub lafz-ı Ḳur'ānı
 Velehū

5 Göñül itmiş iken her demde tenhālık ile ülfet
 Ḥuzūr eyler iken künc-i ferāġat içre bir müddet
 Mişāl-i ḫargele bir cāya düşdüñ şimdi bā-miḫnet
 İderseñ **Nāfi^ç ā** şabır bulursuñ soñra sen ^ç izzet
 İlahī düşdi dil ḫayda ḫalāş eyle bizi yā Rab
 Şanasın duzaḫ olmuşdur bu günlerde bize mekteb

ANṬAKİYYE MİŞR'A EMR OLINDIĞIMIZDA BAHRDE MÜBTELÂ
OLDIĞIMIZ EZİYYET Ü ŞİKLET İÇÜN TAHRİR OLUNMUŞDUR

14

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

- 164a 1 El-minnete lillāh açıldı dil ü dīde
Ḥaṭṭ-ı emelim levḥ-i dile oldı keşīde
Keşṭī-i vücūdı sürerek rāh-ı sedīde
Yelken kürek ile atılub bün-ı ba' īde
Şaldım bu gönül zevrākını baḥr-i Sefīde
Oldum müteveccih taraf-i rāh-ı ümīde
- 2 Ğurbetde koyub illere eṭfāl ü ' iyālī
Gördük yine bir gice içinde bu ḥayālī
Yollara düşüb çağırarak yelli yelālī
Beylān'de bî-lāne yaḫub perr ile bālī
Şaldım bu gönül zevrākını baḥr-i Sefīde
Oldum müteveccih taraf-i rāh-ı ümīde
- 3 Evvel çıkuban sūzişle sūy-ı vaṭandan
Cān murgı şanasın ki çıkar burc-ı bedenden
Taḫdīr-i Ḥudādır bu ne senden ü ne benden
İmdād umarak Ḥazret-i Velī-i Ḳaren'den
Şaldım bu gönül zevrākını baḥr-i Sefīde
Oldum müteveccih taraf-i rāh-ı ümīde
- 4 Biñ ḥavf ü hirāsile çıkub sūy-ı kenāra
Ḥasret ile yaḫdım dil-i pür-zārımı nāra
Baḥr içre inüb diyerek Allāh o kāra
Bindik hemān ol fülk-i felek-sāye ne çāre
- 164b Şaldım bu gönül zevrākını baḥr-i Sefīde
Oldum müteveccih taraf-i rāh-ı ümīde

- 5 Bindik gemiye miḥnetle çār u nā-çār
 Birkaç rüfeḳā ile olub derde giriftār
 Olduḳ müteveccih-i ṭaraf-ı Ḥālīḳ-i Cebbār
 Kār eyleyerek rüz u şeb evrādile ezḳār
 Şaldım bu gönül zevrāḳını baḥr-i Sefīde
 Oldum müteveccih ṭaraf-i rāh-ı ümīde
- 6 ‘Arz eyleyicek āyine-i baḥra cemālīm
 Kalmadı yüzime naẓar itmege mecālīm
 Çalḳandı gönül fülki yaman oldu ḥālīm
 Müzdād olarak ḥüzn ile endūh-ı melālīm
 Şaldım bu gönül zevrāḳını baḥr-i Sefīde
 Oldum müteveccih ṭaraf-i rāh-ı ümīde
- 7 Mısr’ın şeker-i lezzeti hoş geldi mezāḳa
 Kıymet anın için bizi çok yordı uzaḳa
 Ğam baḥrine ḍalub yanaraḳ nār-ı firāḳa
 Manend-i meges düşdi gönül böyle zevrāḳa
 Şaldım bu gönül zevrāḳını baḥr-i Sefīde
 Oldum müteveccih ṭaraf-i rāh-ı ümīde
- 8 Görmüş degil idim keder-i baḥr-i girānı
 Sevdā-zede itdi beni şuḡra feverānı
 165a Geh cūşış-i deryā geh re’suñ devrānını
 Endūh-i firāḳile yaḳub bu dil-i cānı
 Şaldım bu gönül zevrāḳını baḥr-i Sefīde
 Oldum müteveccih ṭaraf-i rāh-ı ümīde
- 9 **Nāfi**‘ bu ḳadar felekde çekdiñse felāket
 Bir gün ola Ḥaḳdan saña ḡam çekme ‘ināyet
 Her renc verāsında muḳarrer nice rāḥat

Çün emr-i veliyyü'n-ni' ama idüb itā' at
 Şaldım bu göñül zevrākını baħr-i Sefīde
 Oldum müteveccih taraf-i rāh-ı ümīde

MÜSEDDES-İ TERCİ' -İ BEND-İ Lİ-NĀMIKIHİ'L-FAḲĪR

15

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Men ki dīvāne değil de ya neyin
 Nüh şadefde şanki bir dūr-dāneyin
 Bī-ser ü sāmān bir dīvāneyin
 Cām-ı ' aşķile ezel mestāneyin
 Şem' -i hūsne şevķle pervāneyin
 Yanayın ey şem' -i rüşen yanayın
- 2 Zülf-i müşķiniñ ruħuñ üzre gören
 Nāfe-rīz olmuş dir āhū-yı Ḥoten
 Reşk-i rindānıñla hep dürr-i ' Aden
 Dil-i şikest olmakla ey gonçe -dehen
 Sen gül açıl gül gibi gül-şende ben
 Yanayın ey şem' -i rüşen yanayın
- 165b 3 Olmuşum deşt-i melāmetde divān
 Ḥāşılımdır deşt-peymālīķ hemān
 Dehr bāzārındadır sūdım ziyān
 Sūz-ı ' aşķım saña ger kılsam beyān
 Baña dirsın tırma ' aşķ odına yan
 Yanayın ey şem' -i rüşen yanayın
- 4 Künc-i ğamda bu dil āh u zār ile
 Hem-dem oldu bu dil-i bī-mār ile
 Giceler tā şubḥ baħt-ı tār ile

Kārımız geçmekde kār-zār ile
 Sūz-ı dilden āh-ı āteş-bār ile
 Yanayın ey şem^ç -i rūşen yanayın

5 Bir leb-i şīrīn içün Ferhād olub
 Kūhkenlikde ‘aceb üstād olub
 Tīşe-i ğam üzre mu‘ tād olub
 Maḥv idüb bu cismimi berbād olub
 Ḥaşre dek dilde bu resme yād olub
 Yanayın ey şem^ç -i rūşen yanayın

6 Söylesem bir kez saña derd-i derūn
 Zāhir olur anda biñ dāğ-ı cūnuñ
 Oluban şabr u şebātım bī-sükūn
 Sūz-ı sīnem olmada ḥadden füzūn
 Evc-i eflāke diküb āhım sūtūn
 Yanayın ey şem^ç -i rūşen yanayın

7 Gerden-i sīmīnin ol şūḥuñ müdām
 166a Kıluram endīşe-i ḥūlyā-yı ḥām
 Boynuma zūlf-i girih-gīrini dām
 Eyleyüb **Nāfi**^ç bu dil murġını rām
 Āteş-i ‘aşķile tā rūz-ı kıyām
 Yanayın ey şem^ç -i rūşen yanayın

16³⁸⁹

Fā^ç ilātūn Fā^ç ilātūn Fā^ç ilūn

1 Neşr olub āfākda zevķ ü sürūr
 ‘Ālem içre neş’e-baḥş oldı bu sūr
 Ḥas u ‘āma oldı çok ḥazz-ı vūfūr

³⁸⁹ Bent sonlarında tekrar edilen mısralar sadece ilk ve son bentlerde yazılmıştır.

Baksa bu sūra sezā ğilmān u hūr
 Oldı bu sūr-ı mübārek bī-kuşūr
 Eylesün halk-ı cihān anda huzūr

- 2 Ol hıdīv-i a‘zam-ı vālā-nijād
 Niçe nā-şādı idüb lûtfıle şād
 İtdi bu dem bāb-ı ihsānın güşād
 Eylesün Allāh ‘ömrini ziyād
- 3 Görmemiş mişlini bu sūruñ selef
 Hem daği görmek ne mümkündür halef
 Dāver-i devrāna lāyık bu şeref
 Dürr-i laţfıle pür olmağ ne şadef
- 4 Seyr idüb halkı o memdūhu’s-siyer
 Seyrine kaldı taña nev‘-i beşer
 Çıkdı bām-ı çarh üzre bu haber
 Cāh-ı vālāsında olsun müstağar

- 183a 5 Zühre alsa destine çengile ‘ūd
 İtse bu sūr içre lāyıkdır sūrūd
 Sāl-i sāğarda bu sır buldı şühūd
 Mest-i şevk olsa n’ola ehl-i şühūd
 Oldı bu sūr-ı mübārek bī-kuşūr
 Eylesün halk-ı cihān anda huzūr

3.3.8. Müstezād

1

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün
 Mef‘ ülü Fa‘ ülün

- 1 Ol şüh alıcak destine şemşir-i şecā‘ at
 Bā-‘ izz ü sa‘ ādet

‘Uşşākına ol göstericek nāz ile kāmēt
Kopardı kıyāmet

1 Ol kākül-i pür-çīn çıkıcağ zīr-i fesinden
Hep pīş ü pesinden
Dil mülketini ‘asker-i çīn eyledi ġāret
Çok itdi ḥasāret

3 Eṭvār-ı pesendīde dilīrāne revişle
Şāhāne gelişle
İtdi dili pāmāl-i reh-i nāz ile naḥvet
Mevlāya emānet

4 Ṭabur-ı melāḥatde olınca o ser-efrāz
Gāyet ile mümtāz
Çok sağ u sol emrine itā‘ at
Baş cānla raġbet

5 Her rüz çıkub emr-i ḥükümet idüb icrā
‘Uşşāka ser-ā-pā
Nāfi‘ niçün itmez o şeh-i ḥüsne itā‘ at
Hep ehl-i velāyet

3.3.9. Ğazeliyyāt

1

Ḥarfü'l-Elif

Mef' ūlū Fā' ilātü Mefā' ilū Fā' ilün

1 Yā Rab kemāl-i lûṭfuñı kıl āşinā baña
Çeşm-i ümīdim ile her ān rüşenā baña

2 Redd eyle anı dest-i kader birle lûṭf idüb
Mübrem olub ne dem ki gelürse kazā baña

- 3 Dād u vefā şüretini görmesün gözi
Her kim iderse zulmle cevr ü cefā baña
- 4 Bir bülbülüm ki nāle-i pür-āteşin ile
Hengām-ı şubḥda şağırım şafā baña
- 5 Kādrim egerçi kāsīt ise bir berk-i kāhdan
Pes-pāyelikledir heme ‘izz ü ‘alā baña
- 6 Dāğ-ı cigerle lāle gibi kūhsārda
Tırnak ayağ üzere gelür dil-güşā baña
- 7 Yād-ı lebiñle kanķı devā nūş eylesem
Nāfi‘ gelür o ḥūb devādan şifā baña

Velehū

2

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Naķş-ı dāğ-ı şu‘ le-i pür şūz-ı dil güldür baña
Dūd-ı āh-ı ḥasretim bir deste sünbüldür baña
- 2 Çehre-i sāķī-i gül-rüyān olubdur nev-bahār
Kulķul-i mīnā-yı mey feryād-ı bülbüldür baña
- 3 Vaz‘ ı nā-hem-vāre itmem ilticā çarḥ olsa da
Ser-fürü kılmak her ednā meşrebe züldür baña
- 2b 4 Mūmiyānıñ vaşfi her dem ḥātır-ı mehcūrda
Fikr-i bārik üzre bir cāy-ı taḥayyüldür baña

- 5 N'ola teşhîr-i me'ânî mülkin itsem **Nâfi'â**
Eşheb-i çâpük -' inân-ı hâme düldüldür baña

Velehû

3

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Yanubdur âteş-i ğurbet ile baġrım kebâb-âsâ
Cigerden hûn-ı dil pür-cüşdur her dem şarâb-âsâ
- 2 İden hem-sâyesini dil-hırâş cevriye mecrûh
Leked-h'ârî-i pâmâl-i cihân oldur rikâb-âsâ
- 3 Bu ser-gerdânî-i hasret baña kendümden olmuşdur
Uyub dolab-ı çarh üzre döner dil âsiyâb-âsâ
- 4 Yine rûy-ı habîbim görmege oldur sebep ancak
' Aceb var mı baña bir yüz viren ' âlemde h'âb-âsâ
- 5 Girüb âteşlere tâ geçmeyince kendi kısrından
Cihânda **Nâfi'â** bir kimse yüz bulmaz kilâb-âsâ

4

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dilimde ' aks-i hâlîñ dâg-ber-dil lâledür cânâ
Gözüm yaşı o lâle içre düşmüş jâledür cânâ
- 2 Dü çeşm-i hasretim bir meh-liķānuñ kalmış ardınca
Döner sür' atle şan bir şu' le-i cevvalerdir cânâ

- 3 O deñlü eylemiş dil-teşne-gān-ı fırkate te'sir
Şarāb-ı la' l-i fāmuñ āteş-i seyyāledir cānā
- 4 Fırākuñ şiddeti tāb u tüvānı kesdi cānımdan
Çıkan cism-i nizārımdan hemān bir nāledir cānā
- 5 N'ola ol sāde rūyuñ rūyı ola hālden hālī
Leb-i la' line şimden fer viren tebħāledir cānā
- 6 Olur mı hīç bezm-i vaşl-ı yār ağıyardan hālī
Çeken āgūşa tenhā māhı ancak hāledir cānā
- 3a 7 N'ola zülf-i bedī' -i pīç yāre düşse 'āşıklar
Nazar erbābınuñ hep bahşı kıl u kāledir cānā
- 8 Niçe demdir ki gītmez kākülün sevdāsı başımdan
Niyāz ehliniñ ekşer kaşdı ferruħ-fāledir cānā
- 9 Kemāl ü ma' rifet erbābına yok kıl kadar rağbet
Anıñ'çün **Nāfi' ā** hep meyli halkıñ māledir cānā

Velahū Eyzan

5

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bülbül-āsā bir gül-i bī-hārdan oldum cüdā
Bir yüzi gül saçı sünbül yārdan oldum cüdā
- 2 Dil virüb olmuş idim būs-ı lebinden kām-yāb
Bir leb-i şīrīn-dehen dil-dārdan oldum cüdā
- 3 Farṭ-ı hayretden ümīdüm şüreti nā-būd olub

Pür ğubār āyīne-veş dīdārdan oldum cūdā

- 4 Serdī-i eyyāmda şan şāhsār-ı bāğ-veş
Bī-ser ü pālīkla berg ü bārdan oldum cūdā
- 5 Şiddet-i firķat zebān-ı nuṭķım itmiş lāl kim
Ṭūṭı-i gūyā idim güftārdan oldum cūdā
- 6 Çekmemişken ḥāṭırım ḥār-ı ğam hicrānını
Gül temennā eyledim gül-zārdan oldum cūdā
- 7 Baḥr-i ğamda niçe demler mihrini ketm itdigim
Dürc-i dilde bir dürr-i şehvārdan oldum cūdā
- 8 Telḥ- kām oldum dehānı açmasam **Nāfi** n'ola
Bir süḥan-ver la' l-i şeker-bārdan oldum cūdā

Velehū

6

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bī-vefālar pādīşāhı yār imişsin dil-berā
Mā'il-i aġyār-ı bed-girdār imişsin dil-berā
- 3b 2 Yoġimiş ṭab' mnda hiç bŷy-ı ḥaķīķatden eşer
Bāğ-ı dehre bir gül-i pür ḥār imişsin dil-berā
- 3 Ḥ'āb-ı nāz içre safālarla yatur dirdim seni
Ḥ'āb-ı ḥar-güşī virür bī-dār imişsin dil-berā
- 4 Burc-ı ' akreb içre toġmuş kevkeb-i raḥşānın
Naḥs-ı ekber necm-i gīsū-dār imişsin dil-berā

- 5 **Nāfi‘ā** ol şūḥdan dūr olması evlā imiş
Hāşılı ḥalk ṡstine bir bār imişsin dil-berā

Velehū Eyzan

7

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Şeb-i hicrān-ı yāre rüz-ı vaşl olmaḳda nā-peydā
‘ Aceb şebdir ki yok anda ümīd-i şüret-i ferdā
- 2 Ğam-ı düşmen beterdir ‘ālem içre baña her ğamdan
Ğam-ı hicr-i eḥibbālar degildir baña çün tenhā
- 3 Tūlū‘ itmez baña sūy-ı ufukdan şubḫ-ı ümīdim
Gice sūz u gūdāz ile eger yansam da mum-āsā
- 4 ‘ Aceb ki şerm kılmaz māhı çekmiş hāle āġūşa
Ser-ā-ser aña nāzırken nücūm-ı ḳubbe-i mīnā
- 5 Ḥaṡādır müşge teşbīhi o çīn-i zūlf-i ḥoş-būyı
Revā mı servile hem-pālık itmek ol ḳad-i bālā
- 6 Felek devr eylemişdir āsitān-ı yārdan rüyım
‘ Aceb ol āsitāna yüz sürer mi bu dil-i şeydā
- 7 İkāmet mūmteni‘dir **Nāfi‘ā** bu cāy-ı fānīde
Kimi gördüñ bu ferş-i ‘āriyetde ola pā-ber-cā

Velehū

8

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sīne-i şāfiñ egerçi pür-şafādır dil-berā
Līk ḳalb-i ‘āşīḳa kārīñ cefādır dil-berā
- 2 Ğonçe-i la‘l-i dehānīñ ḥoḳḳa-i yāḳūtdır
Sīneñüz āyīne-i ‘ālem-nümādır dil-berā
- 4a 3 Dil-rübālar zümresinde ser-firāz olsañ n’ola
Ḳāmet-i zībā ile ḳaddīñ ‘alādır dil-berā
- 4 Var mı bir göz kim seniñ ḥüsniñe meftūn olmaya
Dergehiñ erbāb-ı ‘aşḳa mültecādır dil-berā
- 5 Şīt-i ḥüsñüñ çarḥa da çıḳmıssa da ey şāh-ı ḥüsñ
Yoluña ḥāk olsa da **Nāfi‘** sezādır dil-berā

Velehū

9

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Görmedim bu çarḥ-ı bed-girdārdan zerre vefā
Günde yüz biñ başıma atmaḳdadır seng-i cefā
- 2 Dil küdürāt-ı cihāndan nice muḡber olmasun
Ḳalmamış āyīne-i devrānda reng-i şafā
- 3 Rūzgārīñ ehl-i derde virdigi hep nīşdir
Ḥoḳḳasında kimse görmüş mi ‘aceb şurb-ı şifā
- 4 Neng ü ār ile vücūdın zeyn iden ehl-i ḥired
Eylemişdir perde-i nāmūs içre ihtifā

- 5 **Nāfi‘ā** sultān-ı ‘ālemdir o kim devrānda
Nān-ı hışk u hırka-i peşimine itmiş iktifā

Velehū

10

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 1 Gözümde hasret-i la‘l-i lebiñle āb olur peydā
O āb-ı bī-kerāndan lücce-i gird-āb olur peydā
- 2 Hıyāl-i ebruvānı ile her şeb hı‘āba varsam da
Ser-ā-pā cāmi‘-i hātırdā şad mihrāb olur peydā
- 3 Yüzüñ üzre egerçi bir kapuyı bend iderse Hāķ
Verāsında güşād olmuş niçe ebvāb olur peydā
- 4 Hıuşūlin Hāzret-i Hāķ itse bir emriñ murād el-hāķ
Aña şehrāh-ı ğaybından hezār esbāb olur peydā
- 5 Kitāb-ı kā’inātıñ nükte-i sırrın beyān itsem
Anıñ her nev‘ ü faşlından niçe biñ bāb olur peydā
- 4b 6 Olursa nūr-ı hüsnüñ āsmān üstine ‘aks-endāz
Muḥāķ-ı şebse de ol cāyda meh-tāb olur peydā
- 7 Hūmār-ı çeşm-i mestinden o deñlü olmuşum medhūş
Gözümde **Nāfi‘ā** maḥşer de olsa hı‘āb olur peydā

Harfū‘l-Bā

Velehū

11

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 5b 1 Zūlmle hep oldı bu ma' müre-i 'ālem ḥarāb
N'ola zālimler dise *Yā leytenī küntü türāb*
- 2 Güm-sürāğ olmuş bağılsa cümle ehli 'ālemin
Var mıdır bir şāh-rāh üzre giden bir şeyḥ ü şāb
- 3 Tūtī-i gūyā da olsa yok ğarībe i' tibār
Görseler anı ğarābet bunda şanurlar ğurāb
- 4 Sākī-i devrāndan cām-ı şarāb itseñ ümīd
Saña eşrāb itdiği şahrā-yı hayretde serāb
- 5 Sāye-veş bir gün cüdā olduklarını görmedim
Eyledim çok cānib-i āgyārlardan ictināb
- 6 Ser-fürü itmez şehān-ı 'āleme tā rūz-ı ḥaşr
Nāfi' ā her kim ki eyler bāb-ı Hākka intisāb

Velehū

12

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Kulub-ı ḥāne-i şeb-zinde(yi) tenvīr ider meh-tāb
Bu şöhet ile nūr-ı zātını teşhīr ider meh-tāb
- 2 Girince hāle-i āgūş-ı Ya' kūb içre Yūsuf-veş
Muḥaddem gördiği rü'yāların ta' bīr ider meh-tāb
- 3 Fezā-yı şāmīn aḥkām-ı ḳazāsın itmege tenfīz

Beyāz-ı hüccet-i şer^ç iyyesin temhîr ider meh-tâb

4 Çıķub encüm sipâh-ı haşmetiyle sūy-ı hāverden
Sevād-ı mülk-i şāmı sū-be-sū teşhîr ider meh-tâb

5 Alub destine zerrîn hāmesini şevķ-i hātırıla
Kitâb-ı çarķda nūr āyetin tefsîr ider meh-tâb

6 Sevād-ı leyl pervâlık idince ref^ç -i āşübın
Diküb çarķa livā-yı devletin tekbîr ider meh-tâb

7 Zālâm-ı hemm-i deycūrı idüb āfâķdan mehcūr
Cihân ehline nūr-ı Aķmedi tezkîr ider meh-tâb

8 Mühendis-hāne-i hikmetde dest-i şun^ç u ķudretle
Felekde her gice bir hanesin ta^ç mîr ider meh-tâb

6a 9 Dem-ā-dem itdigiķün kesb-i feyż-i şemsden nūrın
Bu devrānda rüsüm-ı Mevlevî taşvîr ider meh-tâb

10 Dem-i şakķu'l-ķamerde mu^ç cizât-ı Fahr-ı Kevneyni
Bütün dehre lisân-ı hâlîle takrîr ider meh-tâb

11 Küdürât-ı felekden koymaz ol āyîne-i dilde
Şabâķ'ül hayr resmin Nāfi^ç ā tebsîr ider meh-tâb

Velehū

13

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

1 Sāķî-i dehrîñ elinden nūş idüb cām-ı şarâb
Olmuşum meyhāne-i dehr içre bir mest-i harâb

- 2 H  n-ı dil n    eyleyüb    m u se  erde derd ile
  te  -i   asret ile s  z-ı cigerdendir keb  b
- 3      r  z-ı dil-d  r  m   zülf-i siy  h içre gören
  ablam   dır   ann ider    r   d-i ra     n   se    b
- 4 Niçe bi  n    u        eyler p  ym  l esb-i n  z
   b  -dem seyr  na   ı  d   da hem  n ol   f  t  b
- 5 S  kin ol künc-i tevekkülde idüb   r   m-ı dil
N  f       virme dil-i p  r-z  ra hergiz   z  tır  b

Veleh  

14

F    il  t  n F    il  t  n F    il  t  n F    ilün

- 1             g     n ya  ar her dem   ad  -y      andel  b
  yle bir dil-s  z p  r-  te  dir ed  -y      andel  b
- 2       la itmiş   ar   -i G     niye intis  b
     leme te'   r kılmışdır nid  -y      andel  b
- 3   ad  den efz  n arz  -y   g  lde   ekmi   dir cef  
L  k olmuş bu cef      ayn-ı   af  -y      andel  b
- 4     r elinden yedigi t   -ı cef  -y          bet
G  rmemi   dir g  l-   n-i      lemde k  r    andel  b
- 5 Eşk-i çeşmi şebnemdir açığa n   -ı   ar  b
S  zi  -i la  t-i cigerdendir g  d  -y      andel  b

- 6b 6 Bir gül açılmış görüb ‘ âlemde hergiz gülmemiş
Böyle geçmiş derdle şubḥ u mesā-yı ‘ andelīb
- 7 Ders-i ğamdan **Nāfi‘ ā** kurtulmak için ‘ aşıkān
Faşl-ı gülden bir haberdır mübtedā-yı ‘ andelīb

Velehū

15

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 İşigi taşın ne deñlü öpmege oldum qarīb
Koymadı bir gün beni ol devleti bulam raqīb
- 2 Ğamzede tīriñ temennāsı için her cāyda
Şaf-be-şaf ‘ aşıkların eyler nidā-yı yā naşīb
- 3 ‘ Ārız-ı dil-dār üzre ḥāl-i müşğīnin gören
Dir ki naķş olmuş yed-i kudretle bir şun‘ -ı ğarīb
- 4 Zerre bulsam ḥāk-i pāyından virürdüm cān aña
Çün dirīğ itmez imiş bir şey ḥabībinden ḥabīb
- 5 Cevr-i yār ta‘ na-i aġyār ğadr-i rūzgār
Kandadır dilde taḥammül kandadır şabr u şekīb
- 6 Sūziş-i rāz-ı dil-i zārın beyāndır hep güle
Gül-sitān içre degil bî-hūde āh-ı ‘ andelīb
- 7 Zāyi‘ oldı naķd-i vaķtim geçdi eyyām-ı şebāb
Hāzır ol vaķtiñe **Nāfi‘** geldi çün eyyām-ı şīb

Velehū

16

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gerçi çarh üzre çıkar her gice feryād-ı ğarīb
Bu ğarīb işdir ki gelmez kimseye yād-ı ğarīb
- 2 Şubh-dem anıñ kebāb-ı bezmidir laht-ı ciger
Hün-ı ğamdır her gice nüş itdigi zād-ı ğarīb
- 3 Bezm-i 'ālem cām-ı şādī ile olsa pür şafā
Kim bu mātemgāhda mümkün mi dil-şād-ı ğarīb
- 4 Raġbeti olmazdı şarf-ı ğurbete bir kimseniñ
Olmasaydı vādī-i miḥnetde mu' tād-ı ğarīb
- 7a 5 Hiç vücūdından eşer qor mı anıñ sūz-ı vaṭan
Başka şeydir āb u ḥāk ü āteş ü bād-ı ğarīb
- 6 Çün Süleymān nā'il-i 'izzet mi olurdı o kim
İtmese dil ḥānesin miḥnetle berbād-ı ğarīb
- 7 Kim baqar cins-i beşerden rūy-ı ğurbet-dīdeye
Ancak elṭāf-ı Hudādan olur imdād-ı ğarīb
- 8 Ya niçü(n)³⁹⁰ yek katre seyl-i eşkle olmaz ḥarāb
Važ' olunmuş tā ezel āb üzre bünyād-ı ğarīb
- 9 Tîr-i āhım geçmez oldu Nāfi' ol sengîn dile
Taşa te'sîr eyler iken zîkr ü evrād-ı ğarīb

17

³⁹⁰ Orijinal metinde نچو olarak geçen kelime niçü(n) şeklind okunmuştur.

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

- 1 Dāmānımı ālūde-i hūn eyleme yā Rab
Ruḥsārımı hem-reng-i cünün eyleme yā Rab
- 2 Manend-i elif kāmetimi rāst-nümā kııl
Pīşān-ı edānīde çü nūn eyleme yā Rab
- 3 Cām-ı mey-i ümmīdimi ser-şār-ı neşāṭ it
Mānende-i gerdūn-ı nigūn eyleme yā Rab
- 4 Maḳruñ idüb ārām-ı derūnıma vüçūdum
Cān u dili bī-şabr u sükūn eyleme yā Rab
- 5 Esb-i emelim eyle murādātıma vāşıl
Ser-keşlik ile baña ḥarūn eyleme yā Rab
- 6 Gül gibi güşād eyle murādım gülını hep
Lāle gibi pūr dāğ-ı derūn eyleme yā Rab
- 7 Kıl keştī-i iḳbālını şāḥil-res-i iclāl
Bu Nāfi' i müstağraḳ-ı deryā-yı duyūn eyleme yā Rab

18

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 7b 1 Ol ḳadar pā-der-rikāb-ı şevḳile itdi şitāb
Berḳ-ı ḥātıf gibi başdan geçdi eyyām-ı şebāb
- 2 'Ömr-i āḥir oldı gitdi geldi eyyām-ı meşīb
Dest-i bī-dādımla itdim ḥāne-i 'ömri ḥarāb

- 3 Niçe dem nūş itdigim dehrin şarāb-ı zevkī hep
Pīrlık vāktinde oldı dīdeme ‘ayn-ı serāb
- 4 Fītnē-hā-yı nev-civānīye dūçār olmuş bu dil
Olmadı bir zīb-i gūşum pend-hā-yı şeyḥ ü şāb
- 5 Bir ‘ibādet itmedim kim lāyık-ı ‘izzet olub
Bārgāh-ı nezd-i Ğufrānīde ola müstecāb
- 6 Perdelendi zūlmet-i ğafletle çeşm-i ‘ibretim
Olmadı bu dīde-i ğam-dīdeden ref‘-i niķāb
- 7 Olmadı sīr-āb bir kez kişt-zār-ı maķşadım
Her ne deñlü gözyaşın dōkdümse manend-i seḥāb
- 8 Yazsalar metn-i derūnum üzre şerḥ-i ḥālīmī
Ḥāşıl olur her ḥurūfindan anıñ yüz biñ kitāb
- 9 Hırmen-i ‘ömri şavurdı **Nāfi‘ā** bād-ı ecel
Bu vücūdum ‘ākībet olsa gerek zīr-i tūrāb

19

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 9a³⁹¹ 1 Olmasun mı ol bütin la‘l-i lebi yāķūta ķūt
Nūş iden bir ķaṭre-i nāçizin anıñ lā-yemūt
- 2 Ḥall ü ‘aķd-i rişte-i mû-miyānı ḥoş velī
Ğüft ü ğūy-ı noķta-i femminde evlādır sūkūt
- 3 Kārgāh-ı ķudret ile bāb-ı ğāra nesc olan

³⁹¹ 8a, 8b’de yazı yoktur.

Sen ‘abeş mi zann eylersin o evtār-ı ‘ankebūt

- 4 Nağd-i cānı virmeyince çārsū-yı dehrde
Mülk-i ‘aşkıñ bulamaz mülkiyeti hergiz şübūt
- 5 Ġayrıñ ebyātına **Nāfi‘** itme hergiz kec-nigāh
Cāyı vaqf olur ise çāpūk ħarāb olur büyūt

20

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fa‘ülün

در این جا چای دلجو خوشگوار است
اگر تلخست نفعش صد هزار است

غریب گوشه گیران جهانرا
انیس و همنشین و یار غارست

نماند برگ سبزی در نظر ها
و ایکن حرمت او بیشمارست

زمرأت طبیعت ژنک شوید
ز مقبولان هر ملک و دیارست

الورسه دست هر کیم چای جوشی
جهانده نافعا اول کامکارست

21

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Kim ki kibr ile şatar ħalk üstine bād-ı bürūt
Çün verā-yı ehl-i faẓl aña degil cāy-ı sükūt
- 2 Baña tevcīh olmuş idi kişver-i dil-cūy-ı ‘aşk

Yok iken Kays üstine mülk-i melâmetden şübüt

- 3 Sehv iden halkıñ du‘ âsın tîz olur pâmâl-i hâk
Secde lâzımdır aña her kim ki terk eyler kunût

- 10a 4 Seyr kıl kim niçe cebbâr u ‘ anîdiñ câyınıñ
Bümlar nevbet-zenidir perdedârı ‘ ankebût

- 5 Beytler yapmağdadur mi‘ mârlar emsârda
Nâfi‘ â şâyân sañâ eş‘ ârdan yapmağ büyüt

22

Mef‘ ülü Mefâ‘ ilü Mefâ‘ ilü Fa‘ ülün

- 1 Mest itdi beni neşve-i şahbâ-yı muhabbet
Dâğ urdı dile sâgar-ı mînâ-yı muhabbet
- 2 Râz-ı dilimi itmiş idim gerçi ki pinhân
Ammâ yine itdi beni rüsvâ-yı muhabbet
- 3 Ma‘ mûr ider iklîm-i vücûduñı ser-â-pâ
Her kanda kadem başsa eger pâ-yı muhabbet
- 4 Faşl olmaz imiş rûz-ı cezâyâ dañı varsa
‘ Uşşâqlarıñ itdigi da‘ vâ-yı muhabbet
- 5 Ser -defter-i ‘ uşşâğda nâmiñ bulamazsıñ
Nâfi‘ eger eyler iseñ ifşâ-yı muhabbet

23

Mef‘ ülü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün

- 1 Bu bî-vefâ cihândan ummağ vefâ ‘ abeş
Mâtem-serâdan istemek ey dil şafâ ‘ abeş
- 2 Bir kerre düşmesün o ki deryâ-yı firqate
Urmağ kenâra vuşlat içün dest ü pâ ‘ abeş
- 3 Şabr u şekîb eylemeden özge dehrde
Derd-i derûn-ı ‘ âşık-ı zâra devâ ‘ abeş
- 4 Pürdür hikemle nîk ü bed cümle kâ’inât
Halk itmemiş cihânda bir şey Hudâ ‘ abeş
- 5 İhsân olursa ancağ olur feyz-i Hakkdan
Bâb-ı digerden itmek ümîd ü recâ ‘ abeş
- 6 Bulmuş gubâr-ı ğurbet ile hâtır-ı igbirâr
Gözler yaşıdan özge aña mâcerâ ‘ abeş
- 10b 7 Nakd-i hulûş ile alınur gevher-i ümîd
Nâfi‘ metâ‘ -ı kâsid ile iştirâ ‘ abeş

24

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

- 1 Dil-i pür-süzıma ol şu‘le-i ruhsârdur bâ‘ış
Diyâr u dârdan dûr olmağa ol yârdur bâ‘ış
- 2 Gül-i ruhsârlardan çekdigim cevri ü cefâyâ hep
Gice tâ şubh olunca dîde-i bî-dârdur bâ‘ış
- 3 Bu deñlü pîç ü tâb u dil-şikenlik kalb-i mechûra
Şikenc-i turre-i tarrâz-ı zülf-i mârdur bâ‘ış

- 4 Alub ‘aql u hayālīm bizi itmek bunca ser-gerdān
Dem-ā-dem içdigim ol sāğar-ı ser-şārdur bā‘ iş
- 5 Hārīm-i šāh-ı gülden olmamız hem dūr hem mehcūr
Fekâretle tūran eṭrāfda ol hārdur bā‘ iş
- 6 Bu deñlü nāle vü feryād kılmak bülbül-i zāra
Bu gül-şende aña maḥrūmī-i dīdārdur bā‘ iş
- 7 Bu deñlü ğarīb-i pūr-kürbetiñ heb ḳahrını çekmek
Vaṭan-ı dārında **Nāfi‘** oldığı bī-dārdur bā‘ iş

25

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Tıynetinde her kimiñ merkūzdur sū-i mizāc
Def‘ i mümkün mi eṭıbbā-yı zamān itse ‘ ilāc
- 2 Bed menişle nīk-i hūnuñ ülfeti emr-i muḫāl
Āb-ı āteşle ne mümkünür ki eyler imtizāc
- 3 Mürde olmaḳ merde āsāndır bu lu‘ bet-gāhda
İtmeden ‘ ālemde bir nā-merde ‘ arz-ı ihtiyāc
- 4 Ğālibā heb böyle kāsiddir metā‘ -ı ma‘ rifet
Bu metā‘ a görmedim bu devrde hergiz revāc
- 5 Şu‘ le-i āhum n’ola olsa felekde cāy-gīr
Hoş gelürmiş **Nāfi‘ ā** derd ehline yaḳmaḳ sirāc

26

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 11a 1 Kim veliyyü'n-ni' meti emrinden eylerse ħurūc
Ol şaķī bī-şübhe dār-ı duzaĥa eyler vülūc
- 2 Esfel-i süflīde vāķi' dār-ı erbāb-ı ħurūr
Olsa cāyī ' izzet ile Ve's-semā-zātü'l-burūc
- 3 Olur encāmında bir Mūsî ' aşāsıyla ħadīd
Kim ki kārı naĥvet-i ' işyāndır manend-ı ' ūc
- 4 Vā' izi kürsīde gör kim nīk ü bed bilmezmiş ol
Ya anīñ ĥālī n'olurdı ' arşa itseydi ' urūc
- 5 Nāfi' ā bu gevher-i elfāzı silk-i nazm ile
Zīb-i ' ıķd-i sem' -i aĥbābān için itdim dūrūc

27

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 11b 1 Her göñülde cāy-gīr olsun mı hiç feyz ü fütūĥ
Olmadıķca cevher-i cism-i laţīfī hem-çü rūĥ
- 2 Keşti-i iķbālī kim bir kimseniñ bergeştedir
Bir necāt olmaz müyesser olsa da mellāĥı Nūĥ
- 3 Bir şabīĥü'l-vech sāķīniñ yedinden şubĥ-dem
Şevķle nūş itse eğer bir ' aşık cām-ı şabūĥ
- 4 Zav u mişbāĥıñ ma' ānī-i raķıķı kalbine
Keşf olur miftāĥ aña hem açılur rūĥ-ı şürūĥ
- 5 Nāfi' ā böyle ma' ānī-i bedī' -āşārlar

Ḳalbe itmiş ġālibā bir feyz-i aḳdesden sünūḥ

28

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ol muṭalsam genc-i vaşl-ı yāri itsem iftitāḥ
Dest-i şādīde bulurdı şadr-ı maḳşad inşirāḥ
- 2 Ārzūmuz 'ārız-ı dil-dār u zülf-i yārdur
Bu ümīd ile güzār eyler bize şām u şabāḥ
- 3 Ey hoş günler ki gül-rûlar hevāsıyla bu dil
Bülbül-āsā gül-şen-i 'ālemde eylerdi şıyāḥ
- 4 'Ālem-i kevn ü fesādı mesken itmiş çün vücūd
Ḳandadır rüşd ü sedād Ḳandadır zühd ü şalāḥ
- 5 Āsitān-ı pīrden her kim ki olmuş pāk-şīd
'Ālem içre **Nāfi'ā** görmüş degil rüy-ı felāḥ

29

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

- 12b 1 Gelseydi bize mākdem-i meymūnla ol şūḥ
Olurdu raḳībānıñ o dem yüzleri memsūḥ
- 2 Ḥaṭṭı ki zuhūr eyleyicek şafḥa-i rūya
Ebrūları seyfiniñ olub āyet-i mensūḥ
- 3 Olmamış idi māh-ı nev āfāḳda peydā
Tīg-i sitemi olmuş iken sīnede mersūḥ

- 4 Nāyîñ giricek gūşumuza şît ü şadāsı
Şan nefha-i şadr oldu o dem gūşuma meftūh
- 5 Laht-i cigeriñ **Nāfi** olur mıydı naşîbiñ
Kānūn-ı muḥabbetde eger olmasa maṭbūh

30

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Zād-ı uḡra cem' kılmaḡdur bu dūnyādan murād
Her şeyiñ iḡkākıdır ḡaḡḡını ' Uḡbādan murād
- 2 İrtifā' naşbiyle hem iktisāb-ı cezmdür
Bu kitāb-ı kā'ināta resm-i heycādan murād
- 3 Tekye-i ' aşḡ içre olmaḡdır mürīd-i şeyḡ-i cām
Rind-i mey-ḡ'ārāna nūş-ı cām-ı şahbādan murād
- 4 Sīm ü zer taḡşīl idüb ifnāsıdır zevḡ ādeme
İktisāb-ı zevḡ şanma anı ibḡādan murād
- 5 Ḥalıḡiñ şun' -ı bedī' in fikr itmekdir ḡaraż
Nefs lezzātı degildir bu temāşādan murād
- 6 Niçe yüz biñ kimseden def' -i ' aṡāş itmekdedir
Nīm-şeblerde o çeşmiñ yaşın icrādan murād
- 7 Ġalibā birbiriniñ kesmek imiş hep başını
Bilmedim ' ālemde neymiş ḡurı ḡavḡadan murād
- 8 İctinā-yı mīve-i dildir bu bāḡ-ı dehrde

Şanma kim şugl-i hebâdır şî' r ü inşâdan murâd

- 13a 9 Yād kıl ismin ferāmūş itme Nāfi' şāhibin
Çün müsemmâdır bu ' âlem içre esmâdan murâd

31

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

مر در غربت از سوز جگر بوی کباب آید
ز چشم خونفشانم جوشش جوی شراب آید
ز مخموری چشمش عاشقانرا شوق دیگر شد
بلی در دیده از پایان مستی ذوق خواب آید
نباشد سیری دل اهل دنیا را ز سرمستی
در آندم سیر مییابد که در چشمش تراب آید
در آندم حسن او رخشان بود فتند مهررویان
همه انجم نهان تا ز مشرق آفتاب آید
بخون دل نوشتم از سوال خاطر دلدار
نمیدانم کجا از سوی دلجویش جواب آید
دل تاریک من از تیره بختی نافعاً تا چند
در آندم نور شد این خانه را آن ماهتاب آید

32

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

ز راه گلستان آن سر و قد در دیده پیدا شد
صفا و ذوق من از قامت طوبا دو بالا شد
ز بس سر محبت آنقدر میخواند طفل دل
بمکتبخانه عشاق در انجام دانا شد
کشید آن کس که در دامن سر پای توکلرا
ورای بام کوه قاف استغنائی عنقا شد
همه اشک در غلطان در زیر پا افتد
چنان با عکس شبینم از مین مجذوب بالا شد
ز باغ دهر چون قانع شوم یک غنچه را نافع
هزاران عقده کام دلم بر روی خود وا شد

Velehū

33

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

دلم از دوری روی شما از بس که نالان شد
دو چشمم همچو ابر نوبهاری زار و گریان شد

هزاران بار سودا در سرم شد آن زمان پیدا
سواد مشکسایای وطن از دیده پنهان شد

به امیدی که رفتم در غریبی یافتم رغبتم
در اول برگ و بار اعتبارم بود تالان شد

نمیباشد پذیرای ختام سر گذشت من
اگر چه قصه فرهاد مجنون رفت پایان شد

ز چشم حسرتم جوشیده بود اشک ندامتها
از آن پس قطره قطره آب میجوشد عمان شد

دو ابرو دارد چون غره غرای ماه نو
رسد آن چارده سالی در آنجا ماه تابان شد

طبیبان زمانه در چنین ماندند در حیرت
نمیدانم مه این درد دلرا کیست درمان

سر تاج مرا از سرو بالا بگذرد نافع
درین گلزار یک دم یار اگر با ما خرامان شد

34

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Olmadı bu hātır-ı nā-şādımız bir kerre şād
Derd ü gām fīkr ü elem gün günden olmağda ziyād
- 2 Pāk-bāzān-ı cīfe-i dünyānıñ olmaz tālībī
Merd olan bu 'ālem içre istemez hergiz murād
- 3 Görmemiş kimse şalāhından eşer bu dehrde
Böyle cārīdir bu cūy-ı 'ālem kevn ü fesād
- 4 'Ömrlerdür ki güzār itmekdedir 'ömr-i 'azīz
Kānķı şāhīb-i tācdan görmüş gözüm bir 'adl ü dād

- 5 Görmedik bir cāy-ı rāḥat şeş cihetden **Nāfi‘ ā**
Başımız üstine devr ideli bu seb‘ün şidād

35

Fe‘ ilātün Fe‘ iletün Fe‘ iletün Fe‘ ilün

- 14a 1 Olalı dehrde bu günbedine nûh-ṭāḳ ābād
Ḳanḳı dil var ki ola ālām-ı cihāndan āzād
- 2 Tā ki bu künbedine nûh-ṭāḳ-ı felek zīrinde
Ademiñ ṭīyneti hemm ile olunmuş bünyād
- 3 Yalınız taḥt-ı Süleymān mı giden yād üzre
Ḳanda bir taḥt ki var olsa gerekdür ber-bād
- 4 Bī-vefā oldığımıñ dehre dü şāhid lāzım
Tā fenāsını anıñla idesin istiṣhād
- 5 Birisi mevt anıñ birisi fevt-i ‘ālem
Bundan özge saña ben ḳanḳısın iden ta‘ dād
- 6 Ḳanı bir mürşid-i kāmil gözede semt-i beḳā
Ādemi eyleye bir nīm nigehele irşād
- 7 Rūy-ı rāḥatımı görür dā’ire-i maḥşerde
Rāḥatıñ selbine olan bu cihānda mu‘ tād
- 8 Ḳaşr-ı iḳbāli olur bir gün anıñ zīr ü zeber
Zīr-i destānına ol kes k’ide ḳulm ü bī-dād
- 9 **Nāfi‘** olmaz ne ḳadar gūşiş iderseñ bisyār

Kār-ı nā-sāz ile bir kesde ki bed ola nihād

Ḥarfü'z-Zāl

36

Velehū

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

- 1 Dil-ber ki olur cev̄ ü cefādan mütelezziz
‘Uşşāklar ol deñlü recādan mütelezziz
- 2 İdba(r)laruñ³⁹² ḥaṭṭı olur ise verādan
İkbāli olan kimse likādan mütelezziz
- 3 Şağlar ne kadar şifādan ider i' rāz
Bī-mārlar ol deñlü şifādan mütelezziz
- 4 Tūṭı ne kadar bend-i kafesden çeker azar
Seyr iden aña ḥüsn-i edādan mütelezziz
- 5 Gül nāle-i bülbul ile ğamgīn ola mı hiç
Cūd ehli olur şavt-ı gedādan mütelezziz
- 14b 6 Afyon ile bengīler olur ise şafā-yāb
Mestāne-i mey hūş rübādan mütelezziz
- 7 Ğam şāhibi mu' tād ise feryād u fiğāna
Zevk ehli olur tā ki şafādan mütelezziz
- 8 Herkes şaķınur cānını Nāfi' bu cihānda
Pervāne daḥi cānı fedādan mütelezziz

³⁹² Orijinal metinde ادبالرك olarak geçen kelime idba(r)laruñ şeklinde okunmuştur.

Ḥarfü'r-Rā

37

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fa'ülün

- 1 Bir dil-bere dil virdim anıñ adı ' Alīdir
Esrār-ı Ḥudā çīn-i cebīninde celīdir
- 2 Bir busecik ihsān deminde didi ol şūḥ
Cān naḳdini īsār ideniñ bu bedelidir
- 3 Benden beter olmuş yine bir āfete meftūn
Cekdicegi elbette cezā-yı ' amelidir
- 4 Mümkün mi gide mihr-i ḥaṭṭı levḥ-ı dilimden
Yazan anı başımıza kil-k-i ezelidir
- 5 Yārāna olan Nāfi' zārıñ tuḥafāne
Nev-bāve-i ṭab'ından anıñ bu ğazelidir

38

Mefā'ülün Mefā'ülün Mefā'ülün Mefā'ülün

- 1 İcābāt-ı du'ā-yı Ḥazret-i Ḥaḳḳa enīn ister
İṭā' at ḥāke zillet birle sāyīde cebīn ister
- 2 Reḥāvetden emīn itsün bu demde himmeti bābın
Binā-yı arzūsın kim ki ' ālemde metīn ister
- 3 Mu'īn-i ' ācizān olmaḳda itmez yek ḳadem taḳşīr
Şedā'id günlerinde kendüye her kim mu'īn ister
- 4 Olur mı hiç kim bir sāde rüyān üzre dil-bendi

Aña mihr ü muḥabbet şalmağa bir meh-cebîn ister

- 5 Oturmaz her nişîmen üstine şāheyn-i maḳşûm
Belî şāh-ı cihān elbette ḳaşr-ı dil-nişîn ister

- 15a 6 Vişāl-i Yūsufını bulmak içün pîr-i Ken‘ân-veş
Oturmuş Beytû’l-aḫzân içre bir ḳalbi ḫazîn ister

- 7 Ṭarāvet-yāb olur mı her zamānda Nāfi‘ā nazmıñ
Nihāl-i şî‘ri ṭarḫa böyle bir tāze zemîn ister

39

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Fa‘ûlün

- 1 Güzeller yüzlerin tenvîr iderler
O yüzden özlerin teşhîr iderler
- 2 Cefā taşıyla çok evler yıkarlar
Dönerler lûṭfile ta‘mîr iderler
- 3 Ruḫuñ nûrı n’ola tutsa cihānı
Ṭutulsa māḫ ḫalk tekbîr iderler
- 4 Ḳolına ḳuvvet ol merdān-ı rāha
Kemān-ı saḫt-ı pîri tîr iderler
- 5 Bilenler resm ü rāh-ı dest-gîri
Hümem dāmānını teşmîr iderler
- 6 Ḳarîb olub raḳîbe ḫüblar heb
Uzaḳdan ‘āşıkı dil-gîr iderler

- 8 Mey-i şāfī çeküb rind-i ḥarābāt
Dil-i zühhādı heb tekdīr iderler
- 9 Oğurlar ehl-i ‘ilm āyāt-ı ḥaṭṭıñ
Sevād-ı şun‘ la tefsīr iderler
- 10 Şaçub bŷy-ı gülî gül yüzlerine
Dimāğ-ı ‘ālemi ta‘ṭīr iderler
- 11 Görenler çīn-i zŷlf-i yāri Nāfi‘
Ḥaṭ-ı müşgīn ile ta‘bīr iderler

40

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Cemāliñ āsmān-ı ḥŷsne bir mihr-i mücellādır
Ruḥuñdan iktibās-ı nŷr iden Ṭŷr-ı tecellādır
- 15b 2 Çekilmişdir o gül ruḥsār ŷzre ḥaṭṭ-ı dil-cŷlar
O menşŷr ‘adālet iṇre şan ṭuğra-yı ġarrādır
- 3 Bu ṭıfl-i dil sevād-ı ḥaṭṭ-ı mażmŷnın bilŷr ancak
Vuşŷli mebhāşe erbāb-ı ḥarfīñ vaḳt-i heycādır
- 4 İder ol şāh-bāzım evc-i istiğnāda çok pervāz
Anıñ ednā şikārı ya hŷmā ya murğ-ı ‘anḳādır
- 5 Göñŷl kim kesr ola bir kerre olmaz ḳābil-i ta‘mīr
O cāy-ı bī-şebātīñ çŷn esāsı cām-ı mīnādır
- 6 Ruḥuñ ŷzre cebīniñ nŷkte-i nŷr-ı ‘alā nŷr
Gören ‘aşıqlara bu şevḳ bir ŷzge temāşādır

- 7 Sipend-āsā n'ola o dil-ārā düşmüşse dil-i **Nāfi**
Murādı bed nazarlardan o şāh-ı hüsni ibrâdır

41

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ol gazāl-ı çeşm-i fettānıñ niçe meftūnı var
Leylî-i zülfine bend olmuş niçe Mecnūn'ı var
- 2 Cāna kuvvet olmuşsa da la' l-i leb-i yāķūt-ı yār
Daĥi bir dürc-i dehān dirler gevher-i meşĥūnı var
- 3 Dā'iremden çıkmasun kimse diyü dil-sāz olur
Muṭrib-i bezm-i ĥarābātıñ güzel ķanūnı var
- 4 Rāst gelmez ser-nüvişti herkesiñ bir vefķ-i dil
Niçe ĥātem pāk-gevher naķşınıñ vārūnı var
- 5 Şüst u şüy-ı dāmen-i ĥirk-āb-ı ' isyān itme ki
' Afv-ı Ğufrān-ı Ĥudā dirler anıñ şabūnı var
- 6 Vüs' at-ı irād deñlü şarf lāzım ādeme
Çün binā-yı devletiñde vezni var mevzūnı var
- 7 Kātib-i inşā ķalem-zenlikle olursa faĥūr
Şā' iriñ merdāne fikr-i bıkı-ı nev-mevzūnı var
- 8 Şadr-ı ' aşķıñ zır ü bālāsı ber-ā-ber ' aşıķa
Dime kim Ferhād u Ķays' ıñ kūhı var hāmūnı var
- 16a 9 İķtirān-ı naĥsile olmaz naĥūset müstemer

Sa‘ da maḵrūn idici bir ḵādir-i bī-ḵūnı var

- 10 Yerlere batmış menāl ü mālile çıkmaz sesi
Her ḵurūnuñ söylenür dillerde bir Ḵārūn’ı var
- 11 Dāğlar üzre bitüb āsūde-dil şandım anı
Lāleniñ de ben gibi bir dāğ-ı dil pür-ḵūnı var
- 12 Müşterī bu ‘ıḵd-i Pervīn-i nazmı almazsa eger
Dürr-i nazmıñ bende şimdi böyle gūn-ā-gūnı var
- 13 Maḥlaş-ı ehl-i kemāle pey-rev ol sen **Nāfi‘ ā**
Ḵoy disünler ol me‘ āli gevheriñ mādūnı var

42

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Felegiñ her ne ḵadar şābit ü seyyāresi var
Ol ḵadar sīnede hicrān oḵınıñ yāresi var
- 2 Çāresin bulmayan ancak dil-i bī-tābımdır
Her kesin derd-i dīl-zārına bir çāresi var
- 3 Yalınız ben degilim ‘āşık u ser-gerdānı
Kūy-ı yarıñ niçe biñ ben gibi āvāresi var
- 4 Ḵalmamış āyine-i çarḥda bir naḵş-ı cemāl
Dehr-i senginden anıñda dil-i şad-pāresi var
- 5 Haṭṭ-ı yār oldığıyçün māni‘ -i dil-seyr-i cemāl
Maḥv iderler anı çok anda o yüz ḵaresi var

- 6 Kām-zen olsun o sür‘ atle verā-yı kāfe
Hānesi içre kimiñ bir zen-i mekkāresi var
- 7 Nāfi‘ ā bu gevher-i nazmıma kılsun tev’em
Güş-ı hūşında kimiñ bir dürr-i şehvāresi var

43

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 O şūh-ı serv-i nāzım tırmağa zīr-i hicāb ister
Dü çeşmi üzre çün şāhīn bir zerrīn niķāb ister
- 16b 2 Leb-i la‘ l-i şikest ile dem-ā-dem kadr-i yāķūtı
Bu şüretle gül-i ruhsārına çün āb u tāb ister
- 3 Şarābım gözyaşıdır sūz-ı dil olmuş durur kütüm
Bu bezm-i dil-keş-i rinde şarāb ister kebāb ister
- 4 Dil-i ‘ aşıkda sūziş olmadıkça girye-nāk olmaz
Bahār eyyāmla neşr-i bārāna seķāb ister
- 5 Enīs-i hücre-i ğam olmayan nā-suhte diller
Muşāhib olmağa destinde bir zībā kitāb ister
- 6 Gice āĝūş-ı vaşla çekmege manende-i hāle
Bu ‘ ālī bezm-i çarḥ üzre güzel bir māh-tāb ister
- 7 Ne ğam çıkmazsa ‘ uşşāķıñ dilinden şüret-i āĝyār
Cihānda Nāfi‘ ā büm u ğurāba cā ḥarāb ister

44

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Yine sevdi gönül bir kâmet-i mevzûn nev-dil-ber
Çi dil-ber dil-ber-i ra' nâ çi ra' nâ hûb-ı sîmîn-ber
- 2 Tolaşdı murğ-ı hâtır dâm-ı mûy-ı zülf-i cānāna
Çi zülf zülf-i zencîr çi zencîr cünûn-güster
- 3 Güzâr itmişdir ol serv-i revānım bāğ-ı nāz içre
Çi serv serv-i bālā-ğad çi qadd qadd-i gerdûn-ser
- 4 Ne hoşdur al ruhsâr üzre hâl-i ' anber-efşānı
Çi hâl dāne-i fûlfûl çi fûlfûl dārû-yı hoş-ter
- 5 Dil-i Nāfi' esîr oldu yine bir çeşm-i cādūya
Çi cādū cādū-yı fitne çi fitne fitne-i eşhar

45

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Böyle cārîdir gider her demde kâr-ı rûzgâr
K'olmamış ' âlemde var mı dil-fîğâr-ı rûzgâr
- 2 Gitse tedbîr ile her cāya qatâr-ı rûzgâr
Dest-i taqdîre muqayyeddir mehâr-ı rûzgâr
- 17a 3 Çok hevâlarda gezûb itdim cihānı cüst ü cû
Görmedim kendim gibi bir hâk-sâr-ı rûzgâr
- 4 Gâh cenk gâh şulh ile ider vaqti güzêr
Böyledir aḥvâl-i sırr-ı kârzâr-ı rûzgâr
- 5 Zâl-ı çarḥıñ pençesinden zâr olursun ' âķibet

Zür ile olsañ eger İsfendiyâr-ı rûzgâr

- 6 Pîç-i zülfe yüz virüb başdan çıkardıñ dil-berâ
Şanma kim olmaz o bir gün târumâr-ı rûzgâr
- 7 Gevher-i nazm-ı le'aliñ kim bakardı rûyına
Olsa da mânend-i dürr-i şâhvâr-ı rûzgâr
- 8 Baksa nûr-ı dîde-i 'irfân ile lâyıķ aña
Şevķle bir dâver-i hikmet-şî'âr-ı rûzgâr
- 9 Lûtf u ihsânına ğâyet nâ-resâdır nitekim
Şahn-ı 'âlem içre olmazmış şümâr-ı rûzgâr
- 10 Ya'ni kim şîr-i Hudâ hem-nâm-ı pâşâ-yı dilîr
Tîĝ-i bürrânı anıñ şan Zü'l-fikâr-ı rûzgâr
- 11 Burc-ı âmâle du'â-güyın atub **Nâfi'** müdâm
Kala te'sîr ile senden yâdigâr-ı rûzgâr
- 12 H'âb-ı râhat görmesün hiç çeşm-i baht-ı düşmeni
Başlarından gitmesün tâ ĝirdâr-ı rûzgâr
- 13 Kâh-ı iclâlin bülend ü üstüvâr itsün Hudâ
Kâ'im oldukça bu tāk-ı zer-nigâr-ı rûzgâr

46

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Cemâl-i nûrını ol meh niçün bizden nihân eyler
Bu şüretle hemân noķşânlığın halka beyân eyler

- 2 Toğarsa maṭla‘ ından dehre ol ḥūrşīd-i raḥşānım
Fūrūḡ-ı ḥüsnini gün gibi āfāka ‘ ayān eyler
- 3 Eger ol kākül-i ferḥunde ḥāl-i mūy-ı cānānıñ
Hümā destine düşse başı üzre sāyebān eyler
- 17b 4 Degilken vāḳıf-ı sırr-ı dehān-ı yārdan bülbul
Bu bāḡ içre özin bî-hüde rüsvā-yı cihān eyler
- 5 N’ola dūr olmuş isek **Nāfi‘** rüy-ı eḥibbādan
Ḥudā bir gün liḳa-yı ḳurbla dil şā(d)mān³⁹³ eyler

47

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bülbul-āsā cāy-gāhım gerçi kim gül-zārdır
N’eyleyim bir gül-ruḥuñ hicriyle ḥāṭır zārdır
- 2 Gerçi ḡayr-ı yārdan göz yumuşum ‘ ālemde kim
Līk her şeb tā seḥer çeşm-i terim bî-dārdır
- 3 Kūy-ı yār olur mı hiç aḡyārdan bir dem ḥalāş
Kim görür bu ‘ ālem içre bir güli bî-ḥārdır
- 4 Yek-nesaḳ üzre degil maṭlūbı cümle ‘ ālemiñ
Zāhidiñ maḳşūdı cennet ‘ aşıḳıñ dīdārdır
- 5 Devlet-i vaşlıyla bir gün şād-kām olsañ n’ola
Lûtf-ı tevḫīk-i Ḥudā **Nāfi‘** saña ger yārdır

48

³⁹³ Orijinal metinde شامان olarak geçen kelime şā(d)mān olarak okunmuştur.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āh-ı mazlūm almağa her dem idenler ictisār
Olur elbette sihām-ı çarḥ-ı gerdūna dūçār
- 2 ‘İzzet ü iḳbāl degmez zillet ü idbārına
Çün degildir mātem ü sūrı cihānıñ ber-ḳarār
- 3 Niçe biñ Ḍaḥḥāk u Efrīdūn u Rüstem Cem gibi
Zāl-ı gerdūn eylemiş anları ğamla zār u zār
- 4 Ḳaṣr-ı iḳbāl olsa da eflākile hem-ser yine
Bir gün ol seng-i ḥavādişden olurmuş tārūmār
- 5 Zīr ü bālāsın temāşā eyledim bu ‘ālemiñ
Görmedim Nāfi‘ tevekkül gibi bir rengin ḥişār

49

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 18a 1 Ol büt-i la‘l-i lebiñ sırr-ı dehānın kim bilür
Zülf-i siḥr-āmīziniñ rāz-ı nihānın kim bilür
- 2 Bir nıgehde biñ dili şayd eyleyüb nā-būd olur
Şāh-bāz-ı evc-i istiğnā mekānın kim bilür
- 3 Şūretin izḥār ider ol meh yine pinhān ider
Murğ-ı sīmurğ ü hümānıñ āşiyānın kim bilür
- 4 Rāh-ı cānāna ider īsār gāh eyler nihān
Var mı yok mı ‘āşık-ı bī-mār cānın kim bilür

- 5 Virmiş iken kâ'inâta biñ nişân her zerresi
Vaḥdet-i zâtıñ yine nâm u nişânın kim bilür
- 6 Oğudum Nâfi' muvâkıf olmadım vâkıf aña
Ma' nâ-i bî-gâne-i müy-miyânın kim bilür

50

Mef' ülü Fâ' ilâtün Mef' ülü Fâ' ilâtün

- 1 Devr-i zamānıñ ey dil encāmı bî-vefâdır
Fânî cihānıñ elḥaḳ iḳbālî lâ-beḳâdır
- 2 Âyîne-i cihāna çeşm-i 'iberle baḳsañ
Bir şekl-i nâ-hüveydâ bir şüret-i fenâdır
- 3 İhsân-ı feyz-i Ḥaḳḳa müstağraḳ iken ayâ
Sen anı nisbet itmek buḥl üzre nâ-revâdır
- 4 Olsañ ḳarîn-i Ḳārûn cem' -i menâl birile
Ḳahr-ı Ḥudâya maḳrûn olunca heb hebâdır
- 5 Ahlâ iken şekerden şükr-i Ḥudâ-yı Yezdân
Niçün lisânıñ âḫîr sözlerle âşinâdır
- 6 Olsañ da şâh-ı devrân şâd olsa dil firāvân
Hengâmı bulsa pâyân bil-cümle heb hebâdır
- 7 Evzâ' ı dehr-i dünıñ bir nev' idir cününüñ
Kim el çekerse andan Nâfi' o zû-nehâdır

51

Mefâ' ilün Fe' ilâlün Mefâ' ilün Fe' ilün

- 18b 1 Yem-i fenāda heves cezr ü med degil de nedir
Hübüb-ı rîh-i şabā lā-yu‘ ad degil de nedir
- 2 Diliñde söyledigiñ şi‘ r-i hûb u hoş inşā
Mişāl mīve-i ter ser-seped degil de nedir
- 3 Firār eyleyen emr-i rızā-yı Bārīden
Aña iķāmet-i duzaķ ebed degil de nedir
- 4 Nuķūd-ı ‘ömr-i ‘azīzin iden hebāya şurûf
Bu bey‘ -gāhda ol bî-ķired degil de nedir
- 5 Hayāl-i yār ile her şebde ķāba varsam da
Gözümde cilve-ger ol serv-ķad degil de nedir
- 6 Esās-ı muķkem-i dīn üzre i‘ timād kılan
Ṭavā’if-i ümeme mu‘ temed degil de nedir
- 7 Kibār sözlerini gūş kılmamaķ **Nāfi‘**
Şunūf-ı ehl-i şīgār üzre bed degil de nedir

52

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 19a 1 Ne dem kim halka-i rindānda peymāne dā’irdir
O bezm-i dil-güşāda ‘ahdle peymāna dā’irdir
- 2 N’ola cān virseler ‘uşşāķlar ol bezm-i hāş içre
Hemīşe şöķbet ü ülfetleri cānāna dā’irdir
- 3 Dil-i dīvāneye sevdā-yı zülf-i yārdan şordum

Didi kayd itme bu zincîr-i ğam dîvâne dâ'irdir

- 4 Tabîbân-ı zamāndan her ne deñlü çāre-cū olsa
Marîz-i derd-i ' aşkıñ şoĥbeti dermāna dâ'irdir
- 5 ' Aceb bir gün kenāre-gîr olur mı merdüm-i çeşmim
Bu gird-āb-ı felâket Nāfi' ā ummāna dâ'irdir

53

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Dile bu feyz-i şahbā tā zamān-ı cām-ı Cemdendir
Dönüb bunca ne demler bezm-i rindane o demdendir
- 2 Gözüm nûrı ĥayāl-i ĥātır it bir kez o ĥülyâyı
Saña ol pîç ü tâb-ı dehrden ol zülf-i ĥamdandır
- 3 Ne mümkündür toyurmak bu bütûn-ı pür-ĥarîşânı
Bu deñlü derd-i ser serverlere derd-i şikemdendir
- 4 Şavulmaz ĥul başından bu felâket tā dem-i maĥşer
Şikest-i fülk-i ĥātır cûşîş-i deryā-yı ğamdandır
- 5 Ĥarāb-ābādıĝ Nāfi' vüçüd-ı nā-tüvān içre
Hücüm eyler pey-ā-pey her tarāf ceyş-i elemdendir

54

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Nüh şadefde olalı dürr-i vüçüdñ şāhvār
Kıymet-i ĥüsnüñ bilenlerden ' aceb mi ola var

- 2 Çarḥ-peymâdır gezer bu seb‘ a-i seyyâreler
Sen meh-i evc-i leṭâfet yerde itdiñde qarâr
- 3 Bir gülüñ seyri içündür gül-sitân-ı dehrde
Yoksa bî-hûde degil feryâd u efğân-ı hezâr
- 19b 4 Mâh-rûlar nâme-i mâhûr ile evce çıkub
Eyledikçe tâ ki terfî‘ -i maḳâmâtın ḥişâr
- 5 Çârgâha beste-i kâkül şabâdan meyl idüb
Bûselikden çağırub şehnâzda eyler qarâr
- 6 Ḥasbiḥâlim yazmada bir kaç sözüm vardır benim
Cümlesinden lîk iki sözle kıldım iḥtişâr
- 7 Âfitâb-ı dehrsin nûruñla rûşen kıl dili
Daḡı zıll-i raḥmın ol başım üzre sâye-dâr
- 8 Ney gibi feryâd u efğân itdigimdendir benim
Bu vücûdum olması **Nâfi‘** bu devr içre nizâr

55

Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün

- 1 Her kim ki râh-ı ‘ aşḳda âh-ı seḫer çeker
Şu‘ le fûrûz-ı dâr-ı beḳâyâ fener çeker
- 2 Seyr eyle nîm şebde olan âh-ı ‘ âşıkı
Ḥasret-keşân-ı gûşe-güzînân neler çeker
- 3 Reşk ü ḥased o rinde ki her gice tâ seḫer
Zerrîn kemerle sîneye bir sîm-ber çeker

- 4 Bu maṭbah-ı cihānda civān-merd olan kişi
Pīř-i misāfirāne hemān mā-ḥazar çeker
- 5 Ādem olan çeker mi ğam-ı dehr-i şikletin
Ancak bu bār-ı miḥnet-i dünyāyı ḥar çeker
- 6 Dendān-ı vaşf-ı yārde bu kilki **Nāfi'** iñ
Silk-i me' ānīye niçe dürr ü gevher çeker

56

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şevkle gitdikce ol ebrū-hilālim māh olur
Mülket-i ḥüsn içr(e)³⁹⁴ ol serv-i bülendim řāh olur
- 2 Ravza-i rıdvāndan itmez temennā-yı ümīd
Mīve-i bāğ-ı cemāliñden o kim dil-ḥāh olur
- 20a 3 Çok cefālar cekmeden çāh-ı belāya düşmeden
Kim dimiş Yūsuf gibi bir kimse řāhib-cāh olur
- 4 İtmesün teng-i dehān içre dırāzī-i sūḥan
Ceyb-i cūda varmağa desti anıñ kūtāh olur
- 5 Teng-destīden ḥalāř olmaz bu füşhat-gāhda
Nāfi' ā her kim tarīkinden çıkar güm-rāh olur

57

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

³⁹⁴ Orijinal metinde اچر olarak geçen kelime içr(e) şeklinde okunmuştur.

- 1 Göñül künc-i ferāgatda ne zer ister ne sīm ister
Hemān bir kaç aḥibbālar ile şemm-i nesīm ister
- 2 Göñül bī-zār olmuş nev-resān-ı ‘āşrdan şimdi
Ma‘ ārif- āşinā bir nükte-dān yār-ı qadīm ister
- 3 Niçe meyl eylesün dil bī-ḥired ḥār-ṭab‘ -ı nā-dāna
Sūḥan-perver me‘ ānī-āşinā yār-ı qadīm ister
- 4 Bahār eyyāmı ḥāş u ‘āmil çıkmış temāşāya
Mizāc-ı ‘āşıkān gül-zārdan verd-i şemīm ister
- 5 ‘İlāc-ı istiḳāmet arasun sū-i mizācına
Bu ḥikmet-ḥānede her kim mizāc-ı müstaḳīm ister
- 6 Sivādan kaṭ‘ kılmışdur hemān ümīdini ancak
Göñül lūtf-ı Ḥudā-yı Ḥazret-i Ḥayy-i ‘Alīm ister
- 7 Ne bilsün lezzet-i eş‘ār-ı pāk nazmı her nā-dān
Anı fehmi itmege ‘ālemde bir ṭab‘ -ı selīm ister
- 8 Meger bir dāver-i devlet-nişān kim fehmi ider anı
Hemīşe ṭab‘ -ı pāki böyle bir dürr-i nazīm ister
- 9 Ḥudā iḳbāl-i ‘ömr ü devletin ol merd-i zī-şāniñ
Dil-i Nāfi‘ de her dem zikr-i pākini qadīm ister

58

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Göñül āyīnesin jeng-i sivādan kim ki pāk eyler
Derūnın maşrık-ı ḥürşīd-āsā tāb-nāk eyler

- 20b 2 Felek bir rütbe-i ʿizzet virince merd-i (d)ānāya³⁹⁵
O deñlü dāmenin dest-i sitemle çāk çāk eyler
- 3 Niçe biñ mürde’i iḥyā ider geldikce bir nuṭqa
Baḳarsa bir nigāhı günde biñ cānı helāk eyler
- 4 Bulur bir rütbe-i aʿlā-yı ʿiliyyīn anıñ cānı
Reh-i cānānede himmetle her kim cismi ḥāk eyler
- 5 Bu saḳf-ı āsumān zīrine **Nāfi**ʿ şıḡmayan serler
Olur bir gün żarūrī cāyın ol zīr-i fuʿāk eyler

59

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Cūya aḳsam yādıma gelmekde sīmīn-sāḳ-ı yār
Serve baḳsam yāddan çıkmaz temennā-yı kenār
- 2 Tār-ı zülfin mār-veş ol şāh idince āşikār
Aldı ʿaḳlım ol perī-rū hūşum itdi tārūmār
- 3 Dāne-i ḥālīn görince cennet-i ruḥsārda
İḥtiyārım gitdi elden kendim itdim bī-ḳarār
- 4 Ḥaṭṭ-ı nev-ḥīzin idince zīb-i āḡuş-ı nigāh
Şekk-i çīn buldı sevād-ı çeşmim içre iştiḥār
- 5 Dehri pūr-āşūb idüb eyler ḳıyāmetden nişān
Nāz ile reftāra geldikde o şūḥ-ı şīve-kār

³⁹⁵ Orijinal metinde مردانايه olarak geçen kelime merd-i (d)ānāya şeklinde okunmuştur.

- 6 Zîr-i pâyında niçe ‘uşşâklar bî-cân olur
Ol şeh-i hüsnum olunca esb-i nâz üzre süvar
- 7 Ol gül-i ruhsârımıñ bir ben degil üftâdesi
Şebnem-âsâ yüz göz açmışdır aña **Nâfi‘** hezâr

60

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Geh keder gâhi sürûr ile gider bu rûzgâr
Bir qarâr üzre turan ancağ Hudâ-yı Ğirdgâr
- 2 Sûra hurremlîk idüb hûsrâna mâtem eylemez
‘Âkıl olan merd-i mümtâza budur her demde kâr
- 21a 3 Zevk ü şādīye irüb hicrân havfın çekmeden
Baña yeg gama düşüb çekmek sürûra intizâr
- 4 Merd odur bed-kârlıktan eyleye zâtın cüdâ
Nîk-nâmîlikle ola dehrde şöhret-şî‘âr
- 5 Birdir erbâb-ı sedâd üzre gam u şād-ı felek
Fîkr-i şādīyle olur bî-fîkrler heb dil-figâr
- 6 Her kişiniñ şems-veş tutsa cihânı şöhreti
Zerre-veş itmez anıñla ‘âkıl olan iftiḥâr
- 7 Sîne-i şabrı siḥâm-ı çarḥa germekden murâd
Nâfi‘ â faşş-ı nigîn-veş olmadır dil nâmdâr

61

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Ol perī-rū ‘āşıka her dem özin pinhān ider
Şan riyāzet gösterüb derd-i dile dermān ider
- 2 Arzū-yı dürr-i dendānıyla bu gavvāş-ı dil
Dīdeden her dem ağan gözyaşını ‘ummān ider
- 3 Vādī-i gurbetde nār-ı firḳate yanmış gönül
Gice gündüz arzū-yı vuşlat-ı cānān ider
- 4 ‘Aşk vādīsinde göstereün muḥabbetden şebāt
Yār içün aḡyār ile ḳanūn itmez ḳan ider
- 5 Ḳanda bir hūrşīd-veş görseydi çeşm-i ‘āşıḳān
Zerre-veş cānāne yolunda nişār-ı cān ider
- 6 Ol güneş ruḡsārīñ almış māh-rūlar çevresin
Cümlesi andan gelüb taḡşīl-i ‘izz ü şān ider
- 7 Nāfi‘ā kilḳ-i dūr-efşānīñ bu gün nazmı yine
Dürc-i erbāb-ı dili meşḫūn-ı genc ü kān ider

62³⁹⁶

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Derd-i dil-dārım gönülde dā’imā mersūm olur
Ger kelāmım dürrāsā sem‘ iñe mevsūm olur
- 21b 2 Mülk-i Rūma mālīk olsañ da eger ārāmīle
Olmasa raḥmīñ eger dārīñ o dem mahdūm olur

³⁹⁶ Derkenar: Noktasız Ğazel

- 3 Ehl-i derd-āsā dem-ā-dem gel göñül olma melûl
Dem olur ki şavulur derd-i diliñ maḥsûm olur
- 4 Kār-ı ‘ âlem ‘ ilmile ḥall olmada her devrde
‘ Âlim olsañ kār-ı ‘ âlemde saña ma‘ lûm olur
- 5 Mâlile evlâdlarile ‘ ömr sürseñ mäh u sâl
Mürdelik demde ser-â-ser gör ki ol ma‘ dûm olur
- 6 Ger olursañ ḥâkim-i maḥrûsa ‘ adl ü dâdile
Ehl-i ‘ âlem ḥükmüñe memlûk olur maḥkûm olur
- 7 **Nâfi‘ â** dürr-i kelâmıñ varsa sem‘ -i ḥâsda
Mûm-āsā derdle her demde ol maḥmûm olur

63

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Şehr içinde ol hilâl ebrû gezüb şöhretlenür
Gün-be-gün müzdâd olur ol mäh mâhiyyetlenür
- 2 Ol leb-i şîriñ ne deñlü şîr-i ḥ‘âr ise yine
Şîrdil dil-dârlıkda zevk alır kuvvetlenür
- 3 Seng-dil oldukça tîğ-i ğamzesi ser-tîz olur
Senge çalsañ tîğı elbet tîz olur ḥiddetlenür
- 4 Çün muḥarrerdir mizâc-ı ülfeti ifsâd ider
İltifât-ı yâr her kim ki germiyyetlenür
- 5 Sâye-i ağıyarı görsün âsitân-ı gayride

Reşkle elbet olur şad-çāk dil ğayretlenür

6 Āsitānına kimiñ düşse fūrūğı ol mehiñ
Çarḡdan bālā olur ḡadri anıñ rifʿ atlenür

7 Şerḡ olunsa ehl-i şadriñ ḡālını görseñ eger
Perde-i çeşm-i derūnuñ görince rikḡatlenür

8 Az u çoğı ʿārife yeksāndır bu ʿālemiñ
Merd odur kim keşret içre oturur vaḡdetlenür

22a 9 Cam-ı ḡātır kim bulur mı hiç ḡabūl-i iltiyām
Mūydārılıkla bir kez kesr olur ʿilletlenür

10 Sūd-mend olmazsa da **Nāfiʿ** zarar gelmez aña
Nāfiʿā künc-i ḡanāʿ atde o kim şervetlenür

64

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1 Derdini viren Ḥudā bir gün de dermānın virür
Virmeyince cānını şanma ki cānānın virür

2 Zīr-i pāy-ı yārde her kim ki olur ḡāksār
Mesnedinde Ḥaḡ aña ʿizzet ile şānın virür

3 Yūsuf-āsā ḡayd-ı zindānile olur ber-ḡarār
Şol kişi kim bu zen-i dünyāya dāmānın virür

4 Şeh-süvārım niçe biñ ʿuşşāḡı eylersin helāk
Esb-i nāzına eger bir kerre dāmānın virür

- 5 Kim ki bu gül-zârda **Nâfi'** olursa girye-nâk
Gül-şen-i 'âlemde Mevlâ verd-i ħandânın virür

65

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Ben degil bu gül-şen-i 'âlemde niçe biñ hezâr
Bir gül-i bî-ĥâr için eyler dem-â-dem zâr u zâr
- 2 Ĥâk-i pâyin sürme itsün çeşmine ol dil-beriñ
Reh-güzâr-ı 'âlem içre her kim olursa dūĥâr
- 3 Kendüme gendüm hevâsıyla ne bu ser-geştelik
Âsiyâb-âsâ seniñçün çarĥ olurken bî-ĥarâr
- 4 Sîne germek çarĥa her merd-i Ĥudânıñ kârıdır
Görmese faşş-ı nigîn zaĥmı olur mı nâm-dâr
- 5 Açma her dem sîneñi âyîne-veş nâ-maĥreme
Nâfi' â olmaya dirseñ râz-ı ĥalbiñ âşikâr

66

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 22b 1 Ruĥ-ı pür-tâbıñı mey-i nâbile allandır
Leb-i şeker feşânıñ feyz-i güftâruñla ballandır
- 2 Raĥîb se-meniş sürseñ de gitmez bâb-ı lûtfuñdan
Dehânına virüb bir üstüĥ'ânı anı yallandır
- 3 Hevâ-yı ĥatı u ĥâliñle düşübdür murĥ-ı dil ĥayda
Kemend-i zülf-i ĥoş-büyuñla bir dem anı şallandır

- 4 Raķīb-i bed-liķā her dem gezer bu dāğ-ı ḥasretle
Yazık yā Rab anı bir pāye-i izzetle ḍallandır
- 5 Perīṣān ḥāl olmuş āşıķ-ı miskīn hicriñle
Kerem kııl va de-i vaşlıñla bir dem anı ḥāllandır
- 6 Meded şayd u şikār eyyāmıdır vaķt-i şitā irdi
Raķīb-i seg-mezākı ḥoşca tūt dūşını ḥullandır
- 7 Ḥamāyil-veş sarılub gerden-i dil-dāra ey **Nāfi**
Adū-yı bed-nihādıñ anesin reşkiyle fallandır

67

Mef ulü Fā ilātü Mefā ilü Fā ilün

- 1 Zīr-i lebinde ḥaṭṭı egerçi nihāndır
Ammā zuhūr-ı fitne verāda ayāndır
- 2 Bir muḥtaşar kitābdır ol vech-i pāki kim
Andan bedī -i ḥüsn-i me ānī beyāndır
- 3 Sevdā-yı zülf-i yār-i serüm üzre dem-be-dem
Manend-i bāl-i murğ-ı hümā sāye-bāndır
- 4 Devr-i ruḥında bulmuş idi gerçi dil ḥuzūr
Ammā ki ḥaṭṭı fitne-i āḥir zamāndır
- 5 Eṭrāf-ı ḥüsn-i yāri alub zīr-i ḥükmine
Çār-ebruvānı merdüm-i şaḥib-kırandır
- 6 Terk-i vaṭanla düşdi göñül dār-ı gurbete

Şan murğdır ki bī-per ü bī-āşiyāndır

- 7 **Nāfi‘** bu deñlü kılcā kıoyan cān-ı ‘āşıkı
Bir şīve-kār-ı zūlf-i siyeh mū-miyāndır

68

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 23a 1 Hāsret-i rūyuñla her dem gözler pūr hūn olur
Bir Kıızıl ırmağiken ol ‘āķibet Ceyhūn olur
- 2 Zaħm-ı hūn-ı tığ-ı ğamzeñden amān ister göñül
Korķar(ım)³⁹⁷ gitdikce bu kıan eylemek kıanūn olur
- 3 Çeşm-i fettān ile dehri fitne-aşūb eyleyüb
‘Āķibet benden beter bir āfete meftūn olur
- 4 Āh-ı āteş-bār var şol tende kim dil-zindedir
Olmaķ ister āteş-efrūzı dem-i kānūn olur
- 5 Şu gibi hāk-ı rehinde pāy-māl olmaķ gerek
Şol ki bir dil-teşne-i la‘ l-i leb-i mey-gūn olur
- 6 **Nāfi‘ ā** efgende-i ber-kāmet-i bālā olan
Hāk-i kıabrinde biten serviñ kıaddi mevzūn olur

69³⁹⁸

Meḥ ulü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

- 1 Bir dil-beri sevdim ki anıñ adı ‘Alīdir
Esrār-ı Hudā çīn-i cebīninde celīdir

³⁹⁷ Orijinal metinde قورقر olarak geçen kelime korka(ım) olarak okunmuştur.

³⁹⁸ 13. varaktaki gazelin aynısıdır.

- 2 Bir bñsecik iħsān-ı deminde didi ol řũħ
Cān naķdini īřār idenin bu bedelidir
- 3 Benden beter olmuř yine bir āfete meftūn
Çekdicegi elbette cezā-yı ‘amelidir
- 4 Mñmkñn mi gide mñhr-i ĥaťı levĥ-i dilimden
Yazan anı başımıza kil-k-i ezelīdir
- 5 Yārāna olan Nāfi‘ -i zārīñ tuĥafāne
Nev-zāde-i řab‘ indan anıñ bu ġazelidir

70

Mefā‘īlñn Mefā‘īlñn Fa‘ūlñn

- 1 Sarāy-ı sīnede mihmān ġñññldñr
O cāy-ı dil-keşe sultān ġñññldñr
- 2 Yed-i vāĥidden iķlīm-i vñcñda
Taşarrufla şeh-i zī-řān ġñññldñr
- 23b 3 Ser-ā-ser enfñs ù āfāķı seyre
Yine āyīne-i irfān ġñññldñr
- 4 Hemīře eyleyñb ‘uřřāķı ĥayrān
çalan sevdālara her yan ġñññldñr
- 5 Muĥīť olmuř cihānıñ kñh-ı Kāfın
Miřāl-i baĥr-ı bī-pāyān ġñññldñr
- 6 Serm-i mir’āt-ı zānñ-yı ĥayāle

Şalub her dem iden hayrān gönüldür

- 7 Verā-yı perde-i vaḥdetde **Nāfi**
Başan bu keşrete pinhān gönüldür

71

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Feres bu rāh-ı emelde sefer bozundısıdır
Kerem didikleri ancak kemer bozundısıdır
- 2 Füzūn olursa da 'ömrüñ fenādır encāmı
Hemīşe döndüğü dehriñ heder bozundısıdır
- 3 Sürûr ister iseñ ol cihānda bī-idrāk
Ki derk-i sırr-ı 'avālim keder bozundısıdır
- 4 Debîr-i şun' iledir ki ziyādıñna noḡşān
Raḡam kitāb-ı felekde ḡamer bozundısıdır
- 5 Niyāz ehli olursa 'aceb mi kim pā-māl
Derim bu vādî-i ḡamda meder bozundısıdır
- 6 Dile bu feyz-i füyüzāt 'ayn-ı ḡikmetdir
Ḥurūş-ı nehr-i ma' ārif hūner bozundısıdır
- 7 Taleb necāt ise **Nāfi** kıl ihtiyār-ı sükût
Tarab bu bezm-i fenāda beḡar bozundısıdır

72

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Añub gün yüziñi her gün bu göñlüm kara kan ağlar
Yaz ayı günlerinde şan Kızıl Irmağ'dır çağlar
- 24a 2 Güzeller hiç bakmazlar yolında toprağ olsañ da
Ne bilsün şayrunıñ çekdigin ayağda gezen sağlar
- 3 Yolına sevdiginiñ cānını saçmak güzel işdir
Kazanc itmiş olur ol kim eliyle borcını sağlar
- 4 Düşer mi saña kundağdan şarılmağ böyle buçağa
Bu işler pek yamandır bir gün ola geçe bu çağlar
- 5 Tıtuşduğ sevgi odına o deñlü **Nāfi'ā** biz kim
Çıkar āhım odından göklere yankı yanan taşlar

73

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 La' l-i nigār hātıra her an gelür geçer
Elbette hasta kalbine dermān gelür geçer
- 2 Gül reng ü büyına dañi mağrūr olmasun
Bir gün olur ki vaqt-i gül-istān gelür geçer
- 3 Cān nağdin eyledim reh-i cānāneye telef
Şāyed o rāhdan diyü cānān gelür geçer
- 4 Tıtmaz karar-ı nīk ü bed aḥvālī ādemiñ
Gāhice girye-nāk gehi ḥandān gelür geçer
- 5 Güller çeker nedāmet-i bisyār ḥārdan
Bülbül de bāğ-ı dehrde nālān gelür geçer

- 6 Yāriñ alur hemīše g        de yarası
Ammā ki s nem üstine peyk n gelür geçer
- 7      n mektebinde o kim almadı seba
     me daı olsa n -d n gelür geçer
- 8 Aılsa g l gibi yine enc m-k r o kim
M tem-ser -y  dehrde giry n gelür geçer
- 9 B i alan bu ubbede bir n k n mdır
Bed-k rlıla yoksa bu devr n gelür geçer
- 10 **N     ** i met itmesi mümkün mi  deme
Çok bu rib  -ı      me mihm n gelür geçer

74

Mef     n Mef     n Mef     n Mef     n

- 24b 1 anı ol      -i      nla s z n olduım demler
Yolu nda      -i ta  d d olur mı çekdigim amlar
- 2 Niçe nad-i siriki arf  lmı merdüm-i d dem
Dir   a bo yire arf oldu heb dinür u dirhemler
- 3 Felek mey   nesinde ne e-y b olmu degil kimse
 kest olmu yatur   k içre c m ile Cemler
- 4 Zeb n-ı a n-ı a  d dan dil-i       k olur mecr   
     mümkün olmaz sürseler       ile merhemler
- 5 Bizi   k-i adem itdi bu ğurbet illeri imdi

Vaṭanda tāc-ı serken **Nāfi‘ā** biz daḥi aḳdemler

75

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Dem-ā-dem devr elinden çekdigim ḥūnīn sāğardır
Bu bezm içre anıñ’cün cism-i zārım böyle lāğardır
- 2 Gözüm yaşı olur cūlarla her gün hem-reh ü hem-pā
Çerāğ-ı dūd-ı āhım her gice çarḥile hem-serdir
- 3 Tayanmazsa ‘aceb mi āteş-i dil-sūz-ı ‘uşşāḳa
O tıfl-i nāzenīnim ḥayli nāzik nāz-perverdir
- 4 Gözüm yaşı ki her gün cüst-cū itmekde cūlarla
Sütün-ı dūd-ı āhım ḳubbe-i çarḥa berāberdir
- 5 Fenā dārında ḳayd-ı ḡamdan āzāde olan **Nāfi‘**
Hemān şāḥib-külāh-ı mālīk-i iḳlīm-i kişverdir

76

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Meger aḡyār-ı bed-gerdārımıñ baḡrı ḥacerdendir
Aña tūr-i niyāzı ‘āşīḳānıñ bī-eşerdendir
- 2 İderler ser-fürū ekşer tevāzu‘ ehl-i ‘irfānıñ
Nihāl-i serve şerkeşlik simātı bī-şemerdendir
- 3 Bu deñlü fitne-i cevriñ zuhūrı bu cihān içre
Taḡarrüb itdigi āḥir zamān yevmü’l-beterdendir

- 4 Fűrüzân olması heb ser-keşânîñ şem‘ -i iķbālî
Dem-ā-dem şem‘ -i āh-ı bī-nevā-yı pür-eşerdendir
- 5 Niçün bī-dārılıkla eylemezsin **Nāfi‘ ā** feryād
Güşād-ı gönca-i maķşūd-ı dil bād-ı seherdendir

77

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Olmasa cins-i nebāta neş’e-baḥşā ḥākler
İ‘ tilā itmez idi bunca hevāda tākler
- 2 Fehm olunmaz merdümān-ı ‘ālemiñ nīk ü bedi
Pür-ğubār olmuş gözüm āyīne-i idrākler
- 3 Heft yem-i ābı dökülse aña pāk olmaķ muḥāl
Ḥubṣile bāṭınları memlū olan nā-pākler
- 4 Dūd-ı āhım sūz-ı sīnemden olubdur ser-nümā
Korķarım ḥāke berāber ola bu eflākler
- 5 Māh-ı Ken‘ ānıñ ider aḥvāl-i şıdkını beyān
Dāmen-i āfākda gül-gün şafaķda çākler
- 6 Mağfıret işārın ummaķmış meger Allāh’dan
Rūze-dārāna degildir nā-be-cā imsākler
- 7 Çāre yokdur şabrdan ğayrı bu zehr-i firķate
Nāfi‘ ā kār-ı ‘abeşdir ḥ‘āhiş-i tiryākler

78

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Lûtfı(nı) ol ıflı-i nâzik âşikâr olsun da gör
Pençe-i şâhîne murğ-ı cân şikâr olsun da gör
- 2 Mîve-i vaşlın ne bilsün ol nihâliñ hâmlar
Germî-i ‘ aşk-ı hevâda âbdâr olsun da gör
- 3 Rûz-ı vuşlat girye-i şādile eşk-efşân olub
Hâk-i pâyına o şāhuñ dūr-nişār olsun da gör
- 4 Şimdi olmuşsa hilāl-āsā müşarün bi’l-benân
Çārdeh sâlinde ol meh-i tâbdâr olsun da gör
- 5 Vaqt-i sermâ içre bakma ‘ aşıkıñ ahvâline
Gül-şen-i ‘ âlemde faşl-ı nev-bahâr olsun da gör
- 6 Nâr-ı bî-dādile âfâkı idenler sūz-nāk
Bād-ı kahr-ı Hākla anlar hāk-sār olsun da gör
- 7 Āh-ı âteş-bārımla yakdığım bu ‘ âlemi
Seyl-i tūfân-ı sirişkim āb-yār olsun da gör
- 25b 8 Kām almak dehrden bir şey degildir **Nāfi‘ ā**
Ebr-i nīsān dü çeşmim dūr-nişār olsun da gör

79

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Perişān-hātır-ı ‘ uşşāk cem‘ iyyet kabûl itmez
Kulüb-i ehl-i vahdet nitekim keşret kabûl itmez
- 2 Yazılmış şafha-i sīnemde vaşf-ı dürr-i dendāniñ

O bir dürr-i ‘adīmü’l-miṣl kim kıymet kabûl itmez

- 3 Olurdu belki mümkün imtizâcî âbîñ âteşle
Hele bed-ıyinet ile nîk-ḥû ülfet kabûl itmez
- 4 Olan ḥalvet-güzîn-i merdüm-i erbâb-ı tecrîdîñ
Dü çeşm mihr-i ‘âlem-tâbdan minnet kabûl itmez
- 5 Kuvâ-i nâ-tüvân-ı cism-i bî-tâbî-i pîrânîñ
Devâ-sâz olsa da Lokmân aña şîḥḥat kabul itmez
- 6 Güşâd olmaz ise nâzendelikle ol fem-i nâzîñ
Çü cüz-i lâ-tücezzî bir daḥî kısmet kabûl itmez
- 7 Kadîmi yâr olan ḥâtırda ğam tursun feraḥ n’eyler
Hükûmet mülk-i ‘âlemde begim şirket kabûl itmez
- 8 O deñlü muḥkem olmuşdur esâs-ı tākı ihlâşîñ
Aña tûb-ı nifākı ursalar ‘illet kabûl itmez
- 9 O dil kim feyz-i Bârî ile kim olmaḫdadır cārî
Aña ‘illet de sārî olsa da kıllet kabûl itmez
- 10 Ne deñlü ḥāk-sār olmuş da bir merdüm-i dānâ
Bulur yer çeşm-i merdümde yine zillet kabûl itmez
- 11 Oḥuñ-āsâ ki bî-dādile ola ḥalka ğam-efzâ
Degil kibr ile tersâ anı bir millet kabûl itmez
- 12 Çıķarsun **Nāfi‘ ā** deryâ-yı dilden dürr-i ma‘ nâ kim
Cihānda merd olan mānend-i zen zînet kabûl itmez

80

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 26a 1 ' Āleme ādemlik itmek fītrat-ı pākimdedir
Pāklik bunca nihādımda ezel hākimdedir
- 2 Almadım sırr-ı dehān-ı yārdan hergiz haber
Kāinātın gerçi sırrı fehm ü idrākimdedir
- 3 Her ne kim seng-i cefā kim atılır eflākden
Görseñ anın naqşını bu kalb-i şad-çākimdedir
- 4 Lezzet-i iftārdansa neyl-i maṭlab herkese
Zevk-yāb olmak baña hengām-ı imsākimdedir
- 5 Pīç-i zūlf-i yāre dil-bend olalı dil Nāfi' ā
Gerden-i āhū-yı ma' nā bend-i fitrākimdedir

81

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

- 1 Çün dest-i kazā tıynetimiz iledir taḥmīr
Tīz-āb-ı belā ile anı eyledi teşvīr
- 2 Envā' -ı ' uqūbetlere dūçār idüb andan
Bir vechile vaşfi degil kābil-i taḥrīr
- 3 Çün nuṭfe-i nāçizimizi şulb-i pederden
Raḥme anı ilkā idicek şīve-i taqḍīr
- 4 Zūlmāt-i şelāş içre muḳayyed idüb anı
Hiç eylemedi dīde-i ümīdini tenvīr

- 5 Her rûz u mesâ eyledi rûzı aña râzı
Dil-sîr idüb hûn-ı ğamıyla bedel-i şîr
- 6 Merbût idüp çâr-fuşûl üzre mizâcın
Her faşıl-da aḥvallerin eyledi tağyîr
- 7 Hırşîd-i cihan-tâb gibi oldur kimi tâ
Üç felek-i' izz ü sa' âdetde şerefgîr
- 8 Mânende-i mâh-nev idüb kimi seyâḥat
Her şehirde ḥalk içre olub boş yere teşhîr
- 9 Çün sâde-dil âyine-i ṭab' ân-ı cihânı
Her demde ğubâr-ı ğamla itmede tekdîr
- 26b 10 Bu bâğ-ı cihân 'âdetin icrâ ider elbet
Geh ḥâr ile âzâde gehî gül ile ta' ṭîr
- 11 Teslîm-i rıza olmadur ancak buña çâre³⁹⁹
Yağma dil-i pür-zârıñı bî-hûde bu nâra

82

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Libâs-ı 'aşkı sen cāna alub ölçüb biçenden şor
O bir od pîrehendir anı başından geçenden şor
- 2 Mezâḳ-ı bâde-i 'aşkı ne bilsün zâhid-i ğâfil
Anı bezm-i fenâda zevḳ u şevḳile içenden şor

³⁹⁹ Beytin yanında hariç ibaresi bulunmaktadır.

- 3 Bu yüz aralığıyla almışım bir bar-i ‘işıyāna
Bunu gel şorma benden ağı aradan seçenden şor
- 4 Şırāṭ-ı müstaīm üzre dimişler oruluk yokdur
Bu söz gerçektir ammā ber-veş andan geçenden şor
- 5 Kūnūz-ı ma‘ nā-i ‘aşıñ ne bilsün herkes esrārın
Kilid-i ma‘ rifetle **Nāfi‘ ā** anı açandan şor

83⁴⁰⁰

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Düzd-i ma‘ nā-yı hüner ālāk-ı idrākimdedir
Dehri teşhīr eylemek bī-pāk-i idrākimdedir
- 2 Nal-i tūbā-yı cinān ayrān nihāl-i ṭab‘ ıma
Sūnbül-i gīsūyı avrā āk-i idrākimdedir

84

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 27a 1 almamışdır keşṭi-i ümmīdde temkīnimiz
Biz ki bir deryā-diliz bu era yokdur kīnimiz
- 2 Şimdi yāriñ ṭurresin görmek bize emr-i muāl
Gerçi çok görmüşdi diat eşm-i dürbīnimiz
- 3 Şūret-i amāne-i āṭırda ṭutmuşdur arār
Naş-ı amdır muttaşıl derd-i dile tezyīnimiz
- 4 Ceyş-i amdan ilticāya bulmadık cāy-ı gürīz

⁴⁰⁰ Nā-tamām Gazel.

Rencile hem-derd olmuşdur dil-i ğamgīnımız

- 5 Tāze cān bulur ider murğ-i dil-i bī-mārımız
Pençe-i lûtfına bir alsaydı ger şāhīnımız
- 6 Baḳmazız bir kimseniñ diḳḳatle ḥüsn u ḳubḥuna
Kim bize bed-bīndir vardır aña taḥsīnımız
- 7 Niçe toḥm-ı arzu saçmışdır **Nāfi** ‘āleme
Ġālibā berg-i nedāmetdir bā ten-i taḥmīnımız

85

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Dilimden naḳş-ı çīn kākül-i ‘ālem-bahā gitmez
Gözümdeñ ol ruḥ-ı āyine-i ğītī-nümā gitmez
- 2 Ne deñlü sedd-i rāh itsem olur ol deñlü tūfān-ḥīz
Ciger dāğındaki gözden o deñlü mācerā gitmez
- 3 Ġubār-ı kūy-ı yāri sürmesem şīḥḥat-peżīr olmaz
Mücellādır o çeşm elbetde andan tūtiyā gitmez
- 4 Olur mı vāşıl-ı ser-menzil-i maḳşūd bir ‘ārif
Öñünce şāh-rāh-ı ‘aşḳda bir reh-nümā gitmez
- 5 O şāhīn pençeye murğ-i dil-i zārım ḳapılmışdı
O demdendir ki dest-āmūz olur bir yaña gitmez
- 6 Şafā-yı bāṭınīdir zāhiren meşhūd olan **Nāfi**
Anıñ’çün sīne-i āyineden zevḳ u şafā gitmez

86

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 27b 1 O sāgar kim medār-ı gerdişin bezm-i elest itmez
Ger olsa Hızır şākisi yine rindānı mest itmez
- 2 Olur işkeste-i dillik āb-ı feyz -i raḥmete mecrā
Zebān-ı kilki ḥaṭṭāṭān nā-ber-cā şikest itmez
- 3 'Uluvv-i şān merd-i kāmīlāne meskenetdendir
Ziyā-yı mihr ḥāke düşsede ḳadrini pest itmez
- 4 Hemīşe mā' il-i taḥḳīḳ-ı ma' nā vü hūner yoksa
Bu deyr içre özin ehl-i nazār şūret-perest itmez
- 5 İden men hest cüz nīst ile da' vā-yı kemālātı
Gelüb meydān-ı 'irfān içre fark nīst ü hest itmez
- 6 Ḳana' at gūşesinde merd-i 'anḳā ṭab' olan hergīz
Varub zeyl-i emelde iltişām pāy u dest itmez
- 7 Kimi gördüñ ki Nāfi' dest-bürd-i ḳabza-i ḳudret
Nihāl-i ḳādd-i dil-cūsın anañ ḥāke nişest itmez

87

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün

- 1 Yetişir ebr gibi dīde-i pür-āb olduğımız
Yetişir seyl-i 'gama ḥāne-ḥarāb olduğımız
- 2 Āteş-i 'aşḳa düşüb girye vü zār itmekden
Yetişür sūz u güdāz ile kebāb olduğımız

- 3 Hāne-i şıfrda merkūz olan nokta gibi
Yetişir yok yere ‘ālemde hisāb olduğımız
- 4 Ser-i bī-mağzda oldukça vezān bād-ı heves
Yetişür mevc-i hevā üzre habāb olduğımız
- 5 Düşüben pāy-ı hum-ı meyde ayakdan ayağa
Yetişür sāgar-ı mestāne şarāb olduğımız
- 6 Ham idüb çeng-şifat kâmetimiz dest-i felek
Yetişir bezm-i belâ içre rebāb olduğımız
- 7 Nāfi‘ ā tır-i gam-ı dehre nişān olmağdan
Yetişir merkez-i āmāc-ı ‘itāb olduğımız

88

Mef’ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ülün

- 28a 1 Geh bāde gibi sāgar-ı mināda nihānız
Geh neş’e gibi cūş-i şahbāda nihānız
- 2 Mecnūn-ı melāmet-zede mihri gibi cānā
Biz gūşe-ber-i hātır-ı Leylā’da nihānız
- 3 Balsağ n’ola pāmalligile rütbe-i ‘ālī
Çün gerd-i yetim-i dürr-i yektāda nihānız
- 4 Olsağ n’ola kūteh-naẓarān çeşmine nā-yāb
Cevher gibi mir’at-ı mücellāda nihānız
- 5 Yağsa n’ola bu nālelerim bāğ-ı cihānı

Çün şevk-i dil-i bülbül-i şeydâda nihânız

- 6 Ancağ oluruz mihr-i ruḥ-i yār ile zāhir
Biz zerre gibi genc-i ḥafāyāda nihânız
- 7 Güm-nām isek maḥfāza-i dehrde Nāfi‘
Esmā gibi elfāz-ı müsemmāda nihânız

89

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Dilinde raḥımdan varsa eşer andan cefā gelmez
Cihānda bed-meniş bed-ḥūylardan hiç vefā gelmez
- 2 Kaṭār-ı menzıl-ı uḥra çekilüb gitmede dāim
‘ Acebdir kim verāsından biriniñ bir şadā gelmez
- 3 Şifā dārūsı yokdur ḥokḳasında çerḥ-i gerdünün
Ne deñlü zār iderse ehl-i derde bir devā gelmez
- 4 Bu dār-ı bī-beḳādan zevḳ alır mı hiç ehl-i dil
K’ola bir ḥāne ki mātem-serā andan şafā gelmez
- 5 Görünce sīne-çākim döndiler bī-hūde sözlerden
Diyenler deşt-i ‘ aşḳa Ḳays-veş bir mübtelā gelmez
- 6 Niçün pür-nūr ider aḡyār çeşmin her gice tā şubḥ
Niçe günler ki bu ḥasretkeşe ol meh-liḳā gelmez
- 7 Olanlar rāzı-i ḳālū belānıñ ser-nüviştine
Vücūdı mülkünüñ bünyādına derd ü belā gelmez

- 28b 8 O çār-ebru idermiş ser-fürū aġyāre yüz yerde
Bize çīn-i cebīn açmaz niçün ol dil-güşā gelmez
- 9 Riyāz-ı şī' ri **Nāfi'** eylediñ sīr-āb kilkiñle
Ki her bir çeşmeden bir böyle di-cū mācerā gelmez

90

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün

- 1 Leb-i la' lini o yāriñ ne dimekdir bilüriz
Dilimiz ol zer-i maḥbūba miḥekdir bilüriz
- 2 Çok kātır cilvesi meydanda çıkarmışdır raḳīb
Biz anı eski yolunda ne eşekdir bilüriz
- 3 Hāsidiñ hırş u ṭama' dan kapanur mı deheni
Gördigin dişler o bed-ḥū ne köpekdir bilüriz
- 4 Tutuşur şiddet-i nār ile çıkar bālāya
Bir hevāyī gibi ol şūḥ ḥaşakdır bilüriz
- 5 Çerḥ-i pervīzeniñ ardına çok düşdün ise
Yine virdigi bize cümle köpekdir bilüriz
- 6 Ribḥi yokdur bize dellāl-ı fenā virdiginiñ
Şatdığı cümle hemān şuda semekdir bilüriz
- 7 Ser-nüvişti gevher-i pākleriñ çerḥ içre
Naḳş-ı ḥātem gibi ma' kūsuna ḥakdır bilüriz
- 8 Kırş-ı şems ü kāmertiñ yazma bize taḳvīmin
Gündeki gördigimiz küllī çörekdir bilüriz

- 9 Dāmen-i ‘iffeti yoḡdur bu zen-i dūnyānıñ
Eskiden tā biz anı eksik etekdir biliriz
- 10 Nāfi‘ā hoşca dimiş bu sözi bir ehl-i süḡan
Güli ta‘ rife ne ḡacet ne çiçekdir bilüriz

91

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bu gül-zārıñ güli yanında şanma hiç ḡār olmaz
Hezārını anıñ ḡann eyleme bir laḡza zār olmaz
- 29a 2 Muḡabbet mülketinde kim dimiş yoḡ cāy-ı āsāyiş
Vaṡan ṡutmaḡa mürde böyle bir dār u diyār olmaz
- 3 Zamān-ı nev-cüvānīde degildir zevḡi dildārıñ
Bu emriñ iḡtiyārında bilürsiñ iḡtiyār olmaz
- 4 Leb-i ḡāḡiḡkerdür āşıḡ-ı şādıḡlarıñ mesdūd
Dilinde anlarıñ ḡarf-i vişāle iḡtidār olmaz
- 5 N’ola güm-nām olursa ehl-i diller bezm-i ‘ālemde
Olar naḡl itseler de anlara naḡş-ı mezār olmaz

92

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Ālem içre gerçi kim bir merdüm-i āzādeyiz
Līk pāy-bend-i ḡurbetle esīr-i bādeyiz
- 2 Mevce-i naḡş-i ḡaḡīr urmaḡdadır deryā-yı dil

Ferş-i ma‘ niden müberrâlıkla gerçi sâdeyiz

3 Dil-rubâlar mezhebi yağma-yı ‘ aql u dîn ise
Meşreb-i ehl-i şafâya biz daḥi dil-dâdeyiz

4 Men‘ iden kimdir bizi semt-i rızâ-yı yardan
Biz o rāha gitmege her vechile âmâdeyiz

5 Herkesiñ bir dil-rubâ-yı ser-keşi var ise biz
Sāye-veş bir serv-i ḳaddiñ pâyına üftâdeyiz

6 Gün gibi rüsvâlık olmuşsa da zāhir bize
Mihr-i ruḥsârında yâriñ zerreveş iḥfâdayız

7 Seyl-i eşkim ol ḳadar ğark eylemişdir kim dili
Bir kenâr bir leb-i nâ-yâb olan deryâdayız

8 Hûn-ı eşkimdir viren yâḳût u la‘ le zîb ü fer
Hâkiz ammâ biz ki rûy-ı gevher-i yektâdayız

9 Ḳaşdımız ancaḳ felekden almadır bir nîk-nām
Ne hevâ-yı atlas u ne ḥ‘âhiş-i dîbâdeyiz

10 Görmesün bir rûy-ı baḥtî olmasun ‘ ömri ziyâd
Kesdiler ‘ ırḳın cihānıñ kim diyenler zâdeyiz

29b 11 Gevher-i nazmıñ yoġiken mühre deñlü ḳıymeti
Gör ki şimdi raġbet-i eş‘ âr ile inşâdayız

12 Da‘ vet-i ins ü ḥuzûr olmuşsa **Nāfi‘** ger bize
Der-miyân-ı dāmen ile biz aña âmâdeyiz

93

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Nāzdır ma' şūḡ kārı resm-i ' aşıḡdır niyāz
Ḥāl-i ' ālem böyle cārīdir gider ṭul u dırāz
- 2 Mu' teberse ' aşıḡıñ naḡd-i niyāzı kārda
Şartdır ma' şūḡada kālā-yı vaşlı üzre nāz
- 3 Zīr ü bālādan geḡer ehl-i sa' ādet mahremī
Şeh-per-i murḡ-i hümāya bir durur şīb ü firāz
- 4 Kāmet-i yārim gibi bir naḡl-i dil-cū görmedim
Gerḡi ḡok görmüş idim ' ālemde serv-i ser-firāz
- 5 Ḳayd-ı ' ālemden ne mümkündür ki dil bulsun ḡalāş
Destden deste güzār eylerse de mānend-i bāz
- 6 Damgāh-ı zūlf-i pür-ḡīne ṭolaşdı dil yine
Eyler iken ḡamzesi tūḡinden anıñ iḡtirāz
- 7 Niḡe serv-i ser-keşīñ kāmetleri olur şikest
Serv-i nāzım bāḡ-ı ' ālemde idince ihtizāz
- 8 Nār-ı ' aşḡ nūr-ı ḡüsnüñ birligin izḡār ider
Bir perī oldıḡın ḡaḡīḡat şeh-r bendine mecāz
- 9 Nāfi' ā murḡ-i dili şayd itmede her rūz u şeb
Evc-i istingāda ḡok pervāz ider ol şāh-bāz

94

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Niçün ol mäh-rüyum ‘aşıkā ‘arz-ı cemāl itmez
Cemālin gösterüb çün bedr izhār-ı kemāl itmez
- 2 Girer zūlmāt içre dem-be-dem āb-ı hayātāsā
Çıķub kām-ı dīle lezzet-dih-i āb-ı zülāl itmez
- 30a 3 Dem-ā-dem ol perīveş kendü hulyāsın ider taşvīr
Dil derd-āşinā-yı ‘āşıkı bir kez hayāl itmez
- 4 Dehān-ı noķta-i mevhūmesin mūy-miyānın heb
Niçün vardır diyenler nūkte-i fikr-i muķāl itmez
- 5 Dırāzī-i şeb-i hicrānını şerķ eyleyen ‘āşık
Ne dem gördüğün ki ḥasret birle tatvīl-i maķāl itmez
- 6 Tutanlar zūlf-i pūr-pīç-i bedī‘ āşārın ol şūḥuñ
Virir naķd-i dil ü cān rāygān hiç ķīl u ķāl itmez
- 7 Olanlar feyzyāb-ı bāb-ı elķāf-ı ilāhīden
Varub bir dergeh-i ‘abd üzre **Nāfi** ‘arz-ı ḥāl itmez

95

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Niçün ol serv-i nāzım sūy-ı ‘uşşāķa ḥırām itmez
O bezm-i dil-güşā içre bir iki nūş-ı cām itmez
- 2 Baķar mı sīnesi sūzān olan sīmīn gerdāna
Bu maṭleb-gāhda dil-puḥteler hūlyā-yı ḥām itmez
- 3 Nażar ķaṭ‘ eylesinler dāne-i ḥālinden o şūḥuñ

Varub murğ-i dil-i zārın esīr-i derd-i dām itmez

- 4 Çeken cām-ı şabūhı şubh olan şām içre dürd-āşām
O bir rind-i Felātundur ki fark-ı şubh u şām itmez
- 5 Mürīd-i cām-ı ‘ aşkı olmayan pīr-i harābātīñ
Özin bu deyrde şāyeste-i vālā-makām itmez
- 6 Cefā-yı çerh-i devvāre nigīn-āsā geren gö(g)sin⁴⁰¹
Niçün bu şafha-i ‘ ālemde kesb-i nīk-nām itmez
- 7 Olur mı hiç kes kim vāşıl-ı ser-menzil-i maqşūd
Yed-i taqdīre ser-keşlikle teslīm-i zimām itmez
- 8 Harām olsun o bed kārāna kim nān u nemek haqqı
Veliyyü’n-ni‘ metiniñ hürmetine ihtirām itmez
- 9 Olan künc-i ferāgat dil-nişīni **Nāfi‘ ā** her dem
Varub zeyl-i emelde pāy-ı būs-ı iltisām itmez

96

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 30b 1 Hayāl-i ‘ arızīñla dīdeden her şeb nem eksilmez
Bahar eyyāmıdır nergisler içre şeb-nem eksilmez
- 2 Leb-i gül-günīñ yādıyla bu bezm-i belā içre
Gözümle kanlu yaşım mācerāsı bir dem eksilmez
- 3 Füzūn oldukça nā-dān-ı cihānīñ tābiş-i zevki
Derūn-ı ehl-i dilden muttaşıl derd ü belā gitmez

⁴⁰¹ Orijinal metinde كوسن olarak geçen kelime gö(g)sin şeklinde okunmuştur.

- 4 İnanma rüyıñña bu zehr-ḡandın çerḡ-i gerdūnuñ
Dehān-ı mārđan sem eksilür ben dirsem eksilmez
- 5 Bağılsa mütteḡiddür yek-digerle resm ü ta‘ dādı
Anıñ‘çün **Nāfi‘ ā** ādem ile her dem hem eksilmez

97

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Olmada peyveste-i eflāk her dem āhımız
Kūy-ı yāre ḡanḡı yüzden fetḡ olur bir rāhımız
- 2 Rāh-ı cānān içre cān virmek bize ‘aceb olmaz
Bende-i fermān-beriz her ne dilerse ṡāhımız
- 3 Ḳalmıṡız deṡt-i melāmet içre biz tenhā ḡarīb
Menzil-i maḡṡūda yoḡdur varmaḡa hem-rāhımız
- 4 Sīnem içre her ne deñlü ṡaḡladımsa mihrini
Girdi ol deñlü kenār-ı hāleye ol māhımız
- 5 Yanımızda bud u nā-būd-ı cihān yeksāndır
Birdir olsun olmasun pinhānımız peydāhımız
- 6 Būy-ı pirāhen daḡı gelse ḡana‘ at eyleriz
ṡāḡ olub ṡursun da **Nāfi‘** Yusuf-ı agāhımız

98

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Gül-i ra‘ nāsı dehrin dīdeme pür-ḡārdır sensiz

Dil-i nālānı bir şān ‘ andelīb-i zārdır sensiz

- 2 Bu cism-i nā-tüvānım arzū-yı vaşlile her dem
Ṭabībim bis(t)er⁴⁰²-i hicrānda bī-mārdır sensiz

- 31a 3 Şabāḥ-ı ḥaşre dek ḥ‘āb-ı ferāḡat görmeyüb çeşmim
Şeb-i pūr-tārlarda sevdiğim bī-dārdır sensiz

- 4 Per-i murğ-i humā kim başım üzre şalsa da sāye
Şanasın dīdeme berāber āteş-bārdır sensiz

- 5 Vişālīñ yād idüb ḥasretle **Nāfi‘** künc-i miḥnetde
Hemīşe ḥāne-i ḥāṭır ki pūr-efkārdır sensiz

99

Mef‘ ūlū Mefā‘ īlū Mefā‘ īlū Fa‘ ūlūn

- 1 Şanmañ bizi rindān gibi bāde-perestüz
Biz cür‘ a-i cām-ı meyi taḥḳīķile mestüz
- 2 Erbāb-ı ḥarābāt bilür ḥālimiz ancak
Bile kim bu ḥarābatda biz mest-i elestüz
- 2 Tā naḳd-i girān-māye-i ‘ömrü güm idüp de
Efsūs-ken-i darbe-zenān-ı kef ü destüz
- 4 Bir mihr-i ruḥuñ tāb-ı hevāsiyla dem-ā-dem
Sāye gibi ḥāke yüzümüz sürmede pestüz
- 5 Āyine-i İskenderiye nāzırız ammā
Seng-i sitem-i gurbet-i pūr-ḡamla şikestüz

⁴⁰² Orijinal metinde بسر olarak geçen kelime bis(t)er şeklinde okunmuştur.

- 6 Çün kâmetimüz oldı dü-tâ bār-i belādan
Farazā diyelim dehre biz şāhib-i şaştuz
- 7 Sākī ayağından ola mı cām-ı şafa-nūş
Anıñ ile tā se- be-ser u dest-be-destüz
- 8 Bir Yūsuf-ı gülçehre firākıyla hemīşe
Ya‘ kūb gibi beyt-i hāzan içre nişestüz
- 9 Gencīnelere urmada yüz pāyelik döküb
Faqr ile egerçi ne kadar bād-bedestüz
- 10 Deryā-yı taḥayyürde gezüb bī-ser ü bī-pā
Māhī gibi üftāde-i der-bendī-i şestüz

100

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Döner bu āsiyāb-ı çerḥ-i gerdün dānesiz qalmaz
Yanar her qande kim bir şem‘ -vār pervānesiz qalmaz
- 2 Sevād-ı ḥüsnünün āşüftesidir çeşm ü müjgānım
Belī her qande bir zülf- i siyeh var şānesiz qalmaz
- 3 Göñül her qande gitse yine çıkmaz zīr-i zülfinden
Sarāyında şehen-şāh-ı cihān şeb-ḥānesiz qalmaz
- 4 Göñül bir āfetiñ ‘ aşkıyla ser-gerdān olur āḥir
Kimiñ kim cānı vardır cismde cānānesiz qalmaz

- 5 Seniñ de bir gün olur ideler dīvānıñı taḥrīr
Bu meydān cūnūn iḳlimidir dīvānesiz ḳalmaz
- 6 Şeh-i ‘ālem olursañ da seni bir gün iderler māt
Bu şaṭranc-ḥāne-i ‘ālemde hiç ferzānesiz ḳalmaz
- 7 Kesilmez duḡter-i rez pāyı aṣlā bāḡ-ı ‘ālemden
Ḥarābāt ehliniñ aṣlā yeri meyhānesiz ḳalmaz
- 8 Geçer bu gözyaşından gevher-i maḳṣūd ele **Nāfi‘**
O deryā kim içinde var şadef dūr-dānesiz ḳalmaz

101

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātün Mef‘ ūlū Fā‘ ilātün

- 1 Biz kim bu bezm-i Cem’de meftūn-ı zevḳ-i cāmız
Elde bizi tutarlar maḳbūl-i ḥāṣ u ‘āmız
- 2 ‘Ālemde görmez olduk bir rŭy-ı rāḥatı hiç
Dīdār-ı yār ucundan bī-dār-ı şubḥ u şāmız
- 3 Şīrīn mezāḳı iken Şehbā-yı Şām Rŭm’uñ
Mıṣr’ıñ şeker-lebānıyla şimdi telḥ-kāmız
- 4 Düṣdük verā-yı zahra mānend-i noḡta-i sıfr
Anıñ içün cihanda mefkūd-ı neng ü nāmız
- 5 Kār oldu bize **Nāfi‘** şimdi teşettüt-i ḥāl
Nazm-ı umūra bakmaḡdan böyle bī-nizāmız

102

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 32a 1 Çonma her bir cerb ü şîriñ üzre mănend-i meges
 Çāni‘ -i pîş-i nihād ol ğayrıdan ümīdi kes
- 2 Selb iden ārām-ı halkı rāhatı bulsun mı hiç
 Çünkü āzād olamaz feryāddan bir dem ceres
- 3 Şaf-dil pest olmada mekr ehliniñ kadri bülend
 Çün muğarrerdir ki baħr üzre ‘alādır ħār u ħas
- 4 Deşt-i ħayretde ħalub nā-çār olan bī-çāreye
 Ĥağ verā-yı ğaybdan olur aña imdād-ı res
- 5 Sen beğā vü cem‘ ine itseñ ne deñlü ihtimām
 Bir gün ider ħırmen-i ‘ömri fenā bād-ı heves
- 6 Rāh-ı ‘aşğ içre gezen pervāneden alsun ħaber
 Yağdı cānın şem‘ -i bezm-ārā için çıkmadı ses
- 32b 7 ‘Ālem içre olmasun sırrım dir iseñ āşikār
 İtme dü lebden cüdā yek ħarfi **Nāfi‘** pîş ü pes

103

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Yoğ imiş ārām-ı dil bu çerğ içinde yek nefes
 İtdi ser-gerdān bizi el-ħağ hevā ile heves
- 2 Menzil-i mağşūda vuşlat şamtile yek şītdan
 Reh-nümā şeklinde reh-zendir ħağīğatde ceres
- 3 Kimden istimdād-ı ümmīd itdim ise dehrde

Bulmadım āhımdan özge baña bir feryād-res

4 Yok durur bir cāy-ı āsāyiş bu menzil-gāhda

Cüst ü cū itdim o deñlü zīr ü bālā pīş ü pes

5 Āhım ile eylesem berbād eflāki n'ola

Bād-ı şarşar kahr(ına)⁴⁰³ tayansun hār u has

6 Rişte-i maşşūdı bağla halka-i bāb-ı Hākka

‘Urve-i vüşkāyı pek tut ğayrıdan ümīdi kes

7 Yandırub āteşlere pervāne cismin hāk idüb

Cān virüb ma‘ şūka andan çıkmadı bir daği ses

8 Pāk olur mı cāy-ı hātırdan çirk-āb-ı riyā

Olmasa cārüb-ı ihlāşıyla her dem muktebes

9 Telh-kāmyıla olur **Nāfi**‘ o kim merdūd-ı nās

Lezzet-i dünyāya mā’il olsa mānend-i meges

104

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

39a⁴⁰⁴ 1 Çerhiñ beni yā itdigi zār itmek içünmüş

Dil-hānesini küre-i nār itmek içünmüş

2 Bir gül ruha āşüfte beni itdigi dehrin

Bu gönlümi āzürde-i hār itmek içünmüş

3 Bunca dili ser-geşte ü hayrān komasından

⁴⁰³ Orijinal metinde قهر olarak geçen kelime kahr(ına) şeklinde okunmuştur.

⁴⁰⁴ 33a-33b, 34a-35b, 36a-36b, 37a-37b, 38a-38b’de yazı yoktur.

Bir serv ü ser-efrāza dūçār itmek içünmüş

- 4 Bir būsecik ihsānına va‘ dinde o şūhuñ
Cān naḳdini rāhında nişār itmek içünmüş
- 5 Nerrād-ı ḳazānıñ bize bāzīçeleri heb
Yek-bār degil belki dü-bār itmek içünmüş
- 6 Her dem ki süvār oldığı ol tevsen-i nāza
Bu cismimi rāhında nişār itmek içünmüş
- 7 Şāhin-i nigāhın baña itdigi havāle
Murğ-i dil-i pūr-zārı şikār itmek içünmüş
- 8 Şık şık beni āgūşa çeküb perveriş itmek
Dünyāyı benim başıma tār itmek içünmüş
- 9 Rağbet virdim deyu beni ğurbete şalmaḳ
Bu Nāfi‘ -i dil-ḫasteyi ḫār itmek içünmüş

41a⁴⁰⁵

SĀBIḲAN BAĞDAD VĀLİSİ ŖİMDİ ḤĀLEN ŖAM VĀLİSİ ‘ALİ PAŖA
ḤĀZRETLERİ ESBAḲ ḤALEB VĀLİSİ İKEN ‘ANĀŖIR-I ERBA‘A
ÜZERİNE DÖRT ĖAZEL YAZUB İRSALLERİNDE ĀTEŖ ĖAZELİNE
TANZĖİR OLUNAN ĖAZELDİR.

105

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 41b 1 Ser-ā-ser oldı ‘ālem āteŖ ü kevn ü mekān āteŖ
Gül āteŖ bülbul āteŖ ḫār āteŖ gül-sitān āteŖ

⁴⁰⁵ 39b’de yazı yoktur.

- 2 O şūh-ı âteşin-ruhsārımıñ germ-ülfeti āhır
Buraķır ķalb-i ‘uşşāk içre bir gün nāgehān āteş
- 3 Muḥabbet sūzişinden var mı bākī ķalb-i ‘uşşāķa
Semenderdir ki itmez cismine anıñ ziyān āteş
- 4 Ne deñlü i‘ tilā itseñ düşersiñ yine ḥāk üzre
Hevāyī gibi olma ‘āleme şu‘ le-feşān āteş
- 5 Kesüb tāb u tüvānı ‘Ayn-tāb’ıñ tāb-ı temmūzı
Hemān aḥkerlerin şimden gerü kılsun nihān āteş
- 6 O dil kim ola ḥālī ‘aşķdan elbet olur vīrān
Ayaķ başmaz o cāye k’anda olmaz mihmān āteş
- 7 Bu günler şāh-ı ḥāver şavleti āfākgīr oldı
Meger bir dāveriñ kim olma zıllinden çeḥān āteş
- 8 Ki ya‘ ni mefḥar-i hem-nām-ı şīr-i Ḥazret-i Ḥāk kim
Zamānında olub āb üstüne şāhib-ķırān āteş
- 9 Ḥudā şem‘-i ümīd-i ‘izz ü cāhın şu‘ ledār itsün
Bu çerḥ içre ola tā gāh peydā geh nihān āteş
- 10 Du‘ ā-yı devleti **Nāfi‘** diliñde şu‘ ledār olsun
Ki tā bu dūdmān-ı çerḥde yanar her ān āteş

106

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Tāb-ı maḥşer-sūz-ı dil itmez ider def‘-i i‘ tās
Olmasaydı merdüm-i saķķā-yı çeşmim āb-pās

- 2 Āb-ı çeşmim sūz-ı sīnem bir olub bir cāyda
Oldılar ref^ʿ -i dil-i pūr-zāra her bir qurı yaş
- 3 ‘ Aksine devr eyler ise cām-ı mīnā-yı felek
Bir gün elbette deger dest-i kazādan aña taş
- 42a 4 Sündüs-i kaşr-ı cināndan yeg gelür hāk-i basīt
Ehl-i tecrīd ü ferāğ ehline lāzım mı firāş
- 5 Rızq için dil hānesin bī-hūde teşvīr eyleme
Dīk-i hikmetdir gönül düşmez aña kayd-ı ma^ʿ āş
- 6 Şübhesiz Selmān-i pākden bend ider kuşağını
Kim ki çarhıñ mūy-ı dünyādan ider başın tırāş
- 7 Nāfi^ʿ ā kat^ʿ eyler elbet anı ser-tīz-i kazā
Ol ki hiddetinden ziyāde gösterir naḥvetle bāş

107

Fā^ʿ ilātün Fā^ʿ ilātün Fā^ʿ ilātün Fā^ʿ ilün

- 1 N’ola bārān-veş serim üzre felekden yağsa taş
Arada çok sürdi zīrā çerḡ keç-revle şavāş
- 2 Rāh-ı ‘ aşk içre niçe Ferhād u Mecnūn vār idi
Ser virirler idi sırr-ı ‘ aşkı itmezlerdi fāş
- 3 Ḥasret-i la^ʿ l ü lebiñle hūn-ı dil nūş eyleyüb
Eşk-i çeşmim yerine gözden akar kanla yāş
- 4 Yerini bulsa gerekdir hükm-i taqdīr-i ezel

Sen gerek şabr eyle teslīm ol gerek eyle şavāş

- 5 Nāfi‘ā ölmezden evvel olması taḥkīktir
Gerdenine her kimiñ geçmiş ise kayd-ı ma‘āş

108

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

- 1 Dilimde pāre pāre yāreler kim yārdan qalmış
Nemek-pāş olması ol zaḥma heb aḡyārdan qalmış
- 2 Şafādan būy-ı rāḥat meşrebinde görmemiş kimse
Bu dār-ı bī-ḡarārīñ ḡāki heb ekdārdan qalmış
- 42b 3 Ne mümkündür cefā resmi ki merfū‘ ola ‘ālemden
O bir āyīn-i ḡam-dīrīndir dil-dārdan qalmış
- 4 Ṭarīḡ-i ‘aşḡa sālīkler ki bīm-i reh-zenān ile
Felāketle yorulmuş yolda heb reftārdan qalmış
- 5 Mu‘arrādır kimiñ kim zātı kālā-yı ma‘ārifden
Dıraḡt-ı bī-ser ü pādır ki berg ü bārdan qalmış
- 6 Ḥayāl-i ḡāb-ı ḡorla eylemiş zāhid dilin ḡurrem
Sükūnet-i ḡalveti içre oturmuş kārdan qalmış
- 7 Dil-i mehcūr-ı pūr-ḡamda ḡadīm-i cāy-ḡīr olmuş
Elem dirler ki bir şūret ki vār küffārdan qalmış
- 8 Bu mihnetḡāh da bende sükūt itsem n’ola cānā
Bu bāḡīñ gülleriniñ bülbüli de zārdan qalmış

- 9 O deñlü lâl kılmış Nāfi‘ hayret-i zebānım kim
Şanasın bir kırı şüretdir ol güftārdan kalmış

Velehū

109

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Leb-i la‘ lini ol şūhum mey-i gül-fāma uydurmuş
Medār-ı gerdiş-i çeşmin ne zībā cāme uydurmuş
- 2 Ne şüret bağlamış ruhsārı üzre hāl-i müşgini
Beyāz-ı şubhını ol meh sevād-ı şāma uydurmuş
- 3 Görenler çīn-i zülfi üzre dirler hāl-i ruhsārın
Füsūnıyla ol āfet dānesini dāma uydurmuş
- 4 Ğubār-ı nāle-i ‘ uşşākı bu şeb sürme-reng itmiş
Getürmüş ol perī-veş dīde-i bādāma uydurmuş
- 5 O şūh-ı Mevlevī’niñ döndüğün bī-hūde zann itme
Meger ol gerdişin gerdün-ı bī-ārāma uydurmuş
- 6 Sütür-ı nüsha-i ‘ ibret-nümā-yı kilik-i taqdīre
Bu mektebhāne-i dehr içre kimdir hāme uydurmuş
- 7 Nikāh idüb dil-i mir’at-ı dehre kankı şahdür
Kābā-yı arzū-yı devletin endāma uydurmuş
- 8 Hezār emvācdan sāhil-res-i ikbāle nā’ildir
O kim fülk-i vücūdın şurta-i eyyāma uydurmuş

- 43a 9 Bu vā(d)ide⁴⁰⁶ ne mümkün Nāfi‘ -i zāra ğazel tarhı
‘ İnān-ı esb-i ṭab‘ ını hemān ilhāma uydurmuş

110

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Yüzüñ vaşfın yazan āyine-i ‘ ālem-nümā yazmış
Anı nezzāregāh-ı ‘ aşk hayret-fezā yazmış
- 2 Nevā-yı nāyile pürdür maḳām-ı kūy-ı ‘ uşşākān
Debīr-i şun‘ -ı ḳudret anı gerçi bī-ve(f)ā yazmış
- 3 Hemīşe kil-k-i taḳdīr ile ressām-ı ḳader gūyā
Nigīn-i cebhe-i āmālīme derd ü belā yazmış
- 4 Bahār olduḳca şaḥn-ı baġa çık seyr eyle ‘ ibretle
Be-her evraḳda āşār-ı şun‘ -ı Kibriyā yazmış
- 5 Ki niçün mürde-dil ḳalmaḳdasın ey mürde-dil ġāfıl
Zemīne keyfe yuḥyil-arżi ba‘ de mevtiḥā yazmış
- 6 Marīz-i derd-i ‘ aşḳa dāne-i ḥālīn ṭabīb-i çerḥ
Yazınca ḥabbet-üs-sevdā şan‘ at-ı hoş-ter devā yazmış
- 7 ‘ Aceb kim şafḥa-i mihr-i vefāda ḥāme-i Nāfi‘
Ne hoş vaşf-ı leb-i dil-berde bir şīrīn edā yazmış

111

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 43b 1 Dehre çeşmiñ gibi bir seḥḥār cādū gelmemiş

⁴⁰⁶ Orijinal metinde بوايدہ olarak geçen kelime vā(d)ide şeklinde okunmuştur.

Bāğa zülfüñ gibi bir hoş-reng şeb-bū gelmemiş

- 2 Gül-şen-i ‘ālemde çokdur gerçi kim serv-i sehī
Kāmetiñ tek sevdiğim bir kıadd-i dil-cū gelmemiş
- 3 Korkarım böyle giderse ‘ālemi eyler harāb
Çeşme-i çeşmim gibi bir akıcı cū gelmemiş
- 4 Maşrafın irādına her kimse buldurmuş şuyın
Naḥl-i ümīdim şuvadır lik bir şū gelmemiş
- 5 Der-kenār olmuş bu ‘ummān-ı ṭabi‘ atden yine
Nazm-ı şi‘riñ gibi Nāfi‘ dehre lü’lū’ gelmemiş

112

Mef‘ ülü Fā‘ ilātün Mef‘ ülü Fā‘ ilātün

- 1 Derd-i ğam-ı nihānī ‘uşşāk-ı zāra maḥşūş
Nāz ile ‘işve-sāzī ol şivekāra maḥşūş
- 2 ‘Uşşāka rūḥ-baḥşādır cūş-ı sebz-i ḥattı
Mürde-i zemīn ḥayātı vakt-i bahāra maḥşūş
- 3 Lāyık mı sūziş-i dil her şāh-ı kühsāra
Kudret odıyla yanmak şāh-ı çenāra maḥşūş
- 4 Eyler ḥarīm-i gülde icrā-yı pāsbānī
Resm-i şadākat üzre tırnakda ḥāra maḥşūş
- 5 Pervāne devr iderken etrāf-ı kūy-ı yāri
Lāyık gören anı Nāfi‘ vaşl-ı nāra maḥşūş

113

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 'Alemin tekvinidir icād-ı 'alemden ğaraž
Hālikin bilmekdir ancak ādemden ğaraž
- 2 Dostum zaḥm-ı derün üzre nemek-pāş olma gel
Bir şifā ummak durur mecrūḥa merhemden ğaraž
- 3 Hātır-ı dirhem degildir ictimā' maldan
İktisāb-ı zevkdir dīnār u dirhemden ğaraž
- 44a 4 Murğ-i cān-ı 'āşık-ı bī-çāreyi şayd itmedir
Kurdığı ol dām-ı zülf-i pīç-i pūr-ḥamdan ğaraž
- 5 Düş-ı ğayra yārlık **Nāfi'** degildir ādemī
Yārdan bir mūnis-i ğam-ḥār u hem-demden ğaraž

114

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Kurretül-'ayn olmuşiken 'āleme ol ḥüsn-i ḥaṭ
Kim dimiş böyle bedī' āşār-ı Hāk olmuş ğalaṭ
- 2 Sırr-ı 'aşkıñ nuṭka gelmez nokta-i ser-bestesi
Çünkü ekşer 'ārifān nāme yazarlar bī-nuṭaṭ
- 3 Cām-ı lā' l-i yār olursa ḥalden ḥālī ne ğam
Çok mü'eşşirdür müşelleş vefk ola ḥālī'l-vasaṭ
- 4 Bīd-i mecnūn ile çok dīvāne-cūlar vār imiş

Bāğ-ı ‘ālemde dime ben yetmişim mecnūn fakat

- 5 Bu iki gözden çıkan yaşıdır cihānıñ ziyneti
 Āb-ı rūy olmuş ise Mısr u ‘İrağa Nıl ü Şat
- 6 ‘Adet ü resmi budur her demde çerğ-i kec-reviñ
 Kim vażı‘ idir ‘alā üzre şerīfidir hibať
- 7 Niçe ħar olmuş müseyyeb sāha-i ravzātda
 Ķayd-ı zencir ile olmuşdur küheylān mürtebat
- 8 Kimi sulh olmağdadır kimi ider ğavğa nizā‘
 Herkese bir ħāl hoşdur her kiřiye bir nemať
- 9 Neşve-bağış-ı nağme-i dil-cūlar aldılar dilim
 Nāfi‘ ā bil-ittifāk işfāk idüb berbatla bat

115

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Vefā erbābı eyler mi cihān-ı bī-vefādan ħaz
 Şafā ehli anıñ’çün eyler erbāb-ı şafādan ħaz
- 2 Ğubār-ı ħāk-i kūyuñdan olur dil ħānesi rūşen
 Belī çeşmim za‘īf eyler dem-ā-dem tütüyādan ħaz
- 44b 3 O dil kim şāfdır ğamdan ħomaz mīnā-yı cām elden
 Sikender’dir ider āyine-i ‘ālem-nümādan ħaz
- 4 Olur birbirlerinden ol ħadar bī-gāneler menfūr
 İderlerse ne deñlü āşinālar āşinādan ħaz

- 5 Kemāl ehli olur mı çeşm-i kûteh-bîn-i maqbûli
İder mi dîde-i huffâş mihr-i rûşenâdan hâz
- 6 Ne deñlü hoş gelürse ehl-i fakra şāhib-i emvāl
Ġinā erbābı itmezler faķīr-i bī-nevādan hâz
- 7 Şifā ise ne deñlü ehl-i derdiñ cüll-i maķşūdı
İderler **Nāfi‘ ā** dīvāneler dārüş-şifādan hâz

116

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Nāy-ı Mevlānāyı her kim eyler ise istimā‘
Kor imiş hayretle vecd anı elbet ol semā‘
- 2 Tırmasun ġam dilde hūlyā-yı hayāl-i yār var
Bir künām içre iki şīr eylemezmiş ictimā‘
- 3 Māh-ı nev vech-i şebahler gösterince kaşuñā
Ġamzeñ atdı göklere māh-ı nevi kesdi nizā‘
- 4 İtmesün sırr-ı derūnuñ tā ki dü lebden zuhūr
Çün dimişler külli sırrın cāveze’l-işneyni şā‘
- 5 Āz ise şī‘ riñ yine maqbūl-i ehl-i ṭab‘ dır
Vāķı‘ ā bulur revācı nādīr olsa bir metā‘
- 6 Ol kadar hātırda ceyş-i ġam ki olmuş cāy-gīr
Çün bu mihmān-ı kādīm olmazmış andan indifā‘
- 7 Devlet-i dīdār-ı vaşl-ı hāķ ne mümkündür sañā

Rişte-i ḥubb-i diliñ bulmazsa cānā inḳitāʿ

- 8 Şarf kıl **Nāfiʿ** emānāt-ı Hudāyı cāyına
İtmeden aʿ zā-yı cismiñ birbiriyle tā vedāʿ

Velehū

117

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 ʿ Āḳile lāzım durur bu dehr-i fānīden ferāğ
İtme bī-mağz üstühāna boş yere şarf-ı dimāğ
- 45a 2 Pīş-i erbāb-ı hūnerde itmek izhār-ı hūner
Şuʿ ledār itmek gibidir rûz-ı rûşende çerāğ
- 3 Kühsār-ı ḥasret içre bitdiginden bellüdü
Zāhir olan lāleniñ gönlünde bir ben gibi dāğ
- 4 Neyl-i vaşl-ı devlet-i cānandan şordum didi
Naḳd-i cān īşārdan ğayrı aña yokdur mesāğ
- 5 Nār-ı hicr-i yār kim āmādedir her devrde
Cām-ı laʿ l-i vaşlını itmiş ise bize yasāğ
- 6 Ḥaṭṭ-ı sebz-i çār-ı ebrūya n'ola aḳmışsa dil
Ḥūbdur faşl-ı bahār olduḳca seyr-i çār-bāğ
- 7 Rûz u şeb ol çeşm-i fettāna naẓar diksem n'ola
Nāfiʿ ā meşhûrdur kim göze olmazmış yasāğ

118

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

- 1 Kim ki ber-düş ider hırka-i peşmīne-i şūf
Evliyālar şafveti ile olur ol meşvūf
- 2 Kār-ı ‘ālem olur elbette müeddī-i fesād
Olıcağ kıllet-i irād ziyāde maşrūf
- 3 Bir kesiñ rāz-ı nihānın dağı açma tā kim
Olmaya rāz-ı diliñ tā ki seniñ de mekşūf
- 4 Dām-ı zülfe tolaşan ğamze de olur esīr
Hükmi ma‘ tūf ‘aleyhi gözedirmüş ma‘ tūf
- 5 ‘Ārif-i derd-i derūn-ı zu‘afā ol her dem
Nāfi‘ā tā olasın sen de cihānda ma‘ rūf

119

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Dem-ā-dem olmada ol māh-ı hüsni şöhre-i āfāk
Niçe tākāt getürsün şehirlerde bakmağa ‘uşşāk
- 2 Seniñ vech-i cemīliñ görmek ister Ka‘be-veş herkes
Cemāliñi gören müştāk cānā görmeyen müştāk
- 45b 3 Miyān-ı bezmde zerrīn-i kadehle ben m’olam sākī
Tururken sendeki billūr bāzū bunca sīmīn sāk
- 4 Reh-i ‘aşkıñda bir ser-gerdanlığından ğayrı kārı
N’ola bir kerre itseñ hāl-i zār-ı‘ aşıkā işfāk

- 5 Degildir **Nāfi'** ā bu iki şüret-den dilim hālī
Yıkar dehr anı gāhice ider seyl-i gama igrāk

120

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Zamāne devlet erbābında yek zerre ' ināyet yok
Şafādan dem uran şūfileri kalbinde şafvet yok
- 2 Mizācı müstaķīm olmuş degildir pīrezen dehrin
Taleb-kārında'nın çündür ki bir hūsn-i tabi' at yok
- 3 O yāriñ gerçi kim cevr ü cefāsı çok durur ammā
Velīkin va' d-i bī-incāzına her demde gāyet yok
- 4 Bulunmaz bir feraħdan hiç eşer ehl-i ' avālimde
' Arūsān-ı zamānıñ haclegāhında şetāret yok
- 5 Harāb olmuş yıkılmış kalmamış taş üstine taş
Şügür-ı belde-i İslāmda hıfz u hırāset yok
- 6 Bu lu' betgāh-ı çerħ içre dönen sālīklerin ekşer
Derūnı içre **Nāfi'** zerre deñlü bir kerāmet yok
- 7 Eger tutarsa yārim va' di-yi bī-incāzına bu şeb
Raķībā var seniñ va' d-i hilāfiñ üzre hācet yok

121

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Ne kadar itdiñ ise vuşlat-ı yāre tedķīķ

Hayf kim olmadı bu şeb bize tevfiķ refiķ

2 Dür olmuřsa ķudūmi bize nev aķbābıñ
Fātiķ oldı hele bir ķāne-i yārān-ı   atıķ

3 İctimā  olmada mevķūf imiř ķün ķadere
Kendümüñ itdigi bī-hūde imiř fikr-i daķıķ

46a 4 Olmadıysa şeref-i meclisi bu şeb maķdūr
Şeb-i dīgerde naķıb olma muķarrer taķķıķ

5 Ümm-i Dünyāda bugün gūşe-gūzinān-ı ğama
Nāfi   candan e  azdır hele bir yār-i şefiķ

122

Mefā  ilün Fe  ilātün Mefā  ilün Fe  ilün

1 O mülk-i ten k'ola bir ğün ķarābezār olacaķ
O beyt-i muķlim ü vaķšetgeh aña dār olacaķ

2 O ķāne kim heme pūr-nūr idi şafālarla
Derūnı bir ğün ola tīregāh u tār olacaķ

3 Ta  aķşub ile gelüb cem  olan nice aķzāb
Cünūd u ğayb-ı Hūdā ile tārūmār olacaķ

4 O murğ-i cānı ki ten lānesinde şaķlar iken
O cāydan çıķub encāmı zār u zār olacaķ

5 Ğurūr ile bu cihān iķre şığmayan serler
Bu ķiķ saray ola bir ğün başına ķār olacaķ

- 6 Gül-i murādına dest-i dırāz olan ġāfil
Yedinde gör ki anıñ gül yerine ħār olacaq
- 7 Şaçan ‘ibādıara nār-ı duzağ-ı zülmi
Derūnı āteş-i aħkerle pür-şerār olacaq
- 8 Şehāb-veş atılan şiddet ile her sūya
Felekde kanķı cihet ile vāyedār olacaq
- 9 Ezā vü cevır ile ħalka iden dil-i āzārı
Sihām-ı ġayb ile ol daħi dil-fiğār olacaq
- 10 Bugün seng-i ħavādişle ħāk olan ħātır
Hemān ġam yime āħir ol üstüvār olacaq
- 11 Riyāz-ı dil ne kadar kalmış ise ger bī-āb
Şehāb-ı lūtf-i Ĥudā ile āb-yār olacaq
- 12 Bugün ki ħāk olursun gönül ne ġam yārın
Tabaķ tabaķ reh-i ümmīde dürr nişār olacaq
- 46b 13 Kuşūr-ı ħalkı yaķan bī-kuşūr zallāmıñ
Ne deñlü kaşır-ı mu‘allāsı pāyidār olacaq
- 14 Sitemle her kim ider ise ħalkı bī-ārām
Felek gibi o daħi belki bī-ķarār olacaq
- 15 Düşen derūn-ı şadef içre kaķre-i nāķiz
Cihānda kim dir aña dürr-i şehvār olacaq
- 16 Felek ayırmış iken niķe yāri yārinden
Ya şimdi saña o bed-kār nice yār olacaq

- 17 Vücūd-ı nāsı iden zehr-i cev̄ ile bī-mār
Anıñ vücūdı da elbet naşīb-i mār olacaḵ
- 18 ‘İbād üzre egerçi iderse bir iḥsān
Aña Ḥudā’dan olan lûṭf-ı şad-hezār olacaḵ
- 19 İden kesel ile bār-ı emāneti zāyi‘
Ḥuzūr-ı Ḥazret-i Bārī’de şermsār olacaḵ
- 20 Güm eyleyen vaṭanı içre gevher-i ḵadrin
O da benim gibi bir tārik-i diyār olacaḵ
- 21 Ḥasāret itmege il malına cesāret iden
Anıñ da māmeleki bil ki heb ḥasār olacaḵ
- 22 Göñül ne der saña her dem bu vaż‘-ı güstāḥī
Seniñ heb itdigiñ ef āl āşikār olacaḵ
- 23 Gerekdir üstüñe ḵurulsa ‘adl mīzānı
Tamām-ı defter-i a‘ māl der-kenār olacaḵ
- 24 Gelüb yanıña zebān bilmeyen zebānīler
Saña ğazāb-ı ‘aḵābāt-ı bī-ḥesāb olacaḵ
- 25 Ḥaḵḵ’ıñ ḵurulsa gerekdir bir ulu dīvānı
Büzürg ü ḥiredleriñ kārı āşikār olacaḵ
- 26 O günde virmeyecek nef‘ ‘özri zallāmıñ
Olara la‘net-i Ḥaḵ ile sū’-i dār olacaḵ
- 27 ‘Adāvet eyleyeler birbirine heb ḥallān

Meger ehl-i teḳā yek digerle yār olacak

- 47a 28 ‘Ulūm ehli de ekṣer olub periṣān ḥāl
Ḥalāyık içre bed a‘ mälle müṣār olacak
- 29 Ḥaseb neseble tefāḥir iden niçe kesler
Ayaqlar altına düşüb ḥaḳır ü zār olacak
- 30 Teneffür eyleyicek her kiṣi aḥūsundan
O demde herkese bir kendü ṣānı kār olacak
- 31 ‘Uṣāt-ı ümmete ol rüz-ı hevl-nāk içre
Kim anlarıñ yüzine bir nigāhdār olacak
- 32 O günde bir kes māl ü benūn virmeye nef‘
Meger ki ḳalb-i selīm aña bir medār olacak
- 33 Pül-i sırāt ḳurulsa gerek caḥīm üzre
O hevl-nāk maḥalden hemān güzār olacak
- 34 Kimisi olsa gerek çāh-ı duzaḥa ḡaltān
Kimi burāk-ı cinān üstine süvār olacak
- 35 Düṣen cehenneme yansa gerek ma‘ āzallāh
Muḥalled ile o cāy içre zār u zār olacak
- 36 Behişt birle müṣerref olan ḥulūṣ ehli
Ṣafā vü zevḳ u server ile ber-ḳarār olacak
- 37 Yüzi kiminiñ ola sū’-i ḥalle muḡber
Kimisiniñ daḥi meh gibi tābdār olacak

- 38 Kiminiñ ola naşîbi hamîm ile zaqqûm
Kimine ni‘ met-i elvân Hâk nişâr olacağ
- 39 ‘ Amelleriyle cezâsını her kişi bulacağ
Nüvişte nâme-i a‘ māl heb şümâr olacağ
- 40 Güşâd iden der-i maqşûdımız ancağ o gün
Yed-i cenâb-ı Hudâvend-i Girdgâr olacağ
- 41 Daği Cenâb-ı Habîb-i Hudâ her dü-serâ
Halâyık üzre heme şâh-ı tâcdâr olacağ
- 42 Aña virilse gerekdir şefâ‘ at-i kübrâ
Livâ’-i hamdle ol günde bahtiyârolacağ
- 47b 43 Meger o kân-ı merâhim nebiy-yi fahr-i cihân
Niçe şefî‘ -i ‘ uşât-ı günahkâr olacağ
- 44 Ğarîk-i baħr-i zünüb olmuşum amân yâ Rab
Benim de başıma ‘ uqubât-ı bî-şümâr olacağ
- 45 İlâhî bâbıña gelmişse de kuluñ Nâfi‘
Niyâz-ı ‘ afvı beyâna ne iktidâr olacağ

Velehû

123

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Hâksâr itdi vücûdum derdile nâr-ı firâk
Kimseniñ dil-ğānesine düşmesün nâr-ı firâk
- 2 Nağd-i cān infākını cānān itmezmiş qabûl

Vār ise aġyār-ı bed-girdārdandır bu nifāk

- 3 Gerçi ez nūr-ı raht-ı dürest çeşmim der-cihān
Kem-nābeşād dir dilim lākin vuķūd-ı iştiyāk
- 4 Gördigimce kaşr-ı hūsn o meh ebrūların
Kalmadı ferī vücūduñ tāb u tākāt oldur tāk
- 5 Bu dimāğa şeker-i Mısr oldu Nāfi' -i telh-ter
Şehd-i şāf-ı Rum'dan zevk bulur bir gün mezāk

Velehū

124

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 48b⁴⁰⁷ 1 Metā' -ı vuşlat-ı yāre didim bahā ne gerek
Didi bu dād sitedde begim bahāne gerek
- 2 O şāh-ı hūsn pesendīdedir her eţvārı
Şeh-i cihān olanıñ tavrı da şehāne gerek
- 3 Göñül yer itmiş ise n'ola zīr-i zūlfünde
O murğ-i bī-per ü bāl üzre aşiyāne gerek
- 4 Sihām-ı çarha göñül germe turma lāzımdır
Belī dimişler anı 'aşıka nişāne gerek
- 5 Taġıtdı zūlf-i perīşanı hayl-i 'uşşākı
Bu cem' a vāsıtaya bir güzelce şāne gerek

⁴⁰⁷ 48a'da yazı yoktur.

- 6 Güşāde olmak için şubḥ-demde ḥātırdā
Ḥumār-ı mest-i ḥarāba mey-i şebāne gerek
- 7 Ne deñlü gözyaşı dökseñ girer mi deste o şūḥ
Taşarrufāt-ı murādāta çok ḥazāne gerek
- 8 Bu bezm-i ḥāşda çeng ü çeğāneden başka
Uşul-i muṭribe uymuş güzel terāne gerek
- 9 Uzandı uçdan uca vaşf-ı zülfi cānānıñ
Dırāzī-i şeb-i hicrāna çok fesāne gerek
- 10 Mişāl-i ğurre-i ğarrā-yı şehr içinde müdām
Nazāre-i dil-i‘ uşşāka bir yegāne gerek
- 49a 11 Sirişk-i dīde ile medd-i āhile **Nāfi‘**
O murğ-i zeyregi tutmağa dām u dāne gerek

125

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Kānde kaldı bezmde bizimle peymān itdiğñ
Her ayāğ altında elden günde yüz kām itdiğñ
- 2 Cem‘ idüb dīvāna niçe ‘āşık-ı dīvāneñi
İtdiğñ bī-dādı heb dillerde destān itdiğñ
- 3 Ḥāk-pāyıñ zerresi qalmışdı ‘aynımda o dem
Yādıma gelmiş idi nāz ile cevelān itdiğñ
- 4 Mülk-i ārām-ı dilim cevriyle vīrān eyleyüb
Ḥāne-i şabr u şebātım daḥi vīrān itdiğñ

- 5 Yāda geldikde o dem **Nāfi** olur derdim füzūn
Kākülūñ gibi dil-zārım perīşān itdigiñ

126

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Murğ-i dil ārām ider bir āşiyāndır perçemiñ
Zīr-i fesde tolu bir sırr-ı nihāndır perçemiñ
- 2 Her ser-i mūyına biñ 'uşşāķı dil-bend eyleyüb
Başa çıķmıř zor ile bir pehlivāndır perçemiñ
- 3 Gerden-i sīmīn-i yāre dāimā şarkub şunub
Düzd-kārīlık meşhūr-ı cihāndır perçemiñ
- 4 Kışver-i Rūm içre tā şāh-ı Habeş gelmiş deyu
'Ārız-ı dil-dārı bekler pāsbāndır perçemiñ
- 5 Çin'den çıķmıř diyār-ı fesde tutmuşdur қarār
Şāmda aķşamlamıř ğurbet-i nişāndır perçemiñ
- 6 Mülk-i hūsn aña musaħħar olması taħķīķdir
Her kime bāl-i hümā-veş sāyebāndır perçemiñ
- 7 Hāl ü haķ çeřm-i ebrū cümle revnaķ-baħřdır
Pādişāh-ı hūsne ammā özge şāndır perçemiñ
- 49b 8 Şāne-veş şad çāk olub dil bağlayan 'āşıķlara
Yüz virir şefķatle tā bir mihribāndır perçemiñ
- 9 Hāme-i mūy-ı bedī' āşār-ı **Nāfi** le hemān

Şafha-i dehr içre cānā tev'emāndır perçemeniñ

127⁴⁰⁸

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Pîş-i 'adūda tırmağa tîğ-i t̄abān gerek
Düşmen gözine çaķmağa t̄ir ü sinān gerek
- 2 Her gördiğñ sevāda atlama mişāl-i t̄ir
Nîl-i murād-ı vuşlata bir hoş nişān gerek
- 3 Bu bār-ı miḥnet-i ğam-ı dünyāyı çekmege
Taş u demirle şeddelenür cism ü cān gerek
- 4 Lāyık olur mı vaşl-ı cüvānane p̄irler
Sıḥḥat-i kemān çekmege t̄āb u t̄üvān gerek
- 5 Rāh-ı Hüdā'ya başmadan aķdemce yek kadem
Tevfik-i ḥazret-i melik-i müste'ān gerek
- 6 Bu şi'r-i dil-güşāsını tanzīre Fātiḥ'iñ
Nāfi' gibi bu dehrde bir nüktedān gerek

128

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Baķar āyineye her dem 'aceb bī-dārdır çeşmiñ
Ne hoş ehl-i nażar bir 'āşık-ı dīdārdır çeşmiñ
- 2 Çeh-i Bābilde fenn-i siḥri Hārūta ider ta' līm
Mahāret kesb iden fenninde bir seḥḥārdır çeşmiñ

⁴⁰⁸ Gazel Fatih'e naziredir.

- 3 Ser-ā-pā mülk-i cismiñ revnākı şıḥḥat resāsıdır
Egerçi gūşe-gīr-i merdüm-i bī-mārdır çeşmiñ
- 4 Dil-i derd-āşināyı tūr-i müjgāndan geçürmek'çün
Ḥayāl eyler dem-ā-dem öyle bir mekkārdır çeşmiñ
- 5 Sevād-ı zeyl-i leylī aḥz idüb rengin ider nihān
O deñlü düzd-kārīlıkde bir 'ayyārdır çeşmiñ
- 50a 6 Ḥarāb eyler dil-i 'uşşākı yek demde ider ābād
'Aceb resm-i esās-ı nāzda mi' mārdır çeşmiñ
- 7 Şikār eyler elinden murg-i 'anḳā şaydını görse
O deñlü şāh-bāz-ı evcde ṭayyārdır çeşmiñ
- 8 Ezel ḥamrile ṭolmuş neş'e-i feyz ile pür olmuş
Şafā-baḥşendelikde ḥāne-i ḥammārdır çeşmiñ
- 9 İder deycūr-ı ḡamdan belki iḳlim-i 'ademden dūr
Zalām-ı hemmden mehcūr iden envārdır çeşmiñ
- 10 Nigāh-ı hışmile eyler dil-i aḥbābı heb bī-tāb
Leṭāfet-baḥşı-i dil-sāzī-i aḡyārdır çeşmiñ
- 11 Dil-i maḳbūl-i 'ālem olsa Nāfi' gevher-i nazmıñ
Ḥayāl-i dürr-i dendān ile gevher-bārdır çeşmiñ

129

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 'Aşḳ olan dilde nār böyle gerek

Öyle nāra şerār böyle gerek

2 Göz diküb sūzen-i muḥabbet ile
Dām ḳurmağa tār böyle gerek

3 Rāh-ı cānānda ḳünkü bir başḳa
Naḳd-i cānı nişār böyle gerek

4 Sūz-ı dilden aḳar gözüm yāşı
Dâğdan cūybār böyle gerek

5 Sīne oḳlarıñ gözün seyr it
Ḳaşr-ı dil-i tābdār böyle gerek

6 Çīn āhūsına virüb ḥaclet
Çeşm-i dūnbāle-dār böyle gerek

7 Bir baḳışda iden cihānı ḥarāb
Dilber-i fitne-kār böyle gerek

8 Dürr dişiñ vaşfını yazan yazmış
Gevher-i şehvār böyle gerek

50b 9 **Nāfi‘ā** şubḥa dek baḳar çeşmim
Heme meftūḥ-ı dār böyle gerek

130

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1 Bu fānī bezmde elden hezārān cām alub virdik
Mezāḳ-ı arzūya şanma kim bir kām alub virdik

- 2 Düşüb çāh-ı zenehdān içre tāb-ı hicre düşdükse
Bu bāg içinde hayfā sīb-i vaşlı hām alub virdik
- 3 Şorub nīk ü bed-i ahvālını efvāh-ı ‘ālemden
Halavet bulmadık yek zerre çok peygām alub virdik
- 4 Sirişk-i çeşmi noķşān itmediñ rāh-ı muhabbetde
Bi-ḥamdillāh ol naķd-i ‘azīzi tām alub virdik
- 5 Çalındık tīg-i çerḥa yüz sürüb bu şafḥa-i ḥāke
Reg-i faşş-ı nigīn-āsā hemān bir nām alub virdik
- 6 Vefādan almadık yek zerre būyı bir gül-i terden
Bu bāg-ı dehrde anı da bir eyyām alub virdik
- 7 Bu bāzār içre aldık virdik bir selām ancak
Anı da **Nāfi‘** ā bī-sūd olub ser-sām alub virdik

131

Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

- 1 Bābā-yı dehre sālīk-i seyr-i selef gerek
Ebnā-yı dehr tā aña ḥayrū’l ḥalef gerek
- 2 Deste gelince bir dürr-i yektā-yı şehvār
Bisyār-ı naķd-i‘ ömr-i ‘azīzi telef gerek
- 3 ‘Āşık odur ki şaķlamaya cānı yārdan
Teklīf ile tekellūf aña ber-ṭarāf gerek
- 4 Ruḥsār-ı yār-i ḥaṭṭiledir rūşenālıḡı
Māhiñ yüzünde bedr olunca kelef gerek

- 5 Murğ-āb-ı sebz şatsa siyādet ne i‘ tibār
Sādāt-ı pāk-i şākin-i beytū’ş-şeref gerek
- 6 Şūfi-i ḥar-nihād göge kaldırsa başını
Gāhice aña kāhkeşāndan ‘alef gerek
- 50b 7 Sūz u güdāz-ı ‘āşıkā daḥl itme **Nāfi‘ ā**
Tenevvür-i ‘aşka mā-ḥaşalı tāb u tef gerek

132

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 ‘Ālem içre merdüm-i bī-āh u zārı görmedik
Ḥūn ile pür olmayan bir pāk dārı görmedik
- 2 Ser-be-ser ḥāṭırlar olmuş dehrden pür-infi‘ āl
Bir zücāc-ı ḥāṭır-ı bī-inkisārı görmedik
- 3 Āşikār olmuşdı deste gerçi çok bāz-ı zafer
Līk ber-vefķ-ı murād üzre şikārı görmedik
- 4 Nālemiz eflāke yetmiş ise de bülbul gibi
Ḥārdan āzād olan bir gül-‘ izārı görmedik
- 5 Her ne deñlü biz iliñ derdine yandık ise de
Teseliyet-baḥşā olan bir ğam-güsārı görmedik
- 6 Kūbbe-i nūh-ṭāķ-ı gerdūn kim olaldan bī-ķarār
Zīr-i saķfında anıñ bir ber-ķarārı görmedik
- 7 Kānde vardık ise olduk merd-i ğamla āşinā
Zerreves şāh-ı feraḥdan i‘ tibārı görmedik

- 8 Göñlümüzden bir nefesde olmayan hergiz cüdā
Niçe demdir kim biz ol dār u diyārı görmedik
- 9 Deşt-i ğurbetde ğubār-ālūd olub mir'at-ı dil
Çeşmime süy-ı vaţandan bir ğubārı görmedik
- 10 Tîĝ-i devrāndan ħalāş olmuş  turur āsūde ħāl
Bāĝ-ı  ālem i re ser-keş şahsārı görmedik
- 11 Ol  adar yanmış ya ılmış cümle oca -zādelər
R zigār i re yanār bir şu  ledārı görmedik
- 12 Pāk ge herler gine za m-ı  er den olub ħalāş
S nesi  āk olmayan bir nāmdarı görmedik
- 13 Ser-be-ser ābād iden şehr   diyārı dehrde
Bir  adālet-kār munşıf řehriyārı görmedik
- 51a 14 Bir ācır yoğdur bize dāĝ-ı ciğerden ĝayrı hiç
S z-ı dilden  zge ħayfā bir yanārı görmedik
- 15 G rm ş z  ok Nāfi ā erbāb-ı devlet ħoř-niş n
L k ol erbābdan bir pāyidārı görmedik

133

Fā  ilātün Fā  ilātün Fā  ilātün Fā  ilün

- 1 Devlet-i eyyām-ı gül geçdi bahārı bilmedik
Leyl-i p r-veyl irdi biz  adr-i nehārı bilmedik
- 2 Perde-i ĝafletde oldu rāh-ı Hā  bizden nihān

Dīdemizde gün gibi bir āşikārı bilmedik

- 3 Sūd-ı sevdāsıyla düşdük şimdi baħr-i ğurbete
Biz sebük-sārān iken ƣadr-i kenārı bilmedik
- 4 Şunduk el ğüstāhlık birle gül-i maƣşadlara
Zīr-i pālarda olan āzār-ı ģārı bilmedik
- 5 Taşra çıkdık pūr-ziyā olsun zücāc-ı dil deyu
Toķunan her yaña seng-i inkisārı bilmedik
- 6 Pey-rev olduk her ne semte ‘azm kıldı heves
Ye’sle ģirmān imiş encām-ı kārı bilmedik
- 7 Pek ucuz geçmişti Nāfi‘ deste enfās-ı ģayāt
Boş yere şarf eylediñ anı ģasārı bilmedik

134

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Çekmeden bāzār-ı dehr içinde bār-ı ‘ār u neng
Başımız üstine kīk dünyā olubdur ƣār u teng
- 2 Dildeki rāzın ider ifşā zebānı ādemiñ
Feth-i bāb olmak müyesser ola mı hiç bī-medeng
- 3 Yüz göz açmış sīneden seyr itmek içün ‘ālemi
Ātılan ƣavs-i ƣazādan aşı bārān-ı ģadeng
- 4 Rind-i erbāb-ı ģarābāta Dem-ā-dem kuvvetdir
Cām-ı minā-yı cihān içre mi yāķūt-reng

- 51b 5 Kim  turur **N fi ** s k n üzre bu f n  devrde
Devr idelden ba ımız üstine  er -i b -direng

Veleh 

135

Mef  l n Mef  l n Mef  l n Mef  l n

- 1 Düşünce h   r-ı mehc r-ı z ra d r  a b b  
Ba ub  ehr-i v c dum h  k itdi n r  a b b  
- 2 G l b a ıldı ım v r ise de bu b  -ı   lemd 
G z md   ald  hicr    asretile h r  a b b  
- 3 Olur     at-res-i ehl-i fir  -ı  alb-i m       
Görünse v d -i ğurbetde e  b -m r  a b b  
- 4  derdim nağd-i c n m anları c n na heb     r
Va anda ba na me   d olsa ger d d r  a b b  
- 5 Bu r z  a lam   ken g l-sit n   ben hez r ndan
Dilimden d r olmaz yine   h u z r  a b b  
- 6   m u  l  m-ı d ny y  çekerse   m degil h   r
  r b eyler v c dum şehrini ef  r-ı a b b  
- 7 Ne   m a mazsa anlar dillerinde **N fi ** -i z r 
Yine düşmez dilimden yek nefes ez  r  a b b  

136

Fe  l t n Fe  l t n Fe  l t n Fe  l n

- 52b 1   n  -ı Mevl ya     d ide mi fehm   idr  

Ne kadar olsa ‘uḳūl-i beşeriyete derrāk

- 2 Olmasaydı dil-i şad-çāk Züleyhā’da eger
Yūsuf’uñ dāmenin itmezdi oda derdile çāk
- 3 Pāklerdir yine nā-pākleri pāk kılan
Āb pāk olmasa ḳalurdı bu ‘ālem nā-pāk
- 4 Hikmeti virmek imiş ḫayli felāket ḫalḳa
Şanma bī-hūde döner başımıza bu eflāk
- 5 Ḳabzına başına Ḥaḳḳıñ ikisi şāhiddir
Ramazānda olan ifṭār ile vaḳt-i imsāk
- 6 İmtizāc itmez idi ‘unşur-ı pāk-i ādem
İḡtilāf eylemese āteş ü bād ābile ḫāk
- 7 Ummasa şevḳle pervāne ḫayāt-ı cāvid
Nāfi‘ā şem‘e varub cānını itmezdi helāk

137

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 53a 1 Saḳf-ı merfū‘uñ sūtünü dūd-ı āhımdır benim
Çerḫi pür-tār eyleyen dūd-ı siyāhımdır benim
- 2 Ḥatve-cünbān olmasam n’ola ṭarīḳ-i mekrde
Meslek-i şıdḳ u şafā heb şāh-rāhımdır benim
- 3 N’ola olsam kişver-i ḫüzn ü elem sulṭānı ben
Leşker-i ceyş-i elem ḫayl ü sipāhımdır benim

- 4 Yār emrine rızā emr-i muḳarrerdir baña
Ben anıñ bir bendesiyim ol da şāhımdır benim
- 5 Dil ẗarīḳ-i faḳr mülkün itdigiyçün ihtiyār
Ol reh-i nā-refteniñ ‘azmi refāhımdır benim
- 6 Āsitān-ı rāstāndan men‘ iden kimdir bizi
Ol mekān-ı dil-güşā kim cāy-gāhımdır benim
- 7 Nāfi‘ ā baḫr-i günāha eyleyen ilḳā beni
Heb başretsiz baḳan dehre nigāhımdır benim

138⁴⁰⁹

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Saḳf-ı merfū‘ uñ sürünü dūd-ı āhımdır benim
Çerḫi pür tār eyleyen dūd-ı siyāhımdır benim
- 2 Ḥatve cünbān olmasam n’ola ẗarīḳ-i mekrde
Meslek-i şıdḳ u şafā heb şāh-rāhımdır benim
- 3 N’ola olsam kişver-i ḫüzn ü elem sulṭānı ben
Leşker-i ceys-i elem ḫayl ü sipāhımdır benim
- 4 Yār emrine rızā emr-i muḳarrerdir baña
Ben anıñ bir bendesiyim ol da şāhımdır benim
- 5 Dil ẗarīḳ-i faḳr-ı mülkün itdigiyçün ihtiyār
Ol reh-i nā-refteniñ ‘azmi refāhımdır benim
- 6 Āsitān-ı rāstāndan men‘ iden kimdir bizi

⁴⁰⁹⁴⁰⁹ 137. gazelin aynısıdır.

Ol mekân-ı dil-güşâ kim cāy-gāhımdır benim

- 53b 7 **Nāfi‘ā** baħr-i günāha eyleyen ilķā beni
Heb başretsiz baķan dehre nigāhımdır benim

139

Mef‘ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

- 55a⁴¹⁰ 1 Sevdā-yı zülf-i yār ile dīvānedir göñül
Heb āşinā-yı ‘āleme bī-gānedir göñül
- 2 Seng-i belā-yı kâhire-i pür-cefā ile
Ma‘ mûre-i cihānda vīrānedir göñül
- 3 Ceyş-i sürûr gelmemiş etrāf-ı kūyına
Bir tırfe cāy-gāhda ğam-ğānedir göñül
- 4 Bezm-i fenāda boş yere dönmek durur işi
Heb mācerā-yı ‘āleme peymānedir göñül
- 5 Yandı kül oldu āteş-i ‘aşķa vücudumuz
Bir şem‘ hûsn-i şevķine pervānedir göñül
- 6 Gitmiş ümīd-i lûtf-ı‘ aţāyā-yı ğayrīden
Haķdan gelen ümīdimiz iħsānedir göñül
- 7 Ümidgāhımız dü cihān içre **Nāfi‘ā**
‘Afv-ı Hudā vü rahmet-i Raħmānadır göñül

140

⁴¹⁰ 54a-54b’de yazı yoktur.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şad hezārān sāl-i seyyāl olsa tā bu āb-ı Nīl
Cūş-i eşk-i çeşmime nisbet o bir şey'-i kālīl
- 3 Ğam degil bārānın imsāk itse ebr-i nev-bahār
Gözyaşın ben eylerim ibn-i sebīl içün sebīl
- 3 Zülfe dil bağlandı kaldı hālden hālī degil
Ka' be-i maşşūda bir kes vāramazmış bī-delīl
- 4 Āteş-i ruhsār üzre hāl-i ' anber-bārını
Dir görenler hayfakim nār içre düşmüşdür Hālīl
- 5 Şabr iden nār-ı celāl üzre bulur nūr-ı cemāl
Anıñ'çün oldu zıkrım rüz u şeb şabr-ı cemāl
- 6 Kim ki bārın gerden-i aḥbābına taḥmīl ider
Her ne deñlü ol sebük-rūḥ ise de olur şakīl
- 7 Toldı envār-ı feraḥla hāne-i hātır hele
Rişte-i cānım çerāğ-ı ' aşka itdimse fitīl
- 55b 8 Baḥş-i tār-ı zūlf-i yār uzanmış idi arada
Şimdi pinhān olıcaḡ gözden kesildi kāl u kīl
- 9 Mekr-i erbāb-ı nifāka **Nāfi' ā** ta' vīzdir
Ḥasbünallāhu Te'ālā vaḥdehu ni' mel-vekīl

Velehū

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Melāḥat gül-şeni içre şalın serv-i revānım gel
Leṭāfet gül-sitānında açıl gonçe dehānım gel
- 2 Niçe demdir ki çıkmış gitmiş idiñ ḥāne-i tenden
Bu cism-i nā-tüvān üzre kerem kıl bir de cānım gel
- 3 Dilim şad-çāk oldu tīg-i ser-tīz-i cevriñden
Ferāgat yok mıdır bu zulmden kesdiñ emānım gel
- 4 Raşad-bīn olmuş idim niçe demler künc-i vaşlıña
Bize açılmadan bir kerre ey genc-i nihānım gel
- 5 Niçe gözler açıldı sīneden seyr ü temāşāya
Dirīg itme müjeñ oğların ey kaşı kemānım (gel)
- 6 Raḳīb-i bed-liḳālardan amān bir kerre dādım al
Fedādır rūḥla cānım saña ey dil-sitānım gel
- 7 Şeker-güftārlar vaşfında Nāfi' bir ğazel yazmış
Ne lezzetler bulursun oḳu ey rūḥ-ı revānım gel

Velehū

142

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 İrmez ise Ka' be-i tavaf-ı ḥabībe gerçi el
Merdüm-i çeşm eylerim irsāl aña ni' mel-bedel
- 2 N'ola olmuş ise ḥālī ḥalden ruḥsār-ı yār
Gelmez imiş sādelikden ḳadr-i dībāya ḥalel

- 3 Āh kim zincir-i zülf-i yāre bağlandı göñül
Vāşıl itmez menzilime kōrkārim tūl-i emel
- 4 Kıl u kāl-i zülfdēn şormam ḥadīs-i la‘ līnī
Çün dinilmiş el-kesel ahlā el-zemān ‘asel
- 56a 5 Hāk u bātıl fehmi olunmazdı cihānda Nāfi‘
İtmeseydi ceyş-i ğam cünd-i sürūr ile cedel

143

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Kitāb-ı ḥüsne ḥaṭṭ u ḥālīñ olmuş fihrist-i icmāl
Gelüb ğamzeñle çeşmiñ fenn-i siḥri eylemiş ikmāl
- 2 Süvār olduğda bir kez eşheb-i nāz üzre ol āfet
Hezārān ‘āşık-ı üftādegānı eylemiş pāmāl
- 3 Şafā-yı sīnesine şafvet-i kālbi ider īmā
Kemāl-i ḥüsne tā i‘ tidāl-i kaddi olmuşdur dāl
- 4 Ne deñlü düşdün ise dehr-i pūr-idbārīñ ardınca
Bize göstermedi bir rüy-ı şādī itmedi iḳbāl
- 5 Vücūd-ı kāinātıñ ise ‘illeti heb ‘ayn-ı şıḥḥatdır
Şaḥīḥ olmazdı ef‘āl-i mīzācīñ olmasa i‘lāl
- 6 Bu kudret-ḥānede her şey‘e bir mūhlet olub taḥşīş
Gelince vākt-i icrāsı olunmaz yek-nefes ihmāl

- 7 Muḳarrerdir zevālîñ âfitâb olsañda bir günde
İderler cāyîñî zîr-i zemîn olsañ da ibn-i Zāl
- 8 Cihānîñ ğurre olma çend-rüz iḳbāl ü cāhına
Ne nefʿ eyler saña āyinede yüz gösteren timşāl
- 9 Olur her ğüşeden bir niçe biñ anbāzlar peydā
O şeh kim bulsa ger bi-dādılıkla ḥükm ü istiḳlāl
- 10 Lebinden itmiş idi Nāfiʿ ā yek buse iḥşanı
Hele bir naḳd-i cān vār idi virdik itdik istiḥlāl

144

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 İki bedr iken dü-rüyîñ ey şeh-i mülk-i cemāl
Vechi var mıdır ki ḥükm ide aña iki hilāl
- 2 Sen ki noḳşān bulmayan bir māh-ı ʿālem-tābsın
Sende ḥatm olmuş fūrūġ-ı ḥüsn ü ān bulmuş kemāl
- 56b 3 Ebruvān-ı ḥançeriñ yādıyla çeşm-i pür-nemim
Şan kemerlerden revāñdır iki bil āb-ı zülāl
- 4 Resmdir çün kim olurlar şāhlar bende-nuvāz
Ben de eylersem n'ola fermāñ-ı şāha imtişāl
- 5 Her kes ümmîd-i vefā tutardı çerḥ-i dūndan
Virmeseydi günde bir kez âftābına zevāl
- 6 Sırr-ı nuṭṭuñ fehmi mümkindür egerçi olmasa

Nokta-i mevhūmeden almak haber emr-i muḥāl

- 7 Merci‘ -i dāğ oldı ser-tā-pā derūnum lāle-veş
Nokta-i ḥālın zamīrim içre idelden ḥayāl
- 8 Olalı seyr-i cemālīnden dü çeşmim bī-naşīb
Nūr-ı ‘aynım seyr kıl vār mı vücūdumda mecāl
- 9 Kimse ḥürmetle alub deste naẓar kılmaz aña
Olsa her bir sözleriñ pür-ḥikmet-i siḥr-i ḥelāl
- 10 Günde biñ ‘uşşāḳ-ı ḥūnın dökmege mu‘ tād ider
Ġamze-i ḥāzır cevābıñdan olunduḡda su’āl
- 11 Şūr şaldı kākülün sevdāsı künc-i ḥāṭıra
Mār ola bir ḥānede andan gider mi kıl ü kāl
- 12 Yazdı Nāfi‘ bir ġazel vaşf-ı leb-i dil-dārda
N’ola şimden gerü olsa şā‘ir-i şīrīn-maḳāl

Velehū

145

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ey gül-i nevreste-i bāg-ı cemāl
Gül-sitān-ı ‘ālem içre nev-nihāl
- 2 Dest-i ḡudret kim ‘aceb mişliñ seniñ
Levḥ-i ḡudret üzre itmiş mi mişāl
- 3 Ġamz-ı ‘aynıñ remz ider fettānlığıñ
Ḳaddiñ olmuş i‘tidāl-i ḥüsne dāl

- 4 Şorsalar şad-sāl la' liñden seniñ
Çıkmağ andan bir haber emr-i muḥāl
- 57a 5 Sözleriñ cān-baḥşe-i mā'i'l-ḥayāt
Can-fezālīkda lebiñ āb-ı zülāl
- 6 Devlet-i seyr-i cemāliñ nā'ili
N'eylesün 'ālemde ol māl ü menāl
- 7 Vaşf-ı dendāniñ yazan şā'ir-i müdām
Silk-i ma' nāya çeker nazmü'l le'āl
- 8 Senden özge kimse gelmez ḥātıra
Şāhid-i maḫşūdı idenler ḥayāl
- 9 Kaşlarıñ miḥrābına kim tutsa yüz
Andan ayrılmaz hezārān māl u sāl
- 10 Ehl-i ḥikmet didiler güftārīña
Siḥrdir ammā velī siḥr-i ḥelāl
- 11 İktisāb itmiş meger ol zevḳi heb
La' l-i nābıñdan eyā şīrīn-maḫāl
- 12 Gözlerine kılca gelmezmiş dü kevn
Zülfüññ baḫşinden iden kıṭl u ḫāl
- 13 Pertev-i ḥüsnüñ eyā ḥūrī liḫā
Bir güneşdir kim aña yokdur zevāl
- 14 'Āşıkıñ bir kez hezārān eylemiş

Şafha-i ruhsāra düşdükde o hāl

- 15 Bu kelām itmezdi Nāfi‘ den zühūr
Görmeseydi mäh-ı hüsnünde kemāl

146

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Şanma kim dehriñ ğamından bir nefes āzādeyim
Geh giriftār-ı belā vü geh esīr-i bādeyim
- 2 Şavb-ı taqđır-i Hudādan her ne kim seng-i każā
Atılursa bāş u cān ile aña āmādeyim
- 3 Tıynetim ğamla muhammer oldığına dāldır
‘ Ālemiñ ma‘ lūmıdır ki ben ki merdüm-zādeyim
- 57b 4 N’ola maḥv olsa dilimden heb nuḳūş-ı māsivā
Atlas-ı çarḫ üzre seng-endāz-ı ḳalb-i şādeyim
- 5 İsterim bulmaḳ cihānda Nāfi‘ ā ‘ izz ü ‘ alā
Sāye-veş bir serv-ḳaddiñ pāyına üftādeyim

147

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Sūziş-i dilden durur her demde giryān oldığım
Gül-şene varsam da bilmez kimse ḥandān oldığım
- 2 Bezm-i ğayrı itmede her gice şu‘ lem rūşenā
Şem‘ -veş ancaḳ baña ḳaldı bu sūzān oldığım

- 3 Bir Ḥalāl'in yolına şıdkile İsmā'il-veş
Bu şeref yetmez mi 'īd-i vaşla kurbān olduğım
- 4 Bu teğāfüller ki var çok 'āşık eylersin helāk
Görmedim üftāde-i çāh-ı zenaḥdān olduğım
- 5 Çok görürsün Mışra sulṭānlığım ey kūtāh-bīn
Görmediñ mi bu kadar der-bend-i zindān olduğım
- 6 Nāfi'ā düşdümse bilmezlikle çāh-ı ğurbete
Şimdicek bildim bu resm-i rāhı nā-dān olduğım

148

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Evvelā rāh-ı muḥabbetde tenim ḥāk itdim
Kūze-veş soñra kederden dilimi pāk itdim
- 2 Nükte-i sırr-ı ser-i zülfine oldum rehyāb
Ol zamān şāne gibi göñlümi şad-çāk itdim
- 3 İnķılābātını bu kevn-i fesādın göricek
Bī-beķā olduğımı 'ālemiñ idrāk itdim
- 4 Zāhidiñ ta' nā-i zehr-ābesini nūş iderek
Dārū-yı şabrı dil-i zārıma tiryāk itdim
- 5 Kām alam diyü bu miḥnet-kede-i 'ālemden
Yok yire ḥātır-ı pür-şādımı ğam-nāk itdim

- 6 Şavm-ı hicriñ şoñıdır ʿīd-i vişāl-i cānān
Diyerek boğazımı boş yire imsāk itdim
- 58a 7 **Nāfiʿ ā** evc-i ʿalā üzre maḳam itmek içün
Āhımı pīş-rev-i cānib-i eflāk itdim

149

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Ben o rindüm kim o dem destimde yazmış sāğarım
Ḥāme-i naḳş-ı ezel taşvīr idende peykerim
- 2 Yanmışım bir nāzenīniñ āteş-i ʿaşkında kim
Sürme-i çeşm-i bütān olsa sezā ḥākisterim
- 3 Bu ḥarāb-ābādda bir *kenz-i maḥfīy*im ki ben
Zerdī-yi rüyum zerimdir eşk-i çeşmim gevherim
- 4 Mülk-i ʿaşkıñ güyiyā bir şāh-ı ʿālī-cāhıyım
Vādī-i ğam kişverim ceyş-i elemdir leşkerim
- 5 Olmuşum bir zülf-i çevgāniñ esīri kim henüz
Deştden deşte güzār itmekdedir güy-ı serim
- 6 Şimdi kūh-āsā melāmet taşı yağmaḳdır baña
Kılca ğamdan incinirken ḥāṭır-ı nāzik-terim
- 7 Ceyş-i ğamdan ilticāya gül-sitān-ı dehrde
Ḥançerim süsen seper gül sünbülidir şeşperim
- 8 Ḥāk-i pāyına ne gevherler nişār eyler idim
ʿĀlem içre olsa **Nāfiʿ** bir maʿārif-perverim

150

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Menzil-i 'aşka şitāb itmede yokdur keselim
Kāt' kıl dāmen-i ihsānıñı yāhūd kes elim
- 2 Nā'il-i devlet-i vaşl olma degildir maşşūd
Bāri la' l-i leb-i dil-dārı toyunca emelim
- 3 Seyr idüb āyinede hūsn-i cemālin o perī
Didi nüh tākda var mı 'acabā bir bedelim
- 4 Düşeli kayd-ı ser-i zülf-i hevā-yı yāre
Pīç ü tīb-ı dil olubdur baña tūl-i emelim
- 58b 5 Nāf' ā bu dil-i sevdā-zedemiñ āhından
Şaldı şahrā-yı cünün içre cezā-yı 'amelim

151

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Sūy-ı vaṭandan ideli ref' -i kadem kalem
Rūy-ı niyāzı itmede her cā behem kalem
- 2 Engüşt-i yāre itdigiçün kendisin şebīh
Oldı bürīde-pā vü ser-i müttehem kalem
- 3 Esrār-ı kā'ināta bulub mū-be-mū vuķūf
Eyler beyāz şaḥa-i dehre raķam kalem
- 4 Āb-ı ḥayāt niçe zebānından aķmasun

Bir tîre çāhda oturur niçe dem kalem

- 5 Ser-keştelikle n'ola ider ise iftiḥār
Nāfi' medār-ı 'ālem olub dem-be-dem kalem

152

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Baña o yār-i cefā-pīşe yār olur şandım
Dile kemend-i ser-i zülfi dār olur şandım
- 2 O mäh-pāre bize āşikār olur şandım
O ḥūy-ı vahşī-i āhū şikār olur şandım
- 3 Çıķub 'ibāret-i rağbetle bir diyü ğurbet
Ġarīb-i dār olana i' tibār olur şandım
- 4 Ḥazān-ı firķat ü derdin çeküb niçe eyyām
Bu bāğ-ı dehrde vişāl-i bahār olur şandım
- 5 O deñlü gözyaşı dökdüm yolunda ol yāriñ
O dāneler güher-i şāhvār olur şandım
- 6 Bu bostān-ı cihān içre çok yilüb gezdim
Meger ki naḥl-i emel mīve-dār olur şandım
- 7 Gözümde kaldı hemān ḥāk-i pāye yüz sürmek
O şāh-rāh-ı emelde ğubār olur şandım
- 59a 8 Hemīşe yazmadayın vaşf-ı gül-ruḥ-ı yāri
Raķīb çeşmine bu kilki ḥār olur şandım

- 9 Sefîne-i emeli baħr-i ‘aşkâ şaldım āh
O baħr-i pür-ğama **Nāfi**‘ kenār olur şandım

153

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 ‘Ālem içre bir ṭabī‘ at üzre hem-dem bulmadım
Raħm ider hāl-i dil-i pür-zāra maħrem bulmadım
- 2 Toğuşundan bellü dirler kütlu gün meşhūr kim
Toğdığımdan bellü bir gün ḳalbi hurrem bulmadım
- 3 Cüst ü cū itdim ṭabībān-ı zamān bāzārını
Bu dil-i mecrūḥa tā kim bir yarar em bulmadım
- 4 Kimden ümmīd ile istimdād itdimse anı
Kend’özümden mübtelā-yı derdde kem bulmadım
- 5 Ka‘be-veş oldumsa ṭā’if gerd-i merdān kūyını
Yüzlerinde bir şafā ağzında zemzem bulmadım
- 6 İtdim ise her ne deñlü ben sükūtı ihtiyār
Ol ḳadar ağzını ḥalkıñ hiçbir epsem bulmadım
- 7 Naḳd-i ‘ilmi şarf ḳıldımsa ne deñlü ‘āleme
Kīse-i çarḥ içre **Nāfi**‘ hiç dirhem bulmadım

154

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Yār bī-raħm felek nā-mihribān baħtım zebūn
Düşmüşüm vādī-i gurbet içre bī-şabr u sükūn

- 2 Olmamışken Kays Leylā bend-i zülfine esīr
Şarṭ-ı vāqıfla virilmişdi baña mülk-i cünüñ
- 3 Dem-be-dem mihr-i vefāsı olmada nokşān pezīr
Hübb-ı yār olmaḡdadır göñlümde gün günden füzūn
- 4 Nüh kıbāb çarḡlar çoḡdan olurdı tārūmār
Dikmeseydi dūd-ı āh-ı ḡasretim aña sūtūn
- 59b 5 Fehm ider ancaḡ muḡabbet lezzetin erbāb-ı ‘aşḡ
Kanda fehm itsün anıñ zevḡin ḡakīm-i zū-fünūn
- 6 Esb-i iḡbālim seri ser-keşlige tūtmaḡda yüz
Deşt-i ḡayretde tekāpū itmeden ḡalmış ḡarūn
- 7 Dilde naḡş-ı bir leb-i şīrīn itmişdi zuhūr
Zāhir olmuşdı degil ‘ālemde naḡş-ı Bī-sūtūn
- 8 Tālī‘im ‘aksine dönmekde cefā-yı yār ile
Ġurbetiñ cevır ü ezāsı ḡılmada baḡtım zebūn
- 9 Şerḡalar çekmiş göñülde tīḡ-ı ser-tīz-i ḡazā
Baḡrımız **Nāfi‘** olubdur devır cevırinden be-ḡūn

155

Mefā‘ılūn Mefā‘ılūn Mefā‘ılūn Mefā‘ılūn

- 1 N’ola sīr-āb idersem ḡāk-i dehri çeşm-i pūr nemden
Gelelden ‘āleme ḡurtulmadı yek laḡza dil ḡamdan
- 2 O deñlü tālī‘i bed baḡtlardan olmuşum ma‘ dūd

Hemān-dem ser-nigūn eyler eger cām istesem Cem'den

- 3 Bağılsa müttehiddir şūreti ādem ile hemmiñ
Dil-i ādem anıñ'çün bir nefes olmaz cüdā hemden
- 4 ' Aceb kimdir ki rūy-ı rāhatı görmüş şu ' ālemde
Gelince bu deme mir'āt-ı dehre devr-i Ādemden
- 5 Dil-i ' uşşāka hoşdur Nāfi' ā güftār-ı şīrīn yār
Muḳarrerdir şifā-yāb olması mecrūḥ-ı merhemden

156

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ne deñlü eşk-i ḥasret dīdeden olmuş ise rīzān
O deñlü āteş-i sūz-ı derūnum olmada tuğyān
- 2 Hevā-yı āteş-i ruḥsār-ı yār ile revādır kim
Şabāh-ı ḥaşre dek şem' -i derūnum olsa da sūzān
- 3 Biri ağlamayınca biri gülmez ' ādet-i cārī
Zemīniñ rūy-ı gülmez ebr-i nīsān olmaya giryān
- 60a 4 Felek sifle-i nihād oldığı içün sifle-perverdir
Nişīn-i şadr-ı bālādır anıñ'çün cāhil-i nā-dān
- 5 Şehīd-i tīg-ı ğamzeñ olmağı ister (dil-i)⁴¹¹ mecrūḥ
Dem-i vuşlatda ' āşıklar iderler cānını ḳurbān

Velehū

⁴¹¹ Orijinal metinde مجروح olarak geçen kelime (dil-i) mecrūḥ şeklinde okunmuştur.

157

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ğaraž seyr-i cemāl-i dil-rübādır ādem olmağdan
Murādı ' aşıkıñ bir vaşldır dil ħurrem olmağdan
- 2 Kenār-ı cūda dü maħbūbile tenhā-nişin olmağ
Cihān içinde hoşdur pādişāh-ı ' ālem olmağdan
- 3 Fenā bezminde bir köhne sifāliñ kāni' i yegdir
Keşākeşle esīr-i neşve-i cām u Cem olmağdan
- 4 Nişin-i dār-ı duzağ olması ' indi(m)de⁴¹² hoş-terdir
Ĥilāf-ı cins-i nā-dān ile yek-dem hem-dem olmağdan
- 5 Hele āsāndır Nāfi' bu zağm-ı yār ile ölmek
' Adū-yı bed-liğādan çāre-cū-yı merhem olamağdan

Velehū

158

Mef' ūlū Fā' ilātün Mef' ūlū Fā' ilātün

- 1 Ĥaṭṭıñ ' izāriñ üzre ey āfitāb-ı devrān
Gül ħurmenine gūyā saçıldı müşk-i reyḥān
- 2 Ğamzeñ ne dem ki tīgīn alursa dest-i nāza
Resm-i dil-āverāne günde iderdi biñ kan
- 60b 3 Kıldı ḥamīde ḳaddim deldi ten-i za' īfīm
Ḳavs-i ḳazā-yı ebrū tīr-i belā-yı müjgān

⁴¹² Orijinal metinde عنده olarak geçen kelime ' indi(m)de şeklinde okunmuştur.

- 4 Dilde ğam-ı nihānıñ sīnemde dāğ-ı ḥālīñ
 Āḥir fitīl-i cānım kıldı olar fūrūzān
- 5 Bu nazm-ı dil-firībiñ tertībi ser-ḳalemnden
 Birden tereşşuḥ itdi Nāfi‘ çü āb-ı cūyān

159⁴¹³

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

میکند زاری دما دم این دل شیدای من
 شان قدر و عید دارد روز هم شبهای من

هر بن خاری که از صحرای غربت سر زند
 بوسه میداد تعظیما بزیر پای من

مستی من تا ز انگور فنا ظنی مکن
 شد ز راه نار دیگر جوشش صهبای من

هر غزالی هست در صحرای حیرت میچرد
 چشمشان دارند زینت از سر سودای من

ما نداریم شکایت از غم اعیار و یار
 با دل پور شور بوده است این همه غوغای من

مالک ملک در عالم میشود شاه وجود
 لطف ایزد گر شود یک لحظه یارای من

خامه قدر تکه آن دم صورتم تصویر کرد
 نافعاً در دست دادش ساغر مینای من

160⁴¹⁴

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Sāḳiyā şunsañ n’olur bu teşneye bir cām şu
 Dest-i lûţfuñdan içerler bunca ḥāşş u ‘ām şu

⁴¹³ Metin Farsça olduğu için aynen alınmıştır.

⁴¹⁴ Derkenar: Bu ğazel ‘Ali Rızā Paşanınḥ Haleb valiliginde bulunduğı sırada ‘anāşır-ı erba‘a üzerine yazub gönderdiği dört ğazelden biriniñ nazīresidir.

- 2 Ğālibā bir āfetiñ ben gibi ser-gerdānıdır
Bir nefes kılmaz anıñ'çün rāhat u ārām şu
- 3 Yüz göz açmış dāmen-i kuhsār-ı dilde tır-i ğam
Gözlerimden cūş iderse n'ola şubh u şām şu
- 61a 4 Berķ-i āhım şu virür her lahza ol serv-ķade
Huşk olur görmezse elbet dīde-i bādām şu
- 5 Bād-ı āhım döndirir dolab-ı çarķ-ı kec-revi
Āsiyāb-ı gerdişe niçe ider iķdām şu
- 6 Bu ħarāb-ābād-ı ğamda var ise bir dāveriñ
Cūy-ı lûtfından bulur ancak dil-i ķām şu
- 7 Ya' ni kim sāķī-i Kevşer hem rızā-cū-yı Hudā
Oldığıyçün oldı zātı hem-ser ü hem-nām şu
- 8 Şu gibi ezberleyüb āb-ı zülāl-i midħatin
Oķusa Nāfi' sezādır her şabāh aķşām şu
- 9 Cūy-ı iķbālin firāvān eylesün Mevlā mūdām
Oldığıyçün bāĝ-ı dehre nitekim in'ām şu

161

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 62a⁴¹⁵ 1 Hemīşe meclis-i 'irfān içinde müfteħar ķahve
Anıñ'çün 'izzet ile destden deste gezer ķahve
- 2 Yüzi esmerce bir nāzik-mizāc şūķ-meşrebdır

⁴¹⁵ 61b'de yazı yoktur.

Kimi görürse anıñ ile germ-ülfet ider ahve

- 3 Çıub mülk-i Yemenden ālibā başında sevdā var
Benim tek ehrden (ehre) düşübdür der-be-der ahve
- 4 Dalālet āyına ısrār ile düşdiklerindendir
O yüz aralığıyla nū kılmaz sür-ser ahve
- 5 Leb-i dil-dāra kılmı vāsıta fafūr fincānı
Bu tarībile dil-dārıñ dudağından öper ahve
- 6 Ser-i rehlerde kızgın müşterieler celb idüb her dem
Bağılar keyf-i hūnkārı alur heb sīm ü zer ahve
- 7 Seba-hān-ı Felāūn olduıyūn ‘ilm-i hıketden
Olubdur dāfi‘ -i hāb-ı girān u derd-i ser ahve
- 8 Dökilüb dā’imā dest-i sitemle hāven-i amdan
Rehā bulmaz cefā-yı ardan ām u seer ahve
- 9 Yanubdur ālibā ‘a āteinden merd-i Hindū-ve
Seyāatle ider ilīm-i Rūm içre güzer ahve
- 10 İrādet aldııyūn pīr-i ey-i āzelī’den o
Hırū-ı cūile her demde kendinden gider ahve
- 11 Olur tiz-ābdan bed -ter içilse bed-liālardan
ifā-yı cān olur Nāfi‘ virürse sīm-ber ahve

- 1 Niçe bir biz gezelim devrde ser-semcesine
Künc-i miḥnetde sükûn idelim ebkemcesine
- 2 Uğramaz ise feraḥ kalb-i sitem-dīdemize
Bāri biz de tūtalım ḥāṭırı ḥurremcesine
- 3 Tīr-i müjgānı o şūḥuñ ki girerse deste
Şaralım sīne-i pūr-yāreye merhemcesine
- 62b 4 Varmaḵ ümmīdi ile Ka‘be-i kūy-ı yāre
Merve ḥaḳḳı içelim şuları Zemzemcesine
- 5 Cezbe-i mihr ile olsaḵ da hevāda nā-yāb
Düşelim bir gül-i al üstine şebnemcesine
- 6 Bir gün elbette bulur keştī-i maḳşūd kenār
Dilde olmuşsa da ger cūşış-i ğam yemcesine
- 7 Olmaz idik bu ḳadar ğayrı diyār içre zelīl
Dārımız içre otursaḵ idi Ādemcesine
- 8 Gevher-i ma‘rifetiñ yoksa revācı şimdi
Naḳd hem şarf idelim biz daḥi dirhemcesine
- 9 Bu ḳadar olmaz idi ḥürmeti bintü’l-‘inebiñ
Bezm-i rindāna eger girse maḥremcesine
- 10 Feyz-i Ḥaḳla bu ğazel Nāfi‘ -i işkeste diliñ
Ḥāmesinden cereyān eyledi mülhemcesine

- 1 Kim bakardı rûy-ı âteş-nâke hâlî olmasa
Ḵalb-i ‘ aşık sūziş-i hasretle mālî olmasa
- 2 Dīde-i ẖirbā gibi yek laḫza olmazdım cūda
Gün yüzünde günde bir kerre zevālî olmasa
- 3 Kim çeker idi bu ḳahr-ı ḡurbet-i pūr-kürbeti
Gönlümüz lā-ḳayd hem bir lāubālî olmasa
- 4 Ādemi mesrūr-ı bāl eyler imiş nūş-ı şarāb
Āh-ı encāmında çok vizr ü vebālî olmasa
- 5 Ḥaṭṭ-ı yāre ḥüsn ü ānıdır viren revnaḳ müdām
Bir ‘ ibāret kim ne ḳadri var me’ālî olmasa
- 6 Şübhesiz ḥüsn-i naḫarlardan düşer olur ḫac̱l
Emr-i Mevlā’sına ‘ abdiñ imtişālî olmasa
- 7 Ḥalk baş üzre tutar ol ḳālîb-i pūr feyzi kim
Dürr-i ḥikmetden eger bir ḳalb ḥālî olmasa
- 63a 8 Ç̱n-i zülfinden ḫaṭā idi baña olmaḳ cūdā
Ol sevādıñ n’eyleyim çok ḳıl u ḳālî olmasa
- 9 Cism-i ‘ ālem böyle tutar mıydı rûy-ı ittiḫād
Çār faşlıñ birbirine iḫtilālî olmasa
- 10 Yād-ı ḳadd-i dil-rübālardır viren ḳalbe cilā
İ‘ tibārı var mı bir bāḡıñ nihālî olmasa
- 11 Kimseniñ desti irişmez idi çāh-ı cāha kim

Tā ki bir tūl-i emel dirler hayālî olmasa

- 12 Nāzenīnler vaşf-ı pākini kim eylerdi edā
Vaşfa gelmez şā' iriñ nāzik hayālî olmasa
- 13 Ol cemāl-i şāh-ı hüsne gerçi kim yoğdur sözüm
Meşrebinde līk gāhīce celālî olmasa
- 14 Kim iderdi pīrezen dehrile ' aq̄d-i izdivāc
Günde bir meh-rū toğurmak ihtimālî olmasa
- 15 Kimse bakmazdı kelām-ı Nāfi' -i dil-zāra hiç
Nazm u eş' arında cüz'ice kemālî olmasa

164

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Düşüb dil ma' nī-i nāzik-hayāle inceden ince
Giriftār oldı niçe kıl u kāle inceden ince
- 2 O deñlü nāle itdim derd-i hicr-i yārdan bu şeb
Vücūd-ı nā-tüvānım döndi nāle inceden ince
- 3 Düşince kāküliñ sevdāsı başa ey şeh-i hūbān
Müşādif oldı dil ferhunde-fāle inceden ince
- 4 Sürindi kaldı niçe ' aşıkaniñ cānı ardınca
Büründükce o gül keşmīr şāle inceden ince
- 5 Muṭavvel zülfiniñ pīç-i bedī' i yāda geldikce
Mümeyyizler düşüb baḡs ü su'āle inceden ince

- 6 Gelince iki asret bir yere g r anlarıñ h lin
Gel rler rik kat ile asbi hale inceden ince
- 63b 7 Fiğ ndan oldu b -c    andel b-i z r g l-şende
 onarken günde bir n zik nih le inceden ince
- 8 Görünce p  -i zülf   h   -1 y ri far -1 ayretten
Mi  lim döndi nak -1 b -mi  le inceden ince
- 9 Kit b-1  sn    y t-1 bed  in fikr iden **N fi **
  Aceb kim varmamı d (r) bir me  le inceden ince

165

Mef  l n Mef  l n Mef  l n Mef  l n

- 1  az -r  kim düşerse   lem içre mülk-i sevd na
D  er elbette derd   mi net ile n r-1 s z na
- 2 Egerçi Mı r-1 duza  olmuş ise d r-1 d ny ya
Bu da te b h olunsa kim degildir   ayn-1 n r na
- 3 O s ya   zim olur nerde bir ba t-1 siyeh var ise
 ıkar   lemd  çok sürmez beyaza i i meyd na
- 4 Düşenler ol sev d içre düşerler kara sevdaya
C n n i l mine düşmek gibi dir  ab  -1 ins na
- 5 Ne s d  var ne r  at anda ancak za meti bisy r
O sevd da gezenler hiç başar mı   izzet     na
- 6 O v diye düşen b -  re-günü   a l u idr ki
Gider anı yazarlar defter-i   lemd  d v ne

- 7 Düşünce ol diyār-ı nā-hemvār içre bir ādem
Gelür mi hiçbir cem‘ iyyet ol ‘ aql-ı perīṣāna
- 8 O cāyın küh u ṣaḥrāsı kıyāmetden ‘ alāmetdir
O hevli görse de kāfir gelür elbette īmāna
- 9 O yerde kendümiñ kārı degil eşbā‘ -ı baṭn itmek
Görünür anlarıñ çeşmine her bir dürre dūr-dāne
- 10 Hūdā göstermesün **Nāfi‘** o cāyı ehl-i İslāma
Selām olsun o cāy içre düşen bi’l-cümle ihvāna

166

Mefā‘ īlün Mefā‘ īlün Mefā‘ īlün Mefā‘ īlün

- 64a 1 Dil-i derd-āşināmız uğramışdı gerçi çok derde
Niçe bāzīçeler gördük açıldı dīdeden perde
- 2 Olurdu bir gedā-yı bī-ser ü pā olmağa kâ’il
O şeh kim renc-vār bilse bu deñlü tāt-ı efserde
- 3 Ne bilsün sāde diller ḥüsn-i ma‘ nā-yı rengīnin
Nuḳūṣ-ı ḥaṭṭ u ḥālī görmeyenler vech-i dil-berde
- 4 Tecellā-yı cemāl-i yārden bi’l-cümle maḥv olmuş
Egerçi niçe āṣār-ı ḥikem çok idi ezberde
- 5 Ferāmūṣ eylemiş ḥarf-i vefāyı cümlete yārān
Şafādan yok eşer şimdi ne aşğarda ne ekberde
- 6 ‘ Aceb kim ḳankı ḥāne içre ḳaldı diyü maḳṣūdum

Dü çeşmim şanki halka halka gözdür kaldı defterde

- 7 Gözüm yaşı yetürdi kākül-i şeb-büy-ı cānānı
Ne hāşıyyet var imiş **Nāfi‘ ā** bak dīde-i terde

167

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Tır-i hasret yüz göz açdıķca sarāy-ı sīnede
Kalmadı bir ‘uķde-i müşkül dil-i bī-kīnede
- 2 Ol perī benden beter olurdu hayrān hūsine
Görse ‘aks-i sūretin ger hāne-i āyīnede
- 3 Cān virür itmez fiğān cānāna pervāne her an
Niçe hullet var imiş gör bende-i dīrīnede
- 4 Kıymet ü kadrin bilür ancak anı berdüş iden
Gör ne hürmet var imiş ol hırķa-i peşmīnede
- 5 Nüş-ı vaşl u nış-i hicrān heb berāber ‘ākile
Şabrdır bulmak selāmet zehre de kandise de
- 6 Fıkr-i kayd-ı şenbe gitmez bu dil-i mehcūrdan
Tıfl-veş āzāde olursam daği āzīnede
- 7 Gevher-i ‘irfān gerek kim **Nāfi‘ ā** dilde hemān
Yoksa çok zerler olur vīrānede gencīnede

168

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 64b 1 Figān etmekdesin bülbul şehir-geh gül budag üzre
Urursın dāğ-ı tāze sūziş-i ğamla bu dāğ üzre
- 2 O çār ebrūnıñ itdi şerm hātṭ hūy-gerde ruhsārın
Bahār eyyāmı düşdi jāleler şan çār bāğ üzre
- 3 Felek ger keh-keşānıñ pey-rev itseñ sūy-ı āmāle
Ṭarīkimde ḥaṭardır pey-rev olmaḵ ol sürāğ üzre
- 4 Ḥaṭıñ sevdāsı levḥ-i dilde maḥfūz idi ol dem kim
Henüz resm olmamışdı kara yazı yazma ağ üzre
- 5 Ḳo olsun zīr-i pāda Nāfi‘ -i bī-mār çün nālān
Şalın serv-i revānım sen hemān gel bāğ u rāğ üzre

169

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 1 Egerçi yakmasaydım dehri āh-ı ‘āşıkānemle
İderdim ğarḳa-i ṭūfān zemīni dīde-i nemle
- 2 O kāfir-kiş elinden yārimi aldım hele cānā
Ġuzāt-ı müslimīniñ ḥālī hoşdur māl-i muğnemle
- 3 Dil-i ‘āşık rūḥ-ı hūy-gerde-i dil-dārdan mesrūr
Gelür elbet ṭarāvet berg-i gül üstine şebnemle
- 4 Sezādır bezl idersem ger reh-i cānāneye cānı
Getürmüş çün Süleymān’a cevādıñ pāyını nemle
- 5 Bahār-ı hūsne revnaḵ-baḥş olan zülf ü ḥaṭ u ḥālī
Bulur gül-şen leṭāfet sūnbül ü şebbūy u nemnemle

- 6 Ḥarīdār-ı metā‘ -ı vaşl-ı yār olmak neme cānā
Dükendi naḳd-i eşkim dīdeden alsam ‘aceb nemle
- 7 Ḳarār eyler mi tīg-ı ğamze-i cānān bir yerde
İdelden ittiḥād berḳ-i āh-ı sūz-ı sīnemle
- 8 O tıfl-i şīr-i ḥ‘ārım nem ḳapınca yād ayaklardan
Yatur **Nāfi‘ ā** ol āşinā yanında nem nemle

170

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 65a 1 Yüz virüb āyīneye dīdār geldi ḥāṭıra
Heb bu yüzden ol cemāl-i yār geldi ḥāṭıra
- 2 Künc-i ğurbetde unutmuşdum vaṭan sevdāsını
Şimdicek ol cāy-ı şevḳ-āşār geldi ḥāṭıra
- 3 Olmuşiken cūr‘ a-i meyden bu şeb mest-i ḥarāb
Şubḥ-dem peymāne-i ser-şār geldi ḥāṭıra
- 4 Gice pīç ü tāb-ı hicrile göñül bī-tāb iken
Rūşenā-yı mihr-i pūr-envār geldi ḥāṭıra
- 5 Şerḥ iderken şemmesin ḥāl-i dil-i pūr-zārımın
Fikr-i bī-ḥadd enduh-ı bisyār geldi ḥāṭıra
- 6 Ḥār buldum gül temennā eyledimse ol ḳadar
İstedimse lûṭfını āzār geldi ḥāṭıra
- 7 Ḥilye-i pākin yazarken defter-i dīvānıma

Nāfi‘ā bed-şüret-i ağıār geldi hāṭıra

171

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Dil şād olur mı bezmde bir dil-ber olmasa
Zevk u neşāṭı kanda bulur sāgar olmasa
- 2 İdbārdan olur mı o kes bir nefes cüdā
İkbāli sa‘d u ṭāli‘i hem yāver olmasa
- 3 Bu cümle dehr olur ğam-ı bī-dād ile heder
Devrān içinde dād idici dāver olmasa
- 4 Şāhān cihānda revnaḡ-ı ḡāk-i basīṭdir
Murġān ber-hevā olamaz şeh-per olmasa
- 5 Sīmīn-berān kemerleri olmaz idi ğuşād
Zincīrlerle baġlu kemerler zer olmasa

172

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 66b⁴¹⁶ 1 ‘Aşrdan varsa ğamıñ ḡalma hemān aḡşāma
Şubḡdan evvel irişdir dili şehir-i Şāma
- 2 Mısr’dan ḡayli şıkıldı dil-i ḡūn-āşāmım
Baḡmasam Şām’a gidüb ben n’ola şubḡ u şāma
- 3 Ḥāli ziynet-dih ise nite ki rüy-ı yāre
Şāmdır rüy-ı zemīn üstine zībā Şama

⁴¹⁶ 65b-66a’da yazı yoktur.

- 4 Dehrde ister iseñ olmağı hoş-dil hurrem
Şām'a var kim düşesin rāḥat ile ārāma
- 5 Kāhire kahrı ile oldu dil-i zār u nizār
Keder-i dehr ile dūş oldu gönül ālāma
- 6 Bāğ-ı dil olmadı sīr-āb serāb-ı gāmdan
Dār-ı Mısr içre düşelden emel ü evhāma
- 7 Sākin-i Mısr olub olmadan anda ser-ver
Düşmesi hūb durur Şāma varub aḡdāma
- 8 Halkı āğūşa çekerse n'ola ümmü dünyā
Şām ' izz ü şerefin virmede ḡaṣ u ' āma
- 9 Nāfi' ā oldığıyçün anda kirāmı nāsıñ
Kim o cāy içre varır vāşıl olur ikrāma

173

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 67b⁴¹⁷ 1 Göricek 'aks-i ser-i zülfini yār āyinede
Oldı meşhūd aña ḡālet-i mār āyinede
- 2 ' Āleme şıgmaz iken şīt u şadā-yı ḡüsni
Ne ' aceb itdi bu şöhretle ḡarār āyinede
- 3 Görse bir kerre benim gibi olurdu ḡayrān
Şekl-i zībāsını ol lāle- ' īzār āyinede

⁴¹⁷ 67a'da yazı yoktur.

- 4 Şāf-tab‘ ān olur kılca kederden ğamnāk
Görinür kūh kadar zerre ğubār āyinede
- 5 Görinüb şüret-i Hākdan olıcağ çeħre-ğüşā
Rū-nümā oldu niçe rif‘ at u dār āyinede
- 6 Girmeyince ħarem-i ħāşına herkes gitmez
Var iken āhenī-i bend-i ħişār āyinede
- 7 Hūba ħübī bedde bedlikle mücāzāt eyler
Görmemiş zerre kadar kimse ħasār āyinede
- 8 Dil-berin zīb-i ruħ u zūlfine ħoş vāsııadır
Görinür sūr u feraħ būs-ı kenār āyinede
- 9 Nāfi‘ ā gelmesey bu feyz-i dem-i şubħiden
Rüşenā olmaz idi nūr-ı nehār āyinede
- 10 Halka gösterdigiçün şüret-i Hakkı her dem
Pāye-i rif‘ at imiş ħāne-i dār āyinede

174

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Ne deñlü sūz-ı dilden itdim ise ney gibi nāle
Kalemden çıkmadan ħaldı vücūdum döndi şan nāle
- 2 Nedendir ‘ aşıkānıñ ħalbini duzağ nişān itmek
‘ Aceb kāfir de olsa ola mı ħā’il bu aħvāle
- 3 Niçe derd ehliniñ dāğ-ı derūnıñ tāzelendirdi
Bu dāğile çıkınca dāmen-i kühsārdan lāle

- 68a 4 Niçün yüz sürmesün ya hāk-i pāye çeşmimiñ yaşı
Açar elbette tırmaz merdümānıñ ṭab‘ ı meyyāle
- 5 Leb-i la‘ lini emsem dir iken ol dürr-i dendānıñ
Didi sîr-âb ider mi meşreb-i yâķūtı seyyāle
- 6 Kıparmış çîn-i zülfinden meger bād-ı şabā yek dü
Anıñ’çün bā‘ iş olmuşdur cihān bu kıl ile kâle
- 7 Teveccüh itse **Nāfi‘** kimseye idbār u bed-baḥtı
Zamān-ı ḥaşre dek nevbet gelür mi ola iķbāle

175

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Çıkmasaydı çarḥa sūz-ı sînedden bu dūd-ı āh
Çetr-i jengār-ı felek böyle olur mıydı siyāh
- 2 Ārzū-yı Ka‘ be-i kūyın kılan ‘ aşıklara
Keh-keşān olmuş meger şām u seher bir şāh-rāh
- 3 Kem-‘ ayārān almasaydı feyzi kāmilden eger
Mihirden giymezdi nūrānī libāsın cürm-i māh
- 4 Kūhsār-veş olsa da ‘ isyānı ‘ abdiñ ğam degil
Çünkü bî-pāyāndır deryā-yı iḥsān-ı İlāh
- 5 Şıfr-ı yedden özge meşhūdum degildir **Nāfi‘ ā**
Eyledim çok defter-i evrāk-ı eyyāma nigāh

176

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āh-ı mazlūm almağa her dem idenler ictisār
Olur elbette sihām-ı çarḥ-ı gerdūna dūçār
- 2 ‘İzzet ü iḳbāl degmez zillet ü idbārına
Çün degildir mātem ü sūrı cihānıñ ber-ḳarār
- 3 Niçe biñ Ḍaḥḥāk u Efrīdūn u Rüstem Cem gibi
Zāl-i dünyā eylemiş anları ğamla zār u zār
- 4 Ḳaşr-ı iḳbāl olsa da eflākile hem-ser yine
Bir gün ol seng-i ḥavādişden olurmuş tārūmār
- 68b 5 Zīr ü bālāsın temāşā eyledim bu ‘ālemiñ
Görmedim **Nāfi‘** tevekkül gibi bir ‘ālī ḥişār

177

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Kimse dermān istemezdi dehrde derd olmasa
Derdden bī-tāb olurdı merd-i hem-derd olmasa
- 2 Kim bilürdi ‘āşıḳıñ derd-i dil-i pūr-zārını
Çeşmi nem-nāk dili ğam-nāk rü zerd olmasa
- 3 Nāle-i bülbülle pūr-āteş olurdı bağlar
Āb-ı rüy-ı ḳaṭre-i ‘ālem-baḥa verd olmasa
- 4 Germī-i vuşlat ider ülfet mizācın lā-‘ ilāc
Ki miyān-ı ‘āşıḳānda hicrden serd olmasa

- 5 Dü cihaniñ mümteni' olurdı vaşfı **Nāfi' ā**
 'Arş u kürs ü kâ'inâtıñ mübdi' i ferd olmasa

178

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Düşdi sevdā-yı ser-i zülfile dil kayd-ı gama
 Maḥrem-i esrār ararken uğradım nā-maḥreme
- 2 Pīç-tāb-ı ye'sden hiç olmadım bir dem ḥalāş
 Düşeli gerdün gibi bir mār-ı ḥam-ender-ḥama
- 3 N'eylesün rüyıñ gören āyīne-i İskenderi
 Būs iden la' liñ baḫar mı neş'e-i cām-ı Ceme
- 4 Zevķile aldım ḥaber şordum zülāl-i la' lini
 Remzile ma' nāyı ben virdim o sırr-ı mübheme
- 5 Tīr-i müjgānından ol şūḥuñ ne mümkündür ḥalāş
 Kimseler düş olmasun yā Rab ḫazā-yı mübreme
- 6 Görmemişdir bir nefes āsüdelik rüyın gözüm
 Geleli ketm-i 'ademden bu vücūd 'āleme
- 7 Sūda ḥurremlık idüb ḥüsrāne olma dil-figār
 Māzī vü müstaḫbele baḫma naḫar ḫıl bu deme
- 69a 8 Birbirinden yek nefes mümkün midir ola cüdā
 Tā ezelden naḫş olunmuş henn ḫalb-i Ādeme
- 9 Ṭab'-ı pīr-i ḫazān-dīdemden olmuş **Nāfi' ā**
 Bir hediye nev ḡazel kim nūr-ı 'aynım Rüsteme

179⁴¹⁸

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 ' Āşıkānıñ kārı künc-i miḥnet içre zārda
Bülbülüñ her dem işi feryād ise gül-zārda
- 2 Gerçi söz yok lûtf u iḥsânına o şāhıñ velī
Çāşnī-i lezzet-i cān-baḥş var āzārda
- 3 Çārsū-yı feyż-i ' aşk endāzesi mefkūddur
Vaz' olunmuş mı terāzū hiç bu bāzārda

180

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün

- 1 Görince yārimi aḡyār içinde
Anı şandım ki güldür ḡār içinde
- 2 O zīr-i tār-ı zülfi içre ḡālī
Yatur şan peççe-hindū mār içinde
- 3 Kimi gördümse ser-gerdān u ḡayrān
Gezer bu künbed-i devvār içinde
- 4 Şanasın bedrdir ol māh-ı ḡüsnüm
Toğubdur leyl-i pūr-envār içinde
- 5 Ne ḡoşdur yār ile Nāfi' temāşā
Baḡar eyyāmı da gül-zār içinde

⁴¹⁸ Gazel eksiktir, yazılmamış beyitler için sayfada boşluk bırakılmıştır.

181

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 69b 1 Güzār itmez ki bir şeb çıkmaya āhım şüreyyāya
Gün olmaz kim ulaşmaz gözyaşım dāmān-ı deryāya
- 2 Yakub yandırdı aḥbābıñ firākı kalb-i müştākı
Bu ḥasret kıla bākı kōrkārim tā rūz-ı ferdāya
- 3 Cüdā düşmüş meger ben gibi ol da bir gül-i terden
Fiğānlar boş degildir ' andelīb-i zār u şeydāya
- 4 Ruḥ-ı dil-dārdan bir iktibās-ı nūr iden ' ārif
Bakar mı bu cihānda āfitāb-ı çarḥ-ı peymāya
- 5 Güşād olsa cemāl-i perde-i dīdār-ı Sübhānī
Niçe tākāt getürsin Tūr-ı dil nūr-ı tecellāya
- 6 Meger ben gibi ol da bir leb-i şīrinden ayrılmış
Bu sūz ile güdāzı çok mıdır şem' -i şeb-ārāya
- 7 Taalluḥ ehlinin çün menzīlidir esfel-i süfli
Tecerrüdle ne deñlü olsa da ' İsā'ya hem-sāye
- 8 İren kadr-i ' alāya yine heb ehl-i tevāzu' dur
Ayağa düşmedendir bāde-i gül-reng bu pāye
- 9 Naşīb olur mı her dem ḥāk-i pāy-i yāre yüz sürmek
Şalar mı herkesiñ başına şeh-bāl-i hümā sāye
- 10 O deñlü sūz-ı ğarīb eylemiş te'şīr kim dilde

Sevinmez **Nāfi‘ ā** ger heft deryā gelse iṭfāye

182

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fa‘ ülün

- 1 Lāyık mı bu ḳanūn ola mestān arasında
Peymāne-şikenlik ola peymān arasında
- 2 Ḳaldı dil-i zārım ser-i kūyında o şūḥuñ
Çün sebze-i bī-gāne gül-istān arasında
- 3 Himmet ṭaleb it gūşe-güzīnān-ı cihāndan
Gencīne-i pinhān ara vīrān arasında
- 4 Dīdemde ḥayāl-i dūr-i dendānını dirler
Dūr dānesidir ḥoḳḳa-i mercān arasında
- 70a 5 Mümkün mi rehā ḡamze vü çeşmiñ siteminden
Ḳaldım bu iki ḥançer-i bürrān arasında
- 6 Čāh olsa anıñ cāyı olur cāh-ı ‘ azīzi
Maḥsūd-ı belā-keş olan iḥvān arasında
- 7 **Nāfi‘** güm ola bir gün ola nām u nişānıñ
Bu nev ḡazeliñ yād ola yārān arasında

183

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Yanarsam şem‘ -i ḥüsne şevḳle manend-i pervāne
Reh-i cānānede bir cān fedādan baña pervā ne

- 2 Derûn-ı ehl-i dilde yer iden ehl-i ma‘ ârifdir
Harîm-i bezm-i hâşşü’l-hâşda yok cây nâ-dâne
- 3 Olurken sāye-i bûy-ı gül ile hâtır âzürde
Cünûn-ı dâğ-ı gurbet ta‘ na eyler seng-i tıflâne
- 4 Görüb ol şeh-süvârîñ naķş-ı semm-i esbini yerde
Olubdur āsumānda dâğ bir dil māh-ı tābāne
- 5 Olur bu haşre dek hûn-ābe rîz ol bir dem āb-efşān
Mu‘ ādil mi olur ebri bahārîñ çeşm-i giryāne
- 6 Dil-i ‘ uşşākda cā-gîr olaldan kıdd-i şimşādîñ
Gül-istān içre hiç kalmadı yer serv-i hırāmāne
- 7 Hayāl-i turreşi hālî degildir künc-i hâtırdan
Meşeldir sevdigim bî-mār olur mı hiç vîrāne
- 8 Şanasın bir gül-i sîr-ābdır berg-i çenār üzre
Ayaķ başınca bezm-i ‘ işrete destinde peymāne
- 9 ‘ Aceb kim mācerā-yı derd-i dil bî-ḥaddır **Nāfi‘**
Egerçi kışsa-i Ferhād u Mecnûn irdi pâyāne

Velehû

184

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün

- 70b 1 Göñül sevdi yine bir dil-ber-i maḥbûb u mümtāzı
Niyāz erbābına her demde eyler şîve-i nāzı
- 2 Ruḥ u zülfine meyliñ lâzımı devr ü teselsüldür

Bu pīç u tābiñ olmazmış gözüm encām u āğāzı

- 3 Dehānında ‘adem dārını şordum didi bilmezmiş
O sırr-ı mübhemiñ taḥḳīkını ‘allāme-i rāzı
- 4 Şabādan oldılar ‘Uşşāk heb dil-beste-i zülfi
Maḳām-ı Būselik gördükce gösterdi o Şehnāzı
- 5 İder ol şāh-bāzım evc-i istiğnāda çok pervāz
‘Aceb kimdir ki dest-āmūz-ı rām eyler o şeh-bāzı
- 6 Nedir işkestelik bu ḥāṭır-ı ‘uşşāka her demde
Göñül ıfl-ı ziyān-kāra degildir mühre-i bāzı
- 7 Cihānı rüşen itseñ şem‘-āsā istikāmetle
Seriñ üzre yine dest-i ḳazā bir gün koyar gāzı
- 8 Ḳanı bu bezm-i devrānıñ ḥarīf-i mest-i mağrūrı
Bu meydānıñ ne yerde ḳaldı ser-bāz-ı ser-endāzı
- 9 ‘Aceb nāt‘-ı cihān bāzīçe-i ‘ibret-nümādır ki
Niçe şeh māt ḳılmış gösterüb ruḥ ile açmazı
- 10 N’ola göz merdūmi med-hūş olursa ḥāk-i rāhından
Leked-kūb-ı cefā-yı nāzıñ elbet çıḳmaz āvāzı
- 11 Gelüb gitmiş bu deñlü Ümm-i Dünyā’nıñ süḥandānı
‘Aceb gelmiş midir **Nāfi‘** gibi merd-i süḥan-sāzı
- 12 Meger kim var imiş iḳlīm-i ma‘nā-yı bedī‘ içre
Cenāb-ı Mīr-i Sāmī gibi yektā bir ser-efrāzı

- 13 Ḥudā iḳbāl ü ‘izz ü devlet ü ḳadrin füzün itsün
Güşād olsun hemīşe ‘uḳde-i kār-ı mühim-sāzı

Velehū

185

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Ferāgat eyledik çok şükr kim ol bī-vefā yārı
Bize çekdirmiş idi niçe demler āhile zārı
- 71a 2 Şikest olmuşdı destinde niçe dem kāse-i ḥātır
Bize nūş itdirüb gitmişdi ol zehrābe-i mārı
- 3 Gül-istān-ı ruḥundan itmemişken bir güli çide
İlişdirdi o şūḥ-ı şīve-kārım destime ḥārı
- 4 Dil-i pür-āteşinim üzre bir şu sepmedi hergiz
Kütükler çatdı sīnem içre yaḳdı cā-be-cā nārı
- 5 Şifā cāmını bir gün şunmadı dil-ḥaste-i hicre
Yaturdı pister-i ḡamda niçe dem cān-ı bī-mārı
- 6 Seḥāb-āsā serim üstinde bir gün şalmadı sāye
Yolında hem-çü bārān-ı dürr-i eşki itdim īşārı
- 7 Hele dūr olduğım o şūḥ-ı āfet-i cāndan
Mücerred maḥz-ı lūṭf ol Ḥudā-yı Ḥazret-i Bārī

186

Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün

- 1 Yüklenme bār-i miḥnet-i dehri şelek gibi

Olsun felek gözünde hemân bir kelek gibi

- 2 Ateşlenüb derûn-ı dili itme pür-ğazab
Elden atılma boş yere tolmuş tüfek gibi
- 3 İtseñ ne deñlü cev-v-i semâ üzre i' tilâ
Yek dem hübütuñ oldu muğarrer fişek gibi
- 4 Bir demde anı ġarîbe telsîm idüb gider
Bu dâr-ı bî-beğâyı iden mâmelek gibi
- 5 Bir gün olur ki çalkaya pervîzin felek
Ber-bâd ide ġırmen-i 'ömrüñ kepek gibi
- 6 Olmaz ġarîş-i ġürisne-çeşmân tab' ı sır
ġarğ olsa baġr-i mâl-ı fenâya semek gibi
- 7 Bûs-ı dehân 'âleme şâyestedir o kim
Ĥâke sürer yüzini dem-â-dem etek gibi
- 8 İzhâr-ı râz idüb yüzini berk iden kişi
Darb-ı şedîd ile dökilür dünbelek gibi
- 71b 9 Çok kimseyi geçürmede öte yaķasına
Yokdur bu baġr-ı çarġda fûlk-i felek gibi
- 10 Farğ eylemezdi nîk ü bed-i ġayrı **Nâfi' â**
Şaf olmayınca tıynet-i pâki mihek gibi

- 1 Oldı dil bir zülf-i zincīriñ del ü dīvānesi
Bir ruḥ-ı şem‘ -i şeb-ārānıñ daḡı pervānesi
- 2 Ol perī bī-dādlık resmen de reh-peymā imiş
Var ise tolmuş o bed-peymānımıñ peymānesi
- 3 Āşinā-yı ma‘ nā-yı bī-gāne olduḡda gönül
Āşinā-yı dehrden yegdir baña bī-gānesi
- 4 Çāk çāk sīne şerḥ itmişdi aḥvāl-i dili
Kalmadı dillerde şimdi söylenür efsānesi
- 5 Kākül-i zincīr-i zülf-i yāre tırmaz tolaşur
Ara yerde qorqarım bir til kırar ol şānesi
- 6 Sūziş-i dilden gerekdir kim ki çeşmiñ qatresi
Tā ki bu baḡriñ ola yek-tā meger dūr-dānesi
- 7 Kūhl-ı ‘ irfān ile pürdür **Nāfi‘ ā** bir dīde kim
Nūr-ı feyzile münevverdir anıñ dil-ḡānesi

Velehū

188

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Her ne dem toḡsa o māhiñ dehre nūr-ı tal‘ ati
Gün-be-gün artar fūrū‘ -ı ḡüsniñ māhiyyeti
- 2 Ğamzeme yüz ‘ aşıkı qurbān idem dirmiş o yār
Eylemişdir var ise tebdīl ḡayra niyeti
- 3 Zāhid-i ‘ aḡreb-nijādiñ olma mekrinden emīn

Hiç taḥallüf eylemez şoḡar gelince sā‘ atı

- 4 Tā ezelden bār-ı ‘ aşkı çekmedir kārım benim
Çekmege yoksa zemīn ü āsumānīñ tākati
- 72a 5 Hıdmetiyle kimi hoş-dil kimi devletle be-kām
Herkesiñ ḡālincidir ‘ ālemde var bir şan‘ atı
- 6 Zā‘ file kılmış vücūdın nāl elif ḡaddini dāl
Anıñ içün tutmuş āfākı hilālīñ şöhreti
- 7 Zerle olmaz ādemoiyyet ḡulḡ-i hoş lāzım aña
Ḳanda kim ḡüsn-i liḡā var n’eylesün ol zīneti
- 8 Çün dimişlerdir erenlerden ümīdiñ kesme kim
Evliyānıñ ādeme imdād idermiş himmeti
- 9 Nāfi‘ ā elbet yerin bulmaḡ muḡarrerdur aña
İtse bir emre ta‘ alluḡ çün Hudā’nıñ ḡudreti

Velehū

189

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Nūr-ı Hāḡ ol meh cebīn üzre olınca mūncelī
Aña tevcīh oldu mülk-i ḡüsn bā-ḡaṡṡ-ı celī
- 2 Hüsni-ḡ ḡaṡṡla aḡsen-i taḡvīme mazḡar oldıḡın
‘ Ārızında eylemiş tafşīl Hāḡ bu mūcmeli
- 3 Gerçi çok meşḡūd-ı çeşm olmuşdı ḡübān-ı cihān
Görmedim vechiñ gibi ḡüsn-i liḡā-yı ecmeli

- 4 Çok vilāyetde velāyetden olur maḥrūm o kim
Bir velīniñ emrine dimez icābetle beli
- 5 Nūr-ı ‘aynım ḥāk-i kūyuñ gözde tutsaydı qarār
Ya gubārim cāy-gāh itse o çeşm-i ekḥali
- 6 Mihr-i rūyuñ-veş felek görmiş midir bir devrde
Çok zamāndır devr ider düşında māhiñ meş‘ ali
- 7 **Nāfi‘ā** eyler mi dil ğayri delīli ihtiyār
Elde varken bir kavī baḥt bürhānım ‘Alī
- 8 Ḥaḥ Te‘ālā itsün anı mesnedinde ber qarār
Şāhid-i maḥşūdını āġuşına çeksün eli
- 9 Şayesinde tā veliyyü’n-ni‘ metiniñ ḥaşre dek
Ola şāḥib-i mesned-i ‘izz ü ‘alāniñ ekmeli

Velehū

190

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 72b 1 Gözümden ḥ‘āb-ı rāḥat gıtdi bī-dār oldıġım ḳaldı
Yıķıldı ḥāne-i ḥāṭır da bī-dār oldıġım ḳaldı
- 2 Gül-i ümmīde nā’il olmadım bir faşlda hergiz
Bu bāġ içre hemān āzürde-i ḥār oldıġım ḳaldı
- 3 Şikest oldı gönül āyīnesi seng-i ḥavādişden
Bu tūre-baḥtdan maḥrūm-ı dīdār oldıġım ḳaldı

- 4 Kitāb-ı kâ'inâtın şıhhatine olmadım vâkıf
Varağ-gerdân-ı eyyâm ile bî-mâr olduğım kaldı
- 5 Dūçār oldu dilim her devrde bir derde kim âhır
Baña bu kıt' a-i ümmîd ile nâ-çār olduğım kaldı
- 6 Bu dār-ı ğurbet içre olmadım âsûde-dil hergiz
Belâ bendine pāmâl u giriftâr olduğım kaldı
- 7 Bu çarhıñ âsyâbı ardına düşdümse çok demler
Öğütdüm gendümi Nâfi' tebeh-kâr olduğım kaldı

Nazîre-i Nihâd Beg Efendi

191

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Fiğânım yâre te'sîr itmedi zâr olduğım kaldı
Görüşdi ğayrîlerle ben giriftâr olduğım kaldı
- 2 O çâr ebrûmı aldı 'âkıbet aġyâr-ı bed-girdâr
Benim derd ü firâkı ile nâ-çâr olduğım kaldı
- 3 Gül-istâñ-ı leţâfet şoldı murġ-ı dil hamûş oldu
Faķaţ ben dîde-i aġyâra bir ħâr olduğım kaldı
- 4 Neler(çekdi)⁴¹⁹ gönül bir kerre fîkr itseñ bilürsin sen
Seniñ râhiñda şimdi böyle bî-zâr olduğım kaldı
- 5 Bir iki kerre ülfet eylemişdim duġter-i rezle
Ĥumârından uşandım lîk bî-mâr olduğım kaldı

⁴¹⁹ Orijinal metinde نلر كوكل olarak geçen ifadesi neler(çekdi) gönül şeklinde okunmuştur.

- 6 Göñül āyīnesi işkestdir seng-i cefāsından
Ne ben kaldı ne dil kaldı ne ğam-ḥ̣ār oldığım kaldı
- 73a 7 Te'ehhülden neler çekdim şu kaḥbe ümm-i dünyādan⁴²⁰
Çocuklarla görüşdüm şimdi bī-dār oldığım kaldı
- 8 Felek kıldı nihān ol māh rūy-ı dīde-i terden
Esīr-i pençe-i çarḥ-ı sitem-kār oldığım kaldı
- 9 Cenāb-ı Nāfi' i tanzīre yok kudret Nihādımda
Faḫaṭ endīşe vü efkāra dū-çār oldığım kaldı

‘AYNTĀB’DA HAŞIRCİ-ZĀDE DAḤİ TANZĪR İDÜB MIŞRA İRSĀL
EYLEMİŞDİR

192

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 O çār ebrū perīye çarpılıb zār oldığım (kaldı)
Çüridi dört yanım aḡyār nā-çār oldığım kaldı
- 2 Kenār kesdi o vaḥṣī başmadı hiç merkez-i vaşla
Dönüb pergār-veş kūyında devvār oldığım kaldı
- 3 Metā'-ı vaşlını müflisler aldı ḥ̣āce-i ḥ̣usnūñ
Benim bāzār-ı 'aşkında ḥarīdār oldığım kaldı
- 4 Heyülā-yı ümīdim bulmadı 'ālemde bir şūret
Hemān ḥayretle böyle naḡş-ı dīvār oldığım kaldı
- 5 Bu dārü'l-ḥarb-i 'aşḡda ceyş-i baḥtım olmadı manşūr

⁴²⁰ (Derkenar: (*)) Bu mışrā' daki (neler) kelimesinden sonra (çekdi) gibi bir kelimeniñ teybīz eşnāsında unutulduğu anlaşılmaktadır. İmza Nihād Begiñ zu' m ' Ālī: Şoñ ' aşr-ı nūruñ şā' iri ' Abdī: 7 Şaḥife: 1213)

Deruht-ı kähra hākka böyle ber-dār olduğım kaldı

- 6 Ne kanlar yutdum ol la‘l ārzūsiyla niçe demler
İl emdi kana kana hayf-ı hūn-h̃ār olduğım kaldı
- 7 Nihād-ı ‘ ankā tabī‘ at Hāfızā **Nāfi‘** -i hümā-meşreb
Hevā-yı peyrevī bende-i tayyār olduğım kaldı

193

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 73b 1 Umūrı keşf ider zıddıyla her dem Hāzret-i Bārī
Nazar kıl ‘ ālem içre ‘ Ādetu’llāh böyledir cārī
- 2 Sevād-ı şām-ı hicri çekmese āfākda bir kes
Vişal-i mihr-i ālem-tāb olur mı ‘ āleme sārī
- 3 Ne dem kim nağme itse bülbüle dem-sāz olur murgān
Cihān bağında her gül kim biter yanındadır h̃ārī
- 4 Serīr ü tēcile şāh olamazdı şāhib-i iqbāl
Eger bend itmeseydi dām-ı fakre ehl-i idbārī
- 5 ‘ İneb kısrından ayru düşmeseydi bezl idüb varın
‘ Aceb kanda çekerdik zevkile bu cām-ı ser-şārī
- 6 Olur mı şıḥḥate maḵrūn her dem cismi insānīñ
Aña ğam pisterinde virmeyince gāhī bī-mārī
- 7 Vücūd-ı ādemīde h̃āb-ı nāz olsaydı ger nā-būd
Harām olurdı aña ‘ ālem içre zevk-i bī-dārī

- 8 Viren revnāk cemāl rūy-ı yāre ḥüsn ü anıdır
Olur mı olmasa an anda ‘ aşkıñ kār u bāzārı
- 9 Eger ağıārlar **Nāfi**‘ saña olmasalar māni‘
Olur mıydı saña mergūb yāriñ ḥüsn-i eṭvārı

Velehū

194

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 75a⁴²¹ 1 Yapar her kim ki dest-i lûṭfile bir ḳalb-i meksūrı
Şanasın kim ‘ imāret eylemişdir Beyt-i Ma‘ mūrı
- 2 Biri mesrūr u şād eyler biri mestūr ider anı
Şabāḥ-ı ‘ idden hoşdur ğarībe şām-ı deycūrı
- 3 Zülāl-i la‘ liñe dil-teşnelikden ḥaste ḥāl oldum
Kerem ḳıl sākıya devr itme bizden cām-ı billūrı
- 4 Burakmış idi mülk-i ḥüsne fitne ḥālīñ evvelde
Düşürdi ḥatır-ı ‘ uşşāka ḥatıñ şimdicek şūrı
- 5 Fürüg-ı ḥüsne ğarrālanma māh-ı nev olursañ da
Felek meyḥānesinde görmişiz çok mest-i maġrūrı
- 6 Ferāmūş eylemek emr-i muḥāl olmuş baña zātıñ
Gözüm nūrı efendim sen de añ ğāhī bu mehcūrı
- 7 Göreydim bu dil-i mehcūrımıñ **Nāfi**‘ şifā-sāzın
Olurdım ben de anıñ bende-i dil-bend-i mecbūrı

⁴²¹ 74a-74b’de yazı yoktur.

Velehū**195**

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilūn

- 1 Būlbül terennüm eyleyüb āvāza başladı
Muṭrib uşülle daḥi şeh-nāza başladı
- 2 Ehl-i niyāz cem' olıcaḥ kūy-ı yārde
Ol şūḥ-ı şīve-kār daḥi nāza başladı
- 3 Tavḫ-ı muḥabbeti taḫuban tūṭi gerdene
Ḥizmet-güzār-ı serv-i ser-efrāza başladı
- 4 Ol seng-dil çıkınca ne dem cāy-gāhdan
Murḡān-ı ḫalb-i 'āşıkı pervāza başladı
- 5 Dün kendüsin yitürmiş iken yolda şeyḫ-i şehir
Gör kim bugün mükāşefe-i rāza başladı
- 6 Şimdi biten bu dāḡ-ı derūn içre lāledir
Rāz-ı derūn-ı 'āşıkı ibrāza başladı
- 7 **Nāfi'** olunca Nef' ī-i üstād pey-revi
Siḥri düketdi şī' rde i' cāza başladı

Velehū**196**

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

- 75b 1 Nişār itdim yoluñda naḫd-i eşk-i çeşm nem ḫaldı
Hemān bād-ı hevāya şarf olındı cümle nem ḫaldı

- 2 Dükendi gitdi erbāb-ı ma‘ārif bezm-i ‘ālemde
Ne ‘irfān ehline raġbet ne şāhib-i kerem qaldı
- 3 Fenāya şarf kıldı naqd-i ‘ömr-i nāzenīnim heb
Boşaldı kīse-i vaġtim ne dīnār u direm qaldı
- 4 Sürüldi gitdi heb cām-ı sürür cümle ayağından
Bu şūristān-ı Cem’de derd ü ġam şabit-ka-dem qaldı
- 5 Kesildi ħiddeti hem aġzı döndi seyf-i dünyānıñ
Lisānı kaṭ‘ olunmuş elde bir kurı kalem qaldı
- 6 Ser-efrāz-ı bülend-āvāzlar ref‘ oldı ‘ālemde
Bu meydān içre ancaġ **Nāfi‘ā** ṭabl u ‘alem qaldı

Velehū

197

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Oldıġınca dīdemiz bir meh-likānıñ mā’ili
Oldı göñlüm şanki genc-i şāygānıñ nā’ili
- 2 Ref‘ olunca ġayrı ħāṭırdan açıldı sırr-ı ġayb
Perde-i zulmet açıldı maḥv oldı ḥā’ili
- 3 Vākıf olmaz şemmesinden zāhid-i bī-ma‘ rifet
Sırr-ı ‘aşkıñ mebhāşinden olsa biñ yıl sā’ili
- 4 Her kimiñ ṭab‘ında bir bed-ḥū ki var mümkün degil
Heft yem ābını dökseñ olmaz anıñ zā’ili
- 5 Āsitān-ı yāre kulluġ ḥūbdur şāh olmadan

Hoşca ta‘ bîr eylemiş **Nāfi‘** bu kavliñ kâ‘ili

Velehū

198

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūlūn

- 1 Maḥbūbile bir bezmde kim bāde bulundı
Tekmīl-i murādāt ol āmāde bulundı
- 2 Mümkün mi serimden gide pāmālī-i gerdūn
Bir serv-ḳade sāye-veş üftāde bulundı
- 76a 3 Gül-şende ayağ ūzre niçün itmez iḳāmet
Bir ḳāmetile serv ki āzāde bulundı
- 4 Besdir baña şimden girü bu zerdī-i rūyum
Bir dil-ber-i sīmīn-tene dil-dāde bulundı
- 5 İtdimse ne deñlü heves-i zīnet-i dünyā
Seyr it yine levḫ-i emelim sāde bulundı
- 6 Ebnā-yı zamāna anı tercīḫ güzeldir
Şol zātı ki hem kāmīl ü hem zāde bulundı
- 7 Bul cāy-ı selāmet cedeli terkile **Nāfi‘**
Rāḫat mı var ol kesde ki ğavḡada bulundı

Velehū

199

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilūn

- 1 Çok cevrler ki itmiş idi yāre ḳalmadı

Dağı arada devr iden ağıyāra kalmadı

- 2 Dönmüş degildi vefk-i murād üzre bir zamān
Çarhı kırıldı gerdiş-i devvāre kalmadı
- 3 Gül-şende itdigi gül-i ra' nāya zulmden
Batdı köki tükendi hele hāre kalmadı
- 4 Yağmalamışdı şabr u qarārım metā' ını
Şimdi hele o gamze-i tātāra kalmadı
- 5 Bir oldu şimdi dil hedefi tūr-i āhile
Artık tabīb gelmesine çāre kalmadı
- 6 Her kes kapınca tuhfe-i tüffāh-ı bahtını
Sağlar didi ki Nāfi' -i bī-māra kalmadı

Velehū

200

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fa' ūlūn

- 1 Döndi başımız bezmde peymāneye döndi
Bir bī-ser ü sāmān dil-i dīvāneye döndi
- 2 Dendānlarım bu dem perīde dehende
Beksisde olan sübhā-i şad-dāneye döndi
- 76b 3 Ser-rişte-i zülfin görüb ağıyārın elinde
Şad-çāk olub reşkile dil şāneye döndi
- 4 Dil seng-i havādişle harāb oldu o deñlü
Yıkılmış olan her tarafı hāneye döndi

- 5 Tır-i nigehe mahrem idi sīnemiz evvel
Şimdi yere geçdi o da bī-gāneye döndi
- 6 Kaşr-ı emelim sūziş-i hasretle dem-ā-dem
Tennūr-şifat yanmadı da ya neye döndi
- 7 Fānūs-ı hayāl oldu bu şeb bezme o meh-rū
Nāfi‘ daḥi devr itmede pervāneye döndi

Velehū

201

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 ‘ Aceb bu baht-ı ḥ`āb-ālūdemiz bir gün uyanmaz mı
Çerāg-ı maḳşadım bu ḥāne-i ḥātırdā yanmaz mı
- 2 Niçün ol seng-dil yārim şikest eyler dil-i zārım
Vücūdumda ḳomaz varım bu yağmadān uşānmaz mı
- 3 O tār-ı ‘ anberīn-gīsū atılmış gerdene her sū
O cānlar riştesi yāhū gelüb deste ṭolanmaz mı
- 4 Sirişk-i çeşm-i giryānım şanasın oldu ṭufānım
Hemīşe āh u nālānım ‘ aceb çarḥa ṭayanmaz mı
- 5 O şāh-ı ḥüsn-i cānāna virürler cānı ḳurbāna
O sırrı ben disem ana inanur mı inanmaz mı
- 6 Ser-i kūyında ‘ aşıḳlar bu Nāfi‘ gibi şādıḳlar
Ġamīñ cāmına lāyıḳlar içüp şevḳile ḳanmaz mı

Velehū

202

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Dem-i pīrīde gördükde bizi ol nev-civān gitdi
Şanasın cism-i bī-tābımdan ol rūh-ı revān gitdi
- 2 Semend-i nāza olduğda süvār ol nāz-perverdüm
Gürūh-ı 'āşıkı pāmāl idüb ol germ-rān gitdi
- 77a 3 Bu meydān içre pāy-endāz heb ser-firāzānıñ
Zer ü zūr ellerinde qalmadı heb germ-rān gitdi
- 4 Muvaffağ olmayan bir hayr-āşāra bu fānīde
Hemān seng-i mezār-āsā cihāndan bī-şān gitdi
- 5 Degildir vāşıl olmuş menzil-i maqşūda bir kimse
Bu rāh-ı pūr-ḥaṭarda gerçi kim çok reh-revān gitdi
- 6 Kamusı pāy-bend-i dām-gāh-ı derd olub qaldı
Gelenler bī-bekā dehr içre kimdir kāmran gitdi
- 7 Metā' -ı vaşla şāyān itmeden Nāfi' bizi ol şūḥ
Yolında naqd-i cānım virdim ammā rāygān gitdi

Velehū

203

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nesi var 'andelīb-i bī-nevānıñ nāleden gayrı
Bulunmaz gonça peymānesinde jaleden gayrı

- 2 Bu bāğ-ı ‘ālem içre gerçi çok dil-ḥūn var ammā
‘ Aceb bir dāğ-ı dil var mı benimle lāleden ğayrı
- 3 Kenār iden miyān-ı yāri bir zerrīn kemer yoksa
Çeker āğūşa meh-tābı olur mı ḥāleden ğayrı
- 4 Ḥayāl-i la‘l-i dil-dārile her şeb ḥāba varsam da
Naşīb olmaz dudağa cūşış-i tebḥāleden ğayrı
- 5 Bu ser-gerdān-ı ‘aşķile ölsem ḥāk kabrimde
Bedīd olmazdı anda şu‘le-i cevvēleden ğayrı
- 6 Ḥayāl-i sünbül-i zülfüñ çıkar mı çeşm-i pür-nemden
Bu bāğıñ olmaz âbı âteş-i seyyāleden ğayrı
- 7 Kūmāş-ı nazma Nāfi‘ yine bir şüretger olduñ kim
Bu tarḥ-ı tāze gelmez bu yere bengāleden ğayrı

Velehū

204

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Niçe biñ rūzlarım geçdi yine şām oldu
İrmedim menzil-i maķşūdıma aḥşām oldu
- 77b 2 Murğ-ı dil ḥālī şanub ‘ārız-ı yāre düşicek
Her ḥam-ı zülfı anıñ pāyına bir dām oldu
- 3 Başmadım ḥāk-i der-i meykedeye başdım ise
N’eyleyim zümre-i rindāndan ibrām oldu

- 4 Dem-be-dem tevsen-i iḳbāl idüb ser-keşlik
Görmedim ben anı bir gün ki baña rām oldu
- 5 Rūze-dār-ı ğam-ı hicrān iken bu ğazelim
Nāfi‘ā meclis-i aḥbāba bu ikrām oldu

Velehu

205

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ḳad-i nāzik ḥırāmıñ serve reftārı unutturdu
Şeker-rız-i lebiñ tūṭıye güftārı unutturdu
- 2 Ruḥuñ āyīnesi ey meh-liḳā kıldı bizi ḥayrān
Temāşā-yı cemāliñ seyr-i gül-zārı unutturdu
- 3 O dem kim boynuma geldikde sevdā-yı ser-i zülfüñ
Ḳadīmi dilde dāğ-ı ḥāl olan yārı unutturdu
- 4 O denlü āteş-i ‘aşḳıñ ki var te’sīri dillerde
Dil-i ‘uşşāḳa ḥavf-ı şiddet-i nārı unutturdu
- 5 Bülend āvāz-ı ḥüsnüñ şiddeti çıkdıkda āfāḳa
Zemīn ehline evrād ile ezḳārı unutturdu
- 6 ‘Adū-yı bed-likādan gördigim ğurbetdeki teşnī‘
Vaṭanda iltifāt-ı yār-ı ğam-ḥ‘ārı unutturdu
- 7 Bize cevri felek kim Nāfi‘ā ğurbet diyārında
Ḳılub dil-beste tā kim nazm u eş‘ārı unutturdu

Velehū

206

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Gönlüm ol kâmet-i serve yine mâ'il oldı
Gözlerim de şu gibi pâyına sâ'il oldı
- 2 Nakş-ı hattıñ ki yazılmışdı bu levh-i dilde
Eşk-i çeşmimle anı şanma ki zâ'il oldı
- 78a 3 Kabzama almak içün seyf du' âsın okıyub
Kollarım bend-i miyânına hamâ'il oldı
- 4 Vuşlat-ı yâre 'aceb var mı dir iken çâre
Hâsidiñ bed-nazarı gör aña hâ'il oldı
- 5 Pâsbân oldı derinde dil o hürşid-veşiñ
Mâh-veş Nâfi' -i bî-çâre de 'â'il oldı

Velehū

207

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Tolaldan gūşe-i çeşm-i hayâle dâne-i hâlî
Sevâd-ı sînem içre dâğdan yer kalmadı hâlî
- 2 Şikest eylerdi kadr-i hâleyi bâm-ı felek üzre
Taķındıkca o sîmîn sâķine zerrîn halhâlî
- 3 Hudâ göstermesün tîlî' teveccüh itse idbâra
Hezâr efsûnla bend eyleseñ râm olmaz iķbâlî
- 4 Şadef-veş sîne-i şıdķ içre varsa dürr-i iķlâşîñ

Hemān pīş-i vefādārānda kıl pīşe-i lāli

- 5 Dil-i sūzānımı pervāneden şor şem‘ den şorma
Bilür hāl ehliniñ aḥvālını elbette hem-hāli
- 6 Kaleminden çıkmadan cism-i nizārım kaldı nāl-āsā
Muşavvir yok yire çekmek nedendir böyle timşāli
- 7 Cihānda ḥ‘āhişin nākāmlık olsun hemān **Nāfi‘**
Serīr-i kāmranīde dilersin ‘izz ü iclālī

Velehū

208

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Rişte-i dil bağlama dünyāya her sūzen gibi
Merd iseñ geç bu ta‘ alluḡdan hemān sūzen gibi
- 2 Hār-ı ğamdan olmasun āzürde dirseñ ḥātırın
Tīġ-ı berg-i ‘īşinı tut ber-ḡafa sūsen gibi
- 3 Būsegāh-ı ‘ālem-i bālā olursañ ‘izz ile
Pāymāl-i nāzı olsañ bir şehin dāmen gibi
- 78b 4 Bāb-ı ḡaḡ olsun naḡargāh-ı yaḡin-i himmetin
Gūşe-i ġaflet gözetme cā-be-cā revzen gibi
- 5 Pür-ziyā olur mizācınıñ zücāc-ı rūşeni
İmtizāc-ı āb u āteş eyleyen revġan gibi
- 6 Bī-meşakḡat olmaġın ḥ‘āhişker-i bezm-i ḡabūl
Kure-i āteşde sūzān olmayan āhen gibi

- 7 Kılma muğber hâtırın Nâfi‘ gām-ı dünyâ ile
Sine-i şâf-ı bî-merâ ol sâha-i gül-şen gibi

Velehû

209

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Bulunur hâne-i hâtırda şafâdan ğayrı
Kârı yok yârimiziñ cevır ü cefâdan ğayrı
- 2 Nakd-i cân yoluna bezl itdigimiz cânânda
Her ne ister isek âmâde vefâdan ğayrı
- 3 Hoşka-i çerhden âzürde-dilân-ı ‘ âlem
Ne ‘ ilâc itse var anda devâdan ğâyırı
- 4 Cûy-ı eşkim ile sır-âb olunan bâğ-ı diliñ
Hâşılâtı çok olur neşv ü nemâdan ğayrı
- 5 Görmedi suçdan özge gözime rûşen-dil
Bahtıma hem dem olan var mı mesâdan ğayrı
- 6 Nakd-i cân virdigimiz kaldı hemân kîsemize
Esmedi başımıza bād-ı hevâdan ğâyırı

Velehû

210

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Bir kişiniñ ola yıldızı dışı
Merdler içre güzel olur işi

- 2 Her işe viren sükūnetle qarār
Olur elbette ziyāde cūnbūşi
- 79a 3 İntikāmın alsa düşmenden o kim
İner elbette yüreginiñ şişi
- 4 Şāhib-i düşmen gözin açmak gerek
İhtiyāt üzre hemān şubḥ u ‘aşī
- 5 Hāle-veş āgūşa almak ḥūbdur
Bu felek evcinde bir māh-veşi
- 6 Yār ḳaddin göricek gül-zārda
Ṭaḳdılar yere o serv-i ser-keşi
- 7 Nāff‘ ā her ādemiñ kārı degil
Söylemek böyle bu nazm-ı dil-keşi

211

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Dile her bir taraftan ceşş-i ğam geldi hücūm itdi
Ferah leşkerlerin sürdi bizi ehl-i hūmūm itdi
- 2 Felek Ya‘ ḳub-veş koydı bizi bir beyt-i aḫzāna
Cemāl-i Yūsufdan devr idüb ehl-i ğumūm itdi
- 3 Hülāgüle müsāvāta o şāhım olmayub rāzı
Baña ḥāş itdi evvel şoñra bī-dādın ‘umūm itdi
- 4 Bizi nār-ı firāḳa ol ḳadar kim yaḳdı yandırdı

Felek ayırdı bir şîrin dehenden şanki mûm itdi

- 5 Çıkarıdı bizi berr-i Şâm'dan heb itdi hûn-âşâm
Kudûmümüz düşürdi sâha-i Mısr içre şûm itdi
- 6 Kirâm-ı nâs içre 'özrimiz maqbûl iken evvel
Bu yerde nezd-i bî-inşâflar içre melûm itdi
- 7 Degildir kimseden bunca felâket ser-güzeştinden
Ne itdiyse baña bed ṯali' ü naḥs-ı nücûm itdi
- 8 Olurken gül-şen-i 'âlemde bülbüller ile hem-dem
Gurâb itdi qarînum hem-demûm âvâz-ı bûm itdi
- 9 Ne taşlar yağdı başına felekden Nâfi' -i zârîñ
Anıñ'çün kırdı zincîr-i cünûn çerḥa şütüm itdi

Velehû

212

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 79b 1 Pertev-efşân olalı 'âlemde ol serv-i sehî
Mülket-i hüsn ü bahânıñ oldur ol şâhenşehi
- 2 Nûr-ı hüsn-i yârdandır bu hicâbı gâlibâ
Şanma bî-hûde zemîne geçdigin meh-rû mehi
- 3 Oḡunur mevzûn dîvânım daḡı ḥaşr olsa da
Ḥāk-i ḡabrimden güzâr eylerse ol serv-i sehî
- 4 Ḥikmet ile pür durur her devresi içre anıñ
Şanma kim bu gerdişi eflâkiñ olmuşdur tehî

- 5 Şi' rden lezzet-bağış olmaz olmasa ol kimse kim
Vākıf-ı sırr-ı dehān mū-miyānıñ āgehī
- 6 Ser-firāz-ı dehr-i mümtāz olma lāyık mı aña
K'olmaya bir serv-i kıddiñ pāyınıñ hāk-i rehi
- 7 Hāme-i mu' ciz-beyānım ' ayāndır **Nāfi' ā**
Oldığım meydān-ı nazmıñ merd ü hūb u eşbehi

Velehū

213

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Kāpusında o şāh-ı hūsnūñ ol dem niçe dem şāki
Müfid olmadı ancak baña kaldı oldığım bākī
- 2 Baña benden ziyāde sūz-ı hasretle yanardıñ sen
Derūnum āteşiniñ zerresin olsam hāki
- 3 O deñlü serzenişler eylemezdi ' aşık-ı zāra
Egerçi zerre deñlü zāhidiñ olsaydı idrāki
- 4 Vücūdum kaldı ğurbetde gönül hāk-i mezelletde
Şavuşdı dūd-ı āhım şimdicek nüh-tāķ-ı eflāki
- 5 Vücūd-ı ' aşıkān olmuş ' anāşırdan geçüb pūr-nūr
Olarıñ başka şeydir āb u bād u āteş ü hāki
- 6 Unutmuşlar ğanīler rūzede işār u iṭ' āmı
Hemān takvīm-i ' ālem içre tutmuşlar bir sākī

- 7 Ne deñlü nuşh kılsañ bed-nijāda eylemez te'sīr
Yusañ ger heft deryā ile olmaz pāk nā-pāki
- 8 O şāhiñ geçmedi bir gūşe-i dāmānı dest üzre
İrişdi tā girībān üstine dāmānımıñ çāki
- 9 İder bu 'ālemi seyl-i sirişkim ğarķa-i gird-āb
Eger bir yol açarsam **Nāfi' ā** bu çeşm-i nem-nāki

Velehū

214

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 81a 1 Görmedim bu ğam sarāyı içre bir dil-ħurremi
Bulmadım esrārım ifşā idecek bir maħremi
- 2 Naķd-i vaķtiñi binā-yı 'ömre şarf itmek neden
Sen mi ābād idecekdin bu ħarābe 'ālemi
- 3 Gelse bir bezm-i şafāya nāgehān peyk-i sürūr
Der-^ç aķab ħāzırdır anıñ başmaĝa ceys-i ğamı
- 4 Her ne tedbīr ile mecrūħu'l-fu'ād olsañ eger
Dest-i taķdir ile yapılmışdır anıñ merhemi
- 5 Şübhe yokdur āħiri nār olmada dinārınıñ
Ĥātır-ı derhem ider dünyā-yı dūnuñ dirhemi
- 6 'Ālem ehli bir yere cem^ç olsa da itse 'ilāc
Kimseler ķādir midir redde ķazā-yı mübremini
- 4 Pür-ĝubār olsa gerekdir ķehre-i baħtı anıñ

Dest-i cebr ü kahr ile tekdır idenler ādemi

- 8 Hakk’a teslīm-i umūr itmekden özge **Nāfi**
 ‘ Ālem içre bulmadım hiçbir tarīk-i eslemi

Velehū

215

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

- 1 Kimi gördük ki bu cām-ı cihānıñ oldı mesrūrı
 Şafā vü ‘İşine degmez anıñ ser-sām u maḥmūrı
- 2 Ne deñlü rüşenā eylerse çeşmiñ rüz-ı rüşenden
 Verāsından ider zāhir sevād-ı şām-ı deycūrı
- 3 Nazar kıl Rüstem ü İsfendiyār’ından alub ‘ibret
 ‘ Aceb gūş itmediñ mi kışsa-i ḥaḥan u fağfūrı
- 4 Çekil bir gūşe-i vaḥdetde eyle Ḥālīk’a ḥizmet
 Karīb eyler seni dīdār-ı Hakk’a ḥalkdan dūrı
- 5 Bu deñlü devlet ü dārātile geçdi yere Dārā
 ‘ Aceb āyīne-i İskenderiñ qalmış mıdır nūrı
- 6 Tururken şerbet-i düşābdan ḥoş-āb itmek nūş
 Nedir telḥī-i murdār ile içmek āb-ı engūrı
- 81b 7 Külāh-ı iftiḥār-ı hem-ser-i çarḥ eyleyen serler
 Yatur zīr-i zemīnde terk idüb gavğa ile şūrı
- 8 Şunar bir cām-ı zehr-ābın soñında **Nāfi**‘ā devrān
 Egerçi gösterir evvel saña ser-şār-ı billūrı

Velehū

216

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

- 1 ' Ālem-i ıtlāk ol gün kim baña meşhūd idi
Olmadan kayd-ı hayātile baña mevrūd idi
- 2 Sa' d u naḥsı yoğidi ṭālī' de çarḥıñ zerre-veş
Vaḳtimiz ḥāndān u ḥurrem kevkebim mes' ūd idi
- 3 Būd u nā-būdı dü kevnüñ bir idi yanımda heb
Cism ü cānımdan hayātım varlığı nā-būd idi
- 4 Bīm ü ümmīd-i recādan ḥavfdan bī-bāk olub
Şevḳ-i bī-ḥadd ü şümār ü zevḳ nā-ma' dūd idi
- 5 Olmuş idik bezm-i ' adem iḳlīmīniñ sulṭānı kim
Başımız üstinde bir zıll-i hümā memdūd idi
- 6 Bize feth olmuş idi niçedir dārü's-sürūr
Rūy-ı iḳbāle o dem ebvāb-ı ğam mesdūd idi
- 7 Öyle bir bāzārda itmiş idik dād u sited
Nāfi' ā ol cāy-gāh içre işim pür-sūd idi

MIŞRDA ḤAKĀK AḤMED EFENDİNİN TAŞ ÜZERİNE NAĞŞ
EYLEDİKLERİ EBYĀTDIR⁴²²

217

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

⁴²² Derkenar: Ġazeliyyātdan ma' dūddur.

- 82a 1 Hudā halk itdigiyçün ahsen-i takvīmde insānı
Anıñ'çün hüsni-i hattı eylemişdir aña erzānı
- 2 Nuķüş-ı kevnı kılınmış sırr-ı zāt-ı vaḥdete maẓhar
Bu keşretden ider ma' lūm erbāb-ı naẓar anı
- 3 Olaldan Levḥ-i Maḥfūz üstine şun' -ı kalem cārī
Mu' alla qadr kılınmış hüsni-i hattı ol kerem-kānī
- 4 'Ulūm-ı evvelīn ü āḫirīne ālet itmiş Haḳ
Kalemdeñ zāhir olmuşdur niçe esrār-ı Sübhānī
- 5 Kitāb-ı kā'ināta zeyn virmiş kilik-i quḍretle
Dü şakḳ ḥāmeden çıkmış hezār āṣār-ı Rabbānī
- 6 Kalem naḳş itmeseydi şafḥa-i evrāk-ı ekvāna
' Aceb kim keşf iderdi nūkte-i āyāt-ı Qur'ānı
- 7 Egerçi sifle meftūḥdur heb kişver-i İslām
Kalem zabt eylemişdir līk bu iqlīm-i şāhānı
- 8 Huşūşa dilber anıñ zāhir olan hattı ' izārında
İder pür-şevḳ rüşen-dil hemīşe dīde-i cānı
- 9 N'ola āb-ı ḥayāt aḳsa dehānından anıñ her dem
Anıñ'çün eylemişdir cāy-gāhın beyt-i zulmānı
- 10 Beyāzı- şafḥaya zīnet viren hüsni-i sevādıdır
Hudā kādir çıkarır tīre şebden şems-i nūrānī
- 11 Süṭūr-ı nüṣḥa-i ' ālem olurdu ser-be-ser nā-būd

Egerçi olmasa kilkiñ seri üstinde pūyānı

- 12 ‘ Aceb kim tīşesi bir merd-i kāmīl pīşe-ver dir kim
Niçe ma‘ nā çıkarur qazsa bir kez kām-ı imkānı
- 13 Eger qat‘ -ı lisān itseñ de sende hāme-veş **Nāfi‘**
Olurduñ feyzile iqlīm-i ma‘ nānıñ sūhandānı

218

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün,

- 1 İliñ çifte öküzinden bizim bir tınamız yegdir
İliñ hırmenlerinden tā bizim bir dānemiz yegdir
- 2 Kibārıñ maṭbahında ṭabaḥ olan güc ile güllācdan
Bizim ocaḳda bişen qayğısız qayḡanamız yegdir
- 3 Bütün Anaṭolu içinde olan begile paşadan
Bizim Rum illerinde çalgıcı çengānemiz yegdir
- 4 Gice şoḥbetlerinde findıḳ u fıstıḳ bulunmazsa
Pişüb āteş içinde çatlamış kestānemiz yegdir
- 5 Feraḥ günleri içre ya sürür diye çağırmaḳdan
Keder-i fikr itmege tenhāca bir ḡam-hānemiz yegdir
- 6 Hikāyāt-ı ‘ acīb-i kışsa-i Şīrīn ü Leylādan
Gice ḡam-hānemizde bir qurı efsānemiz yegdir
- 167a 7 Düḡün hengāmesinde saz u sözler ḡuş kıılmaḳdan
Şadā-yı āh-ı nāye uydırub eḡḡānemiz yegdir

- 8 Hezerān ehl-i ‘aqla ḵul olub maḥkūm olmaḳdan
Çıķub dīvānda ḥūkm itmege bir dīvānemiz yegdir

**SER-‘ASKER PAŞA İLE İSKENDERİYE’YE VARDIĞIMIZDA
YAZILMIŞDIR**

219

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Sāye-i ser-‘ askerīde heb şağīr ile kebīr
Vefķ-i dil-ḥ‘āh üzre olmuş her biri bir cāy-gīr
- 2 Kimi ‘ālī kaşrda olmuş şerefle müstekin
Kimi ‘izz ü nāz ile olmuş serīr üzre qarīr
- 3 Her kesin ḥālince başt olmuş bisāṭı altına
Heb pūr olmuş cümle mefrūşātla bālā-yı zīr
- 4 Līk bu ḥāṭṭāṭile bī-çāre ‘āciz **Nāfi‘** iñ
Anlara olmuş ḥaşīriñ üsti tâ bīse’l-meşīr
- 5 Çünkü yokdur anlarıñ aḥvālını eyler su’āl
Haḳ Te‘ālā anlara olsun hemān ni‘me’n-naşīr
- 6 Yaz günü yatmaḳ ḥaşır üzre egerçi ḥoş durur
Līk taḥta kehle sinek şabrı bir emr-i ‘asīr
- 7 Çünkü herkes buldıḡı bisāṭa oturmuş hemān
Bulmadıḳ bir şey konaḳlar içre biz ġayr ez-ḥaşīr
- 8 Āh kim bir şāhibü’l-ḥayr olsa da ḳoysa idi
Altımızda bir bisāṭ itseydi mebsūṭu’z-zamīr

- 9 Olsa idik bārī erbāb-ı tecerrüdden hele
Eyler idik böyle yerde kalmadan hazz-ı vefır

ĞAZEL

220

Fā' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Bī-vefā yāri yār olur şandım
‘Ahdine üstüvār olur şandım
- 2 ‘Arz-ı hāl eyledim rikāba düşüb
Kaydımız der-kenār olur şandım
- 3 ‘Aşkıñ olmazmış ihtiyārı hiç
‘Āşıkā ihtiyār olur şandım
- 4 Mekş ider şan bu çarḥ-ı devvārı
Devrine ber-ķarār olur şandım
- 5 Mīve-i vaşl-ı yāri kıldım ümīd
Tā anı āb-dār olur şandım
- 6 Kayd-ı dünyāya aldanub kaldım
‘Ālemiñ soñı var olur şandım
- 7 Nāfi‘ ā bāğ-ı dehr-i fānīniñ
Her nihālinde bār olur şandım

ŞEB-İ YELDA MEŞHŪR BEYTİNİ AḤBĀBDAN BİRİSİ TAZMĪN İÇİN RİCĀ
EYLEDİKLERİNDE YAZILMIŞDIR

221

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 172b 1 Kimi gördüñ bu cihân içre gelür rāḥatdır
Aña elbette ğam u ḥüzn ü keder ‘âdetdir
- 2 Kim ki bāsmış bu belā dārına bir kerre ḳadem
Bil ki başına gelen derd ü ğam u ḳasvetdir
- 3 Bā-ḥuşūşa o kesin ḥālî yamandır kim anıñ
Rûz u şeb çekdigi heb bār-ı ğam-ı ğurbetdir
- 4 Görmemiş kimse vefāsını bu çarḥ-ı dūnuñ
Şanma dārū diyü virdigi saña şıḥḥatdır
- 5 Nüşı nış ile mürekkeb emeli cümle elem
Devletiniñ şoñını fıkr eyle gör kim letdir
- 6 ‘Ömriñe olmasa da çarḥda ḥadd ü ğāyet
Vaḳti geldikde şanasın k’anı bir sâ‘ atdır
- 7 Bu fenā devleti olmaḳda fenāya mülḥaḳ
Ahiret devletini iste ki ḥoş devletdir
- 8 Dār-ı bî- āḳibeti dā’ durur dünyānıñ
‘Ālemiñ bār-ı ğamın çekme şaḳın şıḳletdir
- 9 Düşme sevdā-yı ser-i kākül-i zülf-i yāre
O da bir ṭurfe cünün özge ğam u ḳasvetdir
- 10 Dāne-i ‘ömri hebā itmededir gerdiş-i çarḥ
Āsyāba geleniñ kārı da bā-nevbetdir
- 11 Ayağıñ bağlamada rişte-i ṭül u emeliñ

Kim ki bu ħabli keser aña büyük devletdir

- 12 Bu küdürāt senin toğmadan ol toğdı
Senden ayrılmaması eski ħadīm ‘ādetdir
- 13 İstemez ‘āķil olan şād ola bu dünyāda
Hem-çü dīvāne iden herkesi bu ħafletdir
- 14 Şehrden şehre gezüb māh-veş olma rüsvā
Şöhret-i ħalk bilürsin ki begim āfetdir
- 173a 15 Eyleseñ künc-i ħafāyāda ħanā‘ atle sükün
Bī-tekāpūy gelen pāyīña çok kısmetdir
- 16 Seng-i a‘ dāya seniñ sīne-i şabriñ var ise
Ķıl taħammül ki o iş cān u dile minnetdir
- 17 Vaħdet-i zātını Ħaķķıñ ider işbāt-ı vücut
Görinen şüret-i eşyādaki bu keşretür
- 18 Reddi nā-mümkün olur gelse eger tūr-i ħazā
Anı zīrā ki atan saña yed-i ħudretür
- 19 Bu fenā dārda ger biñ yıl iķāmet itseñ
Yine bir gün idecek kār seniñ rıĥletür
- 20 Söylemişür saña bu beyti bir üstād-ı süĥan
Nāfi‘ ā ħālī bu beytile anıñ müşbetür
- 21 Şeb-i yeldāyı müneccimle muvaķķit ne bilür
Mübtelā-yı ħama şor kim gice(ler)⁴²³ ħaç şā‘ at

⁴²³ Orijinal metinde صور کم کیجه olarak geçen ifade şor kim gice(ler) şeklinde okunmuştur.

ĠAZEL-İ HEVĀYĪ

1

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn

- 1 Kaçdıñ bu Mışrdan yine sen Şāma mı düşdüñ
Gündüz mi ulaşdıñ yaħud aħşāma mı düşdüñ
- 2 Atılmış idiñ hem-çü şapan taşu hevāya
Şehr içre şokaqlara mı ya tama mı düşdüñ
- 3 Bozacılara bir daħi düşmem didiñ ammā
Cem' iyyet-i fellāħile ibrāma mı düşdüñ
- 4 Çengāneleriñ düginine da' vet olunduñ
Tavul ile zurna ile ikrāma mı düşdüñ
- 5 Tutduñ orucu başdan ayağa Ramazānda
Şimdi heves-i lu' bile bayrama mı düşdüñ
- 6 Pervendelik ile medħ olunurduñ il içinde
Gerden kelek ile yine dūšnāma mı düşdüñ
- 7 Bu deyr-i fenā içre Hevāyī niçe demler
İrmeni keşişi gibi eşnāma mı düşdüñ

HEVĀYĪ

2

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

- 1 Vücūdumda yigitlik olmamağ cānsızlığımdandır

Yüzimde bu ʔarāvet yoklığı ʔansızlığımdandır

- 2 Bu deñlü acıķub ʔarnım ʔağırub āh ʔekmekden
Şabāḥ aḥşamlarda ʔoķ gelür nānsızlığımdandır
- 3 Elimde bardağıımı ʔoldururken düşdiğim cānā
Ayağıım dolaşub yollarda ız‘ ānsızlığımdandır
- 166b 4 Ğarib yigitlik ile gezmemiz heb köylerin Mısr’ın
‘Uyūn-ı nāsda yek zerrece nānsızlığımdandır
- 5 Şovuk şıcaķ dimeyüb yaz u kışda cübbesiz gezmek
İki şaltayla malṭa daḡi ‘irfānsızlığımdandır
- 6 Babasız bir ʔocukķen yine babalandığıım ḡalka
Edebsiz oturub meclisde erkānsızlığımdandır
- 7 ʔapağıı atdı gitdi her ne kim var idi kīsemde
Aşımız pişmedigi şanma ʔazğansızlığımdandır
- 8 İşerdim ben ṭabībiñ baķduğı ʔarureye ammā
Baña bunca tekāsil cümle dermānsızlığımdandır
- 9 Beg ü paşa olub da göñlüm ister ʔoķ gezüb tozmaķ
Ne ʔāre at ʔatır ʔadırla sāyvānsızlığımdandır
- 10 Bizim kör ḡane içre dört yaña seyr itmeyüb yatmaķ
Baķar bir pencereyle daḡi eyvānsızlığımdandır
- 11 Bu ḡaristān-ı ‘ālemde Hevāyī ʔorķusız gezmek
ʔayış ṭonile güleşci gibi dāmānsızlığımdandır

ĞAZEL-İ HEVÂYİ

3

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 171b 1 Kırık bardaklarım var evde ammā şerbetim yokdur
Çanak çömlek çok ammā maṭbaḥımda ni' metim yokdur
- 2 Meger kim kara tağdan artık imiş kıymet ü qadrim
Şanurdım yārimiñ yanında aṣlā şikletim yokdur
- 3 Güleşcilik idüb çok para cem' itmek idi kaşdım
Velikin bir çöpi kaldırmağa hiç kudretim yokdur
- 4 Sürüldümse yeñi aylar mişāli şehrden şehre
Bi-ḥamdi'llāh hele şimdi o deñlü şöhetim yokdur
- 5 Harem ağaları elim öpüp başına qorlar heb
Beg ü paşalarıñ yanında şanmañ hürmetim yokdur
- 6 Uzun Çarsūda bir dükkān açub olur idim hoş ḥāl
Elimde n'eyleyem sermāyem ile şan' atım yokdur
- 7 Nedir firfir tolaşmak iki çuval ardıñ ardınca
Bu yıl degirmeni içre benim bir nevbetim yokdur
- 8 Uşandım her bir işden n'ola bir sâ'ī olursam da
Ne çāre gitmek içün yola seyr ü sür' atım yok
- 9 Ğarīblik yazusu evvel yazılmış başıma cānā
Anıñ bu yād illerde aṣlā rağbetim yokdur

- 10 Neseble iftiḥār itmek baña ḥoş iş idi ammā
Velīkin bir şeref ehline ḳaṭ‘ ā nisbetim yoḳdur
- 11 Çok işler çıkarub birbirine dehr ḳatardım ben
Biraz māl u ‘asākırle elimde fırsatım yoḳdur
- 12 Oruc vaḳti gelüb herkesle imsāk eylerim ammā
Ne çāre ḳoynum içre bakmaḡa bir sâ‘ atım yoḳdur
- 13 Nizām içre girüb de biñ başı olmak idi ḳaşdım
Alaylarda velikin giyecek bir kisvetim yoḳdur
- 14 Hevāyī māl-i ḥülyālarla ṭoldurdum ṭaḡ u ṭaşı
Bi-ḥamdi’llāh hele bu yolda şimdi ḥissetim yoḳdur

3.3.10. Kıtalar

Ḳıṭ‘a

1

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 2a İsm-i pāk-i Ḥaḳla ben dīvānı itdim ibtidā
Eyledim nazm-āverānıñ işrine tā iḳtidā
Nüşa-i ‘ālemde zıkr-i ḥayr ile yād olmadır
Bunca eş‘arı yazub dīvāna virmek intihā

Ḳıṭ‘a

2

Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilün Fā

Dīvān-ı ma‘ārifde çün itdim da‘vā
Oldı sözümiñ lafzları bī-ma‘nā
Dīvāneligim eyle ḳıyās andan kim

Bî-hûde biraz sözleri itdim imlâ

ḲİṬʿA-İ ŞERʿİYYE DER ḤARF-İ ELİF EZ İBTİDÂ

3

Fâʿ ilâtün Fâʿ ilâtün Fâʿ ilâtün Fâʿ ilün

- 104b 1 Teñri adı Şiriz-i Sebzir ü Yezdân-ı Hudâ
Her işe lâzımdır anıñ ile kılmak ibtidâ
- 2 Eyleyen ketm-i ʿademden bu vücūd-ı ʿâlemi
Yaradıcı âferînde büzürgi Kibriyâ
- 3 Vaşfıdır Perverdigâr Girdigâr Âmirz-kâr
Bu şıfatla olması mevşûfdur aña sezâ
- 4 Mâsivâʾllâhıñ muḳarrerdir fenâsı kevnde
Hem daḫi pâyende bâḳîdir hemîşe dâʾimâ
- 5 Görici binâ vü bilici ulû büzürg
Ḳudret ü ʿilmi kitâb-ı kâinâta âşinâ
- 6 Hâşş ü ʿâm üzre anıñ her dem ʿatâsı ʿâmdır
Merḫametlü mihribân pādâş ḫayr ile cezâ
- 7 Rızḳ rûzı anı irişdirici rûzî-resân
Bendegânından dirîğ itmez anı şubḫ u mesâ
- 8 Ḳul olana her nefes içre daḫi şâyestedir
Şükr ü ḫamd oldu sipâs u râstâ medḫ u senâ
- 9 Toğrı sözlü râst-gü vü ḫaşver peygamber Resûl
Cenâb- Ḥaḳdan be-her ümmetlere olmuş ʿatâ

- 10 Cümlesi meb' ūş bilḥaḳdır velākin eşrefi
Hem Muḥammed der-sütüde ber-güzide Muştafā
- 11 Yaz nüvīs oḳu be-ḥān Ḳur'ān nevī ḫalış be -gūş
Bir nefes taḥsīl-i ' ilm itmekden olmasın cüdā
- 12 Pend-i pīrānı ḳabūl it itme zāyi' gevherīn
Diñle bişnev añla deryāb oldı şod lāyık sezā
- 13 Merdüm ādemdir cüvān-merdi şaḫāvet vir bide
Bu şıfatdır merdüm-i sencīdeye ' ālem-bahā
- 14 Rūyīña cennet ḳapusın fetḫ idermiş şübhesiz
İnerdi Ḥaḳ yolına virgi maḫallinde be-cā
- 105a 15 Uçucu perrende olmuşdur melek adı sürüş
Zıkr ile tesbīḥdir kārı olarıñ dāimā
- 16 Mü'min olan kimseye lāzım ḫulūş-i ḳalbile
Hem inanmaḳ bāverīden lāyık u cāiz revā
- 17 Kīş milletdür şeri' at rāh-ı dīn rūze oruc
Farzdır tut sen anı vaḳtinde bī-reyb ü riyā
- 18 İtmeyen noḳşān dilinden zıkr-i Ḥaḳ dindi aña
Hem yegāne kūy-ı mü'mindir dūrūd oldı du' ā
- 19 Mescide mezkēt dinür dāḫi ezān bāng-ı namāz
Da' vet-i Ḥaḳḳa icābet içün iderler nidā
- 20 ' Ālem içre saña kimdir diseler eşrāf-ı nās

Di imāma pīş-i namāz hem uyulmuş pişvā

- 21 Cāhil ü nā-dān mürāyi şūfīye sālūs di
Böyle ādemlerden olmağ dūr lāzımdır saña
- 22 Ayağı tozu revādır gelse sürsek çeşmiñe
‘İffet ehli pāk-i dāmen ehl-i taqvā pārsā
- 23 Rüst-hiz oldu kıyāmet cennet dirler behişt
Girecekdir ehl-i imān rüz-ı maḥşerde aña
- 24 Ehl-i küfr için daḡi ḡāzır olan ol rüzda
Duzaḡ olmuşdur cehennem adı kurtulmuş rehā
- 25 Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün veznidir baḡr-i remel
Ḥıfz idüb tekrār kıl bu nazmı her şubḡ u mesā
- 26 Nefsiñe virme kesel bu dehr-i fānīden kes el
Eyle ‘ilmiñle ‘amel tā olmaya sa‘yiñ hebā

ḲİṬ‘A-İ ZİBENDE-İ RENGİN-EDĀ

4

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

- 105b 1 Baña merā sāña terā sīz şemā
Gelmemeñiz yā ne içündür bañā
- 2 Ol şeh-i ḡüsnüñ varırız yanına
Ben men ü biz mā u aña mar ü rā
- 3 Sen tū merv gitme vü benşīn otur
Başımız üzre yeriñiz var şehā

- 4 Maḳdemiñe muntazır itme bizi
Ez-burūy gider iseñ gel beyā
- 5 Böyle çenīn öyle çanān çün gibi
Cānını cānāneye itmek fedā
- 6 Böyle iken itmemesi ‘āşıkıñ
Çīst nedir ān o niçün çerā
- 7 Niçe cesān mişl besān bil bedān
Kimseye yokdur bu cihanda beḳā
- 8 Boş yere bu çerḥ ḡamın çekme hiç
Bes yetişür besī vü besā
- 9 Düşkün olan ‘āşıkā üftāde di
Rāh-ı tālebde niçe şāh u gedā
- 10 Niçe dili şayd ider ol şāh-bāz
Daḥi gönül ḳapucıdır dil-rübā
- 11 Duḥt kıza bekciye pervān di
Ḳapuñı bekler niçe şubḥ u mesā
- 12 Ḳaṭ‘-ı ümīdile tırana dinür
Ḥādim āḡadır daḥi ḥāce serā
- 13 Zengin olan şaḥşa tüvān-ger dinür
Şanma ki faḳr ehline virsün ḡidā
- 14 Gözyaşı ḥūn-ı cigeridir anıñ

Behre naşīb oldı dilenci gedā

- 106a 15 Hāne-i dervīş faķīriñ evi
Kimse varub başmaz o dār içre pā
- 16 Kimiñ elinden gelür aña açā
Eski haşır anda kühen buriyā
- 17 Aşcıya āşpaz di yimek ħurdenī
Ādem olan kimseye lāzım ğidā
- 18 Lāyık olan şükr-i ni‘am herkese
Sır toķ ac gürisne vü nāşitā
- 19 Pek eyü ħelvā imiş efrūşe hem
Ehl-i mezāķa anıñ ekli şifā
- 20 Ehl-i seĥā süfresiniñ zīneti
Şelle lapā tefşüredir baklavā
- 21 Diñler iseñ nuşĥ iderim ben saña
Güşıñı tutsañ n’ola benden yaña
- 22 Saña babañ bile bu pendı dimez
Ger şenevī pend künem men terā
- 23 Müfte‘ ilün müfte‘ ilün fā‘ ilün
Saña bu yolda ben olam reh-nümā
- 24 Görme yüzün cāhil olan kimseniñ
Ehl-i ma‘ārifle görüş dāimā

ꞐİTꞐ A-İ DİLKEŞ PÜR CÜNBUŞ HÛB U RA‘NÂ

5

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Boy kıadd toğrı sehî pek yakışıklı zîbâ
Dil-rübâlar revîşı zînetidir bu hâkķā
- 2 Seyr-i gül-zârda pek hoş gelür üftâdelere
Şalınub gezme hırām u yüce oldu bālā
- 3 Hareket cünbüş ü refitār u şalınmak yürimek
Nāzenîn zümresine bu dağı bir hoşca edā
- 106b 4 ‘ Āşıkānîñ dil-i maĥzûn-ı feraĥ-baĥşāsı
Dil-beriñ cılvesidir nāz u girişme tîbā
- 5 Göñül eglencesi maĥbûba dil-ārām dinür
Ķalb-i ‘ uşşāķda her demde iden cılve-nümā
- 6 ‘ Ālem içre o şeh-i ĥüsne disem lâyıķdır
Ya‘ ni yek-tā yalñız bir eşi yok bî-hemtā
- 7 Dindi sâzende rāmişger tanbûra se-tā
Mey ü maĥbûbla bezm ehline virdikde şafā
- 8 Zevķ u şevķin n’ola rindānîñ iderse müzdād
İrlamak nağme ile oldu sürûd ü ĥînā
- 9 Beñzemek mânden ve hem öyle dimekdir kıalmaq
Menzil-i yârda bu kelb raķîbîñ ne revā
- 10 Gezmesi kūy-ı dil-ārāda dađı ađyārîñ

Miṣl mānend gibidir meṣelādır gūyā

- 11 Bād olsun ola bāṣed ne-ṣeved olmaz hem
Yārimiz var ola her demde yok olsun ruḳebā
- 12 Böyledir kārı cihānın gehī ṣādī gehī ğam
Verna yoksa belī ārī ‘acebādır āyā
- 13 Rūz gündüz bugün emrūz geçen gün di rūz
Dil ḥayāl-i ḥatt-ı dildārdadır ṣubḥ u mesā
- 14 Ne kadar cev̄r ü cefā çekse uşanmaz ‘āşık
Şeb gice bu gice im-şeb daḥi yārın ferdā
- 15 Şüste yaykanmışsa ḥammāme dinūr germ-ābe
Zevḳi gitmez anıñ aḥbābile hiç şayf u şitā
- 16 Bā-ḥuṣūṣ ābı anıñ ‘ayn-ı şifādır bedene
Derlemiştir daḥi ḥūy-kerde vü eyrāzīrā
- 17 Peşm yūñ penbe pamuḳ nerm daḥi yumuşaḳdır
Bunları pister ü bālin vü devāc itse sezā
- 18 Zīr ü bālāsına lāyık da budur ḥāneleriñ
Seng tāş saḥt ḳatı mermere dirler ḥārā
- 107a 19 Oldı āyinede gelici vü revende gidici
Ḥānemiz içre misāfir ne güzeldir cānā
- 20 Ḥacılar zümresine daḥi budur hem ‘ādet
Reft getūr gelūr āyed hem ayakdaş hem pā

- 21 Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün
Böyle herkes bulamaz Vehbîye pākize-edā
- 22 Pestde qalma hemān eyleme 'ömrün zāyi'
Eyle taḥṣīl-i hüner tā ola qadriñ a' lā

**VEHBÎ EFENDÎ MERHUMUÑ TUHFESİNİÑ BİR KİT'ASINA İŞBU TELMÎ' -
İ LAṬİF YAZILMUŞDIR**

6

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āsumān gökdür güneş hūrşīd mihr ü āfitāb
Rüy-ı arz üzre gelübdür heb bulardan āb u tāb
- 2 Āsumān üzre gice zīnet virenler hem budur
Yıldız aḥter māh ay aydınlığıdır māh-tāb
- 3 Uyanık bī-dār mızgıanmış ğunūde uyku ḥ'āb
Halk iderler gicede anıñla rāḥat iktisāb
- 4 Pister ü bālin içinde bī-namāzān-ı cihān
Uyumuş ḥ'ābīde dūnki gice dūş düşde ḥ'āb
- 5 Heybet ü ḥaṣmet şükūh a' lā demek vālā imiş
Şāhlar bunlar ile revnaq bulur bī-irtiyāb
- 6 Sāye-i şāhānede bulduqları niçe kesin
Cāh manşıbdır murādına irendir kām-yāb
- 7 Tāb tāqat pīç büklümdür tolaşıkdır daḥi
Tār-ı zūlf-i ḥüsn-i ḥübāna budur ḥüsn-i nişāb

- 8 ‘ Āşıkān sevdā-yı zülf-i yāre bend olmuş gibi
İştılāḥ olmuş dinür fikr ü telāşa pīç ü tāb
- 9 Fāş zāhirdir ḥaber ma‘ nāsı peygām u peyām
Gelse bir sâ‘ī meserretle saña itse ḥiṭāb
- 10 Saña vācibdir aña ikrām ile iḥsān ile
Oldı pürsiden su’āl itmek daḥi pāsuh ḥ’āb
- 11 Bulaşık ālāyiş alüden bulaşmağdır daḥi
Ehl-i İslām eylemezler bu şıfâtı irtikāb
- 12 Kālbiñi pāk it disünler tā ki vaşfıñda seniñ
Ḥālîş ü şāfî u ḥāşıñ oldı heb mefhūmı nāb
- 13 Āramiden diñlenüb eglenme şabr oldı şekīb
Enbiyā u evliyā ‘ ādātıdır bī-irtiyāb
- 14 Mel‘ anet-kār u şeyāṭiñiñ daḥi kārı budur
Pek yelüb gezmek tekāpū ya‘ ni ivmekdir şitāb
- 114a 15 Āb-gīr olmuş şu cem‘ oldığı yer talab hem
Teşne diller anı cem‘ itmekden itmezler ḥicāb
- 16 Un iderse kendimi fikr-i daḳīḳ ile ne ğam
Āsiyā-gerdir degirmenci degirmen āsiyāb
- 17 Dest-ḥūşumdur getürdüm ḥıṭṭa-i Īrāndan
Cān u dilden aña meftūn olsa lāyık şeyḥ ü şāb
- 18 Olmamışdır bāfte bu kār-gāh-ı Rūmda
Kāle-i mülk-i ‘ Acemdir bu kitāb-ı müsteṭāb

3.3.11. Rubâiyyât

ḤURŪF-I TEHECCĪ ÜZERİNE YİĞİRMİ TOKUZ KİT‘ A RUBĀ‘İYYĀT TAḤRĪR OLUNMUŞDUR

1

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilün

- 101b 1 Ey kâinât naķışların vār iden Ḥudā
Mir’at-ı dilden itme şafā rengini cüdā
Tevḥīd ü fikriñ ola derūnumda cāy-gīr
Her bir işimde zıkrin idem tā ki ibtidā

Rubā‘ī

2

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilün

- 1 Biz gerçi olmuşız bu cihān içre bir ġarīb
Ḥūn-ı dil ile laḥt-i cigerdir bize naşīb
Ammā bu ḥālile bize bu çerḥ-i kec-reviñ
Çok çok sitemleri yine bu emr bir ‘acīb

Rubā‘ī

3

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūl

- 1 Her kārda yā Rabb işim āsān it
Āsanlıġıla rūzī-i nev iḥsān it
Taḥvīf itme ḥātırım ebnā-yı nāsdan
Ancaḳ celāl-i ‘izzetden tersān it

Rubā‘ī

4

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fa‘ ūl

- 1 Biñ yıl ümîd toħmunu olsañ ħāriş
 Elbette Zāl-i çerħdir olān saña vāriş
 Vallāhi deyu saña yemīn itsem eger
 Olmam bu sözümde zerre ħadar ben ħāniş

Rubā' i

5

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Seng-i ħavādiş ile eger füc' eten mīzāc
 Meksūr olursa dehrde mānende-i zücāc
 'İsā daħi nüzül ider ise çerħden
 Tedbīr-i ħikmet ile ne mümkün aña ' ilāc

6

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 102a 1 Rūyuñdan alur feyz u fütūħı deb-i şabāħ
 Zülfüñden ider şemm-i ' abīri keh-i revāħ
 Ķaldım müteħayyir bu iki yolda şeb-ān-rūz
 Ķanķısı fesād ola baña ħanķısı şalāħ

Rubā' i

7

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ül

- 1 Yapsañ bu cihān içre niçe ħaşr ile kāħ
 Dikseñ bu bāğ-ı ' āleme şad hezārān şāħ
 Tevsī' -i dāire ne ħadar olsa ' āķıbet
 Mār ile mūr mişāli yeriñdir yine sūrāħ

Rubā'î**8**

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

- 1 Olsa ne kadar tār-ı hayātın seri memdūd
 Rīg-i revānveş olsa günün nā-mahdūd
 Ben bildigim açılsa eger birdir kaçā
 Biñ hikmet ü tedbīr ile olmaz mesdūd

Rubā'î**9**

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Bāğ-ı fenāda gerçi ki zevk u şafā lezīz
 Şıdk ehli yārdan daği mihr-i vefā lezīz
 Mevlā müyesser eyler ise rüz-ı haşrde
 Cürm ehline şefā' at ide Muştafā lezīz

Rubā'î**10**

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ûl

- 1 Pest ü bülend-i 'ālemi gezdim yek-ser
 Ancak baña geldi künc-i kana' at hoşter
 Hırş ehliniñ olmaz idi dīdesi sīr
 Bir vādī kılsañ aña sīm bir vādī-i zer

11

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ûl

- 102b 1 Her gördigimiz sūya şitāb itmedeyüz
 Her leyl ile nehārı hesāb itmedeyüz

Ol sırrı derkden dilimiz ġāfīl kim
Mülk-i vücūdı ġāne-ġarāb itmede yüz

Rubā' i

12

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün

- 1 Tūtī ki düşmüş heme dem-i kayda der-kafeş
Zār u taḥassür ile geçer 'ömri pīş ü pes
Bilseydi ger nuṭḡ u beyān oldıġın ziyān
Ḳaṭ' -ı nefes iderdi çıkarmaz idi o ses

Rubā' i

13

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün

- 1 Deryā hevā ile ne kadar eyler ise cūş
'Uşşāk ider nevālar ile ol kadar ġurūş
Şāh u gedā bāy u tüvān-ger ne kim ki vār
Ĥālince her kesin dil-i bī-mārı oldu ġoş

Rubā' i

14

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilün Fā'

- 1 Baḡr-i 'alāyık içre ger olsañ ġavvāş
Sā' āt-i çerḡa olsa diliñde raḡḡāş
Olmaz birisi saña bu aḡvālden müfīd
Mādamki nābūd diliñde seniñ iḡlāş

Rubā' i

15

Mef' ülü Mefâ'ilün Mefâ' ilü Fa' ül

- 1 Mâdamki bir dilde temekkün ide aḡrāz
 Elbette cihān andan iderler i' rāz
 Perhīz ü ḥimye olmayıcaḡ mi' deñde
 Bī-tāb kılrur cismiñi zūr u emrāz

Rubā' i

16

Mef' ülü Fā' ilātü Mefâ' ilü Fā' ilün

- 103a 1 Gördüm serinde zāhir olur müşg-büy-ı ḡaṭ
 Fitne çıkub çoḡaldı o dem güft ü-güy-ı ḡaṭ
 Şan burc-i ' aḡreb ile kırān itdi āfitāb
 Yüz gösterince dīde-i ' uşşāḡa rūy-ı ḡaṭ

Rubā' i

17

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilün Fa'

- 1 Nīk ü bedī dilinde anıñ kim melḡūz
 Elbette lisānında olur ol melfūz
 Bir ḡāle degildir bu cihān-kārı ser-ā-ser
 Olmuş kimi menfūr-ı verā kimisi maḡzūz

Rubā' i

18

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün

- 1 Her kim ki olur dāde-i ḡallāḡına ḡāni'
 Ol bāb-ı rızādan anı kimdir ide māni'
 Denmiş turalım ' abdlere Nāfi' ile zārr

Ḥaḳḳā ki ḥaḳīkatde odur zār ile Nāfiʿ

Rubāʿi

19

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Her kimiñ kim sözi memzüc ola bā-kizb ü dürüg
 ʿ Aceb olmaz sözünñ olmasa rüyında furüg
 Merdüm-i teşne-lebān şırden olur şirīn-kām
 Şir dühnünden olur ise cüdā olur dūg

Rubāʿi

20

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Ḥayli ḥayālim deyu sen urma lāf
 Çerḥile ger merd iseñ ol sīne şāf
 ʿ Āfiyet ise murādıñ dehrde
 Çerḥile ḳaṭʿ -ı nizāʿ it ol muʿ āf

Rubāʿi

21

Mefʿ ülü Mefāʿ ilü Mefāʿ ilü Faʿ ülün

- 103b 1 Ol kes ki ider malını Ḥaḳ yolına infāk
 İtmiş olur ol şerʿ -i Ḥudā ḥaḳḳını ihḳāk
 Bezl eylese ger vārını yārān-ı şafāya
 Yārān iderler dil-i pür-zārını işfāk

Rubāʿi

22

Mefʿ ülü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilün

- 1 Nağş-ı sivâyı dilden eger itmez ise hak
Yüz karalıkla kalmada yok anda hiç şek
Şarrâf nağd-i nâsereye itmez iltifât
Nağş-ı beyaza çıkarır imiş anıñ mihek

Rubâ'î

23

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 1 Çâr-ebruvânı hikmet ile şâni' -i ezel
Hübân serinde yapmış anı hûb hem güzel
O çâr ile rubâ' iye dūçâr oldu dil
Söyler iken ezelde ğazalân için ğazel

Rubâ'î

24

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün

- 1 Bu dehrde dil görmedi bir hâtır-ı hurrem
Gördüm ise de derd ile hem ğam ile müdğam
Bir sūd virir kalmamış eczâsı bu çerhîñ
Dil-rîşelere sürmege yok zerrece merhem

Rubâ'î

25

Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 1 Başımız üzre devr ideli çerh-i vâjgün
İtdi bizi mihen ile bî-şabr u bî-sükün
İtdik cünün semtine ol deñlü 'azm kim

Olduğ cü(n)ün⁴²⁴ ʿilmine biz şimdi zû-fünûn

Rubāʿi

26

Mefʿülü Mefāʿilün Mefāʿilü Faʿül

- 104a 1 Şahrâ-yı cünûn içre biz döndürdük rû
Deşt-i âhuvânı birle tâ ki tutduk hû
İtdik vedāʿ ehl-i cihân üzre ser-â-pâ
Yārân-ı şafâmız kalalar hoş yâ hû

Rubāʿi

27

Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Faʿül

- 1 Râh-ı hüdāya ʿazmden olmam güm-râh
Tevfîk-i Hudâ bize olursa hem-râh
Tefvîz-i umûr eylemişem Hakk’a mûdām
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh

Rubāʿi

28

Mefʿül Mefāʿilü Mefāʿilü Faʿül

- 1 İtdim hevesle çend rubāʿi imlâ
Tertîb-i teheccî ile oldu aʿlâ
Bundan ziyâde çok yazdım himmet ile
İmdād iderse baña cenâb-ı Mevlâ

Rubāʿi

29

⁴²⁴ Orijinal metinde جوں olarak geçen kelime cü(n)ün olarak okunmuştur.

Mef' ulü Mefā' ilün Mefā' ilün Fā'

- 1 Bu hākdāne şaldı bizi çün Bārī
İtdi naşīb cism-i nizāre zārī
Görmüş degil isek de hemān bir rāhat
Göstermeye Mevlā bize nārı bārī

Tamām Şod

3.3.12. Luğaz-ı Sā'at

1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 146b 1 Ol nedir kim bir kamer ʔal' at civān
Māh-rūlarla ider ūlfet her ān
- 2 İbn-i vaḳt ü ehl-i dil şāhib-hüner
Nezd-i hāş u ' āmda pek mu' teber
- 3 Oldııyçün kendüsi ehl-i derūn
Ūlfetidir heb şafā-baḥş-ı derūn
- 4 Herkesiñ ḳoynına girmekdir işi
Şāhibi eyler anıñla cünbüşi
- 5 Herkesi āgāh ider hengāmdan
Bī-dem olmaz ser-nigūn bir cāmdan
- 6 Bir ḳıl ile bend olunmuş āleti
Gösterir her vaḳtde bir ḥāleti
- 7 Çerḫ elinden ḥayli çekmişdir cefā

Reh-nümālîkla ider halka vefā

- 8 Şanma kim şabr u sükündür ‘ādeti
Rağssız geçmez anıñ bir sâ‘atı
- 9 Bağlıdur zencir ile dīvānedir
‘Aqılile meşhūr bir ferzānedir
- 10 Küfrile tolmuş derūnı bī-gümān
Şarṭ-ı İslām līk andandır ‘ayān
- 11 Dehrde āḫir-zamān olsa eger
Virmede işrāt-ı sâ‘atden ḫaber
- 12 Muḳtedā-yı ehl-i şavm ehl-i şalāt
Līk virmez kimseye hergiz zekāt
- 13 Kim açarsa bu luğaz sırrın eger
Nāfi‘ā dehr içre oldı mu‘teber

LUĞAZ-I SĀ‘AT

2⁴²⁵

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 172a 1 Ol nedir kim bir kamer-ṭal‘at civān
Māh-rūlarla ider ülfet her ān
- 2 İbn-i vaḳt ehl-i dil şāhib-hüner
Nezd-i ḫāş u ‘āmda pek mu‘teber
- 3 Oldıgıyçün kendüsi ehl-i derūn

⁴²⁵ Birinci lugazın aynısıdır.

Ülfetidir heb şafâ-baḥş-ı derûn

- 4 Herkesiñ koyına girmekdir işi
Şāhibi eyler anıñla cünbüşi
- 5 Herkesi āgāh ider hengāmdan
Bir dem olmaz ser-nigün bir cāmdan
- 6 Bir kıl ile bend olunmuş aleti
Gösterür her vaktde bir ḥāleti
- 7 Halk elinden ḥayli çekmişken cefā
Reh-nümālıkla ider ḥalka vefā
- 8 Şanma kim şabr u sükündür ‘ādeti
Raḫssız geçmez anıñ bir sâ‘ati
- 9 Bağlu zincir ile bir dīvānedir
‘Aqlile meşhūr bir ferzānedir
- 10 Küfrile tolmuş derūnı bī-gümān
Şart-ı İslām līk andandır ‘ayān
- 11 Dehrde āḥir zamān olsa eger
Virmede işrāt-ı sâ‘ātden ḥaber
- 12 Muḫtedā-yı ehl-i şavm ehl-i şalāt
Līk virmez kimseye hergiz zekāt
- 13 Kim açarsa bu lügaz sırrın eger
Nāfi‘ā ‘ālemde oldur mu‘teber

3.3.13. Manzum Mektuplar

MAR‘AŞ ‘ULEMĀ-İ KİRĀMINDAN MES‘ŪD EFENDİ HAZRETLERİNİN
ŞAVBINA YAZILAN MEKTŪB-I MANZŪMEDİR.

1

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 136a 1 Ey benim zāt-ı mekārım-kārım
Ma‘denül-faẓl efendim cānım
- 2 Seni hem-vāre Hudāvend-i kerīm
Eyleyüb sāḥa-i şıḥatde selīm
- 3 Kevkeb-i baḥtın ıḥallāk-ı Vedūd
Burc-i iḳbālde itsün mes‘ūd
- 4 Şeref-i zātile ey nīk-ḥıṣāl
Bulasın evc-i sa‘ādetde kemāl
- 5 ‘Ömrün efzün ola mānende-i Nūḥ
Feth ola rüyña biñ feyz ü fütūḥ
- 6 Olasın maẓhar-ı sırr-i lāḥūt
Görine dīdeñe lā-şey‘ nāsūt
- 7 Vera‘-i zühdün ıḥaḳ ide füzün
Olasın şāf-dil pāk-derün
- 8 Vāşıl-ı rütbe-i kümmel olasın
Şeri‘at-i sālīk-i evvel olasın
- 9 Ḥāk-pāy-i şeref-i devletiñe
Nezd-i vālā-yı eşer-i ḥazretiñe

- 10 ‘Arż-ı kālā-yı du‘ādan şoñra
Rīziş-i dürr-i şenādan şoñra
- 11 Maķşad-ı maħlaş-ı āzād budur
Marşad-i bende-i bī-zād budur
- 12 Dāimā meclis-i pür-envārıñ
Ya‘ni kim pür-şeref-i dīdārıñ
- 13 Arzū eyleyüben ħasretile
Yollara baķar iken diķķat ile
- 14 Kendü lûtf u keremiñden inşā
Eyleyüb bir varak ħüb-nümā
- 15 Yazub itmiş siz efendim irsāl
Şevķile şavb-ı faķīre irsāl
- 136b 16 Yed-i muħlişde gelüb oldı meķīn
Şan ħümā lānesine tutar kemīn
- 17 Dest-i i‘zāz ile tebcīl iderek
Leb-i ta‘zīm ile taķbīl iderek
- 18 Gāh başı üzre idüb anı ‘ayān
Ĥırz-ı cān gibi geh idüb pinhān
- 19 Ĥāşılı olduķ anıñla mesrūr
Oldı vīrān-zede ħātır ma‘mūr
- 20 İtdigimce aña şevķile nazār

Oldı müzdād o dem nūr-ı başar

- 21 Anda buldum niçe rengin luğat
Niçe biñ hūb edā-yı kelimāt
- 22 Satırlar mevce-i baħr-i ʿirfān
Noğtalar anda dürr-i bī-pāyān
- 23 Elif serv-i riyāz-ı cennet
Medleri rişte-i ħubb-i ħillet
- 24 Hasta-i hicie şifādır o varak
Tıfl-i dil andan alur hūb sebak
- 25 Nazarım her kaçan itsem imrār
Okuyub yine iderdim tekrār
- 26 Dilde ser-nāmeleri zikrim idi
Bikr-i mażmunları fikrim idi
- 27 Āteş-i firkatle şām u seher
Dilimiz olmuş iken ħākister
- 28 Bu varak-pāre-i şıhhat-eşeriñ
Bu raqam-kerde-i vālā-ħaberiñ
- 29 Ĥaber idüb ħātır-ı işkestemizi
Şāğ kıldı bu dil-i ĥastamızı
- 30 Yoksa bu devr-i sipihr-i ġaddār
Kec-dil ü kec-reviş u kec-reftār

- 137a 31 Neler itdi bu dil-i nā-kāma
Derd ü miḥnet-keş-i ḥūn-āşāma
- 32 Devr idüb üstümüze nā-hemvār
Dāimā devresin eyler izhār
- 33 Bir gün olur ki ṭulū‘ ide seḥer
Ṭoğmaya anda niçe dürlü keder
- 34 Bir şeb olmaz ola anda ğurūb
Gelmeye ḥāṭıra biñ ḥūzn ü kürūb
- 35 Bir nefes ḥāṭır-ı derd-ālūde
Hiç mümkün mi ola āsūde
- 36 Her taraf ceyş-i elem istilā
Eyleyüb gelmededir şubḥ u mesā
- 37 Reddi güç hazmı daḥi müşkilter
Böyle yazmış bunu bir ehl-i hüner
- 38 ‘ Ālem-i kevn ü fesādıñ rüşeni
Devr-i nā-sāzī-i çerḥiñ her işi
- 39 İtmek erbāb-ı ḫulūbı nā-kām
‘ Ādet olmuş aña tā rüz-ı kıyām
- 40 Tā ezel bu felek kīn-perver
İtmemiş kimseye bir ḫüsn-i nazar
- 41 Kimseniñ üstine ber-vefḫ-ı murād

Dönüben eylememiş kimse⁴²⁶ (yi) şād

- 42 Ġālibā devresiniñ fercāmı
Ola kim ḥayra döne encāmı
- 43 Şabrdan ġayrı buña yok çāre
Sen gerek ağla gerek düş nāra
- 44 Yirini bulsa gerekdir taḡdīr
Eyleseñ her ne ḳadar sen tedbīr
- 45 Emr-i maḥtūmı kim eyler taḡyīr
Böyle vaż⁴²⁶ eylemiş Allah ḳadīr
- 137b 46 Bu ḳadar çekdiğimiz renc ü ta⁴²⁶ ab
Cümlesi kesb-i eyādīdir heb
- 47 Ne revā çerḥa olunmaḳ isnād
Nīk ü bed zāhir olan cümle mevād
- 48 Ḥaḳḳıñ emriyledir anıñ her işi
Böyledir devr-i ezelden revīşi
- 49 Ḥükmini aḥz idüb ehl-i dünyā
Oldılar ṭab⁴²⁶ -ı felekle hem-pā
- 50 O sebeble bu cihān-ı pūr-şūr
Oldı bir hem-zede-i şerr ü şūrūr
- 51 Düşdi araya biraz boş ġavḡā
İtdiler dilde ne kim vār icrā

⁴²⁶ Orijinal metinde كمنسء olarak geçen kelime kimse⁴²⁶ (yi) şeklinde okunmuştur.

- 52 Kıplamış cümle kılúb-ı nāsı
Nefs ü řeytān-ı la‘ın ü vesvāsı
- 53 Şerfkāt ü merhamet olmuř ma‘dūm
Hüsni-i hulkile mürüvvet mezmūm
- 54 Ekşer nāsda yok bŷy-ı vefā
Kānde var kim görinür nŷr-ı řafā
- 55 Dillerinde töludur ‘ucb ü ħased
Kıblamış anlar ħŷsrān-ı ebed
- 56 İmtizāc eylemek anlarla hemān
Cemri kıbz itme gibidir her ān
- 57 Ol sebeble bu dil-i ħam-perver
Ĥŷn-ı dil nŷř idŷben řām u seşer
- 58 Olarak kŷnc-i zevāyāda nişin
Eyledim dār-ı ħafāyāyı mekīn
- 59 Yād idŷb zāt-ı mekārım-kārīñ
Bŷlbŷliyem o gül-i bī-ħārīñ
- 138a 60 Bir dem olmaz ki dil-i zārımdan
Çıķa bir vecihle ol ħulk-ı ħasen
- 61 Dāimā ħayr-du‘ āñız yādı
Dil-i nāřādıma virmiş řādı
- 62 Eyleyŷb anıñ ile def‘-i melāl

Dāimā zevk u sürür istiḥşāl

63 Bir gün ola ki Ḥazret-i Ḥallāk
Dil-i müştāka eyleyüb işfāk

64 Eyleyüb ḥüsn-i mülākātı naşīb
Umarız kim o daḥi ola qarīb

65 Sîz efendim daḥi bu nâ-kāmı
Yād idüb şubḥla ḥayr-ı şāmı

66 Ḥatır-ı fāhiriñizden ihrāc
Kılmayub lûtf u keremle iz' āc

**ÇEGEM-ZÂDE HÜSEYİN EFENDİ KUDÜS-İ ŞERİF'E MÜTESELLİM
OLDUĞLARINDA MIŞR'DAN KENDÜYE TAHRİR OLUNAN MANZÜME
MEKTÜBDUR**

2

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün

1 ' İnāyetlü gözüm nûrı efendim
Eyā feyz-i Ḥudādan behremendim

2 Olasın ' izz ü devletle ser-efrāz
Daḥi akrānlarıñ içinde mümtāz

3 Dem-ā-dem ' izz ü cāhıñ olsun efzūn
' Adūnuñ bağırı dā'im ola pür-ḥūn

4 Serîr-i şıḥḥat üzre kāmran ol
Daḥi maḳbûl-i her pîr ü civān ol

- 5 Refîk olsun saña her demde tevfiķ
Umūruñ Haķ ide haķķile taķķīķ
- 6 Ola nezdiñde maṭlūbuñ müheyyā
Ne deñlü olur iseñ deşt-peymā
- 173b 7 Açılsun gül gibi ṭab‘ıñ dem-ā-dem
Bu gül-zār-ı cihānda ola ḥurrem
- 8 Şafā vü zevķile ḳalbiñ ola şād
Diliñ ikdār-ı dünyādan da āzād
- 9 Şeref-yāb olasın ḳanda olasın
Ne yerde olasın ‘izzet bulasın
- 10 Ümīdiñ bāğı sebz olsun pey-ā-pey
Anıñ hiç berg ü bārı görmesün dey
- 11 Selām olsun saña bī-ḥadd ü pāyān
Du‘ālar iderem şıdķile her an
- 12 Du‘āña vaķf idüb her dem zebānım
Şenāña şarf idüb dürc-i dehānım
- 13 Firāķıñ şiddetiyle dīde giryān
Olurken ḥasretile zār u nālān
- 14 Gözüm yollarda ḳalmışken bir eyyām
O cānibden şorarken ḥūb u peygām
- 15 Gelüb bir nāme-i maķbūl ü mergūb
Yazılmış müşķle şan nāme-i ḥūb

- 16 Ne dem kâşid elinden oldu vâşıl
Sürür-ı bî-şümârım oldu hâşıl
- 17 Mâ'il-i dil-güşâsından feraḥ-nāk
Olub ḳalb-i cerīḥam buldı tiryāk
- 18 Ḥaberler virdi baña şıḥḥātiñden
Feraḥ kesb eyledi bu rıḥletiñden
- 19 İdüb Ḳudş-i Şerīf mülkine teşrīf
Müsellimlikle olmuş sizde talṭīf
- 20 O ḥāk-i pāk-i aḳdesde seni Ḥaḳ
İde her bir umūruñ ḥayra mülḥaḳ
- 21 Her insāna naşīb olmaz bu devlet
Ki ide bu Mescid-i Aḳşāya ḥidmet
- 174a 22 Maḳāmāt-ı 'alā-yı enbiyāya
Yüzüñ sürmek o ḥāk-i ıştıfāyā
- 23 Hemīn ḥādim olub maḥdūm olmaḳ
Ne ḥoş bu 'āleme ma'lūm olmaḳ
- 24 İştıdim bize itmişsin du'āyı
Ḥuzūr-ı şaḥretu-l'lāhda şenāyı
- 25 İde enfās-ı pākiñ bize te'şīr
Ḳıla bu ḥāl ü zārım tā ki taḡyīr
- 26 Bizi ḳurtara bu ḡurbet elinden

Girībānım ala kürbet elinden

- 27 Biraz da ḥāl-i zārımdan şikāyet
Ḥuzūr-ı ʿizzete idem ḥikāyet
- 28 Ezelden buymuş taḳdīr-i Yezdān
Bizi uğratmaḳ imiş derde her an
- 29 Vaṭanda kendü ḥālimde tūrurken
Şafā vü zevḳile ḳā'im olurken
- 30 Şıḡār ile kibārıñ hem-nişini
Mekān-ı ḥūb u zībānıñ mekīni
- 31 Yerim bülbül mişāli gül-şen iken
Evim dār-ı cihān-āsā şen iken
- 32 Olurken her günüm bir ʿīd-i nev-rūz
Gicem mānende-i şemʿ-i şeb-efrūz
- 33 Kūdūrāt-ı cihāndan dūr iken dil
ʿAnā vü derdden mehcūr iken dil
- 34 İderken herkes ile germ-ülfet
Şovuk şudan ḳılarken nūş-ı şerbet
- 35 Olub aḥbāblarla zevḳe meşḡul
Olurken herkesiñ ʿindinde maḳbūl
- 174b 36 Beg ü paşa vezīr cümle aʿyān
Yanında bulmuş iken ʿizzet ü şān

- 37 Dem-ā-dem uğramazken hāneme ğam
Sürūr olmuş iken ṭab' ımla hem-dem
- 38 Şafāyile geçerken şubhile şām
Ferah birle mürūr eylerken eyyām
- 39 Egerçi yok idi hāl-i refāhım
Velīkin çok idi ümmīd-gāhım
- 40 Degilken bir kesiñ hükmüyle maḥkūm
Olurken ceş-i ğam ṭab' ımda ma' dūm
- 41 Dilim āzādelikle hurrem iken
Gözüm şādī ṭarbdan bī-nem iken
- 42 Ma' ārif ehli olmuşdı enīsım
Hüner-mendān-ı dehr idi celīsım
- 43 İderdim her dem ülfet pāklerle
Düşerdim ḥāk-i pāye ḥāklerle
- 44 Gözümde kıl kadar yok idi ' ālem
Ne ğam ṭağlar gibi gelürse de ğam
- 45 Geçerdi bu revişle rūzgārım
Bulunurdu ne ğam ne ğam-güsārım
- 46 Oğunsa kankı meclis içre eş' ār
Aña vakf olmuşıdi gūşum ey yār
- 47 İşitsem kanda bir ḥūb şadāyı
İderdim hırz-ı cānım ol nidāyı

- 48 Temāşā eyledikde gül-ruḥāne
İderdim ‘ andelīb-āsā terāne
- 49 Çıķub yārān ile geh seyr-i bāğa
Gelürdi neş’e zevķ andan dimāğa
- 50 İderdim yār ile ki seyr-i gül-geşt
Bize cennet olurdı kūhile deşt
- 175a 51 Serv gibi başım āzāde iken
Gönülde maṭlabım āmāde iken
- 52 Bizi bir derde itdi kim felek dūş
Zamān-ı ḥaşre dek olmaz ferāmūş
- 53 Düşürdi ğurbet-i pür-kürbet içre
Meşā’ibden mürekkeb zaḥmet içre
- 54 Olub derd-i meşakķat birle yoldaş
Gider olmuş durur ḥānemde ferrāş
- 55 Ne bir yār u enīsim hem-nişīnim
Ne bir dār-ı laṭīf u dīl-nişīnim
- 56 Ne ḥālim ‘ arz idecek hem-demim var
Ne ‘ arz-ı ḥāl yazmağa demim var
- 57 Kelāmım añlamazlar söylesem de
Kulaķ aşmazlar anı ger disem de
- 58 Eger bulsam da tā bir tercemānı

O da ‘āciz dimeden baña anı

59 Yoğiken bizde hiçbir zerre nāmūs
Bizi kabladi şimdi baqq u nāmūs

60 Gözüm aḥbāblar hicriyle giryān
Dilim nāz u firāk u gamlā nālān

61 Ne ğamdan özge var yār u celīsim
Ne hemden ğayrı bir merd-i enīsim

62 Dir idim var imiş ğurbetde raġbet
İderlermiş ğarībe ‘izz ü ḥürmet

63 Olurmuş ğurbet ehli şād u ḥandān
İdermiş aña meyli insile cān

64 Meger kim şimdi ref’ olmuş o ḥālet
Ġarībiñ işi olmuş heb melālet

65 Kırarmış ādemiñ zāhrını ğurbet
Çeken bilür imiş qahrını ğurbet

175b 66 İdersiñ geceler fīkr ü telāşı
Günüz çekmekdesin qayd u ma‘āşı

67 Gice sende ne rāḥat ile var ḥāb
Olurum gündüzinde daḥi bī-tāb

68 Öürsem daḥi şormaz kimse ḥālim
Ziyād olmakda gün günden melālim

- 69 Mekānım gerçi kim fevka'l-‘ aladır
Velīkin adrimiz tate's-serādır
- 70 Şayarlar alk bizi mün' imāndan
Bilürler māl ıssı kāmrandan
- 71 Bizim yoldaşımızdır şimdi iflās
Ne vechile anı derk eylesün nās
- 72 Bir ok andan gelür avs-i azādan
Nişāndır gönlüm aña ol yañadan
- 73 Baña an yutdırub sāķī-i gerdün
Ümīdim kāselerini itdi vārün
- 74 Bularıñ cümlesine şabr iderken
Bu üslüb üzre ayretle giderken
- 75 Görinür şüret-i ' ālem mükedder
Cihān ehli ğama düşmüş ser-ā-ser
- 76 Yanarlar av gibi herkes derūndan
Egerçi ande eylerler birūndan
- 77 Belā bārānı yağmağa müheyyā
Olub eyler metā' -ı şabrı yağma
- 78 Bu derd ü ğam dil-i zārımda merkūz
arābe atırımında cümle meknūz
- 79 udāyā mefar-ı ' ālem aķıyçün
Cenāb-ı azret-i Ādem aķıyçün

- 80 Daḡi İdrīs tedrīsī ḡaḡḡıyçün
Binā-yı şer‘ī te’sīsī ḡaḡḡıyçün
- 176a 81 Du‘āsıyçün Cenāb-ı Pāk-i Nūḡuñ
Açılan rūyına feyz-i fütūḡuñ
- 82 Anıñla söyleşen biñ bir kelāmı
ḡalīl’ine viren berd-i selāmı
- 83 Be-ḡaḡḡ-ı ḡazret-i ‘İsā bin Meryem
Be-sırr-ı sūre-i āyāt-ı muḡkem
- 84 ḡalāş eyle bizi bu derd ü ḡamdan
Reḡā kıl pāyımız kayd-ı elemden
- 85 Muḡammed ümmetini eyle mesrūr
Bilād-ı Müslimānı eyle ma‘mūr
- 86 Belālardan emīn it ḡāş u ‘āmı
‘İbād üzre gözet in‘ām-ı ‘āmı

3.3.14. Mesnevi

1

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 179a 1 Ey gözüm nūrı ‘ināyetlü Murād
Eylesüñ ‘ömrüñi Allāḡ ziyād
- 2 Olasın ‘izzet ile ber-ḡūr-dār
Ṭutasın mesned-i devletde ḡarār
- 3 Şāḡid-i baḡtı der-āḡuş idesin

Cām-ı maḫṣūdları nūṣ idesin

- 4 Ṭā'ir-i baḥtūn ola der-bāzū
Yazıla defteriñe ḥoṣ yazu
- 5 Ser-nüviṣtiñ ola ḥūb u dil-keṣ
Rū-yı baḥtūn ola dā'im meḥ-veṣ
- 6 Kārīñ āsān ide dā'im Mevlā
Saña her dem bu du'āmız evlā
- 7 Ba' dezīn dā'ī-i dīrīn-i ḳādīm
Ḥāne-i ḥāṭırınıñız içre nedīm
- 8 Ya'ni bu **Nāfi'** -i bī-mār-ı zebūn
Künc-i ğurbetde kederden meṣḥūn
- 9 Ḳāhir-i ḳahrına olmuṣ mu' tād
Emr-i Mevlāsına olmuṣ münḳād
- 10 Rūz u ṣeb çekmededir renc ü 'inā
Ḳāmet-i rāstı olmuṣ dü tā
- 11 Bulmamış anda o bir cāy-ı penāh
Meger illā ki ola baḥt-ı siyāh
- 12 Ḳaṣrdan Mıṣra hemān leyl ü nehār
Güzer itmek bize olmuṣdur kār
- 13 Nār-ı ḥasretlere yanmaḳdır işim
Böyledir şimdi pek a'lā revişim

- 14 Giceler hüzün ü elem baña refîk
Gündüzün bār-ı keder baña şefîk
- 15 Hem-dem-i yār-ı muvāfîk nā-būd
Rāh-ı şādī vü şafāmız mesdūd
- 179b 16 Bir güler yok ki anıñla gülelim
Biraz anıñla meserret bulalım
- 17 Yañılub her kime virseñ de selām
Söylemez saña cevābında kelām
- 18 Şād yokdur bile şād olalım
Qayd-ı gāmdan biraz āzād olalım
- 19 Cümle qasr-ıñ işidir heb maqşūr
Līk evvel rūşenden ma' mūr
- 20 Resm-i ūlāsı olubdur tağyīr
Dil ile vaşfı olunmaz ta' bīr
- 21 Naqş-ı zībāsı olubdur bisyār
Aña çok sīm ü zer oldı īşār
- 22 Mektebiñ hāl ü me'ālī ma' lūm
Ḥamdü-lillāh okunur anda ' ulūm
- 23 Qalmamış eski uşaklar anda
Qandadır o dem-i hoş bu qanda
- 24 Qaşrda oldı dü şā' ir peydā
İkisi biri birinden a' lā

- 25 Biri aḥvel ki nazīri nā-yāb
Biri cünḥāneci kim ḥāne-ḥarāb
- 26 Şimdi ikisi de eş‘ār-ı laṭīf
İdüb inşād-ı tenāsübile zarīf
- 27 Ekşerī sözleri heb Fāris’dir
Gül-şen-i şi‘re olar ḥārisdir
- 28 Anlara şimdi kaşīdeyle ğazel
Söylemek oldu hoş-āyende güzel
- 29 Birine Sa‘dī-i Şīrāz disem
Birine ‘Urfī-i mümtāz disem
- 30 Pek sezādır olara bu elḳāb
İki gevherdir olar kim nāyāb
- 180a 31 Oḳuruz anlar ile ki eş‘ār
İderiz anlara şi‘ri iş‘ār
- 32 Bu ḥadāşetde bu deñlü manzūm
Söyleyin ‘ālem içinde ma‘dūm
- 33 Naẓar-ı bedden oları Mevlā
Şaklayub hıfẓı ide her şubḥ u mesā
- 34 Gelelim ḥāl-i dil-i pür-zāra
Künc-i miḥnetde ğarīb āvāre
- 35 Gice gündüz işi āḥ u feryād

Olmayub hātırı ğamdan āzād

- 36 Ancaķ olmuŗ bu vücūd-ı hoş-dem
Sāha-i şıh̄hate olmuŗ mülzem
- 37 Zıkr ü fikri şeb ü rûzān saña
Eylemekdir saña şıdķile du‘ā
- 38 Bir dem olmaz saña ey nūr-ı başār
Ķalbimiz itmeye kūyın̄a gūzer
- 39 Murġ-ı dil evc-i hayālînde hemān
Der-hevā olmada eyler tayerān
- 40 Buyimiŗ kısmet-i taķdîr-i Ħudā
Eylemek bizi senden cüdā
- 41 Niçe aķbābdan olduķ mehcūr
Niçe biñ ehl-i mürüvvetden dūr
- 42 Her biri cāndan e‘azz idi olar
Ādemiñ ķalbi muķabbetle tolar
- 43 Ğıbta eylerdi bize ins ü melek
Belki bu zevķimize ķarķ-ı felek
- 44 Şimdicek bizi belā gird-ābı
Döndirüb başımıza dolabı
- 45 Ğarķ idüb baķr-i firāk u eleme
Niçe biñ miķnet ü endūh u ğama

- 180b 46 Bir gün olmaz ki kedersiz ola dil
Hāl-i zār olmaya aślā müşkil
- 47 Bir gice geçmeye kim ıalb-i ıazın
Olmaya niçe belā aña ıarın
- 48 Ne enīs ü ne refik ü ne şefik
Lem‘ ān itmededir dilde ıarık
- 49 Cismde rāhat-ı cāndır nā-būd
Ne ıadar dilde ferahsa maıışūd
- 50 Dā‘imā böyledir aıvāl-i cihān
Miınet-i derd ü kederden her an
- 51 Bir nefes eylemek āsūde hāl
Ādemiñ ıatırını emr-i muhāl
- 52 Nışini sancar eger virse de nūş
Virse bir bādesin eder ser-ıoş
- 53 Sūrınıñ āıirin eyler mātem
Ėam ile nağmesi olmuş müdgam
- 54 Kimseye eylese bir zerre vefā
Şad hezārān ider aña cefā
- 55 Bozar elbette dil her cem‘ i
Söndürür yaıar ise bir şem‘ i
- 56 Zerrece kimseye virmez ārām
H‘āb-ı rāıātu ider aña ıarām

- 57 Cümle mâtem evi bu dâr-ı ğurūr
Ġāfil ol dārda olur maġrūr
- 58 Siz daġi ŗimdi bu derde nā-ĉār
Oldıñız kudret-i Haġla dūĉār
- 59 Mıŗr'da Kaŗr'da mektebde her an
Kārıñız zevġ ü ŗafā idi her an
- 60 Rūz u ŗeb belde-i İslāmda heb
Cennet olmuŗdı size bu mekteb
- 181a 61 Oġuyub yazmaġ iken leyl ü nehār
Rāġat ile idüb evġāt-ı ġüzār
- 62 Zevġile dehri iderken seyrān
Murġ-veŗ evci iderken ŗayerān
- 63 Oldıñız ŗimdi ki bir derde esīr
Andan ayrılmadıñız emr-i 'asīr
- 64 Dīniñiz dīnine uymaz evvel
Heb 'ibādātlarıdır mühmel
- 65 Ŗāniyen ŗab' a muġālif ekŗer
Kūfr ile ŗob ŗoludur zīr ü zeber
- 66 Yiyüb içdikleri mel' ŗnānıñ
Ŗab' a ŗıġmaz işi ol dūnānıñ
- 67 Hūk-veŗ bir birine leyl ü nehār

İşleri eylemek iken āzār

68 Ehl-i İslāma ne yüzler kıllalar
‘ Ātıfet sāyesi üzre olalar

69 Her kimiñ kim ola İslāmı kavī
Yapmasun öyle vilāyetde evi

70 Ehl-i İslām olana ol Mevlā
Böyle göstermemek işi olā

71 Hāzret-i Hayy-ı Hudāvend-i Qadīr
Zāt-ı pākiñe hemān ol meşīr

72 Kurtarub böyle belādan fi’l-ḥāl
‘ An qarīb eyleye mesrūru’l-bāl

73 Çeşm-i dünyā ile görüşmemizi
Hem naşīb eyleye kavuşmamızı

74 Qadriñiz bu imiş ne çāre
Şabrdan ğayrısı yok bu kāra

75 Saña benden budur ey nūr-ı başar
Gezme şol yerde ki var dīne zarar

181b 76 Bu sözüm eyle tamāmen sen gūş
Sem‘ -i iqbālīñe eyle mengūş

77 Dīniñi hıfz idegör qādir iseñ
Nefsiñi zabt idegör māhir iseñ

- 78 Şûret-i ‘âleme olma meftûn
Olma bu mekr-i cihāna mağbûn
- 79 Kim bu gün var ise yarın yokdur
Ne kadar māl u menāli çokdur
- 80 Ne zamān kim boğaziñ şıkşa ecel
Fā’ide saña viren hüsni ‘amel
- 81 Uyma ol zümreye kim yok dīni
Bağma ol şûrete kim yok beyni
- 82 Kāfiriñ kārı durur şer ile şor
Dü cihān içre olur anlar hor
- 83 Kim ki anlar gibi eyler hareket
Zerre qalmaz evinde bereket
- 84 Ger bulam dirseñ eger sen de murād
Şerr-i kevn pāk ola gör sen de murād
- 85 Qalbiñi gerd-i kederden dūr it
Şuğl-i şeytāndan anı mehcūr it
- 86 Her işiñde bulasın ‘izz ü ‘alā
Hasbüna’llāhu te‘ālā ve kefā

3.3.15. Müfredler

MÜFRET

1

Mef’ülü Mefā’ilü Mefā’ilü Fa’ülün

- 1 Teslīm ü rızā olmadır ancaḳ bu ki çāre
 Yaḳma dil-i pūr-zārıñı bī-hūde bu nāra

MÜFRET

2

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

- 31b 1 Bulursa rehā keştī-i ümīdimiz ancaḳ
 Bir bād-ı ' ināyātı Haḳḳ' ıñ gelmesi muṭlaḳ

MÜFRET

3

- 1 Māl u evlāda Haḳ didi düşmen mā' il olmaz ' adūsına ' āḳıl
 Her ne deñlü ḫayāta zehre ise zehriñ olur ṭabi' ati ḳātil

SONUÇ

19. yüzyılın tanınmış simaları arasında zikredilmeyen şair Nâfi Arab Tahir Efendizâde Gaziantep'li şairler arasında yer almaktadır. Sultan 2. Mahmut ve Abdülmecit dönemi şairlerinden olan Nâfi şairliğinin yanısıra dönemin Mısır valisine yakınlığı, muallimliği, hafızlığı ve âlimliğiyle anılır. Şair Nâfi hakkındaki bilgi Fatin Tezkiresi'nde ve Sicill-i Osmâni ile sınırlı iken yerel kaynaklarla onun hakkındaki bilgiler pekiştirilmiş ve genişletilmiştir. Nâfi yerel kaynaklarda 19. yüzyılın yenilikçi devlet adamlarından Münif Paşa'nın babası olarak da tanıtılmaktadır.

Şairin tek eseri olan divanı çalışma konumuzdur. Divan tek nüsha olup, bu tek nüsha Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Çalışmamızın inceleme bölümünde yapılan tespitler örnek beyitlerle desteklenmiştir. 403 manzumenin bulunduğu divan, mürettep hâlde bulunmamaktadır. Mürettep hâlde getirdiğimiz divanda en çok nazım şekli 224 adet ile gazeldir. Bu gazellerden beş tanesi Farsça'dır ve çeviri metninde aynen alınmıştır. Şair elif-bânın 28 harfiyle de gazel yazmıştır. Divanda en çok yazılmış olan ikinci nazım şekli 70 adet ile tarihlerdir. 19. yüzyılda en çok kullanılan nazım şekillerinden olan tarihler şairin divanında da büyük önem taşımaktadır ve şair tarih düşürmede oldukça yeteneklidir. Şair düşürdüğü tarihlerle döneminde yaşanan olaylara kayıtsız kalmadığını göstermektedir. Tarih beyitlerinde güzel söyleyişlere yer veren şair, özellikle yaşadığı yer olan Gaziantep ve Mısır ile ilgili tarihî şahsiyetlere ve olaylara ilişkin söylemlerde bulunmuştur. Sultan 2. Mahmut döneminde meydana gelen Mısır'daki karışıklıklar, Mehmet Ali Paşa'nın isyanı, oğlu İbrahim Paşa'nın Nizip Muharebesi'nde Osmanlı kuvvetlerini yenilgiye uğratması, Akka'nın Mısır kuvvetlerinin eline geçmesi, Abdülmecit döneminde Mısır ile yapılan sulh gibi önemli tarihi olaylar şairin bakış açısıyla gözler önüne serilmiştir. Şairin bu olaylara özellikle tarih düşürmüş olmasının nedenlerinin başında şairin uzun yıllar boyunca İbrahim Paşa'nın çocuklarının muallimliğini yapmak üzere Mısır'da bu aile ile birlikte bulunmuş olması yatmaktadır. 19. yüzyılda bentlerden oluşan nazım şekillerine rağbet artmıştır ve bu bizim şairimizde de böyledir. Divanda 21 tahmis, 16 müseddes ve 29 rübâi yer almaktadır. Özellikle şairimizin tahmisleri dikkat çekmektedir. Divanda en çok tahmis Nâbi'nin eserlerine yapılmıştır. Şairin tahmisleri etkilendiği şairleri ve edebî şahsiyetini de yansıtmaktadır. Divanda yer alan 6 adet

kıtadan 4 tanesi Türkçe- Farsça manzum sözlük özelliği göstermesi nedeniyle Sünbülzâde Vehbi'nin Tuhfe'sine benzemektedir.

Boy kıadd toğrı sehî pek yakışıklı zîbâ

Dil-rübâlar revîşî zînetidir bu hâkkâ

KIT.5/1

Seyr-i gül-zârda pek hoş gelür üftâdelere

Şalınub gezme hırâm u yüce oldu bâlâ

KIT.5/2

Nâfi, divanında edebî sanatlara yeri geldikçe yer vermiş; özellikle teşbih, istiare, mübalağa ve telmih sanatlarını baskın bir şekilde kullanmıştır. Eserde atasözlerine çok fazla yer verilmese de günlük dilde kullandığımız deyimlere sıkça başvurulmuştur. Cinas ve iştikak gibi sözle ilgili sanatlar vasıtasıyla da şiirlerine ayrı bir ahenk katmıştır.

Muhteva açısından divanda eski şiirin vazgeçilmez unsurları olan âşık, aşk ve sevgili ile ilgili mazmunlara, farklı söyleyişlere yer verilirken dinî-tasavvufî unsurlar baskın bir şekilde kendini göstermektedir. Mevlevilik ve Gülşenilik adı geçen tarikatler, Hz. Muhammed başta olmak üzere Hz. Adem, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Eyüp, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Süleyman ismi geçen ve başından geçen olaylara telmih yapılan peygamberler arasındadır. Divanda birçok ayet zikredilerek iktibas sanatına başvurulmuştur. Şair, birçok tarihî ve efsanevi şahsiyetin, devlet adamının, kendisiyle çağdaş şahsiyetin ismini anar. Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Vâmık ile Azra, Yusuf ile Züleyha en çok ismi geçen aşk hikayesi kahramanlarıdır ve bu kahramanlar sevgili ve âşık için benzetme unsuru olarak kullanılır. Ülke, şehir, nehir isimleri de gerçek yanlarının dışında çeşitli tasavvurlar içinde zikredilir.

Şair, gerçek hayatta haberdar olduğu kozmik unsurları istiareli bir söyleyişle sevgili yerine kullanırken felek, meh, meh-tâb, mihr en çok zikredilen kozmik unsurlar olmuştur. Birçok hayvan ismi bezetmelerle birlikte kullanılırken bülbül ile âşık; karga ve baykuş ile de rakip ilişkilendirilmiştir. Gül ve lale divanda en çok adı geçen bitkilerdir; gül sevgilinin güzelliğini sembolize ettiği gibi rengi ve şekli itibarıyla de âşığın gönül yarasına benzetilir. Kısacası bütün güzellikler divanda sevgili ile ilişkilendirilmiştir.

Bütün bunların dışında divanda toplumsal yaşam, gelenek-görenekler, insanın nitelikleri, zamanın bozukluğu, dünyanın geçiciliği, bilginin önemi gibi toplumsal ve

günlük yaşamla ilgili konulara değinilmiş hatta bu beyitlerde öğreticilik boyutuna geçilmiştir.

Gevher-i ‘irfân gerek kim **Nâfi‘â** dilde hemân

Yoksa çok zerler olur vîrânede gencînede

G.167/7

Görme yüzün câhil olan kimseniñ

Ehl-i ma‘ârifle görüş dâimâ

KIT.4/24

Teng-destîden hâlâş olmaz bu füşat-gâhda

Nâfi‘â her kim tarîkînden çıkar güm-râh olur

G.56/5

Son söz olarak bu çalışmada Osmanlı Devleti’nin zor günler geçirdiği bir dönem olan 19. yüzyılın arka planda kalmış olan şahsiyetlerinden Nâfi ve divanı tanıtılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmanî*, İstanbul H. 1306/M. 1888-1889.
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Cilt: I-II, İnkılâp Yay., İstanbul 1993.
- Akkuş, Metin (Haz.), *Nef'î Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1993.
- Atasözleri ve Deyimler, 12.12.2011, <http://tdkterim.gov.tr/bts>.
- Banarlı Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt: II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2001.
- Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Cilt: VIII, Ötüken- Söğüt Yay., İstanbul 1988.
- Bilkan, Ali Fuat (Haz.), *Nâbî Divanı*, Cilt: I-II, MEB Yay., İstanbul 1997.
- BOA, *Sicil-i Ahval Defteri*, No:3.
- Coşkun Menderes, “Geç Dönem Nesir”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt: VI, Ankara 2004.
- Çavuşoğlu, Mehmed, *Necati Bey Divanının Tahlili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (15. Baskı), Ankara 1998.
- Divan-ı Nâfi, Ankara Milli Kütüphane, No. 305.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, (9. Basım), Türk Dili Kurumu Yay., Ankara 2009.
- El-Aclûnî, *Keşfü'l Hafa*, Cilt: II, Beyrut H. 1309/M. 1891-1892.
- Fatin Efendi, *Hatimet'ül Eş'âr*, İstanbul H. 1271/M. 1854
- Güzelbey, Cemil Cahit, “Münif Paşa'nın Babası Abdünnâfi Efendi”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, V(55), Temmuz, 1962.
- Güzelbey, Cemil Cahit, “Abdünnâfi Efendi ile İlgili Bir Tarih”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, VIII(90), Haziran, 1965.
- Güzelbey, Cemil Cahit, “Abdünnâfi Efendi'nin Küçük Hafız'ın Ölümüne Yazdığı Tarih”, *Gaziantep Kültür Dergisi*, X(114), Haziran, 1967.
- İbnülemin Mahmut Kemal Bey, *Son Asır Türk Şairleri*, Cilt: VI, İstanbul, 1930.
- İmam-ı Gazalî, *İhya-u Ulûmid'd-Dîn*, Cilt: I, İstanbul 2001.
- İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., (2. Baskı), İstanbul 1997.

- İsmail Paşa el-Bagdadî, *Hediyyetü'l-arifin Esmâü'l-müellifin min Kesfî'z-Zünun, Darul'l-Fikr*, Cilt: I, Beyrut 1982.
- Kaplan, Mehmet, *Divan Edebiyatı*, Hisar Yay., Ankara 1972.
- Karaçavuş, Ahmet, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri*, (Doktora Tezi Yayınlanmamış), Ankara Üniversitesi, Ankara 2006.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt:5, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- Kılıç, Rüya, "Osmanlı Devleti'nde Gülşeni Tarikatı (Genel Bir Yaklaşım Denemesi)", *OTAM Dergisi*, Sayı: 15, Ankara 2004.
- Kocakaplan, İsa, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2008.
- Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1921.
- Kurnaz, Cemâl, *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*, MEB Yay., İstanbul 1996.
- Küçük, Sabahattin, *Bâkî Divanı Tenkitli Metin*, TDK Yay., Ankara 1994.
- Levend, Agah Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- Levend, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1999.
- Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara 1996
- Meal, 10.10.2011, <http://diyanet.gov.tr>.
- Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, Cilt: I, İstanbul H.1311/M. 1893-1894
- Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, Cilt: III, İstanbul H.1311/M. 1893-1894
- Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, Cilt: IV, İstanbul H.1311/M. 1893-1894
- Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 1994.
- Onan, Necmettin Halil, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1940.
- Onay, Ahmet Talât, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, MEB Yay., İstanbul 1996.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., İstanbul 1995.
- Savaş, Mevhibe, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı ve Neticeleri Hazırlayan Unsurlar", *Aksu Gazetesi*, Sayı: 407-430, 1996.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul H. 1317/M. 1889-1890.
- Şentürk Ahmet Atilla, Kartal Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul 2004.
- Kur'an-ı Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Şıvgın, Hale, "19. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab", *OTAM Dergisi*, Ankara 2000.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1997.

Tarlan, Ali Nihad, *Şeyhî Divanını Tedkik*, Cilt:I-II, İstanbul 1934-1936.

Vehbi, Sünbülzâde, *Tuhfe-i Vehbi*, İstanbul H. 1251/M. 1835-1836.

Yakar, Halil İbrahim, “Mahallî Kaynakların Değerlendirilmesi ve Antepli Divan Şairleri Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1-13, 2007.

Yakıt, Prof. Dr. İsmail, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, (3. Basım), İstanbul 2010.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslâmi Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

- Abdu'llāh Şerīf, 404, 405
 Adana, 377
 Âdem, 307, 366, 536, 618, 623, 636, 682, 712
 Aḥmed, 304, 309, 318, 328, 329, 344, 348, 403, 505
 Aḥmed Beg, 343, 407
 Aḥmed-i Muḥtār, 304, 309, 348, 403
 Ākif Paşā, 425
 Akka, 397, 722
 Ali Paşā, 420, 421
 Allah, 332, 337, 365, 379, 386, 411, 432, 445, 446, 470, 491, 495, 551, 702, 713
 Āmirz-Kār, 678
 Anṭākiyye, 300, 301, 318, 364, 370, 393, 419, 490,
 Aristo, 316, 334
 Arnavud Mīr Ḥasan, 426
 Aşḥāb-ı Kehf, 340
 Avrupa, 344
 Azrā, 452
 Bābil, 594
 Bağdād, 332, 333, 334, 335, 337, 361, 362, 420, 421, 573
 Bağdādī İbrāhīm Efendi, 351
 Baḥr-i Sefīd, 388
 Bākī, 301, 437
 Bārī, 309, 351, 364, 404, 411, 416, 421, 449, 533, 553, 588, 642, 649, 695
 Baṭṭāl Beg, 412, 415
 Bāyezīd, 367
 Baykara, 369
 Bekir, 331
 Belkıs, 302
 Berāt, 323, 388
 Beylān, 371
 Beyt-i Ma'mūr, 650
 Bihzād, 440
 Bī-Sütūn, 617
 Bozoklı-Zāde, 425
 Būselik, 641
 Cāmi'-i Ḥüseyin Efendi, 355
 Cebrā'il, 306
 Celīl, 304, 306, 411
 Cem, 315, 317, 319, 330, 367, 398, 531, 549, 570, 617, 619, 635, 636, 652, 725
 Cemāl Şeyḥ, 311
 Cemāle'd-Dīn Yāḳūt, 310
 Cemşīd, 297
 Ceyḥūn, 545
 Cezāyir, 311
 Çegem-Zāde Ḥüseyin, 704
 Çegem-Zāde 'Ali Efendi, 361
 Çerkes, 384
 Çīn, 317, 326, 327, 330, 596, 624
 Daḥḥāk, 531, 635
 Dārā, 297, 319, 330, 366, 666
 Dāver Paşa, 332
 Dāvud, 334
 Dāvūd Paşā, 420, 421
 Debernüş, 340
 Dervīş Muḥammed, 311
 Dervīş 'Ali, 311
 Efrenc, 375
 Efrīdūn, 531, 635
 Ekrād, 359
 Elbistan, 340
 Emrī, 467
 Ermenī, 375
 Erzīgānī Ḥasan Ağa, 402
 Eyyūb, 465
 Fāris, 715
 Fārisī, 361, 432
 Fātiḥ, 290, 358, 373, 586, 594
 Fātiḥ Efendi, 373
 Fātiḥ Efendi-i Şīrvānī, 357
 Fāṭima, 426
 Fedāyī, 464
 Felātūn, 367, 431, 566, 622
 Ferhād, 475, 494, 525, 575, 640
 Fırat, 341, 365
 Fiṭnat, 468, 469
 Frengistān, 343, 483
 Furḳān, 304
 Fuḫūlī, 449
 Girdgār, 678
 Gülşenī, 296, 303, 478, 479, 480, 506
 Ḥabeş, 593
 Ḥāfız 'Osmān, 313
 Ḥāfız Paşā, 382

Hak, 302, 304, 305, 307, 308, 312, 313,
 318, 323, 325, 332, 340, 341, 344,
 346, 350, 354, 355, 364, 367, 368,
 369, 374, 377, 379, 382, 385, 386,
 390, 392, 394, 396, 399, 401, 402,
 412, 415, 416, 419, 420, 421, 423,
 424, 425, 428, 433, 435, 443, 444,
 450, 462, 503, 542, 571, 574, 580,
 588, 589, 599, 602, 607, 623, 633,
 645, 646, 666, 668, 670, 673, 677,
 678, 679, 692, 694, 698, 705, 706,
 721
 Hakāk Ahmed Efendi, 667
 Hakīk, 344
 Haleb, 337, 416, 419, 573, 621
 Halebüş-Şehbā, 332, 337, 371
 Hālid Efendi, 311
 Hālik, 342, 379, 412, 415, 491, 666
 Halīl, 295, 387, 412, 605, 611, 712
 Hallāk, 340, 351, 380, 704
 Hamdu'llāh İbnü's-Şeyh, 311
 Hān Maḥmūd, 421, 469
 Han-ı Selīm, 470
 Hārūt, 594
 Hasan-ı Baṣrī, 310
 Haşircı-Zāde, 299, 648
 Haşircı-Zāde Hāfız Mehmed Ağa, 299
 Hassān, 308
 Hātem, 349, 367
 Hāveristān, 327
 Havvā, 307
 Haydar-ı Kerrār, 310
 Hayre'd-dīn, 310
 Hayru'llāh Efendi, 322
 Hayy-ı Kādīr, 440, 442, 481
 Hayy-ı Lā-Yezāl, 447
 Hayy-i Hakīm, 356
 Hāzret-i Cibrīl, 309
 Hāzret-i Fārūk, 308
 Hāzret-i Kerrār 'Alī, 308
 Hāzret-i 'Osmān, 308
 Hāzret-i Şiddīk, 308
 Hevāyī, 574, 674, 675, 677
 Hıtā, 317, 330
 Hızır, 305, 452, 558
 Hindū, 622
 Hoṭan, 294, 330, 350

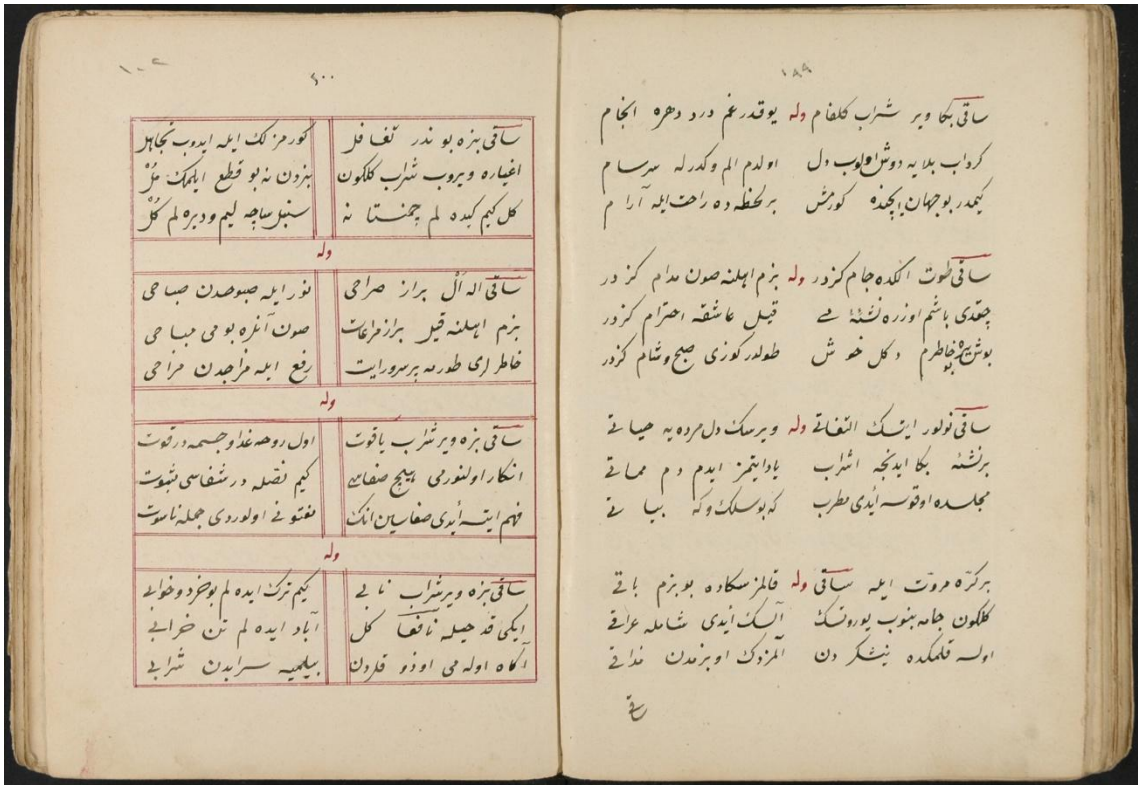
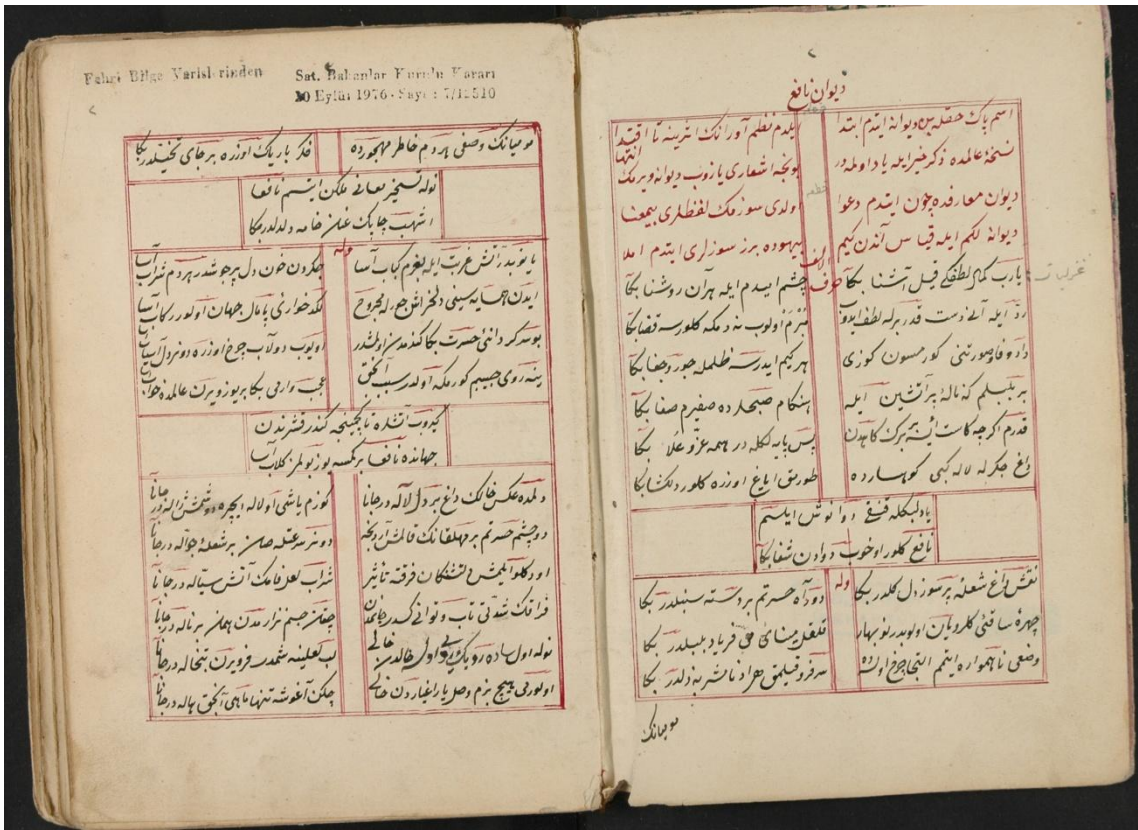
Hudā, 293, 295, 296, 297, 301, 305,
 308, 312, 322, 323, 326, 335, 364,
 370, 380, 381, 384, 385, 388, 389,
 392, 400, 401, 403, 404, 405, 408,
 411, 414, 416, 418, 420, 426, 428,
 435, 441, 442, 444, 449, 450, 453,
 466, 476, 477, 478, 482, 486, 508,
 513, 522, 525, 529, 530, 532, 537,
 539, 542, 543, 545, 574, 583,
 586, 587, 588, 590, 594, 604, 611,
 621, 627, 641, 642, 645, 659, 668,
 678, 687, 692, 694, 704, 716
 Hudāvend, 374, 385, 392, 427, 590,
 698, 719
 Hudāvend-i Girdgār, 590
 Humuş, 431
 Hurşid Paşā, 337
 Hüseyin Paşā, 371
 Hüseyin İbnü'l-Çorumī, 311
 İbn-i Edhem, 367
 İbn-i Haṭab, 371
 İbn-i Muḳle, 310
 İbn-i Mülcem, 363
 İbn-i Şerīf, 404
 İbrāhim, 307, 351, 360, 361, 372, 378,
 379, 384, 385, 388, 427, 435
 İbrāhīm Efendi, 415
 İbrāhim Paşā, 361, 372, 384, 385, 391,
 427, 429
 İlhamī, 470
 İmām-ı A'zam, 334
 İncīl, 304
 İrān, 408
 İrem, 294
 İsā, 389, 391
 İşfahān, 291
 İsfendiyār, 528, 666
 İskender, 297, 303, 366, 666, 726
 İskenderiye, 425, 670
 İslām, 304, 307, 329, 345, 375, 419,
 459, 470, 485, 585, 668, 686, 696,
 697, 719
 İsmā'īl, 307, 379, 407, 611
 İsmā'īl Nevzād, 406
 İstanbul, 358, 371, 374, 404, 405
 İstanbulī 'Ārif Beg, 407
 Kademzāde 'Ömer Efendi, 377
 Kādīr, 323, 340, 416, 445, 446, 719

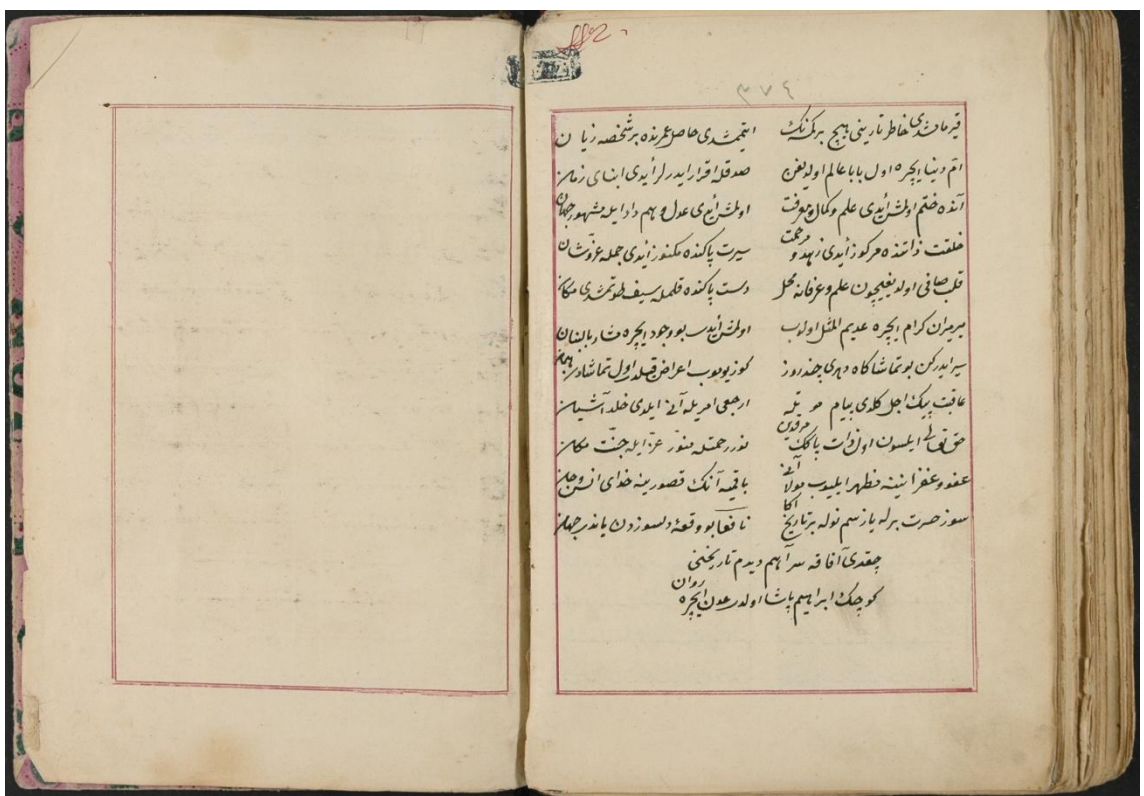
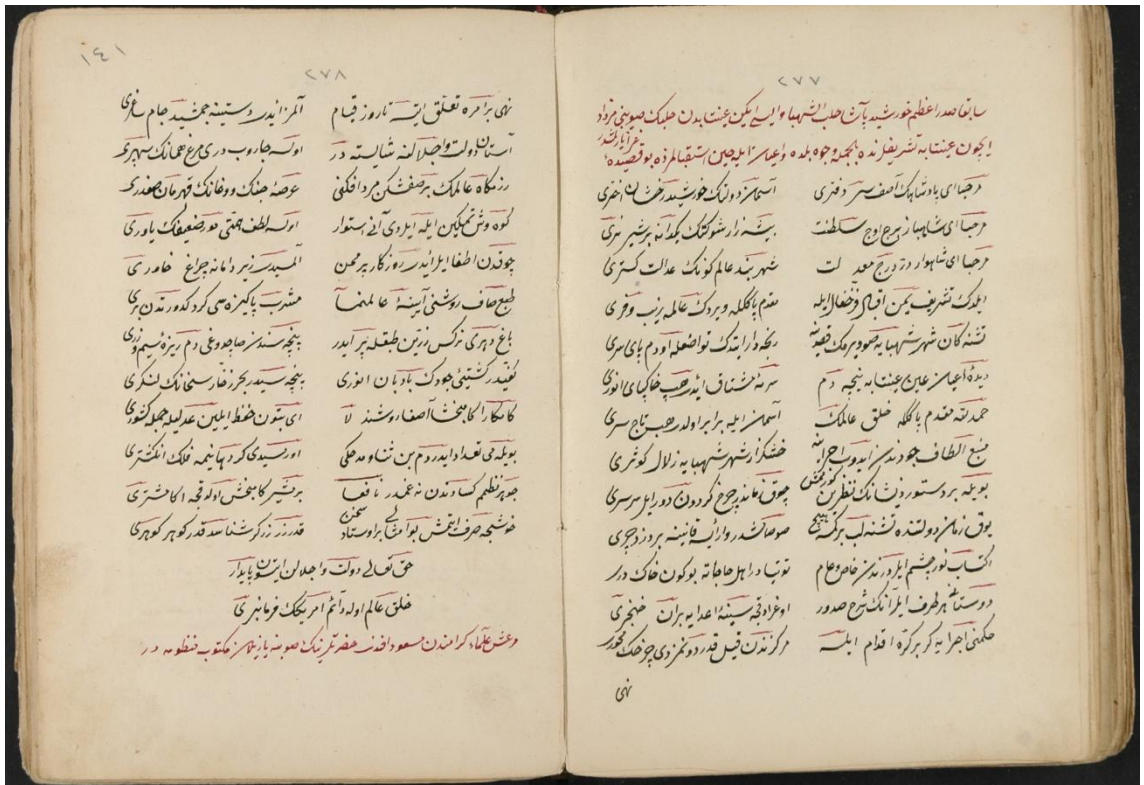
- Kāhire, 402, 476, 485, 487
 Kāmil Efendi, 399, 400
 Kāmil Paşa, 410
 Ka'be, 365, 374, 452, 584, 605, 606, 616, 623, 634
 Kara Tabīb, 431
 Kārūn, 526, 532
 Kays, 511, 525, 560, 616
 Kayseriyye, 422
 Kayyūm, 356, 416, 422
 Kayyūm-ı Qadīm, 356
 Kefeşetaıayyuş, 340
 Ken'an, 463, 523, 551
 Kerbelā, 363
 Kevser, 449, 621
 Kıtmır, 341
 Kızıl Irmağ, 545, 548
 Kibriyā, 578, 678
 Kilis, 323, 419, 431
 Köse Mehmed Paşa, 347
 Kudūs, 704
 Kur'an, 304, 308, 312, 346, 490, 668, 679
 Kuṭbul-^c Ārifin Gavşul-Vaşılın
 Mür'aşış-Şeyḥul-Hāc Maḥmūd
 Efendi Ḥazretleri, 366
 Levḥ-i Maḥfūz, 312, 668
 Leylā, 449, 559, 616, 669
 Leylā Hanim, 448
 Maçin, 354
 Maḥmūd Han, 400
 Mar'aş, 347, 348, 422, 698
 Mecnūn, 445, 525, 559, 575, 640
 Mehmed 'Ali Paşa, 313, 398
 Mehmed Şerif, 312
 Mekke, 402, 403, 404
 Mekşelinā, 340
 Menil, 293, 295, 353
 Mennān, 313, 317, 391, 406
 Mer-Nüş, 340
 Merve, 293, 403, 623
 Meryem, 712
 Mescid-i Akşā, 706
 Mes'ūd Efendi, 422, 423, 698
 Mevlā, 307, 325, 341, 355, 361, 383, 389, 391, 409, 410, 418, 419, 422, 423, 426, 435, 451, 543, 601, 621, 624, 689, 694, 695, 713, 716, 719
 Mevlānā, 449, 454, 582
 Mevlevī, 505, 577
 Mısr, 291, 293, 300, 313, 316, 318, 319, 344, 347, 350, 356, 358, 365, 372, 374, 376, 381, 384, 386, 387, 388, 399, 400, 401, 402, 403, 408, 409, 410, 411, 425, 428, 430, 434, 476, 485, 487, 490, 492, 570, 581, 591, 612, 626, 631, 632, 663, 667, 675, 704, 714, 718
 Mi'rāc, 305, 323
 Mır Bākī, 301
 Mır Hüsrev, 432
 Mır Muştafā, 391, 429, 483
 Mır Şālih, 432
 Mır-i Sāmī, 641
 Mişlinā, 340
 Moralı Sāmī Beg, 380
 Muḥammed, 311, 312, 371, 380, 402, 408, 416, 433, 463, 465, 679, 712
 Muḥammed Fā'ik, 380, 416
 Muḥammed Kāmil, 433
 Muḥammed Necīb Efendi, 323
 Muḥammed 'Ali Paşa, 357
 Muḥammed Sa'id, 312
 Mūsā, 305, 515
 Muştafā, 311, 329, 353, 364, 370, 392, 424, 433, 459, 679, 689
 Muştafā Dede, 311
 Muştafa Efendi, 363, 424
 Muştafiyyü'l-Muğnī, 312
 Mülk-i Rūm, 540
 Müselmān, 469
 Nābī, 453, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 463, 464, 467, 468
 Nāfi', 291, 292, 293, 299, 300, 309, 312, 318, 320, 323, 326, 332, 337, 339, 341, 344, 345, 351, 355, 357, 358, 360, 363, 364, 369, 370, 371, 374, 377, 378, 379, 380, 384, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 399, 400, 401, 402, 404, 406, 407, 409, 411, 412, 415, 416, 420, 421, 422, 423, 425, 427, 428, 431, 432, 433, 435, 439, 441, 442, 444, 445, 446, 448, 449, 451, 452, 453,

- 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 473, 474, 478, 480, 481, 483, 488, 489, 490, 492, 494, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 671, 673, 696, 698, 692, 713
- Nazlı Hanım, 392
Nef'î, 473, 651
Nihād, 290, 291, 405, 647, 648, 649
Nihād Beg, 291, 405
Nîl, 296, 365, 386, 387, 411, 412, 427, 489, 581, 594, 605
Nizib, 382
Nūḥ, 307, 365, 515, 698
Nūrî Adanevî, 312
‘Abbās Paşa, 326
‘Acem, 296, 687
‘Ākif, 293, 426
‘Akka, 323, 378
‘Alî, 290, 312, 331, 333, 408, 545, 646, 648
‘Ali İbn Hilāl, 310
‘Ali Nūrî Efendi, 312, 388
‘ali Paşa, 573
‘Ali Paşā, 332, 333, 361, 365, 408, 409, 420
‘Amîk Ovası, 359, 360
‘Arab, 296
‘Ayıntab, 301, 331, 338, 337, 350, 361, 362, 417, 418, 419, 422, 424, 476, 574, 648, 726
‘Azîz, 411, 416
‘Irāk, 436
‘İmād, 313
‘İsā, 305, 638, 712
‘Osmān, 331, 377, 425
‘Ömer, 331
‘Ulvi, 458, 459
‘Urfî, 715
‘Uşşāk, 641, 690
Paris, 433
Perverdigār, 415, 678
Pervîn, 357, 526
Rab, 302, 306, 308, 320, 344, 365, 396, 443, 490, 496, 509, 544, 590, 636, 687
Rabbü’l-En’ām, 409
Rāgıb Efendi, 381, 382
Rāḥim, 447
Raḥmān, 604
Ramazān, 674
Rāşid, 471
Reşîd, 321, 470
Rıdvān, 459
Rûm, 296, 397, 400, 570, 591, 593, 622, 669, 687
Rûsiyye, 373
Rûşenî, 479, 480
Rüstem, 290, 297, 349, 366, 434, 531, 635, 636, 666
Şābit Beg, 409
Şādık Erzurümî, 451
Sālîm Efendi, 422
Sāmî Bākî Beg, 300
Sa’dābād, 325, 359, 410
Sa’dî-i Şîrāz, 715
Şayrefî, 310
Selmān, 575
Ser ‘asker İbrāhim Paşā, 300, 313, 343, 359, 371, 382, 385, 427, 483
Ser ‘asker Mîr-Zāde Muştafā Hāver Beg, 435
Ser ‘asker Paşā, 293
Şıdkî, 452

- Şıfāhān, 305
 Sidre, 306, 459
 Sikender, 319, 330, 581
 Sitanbul, 373, 430
 Sulṭān Maḥmūd, 328, 421
 Sulṭān Mecīd, 401, 404
 Sulṭān Murād, 334
 Sulṭān Selīm, 469
 Sūre-i Kehf, 341
 Sūre-i Tāha, 341
 Sübhān, 303, 638
 Süleymān, 302, 304, 331, 365, 366, 508, 520, 629
 Süleymān Ağā, 365
 Süreyyā, 293
 Şāhīn Efendi, 477
 Şām, 292, 305, 319, 397, 400, 436, 570, 573, 631, 632, 663, 674
 Şāzelī, 622
 Şāzenūş, 340
 Şefīk, 344
 Şehbā, 319, 338, 371, 570
 Şehnāz, 641
 Şems, 449
 Şemsī, 462
 Şemsi-i Sivāsī, 461
 Şerīf ‘Abdu’llāh, 402
 Şerīf-i Şemsī, 465
 Şeyḫ Maḥmūd Efendi, 368, 370
 Şibrā, 291
 Şīrīn, 570, 669
 Şīrvānī Fātiḫ Efendi, 372
 Şükrī, 312
 Tañrı, 306
 Tersā, 375, 553
 Tevrāt, 304
 Türk, 296
 Türkmān, 359
 Trabzon, 415
 Tūr, 524, 638
 Utārid, 408
 Ümm-i Dünyā, 291, 397, 406, 411, 434, 632, 641, 648
 Ümmü Cihān, 297
 Ümmü Kura, 291
 Vāmık, 452
 Vedūd, 698
 Vehbī, 452, 453, 460, 461, 685
 Vehbī-i Sünbülzāde, 452, 460
 Vehhāb, 416
 Veys’el Kāren, 463, 491
 Ya’kūb, 292, 391, 465, 504, 569
 Yehūd, 375
 Yemen, 434, 622
 Yemliḫā, 340
 Yenbu’, 372, 374
 Yezdān, 306, 346, 406, 411, 532, 678, 707
 Yunan, 460
 Yūsuf, 292, 303, 316, 384, 411, 428, 465, 504, 523, 536, 542, 569, 602
 Yūsuf Kāmil Paşa, 397, 398
 Zāl, 528, 531, 635, 688
 Zebūr, 304
 Zū’l-Fikār, 310, 346, 347, 471
 Zū’l-Fikār Efendi, 345
 Zühre, 315, 355, 356, 389
 Züleyhā, 303, 406, 602

METİN ÖRNEKLERİ

ÖZGEÇMİŞ

01.09.1980 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Erzurum'da tamamladıktan sonra, lisans eğitimini Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümün'nde yaptı. Hâlen Erzurum Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyat Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.